

KAZINCZY FERENC
LEVELEZÉSE
XXIII.

KAZINCZY FERENC ÖSSZES MŰVEI

LEVELEZÉS

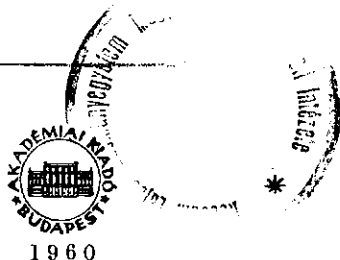
HUSZONHARMADIK KÖTET
(MÁSODIK PÓTKÖTET)

DEBRECENI TUDOMÁNYEGYETEM
MAGYAR IRODALMI SZEMINÁRIUM

Szám: 20426

Beszerzés: 1973

X

KAZINCZY FERENC LEVELEZÉSE

HUSZONHARMADIK KÖTET

(1927 ÓTA ELŐKERÜLT, ÉS KÖTETBE NEM FOGLALT
LEVELEK GYŰJTEMÉNYE)

KÖZZÉTESZI:

BERLÁSZ JENŐ, BUSA MARGIT,
CS. GÁRDONYI KLÁRA, FÜLÖP GÉZA

1960

KÉSZÜLT
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA
IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZETÉNEK
GONDOZÁSÁBAN

Lektorálta:

SZAUDER JÓZSEF

és

WEBER ANTAL

ELŐSZÓ

Kétszáz évvel ezelőtt, 1759. október 27-én született a Bihar megyei Érsemlyénben Kazinczy Ferenc. Irodalomtörténetírásunk ma már egybehangzóan vallja, hogy a 18. század végének és a 19. század első negyedének legtevékenyebb, legnagyobb hatású magyar írója volt. Bessenyei György programjának megvalósítására és folytatására törekedett: nyelvművelő tevékenységével irodalmunk felvilágosult szellemű megújulását kívánta elérni. Nyelvművelő munkássága és felvilágosult demokratizmusa szolgálatára pályája elején folyóiratokat indított, a kassai Magyar Múzeumot és az Orpheust, amelyek mint kis irodalmi központok először fogták össze a kor valamennyi íróját.

Fogsága után azonban — amelyet a Martinovics-mozgalomban való részvétele miatt szenvedett — a megváltozott politikai körülmények között nem állt már rendelkezésére nyilvános fórum, amelyben politikai meggyőződését és irodalmi programját kifejezhette volna. Levelezése, mely már fogsága előtt is széleskörű és fontos volt, most nyert kiváló jelentőséget, mert ez maradt számára az egyetlen mód, hogy a teljesen alélt szellemi életben kiépítse irodalmi és társadalmi kapcsolatait, és betöltte korábbi irányító szerepét. Az írás, a levelezés az adott körülmények közt létfeltétel volt számára.

A szabadulása utáni időszak az a szakasza volt Kazinczy életének, amikor — Kölcsey emlékbeszéde szerint — „előtte minden pálya a literátorin kívül bezáródék”. Ekkor is megtalálta azt a módot, amellyel nemzetének használhatott. Megindította a nyelvújítási harcot, amelynek közvetlen célja a magyar nyelv és irodalom felemelése volt, de mint a haladó és maradi írók küzdelme, közvetve a polgári fejlődést mozdította elő. Folyóiratok hiányában levelezését állította a nyelvújítás szolgálatába. Ő a világirodalom egyik legszorgalmasabb levelezője. Ráday Gedeontól kezdve Kisfaludy Károlyig, Bajzáig és Vörösmartyig kora minden írójával levelezett; az írókon kívül felkereste a nemzeti műveltségért tevékenykedő főrangúakat, tudósokat, a különböző hitvallású papokat, tisztviselőket, ügyvédeket, tanárokat és tanítókat. Hirdette és terjesztette nyelvújítási és irodalmi eszméit, elküldte műveit, bírálta mások munkáit, cáfolta az ellenkező felfogást, dicsért, buzdított, biztatta

a tehetségeket, s felemelte szavát a tehetségtelenség, a parlagiasság és a provincializmus ellen. Rendkívüli szervező tehetség, ébresztő szellem volt, a kortársak nem tudtak szabadulni hatásától, valamennyien állást foglaltak mellette vagy ellene. Levelezett mindenről, ami a kor szellemi életében számottevő volt, de közölte magánélete gondjait, bajait is. Levelei a 19. század elejének magyar művelődéstörténetére vonatkozólag forrásértékűek és nélkülözhetetlenek, de mint irodalmi alkotások is legjobb művei közé tartoznak. Kora irodalmában a hiányzó folyóiratot és irodalmi központot pótolták, Széphalmot az irodalmi élet székhelyévé avatták, egy csoportba tömörítették a magyar irodalom szétszórta élő, addig egymásról is alig tudó munkásait.

Kazinczy levelezésének kiadását a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából (1890—1911) Váczy János rendezte sajtó alá: *Kazinczy Ferenc levelezése*. (1—21. köt. Munkáját Harsányi István folytatta; 22. kötetként (1. pótkötet) 1927-ben jelentette meg az 1911 után felbukkant leveleket. Jelen kiadványunkkal az ő munkájukat folytatjuk, amikor az író születésének 200. évfordulójára emlékezve közzétesszük levelezésének 23. kötetét (2. pótkötet). Kötetünk az 1927 óta előkerült kéziratok, valamint az azóta különféle kiadványokban, folyóiratokban, hírlapokban szétszórtan megjelent leveleket adja az olvasó elé. Összesen 281 levelet tartalmaz; 212 levél Kazinczytól származik, 69-et hozzá írtak. Az első levél 1782. január 3-án kelt, az utolsó majdnem egy félszázaddal később 1831. június 19-én. A levelek főként eddigi ismereteinket bővítik, egészítik ki, de néhány olyan adatot is tartalmaznak, amelyekről még nem volt tudomásunk.

*

A kötet összeállításánál, a levelek közlésének módjában általában az előzményeket, Váczy és Harsányi módszerét követtük. A szövegeket az credeti írásmód és helyesírás szerint közöljük. A levelek sorszámozása Harsányi kötetét folytatja. A kéziratból közölt levelek lelőhelyét közvetlenül a levél végén, a már valahol kinyomtatottak megjelenési helyét a jegyzetekben adjuk meg. Ezen a helyen mondunk köszönetet a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének, amely a kiadvány megjelenését lehetővé tette; a kötet lektorainak, Szauder Józsefnek és Weber Antalnak, akik értékes észrevételeikkel és kiegészítéseikkel segítették munkánkat; végül Benda Kálmánnak, Iványi Bélának, Jeney Károlynak, Kis Sándornak, Rózsa Györgynek és Szücs Jenőnek, akik kiadatlan levelekre hívták fel figyelmünket, vagy ilyeneket rendelkezésünkre bocsátottak.

Fülöp Géza

Kazinczy László — Kazinczynak

Vinkovcze 3-dik Január

1782

Kedveseim!

Reményilem vetétek azon Levelemet melyben jelentettem hogy Merveldel Semlinbe szándékozom utazni, ezen Levelemet pedig melyet már utazásom után irok nem tudom mikor veszítetek mivel bizonyos benne nem vagyok ha Pesten keressem é benneteket vagy Regmeczen, azért is az közép Punctumot kerestem 's először Darvashoz utasítottam. Mi tehát az elmúlt Holnapnak 26-dik napján innét meg indulván forsponton és szánkán, nem olyan sebessen mint néha szoktam innét 3 statiot tettünk és Kukujevczára ejtzaka mint egy 7 ora tájba értünk. Ez az Helység Civil és nem Militare lévén es mivel jó vendégfogadó benne nintsen az biróhoz akartunk szállani, azért is én mint az ide való nyelvek valami kevesse értője le szállottam és egy embert meg szollitok, de az meg szalad. Esmervén az emberek természetit magam tovább menni nem bátorkodtam, hanem Groff Merveldet hívom, a kivel egy hazba be akarván menni, szinten mikor a Pitvarba volnek ki ugrik egy ittas Rátz, és noha Officirságunkal mindjárt elő állottunk az Botjával Hadazni kezd melyet látván mind ketten kardot rántunk de az Paraszt hirtelen meg nem ijedt hanem az Botjával erőssen Hadaz, ezen állapotban tsak az tartóztatott meg bennünket az ember öléstől hogy feltünk ne talántán tselekedetünkért meg büntetettünk. Innét kéntelen voltunk az vendég-fogadóba szállani, a honnan az Plebanushoz mentünk és általa azon Rátzon más nap reggel jó llarminczat vágatattunk. Innet delre Mitroviczra értünk az hol is az Petervardai Regementnek Stabja van és az ide való Oberst Liut'tol major Dicenthez egy levelet viven nalla ebédeltünk, az Obesternél is voltunk és az ő rendeléséből ejtzakára Herkovczera Kapitány Baro Messinához mentünk a ki is masnap reggel Három igen szépen fel öltöztetett Clementinakat producalt. Ezen Kapitánynak az Companiaja tsupa Clementinerekből áll a kik még régen ide költöztek, és még itt is régi szokásaikat meg tartják. Öltözeteket leírni nem tudom de nevetegessebet nem lattam. Innet reggel meg indulván Popinczen keresztül ejtzakara Bataniczára értünk, az honnat más nap jókor reggel Semlinbe értünk. Itt Obester és Commendás Báró Sturmmal magunkat meg jelentvén általa ebekre meg marasztatunk és ebéd után egy Greveianus Kapitánnyal Csonakra ülven

Belgrad alá mentünk. De minek előtte az vizre mentünk kellet magunkat meg jelenteni egy Pontomier Offirnél a kihez be menven a Tisztet oda haza nem találtuk, hanem van egy valóságos Kurvaja, a ki az előtt az Preven Regementyénél lévő Hadnagynál lakott ez esmeretes sőt nagyon esmeretes lévén a Kapitányal nevetetek volna tudom eleget ha látatok volna hogy az személy a Kapitány látásával majd nevet, majd sir, s ki tudja majd egyebet is mit tsinál. Elég az ahoz a Kapitányra reá köti magát és velünk edjüt a Tsolnakra ül. Itt ők még tsak meg sem gondolhatván hogy közölünk valaki Magyarul tudna el kezdik az régen folyt dolgokat beszelní, hogy kapott 6 Gyermekeket az meg holt Hadnagyától, miket tsinált az jelen lévő Kapitányal, miket masokkal ha véletek lehetek le beszelem le írni hoszu volna. Én mind ezeket nevetve halgattam és nevetésemet titkolgattam mind addig míg a Csolnakból ki értünk, ekkor kezdek Magyarul beszelní ők pedig meg gondolhatjátok hogy nem kevésbé pirultak. Más nap Reggel hulmi apróságokat vásárolván ebéd után fel kötötük az sátor fát és Semlinből meg indulván két statiot el hagyván ejtzakára Betskére értünk és innét más nap 1 Orakor del után Péter Váradra. Itt az Várba be szalván mindjárt ebéd után az Várnak nézésére mentünk, a mely is mind erősségére mind nagyságára mind pedig szépségére nézve az elsők közzé számláltatik, ennek körül nézése után midőn már oda haza békességbe ülénék jön hozzánk egy Káplár, a ki a Platz Major Parantsolatjából kérdezi ha az Commendansnál meldiroztuk é magunkat, és egyszersmind jelenti hogy az Platz Major szeretne vélünk beszelní, én oda haza maradok. Groff Merfeld pedig hazza megyen, és mondja hogy mivel tsak 2 orakkor érkezünk és más nap jókor menni akarunk az Commendansnal nem voltunk az Melyre az Platzi major el kezdí az mosast és Merfeldet szembe engem pedig távolról jól le rak. Más nap reggel innét meg indulván hogy tovább haladjunk egész nap sehol sem ettünk és ejtzakára Kameniczen, Csereviezén és Szuszeken keresztül Plokra értünk. Itt már örültünk mikor egy igen szép Vendég-fogadót találtunk, de bezzeg karomkodtunk mikor bé menvén sem kenyeret sem vizet sem agyat sem szénát sem tüzet nem találtunk, ejtzaka volt nem volt mit tsinálni az tsupra deszkára ebren le feküdtünk s egész ejtzaka fázunk. Más nap reggel az Forspont után járni nem akarván az Postától szekeret kértem de ez goromba ember lévén nem adott, én jól ki Hunczfutozvan forspontért mentem és azt hamar meg kapván még ezen nap ide értünk és itt Leveleteket nem talalvan azon Reménységemben a mely utamban taplált meg tsalatattam. — Még az Parantsolat meg nem jött mikor megyünk Verbeticzre de azt minden nap várjuk. A semlei Casusra jut eszembe. A minap magam is ugyan meg jártam egy reggel a Grofot keresven az Leanyok szobajaba menven ott az Hangriefeket ohne Commando exercirosom amelyre a Groff érkezik és oly keményen meg mos hogy meg tsak a gondolkodására is fazom. Ha Pestén talal levelem

tudom hogy örültök, ha pedig Regmcezen kívánom örüljete. Ha Pesten lesztek kerlek valami alkalmasaggal schack játékhöz való figurákat küldjete. Valeté

A Ferencz levelét vettem és köszönöm.

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 136. sz.]

5650.

Kazinczy László – Kazinczynak

Winkovtza 19 Jan. 1782.

Kedveseim!

Többet ér az Isten mint minden mi gondolataink. Le vetem a Bugyogot és Isten lökőm & cet ha le vethetem fel sem veszem életemben. Mert ugyan is az Mgos Generalis Ur, mindenekre való nézve nekem az Huszarok között való szolgálatott jobban commendalvan abban alapodott meg hogy itt maga házánál és maga paripajan az lovát Exercitiumra tanítatvan, az Huszarok közbe inseribáltat. Azonban már az Matheseos Professornal az Mathesisre való tanítasom iránt végezett. Lakasom vagyon az Cancellarian mindjárt a Nsgos Ur iro szobája mellett. Ebbedem es Vatsoram az Groffokkal. Van egy Lokaj is mellém rendelve a ki szolgálatomra van mindenekben. többet most nem írok mert nints is mit gondolkozanak ezen addig míg mas levelemet kapjak most pedig meg engedjenek hogy anyira hibazok hogy eddig való restsegekert egy fel acusnyi karomkodást nem írok.

Az Eperjessi farsangot köszöntöm.

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 136. sz.]

5651.

Kazinczy László – Kazinczynak

28. Jan. 1782.

Kedveseim!

Ki mondhatatlan kivansággal mind ez ideig Leveledet várom, de hijaba, ki nem tudom restsegednek okát gondolni. A Tiszteletes ferfiunak meg Rheden vettem Czeduláját mejből hogy mindjárt indulásomnak alkalmatosságával Leveledet hozzám, és ide eresztetted ertettem, de nem tudom mi okból Leveled el veszett, mivel itt senki nem látta, a Postán pedig se itt se Eszeken nem találtatik. — Molynek alkalmatosságával kivanlak arról is kerni hogy ha levelet irsz az 3. Márijást a Spanyol-viaszadtól ne sajnald, mert ebben való fővényseget a Regmeczi Udvar, csak etzeri levelének, az Rhédey Ferencz háza által való fel bontását fel nem vette volna.

— Ellébbeni hozzászólások bocsátott Levelemből már valamennyire dolgaiban tudósok vagytok, de akkor időm az írásra nem lévén meg engedtek hogy olyan hamar végeztem. Masképpen most sem tudok írni, hanem ha valami aprodonként eszemben jön majd a tulsó oldalra rakom. — Az Matheseos Professorhoz tehát már járok az pedig az Arithmetican kezdi tanítasomat. *Appropo* Az Instrumentumokat Gyömrőre szerezték. Egyébb iránt dolgom most már nints hanem csak egyetmas Protocutatioakat Parantsolatokat Rescriptumokat firkalni. — Mar tehát az Huszárok közt leszek, de mind eddig az Exercitiumot nem tanulom, hanem varok az felsőbb parantsolattal úgy tartom az jövő tavaszon fog az Generalis ő Mga tanítatni, hanem lovagolni Ő Nsgaval mar egynihanszor voltam, a hol az mindenekben Accuratus Generalis az Accuratioara maga tanit. Akarsz valamit tudni az ide való népről is. Tehát a mint meg eddig tudod itt az Regementek nem az Inhaberektől hanem némely várakról neveztetnek, úgy van mar a melyikben az Winkovtzai Compania van az Brooder Regementnek neveztetik, maskeppen töbnyire mind formaba jarnak tudnillik ezek Kranyai szín Kaputrokba Baratzk virágszin Aufschlagal, az lovasok pedig Zöld Mentebe és Veres Nadrág! —

Ílát Pesten mit tsinálnak, lehetetlen hogy az most ott ujonnan igen pompáson epitetett helyen Gesellschaftok ne volnanak. Eperjes hogy mutatja Magát a Farsangon, úgy tartom Husztinak jól esne ha mindég Farsang volna, más képp az B Ifjuságnak mindeg az is van. — Meg Bartzay Pesta is van a vilagon ha nem tudom mitsoda Maristol időt nyerhetne kívánnám levelet látni, most pedig mivel ő is kedvesem tartsa ezt úgy mintha egészen neki írnam. Úgy majd meg is felejtkezzen Semjenbe ömlöttek a Korsok? Töröktől el váltak ugye de hogy? Regmeczen mibe van a dolog. Mindnyajatokat igen nagyon tisztellek s maradok

[*Kazinczy jegyzete a levél végén :*] Dienes Semlyénben egyszer éjjel felkél 's vizitet akara adni a' szobaleánynak. A' Nagy Atyám nem aludt, 's felkiálta (a' vizbugyogásra mellynek korsóját Dienes a' setétben feldöjtötte): *Ki az?* — *D.* Én vagyok! — *Hát mi bajod?* — *D.* megszomjuztam, a' korsót keresem. — Ezt D . . . elbeszélé a' társainak, 's sok ideje nevetköztek rajta.

[*Boritékcímzés ;*]

Monsieur.

Monsieur Denis de Kazinczy
Buda
Cachau

Eperjes

[*Kívül törött viaszpecsét.*]

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 136. sz.]

5652.

Lavater, Johann Kaspar — Kazinczynak

Mein verehrenswürdiger Herr von Kazinczy; Sie werden aus der Beylage¹ von Herrn Pfarrer Gessner, dem Tochtermann des seel[igen] Breitingers sehen, was sie für Ihre *Geschichte* zu hoffen haben dieser Herr Gessner ist wohl hier am meisten im Stande, Ihnen alle Dienste zuleisten, die sie verlangen mögen, und die zuleisten möglich sind. Seine Dienstfertigkeit lässt mich auch an seinem guten Willen nicht zweifeln. Sie dürfen sich wohl das nächste mahl unmittelbar an Ihn wenden, und Ihm Ihre Angelegenheit empfehlen. Diess ist mehr *sein* Fach, als das meinige. Eine fünf wochenlange Abwesenheit wird mich entschuldigen, dass ich nicht eher geantwortet. — Lassen Sie mich Ihrem brüderlichen Andenken und Ihrer christlichen Fürbitte empfohlen seyn.

Zürich, den 28. Heümonats² 1783.

J. C. Lavater.

[Eredeti: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 29. sz.]

5653.

Kazinczy — Miller, Johann Martinnak

Aus den Weinlesen zu Tokaj, den 11 ten
Novembr. 1783.

Mein ewig geliebter Freund,

Ich eile Ihnen mit der Nachricht, dass ich mit der Übersetzung meines Siegwarts gestern fertig geworden bin, mit Freude u. unaussprechlichem Dank zu. Wie anders hat sich doch alles, als ich geglaubt habe, zugetragen! Ich habe noch im Febr. da ich Ihnen bey Endigung des ersten Theiles aus Pesth schrieb, geglaubt, dass mich Gott so seelig machen wird, Sie an mein Herz drücken zu können! aber die sehr gefährliche Kranckheit meiner Mutter, u. der traurige Zustand meines alten Grossvaters, der seit August vom Schlag gerührt liegt, verhinderten u. verhindern mich noch dieses Glücks theilhaftig zu werden! Eine Hoffnung diesen sehnlichen Wunsch einst erfüllt zu sehn bleibt mir doch noch übrig. Gott erhöhe ihn, u. lasse mich einst nicht nur aus Ihren Briefen hören, dass Sie mein Freund sind.

Ich meldete Ihnen noch im Febr. dass ich in dem ersten Theile etwelche Veränderungen gemacht habe; die meistens unsre

¹ Gessner melléklete nincs a levél mellétt.

² Heumonat, régiesen Heümonat = július.

Verhältnisse, selbst nach dem Ausspruche des sehr gelehrten Barons von Pronay gefordert haben.

Zu dem 2ten u. 3ten Theile sind wieder etwelche vorgekommen, die ich Ihnen aber jetzt nicht mittheilen kann. Nächstens will ich eine getreue Copie (vielleicht durch Herrn Tasnády, der von Patak nach Bern reisen wird) Ihnen überschieken. Durft ich dann hoffen, bester Miller, Ihr freundschaftliches Urtheil zu hören?

Sie haben mir befohlen Ihnen Nachricht zu geben was für Wirkungen Siegwart in Ungarn machen wird?

Er ist noch nicht im Druck erschienen, u. doch haben Sie schon etliche Thränen gesteyert. Thränen rollten schon
die härtige Wangen herab. —

Es ist nicht Eitelkeit mein edler Freund, aber wie könnt ich mit meinem Miller gleissnerisch werden? meine Übersetzung wird ziemlich gefallen. Zum wenigsten haben meine Freunde sie für gut declarirt. Er wird aber gewiss sehr sorgfältig durch mich ausgefeilt, bis er in die Hände des Publicums kommt. Weingand u. Köpf Buchhändler in Pesth haben sich zum Verleger angetragen ich bin aber noch unschlüssig ob ich ihn selbst drucken lasse, oder ihnen übergebe. Herr v. Trattner schreibt mir dass er in Ansehung der Censur nicht bürge seyn kann, in dem man in Wienn noch über verschiedene Gegenstände sehr scharf zu Werke geht. — Vielleicht lass ich ihn dann in Basel bey dem Thurmeisen, oder Imhof drucken u. Chodowiecki muss mir dazu einige Kupfer machen. Rathen Sie mir was soll ich anstatt des zweyten u. dritten wählen denn diese gefallen mir nicht.

Gessners Idyllen werden in Januar gedruckt. Ich habe sie jetzt das fünftemahl übersetzt u. jetzt will ich meine Übersetzung noch mit der Huberischen u. Diderotischen übersehen, u. dann damit erscheinen. Ihre Gedichte sind schon längst heraus, u. ich habe sie doch nicht sehen können. Durft ich Sie bitten bester Miller, u. sie versichern dass diese Bitte einen meiner heissesten Wünschen ausmacht. Ich könnte zwar diese auch sonst bekommen, aber ich wünsche sie aus Ihren Händen. Wenn Sie durch die Schiffeleute von Ulm, die nach Wienn fahren, ein Exemplar bey dem Joseph Schön in der Leopoldstadt No. 211, oder in der Weingandischen Buchhandlung ablegen lassen, so bekomme ich sie gewiss. Stolz würd ich über das herrliche Geschenk seyn, u. meinen Freunden, die Hand meines Millers darin zeigen.

Anstatt des Vorberichts die ich noch nicht gemacht habe, schicke ich Ihnen mein Silhouette. In glücklichen Zeiten, setzte ich den bucolischen Vers des Virgils darunter. Jetzt durft ich wohl ihn mit diesen Youngischen vertauschen:

Ye that e'er lost an Angel, pity me.¹

¹ Te, aki elvesztettél már egy angyalt, szánj engem!

Doch nicht klagen! O Miller bleiben Sie mein Freund, u. leben Sie so glücklich wie ihr edles von mir geliebtes, beneidetes Herz glücklich zu seyn verdient. Ich bin ewig

Ihr

wärmster Freund
Franz von Kazinczy

P. S. Wundern Sie sich nicht, dass mein Brief v. Eperjes kommt, ich habe ihn, da ich eilends von Haus wegbin, mit mir genommen, sonst gebe u. nehme ich meine Briefe immer aus Tokaj, den nächsten Post Ort von Regmetz.

[Eredetije: az OSZK kéziratárában.]

5654.

Kazinczy — br. Orczy Lőrincnek

Nagy Méltóságu Báró, Generalis, 's Fő-Ispány Ur,
Kegyes Protector Uram,

Vice Notarius Keltz Uramnak váratlan szomorú halálával nyilas esvén előttem a' Köz-jónak szolgálatjára, újonnan esedezem alázatosan Nagyságod előtt bódogításomért. Tegyen úgy velem Nagyságod, a'mint érdemem felett mutatott kegyessége sugalja! én állhatatos szándékkal azonn fogok törekedni, hogy magamat Nagyságodnak kegyelmeire leg alább munkás igyekezetemmel tessesem méltónak; Szent tisztelettel maradván

Nagyságodnak

Alsó-Regmetz. Apr. 24 dikén 1784.

alázatos hív szolgája
Kazinczy Ferentz

[Eredetije: OL Orczy-család levéltára, Miscellanea 65. rakszámú fasz.]

5655.

Kazinczy — br. Orczy Lőrincnek

Nagyságos Uram!

Mások, a' kiknek szerentséjek vala a' még bódogabb időkben ülni a' kormányonn, — a' kiket az egygyütt evezés mindennapivá tett 's szorosabb barátkozásra kaptsolt azzal a' felejtethetlen Hajós Mesterrel, a' ki a' nyári meleg estve tsendességében tsillagos éjtzakát 's ki derült reggelt reménylén, ki-szállott a' hajóból, 's annak

igazgatását ember-kort értt fíjára bizta; — mások, mondom, barátságai bizodalommal látogatják meg ezt a' szent Öreget: én, — a' ki tsak ki-szállásával vettem a' lapátot erőtelen kezembe, 's a' kinek tsak arra való ideje se vólt, hogy fiatalí hevét mutassa, — azt nem mertem eddig. Mostan ugrom ki egy kis Ladikba, hogy hírt vihessek kedves Igazgatónkna mi történt leg-közelebb hajónkkal. Ez a' ki szaladásom, ez a' hírt vitelem legyen jele melly igazán tisztetem őtet, 's mint forr háládatos szívem az eránt, kinek felöllem vetett kegyes reménysége ültetett az evező-padhoz!

Ő Excellentiája Mlsgos Administrator Úrunk tegnapi napon, az az 24-a 8-bris a' maga praesidiuma alatt tartott Sessiót, mellyben T. Abauj és Torna Vármegyéknek Tisztviselői egyszersmind öszve gyűlve ültek. Elsőben is Secretarius Manigay Pál Uram által azon Fels. Királyi Rendelést olvastatta el, a' mellyben ezen két Nemes Megye egygyűvő kaptolsoltatni parantsoltatik. Sokan vóltak a' Tábla mellett olyanok, a' kik ezen új nyelven irt parantsolat' olvasását tsak úgy értették, mint a' székér zörgést; 's noha igyekeztek rajta hogy ábrázatjok szívek indulatját el ne árulja: a' hasonló indulatot érző szív még is könnyen rá esmertt az el-fojtott keserűségre. — Ezen Felséges Rendeléshez képest tehát meg-vólt a' meg-szeghetetlen kéz fogás, 's lakadalomnak napjául Novembernek 1-ő napja rendeltetett. Akkor fog a' Menyaszony részéről általadatni az Authenticum is.

Azután az vevődött kérdésbe, ha Torna egy Processusnak tartassék é? vagy újabb móddal osztassanak fel a' Processusok. A Geometra parantsolatot vett eránta ő Excellentiájától, hogy ítélletét papirosan nyujtsa-bé.

Igy léptek a' Status Personalis ki-dolgozására, melly még nints tökéletesen el-végezve. V Ispány Bárczy, O. Notarius Kornis Urak egynehány Individuumokkal hivatal nélkül maradnak. Perceptor Görgői Uram Ord Szolgabíró, V Notarius Vitéz pedig Job Pál Generalis Perceptor Ur[na]k resignatioja után Királyi Cassirius lesz.

Leg nagyobb alkalmatlanság vólt a' két Orvossal. Viczayt nem hagyják el a' Rendek, Mayer nem akarja feleztetni a' fizetést, azonban kevés a' reménység hogy a' Felséges] Helytartó Tanács mind a' ketőnek meg-hagyja az eddig való fizetést. Probát tészünk tsak ugyan; 's félő hogy Mayer ne bukjon.

Az öreg Viczay Kassai senatorrá lévén el-butuszott.

Azután a' Kassiriussag felől érkezett Német parantsolat olvastatott-el.

Utoljára Kassa városa a' Politicumokban a' V[árme]gye alá vettetett, 's ez is meg-lévén,

A' Desertorok eránt érkezett parantsolat felől hoszszasan indittatott a' tanátskozás.

25-a Jóh Pál Generalis Perceptor a' Cassiriusi névhez nem szokhatván, ma hivatalát le-tette.

Ezek voltak azok Nagyságos Uram, a'mellyeket Nagyságodnak nem annyira hir-adásul, mint háládatos szívemnek 's igaz tiszteletemnek jeléül jelenteni bátorzkodtam. Tartson meg Nagyságod engemet továbbá is kegyességeibe; én hazafiui buzgóságból eredett tisztelettel 's forró háládatossággal maradok Nagyságodnak

alázatos szolgája

Kassán 25-a 8 br. 1785.

Kazinczy Ferentz

Abauj V[árme]gyei V[ice] Notarius

[Eredetije: OL Orczy-család levéltára, Miscellanea 65. rakszámú fasc.]

5656.

Kazinczy — br. Orczy Lőrincnek

Nagyságos Uram!

Nagyságod parantsolja hogy irjak, sőt kegyes el fogadásával bátorit reá; 's én nem adhatom igazabb jelét engedelmességemnek, 's örömömnek, mintha késedelem nélkül irok. — Irok, igen is, de egész bizodalommal irok, hogy Nagyságodhoz való titkos szaladásim el nem fognak árulhatni. Én leg-alább olly vigyázással teszek minden lépést, hogy még a' gyanakodásra se lehessen oka senkinek.

Az én Elöljáróim hallgatások nem háládatlanság; nem felejtkezés. Felejtheti é valaki Nagyságodat? — Lehet é valaki háládatlan, holott egy némelyikünk el-szakadásunk óta is hathatós jeleit vette a' Nagyságod kegyességének. Mintegy ötöd napja hogy a' két paripát ditselkedve mutatták nékem. Hídjén többet Nagyságod a' maga érdemei felől! forróan tiszteljük Nagyságodat, talám még hallgatásunkkal is.

Most már a' feleletekhez fogok — ő Excellenciaja a' Magistrusnak nagyobb részével igen contentus. Némelyikünk eránt kegyesebb mint érdemlenénk. Én egygyike vagyok ezeknek. — Cons[iliarius] Keltz Ur egészen bir véle, mert meg-győzte mind elmebeli tehetségeiről, mind szívének egyenes vóltáról. Zombory Uram talám vesztett valamit azzal, midőn szívében az előljárója eránt hamuba takartt de néhol szikrát ejtett tüzet lappangtatott. Nints a' kettő közt igaz szeretet, 's talám vagyon is a' 'hihetetlenkedésnek oka. A' szikrázó tüzre víz öntődött, de az el nem aludtt szén még érezteti, hogy elevenedik. — Nem sokára talám az Eperjesi Districtualis Táblára mengyen által.

Comáromy György tudományára 's egyenes szívére nézve erősen áll. Egyenes utonn mégyen. Ha útjába áll valaki el tapossa ugyan, de mentségére nem szóll egyebet, hanem azt, hogy ő arra ment, a'merre kellett, 's magának köszönnye az el-taposott szerentsétlenségét. Néki haragosa, — leg-alább világosan — nintsen, sőt minden bizik hozzá, ha ügye igazságához bízhatik.

Én Kende Uramnak elő-vitelével, Tiszta Urammal a' helyyébe ültem. Ő Excellentiája érdemünket felyül-haladó energiával denominált az üresen maradt helyyek el fogadására; 's én e' szerint stationnal contentus vagyok, ki-vévén azt hogy a' Kassai lakás a' falusi nyugodalmas élettől el von, 's kevés időt enged rá, hogy a' régi Mindennaposaimat, a' Poétákat, forgathassam, 's a' vélek való társalkodás által enyhítem életem kedvetlen szempillantásait.

Apelles magát a' Grátiák Festőjének nevezte mert érzette hogy az!
Ezt mondja egy Német Író. Én magamat Nagyságodnak fijának nevezem, mert érzem, hogy az vagyok, vagy inkább hogy Nagyságod Atyám. Kevély gondolat! de engedje Nagyságod hogy vele hízelkedjem magamnak.

Igen sietve. 24-a Novembr.

1785. éppen a' Posta indulással.

Kazinczy mp.

[Eredetije: OL Orczy-család levéltára, Miscellanea 65. rukszámú fasc.]

5657.

Kazinczy — id. Ráday Gedeonhoz

Nagyságos Uram!

Reménység és félelem között nyújtom itt bé Nagyságodnak egy próbámat, melyre ezekben a' napokban Prof. Szabó Uram egy nyomorúltt Munkának közlésével adott alkalmatosságot; — mert én egyedül Nagyságodnak az ítéletitől függesztem-fel belső érdemét ennek a' darabnak is. Nem személyt, hanem munkáját utálom ennek a' szerentsétlen tsillagzatok alatt született Poétának, 's ugyan azért kedvezek Nevének; s'tsak a' szükség vitt rá hogy Kónyit és Zechentert említsem. Az elsőbb leg-inkább a' *Marmontel meséi*-ért, az utóbb a' *Horátiuszokért* érdemli meg a' Satyra korbattságát; a' Landerer által quartal szerint nyomtatni szokott darabokat pedig a' következő sor helyett kellett elő-hoznom:

Suffena omnia colligam venena.

Ezt Landerer meg-érdemli, mert minden választás nélkül ád-ki mindent, 's a' Haza-szeretettel fedezgeti a' pénz után való ásitó-zását.

Engemet erre a' próbára (az az, hogy visgálnám meg, mit lehetne magamtól idővel várnom ha versek' írására adnám magamat) Prof. Szabó Uram vett, 's igen örült első próbámnak. Talám erántam való barátságá, talám a' további lépésekre való biztatás az, a' mi javállását nyerte-meg.

— Óhajtom hallani Nagyságodnak ítéletét, a' szerint a' mint azt egy K e z d ő óhajthatja, az az hibáinak 's fogyatko-

zásinak előmutatásával. Hasonló végből zárom ide egy még csak most kezdett Jambusomnak az elejét, melybe a' Superstitiót és Irreligiót szándékozom eleven színnyeivel le-festeni. A' Nagyságod Crisisei nékem kalauzommá lesznek, ha folytatni fogom munkámat.

Ki is tapasztaltt grátziába ajánlva maradok örökös tisztelettel

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Kazinczy Ferentz

Kassán, 19. 8br

786.

[Eredetije: az OSZK kéziratárában.]

Gróff x x x Ferentzhez

El-ázott szemmel 's szánakozva nézem én
Az esztelenség' vakmerő bolondjait,
A' kik, magoknak tettzvén, a' meg-tévedés'
Egyik széléről a' másakra térnek-el;
'S kevélyen néznek-vissza már az el-hagyott
Ösvényre, mellyenn a' Vak-hit vas lántzokonn
Kötözve tartja vért-könyvező foglyait.

Fel-fúvalkodva 's lármázó kiáltozás
Között haladnak vertt ösvényekenn elébb;
's kérkednek a' bolondság' tsengettjűivel.
Nézd — — ekként szállnak, — a' mi útunk tiszta út,
Lépésidet nem fogja dudva gátolni;
Nints itt tekervény, ezt sinór jegyzette-el,
'S minden lépésünk távolabb és távolabb
Von-el bennünket a' meg-vakított Sereg'
Könnyhullatással áztatott Óltáritól.
Őket setéttség fogta-el 's vastag homály,
'S vakon 's tipogva vonnyák rest lépéseket
A' merre Papjok a' setétbe tévedez.
A' mit parantsol, a' mit kíván, azt hiszik.
Barmokká lesznek, 's rettegvén a' büntetés
Előtt, édesség nélkül töltik élteket.

Ők így: de minket a' Világosság vezérl,
Előttünk mindig nyitva áll szent Temploma
Hol színről színre látjuk el-zártt titkait.
Nevetjük a' tsabúlást mellyel a' ravasz
Papok, setétebb századinkba', orrokonn
Hurtzolták a' vak Népet, mellyel ők
Világosbb századinkba' kintset gyűjtenek.

Magunktól függünk 's jobbunk mellett a' szabad
 Élet, balunknál a' Vigasság múlatoz.
 Nem ijeszt minket a' Menny fel-lobbantott tüze,
 Nem ijeszt földet rendítő dördületi:
 Ha tsap, könnyebben 's kínok nélkül dülök-el
 A' semmiségbe'; hogyha nem tsap hasztalan
 'S gyermekhez illő volt a' félszeg rettegés.
 Kedvemre élek, 's vigan töltöm életemet.
 Nints semmi tisztem; vagy ha van, úgy Kedvem az!
 Hazám, Barátom, Istenem magam vagyok.
 s' a' t.

5658.

Kazinczy — id. Ráday Gedeonnak

Méltóságos Ur

nagy tiszteletü Jó Uram!

Közlöm alázatosan tegnapelőtti munkámat, 's ohajtom hallani mit ér. — Az „Uram, ki leszen lakosa” olly szép énnékem, hogy én véle meg telni nem tudok. El nem képzelhetem, hogy abban a' korban a' melyben a' Méltóságos Ur vagy, miként folyhatnak olly szerencsés meg-eggyezéssel a' gondolatok és cadentiák. Bár többet láthatnék illyet. — Filep János uram kezembe adta a' küldöttet. Szépek az Aranka ur fordításai, de még is sok limaturát kívánnak. Még a' „Nap négy részit” nem olvastam, de a' „Julia leveleit Ovidiushoz” már barátságosan recenseáltam, és ítéletemet magával Aranka urral közlöttem. Várom válaszáat. Bár meg engedné, hogy itt nyomtattassam-ki. — Rajnis a' Batsányi ur levelére nem tudom mit mond. Én azt tsak nyomtatásban láttam. Nem maradt adóss semmivel: de Szabót nem óldja fel a' vádok alól.

Én azt kezdem reményleni hogy jövő hónapban Bécsbe mehetek. Akkor teszem udvarlásomat. — Ajánlom magamat tapasztalt kegyességébe 's maradok alázatos tisztelettel, Kassán 26. Septembris 1789.

A' Méltóságos Báró Urnak

alázatos szolgája

Kazinczy

[*Címzes a borítékon:*] De Cassovie. A Monsieur le Baron de Ráday etc. etc. A Pesth.

[*Fekete viasz zárópecsét*]

[Eredetije: Ráday-könyvtár A. IV. 2.]

Keresztes Bálint

kedveséhez

Tornai Margithoz

a'

Szent Földről

Horváth Ádám Urhoz, Fűredre.

Kassán, Septemb. 24dik 1789.

O Te, kinek harsány hadi-kürtje Tihanynak¹ enyelgő
Szűzeit² eddig nem-hallott hangokra tanítá,
Hogy valamerre kevély hullámaít hányja zajogva
A' Balaton, *Mátyást, Mátyást!* riadozzon az erdő;³
Horváthom jer, akár Platóddal az elme nem-esmérte
Léte felől ébrentt álmokba merülve bolyongassz;
(:En oda nem késérlek:) — akár el-hevülve Csapódid'
Karján, a' rejtett Szépség' ösvényinek indulsz;
Jer kérlek, 's Eratóm mit adott ajakomra, figyelmezz!
Kedvell ő téged, noha gyenge virágit hajadból
Calliope, (laurust nyújtván helyőbe) ki-szedte.
Halld azt most töllem 's majd tölled hallja Juliskád.
András⁴ — esmered őt, mert gyászdombjára siralmas
Könnyeid hullattad magad is; — temetőit Urának
Lenni Pogány kézben már nem nézhette továbbá.
Fel-kél, pántzelt köt, 's koronáját férjfi sisakkal

Váltja-fel, és viadalra nevelt szem Bajnokit a' szép
Nilusnak messzére terültt mezejére vezérli.
Mint lobogott a' vér színű szent jellei havazló
Pallástjok! — Cherubin mindegyike, nézzed akár szent
Öltözetét, akár ártatlan erköltsit; ha szintén
Eggy újabb Néró gyilkos lángjára vetette is
Nőtelenek voltak; — Bajnokhoz az ille' — *Keresztes
Bálint* vólt egyedül kit *Tornai Margit* az óltár
Zsámolyain Hymennek örök hűségire vonsa.
Ez most a' zuhogó Jordán' fővenyére le-dűlvén
Mint a' Magzatitól meg-fosztott fülemile jajgat
A' siket erdőknek ekként zengette panasszát:

Fekete szemű szép Hölgyecske
Repülhetnék csak mint a' fecske

¹ Tihanynál van a leg-hangosabb Ecchó.*

² Ecchó értetődik

³ ut Hyla Hyla littus-omne sonaret.

⁴ Jerusalemi András Király.

* 1-7. Kazinczy eredeti lábjegyzetei.

Még ma szállnék szemed láttára
Ablakod rostélyozatjára.

'S addig dúdolnám énekemet
Míg meg szánnád esdeklésemet
'S kis kamrádba bé fogadnál
'S öledben nyugvó helyet adnál.

Nem kellene nekem kalitka
Hogy engemet benne tarts fogva,
Mert ha el űznél is mellőled
Még sem repülnék el én tőled.

Délben asztalodra reppenék
Étkes vidám vendéged lennék,
Meg-tsípegetném falatodat
'S poharadból innám borodat.

Fonni ha űlnél kar székedbe
Fel szállnék rokkád vesszejére
'S olly búsan nyögném énekemet
Hogy könnyet hullatna szép szemed.

Estve ugyan, ha álom nyomna,
El-bújnék sűrű kárpitodba
De még hajnal előtt jó reggel
Fel-költnélek vig tsergésemmel.

Ugrándozva járnék akkoron
Fel 's alá puha paplanodon
'S félre rántogatnám kendődet
Hogy láthassam *bokor*⁵ emlődet.

O ki volna boldogabb mint én
Szép völgyecskejében feredvén!
'S ha bimbócskáit tsókolhatnám
*Béla*⁶ is *irigyen nézne rám.*

Jaj de mint az árva gerlitzé
Ugy bujdosok en mostan nyögve
Mert nekem szárnyaim nintsenek
Kik szép Margithomhoz vigyenek.

András alatt vérző buzgánnyal
Vivok mindennap a' Pogánnyal
Annak drágalátos vééréért,
A' ki érettem is onta vért.

⁵ az az egy pár

⁶ Béla IV. — II. dik András fia

'S a' mikor karom a' esalmákat
 Ugy apríta mint a' torzsákat,
 Így kiáltok szent Jézusomhoz:
 Vigy Uram egykor Margithomhoz!

'S im' tisztúlni látom az Eget,
 'S a' Nap rám vig sugárt ereget,
 Azt jelentvén hogy nem sokára,
 Vissza-visz' az Isten Tornára.

Igy végzé dalját Erátóm, 's el-tűne. Szemérmes
 Szép nyaka még ragyogott a' ködben, 's szélnek eresztett
 Fürtjeiből olly kellemetes szag szálla-le hozzám,
 Mint a' millyet creszt ki-virított bokra Fűrednek
 Vagy Szántód' gyönyörűn zöldellő gycpje, midőn azt
 Illatozó violák lepik-el még gyenge tavaszkor
 Homlokomat mirtus koszorú 's szép rósa kerité,
 'S tsattogatott szárnyan két kedvelt híve repült-el'
 Vénusnak bizonyos javallására felettem. —
 Élni fogunk, kedves Horváthom! Tégedet ádáz
 Bellonád hadi dalra tanít, 's már szárnyra repített
 Hangjaid a' ki-terültt Egcken úgy dörgenek, a' mint
 A' dagadó tenger 's Mátyásod menykőve dörgött:
 Engemet hív Erátóm ki-virított erdejé' békés
 Árnyékába vezet, 's ottan a' Póldnak ezüst-szín'
 Fényjében, olly búslakodó hangokra tanítgat,
 Mint a' Nyúgoti szél lágy nyögdétséle, midőn az
 Illatozó rozsák közt Czenczinmet alva találja. —
 Élni fogunk! — Örvendj! — 's igazabb Unokáim örömmel
 Emlegetik, Horváthjáért mint ége Kazinezy.

5659.

Kazinezy - id. Ráday Gedeonnak

Nagy Méltóságu Bárá Ur,
 nagy tiszteletű Kegyes Uram!

Mindég inkább érzem mennyire kívántatik-még még a'
 rhytmusos versekben is a' hosszú vagy rövid mértékre való vigyá-
 zás. Hiszen ha erre nem vólt figyelemmel a' poéta, az éneklő azt
 nem is énekelheti. Méltóztasson e' szerint meg-ítélni a' Méltóságos

Báró Ur, mennyire találtam-elezt a' Museumnak második negyedébe bé-iktatott énekemnek meg igazgatását.

Igy van ez most:

Fogy az élet, 's nem sokára
Szép korom már majd el-mul;
Érzem, nints messze határa...
'S hajam barna szála hull.
De borral sebess szárnyának
Lép vesszőket vehetek!
Bort hamar, bort! — Mulásának
Ha iszom, nevethetek.

Igy volt előbb:

Fut az idő etc.
Leg szebb korom
Közelget érzem

Hé bort hamar

Még most — hálá Istenimnek

Kelyhemet forgathatom,

Még most — hálá Istenimnek

Czenczim' tsókolgathatom:

Még nints, a' ki el-fogassa

Gyanuba vett levelem,

Nints a' ki tudakoztassa

Ki sziszeg titkon velem.

Czenczi jer, jer; Mártsd rózsádat

Tajtékzó poharamba,

'S fonjad azt 's melj-pántlikádat

Fürtös barna hajamba.

Óltogasd szám' szomszúságát

'S pajkoskodj addig velem,

Mig az élet boldogságát

Nyiltt karod között lelem.

Borom bátran ihatom

Az el-vontt sorok ujjabb igazításokat jelentenek. Szeretném érteni, nints é még valahol hiba a' hang-mérséklésre nézve?

Ide teszem eggy minapi fordításomat, 's magamat tapasztalt kegyességeibe ajánlván maradok

a' Méltóságos Báró Urnak

Regmecz 27 Decembris 1789.

alázatos szolgálja

Kazinczy

[A levél eredeti kézirata a Ráday-könyvtárban: A. IV. 2. A vers autográf változata az OSZK kézirattárában: Ánalekta]

Der dichtende Knabe.

A' gyermek Poéta.

Flieh nicht den Amor,

Ne fuss-el Ámor

Geliebte Schwester,

Elől, kis Erzsi!

Flieh nicht den Amor,
Er fängt dich doch!

Ich roch im Garten
An einer Nelke,
In deren Schoosse
Der kleine satz.

Mit ihren Düften
Den süßen Düften
Die mich vergnügten
Sog ich ihn ein.

Wer kann mir helfen
Mir armen Knaben!
In meinem Haupte
Ist er nun Herr.

Und dieses Liedchen —
Klein, wie er selber —
Ja dieses Liedchen
Ist schon von ihm.

Superintend. Götz.

Mert ő, akár mint
Futsz, meg-ragad.

Én tegnap egy szép
Szegfőt szakaszték;
'S képzeld! — az álnok
Abban feküdt!

Nem tudtam én azt!
'S virágom' édes
Szagával egygütt
Fel-szívtam őt.

Ki szán-meg engem
Kis gyermeket² már!
Bódúlt fejemben
Most ő az Úr.

'S ím' e' kis ének —
Parányi — mint ő! —
Ez a' kis ének
Már tölle van

Kazinczy.

5660.

Kazinczy — id. Ráday Gedeonnak

Nagy Méltóságu Báró,
Mélj tiszteletű Uram!

Miként eshetett-meg, hogy én a' Méltóságos Báró Urnak decembernek 12-dikén hozzám botsájtani méltóztatott levelét nem elébb, hanem csak 31^a Decembris vettem, által nem láthatom, holott annak Regmetzre lett kiindulásom előtt, ha a' posta rendszeren járt volna, már kezeim között kellett volna lenni. Annyival szivesebben 's igazábban sajnálom ezt, a' mennyivel szenttebb az a' tisztelet, a' mellyel én, Méltóságos Báró, Nagyságodnak személyje eránt viseltetem, a' mennyivel később vagyok mindenekben Nagyságodnak javaslásait nem csak bé-venni, hanem mintha azok valóban parantsolatképpen adódtak volna, követni. Már akkor hólnaposírásom nem csak keresztül ese a' revisión, hanem által is adattatott a' Landerer embereinek; sőt talám már munkában is vólt, mert már egy árkus le-vagyon nyomtatva. Ezen felül

¹ előtte áthúzva: A' melly

² utána áthúzva: most

pedig el-töltöttem vele Arankát, Földit, Horváthot, Pétzelit, a' pozsonyi várat és a bétsieket, nevezetesen Gróff Szécsényit. Én valóban magam is látom, hogy az Orpheus nevezet nem elegendő annak ki nyomására, a' mit akarok: de rövid név, 's nem szokatlan. Így nevezi Schiller a' magáét Thaliának, noha az nem tsak theatralis darabokat foglal magában, etc. etc. Orpheus poéta volt, ugy de ez tsak poesisre tartozik. Igen is, de az Orpheus ideája más tekintetekre is vonhat. Illyen az, hogy ő jobb gondolkozást terjesztett-el a' hazájában. Én így igyekszem jobb IZLEST el-terjeszteni. — Sokat lehetne erre pro et contra mondani, de talám utoljára tsak azt mondhatnám, a' mit némely atya mondhat gyermeke kereszteltetése alkalmatosságával: Nevezd akár kinek, tsak jó ember válljon belőlle!

Nagyságodnak tanácsát, hogy dirigens társakat ne végyek magam mellé, meg-fogadom örömet. Ezek valóban, kivált ha Batsányiak találnának lenni, meg-zavarnák tsak a' szándékomat. Igen is bé-veszek, sőt kérek idegen darabokat is. Nevezetesen Horváth barátomnak némely darabjait, 's azt a' mellyet a' Méltóságos Báró említeni méltóztatik. — Ebben az első darabban illyen folyúl irás alatt van egy: „Báró Rádaynak Pétzeli palotáját ékesítő versei. 1766”. Arankának, Horváthnak, Dömének, Révai-nak, 's más egyebeknek prósájok 's versek a' Nagyságod Evirallájával benne vagynak. Én Kassáról szöllő levelet tettem belé, és tudósítást némely halálozatokról 's litteratori munkáról. — A' Mólnár Albert praefatiója a' 2dik darabra maradt. Engedje-meg Nagyságod hogy ahhoz az „Valál szerencse mindég hivem” etc. mellé tétetődhessem, Nagyságodnak neve alatt, ha szintén hozzá tevődik is, hogy az régi munka, és Zrinyiból való.

Batsányinak jelentettem a' Méltóságos Báró izenetét. Egy szót sem felelt reá. Talám azzal azt akarta mondani, hogy hozzá semmi közöm. E' szerint el-indította é a' Museum 4dik darabját, nem tudom. Én áldom azt az órát, a' mellyben tölle el-váltam.

Orpheusomat prof. Szabónak mutattam. Végig nézte. Ne adják az cgek, hogy egyyikünk munkája a' másikáénak ártson. Egyy tzelra törekedünk, és ezen tekintetben még Batsányit is, azt a' garázda, magával nem bíró, büszke embert is szeretem,

Tartson meg engemet Nagyságod tapasztaltt kegyelmeibe; ezt óhajtom én ezen esztendő elején. Szent tisztelettel maradok, 5^a Januarii 1790.

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Kazinezy

[*Címzés a borítékon :*] De Tokaj. A Monsieur le Baron de Ráday etc. etc. a Pesth. — [*Fekete viasz zárópecsét.*]

[Eredetije: Ráday-könyvtár A. IV. 2.]

5661.

Kazinczy — J. Sonnenfelsnek

Udvari Tanácsos és Polit[ikai] Professor

Sonnenfels urhoz.

Kassán, febr. 3d. 1790.

Ausser dem in sich selbst schon beseligenden Gefühl, Gutes gewirkt zu haben, geizt mein Stolz noch um Ihren Beifall. Es war nicht II. der mich erinnerte diese Rede¹ Ihnen einzureichen: es that es mein Herz, das voll Ehrfurcht gegen Sie, ehe ich Sie noch sah, nun, nachdem ich Ihres Anblicks und Unterredung gewürdigt war, kaum etwas über das Glück Ihrer Achtung kennen würde, wenn ich sie auch nicht als meinen Vorgesetzten beehren müsste. — Diese ämtliche Wegweisung, die ich, weil ich Sie vor las, eine Rede zu nennen wagte, ist voll von Fehlern wider die mir fremde Sprache. Ich bekenne dies nicht ohne Beschämung: allein der Gedanke, dass eben dies vor manchen Bewohner Ungarns das untruglichste Merkmal meines Ungar[ischen] Ursprungs, und des Umstandes, dass ich diese Sprache nicht mit dem Muttermilch eingesogen habe, seyn würde, hält mich dafür schadlos. — Ich würde mich glücklich schätzen, wenn Sie diesen meinen Schritt für den effect meiner innigsten Hochachtung ansehen würden, womit ich beharre.

[Kazinczy másolata; MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 38. sz.]

5662.

Kazinczy — id. Ráday Gedeonnak

Nagy Méltóságu Báró,

mély tiszteletű Uram!

Válaszoltam e már Nagyságodnak utóbb kegyes levelére, vagy nem, nem tudom, mert Landerernek factora Orpheusom elkészítésének kettsegtetésével 's meg-tsalásával egészen ki-forgatott emlékezetemből. Elég az ahhoz, hogy ezen szempillantásban küldöm vissza a correcturáját a' boríték kék papirosnak, 's el-lévén a' munka egészen készítve, bizonyosan ígérhetem hogy egygy nyomtatványt belőle Nagyságnak a' jövő postán meg-küldhetek. Most pedig tsak azon esedezem, hogy a' meg-ígért Tityrust első postával, az az mihelyt ezen levelem kezéhez jut a' Méltóságos Báronak, meg-küldeni méltóztasson. — Hát a Museum negyedik negyedje el-hagyta é a' sajtót? Ha kész, találjon módot benne

¹ Nincs a levél mellett.

Nagyságod, hogy láthassam minél előbb. Maradok alázatos hiv-
tisztelettel. 23. Februarii 1790.

Nagysádnak

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz

[*Címzés a levél külsején:*] A Monsieur Monsieur le Baron de Ráday
à Pesth. — [*Fekete viasz zárópecsét*]

[Eredetije: Ráday-könyvtár A. IV. 2.]

5663.

Kazinczy — id. Ráday Gedeonnak

Nagy Méltóságu Báró

nagy érdemü 's szives tiszteletü Nagyságos Uram.

Hosszas hallgatásom után van szerentsém végtére Nagysá-
godnak megküldeni 1. Orpheusom első szakaszát és a' másodikból
két árkust. 2. A' normális oskolák eránt altisztjeimhez tartott
beszédemet. 3. A' Batsányi uram által e' napokban kezemhez adott
verseket, melyeknek által-küldetését Nagyságod nékem már két
izben parantsolta. 4. egy levelet Gants Pál urnak. 5. Hasonló-
képpen egy levelet egy skatulyátskával együtt Horváth Ádám
urnak; méltóztasson Nagysád az utolsót Doktor Szombathy ur
kezénél le-tétetni, honnan Horváth majd el vitetni fogja.

Hamletem sajtó alatt vagyon, melléje tészem-még majd
Missz Szára Szampszont, Emilia Galottit és Stellát Göthéből.
Egyik altisztjem Göthének Clavigóját fordítja; 's én egészen azon
vagyok, hogy a' diaeta alatt magyar játszó színjeink légyenek és
azon játszhassanak. Annál nagyobb, sikeresebb elő-menetelt és
tekintetet nem kaphat litteraturánk, mert oda asszonyok, férfiak,
ifjak minden rendből és korból menvén, nyelvünk el-mulhatat-
lanul szükségessé válik.

Vettem Nagysádnak kegyességéből Virgilius 1. ecclógáját és
a' mellé tett verset, ugy az Aranka verseiről való tudósítást is.
Ezek mellé még a' Szép Rózsit irattam-le, hogy ha Nagysád meg
engedéni, egyik szakaszba bé-iktathassam. Dolgozunk, egy-
nehány holnapos írásaink vannak már, de ugy látszik el mondhat-
juk Phaedrusból: Labori ut faber desit, non fabro labor.

Én most Rousseunak Contrat Sociálján, és a' sanssouci
philosophusnak Antimachiaveljével sietek. Ha ezen soványabb
munkában ki fáradok, Missz Sára Sampszont veszem-elő.

Esedezem Nagyságod előtt, méltóztasson nékem egynehány,
mint egy 4 exemplár Museumot küldetni Trattner által pénzért,
de a' 2dik negyed exemplárjai nélkül, mert azokat birom. Bajos

dolog, hogy olly későn kapjuk azt. Én kész volnék Trattnernek posta pénzt is fizetni, tsak tenne rendelést eránta. — Ajánlom magamat kegyességeibe 's változhatatlan hűséggel 's tisztelettel maradok,

Kassán, Martii 25. 1790.

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

P. S. Az Anakreon két dalait le fordítom, mihelyt meg-száll az oestrum. Eddig igen el valék foglalva.

[Eredetije: Ráday-könyvtár: A. IV. 2.]

5664.

Kazinczy — (Podmaniczky Józsefnek ?)

Nagy Méltóságú Báró, Helytartói Tanácsos,
mély tiszteletű Uram!

Nagy szándékoknak szokatlan eszközök által kell végre hajtattatni; és egyedül ez az, a' mi külömben vakmerő lépésemet igazolhatja, midőn a' Méltóságos Bárot azon igyekezetemnek boldogítására hívom, a' mellyet az alázatosan ide rekesztett Jelentés magyaráz. Méltóztasson okaimnak nyomosságokat, mellyek ezen köldülésre kénszeritenek által-érzeni, és azt el-hinni, hogy nem nemtelen ösztön által indítatom Azt a' faradottságot, hogy a' Méltóságos Báró egy ebédnél, a' hol némelly Nyelvünket szerető Asszonyságokat 's Uraságokat szemlél egybe-gyülekezve, őket egy Nyomtatvány árrának le-tételére bírja, gazdagon meg-fogja jutalmazni az a' boldog érzés, hogy olly szándékot mozdított elő hathatós pártfogásával, mellynek jóltéví következeit az erköltsre, a' jó-izlésre, a' nemesebb érzésekre, 's bátor nagy gondolatok ébresztgetéseire Nemzetünk bizonyosan fogja érzeni, ezen felül pedig más külső Nemzetek előtt hogy ezt a' tisztelve említeni szokott Költeményt Nyelvünkre le-fordítva is mutathatjuk, 's tsinos ki-adásában ízlésünket bizonyíthatjuk, kevélykedhetik is. Olly remény által taplaltatom, hogy ezen bátorságomat a' Mélt. Báró azon mély tisztelet jelél fogadja-el, a' mellyet nagy érdemű Személye iránt valóban érzek, és a mellyel állhatatosan maradok

A' Méltóságos Bárónak

A' Hogyallján, Novbr. 2d.

1790.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: az OSZK kézirtatárában.]

Kazinczy — Batthyány-Strattmann Alajosnak

Kegyelmes Hertzeg!

Hertzegegednek a' leg kegyesebb le-ereszkedéssel tellyes levelét nem tsak ugy vettem mint személyemet meg-külömböztető kegyelmet, hanem ugy is mint olly jelenséget, melly valamint munkába vett, 's alább elő-mutatandó szándékomra a leg örvendetesebb o m e n, ugy író-társaimnak kikkel az Apollóban való atyafiság szerint minden nyertt ditsóság közös, ha ez tudokra adatik, édes jutalom és hathatós ösztön lejjend. Adnák az egek, hogy az a' ditsó példa más nagyjainkat is ragadná követésére! Vetélkedve mennének ugy előíróink, 's talám még a' mi epochánk, talám még ennek a' századnak vége hozná fel azt a ragyogó napot, mellynek pompás feljövetelével az irigy felhőkön keresztül-törő arany sugarok biztatnak. De — haszontalan ketsegtetés! Millyen elő-menetelt lehet annak, a' kit a' szerentsés születés, a' szívnek tellyessége, vagy a' nemes büszkeség írásra ragad, ott reményleni, a' hol a' haza tsak neveit sem esmeri a' leg-érdemesebb fijainak? a' hol a' leg-szerentsésebb igyekezet sem mehet annyira, hogy a' fényesebb palotákba férhessen? a' hol álmatlanul el-töltött éjjelei mellett, atyai birtoka körül szenvedett hátra-maradásait munkáinak költséges kinyomtatatásával 's el-osztogatásával kelleik meg-potolni? — Ne reményljünk bódlogulást soha is, K e g y e l m e s H e r t z e g! vessük el a' tollat, fogjuk szarvát ekeinknek, 's barázdáinkat áztassuk szerentsétlenségünk érzése által ki-fatsartt könnyeinkkel! Sehol sem vétettek még a' tudományok mivelő kezek alá hogy szerentsés elő-menetelt ne mutattak volna, ha mivelőiket a' haza elsői kedvező javallásokkal 's pénzzel segítették; azt mondja Helvetius. — Sehol sem virágzott tudomány és mesterség, a' hol a' jó elmék az artistai enthusiasmustól e' szorongató gondolat által vonattatnak félre, *mit fogok holnap enni?* ezt mondom é n! — Generalis Beleznay fel nyitotta gazdag tárházát Bessenyei Györgynek, kinek a' születés elmét 's ékes magyarságot adott ugyan, de nem pénzt is, 's akkor, mikor még a' nyelv gyakorlatlan volt 's nehezen hajlott, mint az uj hur a' Mercurius békája tekenőjén, Agiarisunk Agisunk, Hunyadink leve. Ha azt a' lelket, mellyet a' végezések Voltairbe vagy Raphaelbe szállítottak, egy bátskasági földmivelő gyermekébe küldötték volna, meg lehet hogy most egy kötet Verestói György forma halotti butszutatónk, 's egynéhány veresre, zöldre, kékre festett templom falunk 's óltár táblánk volna; de Zayre 's Alzire mellett nem sirnánk édes tseppeket, Brutusban nem borzadnánk szokatlan nagy érzésekre, az Órcani Szüzetske rendes szerentsétlenségein nem katzagnánk istentelenül, 's nem állanánk magunkról 's leg-kedvesebb kívánságainkról egészen elfelejtkezve a' Raphael ideáljai előtt. Nézzük

azt a' chaószí kietlenségét, a' melly I. FERENTZ császárnak augustusi uralkodása előtt a' szomszéd Bétsét el-borítva tartotta! Frantziák voltak mesterei, s a' gyáva bétsi német utólérhetetlennek vélte az idegen miveit. FERENTZ és KAUNITZ parantsolta, hogy légyen világosság; — 's SWIETEN a' józan-értelem szövétnekével elő-jöve 's el-választta a' világosságot a' setéségtől. De még nehezen gyarapodott a' fény, mind addig míg a' FERENTZ fija alatt a' SWIETEN fija vette-által atyjától a' szövétneket, 's BORN és SONNENFELS embereket jobb sárból nem gyurt. 'S imé azólta a' *segedelem* és az *emelés* Fügert, Lampit, Maurert, Maulpertset, Zaunert, Fischert, Schmutzert, Jacobet, Kohlt, Adamot, Blumenauert, Ratschkyt, Alxingert, sőt Greiner Lottét s Baumberg Gabrielát is szült!

Nem vádolhatjuk azzal a' természetet, hogy köztünk nagy elméket születni nem hágy. De akármelly kövér legyen bár haza földünk agyaga, még is tsak bogáts kórót fog az teremni, sőt természeti kövér volta még veszedelmére válik, hanemha munkás kezek kelnek rendes művelésére.

Én régi 's birtokos nemzetből vettem eredetemet. Atyai jószágomban élek, 's hivatalom esztendőnként 1500 ftot hoz-bé; és még is annyira jutottam a' literatura miatt, hogy azt vagy félbe kell hagynom, vagy adósságba verem magamat. Mert azok a' munkák a' mellyeket ennek kedvéért teszen egyikünk vagy másikunk, többbe kerülnek a' meg-emésztett papiros, tinta 's m é t s áránál. Eggy cancellistát fizetek tulajdon erszényemből 100 fton, újságokat 's hónapos írásokat bővebb számban hordatok mint különben; postán levelezek, még pedig paqvetonként gyakorta; Gesznerem Idylliumiból 50, Bácsmegyeimből pedig tsaknem 300, ugy Hamletemből 100 nyomtatványt ajándékoztam-el eggynek is, másnak is; Orpheusomból nekem a' nyomtató hatnál többet nem ad, de én legalább tizet küldök-el ingyen, még pedig postán, és így kettős költséget tévén; magam fizetem a' mellé tett rézre metszetteket, a' nélkül, hogy ezért akár pénzt akár nyomtatványokat kapjak; Berli Chodowicky nevű metszőnek 60 fntot fizettem eggy vignétért a' Messziáshoz; 's mind a' Kovatsits által kiadott Vestigia Comitiorum-ot, mind más munkákat, mellyeket szabad légyen itt ne neveznem, értékemhez képest készen segitettem. El-hallgatom azt, hogy esztendei jövedelmeimnek nem kis részét kell forditanom könyvek szerzésére, mellyek az írónak éppen ugy szükségesek mint a' festőnek az etset, festék és másoknak rézre metszett rajzolari.

Most kezeim közt készen vagyon: 1.) Wielandnak 2.) Klopstock után a' Messziásnak tiz első éneke. 3.) Stella Göthéből, Missz Szara Számpszon és Emilia Galotti Lesszingből. 4.) Geszner Salamon Urnak minden munkái három kötetben. 5.) A' prussziai királynak Antimachiavellója. 6.) Még tsak el-kezdve a' Rousseau Contrat Sociálja. — De hogy botsássam — ki az előszámáltt sok költség

mellett, kivált most, midőn jövedelmeimet egygy építeni kezdett lakó-helly fel-állítása egészen meg fogja emészteni? Hertzegségednek egy tiszteltt rokona, Cardinalis, 's primás Hertzeg Batthyány Kovatsitsnak ezer forintot adott bizonyos munka ki-nyomtatattására. Miért nem követik ennek példáját mások is nagyjaink közül? Olly nehezen nyitják é meg erszényeket a' kártya asztalon kívül? Ezer forinton örökéletet lehet vásárlani. De ennek az ezer forintnak el-ajándékozására őket nem tsak a' ditsőségre vágyódás indithatná! Venné által egygyik munkámat egygy, másikat más, harmadikát harmadik Nagyunk, bizza rám hol, miként, milyen papirosra akarom nyomtatattatni, tudakozza meg tőlem mennyibe kerül ki-adása, s annak árát küldje kezemhez, s a' munka egy-néhány hónap alatt a' publicumnak kezében lessz, holott külömben esztendőig is el fog heverni kezeim közt. Én segítőmnnek ezer nyomtatványtól százat, ötszáztól ötvenet küldenék meg. Ez a' száz vagy ötven bizonyosan ingyen fogna el-osztogatattatni, én fáradságom jutalmául kapnám a' 900 vagy négyszáz ötvent; 's minthogy sokkal oltsóbban venné osztán a' publicum tőlem a' nyomtatványt, mintha azon kellene gondoskodnom, hogy belé tett tulajdon pénzemet ki-vehessem, látni való, hogy a' publicum is nyerne — én is nyernék — 's Nagyunk is nyerne, ha tudniillik szerentsének tartja azt, hogy neve a' maradékoknak ugy adattassék által, mint tudományokat betsülő 's elő-segített Hazafinak neve.

Nem fog külömben böl dogulni litteraturánk, Kegyelmes Hertzeg, hanemha az írók a' nagyok által segítve, biztatva, gyönyörködtetve indulnak-el. Nem soha külömben! És kit fog vádolni a' nemzetnek el-mulasztott kipallérozásáért a' későn fel-ébredendő patriotizmus, azt é a' kinek a' természet tsak elmét adott, vagy azt, a' ki fösvénykedett esztendei bőv jövedelmeinek 30-dik részét erre a' nemzetünk ditsőségét idegen népek előtt is emelendő tzelra *tsak egyszer is* fordítani. — Midőn elmerülök az illetén elmélkedésekbe, olly annyira vétkesnek tartom ezeket az érzéketlen gazdagokat, hogy ha kintsekhez férhetnék, talán erőtlenebb volna lelkem esméréti, mint hogy azokat meg-fosztani tilalmasnak gondolám.

El-ítélheti e' szerint H e r t z e g s é g e d, melly heves örven-dezéssel fogadtam légyen meg-előző 's váratlan kegyességekkel tellyes levelét! Éppen jókor jöve az vigasztalásomra. Láttam tudniillik azon lépésekből mellyeket Pesten létemben hazánknak legböltsebb fiai a' mostani nádor ispán unszolására a' M a g y a r T u d ó s T á r s a s á g n a k alkotása eránt tettek, hogy ez a' köz ditsőségre 's haszonra tzelzó munka felállani nem fog, 's egygy új plánum ki-dolgozásához fogtam, melly köztünk a' római Arcadiái Társaságnak példája szerint, (mellynek diplomája 's törvényei kezem közt vannak) egygy M a g y a r A r c a d i á t' támasszon. Már akkor vala szerentsém H e r t z e g s é g e d n e k anyai nyelvünk eránt vonszó hajlandóságát esmerni, 's el-tökéllem.

magamban, hogy mivel a' pesti Királyi Magyar Tudós Társaság vagy tellyességgel nem, vagy igen későn fog felállhatni, ennek az Arcadiának megnyitására Hertzegségedet kérem. — Engedje meg Hertzegséged, hogy plánumomnak, melly előbbi elmékedésimén épült, előbeszélése által gyönyörűségeitől egynéhány szempillantásokig el-vonjam.

Szabad légyen, Kegyelmes Uram! ideáimat realizálni, 's Hertzegségednek nem úgy adni Elébe mint *képet*, hanem mint *valóságot*. Ugy reménylem világosabb leszek.

Nevezem ezt a' Társaságot: A' MAGYAR LIGET PÁSZTORAINAK, vagy: A' MAGYAR ARCASOK-nak.

Ennek örökös fő-pásztor (praeses perpetuus): *HERTZEGSÉGED*. Örökös fő-jegyzője (secretarius perpetuus): *én*.

Mind a' négy Circulusnak, Erdélyt ötödik Circulusnak vévén, vólna egy egy Circularis praesese és secretariususa, kiket a' pásztori allegoria szerint *al-pásztoroknak* és *al-jegyzőknek* neveznek. — Példának okáért a' tul a' dunáni kerületben lehetne alpásztor Szala vármegyei viceispán *Spisits*, jegyző pedig *Horváth*. Erdélyben *al-pásztor* Gróf Teleki Ádám; jegyző Aranka György. E' szerint a' társaság egy fő és öt alpásztorokból, egy fő és öt al-jegyzőkből, mindösszeséggel 12 hivatalt viselő fő és al-pásztorokból fog állani, kik mindaz által nem fizetésért, hanem betsületért 's hazai szeretetből fognak tsak szolgálni. Igasságosan kívánhatván egyébaránt költségeiknek, ha mik lesznek, példának okáért az esztendei posta pénz, papiros, etc. etc. vissza térítését. Cassánk nem lessz; mert a' cassák minden társaságoknál leg bizonyosabb alkalmatosságok a' meg hasonlásra.

Már most nézzük a pásztorok rendét. Ezek három karra osztatnak. 1.) A' *legelő*k, így fognak neveztetni az író tagok. 2.) A' *védők*, (Die Schützende) ide vétetnek hazánknak azok a' nagyjai, a' kik nem írnak, de az írókat segítik. 3.) A' *Gyönyörködők* vagy *mulatók* (Die Diletanten), péld. asszonyok, a' kik nyilvánosan jeleit adják hogy érzékenyek nyelvünk szépségei eránt.

A' férjfiak hunnus, avar, 's régi magyar nevet, az asszonyok nymphák 's görög 's római asszonyok neveit kapják, azon külömb-séggel, hogy a' legelők vizektől, a' védők hegyektől, a' mulatók fáktól s' füvektől vesznek praedicatumot. Így leszek én mint *legelő* az az író: *Bozsvai Aladár*. — valamelly *segítő* *Mátrai Kadika*. — egy mulató pedig: *Fenyvesi Eurydice*.

A' Társaságnak petsétje lesz, Hertzegségednek jóvá hagyásával, egy le-vágott agg tölgy fa törzsökén álló bagoly, szájában egy furuglyát tartván, felette sugárinak tellyességében Phoebus Apollónak fürtös feje, 's a' petsét karikáját borostyán és rózsa ág fogja körül, ezen körül írással: A' MAGYAR LIGET PÁSZTORAI. MDCCLXXXI. — A' pásztori muzsika a' *furuglya*; a' *bagoly* Minerva madara; a' *Phoebus Apolló* arany

sugaru feje a' tudományok bódog virágzását jelenti; a' *borostyán* a' férfi, a' *róza* az asszonyi nem, a' levágott agg tölgyfa éledni kezdő régi nemzetünk.

A' Liget pásztorokat csak Hertzegséged által veszen-fel. Olly férfiakat, a' kik valóságosan meg-érdemlik a' különböztetést, önnön-magától veszi-fel Hertzegséged; de ezzel igen ritkán kellene bánni, hogy a' megkülömböztetés annál nagyobb szerentsének tartassék. A' kik fel-véteini akarnak, küldjék-be esedező leveleket, vagy proponáltassanak valamely tag által. Ekkor Hertzegséged az ilyen esedező személy nevét az alpásztorok által a' pásztoroknak olly rendeléssel adja tudtokra, hogy azok votumokat adják, 's ha mindnyájan, vagy nagyobb részben, meg egyeznek benne, Hertzegséged általam a' diplomát expedieáltatja, főpásztori nevét alá-írja, én bé-petsétlem, nevemet aláírom, s a' megyebeli al pásztorok megküldöm.

A' diploma érdemesebb tagoknak pergamenre, másoknak tsak vastag királyi papirosra fog irattatni, magyar nyelven. Elő számláltatnak abban érdemei, és azon okok, a' melyek a' tagokat az ő fel-vételére indították.

Az össze-gyűlések soha se tartattassanak pap vagy asszony nélkül, ha szintén a' pap vagy asszony a' társaságnak pásztorai nem lesznek is, tsak jó characterü személyek legyenek. Papnak azért kell jelen lenni, hogy a' Clerus azt ellene törekedő szándéknak ne vélje; Asszonynak pedig azért, hogy kömivesi Lozsiknak ne tartassanak Gyűléseink. Ugyan e' miatt mindég nappal kell tartatni azoknak, és soha sem bé költsolt ajtókkal. Gyűléseket mindenütt és mindenkor lehet tartani a' hol háromnál több pásztor gyűl egygyüvé. Ugy mindazáltal, hogy az arról költt hűséges protocollum az al-pásztoroknak, ezek által pedig Hertzegségednek bé küldettesenek, még pedig nyóltz napok alatt a' tartott gyűlések után.

Tárgyai a' gyűléseknek lesznek: 1.) A' fő vagy al pásztorok rendeléseinek el-olvasása, 's az azokra vártt válaszoknak fel-tétele. 2.) A' három hónapi leveleknek el-hirdetése. 3.) Köz dolgokat illető tanátskozások. 4.) Litteratori tudósításoknak egymással közlése. 5.) Két vagy több pásztorok közt támadt litteratori pernek elintézése 's össze-békéltetések. 6.) Valamely esetnek fellyebb jelentése. 7.) Panaszok, vádok, ajánlások. A' fő pásztorral tsak az al-pásztorok leveleznek, mert illő, hogy őt tudniillik Hertzegségedet meg kéméljük a' szükségtelen fáradttságtól; hanemha az al-pásztorokhoz tett folyamodások sikeretlenek lettek volna, 's a' dolog felsőbb intézést kívánna.

Minden három hónap végzetével bé-küldök én Hertzegségednek subscriptió végett egy Circularét, az az *látogató levelet*; ez az al pásztorokhoz fog menni, ő általok pedig a' megyebeli pásztorokkal közöltetik. De ugyan ekkor indítatik-el minden pásztorhoz postán vagy bizonyos alkalmatosságon a' három hónapi periodicus írásnak egy szakasza is, a' melyben a'

társaság tagjainak bé küldött verseiken vagy prosájokon kívül lessz. 1.) tudositás a' felől mitsoda munkák jöttek ki leg közelébb; 2.) mik vannak sajtó alatt; 3.) mik munkában? 4.) a' pásztorok közzül ki holt meg, ki ment más hivatalba, hova tette által lakását, 5.) recensioik. — Melly periodicus munkánknak árát minden tag le-tenni tartozik; ezt pedig annál igasságosabban lehet kívánni, mivel sem cassánk nints, sem eggy pásztor más pásztorért fizetni nem tartozik.

A levelezésben egymást pásztori módon szolítjuk. *Bozsvai Aladár Fenyvesi Eurydicének kedves napokat.* E lesz a' meg-szólítás e' helyjett: *Nagyságos Asszonyom.*

Ki-lépni mindennek és mindenkor szabad; és az illytén ki-lépett, el-botsátott, vagy ki-rekesztett Pásztortól semmit sem kíván a' társaság, azon felül, a' mit még attól is igasságosan kívánhat, a' ki ennek tagja soha sem volt. A' ki pedig bé-lép, nem fogad egyebet, hanem ezt hogy visszázkodó indulatait a köz tsendességnek fel-háborításától vissza-rántja; nem köteleztetik pásztor társainak gyámolításokra sem arra, hogy másoknak kedvekért, vagy erőszakos unszolásokra értelmét meg változtassa. A' társaság, vagy annak némelly tagjai ellenkező vélekedéseket szabadon kimondják; de azt kívánni nem fogják hogy magát a' többinek állításaihoz alkalmaztassa, akár orthographiai kérdés legyen az, a' mellyben meg nem eggyeznek, akár valami nagyobb.

Ezek azok, *K e g y e l m e s H e r t z e g!* a' mellyek szerint bizonyosan fel-áll társaságunk, még pedig úgy hogy Martius utolsó napjára még három hónapos írásunknak első darabja is elkészül, tsak Hertzegséged méltóztassék el-fogadni a' kormányt. Hertzegségednek fő-születést, nagy tekintetet, nagy kintset adott a' sors; a' vagyon hátra hogy nevét a' tudományok boldogulásának elő-segállése által tegye halhatatlanná. Azt pedig úgy éri el leg-bizonyosabban ha írónkat veszi védelme alá. Ha tsak tsatákat nyert, 's tsak Carthagót dulta volna fel a' Scipiók hazája, most híres sem volna közöttünk. Augustus Virgiliusnak a' Horatiusnak köszönje hogy él.

Arcadiánk igazgatása Hertzegségednek semmibe sem fog kerülni. De azért escedzem alázatosan hogy tölem Gesznert el-fogadni méltóztassék, 's nagy szívűségének adja olly jelét, hogy ez a' munka úgy jöhessen-ki, mint a' német originál Schremblnél Bétsben botsátatott közre. Nem szükség Gesznernek belső érdemét emlitenem, Hertzegséged őt bizonyosan fogja esmerni; de azt tulajdon leveléből jelenthetem, hogy olaszra, 4szer, a frantziára ötször, anglusra pedig kétszer fordítatott. Olvastatik már hollandiai, dán, moszkva 's Portugall nyelven is. Ha ezen kérésemet bé tellyesíteni méltóztatik Hertzegséged, nemesadakozásának fogja köszönhetni a' haza, hogy munkámat még cz idén fogja láthatni, mert én el-kezdettem építesem miatt is ezt a' költséget nem tehetném. De én is kötelességnek fogom tartani Hertzegségednek ezen ditső

példáját érdeme szerint magasztalni. — Válaszát Hertzegségednek frantzia nyelven kérném ki alázatosan, sok okra nézve. Egyéb eránt alázatos tisztelettel maradok

Hertzegségednek

leg-alázatosabb szolgálja
Kazinczy Ferentz

Regmetzen, Kassa mellett, Január 7 d. 1791.

[Eredetije: a keszhelyi Balatoni Múzeum könyvtárában.]

5666.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Édes Ferim!

Miólta el-jöttem, még nem vetted leveletem. Pedig mikor néha a' Práterbe ki-vitetem magam, 's betegen egy fa árnyékába le-ülök 's körül nézem ezt a' strúmpflis Népet, mindég te jutsz eszembe. Reflexiókat teszek olyankor, mint te szoktál, 's nevetek. Ehen jön a' tzifra Német irtoztató magasságú gömbelyü süvegekben, de olyan nekem nints, nem is lessz (:der Bruder meines Collega's in Oxford trägt so einen hut. Ezt a német sort nem neked irtam ide, hanem valakinek másnak, a' kivel leveleimet közleni szokásod:) — a' két gomb az oldal bordáját éri a' háta közepén, nyakravalója olyan bodros, mintha gelyvás volna; lajblija fejér, oda olly formán nyomtatott kupferstichekkel, mint a' findzsákra a' hogy szokás a' kupfersticheket reá nyomni; nadrága nem bőr többé, hanem *Englisch leder* nevezetű *Samoa* színű duchester, hozzá fejér strimfli, és nagy tsattos tzipők. Ehen jön mondom a' Német 's vezeti fejeérbe öltözött kenőtsős dámáját. Tántz minden lépése, és minden ruha darabja azt mutatja hogy új. Így megyen-el kétszáz is, hát ehel jön egy mentés ember, bottal kard nélkül, bajszosan, kopott mentétskében 's kalapja olyan Schnittre mint még Eperjesen laktodban volt módi. Olyankor káromkodom 's el-fordulok. Magyar ruhát tsak igen czifra tselédnek vagy tsak Urnak kellene viselni: a' Mester legényekről le-szeretném rángatni. Szép asszonyt még nem láttam többet egynél. Az az anyja mellett ült egy gyönyörű hintón fejeérbe öltözve, s' kalapjáról, melly dinntuch volt vagy szalma, két oldalra fityegett le a' feilchen színű kék pántlika. A' gyermek 17. esztendőös lehetett, barna képű, és olly forma vigyorgású, mint Párizli Zichynél. Ő rajta kívül nem mondhatnám hogy szemem elibe egy olly ábrázat akadt volna, a' min fel lehetett volna akadnom. De bezzeg szép a' *termet* és kedves az öltözet. Bújjanak el a' mi Kassai szépségeink a' vállal és Magyar

öltőzettel mellette, ez sokkal kedvesebb. Noha azt is meg kell ismét vallani hogy egy Schmackernéhez nagyon hasonlító magyar asszony (:Somsitsné:) a' minap gazdag Magyar ruhában annyira magára vonta a' Práterben szemeinket, hogy minden tsak őt nézte és szép öltözetét. A' Luftspringer B. Podmaniczky vőlt a' kísézője, de nem merté karjára venni, tsak ódaloslag szólott vele. —

Feri ha atzél kard, ha szép tarsoly, ha szarvas bőr, ha kard szij kell, szólj és küldj pénzt. — Az atzél kard elefánt tsont markolatlalt, és nem azzal a' sok pánttal hanem török módra, s' a' markolatnál lántz 7. arany. Eggy nadrágra való bőr 4. arany, ebből osztán otthon kellene meg varratni a' magyar plundrát; a' tarsoly, ha korona és párna, nem körül stickolva, hanem paszománt alá, 5. arany, körül stickolva 32 f. — a' legújabb módi kupferstiches blik 4. f. 30 xr. 5 fr. — 6 fr. — 7— 8—9 fr. — a' kardszija mint B. Fissernek 15. fr.

Stipsits és Jászsits tudakoztak mint vagy. nehezen felejti a' két Legény Kassát, kívált az első, 's bosszankodik hogy még sem léphetett hivatalba, hogy a' nagy várat őrizhesse. Stipsits meg emlékeztén a' néha napján Keleznél evett ebédekről, a' hol nékem nagy alkalmatlanságomra bontódott az asztal, a' makk egésségü c m b e r n é után tudakozódott. Éljen szerencsésen, és ha szived lelked van szánj-meg és irj. Az adresse tsak A Msr Fr. de K — — —.

Béts 3^a Jun. 1791.

a
Vienne

[A dátum alatt:] Pour Msr Franc: de Bárczay

[Eredetije: OL., Bárczay-család levéltára.]

5667.

Kazinczy — Hajnóczy Józsefnek

Gr[oss] Wardein 21. Februar 1794.

Szabó wird dir erzählt haben, dass ich wegen der hier am 10. zu haltend[en] Congregation] eiligst herkam, auf der Reise durch hemorrhoidal Umstände überfallen bin, darum als er samt der Deputation abgieng, da lag; ich habe also nichts nachzutragen, als dass ich noch immer liege, u[nd] sehr elend liege, u[nd] nicht weiss, wie lange ich noch werde liegen müssen. Die schöne Congregation] den 12. in Kaschau, u[nd] den 17 in Ujhelly sind versäumt, wo ich so manch gutes hätte wirken können!

Du wirst es schon wissen, was hier die prohibition der extractus Legu[m] de St[atu] Eccl[esiastico] gemacht hat. Die Rep[rae]-

sensation ist hübsch, würde hübscher seyn, wenn man nicht zu szelidül repraesentiren gut fände.

Der Ob[er] Gespann schrieb her an Péchy ex off[ici]o, dass er die Sache bey der Congr[egation] dahin lenke, dass S[ein]e Maj[estät] durch ihn, den Ob[er] Gespann, ad revocationem Commissionis angefleht werde, u[nd] er steht gut für die Folge. Der Brief kam hier an, da die Deput[ation] schon in Pesth war, der Subst[itutus] V[ice] Gesp[ann] Bóthy öffnete ihn, u[nd] wies ihn meinem Bruder.

Rhédey Lajos fragte den Sauer beym Spiel, warum denn solche Männer wie Aloys Batthyáni nicht applicirt werden? — Sauer: Pergat D[ominatio] V[est]ra cum ista quaestione. Tamen seit totus mundus, quod a recordatione hominum debilior Referendarius non fuerit, sicuti demortuus Pogány; et tamen Pogány tot gradibus stat praec Aloysio Batthyani, ut ne cum Pogány quidem conferri dignus sit. Hae ratione haberemus pulchros referendarios! — Wie gefällt dir das? ich bitte es dem Statthaltereyrath H[errn] v. Vay zu erzählen.

Eben Sauer sagte meinem Bruder, den er recht wohl leidet, au contraire dem er prächtige presente macht, wie neulich eine goldene Dose von 56 [Ducaten] Werth. — Iste I[n]clitus Co[m]mitt[atus] semper se tenet bene, dum alior[um] Co[m]mitt[atus] exempla non sequit[ur]. Dolendum, quod se per alios duci patiat[ur]. U[nd] nannte ihm da einige Vorfälle. Unter andern sagte er, in negotio etiam libert[at]is preli in Congr[egatione] [septem]brali quam pulchre se ab initio gessit, sed tum sunt sufflaminatoriae istae Co[m]mitt[atus] Abauj[variensis] et Szabolch[iensis] literae lectae, et totu[m] erat destructu[m]. Ut ut is veru[m] sit mihi dicendu[m], confiteri debeam, fratrem D[ominationis] V[est]rae rem totaliter destruxisse cum suis perorationib[us].

Von der Gömörer Repr[aesentatione] in negotio preli sagte er, er habe nie eine Repraesen[tationem] magis stupidam gelesen.

Doch gedankt sey dem Himmel, dieser Templomi róka soll ein Gelübde gethan haben, nach seinem 50-st[en] Jahr in keine öffentliche Versammlung zu kommen, sie mögen Capitulares Sessiones, od[er] Co[m]mitt[atus] tuum Congr[egationes] oder wie immer heissen. U[nd] diese glückliche epoche soll bereits da seyn. Sein Glück dass er sein 50-stes Jahr vor dem 10. Febr[uar] erreicht, denn die Stände sagten laut in der Congr[egation]: Itt árulónak kell lenni! — Ki volna az? — Sauer! Hol van? — Nines itt! — Szerencséje, mert megtanulná, hogy kell egy V[árme]gyét a K[irály]nál elárulni.

Aus dem letztem Hirmondó las ich die patriotische Handlung der [!] Ref[ormirten] Superintendentis sich Danubium. Vivant. Der gute König wird gewiss eben so sehr sich über die Aeussung gefreut haben, als über die 10.000, Fl[orenos] die in sich selbst

nicht viel sind, aber einer [!] Kalvinisch[en] Superintenden[ten] doch Ehre machen müssen.

Lieber Fr[eun]d, ich habe dir Geld zu schicken. Wäre es dir nicht unangenehm, den Statthalt[erey]rath Majthényi zu fragen, ob ich in seinen Händen etwas habe, u[nd] wenn ich eins hätte, dies in rationem hujus zu übernehmen. Auch wär es mir lieb, wenn du die 2. Helfte meiner Ung[arischen] Übersetz[ungen] die ich bey ihm habe, übernehmest.

Adieu, in dem Geschwätz mit Dir vergass ich auf meine Schmerzen. Lebe wohl u[nd] liebe mich.

[Utóirat kívül:] Mein Bruder, dem ich dies vorlas, bat mich Dich in seinem Namen zu grüssen. — A propos, ich vergass Dir ja [durch] den Ganzen Brief zu sagen, dass meine hemorrhoiden mich seit den 9-ten Febr[uar] zu einem wahren Sansculotte gemacht. Ich habe wirklich keine gatya, u[nd] kann keine haben. Wie verschieden man alles werden kann. Ich Sansculotte!

[Eredetije: OL, Bécsből visszakapott anyag, Vertr. Akten 52. fasc. 20. es.]

5668.

Kazinczy — Hajnóczy Józsefnek

Regmetz den 12-ten Ju[li] 1794.

Szentmáriay, den ich gestern in Patak zurück liess, und der mir die Freude, mit mir von Károly bis Patak zu reisen, machte, bringt dir manche angenehme Nachricht. Besonders von meinem Bruder Dienes, von Ober Stuhlrichter Szlávy, von dem Ober Notär Gáspár Pál in Szatthmarer Comitath, und seinem Vice Notär Ludwig Kengyel, mit denen ich in Károly mich sehr nach Wunsch unterhielt . . . —

Er wird Dir auch erzählt haben, wie Baron Niclas Vay 40 tausend fl[orens] Subscription für die Unterhaltung des Ungarischen Theaters zusammen brachte. Sein Plan ist dieser: 400.000 fl[orens] sollen zusammen geschossen werden. 100.000 sind bestimmt um ein Theater-Haus aufzuführen, das von der Dignité der Nation Zeug [seyn] könne. Die Interessen von den 300 tausend dienen zur Unterhaltung der Schauspieler, der Musick, zur Anschaffung der Decorationen, zur Remuneration derjenigen, die die beste Stücke liefern werden. Die Subscription wird unter tausend fl. nicht angenommen. An der facade des Gebäudes wird eine Inschrift stehen, die in 5—6 Worten das Vaterland zu lieben lehre, und die Namen der Subscribirenden nach alphab[etischer] Ordnung, Magnat und nicht Magnat, vermengt. Auch sollen die Schau Spieler Appartements fähig werden, dass heisst, in jedes Haus eintritt haben. Que vive Vay! . . .

In Siebenbürgen herrscht ein finsterer Aristocratismus; damit sind sogar die besten Köpfe tief beschlagen. — In dem Grafen Samuel Gyulay lernte ich einen für das allgemeine Wohl eifrigen Mann kennen, — aber da sah ich gar bald, was Er sey. Ich zog ab, das Er mir wohl ansah. Ich wies Ihm ein Ung[arisches] Lied, und rechnete auf seinen Beifall. Nein! Nein! sagte Er mir, das sind lauter Moscovitische Unterminierung...

Nun manches von Szabó Latzi... De Szlávy hat Er manche Sachen gezeigt, ohne dass-Frage dieserwegen den Szentmáriay... Ich empfehle Dir Szabós Besserung, und umarme dich...

[Egykorú kivonatos másolatai: OL, Bécsből visszakapott anyag, Vertr. Akten 44. fasc. 7. sz. mell. és 43. fasc. 5. sz. mell.]

5669.

Kazinczy — a pesti Vereinigung szabadkőműves páholynak

Hochwürdigster!

Georg Szlávy, Oberstulrichter im Biharer Com. ein Mann, von Jahren zwar jung, aber doch so angesehen, das er würdig befunden war, in der wichtigen Deputation, die dieses Comitát an D. Kön. Hoheit den geliebten Palatin meines Vaterlandes in Febr. dieses Jahres abgesandt hatte, mitdeputirt zu werden, bat mich ihm den Eintritt in unsere Orden zu einschaffen. Es ist mein Stolz, sagen zu können, das er, durch einige Mitglieder unseres Ordens zu den Eintritt aufgemuntert, nicht sie, sondern mich zur wegweisung wählte, doppelt mein Stolz, denn ich bin entschert, das ich der guten Sache einem Vortrefflichen Menschen einen muthigen Wegleichter, zuführe. Leicht wäre es mir gewesen ihm in Kaschau den Eintritt zu verschaffen ihm das Licht...¹ Ihrem Hamer erblicken zu lassen; dort, in dem schönen Tempel der Weisheit u. freundschaft, wo das Licht unseres Ordens in seiner heiligen unter...²

³... lohr, unvermengt mit dem Irrlicht, der teosophen, goldmacher, und Geistesbeschwörer leuchtet. Nehmen Sie mich und meinem Suchenden gütigst auf. Die attestata von seiner Würdigkeit will ich mitnehmen, denn ich begleite ihn selbst hier, und lese dort mit Ihrer Erlaubniss eine Einweihungs Rede vor.

In Kaschau ist die Restauration vorgestern vor sich gegangen. Joseph Viczay, Doctor der Medizin ist Deputirter Meis. V. St. werden Sam. Fried und Peter Neumányi.

Assistenten, Baron Gabriel, Ötvös Schatzmeister, Heinzeli Controlor, Daniel Dobay Redner. Schröt ist Zeremonien Meister geblieben.

¹⁻³ A Jancsó-félc közlés szerint a pontozott helyeken Kazinczy írása kiolvashatatlan (l. e levél jegyzetét).

Umfassen Sie mich mit Ihrer mir so sehr schätzbaren Liebe!
 ... entharre mit ...² Regmetz, bey Ujhelly in Zemp. Com. den
 19. der. July 1794.

Hochwürdigster

Ihr ewiger Verehrer

Franz Kazinczy.

N. S. Ich stehe mit der Kaschauer □ in keiner Verbindung denn
 seit mir Br. Terentius die Ehre erwies, in seiner □ incorporirt
 zu werden, schätze ich das Glück unter seiner Kinder hinzu-
 gehören, mehr, als das ich mich hier hätte einschreiben. Dies
 geschah aus, weil ich Bruder jedes Systems für meine Bbr. ansehe,
 und merke ich gegen alles was nicht so wie sie denkt; unmaure-
 rischen hasz.

[*A levél hátlapján:*] Praes. den 28 July 1794.

[*aldírás*]

Br. Kazinczy Ferencz

Regmetz, bey Ujhelly in Zemplener Comitát
 19 t. July 1794.

den 5 t. August in der Loge vorgetragen und zur Nachfrage emp-
 fohlen.

[Eredetiye: a dégi Festetics-levéltárban, 9. k. 103—104. 1.]

5670.

Kazinczy — Hajnóczy Józsefnek

Den 6. Therm[idor] 2. [Regmec, 1794. jul. 24.]

Nicht eine Stunde dauerte unsre Congreg[ation] in Abauj
 mehr, als dein lieber Brief, sammt dem meines Aszalay, der mir
 die Test[imonia]les wegen den Diogenes mitbrachte, ankam. Und
 so war es keine Möglichkeit mehr meine Klage einzureichen. Das
 will ich in der zukünftigen Congr[egation] und zwar überall wo
 ich Compossessor bin, nehmlich in Abauj, Zemplin, Bihar und
 Szabócs. An der letzten Seite dieses meines Schreibens soll die
 Copie des diesetwegen ergangenen Statthalterey Befehles stehen.

Der Grund, warum meine, Imprimatur erhaltene, Übersetzung
 angehalten wird, wird dadurch angegeben, ut cum distractio
 ipsius originalis libri neutiq[ue] singillatim, sed duntaxat in nexu
 cum omnib[us] operib[us] Wielandianis admittatur. Bedenke nur

¹⁻² A Jancsó-féle közlés szerint a pontozott helyeken Kazinczy írása
 kiolvashatatlan (l. o levél jegyzetét).

wie das esizsmacherisch lateinisch aufgesetzt sey! Wohl, Wielands Werke darf man also einzeln nicht verkaufen, sondern alle seine Schriften zusammen. (Das doch falsch ist.) Warum erlaubt man also dass die Übersetzung des Katolisch gewordenen Vályi a' Keresztyén érzékenységei (unter Wielands frühesten Schriften sub titulo: Empfindung[en] eines Christen, bekannt) verkauft werde? Ist denn zwischen seinen Schriften mehr zusammenhang als unter Cicero's, der bald fr[eu]ndsch[af]tliche Briefe, bald Scipios Traum, bald eine Rede pro lege Manilia, bald De finibus bon[orum], bald philos[ophische] Quaestionen, bald philippische Donnerreden schreibt? Was braucht der, der Wielands Diogenes kennen wünscht, seine Musarion, seinen Oberon, seine Abderiten, seinen Lucian, seinen Horaz zu lesen? — Nicht das ist die wahre Ursach, sondern das, dass mein Wielandischer Diogeness die Herrn Pfaffen von Korinth u[nd] von Ungarn geisselt. — Aber ich will sie kriegen. Ich wünschte, dass Blaron Schaffrath, der um einen rothen Gürtel feil war, mir recht viele exemplaria confiscirt hätte. — In dieser meinen Geist ganz abmattenden Hitze bin ich zu nichts nutz. Es kommt eine glückliche poetische Stunde, und dann seze ich einen kühnen Aufsatz an den Palatin auf, u[nd] verklage die Schwarzröde.

Bey unserer jezigen Congreg[ation] fiel nichts merkwürdiges vor. Unsr energie, die wir im vorigen Jahr haben contestirt, schien ausgestorben zu seyn. Es war Wunder, dass man die Szatth-márer Repraesenta[tion] wegen der hinübersez[ung] der Universitaet nach Gran mit Vergnügen zuhörte. Bey dem §.: dignet[ur] Sua Ma[jes]t[as] S[acra]ti[s]si[m]a excessus qui Pestini perpetrantur cum excessibus qui Tyrnaviae aut Agriae perpetrati sunt conferre, machte ich die Zuhörenden aufmerksam, und so war die Catholische Parthie fuchswild aufgebracht u[nd] beschämt. Igen, mert ha Pesten csinálnak excessust, mindjárt azt mondják: Jurátus eselekedte.

Den 1. Tag der Congr[egation] verkündete man das Intimat wegen der Pressfreyheit. Látjuk hogy ő Felsége nagyon inhaereál. — Was ist das? sagte ich; werden wir denn anstatt Gründe zu wägen, bloss das ansehen, ob es nicht wiederholt befohlen wird? Ugy de mikor nincs róla törvény! — Hát a' más részre van? — Nincs, de mit csináljunk hát! — Rekapituláljuk a' mit mondtunk és tegyük oda, hogy bizunk a' Fejed[elem] igasságába... Conclusum: Cum arg[umen]ta in Repraesentationibus n[ost]ris adducta per Intimatu[m] hoc elisa non sint, et Diaeta 1791 rem hanc ad decisionem corporis l[egis]lativi relegaverit, tempus vero diaetae instet, non censeri de tempore, ut in priorib[us] Repraesentationibus deducta arg[umen]ta n[ost]ra recapitulent[ur], sed rem sinendam in statu quo. — A' mi azt illeti, az csakugyan tagadhatatlan, hogy a' Censura sok dolgokat eselekszik, a' min skandalizáltatnunk kell, sagte Fáy Ágoston. Der Anfang freute mich. Lám

P. Bodenloss Urnak a' munkája Imprimat[ur]t nyert, és még is elszedték az ex|em|plárokat. Micsoda securitása van tehát az Irónak. Ich stand auf, mein Gesicht muss gezeigt haben, dass ich was habe, denn sogar der alte bigotte Kalwiner Bárczay Fer[encz] sagte: halljuk. Ich sagte, P. Bodenloss hätte causam suam negligirt, er hätte klagen sollen, u[nd] so wäre es gewiss unsre Schuldigkeit gewesen seyn, seine gerechtsame Forderung zu secundiren. A' munka ugyan teli van a' legszemtelenebb kalumniával, mindaz[á]lt[al] az olyan, a' melly semmi kárt nem tett, és nem tehetett. Bárczay fragte: Teli van kalumniával? er wollte, dass ich in das detail tiefer schreite. Der gute Alte. Igen is, és pedig a' legszemtelenebb kalumniával. Azt mondja, hogy Leopoldot a' kőművesek étették-meg. Pedig nagy a' gyanú, hogy ez a' tudományokat szerető Fejedlem maga is kőműves volt, mint az atyja I. Fer[encz] Császár bizonyosan a' volt. Nun berührte ich noch die 25 [Ducaten], die jede □ zur Unterhaltung der Revolut[i]onen jährlich steuern soll. Und da sagte ich: Miscere Rem publicam, Reges sicario more occidere non Latom[um] sed Jesuitar[um] artis est. Dies erregte viel frohes Lachen, u[nd] Bodenloss war roth wie ein Krebs u[nd] blass wie Gyps. Ez eléggé mutatja, hogy a' rossz könyv, ha csupa convitiumból áll is, veszedelmes nem lehet. Imé ezt a' firkálást P. Bodenloss Ur nem csak árulta, hanem tolta is az olvasásra, és még sincs senki, a' ki a' kőművesek felől rossz opiniót kapott volna. — Bodenloss kam nicht mehr in die Session.

[*Utóirat a margón:*] Meinen Gruss an Szentmarjay u[nd] Versegi. Der letzte sollte meine Papiere, die Szentmarjay mitnahm beschen. — Rath in Raab liess seinen Sohn Soerates taufen.

[Eredetije: OL, Bécsből visszakapott anyag, Vertr. Akten. 52. fasc. 20. cs.]

5671.

Kazinczy — Szentgyörgyi Istvánnak

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram
Professzor Uram!

Azt beszélik hogy az Oskola organizációjára rendelt Deputatzióba én is parancsoltattam. Csak ez az a' mit tudok. De ki a' feje? mikor fog konzidálni? mit csinálnak annak tagjai? kell é valamelly Plánomot készíteni? mind ezeket nem tudom. Kérem alázatosan az Urat Professzor Uramat, méltóztassék Radi által, a' ki a' már kedden reggel ismét ide jön, tudósítani ezekről.

Egy Babrius nevezetű Görög Poétának némelly töredékire akadt egy Tyrwhitt nevű anglus. Superintendens Herder két fabulát hoz elő belőlük. Nem értem. Az Ur Professzor Ur megmagyarázhatná egyik levelében. Imhol van az:

I.

Ζεὺς ἐν πίθῳ τὰ χρηστὰ πάντα συλλέξας
 ἔθηκεν αὐτὸν πωμάσας παρ' ἀνθρώπων.
 ὁ δ' ἀκρατὴς ἄνθρωπος, εἰδέναι σπεύδων,
 τί ποτ' ἦν ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ πῶμα κινήσας,
 διήκ' ἀπελθεῖν αὐτὰ πρὸς θεῶν οἶκον
 κάκει πέτεσθαι τῆς τε γῆς ἄνω φεύγειν.
 μὴν δ' ἔμεινεν Ἑλπίς, ἣν λατειλῆφει
 τεθρὸ νό πῶμα. τοιγὰρ Ἑλπίς ἀσθρόποις
 μὴν σέβεται, τῶν πεφηνότων ἡμᾶς
 ἀγαθῶν ἕκαστον ἐγγνωμένη δώσειν.¹

II.

Ἄγροῦ χελιδὼν μακρὰν ἐξεποτήθη,
 εὖρεν δ' ἐφεμνοῖς ἐγκαθημένην ὕλαις
 ἀηδὸν ὀξύφωνον. ἥδ' ἀπεθόρηεν
 τὸν Ἴτυν ὄωρον ἐκπεσόντα τῆς ὥρης.
 Χ' ἣ μὲν χελιδὼν φησι φιλόττη ξῷσις,
 πρῶτον βλέπω σὲ σήμερον μετὰ Θοράκην.
 ἀλλ' ἔλθ' ἐς ἀγρὸν καὶ πρὸς οἶκον ἀνθρώπων.
 σύσκηρος ἡμῖν καὶ φίλη κατοικήσεις,
 ὅπου γεωργοῖς κ' οὐχὶ θηρίοις ἄσεις.
 τήνδ' ἔτ' αὖ ἀηδὼν ὀξύφωνος ἡμείφθη
 ἔα με πέτραις ἐμμένειν ἀοικήτοις.
 οἶκος δέ μοι πῶς, ἣ δὲ μῆξις ἀνθρώπων
 μνήμην παλαιῶν συμφορῶν ἀναφλέξει.²

¹ Zeus az összes javakat egy nagy korsóba gyűjtötte össze, befődte őket, és így tette az ember mellé. De az ember nem tudta türtőztetni magát, sietett megtudni, mi van benne, és a fedelet levéve, kicserztette őket, hadd menjenek az istenek lakaiba, repüljenek és fussanak a Földről oda fölfelé. Csak a Remény maradt meg, mert visszatartotta a földet, amit rácsaptak a korsóra. Így hát csak a Remény áll az emberek mellett, s igéri, hogy a tőlünk elszökött javak mindegyikét megadja nekünk.

² A fecske messzire elrepült a mezőről, s a sötét erdőben ülve találta a csengőhangú fülemilét, amint Ityst siratta, aki idő előtt, élete tavaszán tűnt tova. S így szól a fecske „Téged, ki legkedvesebb vagy az élőlények számára, Thrácia óta ma látlak először. Ám jöjj a mezőre, az emberek házatájára. Kedves leszel nekünk, s egy fedél alatt fogsz lakni velünk, és ott földműveseknek, s nem vadállatoknak fogsz dalolni.” A csengőhangú fülemile viszont így válaszolt neki „Hagyj engem, hadd maradjak lakatlan sziklák között. Ez mégis csak otthonom, — ha emberek közé vegyülnék, régi szenvedéseim emlékét lobbantaná lángra.”

Itys, Téurus thrák király és Prokné fia. Mivel Téurus Prokné nővérét Philomélát erőszakkal elcsábította, Prokné Ityst megölte, és egy lakomán feltálatla Téurusnak. Téurus üldözőbe vette a két nővért, s ekkor ömaga bankává, Prokné fecskévé, Philoméla pedig fülemilévé változott át, aki panaszos énekével az ártatlan Ityst siratja. Itt tehát a két nővér találkozik a fecske és fülemile képében, akik Thrácia óta (mióta onnan elmenekültek) nem látták egymást. Philoméla érthetően nem vágyik vissza az emberi életbe, akár Téurusra, akár a szörnyű bosszúra gondol vissza.

Csak rémlik előttem némelly sorban mi lehet, s gyanitom, hogy az utolsóbb valami szép lehet.

Ajánlom magamat tapasztalt barátságos indulatába s maradok hív tisztelettel

Az Urnak Professzor Urnak

alázatos szolgája

Regmecz 3^a Aug. 794.

Kazinczy Ferencz

[Eredetije: az OSZK kéziratárában.]

5672.

Kazinczy — Szentmarjay Ferencnek

Szentmarjaynak Kazinczy barátja.

Regmec, Augustus 22 d[ik] 1794.

Egy Postanapról más postanapra haladván várt leveled, végre elkezdem levelezésünket. Az Igazság', Virtus', Hazaszeretet' 's Barátság' Génusai lebegjenek felette, 's távoztassanak-el minden félre értést, gyanút, ellankadást mellőlünk. A' Meghasonlás' eltávoztatásáért nem nyújtok néktek tömjént; az nem férhet jobb lelkéhez.

Környékünknek nincs semmi nevezetes újsága, 's úgy látzik, hogy elrémülvén azokonn a' miket a' tévelygő hír Bécs és Pest felől híresztelt, elfelejtkezett ujságot szülni. Azok helyett tehát, a' mikkel néked, tisztelt és szeretett Férfi! különben kedveskedtem volna, azokat a' hihetetlen dolgokat beszéllem-el, a' melyeket itt egyikünk a' másika után hazudoz.

1. Martinovicsot az Udvar, nem tudatik miért, elfogatta. A' Nép öszecsődült', s elbocsátását kívánta. Egy Regiment kirukkolt, 's ágyuk szegeztek a' bástyákra. Másnap az Udvar Laxenburgha költözött-ki; de alig pihente-meg ott magát, midőn 30. kocsin jöttek az esedezők, azzal a' jelentéssel, hogy ha kérések elégségesnek nem találhatik, holnap 500, és ha az sem, holnapután 5000 kőrő lesz. Azt is beszéllik, hogy Martinovics tortúra által faggattatott, nem tudom miknek kivallására. Vallott, és azonnal igen sokan fogattak-el, és titkon meg is ölettettek. Az elfogottak nevei közt volt a' Batsányijé is. — Közönséges lévén a' hír, kellett valaminek történni; de még is hihetetlen előttem.

2. Az Udvar nem nézvéb bátorságosnak Bécsset, Budára akar lejönni; 's a' Bécsi nép zúg.

3. Barkó szelet kapott a maga Vicebarkóji által, hogy 10. Aug[ust]i Pesten revolu[ti]ó készül, 's ezen fogva éjjel 12 ágyut vitetett-ki a fegyverházból Pestre, 's kártácsokkal töltette-meg, 's annak a' helynek szegeztette a' hol a' Zendülők öszvegyülekezni

akartak. Megvirradott, s nem volt semmi. Így állottak ott az ágyuk készen lőni, ha lett volna kit, 's a' Palatinus visszavítette az ágyúkat, mihelyt Pestre érkezett, még pedig fényes nappal. Ha ez igaz, hogy meri magát Barkó eggy olly Nép közt mutatni, amely általa így bosszantatik. Éljen a' mi kedves Palatinusunk.

4. B. Podmaniczky azt investigálta hogy az Ifjúság mért hord rövid haját, mely Gallieismus. — Már ez felette sok: és ezt soha nem hihetem. Én a Fr[ancia] Revolu[ti]ó előtt már rövid haját hordottam, és azt is fogok, valámig a' rövid haj természetes göndörödését a' frizuránál *szebbnek*, és annak kevés időt kívánó megfésülését a' fark fonásnál *könnyebbnek* fogom ítélni. — Azt tartom, hogy az ollyakat investigálni, és azt adni a' Népek tudtára, hogy az Uralkodás rettenet, veszedelmes; veszedelmesebb mint a *rövid hajba rejtett* Antiroyalismus. A' ki Jakobinus, úgy vélem, nem jegyzi ki magát annak a' rövid hajjal.

5. A' Fels[éges] Császár megbosszankodván azon, hogy a' Belgák 40 ezer embert adni nem akarnak, az ő megbüntetésekre általengedte őket a Franciáknak. Így fog velünk is bánni, ha a' Cautiót egynéhány milliomig M[agyar] Ország fel vállalni nem akarandja.

Ezek azok az ostoba hírek, amelyek bennünket itt neveltetnek is, rémitenek is. Kérlek, ird-meg, mi benne igaz.

Írásaimat Kiss János talám már elvitette. Ha el nem vitette volna, tartsd magadnál Okom van azt reményelni, hogy Sept[em]bernek közepe táján Pesten foglal ölelhetni, 's akkor magam visszamelek azokat Győrbe. Szeretném mindazáltal, ha Versegi Ur azokat addig körültekintené.

Diogenesseimnek kiszabadítások eránt semmi lépést nem teszek, míg azt nem látom hogy a' dolgok esendescdnak, mert zavarban haszontalan minden igyekezet. Él j boldogul, Kedves Hazafi! 's szeress.

[Eredetije: OL, Bécsből visszakapott anyag, Vertr. Akten. 52. fasc. 20 cs., töredékes másolata uo. 44. fasc. 8. sz. mell.]

5673.

Kazinczy — Hajnóczy Józsefnek

[Regmec, 1794. aug. 22.]

An Haynóczy.

Ich bin nicht weniger jezt Szabós Freund, als ich es je war. Auch habe ich nichts wider seinen character, sondern nur wider sein Betragen; den Punkt ausgenommen, dass er vor der Restauration Hathvanis chartabianka hie u[nd] wieder vorwies, u[nd] ihm so schaden wollte. Ich verklagte ihn, Geliebter Mann, bey

dir, nicht aus Feindschaft, sondern aus der Absicht, dass du ihn auf seine Fehler aufmerksam machst, und ihn sich weiser zu betragen lehrest. — Freund Szentmarjay wird dir meinen Brief vorweisen, u[nd] ich hoffe, dass Du darüber mit dem Zorne eines guten Mannes zürnen wirst. Welche schwangere Zeiten sind das, u[nd] wie weit gefährlicher kann das Niederkommen seyn, wenn der Pfuscher Barkó den accoucheur machen will. Adio! —

[Eredetije: OL, Bécsből visszakapott anyag, Vertr. Akten 52. fasc. 20. es.]

5674.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Ferim! a' barátság szent szeretetével öllelek. Élj boldogúl, és házasodj, hogy örömmel ölelhesselek nem sokára.
14. Xbr 1794.

[A cédula hátlapján Bárczay Ferenc autogr. feljegyzése:]

Szerentsétlen Rab Kazinczy Ferencz nékem leg jobb 's kedvesebb Barátom hirtelen éczaka 11 orakor lett elfogatatásakor írott szives czedulája.

If. Bárczay Ferencz.

[Eredetije: OL, Bárczay-család levéltára.]

5675.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

11. Aug. 1800

Édes eggyetlen boldog Ferim!

Ha te érzed e a' maga valóságos nagyságában, mint örültem én midőn megtudtam, hogy házasodol, — hogy egy szeretetre méltó gyermek férjévé lettél — hogy rólam boldogságod' innépén is megemlékezel — 's hogy olly boldog vagy, mint a' hogy azt óhajtottam, reménylettem? Érzy e ezt, mondom, az én kedves Ferim? az a' kedves Ferim, a' kinél szeretetre méltóbb embert én *soha, soha* nem ismertem, és a' kit szerencsétlenségemben annál inkább tanultam-meg becsülni, minthogy azok, a' kikben őtet, ha csak egy részben is fellelni reménylettem, magokat olly felette *nem-ferisen* viselik. Édes Ferim, itt nincs sem helye sem ideje a' Complimenteknek, de azt csak ugyan lehetetlen elfojtanom magamban, hogy a' terólad való emlékezés, hogy a' rólad való álmaim, kétezer és hatvanhat nap óta (mert ime ennyi napot töltöttem el már fogságomban:) az én életemnek legédesebb örömei közzé

tartoznak; és bizonyságim lesznek valaha társaim, hogy valamikor egy vagy más szó a' te szavadra emlékeztet, mindég paródiázva mondom-el a' mire a' dolog emlékeztet; mert Feri, hadd mondjam-el még egyszer, soha én Ferit még *egynél többet* nem találtam. De hagyjuk abba a' szívet lágyító Complimenteket.

Édes Ferim, Belépvn a' hazába, az volt első gondom, hogy rólad is hallhassak valamit. Báró Podmaniczky Lászlóné, a' Thérézem testvére, a' Bagi töltésig reggeli 5. órakor 2^a Aug. előmbé jött, 's őtőle hallottam, hogy te Atya vagy, és pedig a' legboldogabb Atya, a' legboldogabb férj. A' többit Jósá Antal 's a' kedves húgom beszéli. Feri, be sokat fogok én nem sokára a' Munkácsi foglyukak között abba a' Kéri szobácskába vágyakodni, a' hol te a' te Kláriddal Jósának beszéde szerint éppen a' szerint tréfálsz, mint egykor az én circulusaimban nevetgetted barátodat, kiknek te voltál az elevenítője — be sokszor fogom magamnak azon édes csendes örömeket festeni, a' mellyekből, úgy hiszem azt, nem sokára én is osztozom Kláriddal. 'S Ferim, azok éppen azok a' szobák, a' hol te egykor olly igen boldog voltál. — Hiszed é te azt nekem, hogy én Májusnak 10 dik napját, mióta rab vagyok, minden esztendőbe inneplettem?

Klári megnyitá tegnap, midőn éppen asztalnál ültem, az ajtót, 's csak néz. Wer ist das? kérdém, és senki sem felelt. Klári jön a' szobába, 's én megint kérdem: Wer ist das? Klári éppen a' szoba közepéig jön be — egyszerre esmerék reá, egyszerre szökők karjai közé, 's Feri, — képzeld a' mi következett. — Ah, be édes édes szempillantásokat ad az Isteni Gondviselés annak, a' kit egy ideig példátlanul ostorozott. 'S hát még mennyi öröm vár reám, a' mellyekről ti, boldogok, álmodni sem tudtok! Képzeld mint leszek, ha az én imádást érdemlő szívű Anyámat látom meg.

Feri, Kufstein irtóztató hely. Azok, a' kikkel ezen útam alatt szóllottam, talám elmondanak felőle holmit; 's el fogod képzelhetni, mint töltöttem benne 6. nap hijján egy esztendőt. Junius 30 dikán elhoztak belőle, 's kevésbe múlt hogy az ellenség el nem fogott. Láttam Prágát is, de csak egy éjtszakát tölthettem benne. Ma 42 dik napja hogy útba vagyok. Ezt rövideden útamnak historiájául. De el kell végzenem leveletem, adieu. Csókold Kláridat nevemben és mondd-meg neki, hogy én téged vég nélkül szeretlek. Ez ötet hozzám szorítaná, ha vérek nem volnánk is. Adieu édes édes Ferim. Emlékezz-meg, hogy én nálad nélkül még boldogtalanabb volnék.

[Eredetije: OL, Bárczay-család levéltára.]

5676.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Édes Ferim!

Végre nekem is felvirradt a' boldog nap. Júniusnak 28 dika szabad lábra állított. Képzeld, örömeim' sokságát, nagyságát. Óhajtalak látni, de mikor foglak, nem tudom; mert Regmeczről nehezen mozdúlok. Mondjad kedves Kláridnak, hogy kezeit csókolom, 's barátságát előre kérem. Adieu, édes Ferim! Ezt a' nevet — ne vess rajta ha tetszik, valaki erővel kötötte reám; 's tőle megszenvedtem örömet, mert reád emlékeztetett; pedig az nem illik senkire másra, csak reád, az Eggyetlenre. Adieu, Adieu. Regmecz, Júl. 2 d. 1801.

Kazinczy Ferencz

[Címzés:]

à Monsieur Francois de Bárczay. I. I. à Keer.

[Eredetije: OL, Bárczay-család levéltára.]

5677.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Nagy tiszteletű Drága Uram Bátyám!

Ezt a' levelet ma hozták Váradról — — a' másikat, kérem alázatosan az Urat Uram Bátyámat, méltóztassék Tolesvára utasítani. Gyűlés lévén, reménylem minden alkalmatlanság nélkül megeshetik kérésem teljesítése. Mezősy Jánosné Asszonyom azt tudakozta tőlem, ha nem azon múlt e eddig a' szerencsétlenség a dolga, hogy az Agensnek ajándék nem küldetett? Ezen levelére feleltem itt az Asszonynak.

Édes Uram Bátyám érzem ugyan én, hogy a' mely dologról írni¹. . . nem kell: de Uram Bátyámnak kegyességéhez bizom hogy a' magam belé avatkozását csak heves kívánságnak veszi; az pedig nem csak bocsánatra, de javallásra is méltó. Adattassa-meg Uram Bátyám magának a' Consiliariusi titulust. Az pénzbe kerül ugyan: de bolond az olyan democrata, a' ki azt mondja Thomas Payne után, hogy ő nem látott oktanabb tettet, mint hangért pénzt adni. Nem hang az a' kegyelme az Udvarnak, a' mit így ad, valamint a' kereszt és pántliká nem egy kis arany és 2. réf selyem, hanem a' C i v i c a Virtus bélyegje és az Udvar megtiszteltetésének jelensége, néha pedig főbb Classisba való emelés. Én tudni való hogy soha sem álmodoztam 's most² annyival

¹ A sor további része szakadt, s olvashatatlan.² Áthúzva: sem.

inkább nem álmodozom azzal, hogy Mágnássá legyek: de én azokat, a' kik Mágnásokká lettek s' ha érzették hogy az a' fény hozzá illik a' házok statusához, soha sem tudtam nevetni, mint hol[mil] s o g e n a n n t e r Philosoph nevetgeti. Én elhiszem, hogy Uram Bátyám azt a' fényt magának és nekünk pénz nélkül is megszerzi, ha egynehány esztendeig szolgálván, reá elég érdemeket gyűjthet: de édes Uram Bátyám, egy véletlen halál megelőzheti mind ezeket; ha pedig most hozatja-meg Uram Bátyám, a' fény mindég megmarad. — Utálatot érdemlő ember az, a' ki a' Maradék tisztelétét hidegen nézheti.

A' Titulare Calendariumban Uram Bátyámnak nem teszik-fel az A u r a t u s E q u e s t. Az kár. Fény az is, ha benne nincs is valóság. Legalább azt mutatja mindég, hogy az a' ki azzal condecoráltatott, a' haza' tagjainak számokban tekintetet nyert ember volt. — — Irni kellene a' Budai Typographia Factorának, hogy a' Zemplényi Vicc-Ispánokat miként tétesse-fel. — — — Ezek az idcák úgy jöttek a' fejembe, hogy forgatván a' leveles ládánkat, örömmel látok benne holmit. Méltóztassék Uram Bátyám ennek öregbitésére némelly nevezetes Correspondentziáját conserválni.

Köszönöm az Öcsém nevében az éjszaka elérkezett butelliákat alázatosan 's grátziáiába ajánlva maradtam

Regmecz 21. Novemb. 1801.

Az Urnak Uram Bátyámnak

alázatos szolgálja
Ferencz.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5678.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Ér-Semjén, 14. Febr. 1802.

Mi türes tagadás benne, édes Rupertusom! hogy a' legnagyobb gyönyörűséggel vett leveledre mind eddig nem válaszoltam? Feri, tudod te azt a' tulajdon magad példájából is, hogy a' nem válaszolást igazságtalanul veszi a' világ hidegség jelének: 's azt is tudod, hogy én teerántad hideg soha nem lehetek. — Feri, nem szeretem a' dolgomat: de te engem nem érthetsz, pedig írva én sem magyarázhatok. Nem lelek nyugtot, nem semmiben tiszta örömet. Oda vannak a' boldog idők — örökre. Ha borisza volnék, próbát tennék mint te; próbát tennék, mint te tettél, ha győzném, de hálá Istennek csak jó húspan van. Isten tudja miben lelek póltolékot azokért a' miket elmúlasztottam. Haszontalannak lelem mind

azt a' mit próbálok. Azonban te is biztatsz, Horátz is; osztán a' szükség philosophussá teszen. — De hadd térjek levedre.

A' te kesergésedet fiadnak elvesztésén senki nem érezhetto úgy mint én. Egyért azért, mert én az ollyas érzéseket nagyon érzem; másért azért, mert téged nehezen esmér ember úgy, mint én. Hidd-el nekem édes Ferim, hogy mikor annak a' szép gyermeknek ha álát levedből olvastam, haragudtam magamra, hogy házadnál nem voltam, 's boldogságaidnak tanúja nem leheték. Feri, a' ki azt tudja hogy mi egymást mennyire szeretjük, a' ki tudja hogy én a' te szereteted nélkül el nem lehetek, el fogná e hinni tudni hogy 8 holnap szabadságom óta házadnál nem voltam. Der Mensch ist ein Räthsel! ezt hallom a' te szádból a' te hangoddal mondódní, 's nem is mentem magam, mert rajtam bizony nem múlt. Nem genisszolom az életet, mert mindég mástól függök. — Azt a' *salvus est artifex*et igen nem szeretem. Jól mondá Bárczay József, hogy szereti az embert — ha okos. Van ideje a' tréfának, van a' sirásnak is. 'S ennek akkor, mikor egy atya a' gyermekét veszti-el, bizony helye van. — Az Isten vigasztaljon-meg, édes Ferim, 's pótolja ki elvesztett örömeidet. Te boldog vagy, mert azokat reménylheted ha eltűntek is.

5^a Febr. az Anyámmal Bűdöskúty Úr látogatására mentem (a' ki hőszeremparódó Pinkóczról házasodott 's a' Szartos vizén ment által, 's Ször Demeteren lakik; de az semmi, Zomboriként:) — Ezen útamban Halmágyi Lászlóhoz tértem bé ebédre, a' ki testvér huga Domokos Nagy Lőrineznek. Az Asszony 39 esztendő, és még is 2 fiúnak 's 9 leánynak anyja. Ő sem menne Musicalis Academia-ba 1 fntért. Hallgasd, kérlek. — Az Asszony egy olly szobába, melly teli volt 5 ágygal, egy három esztendő gyermekét tartott a' kezébe midőn be léptünk, négy kis lány pedig a' bölesőben fekvő lány körül forgott. Én azt kértem magamtól, ha Rhédeyné¹ e boldogabb mikor gyémánttal elborítva lép fel, vagy Halmágyiné ennyi ép gyermek közt. Azomban Halmágyiné kifordúl, 's csak azt hallom, hogy az Anyám megfenyíti az öt esztendő Liviát, hogy ne bántsa a' bölesőben fekvő Rózsit. Livia meg sem értette a' feddést, mert ő nem ingerkedve 's pajkosságból, hanem dajkai szeretettel dugdosta gyengén az ujját a' Rósi szájába. Nini, hogy meg nevet, a' kis hamis! hogy megbeszéli magába. Most fel akar-nál kelni, ugy e? Mert mindég örül, ha felveszik. Ni most hogy *tökéltetlenkedik*: be húnyja a' szemét mintha aludna, pedig kutyát alszik. — — Ez így ment, 's az Anyám soká nem felejtette azt a' szép *tökéltetlenkediket*. — Feri, csak maradjon Várad Sodomá-nak, mint Fáy Mihályné hívja a' bálozó Városokat: én sok bálért nem adnám ezt a' *tökéltetlenkediket*. — De jó a' Sodoma is, — néha!

8^a Febr. haza jövök az erdőről. Egy udvara tekintek, ha haza jött e az ott lakó Semjéni Ur a' Károlyi vásárból; hát irtóz-

¹ Áthúzza: Halmágyiné.

tató módon villog egygy czifra tetejű, lámpásos, medvebőrös kocsi. Megijedtem tőle. Haza jövök; kértem ki az az Erdélyi Mágnás, a' kit¹ . . . hozott magához szállani a' Károlyi útjából. — Felelnek, hogy az nem Mágnás, hanem egy Máramarosi Rationum Exactor, a' ki 10. esztendő előtt Debreczeni togatus volt. Mindjárt te jutottál eszembe, hogy mint örültél mikor a' Tuschli Kávéházába a' Pataki girig sárral béfecskendve belépett, 's neked és nekem panaszolkodott, hogy a' fiaker a' veres nadrágának mit csinált. Végre előjön Exactor Uram, beszéli hogy 480 ftot adott értte Pesten. Istenem! Istenem! Én a' Novemberben vett kocsimon a' füst-ezüstös czifrát mind feketére lakiroztattam, 's ihon ez mint kap rajta hogy villog. Feri, miért nem voltál itt! En úgy nevettem ennek, hogy az Anyám nem emliti jobb kedvemet.

A Fáy Ábrahám Ur hosszú subscriptiójára Balog is te is igen jól jegyzettetek-meg. — Én nagyon szeretem a' hűtömet. A' te Atyád engem így hitt, Öcsém Uram, Kend, um das ist das Wahre! azt mondta valaha Sz . . .² Jósi! Feri az Isten áldjon-meg!

[Eredetije: az OL, Bárczay-család levéltára.]

5679.

Bacsányi János — Kazinczynak

Bécs, 16. Jun. 802.

Vettem az úrnak május 29-kén Ér-Semjénről irt, és az újhelyi postára feladott barátságos levelét.

Örömmel értettem belőle, mind azt, hogy az úr nem feledkezett el egészen rólam, mind pedig azt, hogy azzal a' szép és ritka lélekkel megismérkedett, a' kinek képe, és édes emlékezete soha az én szivemből ki nem hal. Valóságos és tiszta érzékeny örömömről szolgál, újra is hallani, hogy oly boldog életet él választott kedvesével; a kit én még eddig csak jó híreből, de személy szerint nem ismerek. Könnyen elhiszem, hogy valósággal olyan derék, és érdemes ember ő, a milyennek az úr festi; tudván azt, hogy egy oly böles, és szép lelkű asszony, a milyennek én Krisztinát ismérem (az úr T-nek [Tininek] nevezi, elvétván a keresztnévét), méltatlan, vagy mindennapi embert, örökös társának nem választhatott. Méltán gyönyörködött az úr kellemetes társaságokban. Kevés ideig mulathattam én ővele, de az első szempillantástól, s beszélgetéstől fogva megismerván külső és belső ritka érdemeit, soha el nem felejtettem többé azokat az egynéhány boldog órákat, a melyeket vele tölteni szerencsém volt. Valóban, még most is, életemnek legszebb, leggyönyörűsegebb s legboldogabb órái közé számlálom azokat. — Ha össze találna vele jőni az úr még egyszer, kérem bizodalmasan, ne sajnálja megmondani néki, hogy nálamnál

¹⁻² A levélből hiányzó, kitépott rész.

nagyobb, és igazabb tisztelője a világon nem lehet; és hogy én, akárhol legyek, és akármely sors kövessen is engemet, soha a míg élek, el nem feledkezem róla. Áldja meg az ég minden jókkal ezután is, s tegye boldoggá mindenkor, kedves párjával együtt! Az ő szerencséje, boldogsága, nékem is boldogítja különben nem igen víg napjaimat.

Az urnak irántam mutatott szivességről nem kételkedem, sőt én azt ezen barátságos leveléből is újra tapasztalom; s ugyanazért hasonló szíves indulattal viszontaglom. Gyakran meg logok ön az úrról emlékezni, — oly egyenességgel, a melyet karakteremben mindenkor láthatott, és azzal a szíves barátsággal, a melyet szerencsétlenségünk idejétől fogva mindenképen tapasztalt. Hitesse el magával, kérem, azt: hogy az úr iránt való bizodalomhoz képest, nékem mindenkor valóságos gyönyörűség volna az Úrral, mint egy oly tudós, értelmes, jó-ízlésű, és érzékeny szívű hazafitárssal tovább is levelezni, hogyha sorsunknak különös volta ellenkezőt nem kívánna, s rendkívül való környülállásainkhoz képest, az okosság azt nem javallaná, még pedig igen hathatósan, hogy leveleink által a világnak figyelmeztetését magunkra ne vonjuk. Az egek tudják miért? de tapasztalásból tudom, hogy még az árnyéknak árnyékát is kell kerülnöm; noha egész életemben eme regulát követtem: Nil conscire mihi, nulla pallescere culpa.

Ne vegye azért rosز néven, ha hallgatni fogok, noha ugyan, legalább még most nem látom szükségesnek, hogy örökre elnémuljunk, és azt se tudjuk egymásról, hogy élünk-e még, vagy megholtunk. Egy két esztendőben, egyszer, kétszer, talán csak ugyan irhatnánk egymásnak, — oly dolgokról úgyis (a mint ez magában is értetődik), a melyek a világ történetéhez semmikép nem tartoznak.

Képzeljük, barátom, magunknak azt, hogy mi a mostan élő emberi nemzetnek megholtunk, és a jövő időkbén, valóságos halálunk után, még egyszer feléledhetünk, ha akarjuk, azaz, ha a mellett, hogy polgári más kötelességeinknek annak rendi szerint eleget tévén, üres óráinkban olyféle hasznos, és további életet érdemlő munkákat is készítettünk, a melyekkel ember-, és polgártársainknak még a későbbi időkbén is szolgálatot teszünk; megmutatván egyszersmind ezáltal azt is, hogy elméleti tehetségeinket nem hiába vettük a teremőtől, hanem hazánknak hasznára fordítani akartuk, legalább igaz lélekkel igyekeztünk! Ha az úr p. o. Geszner munkáinak fordítását tökéletességre viszi, s több olyféle munkákat készített: bizonyosan reménylheti, hogy fenn fog maradni neve, és emlékezete, mind azoknál, a kik Geszner-t, s anyai nyelvöket becsülni tudják. Különben pedig nem kell sajnállanunk az ebbeli fáradságot; a ki mire érkezik, tegye meg azt. Unsterblichkeit ist ein grosser Gedanke, ist des Schweisses der Edele werth! — A mi engemet magamat illet: könnyen megtörténhetik, hogy én a míg élek semmit sem adok ki nyomtatásban. Tudhatja az úr, hogy én

a Celebritást soha sem kerestem; annyiaval kevésőbbé vagyok tehát most barátja. Ossziánt azonban el akarom készíteni, akármikor^r adassék ki azután, habár nékem már a porom sem volna fenn. — Ossziánnak egy tudós, és méltó földije megígérte Skótzziából, hogy holmi rajzolatokra, s egyéb ahoz tartozó dolgokra nézve segítségemre fog lenni. Megvan már régen nálam minden európai fordítás, ugymint: Macpherson, Cesarotti, Letourneur, Rhode, Petersen, Harold, Denis, s m., nem sokára kezemhez érkezik Angliából (eddig talán elkészült) a celta original, Macpherson angulus fordításával, és a deákkal összenyomtatva (a deák interlinear és szóról szóra, mint p. o. Homerus Iliasa). Cesarotti olasz fordítása paraphrasis, a francia ros; Denisé pedig teljességgel nem Osszián! — Az egyetlen egy jó német fordítás Goethétől van, *Die Lieder von Selma, in den Leiden des jungen Werther* és egynéhány darab Herdertől, ama szép munkában: *Vom Geist der Hebräischen Poesie*. Én úgy akarnám Ossziánt fordítani, a mint talán énekel vala, ha magyar volt, s most élt volna (a nyelvnek mostani állapotjához képest szólván).

Hogyha le találnék menni még egyszer az országnak azon részeire, igen is, meg fogom látogatni Krisztinát. Csudálom, hogy a képet még mind eddig kezéhez nem vette, holott tudja már, kinél kellessék keresnie. Igenis, küldök majd az urnak is egy nyomtatványt belőle, annak idejében. A metszője Pfeiffer, itt Bécsben. Bartolozzi manierjában, ő és John első rézmetszők itt. Nem annyira fizetésért, mint barátságból metszette ezt a képet, Kininger jó barátomnak remek rajzolatja után. Különben a metszésnek ára ily módra, és nagy formában (in folio) 100 arany, következésképen nem az én erszényemhez való költség lett volna. A munka szép, azonban csakugyan nem találta el jól a fejét, és abban a belső lelki karaktert, — holott a rajzolatban épen ez a fődolog, elannyira, hogy ez az én kedves, és szeretve tisztelt Prometheusom Kininger szinte testi szemmel láthatóvá tette lelkemet benne, mind a mások ítélete, mind a magam érzete szerint. Maga is érzi ezt a hibát Pfeiffer, és mihelyt ideje leszen, újra is fogja a képnek ezen fő részét metszeni. — Azonban ha mind a két művész jó barátom nem lett volna, soha eszembe sem jutott volna nékem a képet kimetszteni; noha sok jó barátim s más ismerősim több ízben kívánták, hogy legalább az utánunk jövődők számára maradjon fenn. Most sem engedem, hogy közre menjen; teljességgel nem! Csak jó barátimnak, s más egynéhány olyanoknak, a kiket becsülök, számokra nyomtattatok talán majd mintegy százat, s azután összevágattatom a rézképet. Különben is: *ut vultus hominum, ita simulacra vultus inbecilla ac mortalia sunt! Forma mentis aeterna.*

Azon magyar írók közül, a kiket nevez az úr levelében, Csonkait nem ismerem. Kiss urat ellenben ismerem, és becsülöm;

noha még eddig nem igen láthattam a munkáit. Ne sajnálja az úr, kérem, nevemben köszönteni (Ha t. i. alkalmatossága lenne vele szólni).

Hogy üressen ne menjen a levelem, ide zárok egy nyomtatványt Mantuából, gondolván, hogy talán még nem olvasta az úr.

Ramberg, úgy hallom képiró, Hannoverában; meglehet azonban, hogy Londonban van. Pensiója van az angliai királytól. De nem első rendbeli művész!

Catel — rajzoló Berlinben, némely dolgokban jó.

Lips — rézmetsző, most Lipsiában, azelőtt sokáig Zürichben. Nem valóságos genie.

A németországi rézmetszők között, még pedig mit dem Grabstichel, legelsőnek tartatik Müller, stuttgardi professzor; vetélkedő, szerencsés vetélkedő társok ő a legelsőknek Angliában. Még nagyobb mester Párizsban Bersie; legalább Achilles nevelése (L'éducation d'Achille) oly munka, melyet méltán a legszebbek közé számlálnak, a melyeket e mesterségben még eddig lehetett látni. Itt meglehet szerezni; az ára 15 ft.

A mi nagy historicus pictorunk Füger, sok szép nagy munkákat készített egynéhány esztendőttől fogva. Ezeket egy bizonyos Kunsthändler-társaság az itt való főbb rézmetszők által most csináltatja; és egynéhány hónapok múlva meg lehet szerezni:

1. Achilles Patroklusnak holt teste mellett, boszúállásra gerjedvén; 2. Virginia megölettetése az atyja által; ezeket Kininger; 3. Junius Brutust, fiainak bíróját, pedig Pichler metszi (schaben).

Más nagy munkái is vannak még Fügernek, ugymint Didó halála; Phidias, Soerates stb. Ez az ember, és Dávid Párizsban, in genere historico első most a világon. Pfeiffer is egy nagy képen dolgozik most; de ez nem Fügertől van: Juno Jupiterrel az Ida hegyén (az Iliásból).

Tudván, hogy az úr is gyönyörködik ilyfélékben, reményilem, hogy örömet olvas levelemben íyetén tudósításokat.

De ideje már, hogy hosszú levelemet bérekeszszem. Éljen az úr boldogul, esendes magánosságában! Feledkezzék el a világnak lármás mozgásiról, s mulassa magát a Musák vigasztaló, és gyönyörködtető társaságokban! Az, a kit ők el nem hagynak szerencsétlenségében, nem lehet teljességgel szerencsétlen, vagy boldogtalan, sőt csak félig érezheti az életnek terheit, nyomorúságait. Ők pedig szeretik az urat; s ugyan azért, tudom, vigasztalják is! Emlékezzék meg, velek mulatván, néha néha énrólam is, a ki változhatatlan barátsággal s szíves indulattal vagyok

az Urnak

alázatos szolgája és barátja
Batsányi.

[Eredetije ismeretlen]

[Megjelent: Új Magyar Múzeum 1851—1852. 438—453. l.]

Oct. 4, 1802.

Tekintetes Úr,

Különösen tisztelt drága Barátom!

Igen kedvezett ez úttal az én rész vétellel tellyes szívemnek a' szerencse, a' mennyiben kilenzed nap alatt háromszor éreztette meg velem azon édes örömet, melly kedves Barátim szerentséjek és bódog elő menetelek meg értésiből szokott bennem származni, és a' mellynek tsak egyszeri érzése is tsupán tsak egy valóságos barát szívének tapasztalható gyönyörűséggel szokta lelkemet el tölteni. Septembernek 5^{én} kedves Németem, 9^{én} kedves Kisem 14^{én} pedig a' Tekintetes Úr betses leveliből olvasván ugyan azon örvendtes híreket, újra meg újra gyönyörködtem benne.

Győrben laktomban volt alkalmatosságom néhai Fő T[iszteletű] Superintendens Hrabovszki Úrhoz Nemes Dömölkbe ki menni, és az az alkalmatosság annyival emlékezetesebb előttem, mivel a' szomszéd Kis-Mária-Cellbe a' Bóldogságos Szűznek tiszteletire el menvén, volt szerentsém egy éles látású ősz-szakállas köldüstől, ki benn a' székbenn ültömbenn is meg sejtette, hogy nem térdelek és a' keresztek nem igen hányom magamra, a' Bóldogságos Szűztől nyerni szokott gazdag áldás helyett, a' legkikeresettebb szitkok és motskok között, az óltár előtt lévő gráditsig társammal egygyütt kísértetni. Még is szerentsémre Németül káromkodott, melly nem szokott olyan hathatós lenni mint a' Magyar; és ha szabad dolgaimnak eddig való folyásából ítélni, még eddig keveset fogott rajtam minden átkozódása. Egygy aesthéticus érzésemet rontotta el, mellyet hó menetelémkor ötöt és kivált vas villa módra járó szemeknek nyájas tekinteteit meg nem láttam, Murétusnak a' Lorettói templomba való menetelinek gyönyörű le írása után (mellyet az újabb deák poézisben egygyik remeknek tartok) érezni kezdettem: és az első verseket, noha tudom, hogy esmeretesek a' Tekintetes Úr előtt, nem áttalom tsak azért le írni, hogy egygyütt reflectáljuk, melly igen kár volt azon szép érzéseknek illy' scandalose meg háboríttatni.

„Unde mihi insolitus praecordia concutit horror,
Et perfusu metu trepidat, velut ictu Deo mens?
Fallor? an hoc facit ipse locus, stimulusque paudenti
Subiicit, atque animum praesentia Numinia urget?

O Coelo dilecta domus! postesque beati!
Quos ego iam pridem tota mihi mente cupitos
Nunc primum veteris voti reus, aduena, viso,
Saluete! aspectique mihi feliciter esse! &c.

A' Tekintetes Úr levele utolsó pontjának igaz voltát 's . . jét¹ vőlt alkalmatosságom magamon tapasztal[ni] és érezni: de tsak ugyan nem tagadhatom, hogy véghetetlenül nagyobb öröm nékem, mind a Tekintetes Úrra, mind magamra nézve, hogy többé nintsen szükségünk azon balzsamra, melly mind a' mellett is hogy cardiacum és analepticum, nem szűnik meg keserű és keserves lenni. Misericordiae enim obiectum esse, miserum est.

Most én valamiben töröm a' fejemet: nem ugyan valami ollyas nagy dologba, mintha az indemnificatio dolgába avatkozni, vagy az Algiri Bélyjel verekedni akarnék, hanem a nevedelő Magyar Ifjúságot és Szép Nemet a' körülötte fekvő nagy Természettel valamennyire meg esmertetni, és annak tudományát vele meg szerettetni kívánván, egygy (ha ez nem nagyon maga meg hitt kifejezés) interessáns természeti históriátskát akarok magyarul ki adni, Debretzenben készülő rézre metszett rajzolatokkal. Nem lesznek é igen bátor, ha én azon bizodalomnál fogva, hogy én a' Tekintetes Úr barátságát meg nyertem, a' Tekintetes Úrral, mint a tudományok barátjával, és a' Magyar Aesthézis egygyik Státorával, ennek plánumát és belőle egynehány árkusokat mustrául közölni,² 's részre hajlás nélkül való ítéltit és barátságos tanátsát ki kérni merészelem. Biztató válaszáat a' Tekintetes Úrnak jó reménységgel el várván, és feleségem szíves tiszteletit jelentvén, vagyok

A' Tekintetes Úrnak

Debretzenben, Október 4^{én},

1802.

alázatos szolgája,
és tisztelő barátja,

Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 30. sz.]

5681.

Kazinczy — Budai Ézsaiásnak

Nagy bizodalmu Drága Jó Uram, Professor Ur,

Könyveim közt *tizennyolc darab* találtatik ollyan, a' mi inkább kívánhat nagy Bibliothecában helyet, mint egygy olly kicsinyben, mint az enyém. Bátorkodom kérni az Urat Professor Uramat, méltóztassék őket a' Collégium Bibliothecájába betéttetni. Egyéb eránt ajánlom magamat barátságos indulataiba 's maradok

¹ A kipontozott részen a levél széle leszakadt.

² Nincsenek a levél mellett.

hiv tisztelettel Az Urnak Professor Uramnak Érsemjén, 27 november 1802 alázatos szolgálja Kazinczy Ferenc

[Eredetije: a Tiszavidéki Református Egyházkerület Debreceni Nagykönyvtárában. R. 949.9 F. 16.b. 1802.]

5682.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Édes barátom,

Asszonyám kér, kérlek Jósival, Jósinéval, és az egész házzal, én is, hogy a' legközelőbb reánk jövő szeredára, magadhoz vévén egygységes Urat, ide Regmeczre jönni méltóztassál. Tudom én, hogy rossz az út, rút az idő: de barátodnak teszed a' sacrificiumot, és az mindjárt széppé teszi az időt, 's az utat jóvá. Itt nem tartóztatunk, 's semmit tőled nem kívánunk, a' mit felette örömet ne tehess. Akkorára pedig légy itt bizonyosan, mert Asszonyámnak is, Jósinak is útjuk van Biharba. — Én itt maradok, bejárom Kemenczét, meglátom Susit, a' kit tizenkét esztendő oltá nem láttam, és Therézt, a' kit csak 3 hónap oltá nem láttam, és még is 12. esztendő oltá gondolom hogy már nem láttam. 'S őket látván, erőt szerzek, tovább bízogni az élet' terhei alatt, melyek engem jóformán nyomnak.

Az Ágens azt írja Novemberben, hogy mind pecsétnyomód, mind puskára való készen van, 's csak azért nem indította-le, hogy a' puskára való még meg nem volt aranyozva. De az is meg lesz eddig. — A' minap meghallám, hogy a' Szlávy György portékáját hozó hajó a' Dunán elsüllyedt, és néki 1600 ftig kárt teve. Féltém, hogy az Ágens azokba a' Commódokba, secretairekbe tette-bé a' mi holminket, 's mi is megkárosodtunk. Nem pakkolta oda az Ágens, 's Szlávy nálunk nélkül szenvedé kárt a' mobiliáiban. Te azt, tudom, úgy neved, mint mikor Pataki Girig Konstantin Gábor Úr 1790 ben Májusban a' sárral befercségtetett Zemplényi veres nadrággal neked állott panaszkodni a' Tuschliban. —

Örvendek házad' megszorodásának, ha leánykát kaptál is. Az olyan ember, mint te, a' ki Bárczay is, gazdag ember is, becsületes és respectált ember is, igen is, hogy jól teszi, ha attól tart, hogy a' lyánya rajta vész. -- A' minap elbeszéltem Bónis Ferinének, hogy akartál Kláriddal megajándékoztatni két szajkóval. Nevettünk. Én talán nem is tudok nevetni, ha te nem jutsz eszembe.

Rhédeyné csókol. — 24 ben ebédeltém nála egyedül magam, az az harman, ők ketten és én. Rhédeynek gratuláltam nem csak a' Kamerherr kuleshoz, a' mihez magához is lehet gratulálni, hanem ahhoz a' nagylelekkel tett 10 ezer forint áldozathoz is, mely neki mind az Udvar' kegyelmét megnyerte, mind minden jók' javallását

's csudállását. — Néked egyszer meg kellene nézned a' Theresi ragyogó portékáit. Nem látsz olyat Csáky Manerinnél.

Élj szerencsésen, édes barátom, és jer bizonyosan. Csókolom Klárid' kezeit 's magamat ajánlom becses barátságodba.

Regmecz, a' Vas bábák' innepén, 1802.

[1802. dec. 13.]

tisztelő barátod 's
alázatos szolgád

Kazinczy Ferencz

[Kívül:]

A' Nalezsnyik Instantiáját, kérlek, keressd-ki. Most azon is által eshetsz.

[Címzés:] Spectabili ac Perillustri Domino Francisco Bárczay de Eadem, Complurium I. Cott. Tab. Judr. Primario Assessori, Abaujque vero Ord. Judium. Domino singulariter colendissimo. Kér. /

[Eredetije: OL, Bárczay-család levéltára.]

5683.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Édes szeretetreméltó 's szeretett Ferim,

Az Anyám látta első leveledből is, hogy baján szívesen akarsz segíteni, látja a' ma vett másodikból is, és barátságodat szívesen, igen szívesen köszöni. Érti az Anyám, hogy lehetetlen volt jönnöd, nem lévén olyan Esküdt, a' millyet óhajt; mert Lengyelt ne hozzd. — De a' baja meglévén, és a' Comáromy György Urnak leveléből azt látván, hogy Januáriusban bizonyosan lessz Generalis-Gyűlés, az Articulusok promulgatiója miatt — a' mikor osztán a' 22dik új Articulushoz ragaszkodhatunk — kér, hogy mihellyt Naményit vagy Törököt megkaphatod, az Istenért mindjárt jöjj. — Nem kényszerítgetlek, nem kérlek sokat, mert az azt tenné, hogy nekem Ferit hosszasan kell kérnem. Elég, ha azt mondom, hogy az Anyám nyughatatlanul vár. - -

Édes Ferim, mit deprecalod te az én tiszteletemet? — Avagy nem érted e te azt, hogy az az én *tiszteletem* nem a' Fáy Abr. Bátyánk' szava és tónusa? Ha néked a' te Klárid megcsókolja a' kezedet, mondod e neki, hogy azt nem engeded? Nem úgy veszed e, mint egy oly valamit, a' mivel a' legfőbb mértékű szeretetet akarja mutatni? — Feri, a' kit én szeretek, én azt tisztelem is. Nem tudok én senkit szeretni, ha nem tisztelem. Az enyémekek tudják, hogy én azt hiszem, hogy az Isten csak egy Therézt, csak egy Susit, csak egy Ferit teremtett. Tégyük oda még ezt a kettőt:

csak egy Polixént és csak egy — — — t. Nincs az Istennek olly teremtese, a' ki nekem ki tudja poltolni a' Feri vesztességét, akár halál foszt meg tőle, akár elhidegülés, akár elszokás, akár félreértés.

Feri, engem te most olly környulállások közt találnál, hogy, ha meg találna nyílni a' szám — melly meg is történhetik, nem is, (:ha nem; tudod, hogy nem diffidentia okozná:) — tőlem felette váratlan dolgokat fognál érteni. Ritka embert viszen az Isteni Gondviselés olly különös úton, mint engem. De elég az, hogy élek, és szabad vagyok. Én áldom sorsomat, melly ha tövises is, bizony ollyan, a' mit a' ki ismerhet, irigyclni fog. Habent invidendam sortem! azt mondotta Szulyovszkinak és nekem, mikor már egy szobában valánk, a' tőlünk búcsúzni jövő és amúgy félig térítő Feld-Superior, az az Canonicus Sanct-Pöltensis. 'S Szulyovszki még szidta keservesen, hogy neki insultál az invidenda sors-sal. Feri, bizony a' szenvedő ember közelébb van az Istenség kezében, és rajta áll, hogy hasznára fordítsa, rajta, hogy érezze, hogy az Atya a' melly fiát szereti, ostorozza.

Én péld. ok. a' legszentebb Ernstben, megtudom neked mutatni, hogy az én mostani életem hogy nyert az által hogy szenvedtem, — és hogy ha nem szenvedtem volna, most a' jelenvalóhoz hasonlítván magamat valóban szánakozást érdemlene sorsom, bár melly könnyű volna az a' szerencsétlenség, a' mire czélezkok. De én neked itt hijába beszélek, mert te engemet nem érthetsz.

Ugyan ejtsd módját, hogy együtt mehessünk Kemenczére! Én ott legalább 3 napig akarok mulatni. Susit 12 esztendő oltá nem láttam. 'S ott lessz ő — ott Theréz — ott Feri! — Mennyi boldogság együtt. —

Csókolom feleségecskéd kezeit. A' kis Clavierverőt köszöntsd nevemmel. — Adieu édes Ferim! Adieu. R. 21 Xbris 1802

Én tőled egy 1801ben termett tölgy fát kértem. Te úgy értetted, hogy Tűzsárol; 's én megmondtam, hogy nem; hanem a' kertedből, nevezetesen az ablakod alól. Most már ideje, hogy ki ássák. Parancsold meg tehát a' Kertésznek. De olyat válasszon a' minek a' makkból kijött csirája sem le nem metsződött, sem meg nem tört, mert az olyannak soha sem lessz igazi koronája, és szép tőkéje. Sem a' gyökérnek nem szabad pedig megsértődni, mert úgy is mindég sinleni fog az általültetett fa. —, 'S még jobban fogom szeretni, hogyha te egy ilyen fiatal tölgyfácskát csak kikeresel, de ki nem véteted; csak a' köveket hanyassd-el a' gyökerek alól, mert úgy emlitem, hogy ablakod alatt sok kő van; én Kér felé megyek Semjénbe, 's magam veszem-ki a' földből; magam ültetem egy fazékba, 's úgy viszem Semjénbe. Adieu.

Ezen haszontalan acclusumokat csak azért adnectálom, hogy a' levelet vivő nagy importantiájú dolognak tartsa; mert én is úgy küldöm faluról falura mint Pósa István.

[Eredetije: OL, Bárczay-család levéltára.]

5684.

Puky Ferencz — Kazinczynak

Bizodalmas Drága Kedves Uram Ötsém!

A' kívántt Bizonyság Levelet arról, hogy Alsó Regmecz határát a falusi öregebb Emberek által vezettette mértém, 's azoknak a kik jobban tutták Vállások szerint jegyezgettem legyen fel, ide zárva szívesen küldöm. Hamarább is elküldöttem volna, de a Levelet késő vettem.

Örömmel olvastam azon atyafiságos Levelebül kedves uram Ötsém[ne]k, hogy meg nem romlott Egésséggel tért vissza a' holttak közül. Képzelem melly nagy öröme lehetett főképpen Édes Anyja Asszonyának, Kedves Aszszonyom Nénémnek, midőn kétséges ki-meneteli sorsát kedves Gyermekeének, ha sokára is, tsak ugyan ki szabadulásra fordulni szemelte, és meg érte, hogy Édes Anyai Karjai közé foghassa.

Meg állapodtam, midőn olvastam az Istenrül való Emlékezetet kedves uram Ötsém Levelébe, Eszembe jutván az, hogy az akkori Raboskodók többnyire az Istenrül, Lélekrül, Jövedő Életrül e. t. e. e. t. c. hallani sem akartak. Örömmel olvastam tehát azokat a becses sorait uram öcsémnek mellyek szerint áldja azt az Isteni Gondviselést, a' melly Inséginek hosszu során védelmezve vitte végig, és azt vigasztalásul tartya, hogy ha szerencséje örökre el van is temetve; leg alább azt nyerte szenyvedéseivel, hogy Religiója deputaltatott 's Charactere Consistentiát nyert. Ezt a kettőt ha meg nyerte kedves uram öcsém (mellyen örömet nem kételkedek) úgy tartom, hogy nem *legalább*, hanem *leg-felleyebb* nyerte azt. Mert jó a külső Szerentse, jó a Betsület is e' világon; de nem minden oldalról igaz az, hogy a Becsület egyaránt járjon az Elettel. A Becsület kívül van rajtunk, az Elet belől van; úgy a Religió is, a jó Character is, és minden Tökéletesség, avagy tsak az árra való Igyekezet is belől van. Mennyivel felleyebb valók pedig, es mennyivel interessalhatóbbak a bennünk valók a kívülöttünk valóknál? magok a szók is világosittyák. Továbbá a' Becsület kívánásának van vétkes, és világ szerint is ártalmas Graditsa; De se a Religionak (ha a fanaticát ki veszem, melly nem is Religio) se a Moralitásnak avagy Characternek nem igen tapasztalljuk annyira terjedését, hogy kelletinél túl volna. Mert véghetetlen a Deputatiónak és Suptiliationak Lajtorjája. A legvastagabb Teremtmenytül kezdve gráditsonkint megy az a véghetetlen

tisztaságú Istenségig. Es így az ő hozzá való közelítésben senki se mehet soha túl kelletténél.

Mennél jobban meg tisztítottatott tehát valakinek Religiója es charactera a Szenyvedések által; annál szerencsésebb az olyan ember a maga szenyvedéseiben. A' tehát a' szerencsétlen, a kinek ilyen jó Gyümölcs meg nyerése nélkül kellett által úszni a Viszontagságok[na]k zajos habjait. Az okos Kereskedő az ő szerencsétlenségének 's Kárvallásának Környülállásiban is, más oldalrul valamelly hasznót igyekszik ki tsinálni. Az ilyen vadfa törsoke Levébe okos Kertésztség által óltott Gallyatskák[na]k szelid Gyümölcsei kedveltetik magokat és vigasztalnak minket még a Tél után is nállunk maradván: ellenben az illy jó Gyümölcsök nélkül esett Szenyvedések mindenkor fekete szinnel, 's bánattal borittyák a múlttakrul való Emlékezésünket.

Meg engedi tehát Kedves Uram Öcsém es nem fogja reménlem balra magyarázni, hogy ha talán más dolgai között folyó Idejét az efféléknek bővebb megfontolására egy kevésbé el foglalom.

Kedves Uram Öcsém Levele olvasása juttatta eszembe egy Douz-Tems nevezetű auctornak példáját, a ki nehez Rabsága alatt tiszta Gondolatokkal mintegy teherbe esvén, ki szabadulásával irta a Keresztnek Titkárul szólló, 's a Bölcsek előtt most is nagy Becsbe lévő Könyvét.

A Keresztek, Viszontagságok 's Kedv ellen való Dolgok azért vannak annyira ellenére az Emberek[ne]k, mivel nem tudják mimódon használhatnak azok es mitsoda Influxusok légyen azok[na]k az Ember javítására.

Hogy hogy csik tehát az es mi légyen annak oka hogy a Szenyvedések az embert (ha tudniillik azokat hasznára tudja vagy akarja fordítani) mind Religiójába mind Characterébe a Tökéletességhez közelebb vezetik? Ez a Kérdés nem meg vetni való, sőt méltó annak meg fejtsége körül való szorgalmatosságra.

Imigy amugy fejtegetni nem nagy Nyereség. Ha tsak színe avagy Héjja körül járunk a Dolgok[na]k nem nyerünk egyebet a Dolog valóságával meg nem egyező pusztá, oskolai szószaporításnál, avagy szó-vetés' Calculusánál.

Előre bocsátom tehát ezt a' Theoremát: Minden Dolog belső organisatiójának 's constitutiójának fő oka, fő igazgatója a maga Gyükerébe vagy Centrumába találta fel.

Az elő fák sem szoktak kívülrül való rá-tapasztással nőni; hanem az ő Gyükerékbe belől van az az Erő, az az Archaeus, az a' Valami, a mi a kívülrül be szívott Influxust juxta subtilitatis et crassitiei Gradus belől organizállyá 's ki felé a szélek felé taszittya, 's azzal a fát vastagittya, magosittya és táplálja.

A Centralis qualítások[na]k ismét van belsőbb es ezek[ne]k ismét leg belsőbb Centruma, melly minthogy egy a más minden Dolgok leg belsőbb Centrumával, lehet ezen egész világ individuumi Centruminak egy Summáját képzelnem.

Ez a Summa tehát in Concreto az a mindenütt jelen való, 's mindent mozditó Fő valóság, tudniillik az Isten. Kinek existenciáját nem hogy tagadni kellene vagy lehetne, hanem meg Theoretice állítani is kevés lévén, azon kell igyekezni hogy érezze is az Ember hogy az ő benne existál.

Midőn mi a külső dolgoktól abstrahálva magunkba szállunk es a szép Moralitást követvén, annak mintegy edes ízét, 's belső gerjedést érezünk, akkor annak effluxusa illeti es vidamítja lelkünket.

Az emberi Lelek hol be vonván hol ki terjesztvén magát, mennel mélyebben tehetette azt a be vonást, annál közelebb járult az ő Istenéhez. Ugy de ebből áll az ember boldogsága. Tehát azok az Eszközök melyek az embert így bellyebb bellyebb vezetik, avagy hajtják, bizonyára javára vannak az embernek.

Kettő pedig az olyan Medium. Egyik *belső* midőn az ember különös Isteni kegyelemnek belső érzésével, bellyebb invitáltatik. Masik *külső* midőn t. i. kívülről az embert érdeklő viszontagságok, fájdalomak, gyalázatok, kárvallások, egy szóval minden Kedvünk ellen való dolgok, mint meg annyi ostorok be felé ütik az embert a maga Centruma felé. Mely külső ostorokkal a jó ember soha se ellenkezik. Mert ha azokon mintegy bosszut állni akarván, ellenek berzenkedik, azt a kárát vallya hogy annal nagyobbban ki felé sugározik, es így rabja marad a külső animalis Spiritusok[na]k, kik által mintegy lép által meg fogattatván, már azután nehezebb lesz neki be felé igyekezni, es magát belőlök ki vonni. Ez az az állapot midőn mondjuk hogy rabja az ember a maga Indulatinak.

Innen esik tehát mondani hogy a szenyvedések javára vannak az embernek. Mely dolgot bővebben elő adni kitsiny egy Levélnek helye. Ha tehát Kedves Ur Öcsém is azt a rettenetes külső iskolát hozzám küldött atyafiságos Levelének ki fejezése szerint belső hasznára fordította, es ha az mind Religióját deputalta, mind Characterét nagyobb consistentiába tette, azon én különösen örvendek es áldom magam is azt, a kinek ezen bődoltságát Uram Öcsém köszönheti. Ohajtom hogy ebbe nevedekedest is tapasztaljon, ne recidivázzon a Complexio rabságába, ne tantorítsa se az contemnando külső szégyen, ha gúnyolva mondanák is sokan: Bezzeg használt neki az iskola. Se a mostani világot el borító Isten nélkül lenni szerető Principiumok.

Én az ő kinevetésekkel nem gondolván inkább leszek nekik az ő gondolattyok szerint bolond, mint az ő modjok szerint okos. Kedves Uram Öcsém is ha a széles ország úttját el hagyván a gyalog úton kívánni fog járni, keresse az Alázatosságot, mint minden virtusok[na]k annyát, nyuljon le a szegénynek fel emelésére, nyomorult állapottyabul való fel segéllésére, es magasztallya azt az ő módja és rendje szerint, hogy maga is az alázatos és magatul tehetetlen szegénynek Istene által fel magasztaltasson, és ha meg aláztatik, annal nagyobb lelki es testi Erővel emelyle fel fejét a

lehettséges Tökeletességig. Nem abba lenne hát az igaz vigasztalás, ha Kedves Uram Öcsém' fel dűltnek lenni állított külső szerentséje lábra áll; hanem a belső Erzésben. Mert magával hordja az Ember mind a poklot, mind a' Mennyországot, magába van nem csak a Romlottságnak hanem annak Orvoslásának is Kútfeje. Ora et labora dabit Deus omnia bona. Ezt a Kútíőt kell keresni, és bár hosszabb lehetne az ember elete ennek keresésére. Sed ars longa, vita brevis.

Ugy de ez után azt is szokták mondani: Uxor est ducenda. Kövesse hát Kedves Uram Öcsém József öttscnek jó példáját. Házasodjon meg. Tisztább organisatióju Gyermekei lesznek a praemissák szerint haszonra fordított viszontagságok után, mint azok előtt lettek volna. Én akár így akár amúgy, akármelly sorsban 's állapotban való szerencsén mindenkor örülni fogok, a ki a Nagy Aszszonynak Kedves Aszszonyom Nénémnek tisztelete mellett atyafiságos affectioib[a] ajánlott maradok

Kedves, Édes Öcsém Uramnak

Dolyán 4. Jan 1803.

igaz tökéletes szolgája

Puky Ferencz m. p.

[*Kazinczy megjegyzése a levél végén:*] Nográd V[árme]gyei Vice Ispán, továbbad Kir. Consiliárius. — Veje Locutenent consiliárius Darvas Ferencznek.

[Eredetije: MTAK Irodalmi levelek.]

5685.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Édes barátom,

Nincs 2 órája, hogy ide értem, és ime készítem a' pecsét-nyomokat, hogy a' holnap után Regmecz felé indulni akaró szekér vihesse. Bár megfelelne várakozásodnak. Azonban én azt tartom, hogy a' puskaágyra való szerencsésebben készült-el, mint a' pecsétnyomó. — Rhédeyné halálra beteg; feje fáj ismét, mint egykor. Szláv János kiszabadúlt. Ezek csak az újságaim; mert hogy Vay Istvánné és Ibrányi Károlyné idvezülének, azt már fogtad hallani. Adieu édes Ferim; — Mondd ezután, hogy ne *tiszteljelek*, minckutánna tudom, hogy szép és egyenes lelkedet semmi moesok nem piszkolta-bé. — A' festő Bernáth Gedeonnál dolgozik. Végezek vele. Semjén 23 Januar 1803.

[Eredetije: OL, Bárczay-család levéltára.]

5686.

Kazinczy — Széchényi Ferencnek

Kegyelmes Uram!

Excellentziád a' Maga becses Könyvtárja' Catalogusát ingyen osztogatja, és azt nem vehetni Könyvárosainknál. Esedezem alázasosan, ha kegyelmeire nem tart egészen érdemetlennek, méltóztassék egy nyomtatvánnyal engemet is megajándékozni. Eggenberg[er] Könyváros kezemhez juttatja. — Az az Istenség, a' mellynek *Excellentziád* illy szép áldozatot nyújt, és a' mellynek szolgálatjára egész dicső élete szentelve van, nékem is Istenségem; 's e' részben nem vagyok méltatlan hazafiúi felsegállítására.

A' legmélyebb tisztelettel maradok *Excellentziádnak*

Ér-Semlyén, Biharban, Jan. 24. d. 1803.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: OL, Magyar Nemzeti Múzeum levéltára, Széchényi ltár 6102. és 6103. fasc.]

5687.

Gr. Széchényi Ferenc — Kazinczynak

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy de Eadem, in Inelytis Comitatus Abaujvariensi, Zempliniensi, Szathmariensi, et Bihariensi Tabulae Judiciariae Assessori.

Comes Franciscus Széchényi S. P. D.

Indice Bibliothecae Hungaricae antea meae, jam vero Regnicolaris, qui Tomis tribus Libros typis editos complectitur, usui Popularium meorum, imprimis Rei literariae Cultorum destinato, Tibi Spectabilis Domine gratificor. Brevi Supplementum primum, et alter Codicum manu exaratorum Catalogus publicam videbit lucem, sicque porro omnia illa, quae in Praefatione a Clarissimo Michaelis Denisio Bibliothecae Palatinae Vindobonensis olim Praefectio Indici praemissa, exposita habentur, prelo subicientur.

Pro hacce munusculo tanquam sinceræ meae in Te Spectabilis Domine observantiae documento, non aliud peto, quam ut literis perbreuibibus manu tamen propria in Philera integra, sermone quo libuerit, exaratis, me de percepto Indice certum facere velis. Cuperem enim Virorum de Re literaria Patriae nostrae charissimae praeclaræ hac mea actate meritum Chirographa in unum Volumen Collecta in eandem Bibliothecam reponere. Cedet insigne hoc Monumentum maximo eidem decori et ornameto. Pro hacce autem

benevolentiae testificatione non intermittam Continuationes et Supplementa, ut primum edita fuerint, Tibi mittere. Dabam
Pestini 2da Februarii 1803

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5688.

Kazinczy -- Bárczay Ferencnek

Édes barátom,

Nyolezad napja, hogy leveled kezemben van. De a' Festő eránt nem vehettem hirt, 's azért halasztottam-el válaszomat. Bernáth Gedeonnál festi a' szobákat. Februárnak 6 dika táján irtam Gedeon Úrnak, hogy eressze hozzám két napra, 's nem csak nem eresztette, hanem declarálta is, hogy valamig nála mindent el nem végez, az Apjának sem enged dolgoztatni velek. Pedig az ember az *én leveleimre* jött erre a' földre, nekem *pénzemben* van, és Gedeon Úr azon barátságos levelemre, a' mellyel néki a' festőt *önként offerálok*, a' nélkül, hogy *ő kért volna* hogy engedjem oda, egy háláló levelet küld és azt írja, hogy igyekezni fog

barátságomat viszonzni.

Édes Ferim, Pataiak mindenütt teremnek a' földön. — Ez a' Gedeon Úr ezen felyül még egy szép dolgot tevé. Éjtszakának idején, a' maga lovait, szánját, és két eselédjét ide küldi, töltött két puskával, 's a' faluban megállittatja, 's az Anyám Gazdasszonyát ellopattja. Két levelében declarálja, hogy vissza küldi 's nincs. Declarálja azt is, hogy ő elrémult, midőn reggel neki mondják, hogy a' lyány ott van. Pedig a' eseléd, a' ki értte jött, megvallotta a' mi emberünknek 's historice el beszéllte, hogy őtet az Úr tulajdon maga küldötte. — Ez téged nem interessál, úgy e? — Csak vedd zur Wissenschaft, 's lelj vizasztalást benne, hogy másnak is van baja, nem csak neked Pataival. — Bizony szeretnék az illy embernek a' seggibe lövetni azzal a' két puskával. Und so ein garstiger Mann gibt sich noch das Ansehen des chrlichen Kerls und spricht dir von Moral! —

Ezeket ad vocem *Festő!* — Egyszer csak vége lessz a' H. v. Gedeon háza festésének, akkor megcsinálják a' képeidet újabb parancsolatod szerint.

Eddig a' puskára való és a' pecsétnyomó kezében vagyon. Nem tudom tetszésedre van e. A' mit ugyan az a' Metsző ugyan akkor, ugyan csak az Agens Vitéz József Úr vigyázata alatt nekem metszett, és a' mivel ezt pecsétlem, nekem nem tetszik. Sajnálám, ha a' koronában tetszésed ellen tettem a' rajzolást. Én 7^a Mart. Váradra megyek gyűlésre. Ott egy excellens pecsétnyomómetszőre

akadtam. Egy barátomnak metszettettem egyet, és valamely Compactori bilyeget. Remény felett jó volt a' munka. Alig ha ismét egy¹ koronáját nem vágatok számodra, minthogy Regmeczen létemben úgy értettem, hogy olyat óhajtassz.

A' Sógorod, Mélt. Kamarás Úr, közel járt ahhoz, hogy a' farsangon özvegyen maradjon. 'S azt te nem Theresire, hanem tulajdon magadra is sajnálhattad volna, mert *meghalván a' gyermek, oda a' Komaság!* De Theresi már fenn van és vigad. — Egy gyönyörű lányfigurát pillanték-meg nálok. Theresi azt felelte, hogy *szoba leánya* és hogy azt neki a' Lajosa hozta Pozsonyból. — Africa semper habet aliquid novi. Azt mondja egy görögből deákká vált adagium. Várának is vannak minden szempillantásban új Amourettjei. Pedig nem szeret, a' ki mindég szeret, az az mindég mást meg mást. Látnád csak, hány üszőt vásárolgatok, és hogy eszembe sem jutott azon bánkódni, hogy

Oda van a farsang, 's még fánkot sem ettem
Mellyet néha napján olly igen szerettem.

De te megmondtad Rigó Sámsonra, hogy:

édes K_m, már látom, hogy téged, ha
tömlöczöznek is, 's fizetnek is, mindég
jó kedvbe talál az ember ezekkel.

Váradon voltam, körül néztem magamat, felé sem mentem komédiájoknak, báljoknak, 's azt mondtam, a' mit Fáy Mihályné, midőn Kassán húshagyó keddre virradott, hogy

Menj ki lelkem Sodomából.

István bátyád, úgy mondják, mennykövesen Vice Ispán akar lenni Szabolesban.

Az Anyámmal tegnap is emlegettük a' kis fiadat, *Ucczu rajta, mitkap rajta!* ezt szokta ő mondani. — Faggat e még a' lelkiisméret Gábri Ur miatt? 's mi hasznát vetted a' Kázméri Könyvnek? Feri, bizony becsületes karakterű ember vagy te! Hidd-el, hogy téged igazán tisztellek.

Pukynét tiszteld nevemben. De ezt el ne felejtsd. Tudom én, hogy ő megérti köszöntésemet. Az emberi életnek sok részei vannak. Boldog, a' kit a' szükség félre nem von a' maga útjától, az az attól, a' mire a' természet vonja. Csókolom kedves Klárid kezeit, 's mind neki mind neked ajánlom magamat kedves emlékezetedbe. Érsemjén 26. Febr. 1803

[Eredetije: OL, a Bárczay-család levéltára.]

¹ A szövegben hétágú korona rajza.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Bécs 8. Jun. 1803

Édes Ferim, Miotla Bárczayak existálnak, — pedig régebben existálnak, mint az, a' kinek te azt mondád, hogy *neked többbe került a' Nemesség, mint neki*, — Miotla mondom Bárczayak existálnak, még egynek sem volt olyan szép peccsétje, mint imhol neked van. Én azt tartom, édes barátom, hogy ennek csináltatása igen világos jele annak a' szeretetnek, a' mellyel én téged mind ex instinctu, mind ex aestimio, mind pedig ex gratitudine szeretlek. — Nem lévén megelégedve azzal, a' mit nekünk Udv. Agens Vitéz Úr csináltatott, kimentem a' legszélső Vorstadtba Thomas Lang nevű Metszőhöz, és szemére hánytam, hogy a' tavaly tett munkája igen rossz; 's kértem, hogy csináljon jót. Azt felelte, hogy olesó húsnak hig a' leve; én pedig megmondtam, hogy én nem kértem, mi az ára, hanem hogy jó e? — Ma míg idehaza nem voltam, bejött (mert ő *Academischer Graveur*.) a' Festők', faragók', 's Metszők' Academiája éppen a' házam előtt áll — 's az asztalomon hagyta ezt, 's Gyurkának holmit mondott németül, de ő azt nekem megmagyarázni nem tudta. — Nem állhattam meg, hogy a' próbát néked ezennel meg ne küldjem, hogy lásd és örvendj. A' Koronát úgy csináltattam, a' hogy Te óhajtottad, hogy lett volna a' tavalyin; a' paizst pedig úgy, a' hogy most közönségesen csinálják a' szebb metszésűeken. A' vad ember olly tökéletesen van csinálva, hogy a' Festő sem festhetné szebben — a' falevél pedig lässt nichts zu wünschen übrig. Az árát most nem tudom; Pestről azonnal felküldöm Kassára, úgy hogy Julius első napjaiban, vagy talán még Juniában veszed.

21^a May engem a' posta a' legegyszerűbb úton és fényes nappal fel dojtott; az orrom betört, a' karom olly contusiót szenvedett, hogy lelfejtett Ermel-lel kell járnom, 's a' ki lát azt hiszi, hogy én is invalidus Tiszt vagyok. De a' mint Te mondád, látván az 1068 f-ról szőlő levelet 's olvasván Rigó Sámson, — már én ha orrom kezem törik is, csak mindég vígadok. Mostani irásom azért olly rossz, mert egy kezem van, 's a' másik nem nyomhatja a' papirost. Adieu édes Ferim, csokolom jó feleségecskéd kacsóját, 's még most is köszönöm a' szajkók' gráciáját, Nancsit és a' kis fiadat köszöntöm. Adieu.

[Eredetije: OL, a Bárczay-család levéltára.]

5690.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Ér-Semlyén, 18d. Jul. 1803.

Édes eggyetlen Ferim!

Azt irtam Bécsből, hogy Júniusban még veszed a' szép pecsét-nyomót. Nem vetted. A' hiba nem az enyém. — Meg akarván kimélni a' rázástól karomat, szekeremet széljel bontattam 's hajóra rakattam, a' hajósok fél nappal indultak hamarább mint szándékoztak, 's nem maradt időm ismét kimenni a' Bécsi külvárosba a' Metszőhöz, a' ki szállásomhoz lakott annyira, mint Sebes Kassához. 'S így mind a' Te pecsétnyomód ott marada, mind az enyém. 'S ez a' baj egy kicsinységen múlt. A' mint a' rajzolatot neki megtettem, elfelejtettem neki megmondani, hogy a' paizs kék legyen, és ilyen lineák kellnek belé ===== 's addig halasztotta ennek metszését, míg ismét kimegyek. Kimentem, megmagyaráztam, de ő késett. — — Elég hogy láttad már a' levelemben ragasztott mustrát, 's úgy hiszem hogy igaznak találod, a' mit mondtam ott, hogy miolta Bárczay van e' világon, még olly szép pecsétnyomója senkinek nem volt. —

Az én karom annyira gyógyul, hogy már a nyakkendőmet is megköthetem. Még ezt Bécsben alig mertem reményleni is. — Bécsben egy gaz ember Chirurgus ki akarta törni, hogy legyen rajta mit gyógyítani, midőn consuláltam. Ugy áldjon-meg az Isten, hogy már ropogott kezében a' karom, de ki kaptam; pedig én nem ijedek-meg testi szenvedéstől. 'S be kevésbe múlt, édes Ferim, hogy nyomorúltul el nem veszttem, meg nem vakúltam, 's bénává nem lettem! De ha azzá lettem volna is, már én csak vigan mulatgattam volna magamat, a' te szavadként, Rigó Sámmal.

Nem lésszess e megint Atya? Az illő, hogy légy. 'S te nem tagadtad-meg a' természet' szent érzéseit, hogy az lenni ne kívánkozz. Szaporítsd a' jó emberek' számát édes Ferim, és nevelj gyermekeidből olyakat, a' kik a' mi maradékink Kazinczy Ferencének lehessen Ferije.

Ha Pukynét látod, monddad neki, hogy őtet szeretem, 's róla emlékezem sokat. — Az Isten adjon örömöket annak, a' kinek rá szüksége van! tartsa-meg azt, a' mije becses van, és adjon azt, a' mit leginkább óhajt. Ámen.

tisztelőd 's hived
Kazinczy Ferencz

Obristlieu[tenant] Kecskés tudakozódott erántad. Nagyon panaszkodik, hogy neki csak jó húspan van; még pedig publice, a' szép vacsoráknál a' Fejér farkasnál. — Láttam ott Mariási

Boldisárt is. Mondom neki, hogy nagyon megöregedett. Egy nagyot sóhajtott 's ezt felelé:

B ... a' lelkét, keservesen megfejték! De őtet a' baj és az esztendők nagyon jóra változtatták.

[Eredetije: OL, a Bárczay-család levéltára.]

5691.

Lenz, Johann Georg — Kazinczynak

Hochwohlgeborner und Hochgelehrter

Herr,

Hochzuverehrender Herr Assessor

Gnaediger Herr!

Eu|re| Hochwohlgebornen bitte um Hochgeneigte Erlaubniss Dero wichtigen Geschäfte nur auf dem Augenblick unterbrechen zudürfen, da ich mir die Ehre gebe, Ihnen, in Namen der Societät beyliegendes Diplom gehorsamst zu überreichen.

Wir schätzen uns übrigens glücklich in Eu|ren| Vornehmen Person einen warmen Beförderer unserer gemeinnützigen Zwecke künftig verehren zu können.

Mit der vollkommensten Hochachtung habe ich die Ehre mich zunennen

Eu Hochwohlgebornen

ganz gehorsamster Diener

D. J. G. Lenz p. m.

Jena d. 29. Sept. 1803.

[*Kazinczy jegyzete a levél végén:*] Ezt a' levelet a' Diplomával együtt vettem Debreczenben a' Nagy Gábor Úr szobájában. Azonnal írtam Dobsa Ferencznek, Jénába, hogy én a' Mineralogiához annyit tudok mint az Arabiai nyelvhez és Heraldiciához, következésképen a' nekem nyújtott megtiszteltetést el nem fogadhatom. — Széphalom, 1808. Január 20d.

Kazinczy Fer[enc].

[Eredetije: MTAK M. Iród. Lev. 4-r. 29. sz.]

5692.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

ÉrSemlyén 24 Oct. 1803.

Édes Ferim,

Ollykor jó leveled, hogy nekem valóságos jótétel az a' kén-telenség, hogy neked írnom kell. Feri, nem szeretek élni. De még

meghalni sem óhajtok. Még elébb dolgom' kell végezmem. Akkor megyek, ha kell, örömet.

Mint ment légyen a' Restaur[atio], bizonyosan megírtam volna neked, bizonyosan! ha azt nem hittem volna, hogy Susinak Kéren való keresztül menetele szükségtelessé teszi a' levél által való tudósítást. Feri! hagyjuk most a' Restauratiót; a' helyett Susiról szöjjünk. — Az Istenért, mi az ember? *Irtózva* gondolkozom Susiról, *irtózva!* — Mi volt az az angyalleány ezelőtt? és mi most? Alig mertem most rá pillantani, alig mertem hozzá szólni. 'S azt mondtam magának is. Susi erántam barátságot bizonyított. Kérde, hogy? — Úgy, hogy midőn talán a' 3dik nap beléptem ismét abba a' szobába, a' hol ő is ült, ő kesztyűjét levonta, 's önnként nyújtotta esókra a' kezét. Ez volt az egész grátzia. Egyéb eránt ült, ült, ült, és mindég ült; fel sem tekintett soha; 's strikkolt irtóztató szorgalommal még akkor is, midőn Excellenz vizita volt nálók, 's ő az atlasz vánkoston 's mahagóni canapén etiquett szerint ült. Még *a k k o r i s* strikkolt merő kínjában; és a' mint látszott weil sie sich in Ihre Lage nicht zu finden wusste.

A' mint a' Restaur[atio] állott a' Várad Assz[ony]ságok begyültek a' palota galleriájába, hol a' Muzicusok szoktak ülni: mert a' Restaur[atio] nem a' Vármegye házánál tartatott, hanem egy olly palotában, a' hol bál tartatik. Susi is bejött. Felpillanték, a' nélkül, hogy tudtam volna, hogy ő ott van; 's hát azzal a' Kalvinista szégyellősséggel néz-le, a' mit a' franczia így hiv: *ma u v a i s e h o n t e*, olvassd: *movéz ont*. Ferim! mi leve a' mi Susinkból! Istenem, én is így elváltoztam e azok' szemekben, a' kik engem 1790 óta nem láttak, mint ő az enyémben. Jaj úgy nekem! —

Nincs nekem keservesebb semmi látni, mint az efféle elváltozásokat barátimban. — A' szegény Susinak sokat kelle szenvedni. Nem lett volna ő ilyen ha hozzád ment volna.

Feri, én Susit szívesen tisztetem, szívesen szeretem, és kérlek, hogy ezen assecuratiómat vedd minden kétséget excludálható assecuratiónak. De köszönje magának ezt a' változást. Avagy nem én voltam é az, a' ki neki belöktem az ablakon a' levelet 's bátorítottam, hogy bizza rám a' dolgot, én kiesinálom, hogy megjő a' Dispensatio? 'S nem *akart!* Az a' sok kimagyarázhatatlan, megfoghatatlan lebedes Defourra 's Almásy Jánosra, 's kire. Mig osztán előjőve Gróf Gyulay, 's ő a' te szavad szerint *G r ó f n é n a k á l l o t t!*

Emberék' sorsa! mi vagy te! — 's Feri, mi még az enyém!

Dienes mihelytt a' Fő Ispán megérkezett, azt a' declaratiót tette neki, hogy ő tovább nem szolgál. Hús esztendeje, ugymond, hogy azt *írom* a' mit más végez. Ebbe belé únhattam. Elhiztam, nehezen esik az ülés, 's kezem szertelen reszket, úgy hogy írni nekem nagy fáradság. Ne vélje excellenciád, hogy én elébb tola-

dom 's ezen declaratió által útat akarok nyitni magamnak a' Vice Ispánságra. Tudja minden, hogy jóval a Restaur[atio] kihirdetése előtt két csődörömet eladtam 's falusi lovakat vettem, az lévén czélom, hogy hivatal nélkül élek magamnak. 'S a' mostani két V[ice] Ispán vérem is, barátom is; 's mind a' kettő olly ember, a' kit nem kitolni kell minekutánna hivatalba van, de erővel kellene hivatalba behozni, ha hivatalban nem volna. Ha vagy halál, vagy feljebb menetel a' V[ice] Ispánságban ürességet csinál, 's Excellenciád és a' Státusok bizodal-mokkal megtisztelnék, örömet fogok szolgálni. De most nyugodni mégyek.

Dienes Péchynek, van esztendeje, hogy jelentette ezen szándékát, és így Péchy tudta, hogy nem áskálódásból cselekszi. A' Fő Ispán is elhitte, 's Dienes soha dicsőségesebb rollát nem játszhatik, mint ekkor játszott. — Feri! az a' hivatal lesés olly felette rút dolog!

A' Restauratiónak nagy rugótolla Rhédey Lajos volt. Ő Péchynek világos ellensége. Juricskay, a' Püspök Plenipotentiált Practectusa, egyet értett véle, 's kész vala a' dolog.

Péchy örömet szolgált, mert érzette hogy ő a' maga helyén van. Azonban látja a' készülteket. Becsületes ember nem örömet compromittálja magát. Azonban látván mi következik, ha előre tudatja, hogy ő búcsúzik, fel tette magában, hogy a' dolgot titokban tartja.

A' Restauratiót megelőző estve én Gróf Haller Kánonokhoz megyek. Ott czédulák osztattak ki 's instruáltattak a' Népsegek hogy Ord[inarius] V[ice] Isp[án] Beöthy legyen, Subs[titutus] Rhédey. Ezt nekem egy Antipéchiánus szörnyű csudálással mondta ott; mert Rhédey mindég azt pengette, hogy ő a' koles által több mint az Országnak 52 V[ice] Ispánja. — Másnap reggel egy Antipéchiánus és Rhédeynek nagy barátja ezt mondja: Gondold-el, Lajos azt mondja, hogy egy bizonyos ok miatt egy két holnapig Subs[titutus] Vice Ispán is lesz. — Pedig a' mint én ezt mondtam Lajosnak, Theresi ezt mondta, Kazinczy! biz Isten kívánnám az Uram szemét! —

Candidálatnak. Rhédey feláll 's declarálja hogy nem szolgál. Ugy a' többiek. Péchy akkor felkél 's azt kívánja hogy vonattassék ki a' neve; ő nem szolgál többé. Mind barátja mind ellensége elrémült. Így lett Beöthy 712 vokssal, Dienes 715 tel V[ice] Isp[án].

Rhédey Domokos Nagy Lőrinczet portálta Fő Notáriusnak. Nagy Lőrincz vacsora előtt is, vacsora után is elzárkozott Lajosnál; 's én tudom, hogy vágyott itt lenni Fő Notariusnak. Mert más Bihar, más Békés. — Candidálatatik. Declarálja, hogy nem kell. Lajos perorál. Lőrinczet a' tömjénfüsti elszédítette; noha nem volt a' dolog váratlan előtte, mert ezt kicsinálták magok közt. Ezen szédelgésben megszóllal. Látván a' Tektetes Státusok bizodal-mát az én érdemeimhez, mellyet nem csak a' Vármeggyém, hanem az egész Ország ismér.

Feri! téged óhajtottalak hogy hallottad volna ezt! tehát így magamat a' Candidatióra bocsátom.

A' Nagy Lőrincz testvére és sógora ekkor elragadtattak a' kevelység által és ezt kiáltották: *Most van jól, Lőrincz! Így kell!*

Igy méne véghez a' dolog, édes Ferim! Rhédey örvend, hogy Péchy kényszerithette kilépni. Örvendjen! Én neki és Theresinek nyilván megvallám, és mindeneknek másoknak, hogy ámbár csak így eshetett nyílás D. előtt a' Vice Ispánságra, én a' Péchy kimozdúlását szívesen sajnálom.

Baranyi Gábort, a' ki Péchy Imre volt a' maga idejében, kiteszi a' popularis aera, 's egy tunya Szentiványi lép helyébe. Most Péchy ad helyt Beöthynek és Kazinczynak!

Nem érdemljük azt a' szép szabadságot, a' mit a' törvény ad, mert rosszra élünk vele.

Édes Ferim, ezen levelemet ne mutogassd; de tedd-el azok közzé, a'mellyek által engemet ismertetni fogsz maradékkiddal. Öllelek szívesen!

Egy szeme a' tőled elhozott sárgavirágú ákácznak szép fácskává leve. Emlékeztetni fog barátságodra.

Kazinczy Ferencz.

[*A levél első oldalán, felül, a keltezésből balra:*]

Nézd a' copertát belől.

[*A boríték belső oldalán:*]

...becs felett való...

Nem mondok egyebet mint a'...

mében igaz, midőn azt állítom, hogy én...

egy hét óta hogy neked ezen szókból álló levele...

„Feri! Hát a' mi barátságunk is a'...

e, mint a' Kassaiaké? Három levélre sem...

demlek é feleletet? Adieu.”

Ezt akarám neked írni, édes Ferim, 's imhol jó a' Leveled! —

Feri, ha olly sok emberben csatlakozhatott-meg barátság... dalmam, mint a' men

[*Címzés:*]

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Bárczay de Eadem. I. Comitatus Abaujvariensis Tab. Judiciariae Primario Assessori et Judici Nobilium Ordinario. Domino singulariter colendissimo.

Tállya. Szántó. Kér.

[Eredetije OL, a Bárczay-család levéltára.]

5693.

John, Friedrich — Kazinczynak

Wien d 7 Januar 1804.

Hochzuehrender Herr,

Aus Ihrem werthen Schreiben vom 27[en] v[origen] M[onats] ersehe ich, dass sie ein Portrait so gross wie Kościuszko's, und so ausgeführt, wie Alxinger's von mir gestochen zu haben wünschen. Da meine jetzige Arbeiten von der Art sind, dass sie einigen Aufschub leiden; so kann ich mir das Vergnügen machen, Ihren Verlangen zu willfahren.

Stengels u[nd] Dietls Port[rait] wurden im Jahre 93, Kościuszko's, 94, und Alxingers Port[rait] 1796 gemacht. Seitdem sind sieben Jahre erflossen, und da wohl niemand auf demselben Punkte stehen bleibt, und ich mir schmeicheln darf, nicht zurück gegangen zu seyn: so können Sie wahrscheinlich etwas besseres erwarten, als Alxingers Portrait; vorausgesetzt, dass die Zeichnung jener nichts nachgiebt.

Meine Preyss für eine solche Platte, ist 40 # oder 180 f W. Ich habe die Ehre mit aller Hochachtung zu seyn

Ihr ergebener Diener

Fr. John

[*Kívül ép piros pecsét és a címzés:*]

Monsieur Monsieur François de Kazinczy

Par Ofen, Debrecin à

Ér-Semlyén

[*Kazinczy jegyzete:*] vettem 13. Jan. 1804. FK.

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 30. sz.]

5694.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

25. Febr. 1804.

Édes Ferim,

Sok az ideje, hogy nekem nem írtál. Nem felelsz sem arra a' levelemre, mellyben néked kívánságod szerint a' Bihari Restauratio felől hírt vittem, 's megírtam, hogy a' mi kedves Susinkat 13. esztendei nem-látás után végre megláttam, sem arra, a' mit Susinak írtam volt 's veled közleni kértem, midőn Decemberben a' halál' árnyékából visszatértem az életre. Írd-meg, édes Ferim, vetted e azt a' leveletem? 's Susi veled közlötte e a' mit felgyógyulásomkor néki írtam?

Én szüret oltá két ízben valék Debreczenben; egyszer vásárkor, másszor midőn farsang farkán Regmeczre szándékoztam. De az impracticabilis út vissza fordított, 's elmaradt a' Regmeczi út. Ezen kétszeri Debreczenben való létemen kívül szüret oltá sehol sem valék; 's nem képzelheted, melly jól esik, itthon ülni. Azt a' haszontalanságot végre nagyon megelégti az ember, 's filozofussá lesz.

A' Susi Ura nekem József Öcsém által azt iratta, hogy ha Kassára megyek, egyenesen hozzá szálljak. Édes Ferim, ez a' jóság engemet nagyon megérdeklett. Szeretném tudni, te miként vagy ott? *Bátyám Uram* vagy e, vagy *Feri*? Ha nem lesz alkalmatlanságodra, kérlek, ird-meg azt nekem.

A' kedves Sógorodnak, Rhédey Lajosnak képe rézre van metszve. Jól eltalálták. A' Magyar Lexicon kiadója *Márton József* metszeti, 's Lexiconja elibe téteti; mert Rhédey azzal a' generositással bírt, hogy szándékának előmozdítására 500 ftot ajándékozott.

Én ezidén 5. Tomus írásaimat adom-ki. A' második Tomusban vagyon Stella, illy inscriptióval:

Ifjú esztendeim' barátjának
az én igen-szeretett
B á r c z a y m n a k
Bárczán és Kértl.

1793.

Még mindég sirsz, még mindég húllnak
Kebledbe néma cseppjeid,
Vedd ezt, barátom, 's megtágúlnak
Egy kis korig gyötrelmeid.

Bécsben lévén tavaly, lefestett egy hires festő, és képem a' Munka előtt fog állani. Minden — nem *Tómus* — hanem *darab* — valakinek a' nevét hordja homlokán, 's nekem kedves azt mondani a' világnak és maradéknak, hogy kik azok a' kiket szerettem.

Ferim, tudod e mint leve Pika Gáspár Calvinistává? — Halljad, ha nem tudod.

Jesztrebre házasodván, nem tudom kiesoda, megszólítja, hogy minek ő Lutheránus? Ujhelyben nincs Lutheránus templom, néki felesége 's annak minden atyjafijai Kálvinisták, a' két vallás egy, ne bolondozzon, legyen Calvinista, hiszen nincs csak egy atyjafija is, a' kit a' Kálvinistájvá való léttel megbántson. Rá gondolja magát Pika, de nem szól senkinek. Egy inrepre Jesztrebre megy. Templomba mennek. Tulkaím madaraim megölettek, 's a' Communicalandók kiállanak. Közöttök van Pika. Minden csudálkozik, de leginkább csudálkozik a' Pap. Nem tudja, mit csináljon. Végre resolválja magát, hogy ha előállott, csak ad

neki is a' szent kenyérből. De eszébe jut, hogy Lutheránus, és hogy ő azt hiszi, hogy *sub, supra, cum* veszi a' Kr[isztus] testét. Ezt a' Pap meg nem emésztheti. — Hozzá fog a' functióhoz, 's mindennek ad Szent Kenyeret 's egy lócust mond hozzá. Pikára jövén a' sor, ezt mondja:

Nincs — itt — a' Krisztus! — feltámadott!
'S rá méri a' kenyeret, 's oda nem adja. — Pika elakad. Szégyelte. Végre ezt feleli:

Én azt hiszem és azt vallom!
Erre a' Pap:

A' ki hiszen idvezűl!
's oda nyújtá a' kenyeret. 'S Pika a' napság oltá Kalvinista mind e' mai napiglan.

Élj szerencsésen, édes Ferim! Csókolom kedves Klárid' kezeit atyafiságos barátsággal 's szíves tisztelettel. Hány gyermeked van? Nem készül e megint az lenni? Adieu.

[Eredetije: OL, a Bározay-család levéltára.]

5695.

Verseghy Ferenc — Kazinczynak

Budánn April. 9. 1804.

Barátom!

Válaszodot örömmel vettem. Szivemből sajnálom, hogy Makkjaid neked is vannak. Bosszut állani rajtok, kicsiny-szivűség, de ellenben, a' magunkét rajtok nem követni, és *őköt* más jó emberekkel meg nem ösmerkedtetni a' végből, hogy *tőlők* magokat ójják, úgy látszik, alacsonytság és embertelenség volna. Ezer gonosz közt *allig* lelsz egy jó, 's még ezt is akarattyokra hagyni, 's ellenségeit szegénykével meg nem ösmertetni... mi lenne a' világból? Édes Barátom! Epictetus és a' többi efféle Urak nagyon szépen beszéllenek ugyan, és tanácsaik szembe tűnván, még ragyogni is látszanak; de ha vallyon az emberségnek *k ö z ö n s é g e s* előmozdítására hasznosak-e vagy sem? válasszák meg az egek. Mi jobb vallyon, a' rossz embereknek kezekben hagyni a' fegyvert, vagy az eleven szén alatt értett jótétemények által kezekbe új fegyvert adni-e a' jámborok ellen? vagy ellenben olly tehetetlenekké tenni, hogy senkinek se árthassanak? Ugy de az utolsó nem történhetik károk nélkül? Igaz, de lehet-e azt kárnak mondani, a' mi csak azért támad a' gonosz embernél, mivel ő másnak kárt nem okozhat? De erről elég! Csak azt teszem még hozzá, hogy én nagyon rendes ember lettem. Akármelly arany sententiának nem hiszek többé, hanem jól szeme közé nézek előbb, ha megegyez-e a' józan ésszel, mellyel az ég minden embert megáld, a' ki vele élni akar.

Hogy képeimet kiadóm munkáim' clejébe tegye, nem csak nem kívánhatom, de meg sem engedhetném. Okát neked meggyónom, de úgy, hogy köztünk maradjon. Nekem a' tudományos dolgokra nézve különös vélekedéseim támadtak a' multt 9 esztendő alatt, melyek Országunkban ha nem egészen újjak is némelyeknél, legalább még nagyon ösmeretlenek. Ha ezek' elejébe képeimet vagy csak nevemet is oda függeszteném, személyem ellen kelne az egész tudós világ. E' czégér nélkül ellenben, legfellyebb, ha egy két Tudós áll ki a' végből, hogy vélekedéseimet ostromollya; mert vélekedést sokkal nehezebb ám ostromolni mint személyt gyalázni. — A' mely Darabokat neked a' minap elküldöttem, nem fognak közre bocsátatni, legalább még élek. Ösmerem én a' Magyar-nak érzékenységet; noha jól tudom ellenben azt is, hogy a' Magyar is csak ember, és hogy az embert sokkal könnyebb játszva oktatni, feddeni és jobbitani, mint ránczos homlokkal mondott prédikáziók által.

Kivánságod szerint ime itt vannak a' szabadulásoknak napjai. Landerer 28. Septembris 1803. — Tancsics 7. Maji 1804. — Szén 30. Maji 1804. — én 27. Augusti 1804.

Munkáidnak előre örvendezek. Válogatott Darabok. De originalis munkáidról leveledben semmit sem szóllasz? El nem hitethetem pedig magammal, hogy egy olyan Elme, mint a' tiéd, csak arra határozza repteit, hogy fordításokkal küszködgyön. Ezen versekrül:

Eszköze lenni az isteni kéznek,
egygy nem haszontalan tagja az Egésznek,
férjfinak ez gyönyörű jutalom!

engedd meg, hogy egygy syntaxisbéli regulánkra megemlékeztessék. Az efféle esetekben a' mi *lessz* verbumunk Dativust kíván. Resolváld prosaice: az isteni kéz' *eszközének*, 's az Egész' egygy nem haszontalan *tagjának* lenni, gyönyörű jutalom ez férfinak. A' nominativus verseidben germanizmus. A' deák ilyen esetben accusativussal él. Bocsáss meg merészségemnek.

A' mi ortografiám iránt való kérdéseidet illeti, ezekre valóban nem felelhetnék a' nélkül, hogy egy két árkust öszve ne írják; úgy tudniillik, hogy convincálni reméllyelek. Ha a' *Tiszta Magyarság* nevű munkám, mely 22 esztendőbeli nyomozásaimnak gyümölcse, közre bocsátatik, minden betűmnek okát kitanulhatod belőlle. Sirva fakadok, valahányszor meggondolom, hogy szegény nyelvünk annyiféleképen íratik, majd nem, valahány Tudósaink vannak, és hogy egygyik sem keresi az igaz ortografiát a' józan észnek leányaiban, az analogyiában, etimologiában, és eufoniában, hanem mind csak a' régi vagy új auctoritásokban.

Kulesár Urat én tisztelem és szeretem. De ő olly Űrnál lévén, a' ki nagyon csiklandós, tartok tőlle, ne hogy káranak ítéllye,

ha neve az enyimmel összefüggesztetik. Ő ugyan olly emberséges lessz, ha ez iránt megszóllítod, hogy szándékosan helyben hagyja; de nem tudom, ha titkon nem fogja-e még is fájlalni. Hadd el tehát inkább az én nevemet. Én a' te pusztá szereteteddel megelégszek. Sőt talán még neked is, nekem is jobb, ha munkáidban nem csak nem dicsírsz, hanem még nem is emlegetsz. Én a' mi Auctoraink között ugy is csak olyan vagyok, és akarok is lenni, mint a' hanga a' czédrusok között. Egyéb tekintetben pedig semmi sem vagyok egyéb, hanem eggy szerencsétlen a' ki hajótörése után nyugodalmas homályt keres.

Kik rollam körülötted barátságosan emlékeznek, azokat nevedemmel, kérlek tiszteld.

Most már azt, a' mi sorsomnak változását illeti! Nem tudom, megirtam-e már, hogy előbbeni pensiom, mely 350 florintból áll, a 27. 10bris 1803. visszaadatott. De azt meg nem irtam, tudom, hogy minek utánna Ő Herczegségénél, Palatinus Urunknál, voltam, pensiomért köszönetet mondani, egynehány nap múlva Ő Excellentiája, Gróf Szapáry, Ő Herczegségének Fő-Udvarmestere magához hivatott, és Kisasszonyinak tudománybéli nevelésével megkinált. Én a' hivatalt elfogadtam, 's azonnal tellyesíteni is elkezdettem. Könnyebbségemnek okáért Szent György' napjára a' várba költözök, mert a' királyi palotába a' vízi városbul naponkint feljárnom, lehetetlen volna. Szállásom *Odlitzer* kereskedőnek a' házában lessz, mely a' fő piarez' mellékénn fekszik, és a' Paráda-piaczra néz.

Maradgy jó egészségben. Ezt minden egyéb jókkal szívbul kívánnya

igaz tisztelőd

V[erseggy] F[erenc]

[Külső címzés:]

de Bude

A Monsieur

Monsieur François de Kazinczy

à

par Debreczin.

Ér-Semlyén

[Kívül viaszpecsét.]

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5696.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Edes Ferim,

Ne hidd Te azt, hogy én felakadhatok rajta, ha levelemre válasz nem jó. Az ollyannak sokféle oka lehet. De minekutánna az én hitem azokban esalatkozott meg, a' kiket én nem szerettem

kevésbé mint Ferit szerettem, természetes volt az a' tartalék, hogy talán tehát Feri is meghűlt érántam, mert Feri nekem 3 igen interessáló levelemre nem válaszolt. Feri, én Kassát többé látni sem kívánom, mert én Kassán nem láthatom azt, a' mit benne egykor láttam. 'S ha meglátom csakugyan Kassát, hideg vérrel fogom látni. Nem könyörgök senki' gráziájáért, hogy engemet a' maga atmosphaerájában megszenvedni méltóztassék. A' mit velem Kassa hazajövelelem *olta* sőt *előtt* tett, az csakugyan sok. Én a' szeretetreméltó Süsiet Váradon tavaly *nagyon elváltozva* láttam, de barátsága nem látszott *elváltozva*. Úgy tetszik, hogy a' mások elhűlése őreá is elhatott, ha igaz az, hogy levelem felől neked hidegen mondott valamit. Édes barátom, Neki, Thnek, Polyxénnek és Neked még reszkető kézzel irtam meg, hogy halálra beteg valék. Sem Süsie, sem Th. nem felel egy sort is. Ki piruljon? én-e, hogy barátságos bizodalommal megszólítottam 's visszanyert életem örömein részt venni meghívom, vagy barátim, a' kik ezt hidegen veszik 's megszólításomra, meleg szívvel tett megszólításomra egy szót sem mondanak? Feri, nékem az én egykori barátim' emlékeztet kedves és szent: de én őket ezután úgy tekintem mint *megholtakat*, mert hiszen nékem ugyan *megholtak*. Ha Kassára mégyek, elmégyek hozzájuk, ha valami őket illető történik, mint most a' Theresi halála 's hercegi pompájú temetése, azt én nekik megírom (megírtam Thnek, megírtam Gr. Gyulainak, 's a' mai posta viszi leveletem Susiehoz is) -- de önékiek a' magam hozzájuk tolása által únalmokra nem leszek, 's úgy tartom, hogy meg nem ítél senki, ha magamat hidegen nézetni nem hagyom. A' büszkeség, ha a' maga határa közt marad, nem rossz dolog. Én neked nem veszem rossz néven, hogy azt az *embarrast*, a' melybe őket jőni látod feleséged éránt, neked fáj, 's reményilem te sem veszed azt rossz néven nekem, ha valami olyast én sem örömet nézek. A' kitől kitelik, hadd pöffeszkedjen, én tőlem ki nem telik, 's nem pöffeszkedem. Legalább nevetek hát bosszúságomban, 's az a' vigasztalásom, hogy a' fa szeg kitetszik a' zsákból, 's mások is ismerik az embert. Rendes dolog az embert olyan situatióról ismerni, a' mely felől maga azt hiszi, hogy őtet azok, a' kik imádják, arra incapaxnak vélik. — Nem tudom, ha megértész-e, de arról assecurállak, hogy Thre vele nem alludálok, 's kimondom világosan, hogy a' Heidelbergi Catechismus első kérdése szerint

én nékem életemben és halálomban az
az én egyedül való fővigasztalásom
hogy

KÁLVINISTA MAGYAR VAGYOK.

Nem vagyunk mi édes ajkúak, édes nevetésűek, — de egyenes szívűek vagyunk. Derb, aber brav. Az a' mágnási mód s. s., légyen az övék.

A' Theresi halála és temetése felől ha tudni akarsz valamit, menj és olvassd-meg Theréznek és Gr. Gyulainak sietve irt leveleit. Resteltem ennyiszor irni.

Édes Ferim, engem annyi bántások érnek itt is, hogy nem volna csuda, ha hypochondriacussá lennék. De attól megment a' melegen verő szív és ártatlanságom' érzése. Nekem lehetetlen a' másokba való szíves bizakodást elvesztenem ha akarnám is; 's a' sok bántás arra vitt, hogy két maxima által praemuniálom magamat minden elkeseredés ellen.

1) hogy bosszut állani 's mást ha megérdemlette is, bántani nem csak *nemtelen cselekedet*, hanem *oktalanság* is eggyzersmind. *Nemtelen*, azaz rút, erre nem kell magyarázat; — *oktalan*, azért, mert a bosszúsán megbántott ember kap just a' panaszra, a' mi még addig csak az én jusom volt.

2.) hogy akármelly szemtelen és insultáló légyen az én bántóm, utoljára mindég az *pirúl*, a' *kinek nem volt igazsága*, 's a' *ki rút tettet tett*.

En azért mondom neked, mert úgy hiszem, hogy a' te élességednek is van néha az illy haragot szelídítő tanácsra szüksége.

En 1^a May fogok a' Conscriptióhoz Baranyi Jóseffal, a' ki nekem nem olyan forma Collegám, mint neked Samuel Patay de Báy sógorod.

Mit hívnak Adam Nussbaumnak nem értem, ámbár azt irod, hogy én is az vagyok. Én tudom mi vagyok, de a' világ ritkán tudja, 's rendes mikor más catechizál, a' *kinek nem catechizálás*, hanem egy kefe, vagy inkább lóvakaró kellene. Hát ti mikor restauráltok Kassán 's Ujhelyben?

Kácsándy Jósef és Gróf Vasné nem említettnék a' pompás orátzióba's igen pompás versezetben. Okát kitalálhatod.

Feri, ha elfáradunk a' bolondok közt való tolongásban, vigasztaljuk egymást viszont szeretetünk' emlékezete által

quam nec portae inferorum
praevalébunt unquam.

Az Octoberi Debr. vásárig egygy Tómus munkám ki jó. A 2dik kötet, a' mellyben Stella lesz a legelső darab, azután nyomtattatik. Feleséged' kezeit 's gyönyörű kis fiadat 's sógor Asszonykáidat csókolom, magadat szeretetünknek egész hevével öllelek.

K. F.

21. Apr. 1804.

Bek Pál kalvinista lett Baktán Husvétkor, és közelít az óra, hogy Nánit elveszi.

[Eredetije: OL, a Bárczay-család levéltára.]

5697.

John, Friedrich — KazinczynakWien d 30^t Juny 1804.

Hochzuehrender Herr

Ich habe das Vergnügen, Ihnen inliegend einen fertigen Probdruk Ihres Portraits zu übersenden. Nach dem Urtheil Kiningers und einiger Kenner, ist es der Zeichnung so ähnlich und (was die Behandlung betrifft) so ausgeführt, dass ich mir Ihre Zufriedenheit darüber versprechen darf. Wegen der Schnurarbeit und den Knöpfen, bin ich eigens bey dem berühmtesten Ungarischen Schneider allhier gewesen, und habe den geschmakvollsten Pelz zum Muster genommen. Das Oval und sogar der Rand, ist ganz wie bey Alxingers Port[rait] allein die Platte ist grösser, und zwar aus diesen Rücksichten; weil nemlich die Abdrücke, welche unter Rahmen kommen auf einer grössern Platte, ein gefälligeres Ansehn haben, und weil man jetzt in Pracht-Ausgaben, die Kupferplatten durchaus grösser macht, als das Buch selbst; damit der Einschnitt der Platte nicht ins Buch komme sondern das ganze Papier bis zum Rande glatt und eben bleibe. Wollen Sie aber dennoch die Platte kleiner haben, nun so kann selbe leicht abgeschnitten werden.

Wegen der weitem Unterschrift werden Sie sich vermuthlich an Junker selbst wenden; weil dies meine Sache nicht ist. —

Ich bitte mir in Ihrer Antwort wissen zu lassen, an wem ich die Platte und Zeichnung abliefern soll, und wo ich zugleich den Betrag dieser Platte mit 180 f[orint] zu erheben habe. In dieser Erwartung habe ich die Ehre mit aller Hohaftung zu seyn Ihr ergebener Diener

Fr. John

[Eredetijo: MTAk M. Irod. Lev. 4-r. 30. sz.]

5698.

John, Friedrich — KazinczynakWien d 18^t July 1804.

Hochzuehrender Herr

Gestern erhielt ich Ihr Schreiben vom 5^t dieses, mit der Vermuthung dass bey dem in der Gegend von Pest ermordeten Postillon, sich ein Brief an mir mit einem Abdruck Ihres Portraits befunden haben mögte. Ihre Vermuthen ist nicht ungegründet; denn am 30^t v[origen] M[onats] sandte ich Ihnen ein fertiges Probedruk Ihres Portraits und setzte Ihnen hier unten die Copie des dabey befindlichen Briefes hin. Ich hoffe, dass bey dem Port[rait] alles Ihrer Beyfall erhalten wird, und ersuche Sie hiemit, mir in Ihrer Antwort wissen zu lassen, wie ich die Platte abgeben

und zugleich den Betrag derselben mit 180 f[orint] entnehmen soll. Schriftstecherey, wie gesagt, ist nicht meine Sache; auch bin ich so sehr beschäftigt, dass ich Sie bitten muss, auch mit der Commission darüber zu verschonen, um so mehr, da es mir schwer werden mögte, mich in Ihren Geschmak zu versetzen. Einen fertigen Abdruk Ihres Portraits erhalten Sie inliegend wieder —

In Erwartung Ihrer baldigen Antwort habe ich die Ehre mit aller Hochachtung zu seyn

Ihr ergebener
Fr. John

(Copie meines letzten Briefes am 30^t Juny 1804. [:])

H[ochzuehrender] H[err]. Ich habe das Vergnügen, Ihnen inliegend einen fertigen Abdruk ihres Port[raits] zu übersenden. Nach dem Urtheil Kiningers und einiger Kenner, ist es der Zeichnung so ähnlich und (was die Behandlung betrifft) so ausgeführt, dass ich mir Ihre Zufriedenheit darüber versprechen darf. Wegen der Schnurarbeit und den Knöpfen, bin ich eigens bey dem berühmtesten Ungarischen Schneider allhier gewesen und habe den geschmakvollsten Pelz zum Muster genommen. Das Oval und der Rand ist ganz so wie bey Alxingers Port[rait]; allein die Platte ist grösser, u[nd] zwar aus diesen Rücksichten; weil nemlich die Abdrücke welche unter Rahmen kommen, in einer grösseren Platte ein gefälligeres Ansehn haben u[nd] weil man jetzt in Pracht Ausgaben durchaus die Kupferplatten grösser macht als das Buch selbst ist, damit der Einschnitt der Platte nicht ins Buch komme, sondern das ganze Papier bis zum Einschnitt glatt und eben bleibe. Wollen Sie aber dennoch die Platte kleiner haben, nun so kann selbe leicht abgeschnitten werden. Wegen der weitem Unterschrift wenden Sie sich vermuthlich an Junker selbst wendend; weil dies meine Sache nicht ist.

Ich bitte mir in Ihrer Antwort wissen zu lassen, an wem ich Platte u[nd] Zeichnung abliefern soll u[nd] wo ich zugleich den Betrag dieser Platte mit 180 f[orint] zu erheben habe. In dieser Erwartung habe ich die Ehre zu seyn

Fr. John

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 30. sz.]

5699.

John, Friedrich -- Kazinczynek

Wien d 10^t August 1804.

Hochzuehrender Herr

Es giebt wenig Menschen denen eine gute Sache Morgen noch eben so gut gefällt als Heute. Man hat sich am ersten Eindruck schon halb gesättigt u[nd] findet dann dies und das, was man

noch besser haben mögte. Dies ist der Grund einer Gewohnheit die ich seit mehrern Jahren befolge, nie den bessern Abdruck einer Platte zuerst an meinen Correspondenten zu schicken, sondern ihn jedesmal erst bey Uebersendung der Platte beizulegen. Hat der erste Abdruck gefallen, so muss der Zweyte den Beyfall um so mehr bestätigen.

Der letzt abgesandte Probedruck war freylich sehr matt (der am 30^t Juny abgesandte war etwas besser) und ich bin weit entfernt, so selbstgefällig zu seyn, Ihr richtiges Urtheil nicht anerkennen zu wollen. Indessen erhalten Sie inliegend einen guten Abdruck, an dem in der Platte nichts geändert ist, als der Blitz, den ich nicht machen wollte, weil er mir blos ein Spiel von Kiningers Pinsel zu seyn und mir der Haltung zu schaden schien; ihn aber dennoch jetzt gemacht habe, und Ihnen zu zeigen dass ich auch nicht eigensinnig bin. Und nun darf ich mir wohl Ihre völlige Zufriedenheit versprechen. — Was die Manier anbetrifft; dies ist Sache des Geschmacks und was Sie hier unter Manier verstehen, ist blos Wirkung von Licht und Schatten, die sich durch jede Manier heraus bringen lässt. Uebrigens liess sich in dieses Portrait jene auffallende Wirkung von Licht nicht bringen, die Ihnen in Alxingers rundem Kopf, mit einer grossen Parthie beleuchteter blonder Haare, gefallen hat.

Die Platte liegt nun wohl verpackt, und des Wetzens wegen mit einer Firniss überzogen (den man vor dem Druken auf leichter Glut erwärmt, mit etwas Oehl und einem weichen Tuche abwischt) fertig und erwartet Ihren Commissionaire. —

Ich habe die Ehre mit aller Hochachtung zu seyn

Ihr ergebener Diener

Fr. John

[*Kivül piros pecsét és a címzés :*]

Monsieur
Monsieur Franç de Kazinczy
par Ofen Debrecin
à
Ér-Semlyén

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 30. sz.]

5700.

John, Friedrich — Kazinczynak

Wien d 4^t September 1804.

Hochzuehrender Herr

Es ist nun ungefehr ein Monath dass ich mein letzten Brief an Sie sandte, und habe noch keinen Antwort von Ihnen erhalten.

Weil die Kupfersteherey ein zeitspielige Sache ist, und selten so gut bezahlt wird, dass man dabey etwas zurüklegen könnte; so hat man fast durchgängig den Gebrauch eingeführt, dass die erste Hälfte des Betrags einer Platte, bey'm Anfang der Arbeit, und die zweyße, bey Ueberreichung oder Uebersendung des fertigen Probdruks bezahlt werde.

Da Sie nun in Ihren 2ten Brief selbst schrieben, dass ich bey'm Empfang der Zeichnung zugleich 100 f[orint] a Conto der Platte erhalten würde; so hielt ich 's natürlich für unnütz, Sie an jene Gebrauch zu erinnern; Auch sezte ich aus einer Art falscher Delicatesse nichts weiter darüber, als die Zeichnung ohne die versprochene 100 f[orint] ankam, und nahm das Port[rait] auf Ihr dringendes Ersuchen, die Platte bald zu beendigen, sogleich in Arbeit. — Nun ist aber die Platte seit mehr als 2 Monathen fertig, und Sie schiken den accordirten Betrag nicht. Es kann seyn, dass Ihre vorhabende Spekulation noch Aufschub leidet und dass Sie Ihr Commissionieren erst als dann auftragen werden, die Platte abzunehmen, wenn Sie selbe gebrauchen; allein das ist Ihre Sache und hat mit meiner Arbeit nichts zu thun. Die Platte mögen Sie allenfalls bey mir liegen lassen, so lange Sie wollen, nur bitte ich Sie, mir den accordirten Betrag dieser Platte um 180 f[orint] entweder mit der Post gegen Recipisse zu übersenden, oder hier anzuweisen. —

In dieser Erwartung habe ich die Ehre mit aller Hochachtung zu seyn

Ihr ergebener
Fr. John

[Eredetije: MTAk M. Irod. Lev. 4-r. 30. sz.]

[*Kivül piros pecsét és a címzés:*]

Monsieur
Monsieur Franç. de Kazinczy
Par Ofen, Debrecin
à
Ér-Semlyén

5701.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Ér Semlyén, 7. 7bris 1804.

Édes Ferim, édes régi 's mindég egy barátom!

Most már kimondhatom, a' mit nálad létedben kimondanom nem volt szabad. —

Az én mátkám Sophie. Az atyja Augustusnak 27dikén adta ötet nekem, 's ha a' környülállások megengedik, Novembernek első napjaiban lehozom. A' Gróf azt kívánta, hogy az Anyámnak,

a' mint illik, nyerjem-meg előre engedelmét. De capacitáltam a' Grófot, hogy én ezt a' lépést nem tiszteletlenségből mulasztottam-el, hanem azért 1°) mivel olly öszve bomlásban állunk, hogy midőn feljöttem, szollani is alig mertem. — 2°) mert az én becsületem azt kívánta, hogy én tudassam a' világgal, hogy én Sophiet nem a' m á s t a n á s á r a, hanem tulajdon ö s z t ö n ö m b ő l választottam. 'S minthogy a' Gróf tudta, hogy az Anyám Sophiet kedvelte, reménylette hogy menyének sem fogja útálni, 's engedett kérésemnek.

Nincs ember a' nap alatt, a'kinek én az én gondolatomat kijelentettem volna. Láttam, hogy ha el nem sül, az az, ha nekem Sophiet nem adják, az a' testvérem, a' ki engemet *tökéletlennek* 's *akasztófára-valónak* szeret nevezni, ezt a' lépésemet is *tökéletlenségnek* nevezi majd, és azt mondja, hogy Sophiet csak azért kértem-meg, hogy a' világot elámithassam, 's annál könnyebben tehessem lépésimet a' Maris Egerbe vitele, pápistává létel és öszveeskettetés eránt. Felmentem Kázmérba, 's Sophieval magával szollottam először. Ez játéknak vette jelentésemet, mert hiszen miolta ismerjük egymást és én neki soha szerelmes hajlandóságot nem mutattam, sőt Susieval enyelegtem gyermekes nyájassággal. Végre arra vettem, hogy gondolkodjék. Szóllott szüléjivel. — A' Grófné más nap, az az 26dikban, beszélt velem; a Gróf pedig kiizent, hogy ő velem nem teszi a' *közönséges menést*, — barátok vagyunk, — nem én fogok ővele, hanem ő fog én velem szollani. — 27dikben reggel sokáig sétálván velem a' szobában, elkezdi: Mein lieber Ferencz, 's kifakadt zokogva. — Mein Herr Graf, mondám, ich verstehe Sie. Lassen Sie mich reden, Sie sind sehr bewegt. — Nein! aber lassen Sie mich ausruhn. — Mindent előmbé adott. Assecurált leánya successiója felől, melly hála Istennek nem kevés; mondta hogy neki 2000 f. ád kikészítésül, 's minden esztendőben bizonyos summát gombostű pénz gyanánt; 's meglett.

Sophieval én külön mentem, és lerajzoltuk egész kis háztartásunk' plánját. Wir wollen nicht glänzen, mein lieber Ferencz, mondta Sophie; ich will mir auch nicht ein einziges Kleid machen lassen, ich habe Kleider genug; ausgenommen ein simplex Ungr. Kleid, und will immer so gekleidet gehn, wie bis jetzt, rein, geschmackvoll und wirtschaftlich: hingegen müssen Sie mir stets geputzt erscheinen.

Eljővén Kázmérból 28diban Ruszkan Klárinak csak akkor adtam tudtára lépésemet, midőn az Ura haza érkezett, 's más nap reggel hozzád mentem által.

Gnädige Frau, Meine Sophie muss Ihre Freundin werden, wie ich der freund Ihres Feri bin, und ich wünsche mir das Glück, ich hoffe mir das Glück, dass mir Sophie das wird, was Sie, Gnädige Frau, meinem Feri sind. Ich hoffe in Sophiens Armen auf gewisse Gesichter eben so kalt herabzusehn, wie Feri es in Ihren Armen dort that, wohin ich mit Feri neulich gegangen bin.

Édes Ferim, mondj áldást kötésemre. Ölellek. Inasom két hét alatt felviszi gyermekeidnek a' Lilám leányát. Adieu.

hív tisztelőd 's barátod
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: OL Bárczay-család levéltára.]

5702.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Kázmér, 5. Jan. 1805.

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram,
kedves Uram Bátyám,

A' mi Pepink tegnap este az én jelenlétemben beszéltte-el a Grófnak és Grófnénak, melly készséggel teljesítette Uram Bátyám öránta jótételét, és hogy mit izent általa a' Grófnak a' szomszéd-ságos összeakadhatások' dolgában. A' Gróf és a' Grófné nagy megilletődéssel vették Uram Bátyámnak fajok eránt mutatott barátságát, 's a' Gróf nékem azt az assecuratiót tette, hogy Uram Bátyám a' Gróf eránt eleitől fogvást mindig valóságos baráti indulatot teljesített. Képzelheti Uram Bátyám, hogy én addig is míg az Uram Bátyám izenetiben az én nevem elő nem fordúlt, mint örvendtettem hogy a' mi kedves Pepink boldogulásának ezt az első lépését nékem rokonom tette. Ez által Uram Bátyám engemet kötelezett le a' legszivesebb háládatosságra 's tiszteleltre. Méltóztassék Uram Bátyám elhinni, hogy mind érzem azt, a' mivel e' miatt is Uram Bátyámnak tartozom, és higgye el Uram Bátyám, hogy vérei közt nincs senki, a' ki Uram Bátyámat szivesebben tisztelje.

Én tegnap előtt küldöttem be Ujhelybe Bodó sz[olga]bíró Urhoz egy levelet azzal a' kéréssel hogy Ur[am] Bátyámnak küldené. Berető miatt irtam benne. Reményilem eddig vette Uram Bátyám; s reményilem azt is, hogy batorságomat tiszteletem jelen-ségéül veszi.

Az Anyám hurutban nehezen fekszik. Az ő szemci előtt kap-tam egy csomó levelet a' Semlyéni postáról. Ezt a' hármat azért accludálom, mert meg lehet, hogy szint olly öröme lesz benne Uram Bátyámnak, mint az Anyámnak volt a' Gr. Török Jósefén. — Epaminondas megnyervén a' Leuctrai csatán a' győzedelmet, így kiálta fel: Mint fog ennek az Anyám örvendeni, ha meghallja! — Ezt mondhatja minden háládatos gyermek is, mikor szüleinek és véreinek örömet csinál. — Az én Sophiem Beretón és Körtvélye-sen 's Pazdison és Lazonban kedvességet nyert azért, hogy kevély-ség nélkül való figyelemmel volt az öregebbek eránt, magát erán-tam nem azzal a' gyermeki csapodársággal viselte, mint az új házások

szoktak, 's kimutatta azt, hogy gazdasághoz értő személy és házat boldogítani fogja. Ezek azok a czikkelyek, a' mivel javallást nyert. Az Anyám benne egészen meg van nyugodva, 's képzelheti Ur[am] Bátyám hogy ez nekem nagy öröm.

A' Gróf, a' Grófné 's az én Sophiem tisztelik Uram Bátyámat s Assz[ony] Nénémet, a' hugomat csókolom. Igéretemről el nem felejtkeztem csak mehessek-le, hogy a' könyvet felküldhessem. Ajánlom magamat grátziájiba 's maradok hív tisztelettel

alázatos atyafi szolgálja

Ferencz

A' Gróf éppen szobámba jó, 's azt parancsolja, hogy azon complimentemen kívül, a' melyet nevében Ur[am] Bátyámnak a' levél végén irtam, különösen köszönjem-meg fija eránt mutatott barátságát.

[Eredetije: OSZK kéziratárában.]

5703.

John, Friedrich — Kazinczynak

Wien, d 15^t Januar 1805.

Hochzuehrender Herr,

Die mir durch das Ricklsche Haus endlich übersandte 180 F[orint] als den Betrag der Platte Ihres Portraits, habe ich Anfangs dieses Monaths erhalten, und würde auch die Platte nach Ihrer im letzten Briefe bestimmten Ordre dem Herren Hofagenten von Sock bereits längst übergeben haben, wenn derselbe nicht verreiset gewesen wäre.

Da er aber Ende voriger Woche zurückgekehrt ist, so habe ich ihm Sonnabends als d[en] 12^t dieses, die Platte, gefirnisst, nebst der Zeichnung und 12 Abdrücken auf dem besten Velin Papier (wie Sie mir gelegentlich einmal vergüthen können) wohl verpakt und mit Ihrer Adresse versehen, übergeben; wünsche guten und baldigen Empfang und habe die Ehre zu seyn

Ihr ergebener

Fr. John

[Kívül piros pecsét és a címzés:]

Monsieur
Monsieur François de Kazinczy
par Ofen, Debrecin
à

pr Temesvar

Ér-Semlyén

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 30. sz.]

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Ér-Semlyén, d. 15. Mart. 1805.

Édes barátom,

Hosszas hallgatásom valamint eddig, úgy most sem mutatja barátságom meghűlését. De csak ugyan vádoltam magamat, hogy eddig hallgathattam. Sophiémnak öt hetek oltá betegeskedése magam előtt kimentett, 's illő hogy teelőtted is kimentsen. Negy vagy ött napja, hogy a' visszafordúlt tavaszi napok neki a' ki menést megengedik, és ez által visszaadták előbbi egésségét, 's övele együtt én is éledek, 's imhol a' jele, hogy éledek. —

Hát te mint vagy, édes Ferim! Azok a' mik midőn Kassán együtt valánk, marczongottak, marczonganak e még? Nem, édes Ferim! bízom az én Ferimhez, hogy könnyített baján, sőt hogy mindent helyre hozott. Kis ok szülte bajodat, könnyű vala róla tenni. Peri, nekem ugyan mind ekkoráig nem volt szükség valamelly sacrificiumot tenni és így a' dologról nem szólhatnak: de te, a' kit az Isten egyéb áldásai mellett azzal is megáldott, hogy magad is gazdag ember vagy, feleséget is gazdagot kaptál, te, mondom, veheted e számba, ha p. o. 200, 300 f. vagy több is esztendőnként kevesebb marad-meg erszényedben, ha azon contentumodat, nyugodalmadat vásárolhatod-meg? Minden, tökéletesen minden, senkinek sem jut a' nap alatt, a' thrónusokon kezdvén le a' szalmafedelű kalyibáig, 's az okosság azt kívánja, hogy szem előtt tartván ezt, hogy az senkinek sem jut kilógás nélkül, ne békétlenkedjünk, ha nekünk ez vagy amaz hibázik; mert az embert nem az teszi boldoggá hogy mindennel bir, hanem az, hogy némellynek nem bírásával nem gondol. — Én kerestem az *oda fel valókat*, az az egyedül a' személynek *személyét*, 's betölt az isteni ígéret rajtam: *a' többi ténéktek pótolék gyanánt adattatik meg*. Megnyervén Sophiet, boldognak lelem magamat birtokában; nem forgatom azt, hogy íme másnak ez 's ez van, a' mi nekem nincs 's Sophienak nincs, 's fel sem veszem a' világ' bolondságait. Sophienak nyergeltetek, nyergeltetek magamnak is, kilovaglunk, mert magam nélkül nem eresztem; — nem azért lovaglunk-ki hogy paradiózzunk vagy hogy az szokatlan, hanem azért, mert benne örömünk van; 's ha haza érünk, levetjük a' ponszószin mamelukot, 's felkötjük a' bagaria kötényt, 's estig fonunk az író-asztalka mellett pergő guzsaly kerekén, 's felejtjük a' világnak minden czifráját, minden boldogságát, minden bolondságát, 's négy fal között boldogok vagyunk. — Mielta leértünk ide, azolta fejr teheneket, bivaly teheneket, és egy 300 ftos kanczát vevénk. Gyönyörködünk abban, hogy az a' tehén, a' mellyet én ezelőtt két esztendővel 30 fton vettem, ez idén olly bornyat nevelt, mellyet rugott bornyú korában 30 ftra becsülnek. Gyönyörködünk abban, hogy öt darab

marha, melyet két esztendővel ezelőtt 200 fton vettem, már 1. hijával 143 ftot hozott be, 's azt reméljük, hogy mostani vásárlásom hasonló hasznot hajtand. — A' 300 ftos kanczát egyedül azért vettem, mert csikó van benne, még pedig Veselényi fajtájú csikó, 's Áprilisben megellik. 'S azt tartom, hogy ez megérdemlette, hogy megvegyem.

Édes Ferim, más czikkelyen túl esvén, már most id restat agendum, hogy azt mutassam-meg, hogy elélni én is tudandok, czílrásan mondván. Az élés módjának sok féle nemei vannak; némelly ember Ispánja és bérese magának, 's az az ő tetszése lévén, csinálja a' mit akar. Én a' gazdálkodás mellett firkálgatok is; 's gondolnám, hogy az nekem is szabad lesz viszont. Az Isten azt igen jól cselekedte, hogy mindnyájunkat nem ütött úgy egy formába, hogy a' szerint hasonlitsunk egymáshoz, mint egyg krajcár hasonlít a' másikhoz. Menjen kiki a' maga útján, 's ne pislogjon a' másokra sem irígyen, ha van mit irígyleni, sem oktatgatva, ha van mit oktatni, 's nyugta lesz és öröme. — Az én Sophiem a' guzsaly mellől kiáltja, hogy ha Kázmérba megyünk, feled kellene mennünk. Én azt felelém, hogy annyival inkább arra, mivel most arra nem jöhcténk, 's sem téged, sem Klárit Ruszkán nem láthatánk. Ő csókolja öleli Ferinét, én pedig Ferit, 's mindketten ajánljuk magunkat megbecsülhetetlen becsű barátságtokba 's szeretetetekbe. Éljetek szerencsésen, 's bennünket szeressetek.

barátotok, tisztelőtök,
Sophie és Ferencz.

[Eredetije: OL, a Bárczay-család levéltára.]

5705.

Juhász János — Kazinczynak

Tekéntetes Kazinczy Ferencz Úrnak.

Pesten 20-dik Mártius[ban] 1805.

Mindenek előtt parantsolta kedves Barátom, hogy Nagy Benedek, Szép Virágról irjak; — nagy és terhes vitára hozta az Úr az Eszemet, tudván azt hogy Ő Nagysága a Gróffné is Szép és jó illatú Virág, 's nagy Lelkü Kintseis az Urnak, és mégis mindenek előtt Tiszt[elendő] Virág Benedek Urrol irjak?! — — Ezen Szép Lelkü Barátomnak Barátsága még minden veszedelmen kívül vagyton, mert ő Istennek légyen hála ép és egészséges, hanem hogy egy darab ideig a téli időnek közönséges mustohasági alkalmatlanságára valának az igaz; Ő addigis 66ezerszer tiszteli az Urat, még szerentséje lészen önkint mondani hogy volt maradis az Urnak nagy Szívvel tisztelő Barátja. Istenem de nehéz — — loco Secundo arról a Virágról irnom, aki Horváth Kotsi Urnak is bölts itélete

szerint az Eminensek Póttza első helén szép és jó illattal 's Ragyogással tündökölhet. Lelkem Barátom! Nem tsak hüvelykem, de sem Eszem sem Lelkem elegendő arra nem lehet, hogy én méltóképpen ezen tett Lépését ditsérhessem, és azon voltaképpen esett örvendezésemel le raizolhassam — még akkoris, amidőn azt vallom az egész Világ előtt: Francisce! partem Optimam elegisti; nem mondtam mindent, amit egy Nagy Benedek bizony hamarabb és igazabban le raizolhatot volna. Teremtőm miért nem vagyok Benedek! vagy Verseghi! Ugyan szórnám erre az esetre a szép Jambusokat — De mégis noha Benedek nem vagyok, leg alább nagy örömömre mondhatom: Benedikát vos Pater Filius et Spiritus Sanctus; egyebet sem kívánt tőlem az Ur még az első tudósításábanis, amidőn irá Kedves Barátom ezen szavakat: *Meg lett édes barátom, 's az Ur mondja reá Papi 's Baráti áldását; Novemberben le hozom.* Ime akkor is, mostis meg tettem mindent parantsolat szerint, tsak az utolsó három szavaknak eleget nem tehettem, mert ezt kedves Barátomtól vártam, akinek holtig, amidőn Ő Nagyságánakis tsokolom Kezeit Maradok igazán Szerető Barátja

Juhász m. p.

[*Külső címzés*] De Pesth Monsieur
Monsieur Francois de Kazinczy,
mon Cher Ami, avec beaucoup honneur et respect.
a *Ér Semlye*

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 29. sz.]

5706

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Ér Semlyén 30. Mart. 1805.

Édes Ferim,

A' Domokos N. Lőrincz sógora tegnapelőtt délbén vala itt. Által adta leveledet. Gyönyörűséggel olvastam azt, 's barátságos örvéddel értettem a' mi eránt azt hagyod, hogy többé elő se hozzam. Nem csak elő nem hozom, de leveledet el is égetem. Csak a' coper-táját tartom-meg, melyet kevésbe mult hogy olvasatlanul félre nem vettem, meg sem gondolván hogy ott még valami lehessen. — Édes Ferim, én az én jó Anyámnak megígértém, hogy egy bizonyos valaki ellen nem panaszkodom ezután. Eddig kellett, mert ő volt a' legnagyobb oka hogy a' guta tavaly megütött, 's a' világ nem tudhatta mi történt. Házasságom, melyet a' környülállások úgy *kényszeritettek* tenni, hogy addig míg gyűrűt váltok, maga az Anyám se tudjon semmit, hogy a' világ lássa, hogy a' gondolat *magamban támadott*; házasságom, mondom, csak azt nem convincálja az eránt, hogy az a' bolond szándék, a' mivel engem nevet-

ségessé tettek a' Világ előtt, soha enyém nem volt, a' ki vétkesnek szeretne tartattni; elértem a' mindeddig hasztalanul keresett nyugodalmat, 's a' fiad Druszája a' *maga valóságos képében* mutatta magát a' világnak; és így én bátran hallgathatok; én triumfáltam, ő bukott, 's a' rajtam elkövetett példátalan csak kocsishoz illő gorombaságok, ha minden szó nélkül eltűrni nehézke volt is, egész sullyokkal arra estek vissza, a' ki cselekedte. Osztán látom leveledből, hogy a' szegény Anyám előtted kiöntötte fájdalmát, és így barátságos szánásodat megnyertem, ha magam nem szóllok is. De a' Copertára felelnem kell.

Mondta nekem az Anyám, hogy Jósi olvasta a' hozzád irt Septemberi levelet, és nagyon meg van az által sértve, hogy én azt irtam neked, hogy Grófi leány lévén a' mátkám, már most én kevélyen nézek-le reá és a' több testvéreimre. — Feri, mit irt valaki egy szíves barátjának és a' maga szíve elkeseredésében, arról egy fertály vagy félesztendő mulva emlékezni nem fog könnyen: de az a' bolondság, a' mit Zemplényben a' Tusán lakó két Péchyre kennek, hogy egyik ezt mondja a' másikának: laudarunt te — quia es Péchy! az efféle bolondság olly bolondság, a' mire nem holnapok, hanem esztendők mulva is elmondhatom, hogy soha az én bolondságom nem volt. Soha nem, édes Ferim! Sőt tudom azt, hogy mindég azt tartottam, azt mondtam, hogy én Sophiet úgy a' mint most testben és lélekben vagyok, elvettem volna örömet, ha egy Szabó leánya lett volna is; és hogy ámbár tiszta igaz szívből örövendek azon, hogy ő Gróf T. L. nak a' gyermeke, de végye el őtet az Isten tőlem ebben a' szempillantásban, ha én a' Kázméri házhoz és a' Sophie személyéhez azon tekintet által legkissebbet is vonattattam, hogy ő *Méltóságos és Nagysád* titulust fog kapni. E' mellett emlékezem, hogy sokaknak mondtam, hogy azon esztelenséggel való vád után, hogy én Marist el akarom venni, a' házasságom által a' legtökéletesebben triumfálék azokon, a' kik nekem tavaly az Anyámmal azt a' bajt csinálták, és hogy így most én nézek már kevélyen le reájok, minekutánna velem Májusban és Júniusban ők bántak illyen kevélyen. Meglehet hogy hozzád irt levelemnek valamelly sora a hamis magyarázatra alkalmas: de hogy én soha még a' feleségem születésén, titulusán magamat fel nem fúttam (noha nem szeretném ha valaki ostobaságból vagy még inkább szemtelen gorombaságból érzésben is bántaná,) azt nékem csak az nem hiszi, a' ki eléggé erőtelen abban valami nagyot keresni.

Laczinak, mint Stabsofficiernak, az új etikett szerint Méltóságos titulust adnak. Ki lehet olly esztelen az ő testvérei között, hogy azt sajnálja, hogy miért nem kapja ő is azt a' titulust. Laczi Gr. Wartenslebentől levelet kapa 1801ben, hogy vegye el a' hűgát. Irigyletem e? Ha én Ragályi Maria nevezetű, de Török Sophie

formájú 's culturájú leányt vettem volna el, Jósi pedig egy Ragályi Mária formájú 's culturájú leányt venne osztán, de a' ki Mágnás volna, gondolod e, hogy orrot fintorgatnék reá? Édes Ferim, leányt a' házasodni akaró ember nem veszén úgy, mint a' mézeskalácsosnál vehet bábót, hogy ha nem egészen olyan, mint a' hogy ő szeretné, tovább megyen 's mást veszén; hanem ha van is benne olyan valami, a' mit szeretne másként, ha a' többi olly, a' mivel örömmel megelégedhetik, fel nem akad eggyen vagy másón, 's megteszi a' lépést, 's még örvend szerencsésjének. — Én Ragályi Mariának a' Ragályi Máriaságát soha sem keveslettem, sőt vele mindenkor dicsekedtem Ragályi Jósefnek a' leánya lévén. Én Ordinarius Vice Ispán és Consiliarius Urat nem ismerék olyat, a' kinek a' leányát elvehettem volna, kivált *Kálvinistát*, a' mit olly necessarium requisitumnak tart Jósi — és ha igazat kell mondani, nem ok nélkül tartja — más házak is vannak, a' hol két fiú jó nemes házból házasodik, eggy pedig Mágnást vesz, és még sincs competentia 's rendes! Nem Sophie kevély, nem ő hányja hogy ő mágnás: de Ragályi Mária mondja, hogy *az ő Atyja nem volt ugyan Gróf, de derekabb ember volt mint Török Lajos!* és még is mi vagyunk a' vétkesek. Azt az eggyet tudom, hogy Sophie szégyelne abból csinálni vétket, hogy *ötlet annyira rútnak tartják, hogy meg nem tudják fogni, mint szeretheti a' férje.* Az illyetén Mangel an Bildung cselekszi azt, édes Ferim, hogy az ember magát megsértve érzi még akkor is, mikor másnak a' sértés eszébe sem jut. — De hagyjuk czekeket Feri, és nevéssük, ha bár bosszankodva is. Az emberséges embert mindég az a' tántorithatatlan hit vígasztalja, hogy utoljára is az veszt, a' ki rútat csinál.

Nem az az én örömöm, édes Ferim, hogy Sophie Gróf T. S. — noha van annak is beese, mig emberek között élünk, — hanem az, hogy midőn Váradra bévittem 25^a Mart. valaki látta, mind azt mondta reá, hogy *miként tudott K. F. illy szerencsés lenni!* 's hogy minden barátom szives közszorítások alatt gratulált, és igen sokan azt a' megjegyzést tevék, hogy íme egészen megiljodtam, megszépültem, megvidámúltam. — 26dikban B. Vécsey Jósefné bennünket felvezetett a' Püspöknél; onnan Böthynéhez, Podmaniczky Julishoz (Hodosiné) 's Tiszánéhoz 's Domokos Jakabnéhoz menénk. Ennél olly rosszúl leve Sophie, hogy sem B. Vay Lászlóhoz, sem a Rhédey sógorod Gesellschaftjába nem meheténk. Hodosiné és Tiszáné enchantirozva vannak Sophie által, 's Hodosiné másnap engem kért, hogy Sophie vele legyen Du; — Tiszáné pedig, a' te Erdélyi Catonod, azt mondta Sophie felől Vécseinének a' Sophie és az egész Compania hallattára: Wenn ich mit der Kazinezy öfters wäre, wir würden uns recht sehr wohl vertragen, denn sie ist so natürlich, wie ich es gerne habe. 'S a' Rh. Gesellschaftjában róla folyt a beszéd, 's Dienesnek ezt mondák: Nun, mein lieber K... Sie können auf Ihre Schwägerin stolz seyn, und Ihr Br. ist durch sie recht sehr glücklich. — Az az én örömöm édes Ferim, hogy a' Püspök-

nél, Teleki Catonnál etc. úgy auftrittol, hogy mozdulásán, szaván stb. észre venné, a' ki nem tudná is, hogy ő Comtesse, hogy vornehme Bildungot kapott, és az hogy ha ismét olly forma születésü tekintetű emberek között van, mint egy jó karakterű prókátor lehet stb, akkor meg senki sem mondaná, hogy nem együtt subscribáltak. 27^a Dienes Gyűlésbe ment, én pedig a' Commissióim után futkorásztam. Egyszer jövők a' városból, hát szekercmet a' Baranyi József háza előtt látom. Melly nagy volt örömöm, mikor Sophiet 9. órákor reggel velek egy asztal mellett lelém, 's soderoztak. Sophie Baranyinál soha sem volt. De tudta, hogy én őtet szeretem, 's mir nichts, dir nichts oda ment, 's vele, Dobozi Lajossal, 's Debreczeni senator Margitaival mulatott. Egyszer búcsúzunk, Baranyi kezét csókol neki, ő pedig elkaczagván magát, hirtelen neki esik, megcsókolja Baranyit, B. elretten vissza vonakodik, Sophie pedig neki Dobozinak, neki Margitainak, 's mindegyikét megcsókolja. (NB. Margitai nagy barátja a' megvakult Török Jósfcnek, és így a' tréfás, nevetve tett, de pajkosság nélkül való csókolás nem Leichtsinn, nem maga elfelejtése.) — Sophiet minden szereti, Péchy Sándorné húgom a' faluban itt azt beszéli, hogy Anyámnak nincs illy menyec, — 's én ne örüljek az ő birtokának, én ne mutassam, hogy vele kevélykednem lehet? Micsoda kívánság ez Jósitól? — Maga az irigység!

Édes Ferim, Sophienak 24d. Mart. megrendült a' szíve alatt az a' kis teremtés, a' kit én Septemberben a' te szíved' örömeivel fogom tekinteni, és a' kinek már is kevélykedve örvendek. — Szent Isten, melly örömö! és éppen akkor, mikor nem is mertem többé remélleni. — Te Jósit soha se dorgá gassd. A' Preczeptoroszkodásnak még soha sem volt egyéb haszna, hanem hogy az ember öszve veszett. Kért bizonyosan el nem kerüljük. Sophie Kláridat úgy szereti, mint én Tégedet. Kivánok szerencsés lebetegedést Júniusban. Adieu.

Édes Ferim! én a' te leveledben két helyt előforduló *Mélt. Grófné* titulust meg tudom érteni, hogy az Feri barátságos tréfája. De hadd-el, Jósi miatt, a' ki ezt is balra magyarázhatná.

[Eredetije: OL, a Bárczay-család levéltára.]

5707.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Aug. 8d. 1805

Édes Ferim!

Sophie ma reggeli 4. órákor, 5 óráig tartó szenvedése után, egy gyönyörű, ép, egészséges, éppen nem kis termetű leány gyermeket szült. Vissza adom azt, a' mit Te cselekedtél velem házasodá-

sodkor; Vőféjed voltam 's Te Komám vagy kedves Kláriddal együtt. Szeressetek mind engemet, mind Söphiet, mind a' kis Iphigeniet. Holnap fogja B. Splényi Manezi a' kereszt viz alá nyújtani. Adieu édes Ferim. Kivánok örvendetes Klára napot Adieu.

[Eredetiye: OL, a Bárczay-család levéltára.]

5708.

Fabchich József — Kazinczynak

Tekintetes Urnak tülem Tisztesség!

Igen örvendettem, hogy Silvester hirdetésének alkalmatossá-gával T[ekintetes] Urnak Uri Lakó helyérül tudósítattam, kinek régen vala szándékom, hogy munkámmal kedveskedjem. mit ez Pesti Vásári uttal véghez viszek, és Streibig ide való Bötű rakónak által adok, hogy Pindarusomat Kis István Pesti Könyvároznál le tegye, kitül Tek. Ur idejébe rendelt embere által el vitetni méltóztassék, vagy ha Kis István előbb találna oda való alkalmatossá-got, el küldje, kit is különös levelem által az eránt meg kérek. mi az utolsó árkuson pag 360^m álló jelentésemet illeti, adom tudtára Tek Urnak, hogy Aeschylus, Sophocles egészen kész: Euripidesnek Orestesében másodikában (post Hecubam) ma usqve 1310. Versum el jutottam. Lassan lassan végére jutok. Vegye vidám arccal ajándékomat addig is, méglen többekkel udvarolhatok.

Nagy Győrótt Szüz Havának¹ 19dikén 1805.

Fábchich Józef
az Lantosoknak fordítója
m. k.

[*Külső címzés:*] N. Győrbül
Tekintetes Kazinczy
Ferencz Urnak
Pesten tul Érsemlyén
Bihár VárMegyében

[*Törött viaszpecsét.*]

[Eredetiye: MTAK Irodalmi Levelek.]

¹ Szüz hava = augusztus.

5709.

Fabchich József — Kazinczynak[*Levéltöredék*]

Praesens opusculum mittendum mihi incidit colligatis jam reliquis apud compactorem, ubi carmelita, Viennâ Jaurinum disponitur, hoc narravit, Gallos se adhuc Viennae reliquisse, et ultima Februarii primum discessuros firmos & infirmos. a vicino meo Folyi Josepho impetravi exemplar, nam unum duntaxat habui, qvôd mitto ob indorsationem etiam. qvamqvam pag. 42. Porcus et hircus monitores regium ppem dedeçant, Satyra erat in Tinniniensem 5. Julii defunctum, semper enim altercati sunt. legit mihi Tinniniensis suam insultam replicam & censuram multo stupidiorum sub rosa; at ego tacitus ad Annales Volusi condemnavi, ubi etiam cum reliquis suis maculatoriis obdormiscet.¹ heri ultima febru[ari]i cum Már ambulavimus extra Ujváros, ubi tormenta 400 circiter in campo existunt. extiman seriem equestrium tormentorum ephippiatorum 84 numeravimus, qvibus si ceteri appertinentes currus impeditmentales respondent, 17 series multiplicantes superiorem dant 1428 currus circiter. terribile fuit mihi videre, qvo majorem numerum nunqvam vidi. dum aestate ascenderent, 20 pone Calvariam videmus sex circiter librarum, adcoqve minimae Classis. Szinte požognak az pattantyusok Ujvárosban: nulla videtur spes eorum abitus. qvid si 40 millia in Bavaria excubantia nobis molestiam ineunte vere facessant?

D. 1ma Martii 1806.

[*Kazinczy jegyzete az első sorban említett opusculumra vonatkozólag :*]
Antonii Majláth Moralium liber unicus. Jaurini, 1803.

[*Kazinczy jegyzete a levél végén, a hiányzó aláírás helyén :*]
Josephus Fabchich ad me Franciscum Kazinczy.

[Eredetiye: MTAK Irodalmi Levelek.]

[*Melléklet :*]

Pag 174. 10. Viasz báb.

Viaszos Kupido egykor	6520
El adattatek piarcon.	
Hogy adod, viasz Kupidód,	
Sima szép kezed munkáját?	
Ne, vehedd igen kis arrun.	
Igazán de hogy meg értsed,	6525

¹ A kézirat első lapjának vége, Fabchich következő soraival: Numeratur meorum carminum ad Hippoliti 1961 universim excurrit ad 35701.

Soha sem valék viasznak
 Faragója: csak szerelmet
 Nem akartam elviselni,
 Mivel honn ohajta mindent.
 Nekem adsza, nékem adsza 6530
 Ne forintod, én velem fog
 Le fekünni szép fiaeskám.
 De te ottan, add Kupidóm,
 Hogy egészen elhevüljek:
 Mivel azt ha nem cselekszed; 6535
 Vetlek üstbe, s menten olvadsz.

178. 29. Batillus.

Nekem ird amugy Batillust,
 Szeretőmet az Batillust,
 Valamint tanítlak. haja 6775
 Sima és belül bogár szín,
 Aranyos kívül lehetne.
 Szabadára rendöletlen
 Fodrait bocsásd szeleknek.
 De szemöldökére sárkány
 Haragos sötétet öntvén 6780
 Kerekítsed homlokáig.
 Szöme barna, torzon: elveg
 Kegyelemmel itt is, ott is.
 Vegyed azt hitelbe Marstul,
 Vegyed ezt adó Venustul. 6785
 Valamit reménylek innét,
 Valamit de féltek onnét.
 Pihe orca, pómagránát
 Vetekedjenek munkádban.
 Ne felejts piros szeméremt 6790
 Nem aránzom, ajakának
 Minemü lehetne hime.
 Teli gyöngeségre, nyájas
 Csevegésre, hallgatásra
 Viaszod puhán hajoljon 6795
 Kerek orca szélesedjék.
 Elefántos, és Adónis
 Nyaka majd eszembe sem jut.
 Keze, mellye, derka Merkur,
 Hasa Bakke, combja Pollux 6800
 Vegyenek meg hármatoktul.
 Hanem allja köldökének,
 Venus engeded magadtul,
 Szerelemre szőrösödjék.
 De ravasz remek mukád, mert 6805

Nékem ójja látnom hátát
 Minck intselek bokákrul?
 Meg adok, ki mondd, akármit.
 Nosza, nó! töröld Apollót.
 No belőle írj Batillust. 6810
 Ha mikor jövendsz Szamosban,
 Az Apollt csináld Batilbul.

182. sz. fine

Tüzesíti Bakkus őtet. 7166
 Neki megy biz az szegénynek.

192. 6.

Szarom ollyas életre, vagy akármi Országára 7516

Pag. 145. 28 Theoxeno Auroram
 Substitui: petatur Breviarium
 Vel Diurnale a quocunqve Presbytero.
 Ad Laudes. Örök Teremtő
 Dominicales. Aeterne rerum Conditor
 ad Primam iam lucis orto sidere.
 Kolcsol Kezünkkel Istenünk
 Tertiam Nunc Sancte nobis Spiritus
 Méltózzad az meg szentölöt
 Sextam Rector potens vorax Deus,
 Nonam Rerum Deus tenax vigor
 Vesperas Dominicales: Lucis creator optime
 Completorium Te lucis ante terminum
 Verti, & ostendi, etiam Breviarium
 Hungarice cani posse iis Jambis
 Dimetris

pag. 123. Septem delentor, duo ultimi sum ego. pag. 125. hunc
 delevissim propterea, quod nescio quia pagina Kuririi deflexerit
 in versus Rhythmicos. at quia laudes Rainisii continet pag 309
 huic correspondens, a proposito desistendum erat.

Pag. 243. Numeri IV. Pythionicorum, sicut et omnes ceteri ficti
 sunt: sola editio Londinensis (pag 329) illos habet. adeoque prae-
 existenti cuivis editioni accomodandi. haec est tota, uti et V.
 exposita.

Pag. 264. linea 3. 8771. summa versuum.

266 fine 8457

non est error typi, neque calculi: nam cum ob Rigositatem Meccena-
 tum castrare debuerim opus paulo vastius, et hi versus e suis
 locis moti sunt: demum dolens eorum omissionem, postquam jam
 extorncati fuissent cuicunqve tandem paginae infarsi. sic de 273
 etiam et reliqui intellegend[um]: eum numerum reliqui, quem in
 cursu totius operis versus quivis sortitus est. per quinarior. paginis

syllabae a Cantore ob Kotam appositam produci debent. Si sum-
sisses 3/8 et quia Jambus est ♪ | octavam praeposendo, quartam
postponendo, pulcherrime cantor brevia breviter, longa longiter
enunciasset, et Musicus regulariter ad Chordas pulsasset. Addux
etiam exemplum Vulgare apud Catholicos cantari solitum ante
concionem:

Jöjj el Szent lélek Ur Isten,
Supposui Rajnisii Trochaicum

Mennj elő picinyke nyájam, totidem Syllabis constantem

♪ ♪ | ♪ ♪ | ♪ ♪ | ♪ | = 3/8

Az Trokeust erre szépen énekelhated, annak ha nyakát tekered is,
semmire sem mehatsz: és viszontag ha az Mennj előtt az Jójjelre
kintornálnád.

Az nemeteket le dolgoztam in prima quaestione in haec verba:
Hogy Nemet sógorinkat Magyar szájunkkal ne gyalázzuk, ön-
maguktul halljuk, mit ítéljenek verseikről:

Hagedorn hat gelacht, wenn man die Klopstockischen Verse
für Hexameter ausgegeben pag. XXVI in vita Hagedornii editioni
Baumeisterianae Viennae 1789.

Haller selbst in der Vorrede pag XXX Ejusdem Editionis
Aber die Dichter, die nach uns auf den deutschen Parnass traten,
giengen in dem neuen Schwunge ihres Vortrages unendlich weiter.
Sie entsetzten den Reim von seiner so lange ungestörten Herrschaft,
und führten dabey das Römische, und Griechische (Sógor! az
Görög előbb volt, mint az Deák) Sylben mass ein. da aber die
Trocheen, und Dactylen im Deutschen falt unmöglich den Wohl-
klang der alten erlangen können, da der Spondäus im Deutschen
Verse fast unerträglich ist, u s w.

Én meg fordítom: vedd észre Haller, hogy az Jambus, Ana-
paestus csak vissza fordult Trokeus, és Dactylus; ha ezek nem jól
hangoznak, azok sem illenek verseitekhöz; ezképen az négy sub-
stantialis mértéktől örökre bucsuztatok.

Mint egy 150 momentumokból áll az Dissertatióm. I quaestio
simpliciter deducta Auream Aetatem Linguae Hungaricae tempo-
ribus Pazmanni et Alberti Molnar adscibit [!], quibus melior
Scriptor, versor usque in praesentiarum non extitit. 2da in XX, 3ia
in XXI Resolutiones redactae sunt, praegnantiores omnes. 3iae puncto
XV. et ad Jesuitas respexi ut si restituerentur uti postularunt
Diaetaliter Art. 33. 1741. & 10. 1751, ab Austriacis separentur:
nulla mentio est in Diaeta 1764/65. quia mandatum non habuerunt
Ablegati postulandi, urgendi: idest in virtute obedientiae retabantur
a Generali: excurri: Ki hagyhatja helyben az illyen Belgrádi Basa
szabásu hatalmat &c hogy előljárója által így gátoltassék hazafiui
indulatjában?

Ode paginae 171. in neutro Tomulo heic adnexo invenitur: manu-

scripta ad me pervenit post editos ambo tomulos. autor denatus ut pagina 321. anno post.

Öröm vers. nomine Initialium Grandium literarum mei Amici, et respective discipuli, ubi pluribus annis hospitium, mensam conductam habui, factum est. mortuus est hac lue 16 Jan[uar]ii in flore 32 annor[um] nunquam scivit autoris nomen in secundis lineis initialibus reconditum esse. in Strophe penultima, linea tertia Iktatód fecit autor, sed correctus est merito ab Juridico Dictatore in Biztolod, supremo Inspectore Bonorum colloredianorum.

Blanditus sum Capellano, me suos versiculos Spl[endidissim]i D[omini] V[est]rae missurum, uti innotescat, si mihi prius exhibuisset, carrexissem to szűnsz in penultimo, et eshet, strophae 10. in eshetik, szűnöl.

Miulta egy kis hideg kezdett lenni; meg szűnt az dög is: kettő, három hal meg napjában, az katonákat ide nem számlálván: talán Isten kegyelméből el kerüljük az Szaturnus kaszáját, az egészségem türethető. Ma 28 Febru[ar]i[j], instállátatnak hárman, Paintner, Minián óvári, Szentpéteri Téthi Plébánosok kánanokoknak ab re litteraria, cumprimis Hungarica celeberrimi. T[iszteletes] Már tiszteletli Tek[intetes] Urat, és néhány exemplárral kedveskedik; ha kapnak rajta az ottaiak, tessék ki osztatni: mint egy 30 esztendő az Szerző, jó barátom, Magyar nyelvünk egy istápot nyer benne ma holnap. habet Diploma Jenensis Societatis Mineralogicum, post absoluta ibidem Studia Eidem collatam. Obtuli hic ei parocho, cui ille szűnsz, & eshet imprecatus est: falra hánytam az borsót. valamint az versemmel is: T[iszteletes] Márral, Nagy Jánossal versore Aeneidos ožonnáztunk, Az Győri Akasztóla, és Kozáni Major közötti kámvátlan forrásnál Ikerek Havának 16 dikán 1805, in fine Hecubae prodibit. condivi merendam sequentibus:

Lókuti Forrásnál nesze Somlai, Sunka, Retek, Só,

Bors, Vaj, Szcgj kenyeret: józan užonna, vegyed.

Mécénas kertébe koholt Maro, Názo Priápos

Verseket; egy, kettő, három azokra tör itt.

Zászlós, Földes Uram, duž Püspököm, ilyen Apátom

Kétszer egy esztendő Kertedet hogyha nyitod:

Mellybe vidéki Magyar Magyar elmés verseit hozza, 1310

Mint Radamantos íteld: az java Pestre mehet.

Széchenyi Grófnak arany Könyvtára fogadja örömmel,

Uj rostából ered lángja: Ki adja, vegyed.

Qvod est momentum uum meae praemialis: non enim cuivis contingit adire Budam: si qvivi poeta commode versiculos vendere posset.

Viszsa jöttünkben az az Szűnsz mellénk csapta magát: mutatom az verset: azt feleli, hogy az ő principálisa kész márvánnyal meg kámváztatni az kutat, hanem disszavdálják neki némelyek, mert az Árviz fölébe esap: mondom neki: tisztelem azomba,

még véle szólhatok, és emlékeztetem az kőszögi Padstuber termés kő kerekas kámvás kutra, mert Rohonecz hazájából Kőszögre jött iskolákra. tüstént ez verseket vittem hozzája

Aldom Apát ezer áldással szándékozát, hogy kő
Kámvát kész voltál rája szerezni, szerezz. 1315

Rugd el az ordító szamarat, ki tanácsival ellen

Állna; mivel rontnák árvizek is meg azont.

Átkom: Akasztófáig egyöld juthasson: ez Érbül

Szomjuhozónak italt senki se hozzon. Amen.

Úgy is alig látunk gyertyával egyet, ki cselekszik 1320

Jót: hanem Akhitofelt minden utadba találsz.

Kőszögi Badstuberunk leg erősb remekét meg adándja,

Olom vas kapocsát edzi. viz árt e neki?

Esküszöm, hogy márvány kámvádra Dicséreti Verset

Többen készítenek: rajt lesz örökre Neved 1325.

Mái nap se nyultak hozzá, valamennyivel közlöttem az első
kinek kertje vagyon: Surdis cecini.

Datum 1ma Martii 1806.

5710.

Budai Ézsaiás — Kazinczynak

Tekintetes Úr,

kiváltképpen való Nagy Jó akaró Uram!

Hogy a' Régi Magyar dolgokra tartozó Könyveinek Laistromát méltóztatott velem közleni a' Tekintetes Úr: alázatosan köszönöm. Gyönyörűséggel láttam abbann sok ritkaságokat. A' Laistrom úgy van készítve, hogy az, tsak magábann is, tanúságára lehet az olvasónak. Hát még, mikor az ember magokat is látja a könyveket, mennyivel többet tanulhat azokból! A' *Kaziana Bibliotheca*t én szereztettem meg a' Debreczeni Collegium Bibliothecája számára: de, tsak azt nyertem vele, hogy attól, a' ki meg akarta vólt venni, magamra gyűlölséget vontam; el lévén árúlva, oly helyről, a' honnan affélet nem vártam vólna. Most, a' bizonyos, hogy a Collégium költségei megszaporodtak, úgy hogy, tsak a' múlhatatlanul szükséges könyvek is nehezenn szerződhetnek meg. De, ha vólna is költség, a' Cassa nem lévén a' Professorátus dispositiója alatt, ez magátul semmit nem tehetne. Méltóztassék tehát a' Tekintetes Úr szándékát a' Tekintetes Fő Curátor Úrral közleni. Én, ha azon könyvek, melyeknek Laistromát látni szerentsém vólt, megszerződnék a Debr[ecen]i Bibliotheca számára: nyertesnek fogom tartani mind magamat, mind a 'Collegiumot.

Tellyes tisztelettel maradok

A Tekintetes Urnak

Debreczenbenn. d. 5. Mart. 1806.

alázatos szolgálja

Budai É'saiás

mk

[*Külső címzés:*] Spectabili ac Perillustri D[omi]no
D[omi]no *Francisco Kazinczy*
compliurium I[n]clitorum] Co[m]m[it]t[a] tuum
Tab[ulae] Jud[icia]riae Assessori (Tit[uli]
Tit[ulorum])
Domino mihi peculiari cultu prosequendo

Ér-Semlyén.

[*A pecsét helye kiszakadva.*]

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 29. sz.]

5711.

Fabchich József — Kazinczynak

Tekintetes Urnak Kedves Jó Akaró

Barátomnak tülem Tisztesség!

Tegnap tudtam meg (9 Martii) Streibigtul, hogy Pénteken 14 Martii indul Pestre, ez időhöz lehet szabni az pakétának Tumpachernél fel találtatását. ha pedig ez vásárcor se jönne kézhez, ne várja T[ekintetes] Ur az Ur Napit, igen messze volna: időközben is leszen mód, hogy barátja, mandatariusa által meg nyerhesse.

Tegnap végeztem el Euripidesnek Hippolitust, 103 verseket fordítván: immár az 11 Februáriusi levelembe foglalt szándékomat meg változtatom, és az két Ifigyeniához fogok, mert látom Fabricius Görög Bibliotekájából, hogy nem Chronologikus rendibe vannak az Tragédiák, lehet őket tetszetünként fordítanunk. reményem, Julius vége felé meg készülnek. arra kérem Tek[intetes] Urat, méltóztassék Uri neveiket, mint magáét, mint Méltóságos Grófné Hitvesét meg írni: az magáéban opera edita ordine Chronologico inserere, et Claudere Cum editione Grammaticae Joannis Silvestri. etc., quia dubito, num et his nundinis meus Pindarus perveniat, in quo videre licet modum nomina Doctorum Hungarorum quomodo proposuerim. sito paginae 19 Rájnisium cui Olympionicam oden quartam Dedicavi sic.

Kamarinai Pszaumis

T[ekintetes] T[isztelendő] Köszögi Rájnis Józef Urnak, az Magyar Helikonra Vezérő Kalauz 1781. (és meg bővítve 1804) az Magyar Virgyilius 1789, az föl állitandó Magyar Tudós Társaság

1790. Szerzőjének, az Magyar Poéták Doctorának. az az (megbővítve) az Manuscriptus Pindarusomba 1800, volt írva midőn sajtó alá készült, kérdem, miként tehessem, úgy lett 1804, cum pindarus typizaretur, et tamen necdum prodit. nudius quartus erat apud me, volens certior fieri de operibus Aeschyli, Sophoclis, et initio Euripidis, num omnia extent a me versa, fine eo, quod sit in suum megbővített Kalauzium irotulaturus. exhibui non tantum parata, velut etiam duorum anteriorum per censuram approbata. itaque sperandum, mox proditarum, opera puto Takácsii, qui Tomum IV Minervae suae hoc libro reddet famosissimum.

si Sylvestri Grammatica nondum editur: sic stilizabo: az Szilveszter János Grammatikájának || ki adójának, si interim edita fuerit annus relictæ || fenestrae imponetur.

Exemplum aliud, ubi vir, uxor, filia stant in Olympica II. pag 13. Tekintetes Balogh Ignác az Főlséges Királyi Helytartó Tanácsnál Fő Regesztrátor Urnak, az Királyi Pöcsét és Arkivum Örzőjének, Tekintetes Moson és Győr Vármegyei Tábla Birájának, Szerelmes Élete Párjának Született Nagyságos Liber Bárá Walterskirchen Judit Kis Aszszonynak, Egyetlen legkedvesebb szülöttjöknek Antonia Kis Aszszonynak, szinte (praecessit frater Canonicus) Jól Tévfőimnek.

Ad hanc normam dignetur et Charissimae Illustrissimae Dominae Cojugis nomen titulum, praedicata recensere.

Practer Orpheum Spl[endid]is[simae] D[omini] V[est]rae opera ad me non pervenerunt. De Diogene aliquid mihi compactor Miller mussavit. dum eum comparaire mihi studeo, Müller repente disparuit, nescitur in praesentiarum ubi persequi alterum annum delitescat. res ejus libraria per Magistratum conlata est, difficilis est ad eam accessus. Proin si qua sunt Anonyma, vel alio nomine etc. Széphalmii substituta, verbo quid-quid pro suo vindicat, more Rubricae Rajnisianae in ordinem redigetur. Valetudo mea ut utcumque restabilita est, nonnullis interdum acutis doloribus caput invadentibus. Finem Hippoliti facit Chorus anapaestice.

Valamennyi lakóra rohan

Igen hirtelen ez gyász,

Sebesen fog könnyeket önteni.

Nagy férfiak érdemetlen veszedelme soká

Hires elmekezetbe marad.

Sequentur Iphigeniae Ambae 36106 tus

N[agy] Győrben

Versus meorum

Martius 10 dikén

operum

1806

Fábchich József mk.

[*Külső címzés:*] Nagy Győrből
Tekintetes Kazinczy
Ferencz Urnak Kedves.
Jó Akaró Barátomnak

Pesten *tul*
Debrecenen Érsemlyén

[*Kívül törött viaszpecsét.*]

[Eredetije: MTAI Irodalmi Levelek.]

5712.

Fabchich József — Kazinczynak

Tekintetes Urnak, Kedves Barátomnak
tűlem Tisztesség.

Három levelére T[ekintetes] Urnak felelek. az első de 24 Febru[ari]i, perceptae 10 Martii estve, mely napon dél után adtam postára utolsó levelemet, innen adiaphorának látszathatott. örvendek hogy leveleim tetszenek: tiszta Magyar szivembe kérkeszem is, még élek, nem Trenk formán semper idem, hanem major akarok lenni. Nagy Jánosnak az Mecenásnéja hogy nostras, akkor nem tudtam: így az Nostras Vestras egy borda. Extraktusát Virgiliusának öt arkusba most nyomtatja dissvadente nobis, Rajnis is Kalauzának recusziojában iktatja jókora Darabjait Virgiliusának ad tentanda judicia. mondám neki: Bátyánk, náladnál jelesebb Poetát nem ösmer senki. bagloktul akarod magadat itéltetni? de ő csak quid dicent homines? hoc qvorum sis Maro Noster. Ila, mert oldaltást kerestem, rá találok, annak az Vakszeműnek¹ levelére, bizonyosan meg küldöm: prudenti dubio vallom, hogy talán el égettem, ne talán az valamire még is valónak számárságát holtom után írásaim közt az excussorok meg ne lássák: nem tudom, kapott é valaha vakszemére betulát, mikor grammatikámba járt. az Seléren méltán meg ütközhetett T[ekintetes] Ur mert Seléri, est in Hungarico Leutschoviensi pag 204 Selléri in Latino Apium pag. 49. én koholtam Selért. ha az ördögöt ki törölöm, igen sok helyen köllene változást tennem. Aeschyli *αλάστωρ* plerunqve sic expositus est. nagyon örvendek az antiqitásokon, melyyek három ládában az barbarusok földéről jöttek T[ekintetes] Urhoz: ezekbe lakik magyar nyelvünknek gyöngye, gyémántja. Buczy Emilnek Anakreontikusa elevenségre mutat.

az második 20, perceptae 31. Martii. qvae est sponsoria ad meam ultimam suprafatam. Várva várja T[ekintetes] Urnak munkáit minden jó szivü, és tudományhoz értő. ez uttal szót fogadok hogy ne számláljam elő már ki adottjait. hanem azt fen tartom, hogy mind meg szerezzem. Sándor Istvánnak könyves házában

¹ Kazinczy sorközi jegyzete: „Döme Károlynak”.

pag 143 de 1775 Kassán. Magyar Ország Geographica, azaz Föld állapotjának le rajzolása. 8. Irta Kazinezy Ferencz, Valljon T[ekintetes] Uré e, vagy másé. igen fiatal lehetett ekkor: de szórul szóra 1786 pag 165. ugyan ezen könyv vagyon nyomtatva. Estne II. editio vel error Sándor Istvánii? in Szécheniana pag 572 non extat. Göthet nem láttam. tehát két Ifigyeniamk leszen, ha nem fordította Göthe ad litteram Euripidest. az Diogenes eránt való böcsös tesseráját tustént Tumpachernek Pestre küldöttem, olly utasítással, hogy az Debreceni Sz[ent] Györgyi vásárra kellő számot tartson. Somogyi Prelatus Ur fogja tüle el hozni ez mostani Institiumban. igen bölesen cáfolja T[ekintetes] Ur az Krakkói Orthographust de cs ts. Tsétsi szegte nyakát az C bötűnek Pariz után. ha ki azt mondja, hogy C deák betű, kértem A, á, b. hová való? ha czekeket be vettük, az Dákusoktul, miért nem az C et is? az ž, 's liberum arbitrium, mindeniket tüksésen adjuk. hiszen régen ohajtunk egy Magyar Kollegiumot, ki rendben állitaná az A B C ét. különben kis fakiok crednek, egy vadgalja az másikát. Ki lehet benne bíró?

az harmadik de 1 perceptae 13 Maji. Igen jól tévelyedetett az Szent Galyi Pindarusa T[ekintetes] Urhoz. Kis Istvántul esett az hiba. ott vagyon még az T[ekintetes] Uré in cruda Kis Istvännál. qvare nunc mitto alteram tesseram ad Tumpacherum. heic inclusam ibi enim plus est, qvam in Pindaro Szent Gelliano. operam dare dignetur, ut ad manus suas perveniat apud Tumpacherum adhuc existens paqveta. Nunc Sz[ent] Gályio Epistolam Scribam, ut aliqvem amicum Suum Pestini denominet, per qvem liber ad cum alius veniat. Plato nem fordítatik, mert azon Benedictinus consobrinus bátyám heblomade restitutionis az én ölemben holt meg, körül Aeschylusomban in septem Thebis szólok, az Salustius Soha sem jön ki, mert opilio, eqviso és nem Varro, az ki fogadta. faragásom az uj szavakban azon Horatiusi rühbül eredt, ditare lingvam, nem tudom hamar, hol mondta: de nem sok van benne. többnire az Lexiconombul szedtem, mellyrül in praefatus est emlékezem, helyt állok sokakért, factis citationibus ex autore Ungar[ico], unde sumta sunt. mint Wielandot, mint az Tokait előre köszönöm: Woltairet meg köll előznöm: Fekete nem volt született francia, nem csuda ha jobb volt versénél az bora: Tek Urnak mint bora, mint munkája Született Magyar. ergo bujjék az zákba Volter. Vitéz Imrének özvegyével szólni fogok; voltam egyszer szembe véle, nem leszek ösmeretlen; quidquid torculare potero. serviam. Most az magam leveléhez fogok.

Méglen leg alább az egyik Ifigyeniamat el nem végeztem, szándékom irni nem volt. fogadja szerelmes barátom szerelmes csöcsömőjének nevében valóságos tiszteletbül és szeretetbül készült Két hólnapi, 4 napi munkámat. 12 Martii kezdettem, 13 születtem, 16 Maji végeztem. Későbbben készült, tanításom mellett az Gönyüi Plebaniát is szinte ez időben adminisztrálok Dominicis Festisque

diebus: mennyit vesztek fordítási óráimban, az Medeának Diurnumából kitetszik. sed quid facias in defectu *ἰερέων*? si Euripides Barnesii, cum commentariis Beckii prae manibus est, nulla opus est ex positione. sin minus: ad versum 1368 actor Achilles manum capulo ad movebit. si forte contingeret, ut inter amicos domi produceretur. opportune, dico iterum, Pindarus szent Gályii esse praesto: secus et tabulam metricam misissem in gratiam compositoris Musici ad chorica, ubi-nam $3/8$ $2/4$ debeat sumere pro themate. mutavi meum consilium, uti patet in correctura XXIII. ad XX. nam hoc ordine edam tempore suo, ut Alcestis Hippolitum sequens post Iphigenias cum reliquis duabus in opere continetur. Versu 644 subtractum *Jaj*, et ubicunqve simile quid obtigerit, extra versum ponendum monent interpretes. dein incipiunt Jambii Interversus 1405, 1410, non est erratum in computu: ex uno enim duo fabricaverunt nonnulli: vitandae cofusionis ergo permansit Beckius, et interpres in dictis versibus sic connumerandis. Bordaes est peninsula, quod in nullo Lexico invenietur, fors nec Barothensi, quod nunquam dignor, offensus ad nauscam eius Hetevény pro fiastik. inveni autem in meo Parizio emto lieitando, Leutchoviensi, vocem hanc manu et atramento scriptam ad ly Peninsula. félig sziget. typice, Bordaes manu scripte. ignoro, num tureica, valachica, num alia origo sit. sed quia admodum munde, legililiter, quasi tuschio, non transbibulo in bibula charta lego, puto, possessorem ejus nasuto lectori hanc gemmam sibi notam alii etiam tradere voluisse. si quis me inter pellaverit, non aliam ei rationem daturus sum. si Musicus ad trochaeos (317) kotas fecerit, vivacem esse oportet, longe enim vivacior est * ζ , quam ζ' , etsi ambo $3/8$ sint, tantum quod in trochaeo longa, seu quarta, in Jambo brevis, seu octava praepnatur. quoniam philyra quarta album reliquit spatium, inepi Tauricam Iphigeniam; et sequentes versus, ubi finiti fuerint, per postam mittentur, cum occasio Pestiensis amici tam sit somnolenta.

Die 23. Maji 1806.

Fábchich József mk.

[Erodetije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5713.

Fabchich József — Kazinczynak

Tekintetes Urnak tölem Barátság!

Tisztesség!

Hogy Majus 23 dikán postára adtam Ifigyenias leveletem, hozzá fogtam azon purizáláshoz, melly az magam Euripidesi kézírásomhoz tartozik ex Maculatorio: és ez következő hibákra akadtam:

Versibus 172. et 193. loco numeri 26. *ponatur* 38. *prae* ita, ut versui

172 post ponatur post comma az, quod est per se Schusterfleck, ut Sonet versus: *És evezőt hajóinak, az,* Sic respondebit Antistrophico 193, qui invariatus manere debet

Oileus, és Telamon fiait, quem truncare non potui, 26 in primo erat bene, in Antistrophico sequebatur error.

Secundus: versu 689. loco: *hogy más házában az* Scribitor

Hogy vidéki házban az

Tertius versu 826 puto sic esse scriptum, *Kik paizsokban vagyunk*

Legé

Kik paizsban öltöznék?

Qvartus. 1066. post beszélgeti: duo puncta ponuntur: est ibi sermo de pluribus Cantoribus primus Canit: o leányka Thetis.

alterae

o nagy világot

tertius et qvartus

Szülni fogsz, ante

quod: pone

Qvintus 1354. Korálták, ultimo a accentus adscribitor, ut sit

á longum

Denique Sextus 1546. Ki vezette az leányodat, mindjárt össze gyült,

Ita Corrigatur: Leányodat ki vezette, mindjárt össze gyült Ad Epodum Secundam Actus primi hunc Commentarium potuissem ponere, hogy az Atenási Cenzura grafiumába maradt.

Más napra 24 Majusba Tumpachertül vettem Kedves ajándékát, vexat Censura Columbas 158, 229, 230. az Fellyül Írása Tekintetes] Urnak mély Tudománnyal, és tökéletes Szeretettel telyes. Szivembe véstem. Cum indelebili caractere, ki holtunk után is meg marad. Az Magyar Oracionak első nemet nyomtatott árkusát birom Rájnistul régolta, kitül Sztellát, és az Vak Lantost az mult hétben el olvastam, rendiben az többit is, még meg Szerezhetem, nálók nélkül el nem leszek. Kis lantosaimban az első Olly Szorgalommal fordítám, mint T[e]kintetes] Ur Anakreonnak 22 dalát Orphei pag 277. Rajnisnak Kalauz második Kiadásában nem csak az minap föl jegyzett darabok fognak lenni, hanem Universa Doctrina de Poezi is. az mult két hétben már féltem éránta, mert az hideg el tölte, Kösserves veszzsön mennek minnyájan által, kiket meg köszöntget, de ugyan csak Szerencsésen talpra jutott ismétlen. Nagy János Virgyilianus extraktusát in una phylira nyomtatva (ad Sex erit) futtába láttam, hogy Gönyüre Szombaton mentem délután az vásár álláson, bánom hogy ki nem kaptam tüle, mustrául fogok nem Sokára néhány Sorokat küldeni: magátul vártam, hogy utazásomba tollja reám, de egy uti társom gátlotta mint az én, mint talán az ő Szándékát. 24 Maji hogy Gönyüre mentem, az Kozáni majornál (prima potorum Statio ab nebe) Somogyi Prelátus posta Szekéren előmbé jött, de mivel egy paraszt forspontnak ki köll téni, boszszuságomba rá hamar nem ösmertem, különben az Tokai boutelliákat mindjárt el fogtam volna tüle, ki az pakétát Tumpachertül az társzekerén előre küldötte. Vivite die 18 Junii 1806 Fábehich MK

[*Utóirat :*]

tegnap jutottam Bordaesi Ifigyeiámnak 299 dik verseig. fél árkusra mentek, mihent bé telik, magán postára adom az egy arkust, mert az minapi négynek is alig tudtam böcsületes boritékot csinálni. Gönyün sem henyélek üres oráimbán. Avantini Pomum Theodosii in 16 vagy 12 formato viszem magammal, mert Euripides és Beckii Commentarius in 4to nem olyan utra való könyvecskék. I. 8. 15 Junii 62 verseit lefordítám etc.

Egy füzfa Sótartóra fényes étkeket, — Kutyára udvart, ösztökére arany botot, Darócra bébort, bujdosásra szép apád-házát, bilincsekre arany perecet, öletésre fris-életet halott temetésre diadalt, jajra vig-tréfát, halomra várokat, Sirra boltokat, — babért Ciprusra váltat (az Szerencse) Az kit Fölkelő-Nap lát kevélyen, látja sokszor nyugtakor — hunnyászokdóban. Senki kedves árnyokán — bizvást nem ülhet,

[*Ép piros pecsét*]. [*Címzés :*]

N[agy] Gyórbül
Tekintetes Kazinczfalvai
Kazinczy Ferencz
Urnak

Pesten *tul* *Érsemlyén*
Debreczenen

Tokaj, Ujhely *Regmecz*

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5714.

Fabchich József — Kazinczynak

Tekintetes Urnak Kedves Barátomnak
tőlem Tisztesség!

2, Julii 1806.

Valamint korrektorius leveletem postára adtam eszembe jutott az Vitéz özvegyének dolga. 19 Junii ki mentem hozzá, személyes ösmeretségekre találtam, tudta az menyecske minden viszontagságokat, melly hármok között igen soká tartott, de ő közbenjárókép se hozhatta helyre az régi barátságot. én köszöntésemkor az Orfeusnak első darabjával jeleném meg, és pag 39 mutatván nagy barátságokat feszegettem mivel kezdetében az munkának első barátjai közt T[ekintetes] Urnak fel találtam. akkor jött elő az nagy parafrasis: következése beszélgetésünknek az volt, hogy az leg jobb szivességü menyecske minden írásokat T[ekintetes] Urnak által adni fog. minden jó rendben hagyta az Ura: hanem most hozzá nem fér, mert az normális Direkciához tartozó Arkivummal egy almariumba vagynak, még azokat Pajtner

által nem veszi, köztök nem turkázhat. Tomo Ultimo, sive quinto mihi, Orphei Pro Iker hava edito pagina ultima cerulea az ki nem nyomtatott munkák közül Vitéznek Oresztese, Clavigója, más Szomoru játéka áll: ezek cránt meg szólítom az Menyecsét, ha csak egyebet nem rendel, vagy már tud T[ekintetes] Ur felőlök. Már most vagy akarja, vagy nem, el köll T[ekintetes] Urnak Tumpacherhoz valakit küldeni Pestre, az kinek egyedül küldhetem Vitéznek Daykának írásait és az uttal az már régen nála levő Pindarikus pakétával el vitetni. az Szent Gályihoz rendelt Pindarusul előbbi levelembe azt mondtam, hogy jó kézbe került, ott maradjon, küldök én más Szent Gályinak, ez legyen az Ifigenia Kis asszonyé. az Pakétában foglalt Pindarus ugy sem T[ekintetes] Uré, mint az hozzá függesztett levélből (ad modum longa est) ki fog tetszeni. az melly Tekintetes Urat illeti, most is annál az málé száju Kis Istvánnál vagyon in cruda, ki azt se tudja, mit kölljön Biharba, mit Marmarosba küldeni. rajta leszek, hogy Pajtnert is megzaklatom, és leg alább az Augusztusi Pesti Vásárra az özvegy Streibigné alkalmatosságával le küldjem Tumpacherhöz az Vitéz Daykaságokat, qvo de prius informabo in prodrom ea epistola. Félek is ne talán Tumpachert Somogyi lett Szombathelyi püspök magával a Latere Canonicusnak el vigye, és így az paketát, kirül hodicdum apud me hacret írja, magával nekem vissza hozza, vagy talán vissza küldi, uti sub A 1 Julii bétöttöttem ez Bordaesi Ifigeniát, tett ígéretem szerint ide zárom, 85 sort végeztem tegnap; de 23 az következő arkusra jutott. Az 12^{mac} Junijt 25ta vettem, tehát 13 napig járnak kelnek leveleink. az Eszterháziakra Fesztetichekre, egy szóval az világi uraságokra, kiknek feleségeik, gyerkeik vagynak, lehetnek, nem parancsoltam: de ellenben valamennyi Ersekeknek, püspököknek, káptalanoknak Győrött nyomtatott hirdetésemet postán küldöttem, az Görögöknek is, ugyan ezért is paradéroz primo loco Stratimirovich, ki 2 exemplumomra postán küldötte meg az pénzt. Canone statisticac literariae 6to pag 299 attingo, ne uni molesti simus qualis est Fesztetich. olvasta az Ujságot, nem mozgatta fülét, pörbe nem idézhetem. az első Eszterházit talán egy literator sem ösmeri. Örvendek, hogy tetszik T[ekintetes] Urnak munkám, az Dorikus talán csak az ő betüre céloz mit ad evitanda infinita c e vetek közbe, multa e e os ad aures usque diducunt in pronunciando, ó belle rotundat. liberum esto cuivis legere, loqvi, ut libet, mihi scribere. archaismi pauci sunt et veterimos libros verto. örvendek eszméllett könnyüségemen. azon példa, melly olympica 7 in principio per periodum bimembrem lineis 15 pag 26 absolvitur, meg törte jegét az leg nehezebb fordításnak. proportio 1000:10. vix erit tacta: nam qui me intelligere hic possent, deberentve, obscurum vocant; quibus placeam, commentario in eandem olympicam 7^{mam} pag 234. acu depinxi. Ugyan ez 7 olimpici barátom S[átor] A[lja] Ujhelyi: ha az Isten akármellyikünket inventione Thesauri meg áld, meg

látogatjuk Nagyságtokat akkor, de csak akkor: adeo res angusta domi utriusque, ut ad itinerandum, tanqum hostile consilium sit ineutiendum. 'αὐτὴν ἀγιστεῖν akartam mottónak tenni Euripidesemre, de egy nemet sort irok elejbe: wir samlen euch den feinsten than, und bergen ihn mit bildern. Von Neuman in Notenn gesetzt, autor est anonymus. azon levél, melly Német Lászlónak özvegyétől most Széphalomra megy, én általam utasítatott, ott láttam Tek[intetes] Urnak képét vászonra festve egy hires Pesti festőtől. megmondta az nevét az özvegy, ki Kovachicháét is füstötte vagy delineálta, ingenua facies tua meretur amorem super amorem mulierum, ut David Jonathanem amicum suum defflevit, ha Spissich János az, ki hajdan Jezuita korában Köszögön parvát principiát tanított, mikor én Syntaxista voltam, osztan Vicispán lett Szalában e vagy Wesprimbe, egy országra termett ember volt. esákót, gyöngyös esákót viseltek alatta tanítványi és egész Gymnaziumba harapozott az Magyarság általa. az Orfeusból 5 Tomulusom van, ezt tehát nem köll küldeni, az többit mind hálaadással fogadom az Geografiát is erat nobilissimus ignis inditus a patre praenobili. Fel hajszolom itt az Hamletet, valakinél csak megtalálom. az *ἱερόον* abban áll, hogy én Királyi földön élek, senki velem nem parancsolhat. Kéremény az dolgok, csupa szabad akaratombul megyek olyan helyre, kire senki se vágyakodik: 156 fl. 12 ölfá 6 merő abajdóc az füzetése az papnak NB az Tatai Eszterházi dominiumában, az két utolsót ez: az elsőt az falu adja nekem, nem tudom juttatnak e valamit, mivel csak Vasár és Ünnapokon hordnak ki s be Vorspontosan. valóba szánakozásra méltók, 24 sunt Curules Vecturac tantum, itaque 12 diebus totus pagus me vehit revehitque. valaha az szürke barátok excurzusa, és Kvestája volt. Kik egy bárányért Belegrádig is el mentek ex obedientia. az 3 kollegáim mind barbarus nemetek, nem válthatnak. mindenkor predikálok, katekizálok, az fanatizmusbul vetkeztetöm. Sehová se lehet affiliálni. az Sz[ent] Iványi fára egy oráni, és horváth hozzám verekednek Némárul az dunántul, (Geographice Cis), és vénekrül versus Jaurinum 3/4 Milliáris in insula danubii. et filiális canonica Praedium Szent János, unde nihil solvitur quia nobilis est sive birkás sive arendás. nem tudom hová néznek az második ujságirhatnók, alig bírunk el egyet. Rájnissal közlöttem, mit mindenkor cselekszem, az egész levelet: kapott egy országos poflit az literarius veszekedés dolgában. de olly dextre volt írva T[ekintetes] Urtul, hogy Versegire és Revayra háríthattam az gorombaságot, mi ugyan csak őtet illette. Nagy János Urnak egy nyolcad rész Virgyiliusát ide zárom, illyen extraktusban hat arkusban fog publikáltatni, ki azonba T[ekintetes] Urat tisztöli, és annak idejébe fog udvarlani exemplumával.

D[atum] Jaurini 2. Julii 1806.

[Eredetiije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5715.

Fabchich József — Kazinczynak

Tekintetes Urnak Kedves Barátomnak

Tisztesség!

28^{dik} Juliusba töltöttem bé jelen árkusomat. hátra vagyok 375 sor. 10. Julii küldi az vicspán hozzám, Rájnis, Ráthoz az Pesti Catalogust, invitáltatunk: 14 öszve gyűltünk. 17ma elvégeztük. 21. Referaltatik. Én, Nagy János Deputáltattunk. hanem Hollósi ellent mond projektumomnak: mert az Pesti 14 számhoz képest kivántam, hogy az Sz[ent] Székek, káptalanok, Protocolumok, Matriculák Magyarul valaszoljanak, folyjanak minden Tudományok úgy tanitassanak. Breviárium Misemondo Könyv fordittassak. ez eránt meg fejtettem az nehézséget ex Trid. sz. 22. et can. Si quis dixerit — missam vulgari sermone celebrari, *debere*, anathema sit: nincs ellenünk, mi az *possét* vitatjuk. vissza adták írásomat, hogy privátim az Deputatusok által leküldhetem, csak hogy nomine totius communitatis ne, mivel az Hollósi, azaz Clery protestal. le mondtam ez Deputatziorul, okul adván, hogy az eqvipagémre 250 fl. szükséges, ez 6 Diurnálisbul ki nem telik. kigyót, békát, Herezist, paenát, professoralis depositiót ugattak ellenem 23^{ia} az varas békák nevettem, az *possém* mellett állottam, mikor az necessitast utilitast vatyogták. ez mind post primam lineam superiorem parentezis. mert 29^{dikben} Nagy János épen akkor jön be, mikor azon felső sort irom, és mondja hogy az Deputatio contra mandátatott: liceat Comitatus suas elaborationes Pestinum mittere. tegnap 31 Julii Vitéznéhez mentem dél után: készen által adott más fél árkusra való leveleket négy darabban. tehát mint az fen említett Ifigenias arkust, mint ezen négy levelet, mint az hátra lévő 375 Ifigyenias sort egy Pakétában az Pesti vásárkor Streibigné embere által Tumpacherhöz le küldöm. és mivel mint egy 15 Augustusban ez levelem kezébe jut T[ekintetes] Urnak, kellő rendelkezést méltóztassék tenni ezen pakétának, mint az már régtől fogva Tumpakernél lévőnek el vitelére. ha az Deputatio meg állott volna, Nagy János által az zemplini Deputatusoknak által adattam volna mint ez, mint az régebbi pakétákat. még talán csak ez holnapbafogok Gönyüre járni, finitis cholis egy Franciscanus barát veszi által az Adminisztratiót. ubi paketa Vitéziana ad manus venerit, brevem ejus mentionem ad Viduam expetesso, ut sciat ad manus rite venisse in numero 4 frustorum. ezzel maradok meg másolhatatlan tiszteletemmel

Die 1ma Sextilis¹ 1806. T[ekintetes] Urnak Barátomnak

Euripidese.

[Kívül:]

[Törött piros pecsét.]

¹ Augustus.

N[agy] Győrből
 Tekintetes *Széphalmi* Kazinczy
 Ferencz Urnak Kedves
 Barátomnak

Pesten

S[átor] A[lja] Ujhelyen *tul* *Széphalom*

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levellek.]

5716.

Fabchich József — Kazinczynak

Nincsen időm hosszas leveledre felelnem. Mindazonáltal adom tudtadra, hogy ösztönöd én rám Birt, szánván az Pesti frátert, hogy illy korlátba vagyon csak Magyar dolgokat, az harminiaságot, esőt, szárazat, menykővet írnia. ma küldök 6. fl. néki. ezt tudtam az szabadhegyi Plébánustul is meg. mindjárt meg hajoltam, és őtet is meg dérmáltam az continuatióra, ki már esüggedett. Ifigyéniámat 18^{dikán} végeztem. fog következni az által ugrattatott Alcestit. Datum 19. sextilis.¹ 1806. Examen Seminaresticum, Gönyű, conio Stephanca cetera me in Sexcentas partes huc et illuc raptant Nagy János Ur ez Virgyiliusával kedveskedik.

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levellek.]

5717.

Fabchich József — Kazinczynak

Tekintetes Urnak Kedves Barátomnak

Tülem Tisztesség!

Az 9^{dik} Juliusi utolsó levélt vettem 5 Augusti i[d] e[st] Sextilis. gyönyörű történetei nem csak engem, több barátainkat meg vigasztalták, kiknek Szakaszonként el olvasám, olvasom. Kulcsárnak ujságát szánakozásbul szerzem meg: nem tudtam szoros korlátjait. midőn Szabadhegyen 2 árkusát két miatyánk alatt el olvasom, boszorkodásomat az Plébánus alig nyöghette, csak nevette. mind akarta ugyan azon Akillessel vedeni; de köservesen vissza vertem minden apologiáit: úgy hogy ki nem rukkolhatott Akillesével. hogy leveled után revocálok mindent, akkor tálolja ki, mit akart ő is mondani: de ugymond: kemény torkolásaim nem engedék néki semmi pühenést. 20ma Sextilis küldöttem néki 6 fl.

¹ Augustus.

akkor küldöttem Tumpachernek az Ifigyeniai két arkust, kit Bordaesonba 18^{dikán} végeztem, mellyben az finale exament is meg tettem. azon pakétába vagynak az Daykai versek, több darabot nem talált Vitézné aszszony. ezen pakétának fejébe küldöm ezen balyitát, ha az régi csomóm magán vitetett volna el, mivel ketten mentek le az Szeminariumbul pro gradibus Doctoralibus, Hohenegger, Rotter: ezek nem tudom, melly hamar adták légyenek által az rendelt dolgaikat. közbe Nagy János, és Már Péter adják tudtomra, hogy exceptor vagyok pro Columna Csokonensi: tudták mind az ketten, mihelyest Széphalmot olvasták, és az helyeket várták, hogy Győrött bizonyosan Fabchich lesz az Commembrum: nagy örömmel el is találták: én mindjárt öt forintot ajánlottam előttük az Sáneba: Nagy az 6^{dikát} hozzá adta. és így eddig 6 forint vagyon nálam az Csokonai oszlopára. hanem jer mostan az sánci Pritaneumunkba. kettős értelmét fejtettem az *Arkadiában éltem én* isben. nem akart fejköbe szállni az te meszsze ható amphibológiád. mondom Virgiliusbul: Arcades ambo: i[d] e[st] Excellentissimi Poetae: de az másikat mind addig nem hitték, még Kalepinusomban az Arcadiat harmad napra fel nem ütöttem, qvod ibi procerissimi asini generentur. már akkor igen ad hominem ütöttem az sulykot: Csokonai, Nagy, Fábehich Arcadiában élünk az többi, és valamennyi tudósainkkal együtt: böcsülik e azon procerus két lábuak munkáitokat? el némultak: hahotáztam: de ismeg az Arcadicum Philaetum Collegiumot említették. Fidaleus, Ladonius s több ezfélé: ez mondan az poétákat illeti, de Arcadia csak az szamarakra céloz. talán csak meg nyugosznak Grammatikális autoritásomban: ha pedig nem: elő szólítunk, hogy magyarázd ki bővebb, igazabb értelmedet. Ha kezemhöz jön az Pesti M[agyar] Ujság: Balognak be mutatom azon Arkust: mert ő sem járátja: talán mind az járásra, mind az oszlopra rá birom. most vásárcor reményelem fognak valakik valamieskét ajánlani. de mint látom az fagy már ez ősz elejével áll be Arcadiában. nem győzőm most is nevetni vitánkat. Fridrich novitiusait én se hallottam. vagy pitagorikus lelkemből ki futott. valóságos ujság előttem. no nem fogtok ezután annyi Ungrischer ochsokat látni Bécsbe szegény nemettek, leg alább az Győri Compagniatul, ki az mult Sextilisben letiltatott az husvágástul, és szarvasmarha kereskedéstül. az mészárlás más lábra állítatott. 20 pénzen vágják mostan, majd egy forintra akarták fontját emelni. Soha Superfeinabban meg nem ütött senki, mint az Veszprim V[ár] Megyei nemes rongyos bajuszos bécsbe: Német Uramnak híván. az imádságát Pázmán Péter imádságos könyvének végére föl lehet írni nyomtatni. Ti közelebb voltatok Eszterházi Károlyhoz: midőn (egy szürke Lektor barát beszélte nekem) az Teologicus disputatiokat hallgatja mint fő pasztor (qvos penes mint Pierer mondtá, est depositum Signaculum fidei itaqve feria II paschae occasione Solennitatis reciperati Jaurini ab Turca primum Concionatus est Teutonice et etiam ultimum, 1784 vagy 1785^{ben}, de fide

est Conceionatus, quid mihi Cum Svarzenburgio, Palfici, petarda?) el irt ugyan Párisba az Sorbonához, hogy írják meg neki, miben álljon az az Janzenismus: azt felelte az facultás: hogy miolta az Jezuiták el ki söpcrettek: ninesen Janzenismus, Janzenista, az Egri ezeket az primus vagy ultimus sociusait Jezusnak nem kedvelte: hihető hogy boszuságokra ki tálalta az Egri Kollegiumot Rektornak és több vendég társainak, nem javasolom senkinek, hogy Esautának az aéroamát valaki felzavarja: egyszer próbáltam: de azt felelte mint barátom: facit malum Sangvinem. Vitéznével az olta nem szóltam, el fogom neki az paragrafust olvasni. Német László özvegyével tegnap voltam, el olvastam neki: azt mondja hogy mikor ők haza jöttek, szekered mellettük ment el: de egyik az másikat nem ösmerhette, öregébe régi levelemben el találtam, hogy Ifigyeníáimat Juliusban el végezem: de 18 sextilisre haladott, Gönyü volt az oka: hol azonba ex Pomo Theodosii 241 verseket kalapáltam, most se bizonyos meg szünésem: mindazáltal hogy 18 az oskolamat is végeztem: Euripidesnek Alcestisébül tegnap az 590^{dik} verset már le purizáltam: alig ha ugy nem járok vele, mint Medeámmal, kit 26 napig novembr[ibus] et Decembr[ibus]: Superioribus el végeztem. Dozlernek Sopronba ma irtam, az kispapok vizsik el magokkal: bizonyosan kezébe jut, az hozzá szóló paragrafust egészen ki irtam: és vele mint tanácskozom, miképen tudja az világgal közleni: személyes barátom: mikor az Magyar pap Magyar köntösbe az Hirmondóba 1790. Junio ki jött Komáromba professorkodott, az kép szerint öltözött: az neve nemet, Patikáros és senator belső tanács volt az apja: de szíve bizony magyar, ha csak az mostani Bedeneki vissza állítás ex obedientia az jó szikrát el nem altatja. Nem ertem az Homunciaságot, Verseginek semmi könyve nálam ninesen. Révai meg küldötte az két Diatribét: Nagy János Versegi mellett áll, Diktatorságot nem szenved, az való, hogy vastag az meg cáfolás, mikor fogják egyszer az amicus persone inimicus causát mint az Juristák, mint az Grammatikusok meg tanulni? Az Virtirül semmit se hallok, Az Ižai Döme plébánossal talán Mária neve napján Ácson öszve jövök, encenia sunt ibi: Gönyürül, si per officia matutina licuerit, az Szent Jánosi Fejes Aszszonság Ácsra el viszen: Jaj ez Vak szemének, ha mit elő hoz: én ugyan egy szót se ejtek, ha ő csak kis ujjal érénti, meg mutatom hogy mint hajdan az Grammatikába, mint mostan mestere voltam, ha addig Kulesár ujsága meg jön, valamennyi ottai Peléheknek, és bánosoknak el olvasom az Csokonai szakaszt: de már tul meg irtam Mint Pilatus, hogy Arkadiába

— " " —
fogok beszélni, nem méltózom az V[ár]Megye házába menni,

— " " —
nisi in Literario: hallom tegnap az söt 2 fl. 50 den, az levelet 20 pénzre taksálták följeb, mint ezelőtt, az söt mert birkás nem vagyok, nem tudom hogy volt mažája, de harmad féllel följebb emelni érzékeny senzatio, akármí penz lészen az Csokonai oszlopára, az

Pesti diligentia által küldhetem el csak: mert Kis Józef az Nyuli Barátom S[átor] A[lja] Ujhelyre Moskovszki Antal Prokatornak, e sorore Nyuliensis filio, szinte ugy küldi, és valamely Pesti hitelese által onnan veszi ki az bancót premonitus ante per epistolam vacuum S[átor] A[lja] Ujhelyium missam. qvod et ego faxo die 2. post ultimam sextilis¹ 1806.

Dajfántfi mk.

[Eredeti je: MTA K Irodalmi Levelek.]

5718.

Fabchich József — Kazinczynak

Tekintetes Urnak Nagyságos Aszszonynak

tülem Tisztesség. Vigasztalás.

Régen mardosta Szivemet az fekete pöcsét: de nem illett kérdeznem: ne talán az felelet Ifiyeenkáru léeen az munkámba vagy hátra maradjak, vagy valamit változtassak. és ime 18^{dikán}, mely 18^{dikán} végeztem az Bordaesi, el bucsuzik tölünk az kis Angyalkánk, két óra után az este vettem szomorúsággal teljes leveledet. meg vallom, más fél óráig helyemből föl nem keltem. ugy el ámultam fájdalmomba, melyből ez tapasztaltam, hogy azon vigasztaló levelei az Sulpiciusoknak Cicerókhöz nem tollnak, hanem valóságos szivbéli barátos fájdalmaknak szüleményei. még tegnap este hozzá fogtam ez Hendea Sillabusokhoz:

Rég gyakdosta szivem korom peeséted,
Nem mertem tudakozni, kit jelentsen.
Féltünkben, ne talán ha Ifiyeenkánk
El mult volna, hiába fáradoznék
Forditván Iker Ifiyeeniámat.
Nem gyakdosta szemem piros pöcséted
Kémélvén szomoritanod barátod.
Véletlen valamint ütötte volna
Menyő ősz fejemet, le zúgorodtam
Olvasván szűz havának hatszor három
Folytában csecsemőnknek el nyugodtát,
Mellyben Bordaesi Ifiyeeniámat
Végeztem, valamintha vágta volna
Párkánk háromos Ifiyeeniánkat.
Él még ketteje, harmadik menyégbe ezek ma
Röpdösvén, azon harmadik, ki első reggel készül
Szülötted vala, az ki téged édes tek

¹ die 2. post ultimam sextilis = két nappal augusztus vége után, azaz szeptember 2-án.

Annyával valahára kedves, édes
 Papának, csecse szép nyanyának, engem
 Bácsinak nevezett ki volna, hajdan
 Szerzett volna Magyar sorokba verset,
 Mint Záffó, vagy Erinna Ditirámost,
 Mind hármunkat egekből úgy tekintget
 Hogy Néktek, s könyörög, meg adjon Isten
 Kettőt, vagy föliben tized helyébe,
 Mint Izák, vagy Jákob osztogatván
 Szent Áldástokat az Magyar tenyészszék:
 Nékem, legyen erőm Magyarat dicsérnem.
 Oritok egyedül nem akkor, hogyha
 Fő pap, Fejedelem, Vitéz, Poéta
 Ágyában, mezején, borába, vízbe
 Meg szünt élni: hanem Magyar csirán is.
 Az mellyik fa alatt heversz, Ovidként
 Vessző volt: teremése századot néz.

Megírom ma dél után Kulcsárnak is, egy napon, órán, uttul mené-
 nek két leveleim; meg látom, milyen szorgalommal jár el dolgába,
 mert ekkorig se kaphattam még Ujságait, miben álljon késedelme,
 nem találom el.

3 Septembris medicinam Horatianam sub verni et autumn tempore
 horariam vettem. olvastam az nap Révay két Grammatika résziből
 mint egy 84 pagellát, dél után sétálni is voltam, reggel Nyulra
 egy levelecskét is írtam: még is 99 verseket Alcesztisembe fordí-
 tottam, kétszer purizáltam. tegnap 60^{nak} mentem végire. tegnap
 előtt dél után aluttam is. ha minden nap Horaciusoznék, 26105.
 verseit az Euripidesnek Fragmentumin kívül divisos per 99. el

68
 végezném 263 $\frac{68}{99}$ napig: ezt ki hinné, ha csak nem próbálja.

Tekintetes Péchy Imre Urnak Tudós munkáját, nagy öröm-
 mel fogadom, és köszönöm előre, valamint az butelliákat is. Csin-
 talan volt az elsőknék Charonja, mikor az Hernáthon ált vitte,
 miért nem ivott inkább ebből? Ki mondhatatlan örömmel fordí-
 tottam tegnap Herkulesnek episodikus vendégöltetést Ad metus-
 nál in Alcestidis Actus IV. principio: már régen által futván rajta,
 hogy 1790 ben juthattam hozzá: azt írtam föliben: Elegans epis-
 odium de bibacitate Herculi: de most se volt elegans. és még is
 Brunck Tomo II Conmentario in Aristophanis Vesperum vers[u].
 60 korpázza Euripidest, quod parum decenter voracem Herculem
 descipserit: mintha nem az Argorévészek is azért hagyták volna el,
 hogy minden alafájokbul ki ette volna.

Hallottam valami neszt az megbékéllésnek Révai Versegi
 közt. de nem tudom miben álljon: Kulcsár ujságában hogy volna,
 ez is nagy ostobaság: ilyen declaratiokat tenni, mintha való
 ellenségek lettek volna. de olyan marakodó mind két féllel isten

tudja mi Nesztor, vagy natragulyás Eskulapios tudna bánni, hogy észre hozhatnájok az Anticyrenziseket.

Az Isten vigasztalja, T[ekintetes] Urat Nagyságos Aszszonyommal együtt, látom nagy az ér vágás, de csak nagy sziv bírhatja. Perfer, graviora tulisti. Eddigön az idő segíthetett, az vigszüret egészen elfelejtesse, vélek fájdalmas szivembül ohajtom.

Mérték havának¹ 5dikén 1806.

Fábchich József mk.

Nines, ki rá birjon, hogy annak az Totjáának feleségire verseket írjak. egy Német Lászlóhoz, ki már akkor meg holt, irt levelébül értem, hogy az első felesége, kitül el vált ex re judicata, még él. merevény szatira volna szegény személyre; és ha ovidiusi Korinna ugyan meg dolgoztathatja valamennyi Satirografusait az halottnak. köztök, és koldult poeta sem akarok lenni!

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5719.

Fabchich József — Kazinczynak

Tekintetes Ur Drága Barátom.

Az 5dik Septemberidet 18dikba vettem. ma vagyon Generalis Gyűlés. habitamus procul ab hominibus ingeniosis in insula Euboea, az egy Nagy Jánossal közölhetem, ki kűs ember az parlatoriumban, régi vastagságai miatt örökre ki bucsuztam. az minap, Insurgentia-kor akaratom ellen be kinszerített az S[átor] A[lja] Ujhelyi Nyuli barátom: maga is meg bánta az számtalan sotalanságok miatt üdő vesztünket. in Literariis i[d] e[st] Sextili meg jelentem: mit fogjak ennekutanna is ezekbe tenni, még nem határoztam meg. Alcesztisemet szinte 18ba végeztem, 1166 versbül álló. és így egy holnapig tartott, de rovidebbre kell vonni, Gönyü miatt, hol három izben 2, egyben 3 napig mulattam. az végére meg irtam vigasztalásodra készült tizenegytagu verscímet, ezekkel együtt 40451 sorra mennek verseim. járnak már az Hazai tudositások. 5 forintot nyertem, hanem Nevetlen alatt, így tizenegy forint van nálam az Csokonai oszlopára. el kezdettem Euripidesnek — Andromakéjét, melybe hiatus vagyon. ezt post versum 147. így világositja Prevost: non sine causa conjici, deesse plures versus inter hanc et praecedentem] scenam. Primo enim chorum non nunciare Hermiones adventum, id quod repugnat consuetudini Theatri Tragici. deinde prima Hermiones verba magis referre medium quendam Sermonem, quam ejus initium; tum ex fine eorum, quae Hermione dicit, patere, eam ad Chori quaedam verba respondere: Itaque Prevost his verbis supplet defectam:

¹ November.

Le chœur J'appерçois Hermione, l'épouse de Neoptolême, qvi vient en ces lieux, brillante de l'éclat d'une riche parure.

Hermione. Andromaque, fors (ezt ki nem vehetem | é, vagy f) de ce temple: je l'exige comme ta souveraine. Je ne devrois point peut être m'abaisser jusqu'à parler à une esclave digne de châtiement, mais je veux que personne ne puisse douter de mes droits; je veux te confondre en présence de ces citoyennes de Phthie, et t'accabler du poids de la honte, avant que d'exercer sur toi les rigueurs de la justice. *Le chœur.* Hermione, quelque soit mon respect, pour l'épouse de notre roi, (itt is r é, vagy t) je vous demande au nom de la déesse, qui habite certe auguste retraite, d'épargner une suppliante! *Hermione.* Citoyennes de Phthie, ignorez-vous quels sont mes droits en ces lieux? L'or et les ornemens etc. itt már Hermione beszél: Ornatum aurearum deliciarum circa caput non ab Achille, sed patre tuli &c.

versus 253. ita sonat: Si non moriar: sin autem, nunquam relinqvam. Subaudi asyllum. post varias lectiones. Prevost Brunckium secutus, qvem non habeo, ita vertit: le mort seule peut m'en challer.

vers 265 Sed eas firma: nam etsi undique te *munitam* teneret
Liquifactum plumbum, *hinc tamen* excitabo ego te,
Priusquam veniat filius Achillis, quem tu venturum
confidis.

Ad haec verba Prevost observat: ez talán csak commentarius: Elle compare Andromaque à une statue, dont la base seroit affermie par un ciment de plomb fondu: ou peut-être fait-elle allusion à l'usage de fermer les portes en coulant du plomb dans les gonds.

v. 409. Non certe propter meam miseram vitam *eum interficient*: In hoc enim est spes, si servetur.

Mihi vero turpe est non mori pro filio.

Ecce relinqvo aram &c. Prevost eam interpunctionem secutus est, quae sola optimum dat sensum: vertit enim:

Non, je ne sauverai pas aux depens de ses jours les restes d'une vie infortunée. La seule espérance, qui me soit laissée est celle de le conserver encore, et je ne serois pas digne du nom de mère, si ne je sçavois point m'immoler pour mon fils. his dietis scenam reliquisse putanda est.

590. *Menelaus.* Attinge, ut noris, et accede ad me

591. *Peleus.* Tunc igitur *habendus es* inter viros, o pessime, et ex malis *orte*? Prevost vituperat interpretes, qvi priori formulae in hoc versu 591. eundem ac posteriori tribuerunt sensum

592: Tuine, ut inter viros *numerati* aliqua ratio habetur? ipse reddit.

Toi, lâche, te mesurer avec un homme!

Eh, mérites-tu donc-être compté par mi les hommes?

728. *Chorus.* Soluta quaedam, ac libera res est senum genus,
Et aegre potest cohiberi: propter iracundiam.

Haec tacite a choro dici observavit Prevost, quam obrem de chori ratione haec disputat: ez talán el maradhat: mert nem sok kommentáriust szerzek:

Le chocur, placé a l'orchestre, montoit quelque fois sur la scène, puisque dans certains momens on l'y voit agir: mais le plus souvent il restoit a la place, (itt az nyomtató óloma nem adott ténstát, talán place) où, s'il n'élevoit la voix, les personnages de la scene étoient censés ne point l'entendre. Ainsi, lorsqu' après un discours il place une réflexion, c'est l'effusion d'un sentiment versé dans le sein de l'amitié; le coryphée communique aux personnes du chœur a demi-voix l'impression qu'il ressent, et l'intervalle que cette pensée occupe dans la représentation, et rempli utilement par le jeu muet des acteurs: cette espèce de repos donnoit plus de gravité au dialogue et empêchoit que le spectateur ne perdit les premiers mots de chaque discours. Si au contraire le chœur vouloit être entendu, il parloit a haute voix ou montoit sur la scène.

Kérlek barátom, ha az szüretnek vége leszen, ezen francia textusokat tedd Magyarra, és küldjed el: addig is ablakot hagyok az tiszta arkuson, még versekbe foglalhatom: és mint Tüled magyaráztattakat kommentálom.

Élj vigan: but felejtessen szüret. azt véltem, hogy ez leveledből már érteni fogom leg alább az egyik régi pakétának el érkezését.

Mérték Havának¹ 22^{dikén} 1806

Győrótt.

Fábchich mk

Gönyü alig ha rajtam nem marad. az Breviariumba van Ifigyenia 21 Sept. in Vita S[ancti] Mathaei, cujus opera virginitatem Deo vovit, et quia non nupsit Hirtaco regi Aethopum, martyr effectus Mathacus.

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5720.

Fabchich József — Kazinczynak

Tekintetes Ur Drága Barátom!

2 Oktobris irtál nekem, én 11. küldöttem Nagyságos Hütvesednek Agolkámat:² vettem leveledet 13 oktoberis, melyben köszönöm az francuz által tételét Andromakénknak, kit 10 Xberis el végeztem. az Tuizatio természetes módja beszédünknek, szembe másképen tehetjük: el röhentem, hogy Acneas Silviusba minap ezt olvasám egy levelének sommájába: Tibizatio &c. azt véltem: error typi. azomba látom, egy Herceg előtt menti magát az o Tute Fite

¹ November.

² agolka = eklóga.

Tatiban. Szeretjük valóban egy mást, és szeretni fogjuk, még élünk. Ifigyemiánknak Epitafiuma gyönyörű: annak az málé száju Pestinek ha meg írnám, abban is válogatna. Ki által visz 23 Xbris irt második leveledre, vettem 5. Boröntő Havának. gondoltam, váltani fogják egy mást az Re Du Triplikák. mit avatja magát ebbe Palémon?¹ mintha rá volna bízva az csillapítás. Ha mi fel kötjük az harangot, ő dolga az kötelét huzni. Tetszett néki első fel tételed, tessék az fel vételed is: Szárazságát az vak is látja, nem csak egy kritikus. mondtam, szánakozásbul küldöttem most is ez fél esztendőre. hogy az püspöki relációmat beiktatta: *júdnak* corrigálta az *júdnakot*. Qvi stilo Liviano az sok preteritumot kerültem, s osztán se füle se farka nem lett az Istoriának. Mikor az annunciatio-ját közlötte pro hoc anno Contiationis: illy formán bőföggött: már most több Correspondenseimbe válogathatok. no meg kopik az állod, miglen írásomba válogatsz. Fazékas Mihályt nem csudálom, ha néki nem tetszem Hendecasillabusaimban; Pindarusomnak 234 levelén ki táloltam Stoicizmusomat. hanem Fazekas Mihály csudálni fogja, hogy benne nékem az is tetszik, mit el aludt Ifigyemiánknak nem szerzett.

Sajnálalak Drága lelkeim, hogy betegeskedtetek, az praezenst nem is irom ominis causa, mert igen kívánom erőtokeket, egészségteket. ez az esipősebb idő talán helyre állítja, mi hátra van. én tenyeres talpas egésséggel birtam bírok: az tavalí galyibám hosszabb időre ki tisztított. mert nem volt mit írnom, hallgattam. az ide zárt levélke azt mutatja: hogy az pakéta recens el vagyon vive, valamint 18 Augusti Ifigyemiámat el végeztem, Dajkának verseivel, úgy vélem az Somogyi alkalmatosságával, ki még akkor Püspök nem volt, Tumpachernek Pestre le küldöttem. Vétted e, vagy nem, nem tudom, leveleidbe szó nincsen róla. az P[ost] S[criptum]ja Tumpackernek valami Subiratusságot jelent. nem akarom ötet továbbá terhelni őrzésével. az Józefti Pesti vásárkor Streibignek emberével vissza hozatom. írtam egyszer hogy az az Pindarus nem az tied: most ki mondom, hogy az Nagyságos Aszszonyunknak vagyon ajánlva. talán két árkusni levél van mellette. osztan totus, et non Castratus Lyricorum chorus, légy rajta vitesd el, minek előtte tülem el hozattatik. Mária neve napján voltam Ácsott, de Döme el nem jött: noha Komárombul hárman is voltanak. ma Boröntő havának 20^{dikán} adom Diligencére az 16 forintot. 5. nevetlen, 5. Kis Józeft Nyuli Alöspöröst és Plébános, 1. Nagy János volt Al-Szolgabíró 5 Dajtfántfi Józeft.² haec t[ituli] t[itulorum] pro notitiae Statu communicari, non autem ut vulgentur fejenkint. az Pesti Postán fog meg állani ez levél, mint egyszer már írtam, hogy az Nyuli barátom is S[átor] A[lja] Ujhelyre így küldötte az

¹ Kazinczy jegyzete: Kultsár István?

² Fabchich Józeft. Így írta alá Kazinczynak küldött 1806. szept. 2-i levelét is.

pénzt. innen mennél előbb el vitesd, és tudósíts, hogy az Recepissem által sürgethessem az postát. az Lespóti Pesti vásárkor mult esztendeje, hogy Tumpackernek küldöttem, mit Paketa vetusnak hív.

Győrött Boröntő Havának¹ 20^{dikán} 1807.

Fábchich mk.

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5721.

Fabchich József — Kazinczynak

Tekintetes Urnak Kedves Barátomnak

tülem Tisztesség!

Tegnap előtt hat óra után estve bé köszönt hozzám Kulehár István, vele hozza az VII. számát Ujságának, tegnap még ki nem vehettem az postárul. most kaptam meg. Látom hogy az Nihilus Figulus is beléd kap. az salétromosnak orrában ugyan süttötted az puskaport, *ῥινοκασός*² lészen az neve előttem. az fejesóváló Nihilusnak az VI. számban előre már jutott valamicske, hanem az VII.dikben egyenesen pipavakaróvá titted. Nagy János az Virgilio mastix Condiscipulusának vallja, és jó matematikusnak, és az Döbröczöni fű nevező társaság rugójának, most qvietált Kapitánynak. nem akartam nyolc nap előtti levelembe felőle sokat írni. neked már meg vallottam az originalis poematiumokba gyöngeségemet, még is örömmel fogadtad Katullusi veréb szabásu követésemet: hanem egy matematikusban hogy más izlés nincsen, meg nem fogom, kik különben gyalult elméjük, ha ugyan csak matematikusok, no már meggyenek az Sasok, ha illy bagloktul huhogattatnak? kéméljék orraikat, körmeiket illyen alávaló Szarahoráktul fel tett céljaikra oculo irretorto arányozzanak. az Klavigyer is tanulhatott morest pag 46. in epilogo, kit exhibita etiam tua epistola qvoad principium indifferenti, interpotiebatur Nihilu Censura, in aversa parte nec ostensa, nagyon meg ugattam, hogy bátoran adja ki Diatribáitokat. ti lássátok, mondám, mi bajatok: ő dolga az velünk való közlés. el vittem Rájnishoz, kit urgente Condaco Aulac familiari Sürgettünk az Numeri II pag. 12. fragmentuma után az Georgicum vulgálására. Közöltetett ugyan Kondének levelébül, mikor Klavigyer Istropolisba ferulázott, akkor kezdetett Konde és Rájnis közt az Korrespondenza. most etiam volante aeqvila bicipite sarkalja Konde; qvod in amicissimam. Klaviger revelálta, minek előtte hozzá menénk, modestus beszédébül Corycaeis auribus észre vehettem. Kulcsár uj szánakozásunkra méltó. Vasárnap indult Pestrül, kedden estve jutott Győrré, Bécsbe talán csak ma jut. in negotio suorum novorum monitus est ab suo

¹ Január.

² égett orrú.

agente; most jöjj, ha mit akarsz: mert noha már applacidaltatott neki az Universalis irás, Deesy az Kontraloriába fel forgatta: addig fog úgy mond Kulesár, Bécsbe maradni még meg nem nyeri az Királytul: mert ha most végire nem megy, örökre nyaka szakad az száraz Ujságában. Hogy az 16 fl. Recepissémet Már Péternek Ref[ormátus] Plébánosnak mutatóm, miért küldöttem el, úgy mond: ő is akart adni hozzá? csak adj, másodszor, harmadszor is el küldöm. de nem mozgatja fülét. plus hinc vix Speratur. Az Nagyságos Aszszonyt helyettem meg csókoljad

Boröntő Havának¹ 29dikén
1807

Fábehich m. k.

[Külső címzés:]

N[agy] Gyórbül
Tekintetes Tudós Széphalmi
Kazinczy Ferencz Urnak
Pesten
S[átor] A[lja] Ujhelyen *tul* Széphalomra

[Kívül törött viaszpecsét.]

[Eredetiye: MTAK Irodalmi Levelek.]

5722.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram, kedves Uram Bátyám! Pletykát csinálni nem szeretnék: de a' becsület, az Uram Bátyám eránt való tisztelet és az a tekintet, a' mellyel nevünk eránt viseltetni tartozom, azt kívánják tőlem, hogy Uram Bátyámmal tudattassam mi történt Patakon. — Eggy asztalnál, a' hol én is ültem, sok ideig folytak holmi szúrós tréfák, mellyeket, mint-hogy messze találtam tőlök ülni, értenem nem lehetett. Eggyyszer mondja az eggyik, hogy a' megígért pénzből még hátra vagyon 19 ezer kilenczszáz és negyven forint, 's nagy hahota lett belőle. Ez a' hahota oda vonta a' fületem, 's hát hallom, hogy az eggyik azt feleli, hogy nagy reménysége van annak megnyeréséhez, mert az az Ur a' két gyermekét kielégítvén, már csak eggyről gondoskodik, 's gazdag Ur és szereti a' becsületet. Ekkor kitaláltam kiről szóll a' beszéd. De más ebédjénél ülven, nem illet, hogy lármát üssek, 's úgy tettem mintha nem érteném. Eggy valaki a' kit Uram Bátyám igen igen nem szeret, megszóllalt, hogy az olyan adás lesz, mint mikor 1000 f[orin]tot adott ugyan nem tudom hová való templomnak, de osztán a' Pap földjét és rétjét mind elvette.

¹ Január.

Ezt az embert hamar megszállá az Isten dicsősége szeretete, a' mint látám. Sárkány Ur[am] felszállt; igen, ugymond; de azután ismét ezeret adott, és így panasza a' Predikátornak nem lehet. Még egy kis ideig tartott a' beszéd, 's abba maradt. Más nap Conferentia tartatván, 's a' szegény Porkoláb dolga elő hozatván, azt tartottam, hogy a' tegnapi beszédet illő lesz meg ezáfolnom 's az Uram Bátyám becsületét vindicálnom. Megszállamlottam tehát 's ezt mondtam: Ambár parancsolatom a' bátyámtól K[azinczy] P[éter] Ur[am]tól nines, hogy a' propositiót tegyem, de minthogy az a' dolog forog fenn, a' mellyet a' bátyám míg itt volt igen szíves részvétellel nézett, 's másokat is a' keresztyén segedelemre buzdított, ajánlását pedig az Urnak Prof. Kövi Urnak jelenlétében tette, bátorodom a' Publicum[na]k jelenteni, hogy a' Bátyám olly veggel, hogy a' nyomoruságra jutandó Professzoraink számára egy Cassa deficientium conflátassék, ezer forintot ajándékoz a' Collegiumnak. Ezt nagy megilletődéssel vették, V[ice] Curator Ragályi Gedeon Ur pedig azt a' jegyzést tette rá, hogy kérni kell Ur[am] Bátyámat, hogy mivel jobb kézben nem lehet a' Capitális, csak az interest fizesse. Azután felolvasták a' szegény Porkoláb instantiáját, mellyet bal kézzel maga signált, hogy ő minden vagyonját a' Collegiumna]k testálja 's csak azt kéri, hogy róla viseljenek gondot. Consil[iarius] Szatthmáry és én ex statu seculari, Komjáti és Szatthm[áry] József Miskolczi Predikátor] osztán a Collegium] részéről Kövi és Vadnai deputáltattunk ki dolgozására, hogy mennyit és mit kell neki adni. B[ibli]othecája 3000 f[orintot] mégér. Lakása a' Berna alsó sorában lészen, 's valami 500 f[orint] kell tartására.

Kedden nagy dolgok történtek a' Conferentián. Szemere István valamely idvességes végzésére a' Miskolczi Gyűlésnek é vagy Vaynak azt a' megjegyzést tette, h[ogy] mindég csak a' sok *újítás*. — Consil[iarius] Szatthmáry és Komjáti felkapták a' szót; hogy az is újítás midőn az Ország és a' Király elébb Siketnéma Institutumot állított 's most megint a' megbolondultak felől gondoskodik, és még is ez az újítás olly[an] a' mi köszönetet érdemel. — Szemere István azt vitatta, hogy az a' Miskolcz maga csinál mindent. Consil[iarius] Szatthmáry azt felelte, h[ogy] oda mindennek szabad felmenni 's ki hallgattatik. Szemere István ismét monda valamit, Albert pedig kifakadt, hogy facilius est extorquere clavam e manu Herculis. Erre Consil[iarius] Szatthm[áry] a' vastagjával csapott közéjük 's így lett csendesség. Edes Ur[am] Bátyám, nem illik a' Publicum Elöljárójához a' tréfálgató tónus. Az szülte azt az ebédi rágalmazást is.

Ezeket Uram Bátyám[na]k addig is bé kellene jelentenem, míg szerencsém lesz tiszteletéhez 's bővebben szollhatok. Vesse tűzbe Uram B[átyám] a' levelet, hogy idegen kézbe ne jusson, 's cselekedje a' mit nevének tekintete kíván.

A' kis Szatthm[áry] kedden a' Confer[entia] után jött Patakra. Öszve ismerkedtem vele 's örülök ismeretségének. Eggy

Atyja szelidségével 's érdemével bíró derék Ifjú. A physionomiája engem a' kis Podmaniczkira emlékeztetett.

Vay Abris derekasan viselte magát az examenjében. Midőn felültünk szerdán reggel a' székérbe, ő felhágott a' felhágóba. A vak Török megszóllal azt gondolván hogy Abris elmaradt: *Nagyon* megszerettem ezt a' fiút, egy igen derék gyermek. — Abris nagyot nevetett. — Hát itt van Uram Őcsém? kiálta Török megijedve. — Itt vagyok! monda. — No, ha hallotta Ur[am] Őcsém, nem tehetek róla. Nevetve váltunk el. — Asszonyom Nénémnek kezeit 's a' kis Sophiet csokoljuk 's egész tisztelettel maradok

Széphalom 17. Jul. 1807.

alázatos atyafi szolgálja
Ferencz

A' szegény Laczi Felől Bárczay Pista azt a' hirt hozta, hogy a' Davidovics R[e]g[imen]tje orvosa ebben a' holnapban jött Bécsből. Ő halál fia. Az Isten ölné meg minél előbb szegényt, hogy ne kínlódnék. Ezt kívánnám önnön magam[na]k is ha az az irtóztató sors érne. Két éjtszaka nem tudtam aludni ezen hír hallására. Ugyan a *meggyógyíthatatlan* embernek miért nem adnak lassú mérget? Ha a' halálos sebet kapott katonát a' csata mezején szabad barátságos végből megölni, hogy a' kintől megmentsek, miért hagyják a' szegény Laczit minekutánna illy irtóztató sebben van, ok nélkül szenvedni? Jobb szeme, orra, egész álla, bal pofája oda van, elrothadott. Csak bal szeme és homloka ép még. Élhet e az olyan ember. Engem csak az vigasztal, hogy lehetetlen, hogy sibi praesens légyen.

[Eredetije: OSzK kéziratárában.]

5723.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram,

kedves Uram Bátyám!

Az 500. ftos bankót ime ide zárom. Méltóztassék Uram Bátyám olyan bankókra váltani négy százát, mely a' postán nagy volument ne csináljon, mert kéntelen vagyok belőle annyit a' Bécsi Typographusnak küldeni, a' ki éppen most jelenti, hogy egy tómus munkámmal elkészült. Mig a' pénz le nem tétetik, addig a' Typographusoknak rendtartásaik szerint, kik contóra soha nem dolgoznak, az exemplárokat ki nem adja, és így azok el nem árultathatnak, 's a' belé tett sok pénz vissza nem jöhet. Ha az Isten szerencsét ad hozzá, az könnyíteni fog terhemen, mert én 900. ftot csak passzióból nem teszek egy darab könyvbe, hanem úgy intézem a' dolgot, hogy a' passzió haszon is legyen. — — Nagyon sajnálom, édes

Uram Bátyám, hogy Uram Bátyámnak 's Asszony Nénémnek tiszteletére nem lehetek holnap és holnapután. Magam vagyok, a' feleségem hitetlenül elhagyott? ez az Atyjának betegsége miatt Kázmérba ment; ha valahova kellene mennem, minthogy egész rosszulléte alatt csak két izben pillantottam-bé hozzá, oda kellene most midőn még beteg, mennem, de nem mehetek oda is holmi elvégezni való siető munka miatt. Kivánok Uram Bátyámnak szeretetre méltó vendégével olly jó mulatást mint a' millyen az enyém volt holnap lesz egygy hete. Az egygy derék, igen derék, 's minden tekintetben igen derék Ifjú. Csak azért is sokáig szeretnék élni, hogy láthassam mint lesz majd a' mostani virágzatból gyümölcs. Talentom, tanulás, a' legszebb fantaziák az az legnemesbb gondolkozás, 's érett lélek és tiszta erkölcs. 'S nagy és szép tűz a' mellett, 's a' hiúságoknak megvetése. Nincs több Ifjunk ilyen. 'S mi lesz ebből ha majd tökéletesen elvégzi tanulását! — — Ajánlom magamat atyafiságos gráczájába; a' pénz felváltása nekem valóságos grátzia, nagyon elakadtam Ujhelyben, sem a' sóháznál, sem a' kereskedőknél nem lévén pénz. Asszonyom Néném kezeit szives tisztelettel csókolom, a' kis Sophiet hasonlóképpen 's maradok

Az Urnak Uram Bátyámnak

alázatos szolgája

Széphalom, 2, sbr. 1807.

Ferencz

Édes Uram Bátyám, a' bor historiának én sem örülök: de tudom mit nyerek minden vétkem nélkül. Szépen esik az eső. Oda a' Szüret. Az én hordaim igen zsirosak. Nem 40 aranyon fognak elmenni. Maga tette magának a' törvényt, 's mint Rhédey Ferencz írta Darvas Imrénnek, csaljuk - meg vagy négy ezer forintig Ujházy Józsefet; az egygy igen becsületes és gazdag ember! én is azt mondom, hogy ez a' kár egygy gazdag feleséget vett, igen meggazdagodott gyermektelen embert éritt, Ő azt a' kárt nem érzi meg felényiben is mint én a' hasznát, 's elégszer nyert már ennyit szint úgy érdeme nélkül mint most veszti hibájával.

[Eredetije: OSzK kéziratárában.]

5724.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Nagy tiszteletű 's bizodalmu Drága Jó Uram,

kedves Uram Bátyám!

Én ma egygy hete érkeztem haza Semlyénből, hova Klári húgommal mentem vala le, az anyámat a' Laczi halála felett vigasztalni. Megírtam már az Urnak Uram Bátyámnak, hogy ő 16d. Júl. hala-meg; 's talán tudja József öcsémtől is: Olly állapot-

ban lévén, a' mellyből nem lehetett szabadulás, akármely sérelmes és siralmas volt elvesztése, halálán méltán örvendhetünk, mert az fájdalomtól mentette-meg. Az Anyám azt parancsolta, hogy halálát tégyem ismeretessé az ujságokban, 's úgy cselekedtem azt, hogy az reánk, a' kik nevét viseljük, fényt vethessen.

Én a' minap tiszteletére voltam volna Uram Bátyámnak, de üresen leltem a' házat, 's Szerdahelyre mentem által. Talán az Ujhelyi Gyűlésben lesz szerencsém Uram Bátyámmal öszvetalálkozni. Az Alföldön semmi ujság azon felyül a' mit Nagy Gábor Úrtól tudok, hogy Generalis Vay Miklós minekutánna a' 100 és 6 meg volt már határozva és már arra akartak menni, hogy töröltessék-el az Uladislaus törvénye, 's légyen szabad azt és annyit adni, a' mit és a' mennyit kiki adhat és adni akar, Vay felkölt és egy oda haza készített deák oratiót monda-el, mellyben azt mutatta-meg, hogy az elébb utóbb utolsó veszedelmére lészen az Országnak, mert úgy nem az érdem fog jutni hivatalokra hanem a' tehetőség és az ambitió. Így példának okáért: egy ambitiosus 300,000 t is megád, hogy Judex Curiae lehessen, etc. 'S ebből az lesz, hogy az elsőn kezdvén az utolsóig minden hivatal áron fog kelni és adatni. Ez vala, ugymond sorsa Francia Országnak is. XIV. Lajos alatt jött-be, 's Revoluión végződött. Mi ettől az iszonyatosságtól nem félhetünk illy böles Fejedelem, illy kegyes Palatinus alatt, de egy két generatio alatt megtörténhetik a' mi most történhetetlennek látszik. — — A' Palatinus így kezdte a' feleletet: Quanti apud nos votorium libertas aestimetur, nunquam maius iudicium edidimus, quam quod sermonem Ill[ustrissi]mi Domini Baronis Vay patienter exaudivimus, 's meg nem szünt sokáig őtet értte vagdalni. Vay nem szóllott. Nagy Gábor Bécsben volt midőn ezen oratiónak oda felért a' hire. Azt beszéltek, hogy egyedül a' Mágnási karakter mentette-meg a' megfogatástól. 'S úgy circumferálták Bécsben az oratióját, hogy abban sokkal több és más állott. Lányi mondta Nagy Gábornak hogy nem igaz a' mit hallott. Budán pedig maga Vay Miklós megengedte neki is, mint sokak[nak] mások[na]k in suis legitimationem, hogy oratiójuknak az originalisból vegyék párját.

Feleségem alázatosan tiszteli az Uram Uram Bátyámat 's az Assz[ony] Assz[ony] Nénémet, Sophiet csókoljuk, én pedig gráziájiba ajánlva maradok

Az Urnak Uram Bátyámnak

Széphalom 23. Aug.

1807.

alázatos szolgája

Ferencz.

[Eredetije: az OSZK kéziratárában]

5725.

Riedele báró — Kazinczynak

Im Schooss des Unglücks den 7 Sept. 1807.

Heut erst komme ich dazu dir auf dein verehrtestes Schreiben vom zweiten August zu antworten, welches ich bald Punet für Punet thun will. Ich hatte es nach Wien geschickt an meine Rubicunda, und heut morgens brachte es mir die Fräule Scharlotte, das ist, die Witwe Br. Honrichs Rubikundens älteste Tochter zurück, welche von Wien kömmt, und auf die Honrichtische Herrschaft nacher Kunstadt gehet. Kunstadt ist sechs Meilen von hier. Es war ein rechter Festtag für mich, zuerst kam mein angebetheter edler Dicitur¹ mit vier Honrichtischen Fräulein, lauter Stiefkindern der Fräule Scharlotte, eine schöner als die andern, wohlgebaut, zierlich, lieblich, freundlich, und alle so gnädig gegen mich, dass es mich eine grosse Gewalt kostete von Freuden nicht in Thränen zu zerfliessen, und diese guten Kinder nicht in Verlegenheit zu setzen, die natürlicher Weise in ihren blühenden Jahren — (die älteste Nina kann 22 Jahr alt seyn) — bey unschuldigen Herzen, und sehr guter Erziehung in Besitz einer reizvollen Frölichkeit sind. Si kundigten mir an, dass sie bey mir bleiben wurden [!] bis ihre Mutter mit Florunda kommen werd; — so geschah es, und sie wurden von Dicitur wieder fort begleitet, und Florimunda und die Fräule Scharlotte blieben bey mir, bis Dicitur wieder kam auch diese abzuholen; bey dieser Gelegenheit bekam ich deinen Brief zurück, der jetzt vor mir liegt und seine Beantwortung erwartet.

Wir haben den traurigen Todfall deines Bruders² schon vor deiner Nachricht gewusst, Dicitur ist gleich mit dieser fatalen Zeitung zu mir gekommen, sobald er sie, ich glaube unter den Militaribus, erfahren hatte, — ich bedauerte in Gedanken deine Frau Mutter, die vermuthlich ein grosses Herzenleid wird gelitten haben; — dass du sagst, der selige habe das Ende seiner Leiden gefunden, zeigt an, dass er eine schwere und langwierige auch hoffnungslose Krankheit muss gehabt haben; also wie die Italiern sagen: Dio l'abbia in gloria. Amen. Dass dich deine Frau Mutter also gleich zu sich gefordert, zeigt an, dass ich recht geurtheilet habe, nemlich, dass die ehrwürdige Matrone den Unfall bitter wird empfunden haben. Lieber Gott, wenn du nur auch mich deiner Frau Mutter recht empfehlen wolltest.

Vom 26 May bis 2 August war mein Brief und Pakett wohl lang auf der Reise. Der Himmel weiss, wie dieses zugeht. Mir ist indessen dennoch die Zeit so geschwind verlossen, dass ich ver-

¹ Generalis Heister.² Colonellus Ladisl. Kazinczy.

zweifeln möchte, wenn ich die Schnelligkeit, und den abscheulichen Betrug der Zeit betrachte, die mir das Grab entgegen bringt.

So hab ich also gefchllt, die dir — — Kupfer zu schicken. Ich that es um dir mitzutheilen, was ich selbst von einem Manne, wie Itineris ist, in der Absicht bekommen habe, damit ich nach und nach, alles wisse und erfahre, was während meines bürgerlichen Todes in wissenschaftlichen und moralischen Fächern vorgegangen ist. Für mich wahren — wenn ich jung wäre — diese Warnungen, wahrhafte Warnungen, denn mir hat wirklich noch unendlich wenig als dieses zur Warnung gedienet.

Jetzt wirst du wohl das fleischfarbe Buch schon ein wenig angesehen haben, und dir daraus eine Idee von Itineris gemacht haben. Es ist nur einer auf der Welt. Denn die — —, die ich dir über den Itineris geschrieben habe, sind nur wahre — —, damit man nicht allerzeit sogar ernsthaft schreibe, indessen ist er immer ein sehr verehrungswürdiger seltener Mensch, der ein Herz voll Wohlthätigkeit hat. Er hat eine Herrschaft ungefehr 6 Meilen von hier, Nahmens Buchlau die bey 60000 fl. jährlich eintragen wird, wovon vielleicht 20000 auf Interessen fortgehen, und das übrige auf die gewöhnlichen Ausgaben. Auf dieser Herrschaft hat er zwey Spitäler errichtet, wo er über 50 seiner Unterthanen versorgen kann. — Aber da werden sie nicht (nur so) versorgt, dass dem Zuschauer die Haare gen Berg stehen, sondern alles Materiale beweiset schon augenscheinlich, dass es darauf angetragen ist, die Menschen die sich nicht selbst helfen können, so glücklich und vergnügt zu machen, als es nur immer möglich ist. Zierlichkeit, Reinlichkeit, Geräumigkeit, Bequemlichkeit, Freyheit alles ist bedacht, kurz die Einrichtung kann andern zum Muster dienen, und beweiset, dass der Urheber Meister in Wohlthätigkeitshandwerk ist.

Es ist gewiss, chat échaudé craint l'eau froid. Auch ich, mein verehrtester Freund, habe durch das Unglück fürchten gelernt, und bin ziemlich verzagt; aber das nehmliche Unglück, welches mich mit schwermüthiger Angst erfüllet hat, machte mich auch gerechter gegen den Staat, als ich vielleicht nie war, und gab mir eine gewisse Verehrung für unsere Gesetze, die mich gänzlich beruhiget, wenn ich die Feder ergreife um dir oder andern zu schreiben. Ich kann ordentlicherweise niemanden schreiben, weil ich keinen Namen und kein Postgeld habe. Ich kann ordentlicherweise von niemanden Briefe empfangen, weil mir meine Freunde die Kränkung nicht machen wollen, ein (!) Nahmen öffentlich auf die Adresse zu setzen, der mich betrüben und beschämen muss, und auch weil ich kein Postgeld habe, um Briefe zu bezahlen, die man mir bringt. Ich würde aber fürchten mich grob gegen den Staat zu veründigen, wenn ich besorgen könnte, dass in dem Umfange der ganzen kaiserlichen Monarchie jemanden die *Freundschaft* könne verbothen oder dasjenige untersagt seyn, was zur Unterhaltung

und Nahrung der Freundschaft gehöret. Ich glaube festiglich, dass mein Vaterland kein tyrannischer Staat sey; dass die Freundschaft in meinem Vaterlande eben so gut blühen könne, als sie in irgend einem andern Orte der Welt blühet, wo sie am blühendsten ist, und dass mich der Staat einmals wegen meiner freundschaftlichen Verkehre beunruhigen werde. Was mir der Staat im vergangenen gethan hat: war auf traurige Combinazionen gegründet, welche mich selbst, wenn ich am Ruder gewesen wäre, so und vielleicht noch strenger hätten urtheilen gemacht, als man geurtheilet hat. Ich, der ich mein eigenes Herz kenne, und weiss was darin vorgegangen ist, kann und darf allerzeit finden, dass mir zu hart geschehen sey, darum hab ich mich auch in meinem Processe gerechtfertiget, weil ich glaubte Recht zu haben, der Staat aber, der ins Herz nicht sehen kann, urtheilte menschlich nach den combinirten datis, die er hatte, und diese Combinazionen waren zufällige Weise so betrübt für mich, dass meine Rechtfertigung nicht auslangte; aber der Staat handelte wahrlich nicht tyrannisch, sondern gieng, in den gefährlichen Zeiten, nach vernünftigen Grundsätzen vor. Da ich so denke, und gegen den Staat nichts vornehmen will, sondern fest entschlossen bin, die Gesetze des Staates, die herrschenden Gebräuche, zu beobachten, so weiss ich nicht warum ich mein Vaterland, anstatt zu lieben — fürchten — folglich hassen solle. Ich bringe einen Tag nach dem andern hin, ohne den Staat zu beleidigen, und es ist mein fester Willen nichts gegen den Staat zu unternehmen. Der Staat weiss auch, dass ein Mensch ohne Vermögen, ohne Kredit, ohne Anhang nichts unternehmen kann, also bekümmert er sich sehr wenig um meine Schreibereyen; und wenn ich den Briefwechsel missbrauchen könnte, um Complotte anzuseheln (!) Missvergüngen, böse Grundsätze aus zu steuern, so fragt der Staat wenig darnach, denn sobald jemand wider den Staat handelt, so nimmt er ihn beim Kopf, er mag aus einem Buche, aus einem Gespräche, oder aus einem Briefe seyn dazu verleitet worden, und wird sichs finden, dass die Briefe des Peters oder Paulo durch ihre — — einige Menschen ins Unglück stürzten, so wird der Staat den Verfasser dieser Briefe ebenfalls vernehmen. Da ich aber den Staat in meinem Briefen gar nicht anrühre und gehen lasse, wie er geht; so glaube ich gar nicht zu befürchten zu haben, als höchstens von Seite solcher Privatfeinde, welche den Staat in Betreff meiner betrügen wollen, oder wirklich betrügen, und gegen solche wird mir der Staat auch noch Schutz und Vertheidigung gewähren.

Die Frau von Grünersberg war über deinen Brief sehr betroffen, ich liess ihr den Theil, der Sie betrifft, vorlesen bevor der Brief nach Wien gieng. Sie sagte, sie könne sich nicht entschliessen nach Ungarn zu gehen. Mir scheint die Leute halten Ungarn für die Vorhölle. Wir haben das Projekt, sie noch einmal zu mir kommen zu lassen, damit sie Dicitur sehe. Vielleicht kömmt auch ihre Toch-

ter mit, und dann kannst du vielleicht eine Schilderung erhalten, wie sie beschaffen sey. Diese Sachen haben kleine Anstände, so dass ich nichts positives versprechen kann. Mein Schüler, Pater Petrus, ist heut nach Troppau zu seinen Eltern in Vacanzen verreiset, also fehlet mir er selbst, und die Buben, die er zur Bedienung braucht, folglich kann ich keine Posten schicken u. p. f. Ausländer [!] die sich nicht beschreiben lassen; denn freylich hat Dicitur einen Kammerdiener und einen Bedienten, aber da giebt es wieder Anstände, trop ennuyants pour les détailler.

Es freut mich unendlich, dass sich deine Gräfin und deine verehrungswürdige Schwiegereltern meines erinnern wollen, wenn ich nur um des Himmels willen praktische Mittel hätte ihnen meine Verehrung zu bezeigen und in irgend etwas zu dienen. Indessen bitte ich dich mache allseits meinen Respekt, und lass uns mit deiner Gelegenheit hören, dass ihr bey der erschrecklich anhaltenden trockenen Hitze nicht an der Gesundheit gelitten habt. Es war recht fürchterlich, und viele Leute haben sehr üble Folgen davon empfunden; ich hab aus Florenz noch keine Nachrichten, wie da abgeloffen ist, und bin deswegen einigermassen in Kummer, weil meine Tochter ohnehin über eine sehr unglückliche Schwangerschaft geklagt hatte, also scheint mir diesesmal das Sprichwort *nessuna nuova buona nuova* nicht recht richtig. Der Sanctus Practicus war beständig im Wandern auf Visitation. Ich hab ihm gar nicht geschrieben, bis jetzt vor wenigen Tagen. Wenn er in den österreichischen Gebürge während der grossen Hitze war, so wird er viel gelitten haben. Itineris kam von Wien zu mir, ging von hier gleich nach Haus und von Buchlau, ohne Brün zu berühren, gerade nach Karlsbad mit seiner Frau, von Karlsbad kam er hierher und war bey mir. Jetzt hat er mir etliche englische Kleinigkeiten für die Flöte geschickt, die recht schön sind, und die ich bisweilen Abends spiele. Item viele Hefte eines *Magazins aller neuen Erfindungen und Entdeckungen und Verbesserungen für Fabrikanten, Manufacturisten, Künstler etc.* und mehrere Bände eines *Almanachs der Fortschritte neuesten Erfindungen und Entdeckungen in Wissenschaften, Künsten, Manufacturen und Handwerken etc. von Busch*, damit ich ein wenig sehen könne, was während meines Unglückes neues in der Welt vorgegangen ist.

Florimunda hat mir bey der grossen Hitze praktische drey Roletten vor die Fenster meiner Zelle machen lassen, und vor das vierte liess mir die Fürstin von Hohenzollern eine machen, denn meine Zelle war so heiss, wie ein Glashaus, und diese Wohlthat war mir äusserst angenehm und nützlich. Meine Zelle macht die Ecke des Klosters und hat zwey Fenster gegen Aufgang und zwei gegen Mittag.

Die Gnade der Fürstin meiner Nachbarin hab ich meinem Schutzgabe zu verdanken, der täglich dahin kömmt, und folglich wer weiss wie gnädig von mir gesprochen hat. Dieser alte ci-devant

Graf von Hohenzollern hat ein Regiment, und ist aus dem edlen uralten deutschen Hause, aus welchem die Markgrafen von Brandenburg herkommen. Nachdem nun bey diesem Frieden von Tilsit der König von Preussen, wenigstens, wie ich glaube, mit gewissen Ländereyen zum deutschen Bund getreten, hat er den österreichischen Hof ersuchen lassen, diesem seinen Auserwanden den fürstlichen Titel zu geben, welches der Kaiser alsogleich verwilliget mit dem Bedeuten dass er alsogleich an alle Ziwill und Militär Behörden das nöthige werde ergehen lassen, damit diese Ehre und Titel dem Herrn General der Cavallerie von allen Stellen und Individuen gegeben werde; also ist der ehrwürdige Greis seit ungefähr 8 Tagen im Fürstenstand, oder besser er ist schon lang im Fürstenstand: nun fängt man erst jetzt an ihn für das zu betiteln, was er ist, und ich glaube auch, dass man ihn nicht könne in die Categorie der fürstlichen Gnaden setzen, sondern, dass ihm die Durchlaucht zukomme, wie den Herren, den ci-devant Würtembergern, Dicitur sagt auch, dass ihm der preussische Gesandte wirklich per Durchlaucht zuschriebe; man wird nur erst hören müssen, wie es die übrige Diplomatie und der österreichische Adel halten wurde. Mir scheint der Name Hohenzollern, der so ehrwürdig ist, schieke sich zum Grafen Titel, wegen des hohen Alterthums ganz wohl, und zur Durchlaucht wegen der Königlichen Verwandtschaft auch sehr gut, aber zur fürstliche Gnad gar nicht. Der Himmel segne dich und alle die deinigen, und das neugeborne Kind, wovon wir bald Nachricht hoffen.

Der arme alte Talian!

[Az aláírás helyén Kazinczy kezétől származó jegyzet:]

Baronis Andreae Riedele. Signavi eo cui literae scriptae sunt, Fr. Kazinczy.

[Lelőhelye ismeretlen; másolata megvolt Ferenczy Zoltán hagyatékában.]

5726.

Kazinczy — Vay Ábrahámnak

Széphalom, Septbr. 24 d.
1807.

Édes Uram Öcsém!

Éppen tegnap este vevém azt a' hírt Pestről, hogy Szemere Pál nékem Uram Öcsém által holmit küldött. Méltóztassék, kérem, ezen emberemnek általadni hogy még ma vehessem. Nyughatatlan vagyok látni, mit kapok. —

Mélt. B. Vay Miklós Urnak megtiszteltetésén nálamnál senki nem örvend szívesebben. Tegnap hallottam ezt Szőlőskén, hol csak kevés pillanatokatig mulathattam.

Ott egy Fesztőt találtam, de nem láthattam semmi munkáját mert csak akkor kezd dolgozni. Talám ide is eljő. Ollyanra szükségem volna.

Ezen egész holnapom futkározás. Nem vagyok házamnál. Az Ipam most gyógyúl halálos betegségéből, 's az szüntelen mozgásban 's rettegésben tart. Ez az oka hogy Uram Őcsémért mind ezideig bé nem küldöttem. Kocsit nem küldhetek, mert kerekem tört: de egy jó vérű lovat küldhetnék. Szombat napon talán kára nélkül hagyhatná oda Uram Őcsém a' bölcsesség' hajlékát, vasárnap itt lehetne, 's hétfőn virradatkor vissza térhetne. Irja meg Uram Őcsém, menjen e a' ló 's mikor legyen ott. Azon felyül hogy kedves Uram Őcsém felől én is azt mondogatom, a' mit Gr. Török Jósef bátyám monda mikor a' szekerünk Patakról kiindult 's Uram Őcsém a' felhágon állott, szeretnék valamit hallani Mélt. Consiliarius 's a' volt és reponált Generalis felől. —

Köszöntse Uram Őcsém Űti Urat szíves köszöntéssel, Kézi Mózes barátomnak pedig mondja-meg, hogy kevés napok alatt venni fogja levelemet a' Leonardus Attilájával 's Judicium de Cometá-val. Ellenben kérem, hogy Catalogusomat készítse vissza. —

Ajánlom magamat igen becses barátságába 's maradok Kedves Uram Őcsémnek

alázatos szolgája

K. F.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5727.

Perecsényi Nagy László — Kazinczynak

5^a 9^{bris} 807.

Nagyérdemű és Tudományú Ur[am]

Kedves drága Hazafi!

Még a' Nyáron — Révai Miklos Születése, Származása — Neme, attyainak Kifirtatásáról való hozzám botsájtott Leveledet vettem — melyre a' Felelettel Késtem — de már az előtt egy Hónappal azt Széphalomra általtettem. Akkor — bizonytalan Keveset, most bizonyos Nemsokat, és tős-gyökeres Igazat Révairól irhatok — A' Ki Tsanádon születvén ottan Romai Catholicus Anya-Szentegyházban kereszteltetett — ime ez a' Szül-Könyv — azaz Mátrícula — a' vagy a' Keresztelés-Könyvnek foglalattya — melyet magam irtamki —: „Per me Paulum Sándor Parochum (sanadiensem & Filialium, in Inc[liti] Co[mi]t[a]tu Torontaliensi — baptisatus est Filius *Nicolai Revai*, et Anno Consortis — *Mathias Jacobus* (a' kérdésben forgó Révai — így az apja Miklos volt — ő pedig Mátyás Jakab —) Die 23^a July 1752 — Levantibus ex Sacro fonte Domino Mathia — Őxl, et Conjuge Margaretha — —”

Következőképpen a' Boldogult Révainak neve apjáról¹ Miklos kereszt-neve a' Szerzetben ragadott reá — de eredet¹ Kereszt neve *Mátyás Jakab* volt. A' kereszt apja *Ózl Mátyás* akkor Csanádon Serfőző gazdag Ember lévén, most már fiai a' Bánátban földes Urak — Sorsa eránt Revai Miklosnak az igaz hogy végszélbéli Ember, vagy Katona volt ifiú korában az apja — és fiát *Mátyást*, Tsanádon Kis-oskolában tanította — de csak köz Katona lehetett — mivel a' Kitett Plébános legkisebb Tisztségben lévő Tsanádi Embernek neve elébe Perill[ustris] D[omi]nus, tizmezést — titulust tett — hanem a' nemtelenek vagy Mester Embereknek csak D. betűt adott — de sem ez — sem amaz tizmezést élében nem ragasztott — — Engel Keresztély Tsanádi Püspök is járult a' Révai tanításához, úgy véllem ez tanította az előbb kelő oskolákban is — többet rólla sem a' Hagyomán, sem az Emberi ide való Társolkodás nem tud. — —

E' mellett Fábitsits Josef Győri Tudós Barátomtól mai napon vett Leveléből értettem, hogy Nevemet, Hiremet némelly *Horváth József* és más Pesti Sihederek sértegetik, és *Versegi* nevű Íróval balgatagul sebesítnek. Lássák! én írók — azt *Cinna*, és *Varró* — az az, a' mi Onokaink ítéljék meg — még nints ideje hogy a' Magyar Könyveket valaki rostállya — csak a' Zoilusság — én Kazintzi nevet leginkább betsülöm — Révaim után! —

Peretsenyi Nagy László Esküttye T[ekintetes] n[eme]s Arad vármegyének — — —

[Külső címzés:]

Aradról

Tekéntetes nagyérdemű
Kazinczy Ferentz Urnak
Törvény Szék Birájának
Tisztelettel —

Per Várad
Debretzen
Tokaj —

Széphalom

[Kívül törött viaszpecsét].

[Eredeti: MTAK M. Trod. Lev. 4-r. 29. sz.]

5728.

Fabchich József — Kazinczynak

Tekintetes Urnak Kedves Barátomnak
tülelem Tisztesség!

7^{dik} Februáriusi leveledet vettem 21^{dikbe}. Kulcsárnak én is irtam 5 Ejusdem N[agy] Györbül Hadak Havának 5^{diken}: Az Győri

Akasztófa, és Kozáni Major közötti Forrásnál Ikerek 16. 1805 ez versek készültek: Lókuti Forrásnál nesze somlai, sunka, retek, só, bors, vaj, szegj kenyeret: józan užonna, vegyed. Mécénás kertébe koholt Maró, Názó Priápos verseket; egy kettő három azokra tör itt. zászlós, Földes Uram, duž Püspököm, ilyen Apátom, kétszer egy esztendőn kertetet hogyha nyitod: melybe vidéki Magyar Magyar elmés verseit hozza, mint Radamantos itéld, az java Pestre mehet. Széchenyi Grófnak arany könyvtára fogadja örömmel, Uj rostából ered lángja; ki adja, veszem Négy exemplárba velin posta, iúó, nyomtató papiroson. az versek nem homályosak. az harmad évi Premipetáknak egyike azt kívánta, hogy valamennyi konkurrensnek pontjaik öszve szedettenessek, mivel több szem többet lát: az egyik foganatos pontja ebből állott, hogy az oskolás városokban esztendőnkint két Tudományos Gyűlés tartassék, mert non cuivis contingit adire Corinthum Pestanam, melybe verseiket more collegii Arcadia fel olvassák. Mi tehát Ikerek Havának első napját négy órára dél után¹ ki hirdetjük, és minden Magyar Tudomány kedvellőt az fön nevezett kutra, és poetai užonnára meg hívunk: verseinket az talán addig fel állandó Pesti Magyar Társaságnak, vagy az ország Bibliotekariusának minden bizonnyal le küldjük: az országnak minden városaibul jeles fél esztendei könyveskéket ez képen reménylhetünk. *Subscript*[io] az Magyar Tudomány elő mozdítói.

egy egész holnap köllött Kulesárnak, még ez relacionat csá-válta, és 7 Martii nró XIX pag 150 ki adta. mi közöm nekem az más munkákkal? el érem e célokat, ha verseink az Bibliotekában alusznak? el küldöm Deesynek cum taxa 2. fl. az írja az cenzornak: Dignetur Illustritas Vestra hanc Annunciationem perlegere, atque si admitti potest, sua subscriptione roborare. Felelet: ez ilyen formába be nem mehet az ujságba, hanem a' mely verseket fognak csinálni a' concurrensnek, azokat elő adhatják ki hirdetésre. — Viszsa küldi Deesy levelemet subscriptionostul, két forintostul. mivel tehát szalmát rágatnak velünk Ujság íróink, azért nem járatom, ezért ex anonyma necessitate meg váltom. jól el találta, sermonem habeo non publici saporis, mely phrazist épen az nap olvastam lefektemben in principio Petronii pag 3. Lipsiae 1731. 5. Bipontinae cap. 3. mivel az Józeif, és Medárd vásárkor el el az pakétakat nem vitetted, vissza kértem Tumpakertül, ki levelében azt is meg irta, hogy az Juliusi Bétsi Tudós Ujságban Cserei Farkas (ez te vagy) sane quam lugubre canit de Hungariarum in curia &c. és mivel te fön említett leveledbe nem irsz semmit, akarod e ki fogni 20 Januariji küldött 16 forintainkat; recepissémmel nyomoztam Augustus derekán az bancós levelet, és 18 Augusti vissza küldötte az pesti posta cum hac indorsatione: da dieses Schreiben mit 16. fl.

¹ Fabichich által kihúzott szavak: „az fön nevezett kutra, és poetai užonnára”.

auf die schon zweimahl geschehene avisirung nicht bezogen worden, so wird solches mit den morgigen wagen retour gesendet den 17. Aug. mindenkinek vissza adtam bankóját.

28^{dik} Augustusi leveledet vettem 9 Septembris

Mind két darabjaidat pag 15, et 42 jol meg olvastam Boldog rétiben. Tumpaker küldötte meg cum paketi, tanquam episynaphim Revai-ani mur muris. be köttetem. de olvasatlan maradott. leveled okozta hogy által ugrottam rajta. Tumpacher írja, quod autor hujus tertii post Miklósfii et Kardos operis sit Horváth (gondolom Jozephus) ösmcrem személyesen. két esztendő előtt meg látogatott; mint egy emeritus Jurista lehet most. ugyan ezen gyerkőce azon könyvecskének szerzője, melly pag 153. sub lit[eris] h[is] név nélkül hozattatik elő. apjának dedikálta. székes fejér V[ár] Megyei. vagy városi nemes születés. nem tudom Már Péter Res[ormátus] Predikatorul e, vagy Nagy Jánostul olvastam, vagy talán magamnak is meg vagyon. egy gyermekes exercitatio. rá most nem juthatok. mindjárt pagina sequenti 154. meg támodja számárul Perecesenyi Nagy Lászlót, mint ha Revainak tanítványi mind Revaiak volnának. 10 Septembris post tuam perceptam epistolam olvastam ott, intra biduum finivi totum. Irtam hamar Nagy Lacinak kitul Julio vettem levelet, sed octobri akartam felelni occasione descendente. ki semmit sem említett előttem levelébe, noha az könyv már Revay éltebe kész volt, mert azt írja Tumpacher, hogy nagyon kacagta Révay az pag 284 Lapideus stilust.

az Bécsi Literaturt nem olvasom: tegnap juttatott Már péter kezembn egy. német könyvecske titulust: Beitrage zur zweckmaessigen einrichtung des öffentlichen katholischen Gottesdienstes und der Liturgie. von I. M. Schellhorn. der Philosophie Doctor und Velpriester in Franken. 1805. 94. Seite. 8. groschen. Arnstadt b[e]i langbein. azért közlöttem velem, hogy tavál Julio in negotio vocum Hungaricar[um] Comitatusi qua commembrum az misét Magyarra sürgettem. no, mondék nem én vagyok az első, noha nem ösmertem az Nemett sógort, de az igazság több elmékben is együtt ki tündöklök. meg rendelttem magamnak, Schveiger talán elhozattathatja. ez orrába tolyon az ittai káptalannak, ki előtt Hereticus, entuziasta valék. ez Már péter által rá ütök az nevezett cikkeleitekre.

Baró Vaj ügyérül sok féle képen szolanak, bizonyost nem tudok felőle: de reménylem hogy az Bölcs ember nem hibázott, és jó vége lézen, talán már meg is van.

Nagy Pál Somogyi Püspök Hugának az fia. az apja Sopronyi Vicispán volt. valamennyi papoknak ellene szegezte magát. az avunculus miatt nem merik cenzurálni. inkább szeles hogy sem tüzes: Sopron varmegyében egy Districtus Rábaköznek hivattatik: az ottiak esuf neve: te Rábaközi Dőre. Augustus elején itt által ment. talán elkergették az Dietából.

Rájnist személyesen tüled nem köszönhetem. Husvét után egy héttel innen Türijére ment. az az: Pajntner ötét projektálta az

Premonstratusoknak, Praeceptorul, és Direktorul. ez fél esztendőbe tanította az fejár süldőket more collegii Repetentium Esaviticorum. most Sz[ent] Mihály napjára Keszthelyre megy az professorokkal, Mind Sz[entek] napján el kezdik ott az oskolát Direktorsága és további tanítása alatt. Jó lesz neki dolga, forte ha van eszek az hőszinüeknek, holtáig. elég számául írta meg akarmelyik Pesti nem rudis tanítványa, vagy barátja Revainak életét nro 34. p. 282. Csanádon *nevekedett, Szegeden tanult.* méltán nem tudod, hol született. ibidem Rathul kezdett *Hirmondót írta* an immediatus Rathii successor, an qvotus? mikor elhagyta, azt tudom, hogy Gróf Niezky Kristóf az piarumokra parancsolt sub dissolutione interminata piarum, ha el nem teszik: ratio non alia erat, qvam quid non deceat scribere nova p[er] l[e]cit facium, et qvoadhuc plus est *piarum* ezt most mindjárt Ráthoz megyek meg kérdeni. azonba de Nagy pali hodie in prandio Praepositi majoris sciscitatus sum: negat Vestratem relationem sub sisteae: vocatus est ad verbum regium: az királynak egy kukkot se felelt: bufelejtésbe járt haza már háromszor is. eqvos, sednon aurigam dicitur habere. az apja testvére az volt Personalisnak, Boldis Fejérvári, Imre Győri kano-nokoknak. Ha tudják az recensensek 57 Esztendeit Révainak, miért nem írták az Esztendő számát napjával? Hagyj békét ez kérdésnek. Csanádi születésnek mondotta egy mái volt piarista convendégünk. de csak az ujságbul: mi is verseibül annak tartottuk. Rathul most jövök, temetni készült: meg mutatta kész feleletét hozzád ugyanez dologba, minden órán várhadd tüle. Intermedius fuit Matyus. az két pakéták nálam pöcsételen vagynak. ha valami Argyirusi Grif madár hozzám vetemedik, az fogja Dajkának tördelékeit, és Ifigyenianak végét hozzád röptetni. az Pesti Medicum collegium consultans de aestate caniculari conjectat grassantem epidemiam. eddig jó egészségbe vagyok. Isten tartson meg bennünket Drága Hitveseddel együtt, kit is ezerszer tisztelek.

Mérték Havának¹ 17^{dikén} 1807

Fábehich

[Eredetiije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5729.

Kazinczy — Vay Ábrahámnak

Széphalom, 18. Novbr. 1807.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom!

Liszkáról írt levelét nagy örömmel vettem Uram Öcsémnek. Köszönöm rólam való emlékezetét, 's higgye-el Uram Öcsém, hogy

¹ November.

gyönyörködöm benne. Borbély Urat igen szívesen fogtam volna látni oly sok esztendő múlva, Mélt. Septemvir Urnak szavait pedig elmondtam Kázmérban a' még mindég betegeskedő, mindég gyógyulni induló 's ismét recidivaló Ipamnak és Bátyámnak, a' kik azt nagy érzékenységgel vették mind ketten.

Én pedig még mind eddig nem levék atyává. Egy hétnél tovább bizonyosan nem viszi Sophiem a' terhét; kiről Uram Öcsémnek azt írhatom, hogy midőn nem régiben valaki egy tányér mogyorót hozott, c' szókkal tette azt félre: das habe ich auch für den Ábris, er isst es gern. Ő Octob. 24dike oltá Kázmértt van.

Tegnap Ragályi Tamás nálam vala. Igen gyönyörű készülletű ember. Sokat vártam tőle mindég, 's nem csalt meg reménységem. Előhozta azt a' bibés punctumot, a' mellyért valóban pirúlhat; én legalább fognék, ha mással úgy bántam volna. Nem mentem magam, ugymond: 's úgy vitte a' szót, hogy én azt hiszem, hogy nékem annyi levelemre azért nem felelt, mert nem volt neki szabad felelni. Én félre esaptam a' dolgot, szántam őtet, 's nem vádolom, nem is investigálok semmit. Meglehet, hogy azért nem írt, mert el volt tiltva. Ha így, bosszankodom, hogy testvére a' nénjének, a' ki köztünk ezt a' nékem igen kedvetlen hasonlást csinálta. — Uram Öcsémet igen szoros barátjának tartja. Ezt öszveeggyeztetni holmivel nem tudtam. Egyéberánt sok dolgokból tapasztalom, hogy ez az igen ritka tulajdonságú Ifjú valóságos fija a' megholt Consiliáriusnak, valóságos testvére Jósefnek a' bátyjának; azt mutatja csak physionomiája, mozdulása, beszéde, gondolatjainak lógikai folyamatja 's még szemeinek forgása is, mellyeknél, hogy ezt is mondjam — az Országban sincs szebb eggy pár szem. — Csupa tűz és elevenség. Édes Uram Öcsém ezt a' textust, ha szemben leszünk, végig fogjuk nyomozgatni; készüljön-el reá Uram Öcsém!

A' feleségem azon esetre, ha Kálvinista gyermeket szül és nem Pápistát, Uram Öcsémet akarta kikéretni, hogy a' keresztségben viselje képét a' Generálisnak. De én elébe terjesztettem, hogy Uram Öcsémet leczkés napokon ki nem merem hozatni, nem mivel belőle kára volna, hanem mivel a Consiliárius általa megbántatnék. Osztán csak jó is az oly korbelleket, mint Uram Öcsém, arra szoktatni, hogy a' mi rendben van rendben tartassék és magokkal semmi sophisticatióval ne dispensáljanak. — De nagyobb az, hogy már nem a' Generális lesz a' gyermek kereszty atya, hanem eggy valaki más, és ezt azért, mert a' Generális maga is szép gondolatnak fogja találni, ha ez így lett. —

Ajánlom magamat becses barátságába kedves Uram Öcsémnek, 's maradok a' legszívesebb barátsággal

alázatos szolgálja

K. F.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5730.

Nyiri István — KazinczynakS[áros] Patak. 1807. decemb. 1st Napj.

Tekintetes Ur!

Különös örömmel lepelt meg a Tekintetes Ur Ajándéka, 's levele. A' Rajzolatnak némelly vonásaiból lehetne ítélni, hogy a Rajzoló nem tanult Rajz Oskolába. — Én még most is tsudálkozom, mitsoda keves az, a' mi a kezeket, Fejnélkül, illy nehéz foglalatosságba tehettele! Az az igen rendes jegyzés, hogy a' nehezet könyel tsinálni mint a' Szépet — Vagy maga különösen teremt Szép tsinálót — vagy Szépet tsinálni lehetetlen.

A' Tekintetes Úr kedves Ajándékának tartogatására különösen figyelmezní fogok — és hogy Collegiumunk 's Könyves Házunk bódlogitása körül gondoskodván, az én RajzOskolámról is meg emlékezik, alázatosan köszönöm — a' ki magamat kegyes hajlandóságiba ajánlván vagyok

A' Tekintetes Urnak

alázatos szolgája

Nyiri István mk.

[Eredetije: MTAK Irod. M. Lev. 4-r. 29. sz.]

5731.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Széphalom, Decemb. 5d. 1807.

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram,
kedves Uram Bátyám!

Sophie nékem tegnap reggel egygy egészséges, nagy és kellemetes ábrázatú lánykát szüle, kit holnap Grof Vander Nathné az özvegy Szirmay Tamásné képében 's Vay Ábrahám a' Generális Vay Miklóséban fognak Eugénia Barbara Nicolaissa név alatt keresztyénné avattatni. Ajánlom ezt a' familiánk kis sarjadzatát az Úrnak kedves Uram Bátyámnak 's az Asszonynak kedves Asszonyom Nénémnek kegyességebbe. Adja az Isten, hogy a' gyermek valaha öröme s' diszére lehessen házunknak, 's maradéki a' kedves Uram Bátyám maradékival szent és szép atyafiságban élhessenek valamig mind a' két ág új meg új sarjadzatokat cseszteni fog 's a' szerencsétlen végezés ki nem szárasztja. — Ajánlom magamat nagy becsű kegyességeikbe 's maradok alázatos tisztelettel

Az Urnak Uram Bátyámnak

alázatos atyafi tisztelő szolgája

Ferencz

Eugeniának az Anyja nevezte, — Barbarának a' Napam a' régen megholt anyja emlékezetére, kinek neve napján született — a' harmadik nevet én adtam Vay Miklós eránt való tiszteletből, az ő neve napján kereszteltetvén.

Ha Szirmay Tamásné Kassán van, jelentse Uram Bátyám neki, hogy ezt expressus által adtam tudtára Körtvélyesre irt levelemben.

[Eredetije: OSzK kéziratgyűjteményében.]

5732.

Fabchich József — Kazinczynak

[1807. dec. 10. körül.]

Szeptembernek 23^{dikén} vettem örömmel Stelzer Alsó Győri kalmár által az Zrini Miklósról Szóló Nemet beszédet, és Péczy Imrének Magyar Nyelvét. Ezt, valamint ki jött, Leposa Generalis Perceptor Úr velem közölte, hanem akkor nem tudtuk, hogy Péczy az szerzője azt alig ha nem Magyar karmita szerzette. pag. 6. lin 4. mit schlechter befriedenheit. 17. in medio Zusperren, fine, Erfahrens bey Hof. 18. lin 12. nit von Erbfeind. 28. fine. Wildschwein, so einem beeren gleich ware. talán csak az ietus Dedaleust érti. Hogy Péter bátyja vagy öccse volt, pag. 24 tanultam.

28. Sept. irt leveledet vőm 8ber 8^{dikán}. Rájnis Keszthelyen lakik, ha fel állott az Premonstratusoknak ottai Gimnazioma. ha pedig nem, Túrján van. Sümegh az utolsó és leg közelebb Posta ide. Születése esztendejét József császárával vettem egybe, tehát 1741. Nem tudom mit irt Perechenyi Revay helyerül, napjárul. Szánt szándékkal el olvastam az ugyan azért csak minap be kötött Latin Carminait. Elegia II. pag. 16. in nota Tsanadinum, natale mihi solum. Elegia XIII. pag. 44. De Die Natali VI. Kalendas Martias. már itt vessétek kalapalljátok: fuit ne annus ejus Natalis Bissextilis, nec nehogy ez napján is tul lehessetek. — Ráthtal az egész leveledet közöltem. közlöm ez alkalmatosságot is véle:

Hogy szombaton 5. Xbris. három napra az VII. olimpiai barátomhoz gyalogultam, ott találom Moskovszki Antalt sororis filium, Gönczi Samuelt, Procuratores Fiscales S[átor] A[lja] Ujheylini, et puto Tályac, in earum negotio Viennam euntes. reduces accipient per tesseram a Petro Már Ref[ormato] Minisztró in Ujváros e regione Agni cauponarii residente paketas ambas, cujus etiam sermo de inoculatione variolarum majori inclusus est. és ugy rész szerint álmom tellyesül, melly az nagy paketában irattott, hogy Győrből vitetik el Pindarus. Ez tehát azon Grif madár, ki vaktában ide érkezék, és hozzátok az füstös pakétákat bizonynyal el viszi. Boldog Isten! mi nagy örömmel irtam le r, s, t, u. x öt

árkusokat az Magyar nyelvről, melyeket ez királynak szegény Magyaraink in Gravaminibus representáltak. pénzen hozzá nem juthattam eddig. le irták kis papjaink, az nemetek Magyarul tanulni kezdettek: magam juxta punctam quintum Pronaji akár melyik matériámat, vagy is mind az hármát Magyarul magyaráznom, vagy Professor Lingvae Hungariae qua Studium in omnibus Lyncis ordinarium vallanom. De 15^{dikre} minden conditio nélkül az Dieta végeztetik. az Gravamenek Tavaszi Dietára haladnak: no még egy esztendeig jobban elkészülhetnek hozzá. már választottam secretariust, négy tagokat . . . [*A levél vége levágra.*]

[*Külső címzés:*] Tekintetes Széphalmi
Kazinczi Ferencz
Urnak Kedves Barátomnak
Két KFFI vel jelölt pakétácskával
Széphalom

[*Kívül törött viaszpecsét.*]

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levellek.]

5733.

Kis Imre — Kazinczynak

Tekintetes Ur!

A' N[agy] Csokonay Sirkövére, nézve, én azt követtem el, a' mit belső meggyőződésemm legjobbnak vélt, és mindent a' mit tsináltam annak előmozdítására volt intézve? Oda ütött é ki? a' hová én kívántam? jó volt é az Intézet? vagy nem? A' mások Itéletétől függ — engem legalább soha sem vádol belső Érzésem. —

Harmintz három Rhfrint jött hozzám utánna való Járásommal, — hogy eddig illendő helyére nem küldöttem ez hibának látszik; de a' kik közelebbről esméri a' Környüállásokat, tudják hogy én oka nem vagyok — Neveiket Könyv nélkül is tudom; de nem akarták hogy közönségessé legyen. Melyre nézve tsak a' Summát küldöm 33 f^{ba}.

's illendő tellyes Tisztelettel vagyok.
Debretzenben. 16^{dik} Decembris 807

a Tekintetes Urnak

alázatos Szolgája
Kiss Imre mk.

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 30. sz.]

5734.

Kazinczy — Szemere Albertnek

Tisztelt kedves barátom 's atyámfija!

Az öcsémé a' Szakács, a' kiről szót tészek, 's az is már másová bé van szegődve. Ezt tudván, 's értvén a' Hajdutól, hogy egyedül azért küldetik hozzá, jónak láttam ötöt a' levéllel egygyütt vissza fordítani. — Én semmi esetben nem vettem volna cselédesalásnak lépésedet, noha örvendek, hogy a' lépést úgy látom téve, a' mint azt tenni illik. A' ki olly igaz értelemben paterfamilias mint én és a' feleségem, az mindég kap cselédet. Ezt annál kevélyebben mondom, mivel igaz, hogy én és a' feleségem a' cselédséggel (Római értelemben vévén a' familiát) felette szeliden bánunk, a' jót szeretjük, a' rosszat meg nem szenvedjük, jól tartjuk és fizetjük bérét szentül az utolsó fillérig.

Édes barátom! bár melly bizelkedő nékem a' Phaedrusból előhozott rend, hidd el, hogy barátságod azt reám igen helyén kívül alkalmaztatja. A' gazdagság' gondjai felette jól illenek a' legnagyobb emberhez is. Nem szóllok Cincinnátusról, Curiusról etc. azok, azt mondhatnád, igen távol időkből előhozott példák. Nézd a' Haza' nagy emberét, az *αγαθὸν ἀνδρῶν*-t (férfiak királyát) Vayt, 's lásdd, ha illetlennek tartja e' ő is, a' ház gondjait folytatni. Voltaire felől mondják, hogy elhüle rajta a' világ, midőn ő a' kis Fernébe vévén magát, azt kevés idő alatt a' legnagyobb virágzásba hozta, Washington pedig 7000. holdföldet szántatott minden esztendőben. Illy nagy példák mellé teheted a' nagy Lónyait is. Ha majd dicső pályájába belé fárad, 's megszűnik lenni Atyja a' Hazának, a' maga házának lesz atyjává. Most hadd költse gazdag jövedelmét a' Patres Conscriptik között, mint igaz fényű csillagzat.

Nem hiszem a' megölés felől való hirt, 's az a' tett olly irtóztató, hogy azt nem örömet hallom még a' leggonoszabbak felől is. De miolta töled hallám azon töröm magamat, hogy micsoda trópusi locutio volna az, a' midőn meglettnek mondjuk, a' mi óhajtatik.

Elfelejték valamit beszélni, a' mit nagy gyönyörűséggel hallottam, mind azért mert a' tett igen szép, — mind mivel az igen szép tett igen szépen is van téve. A' Prussziai Király Herczeg Hatzfeldet hagyá Berlinben, mikor az ellenségi birtokká leve, hogy ott az ő képét viselné. Ez, hogy ott maradhasson mint tisztí személy, hűséget ígére Napoleonnak. Azonban arra tántorodott, hogy Királyának titkon holmi tudósításokat, intéseket küldözgessen; mellyek indítója, a' hűség, szép ugyan: de a' Népek' törvénye előtt vétkes, sőt az a' Morál előtt is, mert hittet játszani nem szabad, 's két képet viselni ocsmány dolog. Levele elfogattatott. A' cselekedet hírcül leve a' publicumnak 's kiki látta, hogy Hatzfeld felett halál lebeg. Viselős leánya Hatzfeldnek Napóleonhoz fut. Béhoesztatik. Kandalló mellett állott. Az Asszony térdre akara bukni

Napoleon előtt, ez ölbe kapta 's nem engedte neki ezt az aláztatást. Paranesol, hogy adja-elő miért jó. Ez elmondja. Napoleon kezébe adja az elfogott levelet 's kérdi, ha ismeri é az írást. — „Ah, a' szerencsétlen Atyámé!” — Asszun, ugymonda N. mig a' levél existál, addig az Atyádnak nincs szabadulása. Az Assz. ismét esedezék. N. még egyszer elmondja a' szót, 's ujra int a' szemével. Az Asszony mozdulást tesz a' tűz felé. De Napoleonra pillant, ha szabad é? N. elfordul, s' megég a' levél. Akkor N. hozzá jó 's örülve mondja ezt: A présent il est sauvé. (Ecce nunc est salvatus.) Ezzel a' franczia Atticismussal még a' köszönetet is elhárította magától.

Az irgalom igen szép virtusa az emberi szónak, 's valljuk meg, N. becsülhette Hatzfeldben azt a' botlást, mely azt mutatja, hogy az ő jobbjág hűsége balan(sir)ozta a' becsület' szava' kívánságát. Én erről a' tettről inkább ítélhetek mint hét millió ember a' hazámban, mert magam is ezen sorson forogtam. Fejedelmünknek egy egy legszebb eszelekedetei közé tartozik, hogy nemesszívű vala Gen. Vayval ismét hordatni a' fejér mentét.

De a' Hajdu nem akar várakozni, 's látom setétedik. Ajánlom magamat barátságodba 's maradok hiv tisztelettel

Széphalom, 22 Xbr.
1807.

tisztelő barátod
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5735.

Kazinczy — Szemere Albertnek

Széphalom, 31. Xbr. 1807.

Édes, barátom,

Leveledet a' tudva lévő Zsidó csak úgy adta kezemhez, ha néki róla recepissét adok. Minthogy úgy kívánta, adtam.

Bár mely nagy légyen is a' hyperbole a' Saul történetének az én minapi levelemre tett alkalmaztatásában, örömmel vallom, hogy az egy felette szerenesés gondolat. Voltairenek csudált epigrammáji mind ilyenekből állanak. Csak versbe kellene önteni az efféléket, mellyek nálad úgy lobognak, mint a' nyári estvéken az ég' tüzei, 's készen állana a' Magyar Martialis.

Egyéb eránt én örvendek ugyan, midőn magamat elmés és szeretetre különben is méltó emberek által szerettetni látom, 's tudom, hogy a' barátság gyakorta szől olly formán mint a' hizelkedés: de annyira távol vagyok attól, hogy az afféléket pengő pénz gyanánt vegyem, hogy inkább azt mondhatom-el, hogy egy egy kinosabb nemét a' halálnak nem ismérek, mint a' tömjén' füstí által való fulasztást. —

Ut matrona meretrici dispar erit, atque
 Discolor, infido scurrae distabit amicus.

A' tette azt a jegyzést teszem, hogy eddig ugyan a' tettnek csak rossz értelme volt a' pinguis populusnál, és annál sok ideig ezután is csak rossz lézen: de a' kik a' deák és német literatúrával ismeretesek, a' hang' hallására megemlékeznek a' facinus és That-ra. Ennek jó oka van. Hogyan mondom-ki hát különben a' pulchrum facinust? Cselekedetnek e? — Hosszasan meg lehetne mutatnom példák által, hogy ezt úgy nem kell. Osztan ide is illik a' mit Horátz mond az erdő lehulló 's ismét uj meg' uj leveleikről. —

2.) Az említett szöllásnak nem tudok más nevet adni, hanem ezt: Hypallage. Ámbár az illy substitutióra nem tudnék példát előhozni Római Classicusból, de annyi csak ugyan igaz, hogy az substitutió. És úgy hadt legyen Hypallage.

3.) A' ki illy későn fog a' sertés neveléshez, jól teszi, ha azoknak tanácsával él, a' kik régen fogtak hozzá, mert foghattak. Olesvári nekem hasznomra volt ott, 's nem átalom megvallani, hogy hasznomra volt.

4.) Egy bizonyos cikkelyére levelednek, édes barátom csak azt jegyzem meg, hogy ha abban a' bizonyos dologban gyengeségem volt vagy van, azt a' gyengeséget az is ingerlette a' mit leveledben olvasok — az, hogy midőn szívem tisztának kiált, látom, hogy még a' jók által is vádoltatom, 's vagy a hátamra kell ragasztanom árkusokra irandó apologiámat, vagy azt kell látnom, hogy kárhoztatnak, még pedig kihallgatatlanul. Ennek természetes következése az, hogy a' vádoltatás' kárhoztatás' okát úgy nézzem, mint a' mellyre megrendülhetek. Mikor az ember valakit kárhoztat, jól teszi, ha előbb magát a' vétek eránt megvilágosztatja; vagy ha azt nem teheti vagy tenni nem akarja, sorban előszámlálja magának mind azon eseteket, a' mellyek lehetségesek. Péld. ok. ha a' cselekedet ostoba gögből, kevélységből, nevetséges családi Dölyfből esik — úgy igen is rut. Ha valaki értte bosszut áll — úgy igen is keresztyéniséggel, moralitással ellenkező istentelenség, gonoszság — ha csak onnan ered, mert praejudiciumokkal megvívni nincs elég erőnk, úgy nem egyéb mint gyengeség — ha csak szelid módokkal, ha csak szeretettel teljes és csendes capacitatió által igyekeztünk megfordítani, de nem csak erőszakkal nem ellenkeztünk, sőt érezvén, hogy kiki szabadon alkotja a' maga szerencsáját, szabadjában hagytuk annak a' kit illet, a' dolgot, azolta pedig nem csak szerencsétlenekké nem igyekeztünk tenni azt, a' kik által magunkat kinosan illetve gondoljuk, hanem peroráltunk is mellettek 's másokat a' perfecta obligatiók teljesítésére buzdítottuk, úgy már heroismus is. Ezeket és még több illyeket fel kellene tenni édes barátom, a' kárhoztatás előtt mindenről, a' kit néha nem ismertünk éppen érdemetlennek becsülésünkre, 's sokkal közelebb járnánk az igazsághoz mint midőn

valakit szeretetlenül kárhoztatunk. 'S kérdés hogy a' mit francziásan a' *praejudicia* mok' *respectálásának* nevezünk, néha nem az okosság sugallásainak követése e? Nékem nem volna nehéz ezt a jelenvaló dologban is megmutatni. Osztan a' más félen is illyes mustrát kellene tartani *per omnes casus possibilis*, 's mindenik mellé tenni: ha pedig ez ezt is tette, már úgy magának köszönje baját 's elégedjen meg vele hogy nem csak bántatik, hanem etc. etc.

Ezek hosszú magyarázatokat kívánnak, arra pedig itt sem hely sem idő. — —

A' mint veszem észre, Te a Hazai Tudositások czimje alatt kiadott ujság leveleket nem ismered, hogy Szemere Pál barátunknak nyomtatott irását úgy közöld velem 's ő úgy közli veled, mint ujságot. Barátom én ha lopnám is reá a' 13 ftot, mert esztendeig annyiba kerül hordatása, ez ujság nélkül el nem lennék. Sokat nem tudsz, a' mi a' Haza dolgaiban 's literaturájában történik 's lelked sok gyulasztás 's táplálat nélkül marad. — Én Szemerének ezen irására nyomtatva 's épen ezen Ujság levelek által feleltem. Ohajtom hogy azt is lásd. Palitok fénye lesz literaturánknak, csak Sógora tanácsát ne kövesse. Meglehet, hogy a' Prókátorság mindezek felett pedig a' minden egyéb falatoknál zsírosabb falat, a' Vármegyei szolgálat; amelly azokat is, a' kik jók, impostorságra tudja tántorítani, többet hoz-be a' konyhára; látjuk az Országban mindenfelé, hogy mint gazdagodnak azok, a' kik azt viselik. De a' poéta

vivit siliquis et pane secundo,

's nem gondol a' gazdagodással, hanem csak azzal, hogy a' jóknak emlékezetekben élhessen.

Hogy Ragályi Szemere Pálnak ezt a' munkáját gunyolhatta, meg nem foghatom. Nem vártam azt. Azonban az emberi szívnek sok gyengéje vannak. Mind Szemere Pál mind Ragályi Tamás igen érdemes ifjak. Őket *Seu calidus sanguis seu rerum iustitia versat*, hadd veszekedjenek. Ha *praedestinálva* vannak, jók lenni, idővel eggy czélra jutnak. Jó hogy ezt tudom. Palinknak magam fogok irni eránta. Kérni fogom, hogy siketüljön-meg a' gáncs eránt, 's az neki csak ingerlés gyanánt szolgáljon a' *n a g y o b b a k r a*. Ez az egyenetlenség, ez a' vetélkedés még hasznára lehet Literaturánknak.

A' Kovács Józsefhez irt versben sok jót találtam, és sok hibást. Pali nagy kedvellője a' Német Poézisnek. Azt fogom neki tanácsolni, hogy ha valamely munkájáról itélni akar, fordítsa azt németre, 's olvassa-meg figyelmesen. Akkor mingyárt rá ismér, mi kíván törlést.

Éjfél van. Feleségem a' kis lánykájával, a' ki már ma 27 napos, és a' ki anyja emlőjén olly kövér fog, a' mint látszik, lenni, mint a' nénje volt, 's a' sógor asszonyom a' szomszéd szobában

alusznak. Én is ágyba vetem magam. — Adjon boldog új esztendőt Neked is az Isten. Éljen szerencsésen!

tiszteelő barátod:
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5736.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Nagy tiszteletű Drága Uram Bátyám,

Az Anyám, az én Sophiem, és én, az innepeket Beretön töltöttük. A' szegény Ángyunk olly gyengén van, hogy nem sokára bizonyosan elalszik. Kárner és Karnerné, Pista és Pistáné egészségesek. — — Édes Uram Bátyám, végye a' legszívesebb tisztelet gyanánt Uram Bátyám, ha kimondom, hogy a' Bereteieknek igen fáj, hogy Uram Bátyám a' szegény bátyánk temetése óta sem meg nem látogatta őket sem levele által nem vigasztalta; és hogy a' Vendégek a' kik tudakozták, hogy Uram Bátyám mikor volt ott? elhűltek annak értésére, hogy nem volt ott. Én tudom azt, hogy Uram Bátyám azzal az atyafisággal viseltetik erántok, a' mellyel illik és hogy a' Beretői ház vesztését szívesen sajnálja; 's az onnan való elmaradás' és levél írás fontos okokból ered, vagy legalább olly ártatlan dolog, mint az, hogy Dienes Öcsénk az Uram Bátyám levelére három esztendő múlva felelt, még pedig akkor is nem írva, hanem csak szóval. De ha ártatlan is, szemet szúr és fáj. Az Uram Bátyám megjelenése vagy írása annál kedvesebb lett volna, mivel Uram Bátyámon a' sor legöregebbnek lenni közöttünk. Végyen időt Uram Bátyám magának, 's látogassa meg őket.

Ha uram Bátyámnak megérkezik a' Consiliáriusi Diplomája, vagy addig is míg az expedíaltatik, a' levél az Agenstől, méltóztassék Uram Bátyám azt velem tudatni. Reám a' Consiliariusság nem illik, és ha illene is, nekem az nem kell. De hogy Uram Bátyám, a' kire az minden tekintetben reá illik, az legyen, azt szívesen óhajtom, sőt kérem Uram Bátyámat mindenre a' mire kérhetem, hogy azt magának adassa-meg. Nem ideális világban élünk, hanem realishban; és ezer 's tizezer ember közt kettő három az, a' ki a' tituluson azért nem kap, mert az titulus; azok a' lángfejű fecsegők merő rókák; nem kapnak a' magasan álló fűrtön, mert — — éretlen és keserű. A' nyavalyások! és még ők kevéskednek filozofiájjal. — — Azt beszéllek, hogy Uram Bátyám Mágnessá lesz. Csak az Istenért ne Báróvá! Mediocribus esse, non homines, non Di, non concessere columnae. Grófságot szerezzen Uram Bátyám, 's praeficiáltassa Kazinczivá a' hűgomat. Úgy néztem ki Gálszécsen lévén 23dikban, hogy Theresi hugom egész háznépével kihál. Úgy Sophie még gazdagabb lesz. Az Indusoknál

kiki köteles eggy fát ültetni legalább. Ha fát ültetni szent kötelesség, hogy ne volna nemünket szaporítani. Leánygyermekben pedig kihál a' faj. Ezzel nem azt mondom, hogy szabad családi büszkeségből a' leányaink' gégejüket¹ megmetszeni, sőt utálok az istentelen részrehajlást: de mit vét, és ki ellen vét Uram Bátyám, ha Sophiet *fiuvá* téteti? 's a' *Kazinczy névre* fényt von? — — A' ki Mágnás lesz, az nem csak *négy betűt* vesz, hanem² a' Polgároknak alsóbb Classisából fentebb classisába lép által, és maradékot szerencsésebbé teszi. Osztán némelly Nemes neveti a' Mágnást, hogy az valami nagyot keres a' *Méltóságos* nevezetben: azonban próbálja csak valaki, nevezze őtet *Perillustrisnak*, 's bé fogja fakasztani érette a' fejét.

Bátorságomat végye Uram Bátyám annak érzése gyanánt, hogy Kazinczi Kazinczihoz szóll, és én familiám Elsőjéhez szólllok.

Maradok alázatos tisztelettel

Az Uram Bátyámnak

Regmecz 2^a Jan. 1808.

alázatos tisztelője

Ferencz

Az én kedves Sophiem Kázmérban maradt. Két hét alatt indulunk Semlyénbe. Asszonyom rettenetes hurutban fekszik; 's egygyütt indulunk-le.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5737.

Kazinczy — Vay Ábrahámnak

Édes Uram Öcsém, kedves barátom!

Csak eggy szempillantásom van ezen levelemet írhatni, és így röviden: Nekem nagy mondani valóm van Uram Öcsémhez azon dolgok felvilágosítására, a' mellyek utóbbi nálam léte alatt Uram Öcsémet nyughatatlanná tették. Uram Öcsém ismeri e' részben gondolkozásomat, 's tudja hogy én a' dolgot úgy veszem mint az az eléggé megöregedett ember, a' ki a' *világot*, az az az *efféle dolgok' folyamatját a' világban* ismeri, 's tudja, hogy mit lehet eszesen reményleni, várni. A' kártyavár két nap is cláll az asztalon, ha szellőt nem csinálnak a' szobában: de minthogy azt minden mozgás csinál, eggyszerre öszverogy, noha az építő sajnálja öszverogyását. Nem ezért szólllok tehát hanem hogy Uram Öcsém igasságtalan ne legyen bizonyos csak félig ismért dolgok megítélé-

¹ Fölötte áthúзва: torka.

² Fölötte áthúзва: magát.

sében. Bizonyos emberek rajta vannak: de azok, a' kik sürgettetnek, úgy viselik magokat, mint józan gondolkodású és nem goromba emberek. Én nem a' magam embereimet ítélem-meg, hanem az idegenen esudálkozom. — Ezen szempillantásban jó hozzám Szatthmáry Pál Ur. Végzem levelemet. Adieu édes Uram Öcsém. Sophie köszönti. A' keresztleánya csókolja kezeit. d[ie] 13. Jan. 1808.

Reggeli alkalmatosságom, mely által ezen levelemet Patakra küldeni akarám, elmaradt. Holnap reggel megyen ismét. Felbontom tehát már lepecsételve álló levelemet, hogy egy két szót vethessek mellé. — Szatthmáry Pál barátunk akkor jöve bé a' szobába vagy inkább akkor jöve házamhoz, midőn a' tulsó oldalon lévő levélnek már csak négy sor híja volt. Miatta kénytelen valék abba hagyni. Nálam ebédelt. Beszélle, hogy UramÖcsém egy kis lovon, (nyilván a' Szentesi Úrén) hogy érkezett oda, a' hol ő is volt. — Így talán nem lesz szükségem a' magyarázatra. De ha lesz, szóllok Uram Öcsémnel a' dolgról, mikor szerencsém lesz látni. Bár csak megint könyv auctió volna Patakon.

Ezen Golopra szöllő levelemet csak bizonyos alkalmatosság által szabad, nem pedig Postán elküldeni, mert nem szeretném ha idegen szem olvasná. — Üti Urat igen szívesen köszöntöm. A' kis Génie úgy megnőtt úgy meghízott, hogy meg nem ismeri Uram Öcsém.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5738.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Fáy Andrásnak Kazinczy Ferencz barátságos szives idvezle[te].

A' Bokréta negyed nappal ezelőtt érkezett hozzám. Megnyitásával legelőbb is nevem tűnt szemembe. Hirtelen szökött képembe a' vér; rettegtem a' tömjén' fúlasztásától; de végig repülvén a' genialis kis ajánló-levelen, rettegésem a' legédesebb érzésekké vált. A' mely igen félek a' megszügyenítő magasztalásoktól, olly igen kedves előtttem azt látni, hogy szeretetre-méltó lelkek által szerettetem, és hogy írásaim, mellyekért most magamban is pirulok, másokat azon utnak szerencsésebb futására bájoltak. Ne vegye kedves Uram Öcsém complimentnek a' mit itten mondok. Hízlekedés nélkül mondom, hogy a' kis bokkrétán, ha az nines is olly mesterséggel fűzve, mint az Athénai híres Bokrétafüzőé, ha annak nem mindenik virága színes és illatos is, sőt ha bár némelly virága nehézszagu is, igen nagy örömöm volt; mert ez a' kis bokréta, hogy az allegoria mellett maradjak, azt igéri, hogy kertésze a' tavasz' szép holnapjaiban a' legkedvesebb formájúakat 's szagúakat fogja előttünk kirakni; — — ezek itt csak tél' gyermekei még, 's

látni rajtok, hogy erőltetve tenyésztek. — — Az 59. lap dala, a' Vigasztalás, a' Jurátusi dal, a' 14 d lapon álló Rózsi, mind azon foltok mellett, mellyeket rajtok *incuria fudit* — — szép órák' szüleményei, 's előtttem annál becsesebbek, mivel szabadon támadtak, minden előkép nélkül. Mert literaturánknak abban van legnagyobb fogyatkozása, hogy Originalis darabjaink, mellyek méltók volnának a' követésre, alig vannak, és még azok is a' mellyek originalisoknak látszanak, mind idegen darabok' követése. (Ez vala sok ideig a' Német literatura' fogyatkozása is.) Maradjon Uram Öcsém ezen az uton, 's ne szédíttesse el magát a' mi miveink által. Mi úgy járunk, mint az, a' kit Író mestere sokáig iratott plajbász után. Öntse tulajdon érzéseit hangokba, a' nélkül hogy azt tekingetné, hogy az közzé illenék e a' Külföld' Éneklőjaink verseik közzé. De adjon darabjainak minél több tökéletességet: ne szenvedjen meg egy haszontalan, egy nem maga helyén álló szót is; 's ha úgy leli, hogy csak a' Rima' szemfényvesztő ereje ad a' darabnak kedvességet, — — tűzbe vele! Az olly darab nem érdemes hogy éljen.

Uram Öcsém is felette hátra van a' Grammatica', Orthographia' 's Interpunctiók' tudományában. Édes barátom, a' ki csak ezeket sem tudja, az felette szemtelen, ha írni mér. Kimelés nélkül, sőt égető, metsző élességgel mondom ezt, mert félek, hogy haszontalan' mondom, ha így nem mondom. — — Miként akarja az magát jobbnak tartatni, mint akárkit a' nép sepreje közzül, a' ki szint olly rosszul ír, mint a' Cultura nélkül maradt Pesti Német Lyányka írja a' maga czédulácskáját a' Jurátusoknak? Az Uram Öcsém' munkájában csak a' franczia¹ mottók vannak igaz orthographiával írva. Azt mutatja e ez, hogy a' Magyar nyelvnek nincs s z a b o t t törvénye? Bizonyossan van, csak hogy Kovács István azt maga sem ismérte, 's Uram Öcsém azokról soha nem gondolkodott, 's Révait megolvasni tanulni és Révain elmélkedni restelkedett. Uram Öcsém a' Cserépi barátunk' nevét nem írja *Tserépi*-nek; gondolom a' *Csákyét*, *Örczyét* sem *Tsáky*nak, *Ortzi*nak. Miért írta hát az én nevemben az általam c z által festett hangot t z-vel? Miért írja minden ok, szokás sőt példa nélkül d a l l-nak a' d a l-t holott a' maga suffixumai mutatják, hogy ott csak egy l áll: *dalom*, *dalod*, *dala*, — — mind pyrrhichius lábak, nem spondeusok! — — De nem csak illyek vannak a' könyvben, hanem ime, a' második szó is hibásan áll: *melyel* e' helyett *mellyel*. Ez nem olly nehéz tudomány, hogy Uram Öcsém magáévá ne tehesse, 's kényszeritem mindenre a' mire kérnem szabad, tégye magáévá. A' ki rosszul ír magyarul, még nevetségesebb mint a' ki a' lovat aequusnak írja. Pedig ezt minden nevetségesnek nézi.

Tudja e azt Uram Öcsém, hogy az Uram Öcsém ereiben is foly Kazinczy-vér? — — Igen is, édes Uram Öcsém! Kazinczy Péter

¹ Áthúzva: *textus*.

Rákóczy Györgynek az idejében már utolsó férfi vala familiájában, 's megkapattatván a' Német Katonák által, három izben váltotta-meg fejét és szabadságát pénzfizetéssel. Utolszor még vallásával is kénytelen volt megváltani. Akkor osztán Királyi Tábla Birájává tétetett, sőt továbbá osztán Protonotáriussá is, de még a' később hivatalba belé léphetett volna, megholt. Ennek egy fija maradt, András, és két leánya, Desőffiné és Tusainé. Tusai tette a' sógorát ismét Kálvinistává, 's így a' Pápistaság bennünk gyökeret nem verhet. — — Uram Öcsém, reménylem, gyönyörködve fog itt megismerkedni talán addig is amit tudott Eleiről, kiket én ugyan religiosus tisztelettel tisztetek. A' rokonság kössen össze bennünket, még szorsbban, ha lehetséges, mint a' Szépnek szeretete. Én az Uram Öcsém' barátságát cultiválni fogom. Tapasztalni fogja Uram Öcsém, hogy megelőzőtt szeretete nálam méltó becsben van. — — Eljen szerencsésen, kedves Uram Öcsém, 's a' mi Szemerénket nevemben csókolja. Az megbecsülhetetlen fiatal ember. Emlékezik Uram Öcsém mit irtam róla a' Hazai Tudósítások leveleiben. Én azt hiszem és vallom, akármit mondjon reá... Most pedig azt tészem mellé, hogy Uram Öcsém méltó ömellelte állani. — —

Széphalom, 21 d. Jan. 1808.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5739.

Kazinczy — Szemere Albertnek

Édes barátom!

Második levelemre nem kaptam választ. Pedig vártam, legalább a' leghosszabb §-ra nézve. Fáj nékem általad úgy félre-érttetni, 's gyanujában lenni az olly tetemes botlásnak. Itéld meg magad hideg vérrrel és el nem fogott lélekkel, mint kell nékem azt néznem, a' ki az illy félre-értéseknek oka. Azonban még is azt vallo, hogy ha legkisebb mértékben is bántom azt, vétkes vagyok 's méltán lakolok. — Cserépy Károly Ur nálam vala 21. Jan. Sokat beszéllénk a' Diaetáról, és az általunk kettőnk által értett Hypallages Urról. Azt mondja, hogy nem igazak, a' miket beszélltek róla. Periculosum est credere et non credere, etc. Rhédey Lajos Szent Leopoldnak Vitéze, Drevenák Ur Udvconsiliárius, még pedig taxa nélkül. Cserei Kamarás. — Gr. Teleki Sámuel nagy Keresztes Vay e- vagy Bay, vagy Fáy Barnabás, mert három Ujság hármok közt botong. Kis-Keresztes. Ismered gondolkozásomat: Az efféléken sem nagyon kapni nem kell, sem kevesebbnek nem tartani, mint az Adó kegyelme és a' köz opinio érdemlik. A' jót rosszra, a' rosszat jóvá nem teszik, 's jókon szépek. Adieu

30. Jan. 1808.

3a Febr.

Ma veszem Szemere Pálnak levelét. Jön. Ragályi Tamással Balajtra, Szántóra, Tolesvára igyekeznek, 's nálatok lesz Susána napja táján, azt írja. Ha elérkezik, ne vondd el, kérlek, hadd lássam minél előbb. Addig pedig pirongassd-meg a' Tekintetes Ur titulusért. Minek az? kivált barátok között, pedig ő és én azok vagyunk és leszünk.

Gróf Desőffy Józsefnek a' ma érkezett Hazai Tudositásokban egy szép verse áll az új Császárnéről. Franczia lélek van a' versben, — epigrammáskodik.

Bajuszos Magyarok! Szép 's jó Királynéhoz
Kik a mult időből már régen szoktatok,
etc. etc.

Bizonyosan nem fog tapodni reátok,
Az a' szép láb nem nyom; az a' szép kéz emel.
A' szabad emberek' szíves tisztelete
Száz hizelkedésnél, érzi, hogy többet ér,
Férjének a' Magyar legkedvesbb Nemzete —
Az is, ki ezt írta, sem nem vár sem nem kér.

Ha hordatod a' Hazai Tudositásokat, nem szükség kiírnom verseit: ha nem hordatod, méltán büntetlek azzal, hogy ki nem írom.

Az utolsó verset hány ember mondhatja-el vallyon magára? Desőffi rendesen nézhet a' Rhédey Lajos felpántlikázott mellére, 's kérdés, melyik szebb, és melyikben van több kevélység? Azonban Desőffy Desőffy maradhatna, ha pántlikás mellje volna is.

[Címzés:] Tekintetes

Szemerei Szemere Albert Urnak,
T. Zemplény Vgye Törvénybírájának
etc. etc. etc.

Tolesva

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5740.

Kazinczy — Vay Ábrahámnak

Édes Uram Öcsém, kedves barátom!

Felette megbántam, hogy Uram Öcsém[ne]k oda adtam Wilhelm Meistert. Tudom, látom, hogy nem az Uram Öcsém vétke hogy bé van zsírozva az utolsó levele, hanem azé a' gaz Compactoré, a' kire bekötését bizta: de akárkié, megvan. Az olyan gaz ember botot érdemel, mert másnak helyrehozhatatlan kárt teszen. — Én meg vagyok nagyon verve a' Göthékkel. Mindennel akarván azt a' nagy embert ismertetni, magam kötöm másokra, hogy olvas-

sák, 's egynéh[ány] exempláromat már megeseonkitották. Imé a' Lipsiai kiadásból csak két kötetem van meg; azt kedves Uram Öcsém[ne]k ime küldöm, annak a' jeléül, hogy nem URÖcsém ellen neheztelek, hanem az ellen a' Csizmadiának és nem Compactor[na]k termett gaz ember ellen. Egmontot és Klárikáját, reménylem, meg fogja szeretni. Egmont nem olly ideális mint Póza. Azonban nem rossz dolog az, mikor ideálokat szemléltetünk, mert az emeli a' lelket. Csak józansággal kell bírunk, hogy magunkat excentricusságunk által elviselhetetlenekké ne tégyük. A' ruhát küldöm szíves köszönettel. Szabóm derekasan dolgozott utána. — Én az Ujh[elyi] Gyűlésen két Vasas tisztet láttam, egyik[ne]k neve *Martin* volt, fija Goliátnak. Oket látván-meg, Uram Öcsémre emlékeztem, mert azok az Uram Öcsém emberei. — Azon felyül egy Pataki szép asszony és szép leány ismeretségebe is jutottam. A' szép Assz[ony] nevét nem tudom: de a' szép leányt Veronicá[na]k hívják. Gyönyörű egy kis állat. Ha URÖcsémmel leszek, meg fogom tudakozni, hogy *kik* és *mik* most csak azt tudom, hogy a' szép Assz[ony]t egy Orosz Semináristához adtak férjhez, és Kasznár volt a' Mostohájok. Hogy Szemere Pált nem láthatám, nagyon sajnálom. Vártam minden nap. Ujhelybe is leginkább azért mentem-bé, mert azt hittem, hogy ott lesz. Szeretnék tudni holmit Patakon mulatása felől. — Feleségem és a napról napra nevededő kis Génie csókolják kedves Uram Öcsémet, egyik mint szíves barátnéja, másik mint keresztleánya. Adieu édes Uram Öcsém, éljen szerencsésen! De ha legkissebb Patakizmus talál lenni URÖcsémben, a' mit nem óhajtok, legalább ez egy részben, botozza-meg, kérem, a Compactort.

27. Febr. 1808.

[Eredetije: az OSZK kéziratárában.]

5741.

Kazinczy — Vay Ábrahámnak

Édes Uram Öcsém!

Imhol ajándékom. Wesselényinek képe nincs mellette, mert Pestről nem kaptam eleget. Kipoltolom ezt a fogyatkozást mikor lesz. Adja által Uram Öcsém a' Prof. Nagy Ferenc Urnak szállót is Ódájáért, s kövesse-meg, hogy az oda szálló is fogyatékos. 9 ex[em]pl[ár]t eladni küldök. Meglehet, hogy valamelyik Publicus, a' ki az efféléken inkább kap, mint azokon, mellyek az a+b magyarázzák, megveszi, 's viszi haza Husvétkor, vagy — szeretőjének küldi. Uram Öcsémet csak arra kérem, hogy valamiképen egy bizonyos helyen egy valakinek mutogatta, mint *kell* olvasni, ugy most Patakon magyarázgassa, hogy a' járatlan Olvasó a' könyvet a' Második könyv regéjén kezd[j]je, hogy megszokhasson a' franczia stylust érteni. Nem csuda az, ha Alcibiádban és kívált

a' Szamnisok Menyegzőjében sokat nem ért is a' tanúlatlan ember, s' azt kérdi a' négy palaczkban, hogy mi lehet az a' Parthenon Hierósza, 's a' Szamn. Meny. ben a' supplicatio Fetalis. De mind ezt én előre látván is jó okból eslekedtem. Azt kérdi Herder egy helyt, hogy wer wird so schreiben wollen dass ihn auch der Ungelehrte immer u[nd] überall verstehe? Schlözer pedig azt a' tanácsot adja, hogy az ember ne magyarázzon mindent, hanem ejtse úgy a' szót, hogy az értelmesbb Olvasó essék gondolkozóba, 's tudakozódjék. — A' Bibliothecárius olyannak a' kinél el nem rész a' pénz, hitelbe is oda adhatja a' könyvet Husvét utánig, csak hogy akkor bérőjjön, mert a' több tómus csak úgy nyomtattathatik, ha a' nyomtatásra adott sok pénznek egy része vissza szivárog.

Mélt. Cons. Urnak e' napokban vettem válaszát a' Patakról indult levélre. Örvendek hogy azt a' lépést tettem. Nem lévén semmi titkolni, szépíteni valóm, kimondom világosan, hogy én kevélykedtem volna, ha a' dolog elsülhetett 's el sülhetést reménylhető volt volna, s kevélykedtem volna *minden mellékes tekintetek nélkül is*, mert a' személyt úgy szeretem, mint senkit sem a' társai között; noha a' *mellékes tekintetek* is ragyogók: de soha én oly megvakult nem voltam, *nem soha, csak egy minútumig is*, hogy azt *elsülhetőnek* nézzem, De a' *lángkapatás* nagyon idvességes dolog volt, mert testünk lelkünk aludt abban a' zsiros könyvből — közö remeteségben. Minap az öreg és az ifjú nálam voltak. Én az öreggel maradtam, a' feleségem az ifjúval. Elesudálkozánk mind ketten, hogy a' lélek illy kevés idő oltá is mint fejtőzött ki. Azt mondja a' feleségem, hogy oda az egykori némaság, bártortalanság, és a' helyett világos szikrája az *életnek, léleknek, jó módnak*. Ezt a' *lángkapatás* és a' városalakás teszi világosan. Uram Öcsém ezt bizonyosan nem veszi *tőlem* horognak. Nem az. Azért irom, mert a' Mélt. Úr a' maga utolsó levelében azt írja, hogy a' városba költözés, melyet én úgy vettem, mint atyai sacrificiumot, nem vétethetik *atyai okosságnak*, 's magát hozza-elő, hogy Budának elhagyására az is ösztönözte, hogy Kisasszonyai abba az időbe kezdtek jutni, a' melyben a' városi lakás nem jó. — Az illy atya falun is ad lelket, de mi lett volna a' zsiros könyvű nevelésből? Egészen különböző az eset. — Én ezeket Ur[am] Öcsémnek minden bizonnal gaz czél és okatlan reménység 's mondhatom igazán óhajítás nélkül is irom: de jónak lelem h[ogy] Ur Öcs[ém] ismérje e' részben gondolkozásomat. Tapasztaltam mind én mind a' feleségem, hogy Ur[am] Öcsém egy valaki felől nagyon megtévedt ideában volt, melly nem az Uram Öcsém hibája, hanem az Uram Öcsém tapasztalatlanságáé 's ifjúságáé. Wilh. Meisterből holmivel egyébbel együtt még azt is tanulhatja az ember, hogy igen veszedelmes dolog az, mikor az ember mindenben

αὐτόπτης¹

¹ Szemtanú (a maga szemével látó).

noha a' proprium examen többet ér mint az Antiprotestans hit.
De régen megmondta azt eggy valaki, hogy,

schensusch fallunt, fele-ségem!

Sokszor maga akad az ember arra, hogy megbotlott. — Ezzel nem azt mondom, hogy Uram Öcsém egyébként nézi azt, a miért maga is Pali is nehezteltek: nem, édes Uram Öcsém, igen kész sőt hajlandó vagyok én annak hitelére, hogy az úgy volt; noha azt is megvallom, hogy azt hallván viszont, a' mit a' más fél is mond, nem tudnám mit kellessék hinne, hanem ha a' psychologisch úton indúlnék el, s ezt kiáltom: Edes barátom, tout comme chez nous! Zug vor Zug ganz meine Geschichte! Én is épen így jártam, 's mindezekhez azt teszem még, hogy a' Román kevés változtatással száz öszve szövődésben is minden kis deflexiók mellett mindig így megyen. Valamint támadásán örültem: úgy nem confundáltatom eltűnésén, mert — az természetes. Valamint támadását nem tartottam sem vétéknek sem veszedelmesnek: úgy nem nézem annak eltűnését is, mert — non erat de tempore. Annyira praeventálva vagyok a' szeretetre méltó kis fiú eránt, hogy azt hiszem, hogy olyat nem kapunk soha: de nem kell félnünk, hogy el ne keljünk, 's mikor az idő a' mostani neheztelést el fogja majd oltani, épen olly nyugodt elmével tekintünk vissza gyermeki örömeink órájira, mint Alcimachus a' fejér palack felhajtása után.

Az Uram Öcsém barátsága excusálni fog, hogy ezt a' hurt megpendítettem. Azért cselekvén ezt, hogy Uram Öcsém által gondolkozásomat e' részben fenekig ismértessem, és azért, édes Uram Öcsém, hogy azt nyerhessem-meg, hogy Uram Öcsém öreget ilját kímélje-meg legalább azén tekintetemért, barátságomért azon explosióktól, a' melyekre minapi itt létében lobbangott. Légyen elég róla többé épen nem gondolkozni. Én még azon explosiókat sem veszem rossz néven, tudom honnan erednek, és hogy az természetes. De azok kárára lehetnének a' hűgomnak, azt pedig Uram Öcsémnek szánni illik.

Sophiem csókolja kedves UrÖcsémet egész barátsággal. Én arra kérem Uram Öcsémet, hogy emlékezzék-meg mindég, melly nagy ember fija:

αὐτὸ ἀπιστέω καὶ ἔξοχον ἔμμενα ἄλλων¹

Mi leve a' Tolesvai dologból? —

Ajánlom magam becses barátságába 's maradok

kedves Uram Öcsémnek

Széphalom, 12 Marec 1808

alázatos szolg.

K. F.

Eggy nevével signált exemplárral.

[Eredetije: az OSzK kézirtatárában.]

¹ Mindig az élen járni és kiválni a többiek közül.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram,

kedves Uram Bátyám!

Tegnapelőtti Vendégétől értem Uram Bátyámnak, hogy Uram Bátyám, Asszonyom Néném és a' kis húgom még mind eddig Szőlőskén vannak, 's sokkal későbbben térnek Kassára mint véltem volt. Ide zárom tehát, 's nem kések tovább által küldésével azon levélkének, a' mellyet Delvóné nálam írt, midőn már útban vala Szpata felé, a' kis Sophienak; igen mélyen meg lévén illetve annak hallása által, hogy Uram Bátyám 's kedves Asszonyom Néném eránta olly megkülönböztetett kegyességgel 's hajlandósággal viseltetnek. Ha ideje volt volna a' mulatásra, által fogtunk volna menni: de akkor azt gondolta már az ember, hogy ez a' példátlan hideg elmúl, 's még haza érnek ott fel is fakad a' sár.

En József napját a' jó testvéremnél, Krainiknél töltöttem, Augustus olta nem lévén nála. Gyönyörködve értettem tőle, hogy az Ur Uram Bátyám 's Asszonyom Néném erántam és feleségem eránt kegyességgel vannak, 's az enyhített annak fájdalmán, a' mit akkor érezek midőn az jut eszembe, hogy mit kell szenvednem azoktól, a' kikkel még szorosabbra kötött össze a' születés. Esztendőig kerestem az engesztelést, jól lehetést. Kifáradtan nem reménylek semmit, 's már most többet nem teszek. —

A' feleségem Onkele beszéllé, hogy a' kis húgomnak nem régiben egy kedves vendége volt. Tudja Uram Bátyám, melly igen szeretem azt a' kis tüzes fejű vendéget, 's örvendek rajta hogy ott volt, ha azt csak gyermeki fellobbbanásnak nézem is. A' kis Sophie-nak nem árt az az ismeretség, sem néki nem a' kis Sophié. Vigasztalhatatlan voltam, hogy köztök az a' visszázkodás történt, nem a' *következésre*, melly messze van és rajta építeni nem lehet, — hanem azért mert fájt nekem, hogy ez a' két előttem igen nagy becsben levő kis és ifjú fél egymás eránt meg nem érdemlett hidegséget kezdett érezni, 's tudom, hogy az elhidegedni kezdő szerelmes melly fonákságokra vetemedik. — A' kis Sophienak végre elkészült munkából egy exemplárt küldök. A' szözlások benne mind francziásan vannak ejtve, úgy hogy meg sem érti az mind, a' ki francziául nem tud. De a' kik értenek hozzá, tudják, hogy Marmontelnek stylusát elvizezni nem kellett 's nem lehetett. Sophienak csak azt commendálom, hogy az olvasást ne az *első* hanem a második könyven, tudnillik *a' két szerencsétlenül, a kétségen 's a' szép Anikón kezdje*. Ezt kétszer háromszor megolvassván, belé tanul az első könyv megértésébe is, 's mondhatom hogy nem bánja, mert Marmontelt utól érhetetlen szépségű stylusnak tartják, 's a' Morál a' mit predikál, szent és kedves igazság. Ugyan ezért franczia országban fél saeculum olta ötöt adja minden atya a' gyermeke

kezébe. Helyette az elvitt Bokrétát kérném vissza, mert azt még meg sem olvasám jól.

Csókolom kedves Uram Bátyámnak 's Asszonyom Nénémnek kezeit alázatosan, Sophie alázatosan tiszteli, 's mindketten magunkat ajánljuk kegyességekbe, 's maradok

Az Úrnak Uram Bátyámnak
Széphalom, 28. Mart. 1808.

alázatos szolgálja

Ferencz

[Eredetije: az OSZK kéziratárában]

5743.

Kazinczy -- Vay Ábrahámnak

Széphalom 5. Apr. 1808.

Édes Uram Öcsém!

Engem nyugtalanúl várt akkor este a' kis leány, nyugtalanúl. A' mint beértem, ő szaladt előmbe. Elvesztette bátortalanságát, 's ekkor szólla végre velem életében legelőször erről a' textusról. Uram Öcsém, édes Uram Öcsém! nem tagadhatom, hogy reszketek. Ha a' dolog *csak ifjúi fellobbanás* maradt volna, örvendettem volna mind a' két félnek; S. lelket fogott volna kapni, elevenséget, kultúrát: Uram Öcsém sok titkosan pusztító bohóságoktól vonattott volna az élet legveszedelmesebb szakában az ő emlékezete által. De mi lesz ezekből? Nem ismeri Uram Öcsém sem magát, sem az asszonyi nemet, sem a' világot; Uram Öcsém akaratja *nélkül*, akaratja *ellen* is megváltozhat, 's a' szegény gyermek meg lesz csalva. Megesalva, édes Uram Öcsém! Mert nincs itt arról szó, hogy pártában vész. Ő ha megrútúl, megsántúl, félszeművé lesz, megholondúl is, elveszik a' pénzéért. De meg lesz csalva abban a' mit *várt*, 's annak consequentiája lesz az egész életre. Vagy olly alávalónak képzeljem e Uram Öcsémet, hogy azt higgyem, hogy Uram Öcsém azt teszi fel akar róla, akar rólam, ki magamat az ő dolgának kormányzásaiba belé avattam közel vére lévén, hogy neki elég lesz V. A. névára lenni a' *mostani érzések megváltozása után is*? — Ha ezt tehetném fel Uram Öcsém felől, épen ebben a' mértékben utálnám, a' mint most forrón szeretem. Nem vagyok én ifjak' csábítója, ha *valaki* felőlem azt felteszi is talán, 's engedje Uram Öcsém kimondanom, ha talán a' Modestia ellen van is, hogy itt arra nincs szükség: de arra kérem, hogy vagy szakasszon *most* véget, vagy minden lépéseit a' cél felé tegye, 's annak a' mi oda nem vezet, hagyjon békét. A' Mélt. Ur a' nékem írt utolsó levélben a' Románok olvasása ellen *fakada-ki*, de az itt elvont szót a' szelíd értelemben kell venni. Vannak jók a' sok rosszak 's veszedelmesek közt: Eggy illy Román író ezt mondja: *Nincs nyomorútlabb portéka*

az egész természetben mint az az ember a' ki két soha össze nem egyeshető extremum között lebeg, mind a' kettőt el akarja érni, és vagy nem látja, vagy nem is akarja látni, hogy a' kettőt együtt bírni nem lehet. — Megházasodni, 's olly csendes boldog életet élni mint az él a' kit Uram Öcsém a Sextus névvel tisztel meg, nem lehet annak része, a ki Londont, Párist látni, a¹ . . . szemei előtt vitéz actusokat elkövetni, s tőle ezen vitézség actusai alatt megpillantatni vágy. Reszketek, édes Uram Öcsém, nagyon reszketek, 's nem reszketnék, ha a' dolog csak játszadozás volna, 's reszketésem 's predikációim, úgy áldjon meg engemet a' *Mindentudó* a' ki tudja, ha igazán szóllok e, nem arra igyekező kelepce, hogy Madarat fogjak. Ha Uram Öcsém 24. eszt[en]dős ember volna 's úgy akarná az a' kinek azt akarni kell, exsultálnék mint Mithridatesnek az Ipa exsultált végig nyargalván a' várost. De így reszketek. — Az innepi vacatiókra egy kis meditatio végett imhol egy textus. El ne felejtse Uram Öcsém a Mélt. Ur portréját. Én ifjat, öreget megkértem, hogy most Kassán festessék Sophiet. Holnap itt ebédelnek, Kassáról jöven haza. —

Ölel . . .¹ édes Uram Öcsém a leghűbb szeretettel.

Textus pro Meditatione feriarum Paschalium.

Oportet vivere secundum rationem, non secundum similitudinem

Seneca

Kérdések:

- 1) Ha a' *ratio* ezt mondja: *Ne duellálj* — a' *similitudo* (a' Tisztekkel való társalkodás és az azok' példájának követésére való vágyás) pedig ezt *duellálj* — a kettő közül melyiket kell követni?
- 2) Socrates halálra volt ítélve, még pedig *ártatlanul*. Barátjai ezt mondták néki: Meg vannak vesztegetve a' tömlőcz őrzőji, nyitva állanak az ajtók, szökhetsz, jer, szökj el, mentsd meg magadat a' meghalástól, 's bírádat attól a' vétektől, hogy ők egy vétlen embert öltek meg. Socrates azt felelte, hogy nem megyen, mert a' haza törvényei azt kívánják, hogy ő meghaljon, ha azt parancsolja a' Bírák ítélete. — Socrates tehát annyira engedelmeskedett a' hazája törvényeinek, hogy *meg is holt* annak tiszteletéből. — Vay Ábrahám annyira nem tiszteli a' maga hazáját, hogy ő is 's magát is öleti az azon való paczkázás viszketetségéből.
- 3) V. A. azért duellál ha provocáltatik, mert szégyenlenc *feiger Menschnek* tartattatni; szégyenlenc végig menni az útszán ha provocálva meg nem jelenne, mert a' sepredék nép újjal mutatna reá, hogy V. A. félt *tréfából* elveszni. — V. A. tehát nem szégyenlené, ha végig menvén az útszán mind a' sepredék nép, mind a' *nemsepredék* ezt kiáltaná: *Insane adolescens* (mint

¹ A levélpapírból itt egy darab hiányzik.

- Seneca mondja Alexanderről) te *gyilkos* vagy! te a' becsületnek egy esztelen ideája miatt *embert öltél*. A' haramia embert még is a' lováért, pénzéért öli. Kevesebb vagy e te mint a' haramia a' gonosztételben, eszesebb vagy e te mint a' haramia a' dolgok becsének meghatározásában?
4. Mi lenne a' világból, ha minden ember azt a' mérges kelyhet kóstolná-meg, a' mellyet V. A. ízelget elvakúlva a' fejér kaputrok és csillogó fegyver látásától 's fiatal tűz actusainak hallásától? 'S nem azt tanácsolja-e az ész, hogy meleg vért érezvén ereiben, körülttök olly *keveset* forogjunk a' mint csak lehet? *csak azért* forogjunk, hogy eljövén tőlök, erősödjünk-meg abban á fel-tételben, hogy futni fogjuk, a' mit futni kell.
- 5) Ha V. A. csonkára vagdaltatnék valamelly szerencsés Wartens-lében által, pirulás nélkül menne e végig az útszán, 'azt hallván mindenfelől, hogy azt bezzeg megtevé W. —
6. Ha V. A. atya volna, 's látná hogy a' fija illy philosophiájú ember, ki merné e eresztetni arra a' földre, a' hol a' duellum nem hallatlan dolog, mint hálá légyen érte az Istennek, Magyar-Országon volt az?
7. Az az ember, a' ki ezt mondja: Tudom, hogy véték, tudom, hogy nem szabad, tudom, hogy az ész sem engedi, de mégis duellálok, ha provocálnak, nem fog e lopni, vágni, gyújtogatni, feleséget, leánygyermeket elcsábítani, ha az a' fúriája jó?
8. Mire becsüli az *magát*, a' ki magát egy czölönkkel egyg lineába veti 's vele *par pari* duellál?

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5744.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

[1808. május 6- 8.]

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram,

kedves Uram Bátyám!

Asszonynyám ma reggeli 10. órakor itt vala. Semlyénből jó, 's kevés napok után vissza tér. Sietek Uram Bátyámmal közleni a' hozott híreket.

Rhédey Excellenznek már kezében van a' Resolutio de csak 9d. Junii fogja nagy pompával letenni a' hitet. Károly Herczeg-nek irt nem tudom micsoda dologban, és felette cifra választ kapott. Képzeltetetlen a' pompája, 's a' világ tudni kezd, hogy képzeltetetlen az adóssága is. — -- Dienes valóban mindnyájunk-nak becsületére viseli magát. Nem csapja neki, sőt ablakát nem illuminálta mikor pompásan bement Váradra, 's már 3dik izben resignált, de mindég sikeretlenül. Beöthi tele torokkal kiáltozza,

hogy az alatt az Öreg alatt (így titulázza a' Cancelláriust) nem volt kedve szolgálni: de Rhédey alatt tiszta szívből szolgál. — — Mit mond az ilyenre a' becsületes ember? Rhédey érzi, hogy néki mindent obligálni kell 's felejtteni hogy útálni szokták volt meg; 's mindent fal és nyal, minden eránt szelíd. Péchynek egy hizelkedő levelet irt, de ez úgy felelt, a' mint egy Péchy¹től egy Rhédeyhez illett. Most a' jók rettegnek, hogy Péchynek levelét az ő megbuktatására fogja Rhédey fordítani: de ez a természet folyamatja, mert Péchy annyira el van keserítve, hogy többé semmit sem remél és nem is óhajt. Ha így mennek a' dolgok, szégyelni fognak a' jók fényt viselni. — — Rh. már az egykori kedves barátjával 's imádójával Gróf Haller Ferencz kánonokkal öszvekapott. De a' barátság helyre fog állani bizonyosan. Azt mondja Cicero, hogy *similitudo morum conciliatrix amicitiae*. — — Domokos Lőrincz nem hajlott a' Rh. imadására 's Péchy mellett tart. a' mint ugyan én hiszem, azért mert néki is láj a' Szegény Fő Ispán elmozdítása, 's a' *szépen kevés* ember szégyell egy lévbe keveredve lenni a' rosszakkal. Rhédey annyira apprehendálja a' Domokos dictióját melyet Uram Bátyámnak megküldöttem, hogy azt ki sem nyomtattatta. Megérzette a' gálya és mágnes illatját, hihető. — — Tiszta Ferencz K. Tábla Assessora lett. És így SzentImrei V. Ispán, a' kis Semsei pedig Fő Notárius lesz. Ibrányi Farkas a' Debreceni Táblánál Assessor, néki nagy bosszuságára, mert oda már egyszer Praesesnek volt resolválva. A' Szabolcsi Commissiót újra fel akarják tálatlatni.

Tudván hogy Uram Bátyám ezeket nagy interessével hallja, annál inkább sietek ezt jelenteni, mint hogy tiszteletemnek úgy sem adhatom egyéb jelét. A' feleségem várja a' kis Sophiet hozzánk, 's tiszteli Uram Bátyámat 's Asszony Nénémet alázatosan. Én gráciájokba ajánlva maradok hív tisztelettel

alázatos szolgája

Az Urnak Uram Bátyámnak

Ferencz.

Tegnap este vettem a' Napam levelét, azzal a' hirrel, hogy a' tegnap reggeli postával vett az Ipam levelet a' Bécsi Prókátortól, hogy a' per a' legutolsó forumon is szerencsésen dőlt el az Ipam részére, az az hogy már feldőjthetetlenül triumfált benne. Én tehát Juniusban a' Napammal Bécsbe megyek. Az Ipam nem akar fáradni, 's a' Napamat küldi azért is hogy ez Gr. Beresényinét Batthyáni Antalnét és a' két apáczáat, kik mind a' négyen Rogen-dorff leányok megláthassa.

Méltóztassék ezen levelemet elégetni.

[Eredetije: az OSzK kéziratrában.]

¹ Fölötte áthúzva: és.

5745.

Kazinczy — Vay Ábrahámnak

Édes Uram Öcsém!

[1808, máj. 14. után.]

Örömmel vettem, mint mindég, levelét. — A' vers igen jó: de, de! Hadd tégyem-meg minden ifjú Ismerőseinkre, még Szemerére is, illő crisiseimet. Edes barátim, úgy írtok magyarul, hogy, ha deákul írnátok illy hibásan, pirúlnátok még az utolsó Syntaxista deák előtt is. Sem orthographia, sem interpunctio nincs abban a' mit írtok. Csak egy kis figyelmet, 's mingyárt jól lesz minden. Végye piromságomat vagy minek is nevezzem, Uram Öcsém a' legszívesebb barátság' jeléül. Annak az Ifjúnak a' ki olly sokféle culturát mutat mindenben, *ebben* — a' hazai nyelv' tudásában! — hátra maradni *nem szabad*.

Mint hogy Uram Öcsém Szőlöske felől szóll, barátságatalanság volna nem szóllani. Ha ezt horognak veszi, nem az én hibám, mert az Igazság Istene tudja, hogy az az esztelenség nem bánt. — Péter Bátyám Lasztóczról erre került, nyilván, hogy velem éreztesse, hogy obligálva van a' C. Sz. J. Úrnak írt levelért. Eggyet kettőt szóllánk róla, de általestünk hamar, mert csak azt kell mondania, hogy *valamint levelben*, úgy *szóval* is köszöni. Uram Öcsémet elől sem hoztuk. Még eggyeszer mondom: az egész dolgot ifjúi almodozásnak néztem 's nézem. Azon mindnyájan keresztül esünk, 's jól esik, hogy keresztül esünk. De valamint az nem lett volna jól, ha az én Pataki álmom ért volna teljedsésre: úgy nem esnék jól semmi tekintetben, ha *ez* teljedsednék. Szeretetre méltóbb férje a' kis húgomnak semmi tekintetben nem lehet 's nem lesz: de ha a' két fél' eszt[en]deiket össze vetjük, úgy leljük, hogy az nem lenne jó. Ó elkél 's nem marad az Ekklesia számára: Uram Öcsém pedig nem vesz semmit a' kártyavár ledőlésén, szappanbűbörök elpattanásán. Én azonban mondhatom, hogy Sophiimmal együtt csudálkozva nézem a' kis lélek felébredését. Consil. Ur nem tartja jónak a' városi lakást: de az ott minden bizonnyal jól történt. Szóval, ha kell, többet.

Köszöntse kedves Uram Öcsém Contrascriba Urat, 's mondja-meg, hogy az Allgem[eine] Zeit[un]g most vett darabjai veszedelmekre jöttek, mert már megint pénzt költetnek velem. Olly könyvekkel ismértettek-meg, mellyek nélkül el nem lehetek. Regéim' stylusokra ez illik az Uram Öcsém levele szerint. Ezt magyaráztassa-meg Ur[am] Öcsém:

ὦ φίλος, εἰ σοφὸς εἶ, λαβε μ' ἐς χέρας: εἰ δὲ πείρους

ὑῆς· Μουσαιοῦν, ὄψων ἃ μὴ νοεῖς·

εἰμὶ γὰρ οὐ παντεσοῖ βατός: παυροὶ δ' ἀγάρταο...¹

¹ Barátom, ha műértő vagy, végy kezvedbe; ha ellenben a múzsai dolgokban járatlan vagy, dobd el azt, amit nem értesz meg, hiszen nem vagyok mindenki számára járható (hozzáférhető); csak kevesen becsültek meg engem.

Ezt a' szép verset a' Lit[eratur] Zeit[un]gban leltam, 's be-
írtam Mnemosynonomba, az az Adversáriáimba.

Vissza küldöm Contrascriba Úrnak a' Kovasznai Ciceróját.
Adja által Uram Öcsém. Ha egyszer ismét kijő Uram Öcsém, hozza
ki a' Contrascribát. Csak izenjen, érettek megyen a' koezi.

Adieu!

Sz[emere] Pál Semseinek
Installatióján megjelent, a'
Péter házában nem volt, P[éter?]
nével nem beszélt: de igen a'
kis lyánnyal.
Mit mond erre Ibrányi Antal?

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5746.

Péli Jánosné Vay Erzsébet -- Kazinczynak

Kalna 1808. den 24-te July

Kedves Uram Batyam!

Hozzam botsajtani meltoztatott Levelett vettem s az Con-
s[iliarius] Majtenyi Laszlo Úrnak szollo Levelett azonnal epen itten
Levő Felesegenek által adtam a ki még azon nap neki által küldöte
örvendek hogy Szerentsem lehetett az Kedves Batyam Uram
parontsolattyatt oly hamar veghez viheti meltoztatson ezen túl is
akar mely dologban velem parantsolni

Ferentzi Lajosnak (a kivel en akar mind Emberrel akar mint
Nevelővel tökéletesen meg vagyok elegendve) Kedves Batyam Uram
Levelenek azon reszett mely őtett illette el olvastam tiszteli Kedves
Batyam Uramat s azt izenni hogy rövid időn fog reaja valaszolni.

Ha még Kedves Testverem Abrist jobban szerethetnem mint
most szeretem híd el Kedves Batyam Uram hogy az Kedves Batyam
Uram iranta valo Betses Baratsaga velem meg jobban szeretettne
őtett ajánlom tovább is Edes Batyam Uram szereteteben Kedves
Testveremnek s minden Ifju Embernek valóságos szeretse ha
olly Barott ad neki az Szerentse s az Jo szív

Az Meltsogos Aszonyt alazatosan tisztellem s maradok

Kedves Batyam Uramnak

alazatos szolgálloja

W[ay] E[rzsébet] m. p.

[Kazinczy jegyzete a levél végén:] Vajai Vay Erzsébet, Özv. Péli
Jánosné. Jósfnak leánya.

[Eredetije: MTAK. M. Irod. Lev. 4-r. 29. sz.]

5747.

Kazinczy — Kisfaludy Sándornak

Kisfaludy Sándornak Kazinczy Ferencz
tiszteletét 's barátságos idvezl[etét].

Nagy tekintetű barátom! — Petrareha-Hirgeistom eddig kezedben leszen. Óhajtom, hogy valamikor reá pillantasz, emlékezzél heves szeretetem felől, 's érezzd, melly igen sajnálom, hogy egy korban születvén 's élvén Veled, eltiltatom látásodtól 's barátságod' kellemeivel nem élhetek. Bécsi útam még mindég halad, oda csak akkor indulhatván, ha majd Prókátorunk azt fogja írni, hogy Napam már váratik. Vigasztalhatatlan lennék, ha valamelly környülállás megfosztana azon örömtől, hogy Tégedet, 's Nagy-Prépostotokat, meglássalak. *Tégedet* mondván, *magadat* és *feledet* együtt értelek.

Nékünk Zemplényben August. 8dikán tartatott az a' Gyűlésünk, mellyből Követeinknek az Ország-Gyűlésre menni kellett. Fő Ispánunk, Gróf Eszterházy József Exe[llenciája], ott, mihelytt meglátott, Regéid felől kezdé szólni, mellyeket Szerelmeid' két kötetének elébe téssen. Nem csináltam titkot belőle, hogy én vele egy értelemben nem vagyok, mert én Himlyt esudálom, 's egyebekkel egyetemben különösen azt, hogy a' *boldog szerelem*' énekei még bájolóbbak mint az *epedőéi*. A' Fő Ispán ezt megérteni nem akarta, 's azt beszélte-el a' körülte álló kis de fényes gyülekezetnek, hogy ő regéidet annyira megkedvelte, hogy kénytelen vala azt a' kérést tenni Hozzád, hogy mennél fel az Altalad és általam *olgy igen szeretett* városba, hogy *láthasson*, de Te azzal mentéd magadat, hogy nem örömet lépsz-ki a' boldogság' karjaiból. -- Eszembe ötlött a' perduto e tutto il tempo che amar non si spiede: de még más értelemben is vettem a' feleletet, mint a' mit abban a' németek' nagy városának fija talál vagy keres. — Örvendtem azon hogy Hazánknak egy nagy tisztviselője igazságos érdemeid eránt, noha azt egy illy világos-látású 's művelt ember felől mint a' millyen E... fel kell vala tennem.

Baró Prónay László Exe[llenciája], megneheztelessel olvasván a' Tübingi kérdéseket, mellyeknek feltevője oda czélzott, hogy nyelvünket száz arany jutalom' reménye alatt az áros lelkekkel eltapodtassa, velem paranesola, hogy a' pályavívók közt lépjek-fel, 's felléptem. Eddig meg van ítélve írásom. Ha a' Cotta' Morgenblattját olvasod, légy figyelmes azon ítéletre, mellyet a' *Stolz will ich den Spanier* (Don Karlos. III. Akt. 10. Auftr[eten]) mottóval jegye pályairás felől hoztak. Én ezt a' munkát magyarul írtam, 's németre fordítva küldöttem-fel nekik. A' czímlapon ez áll: Aus dem Ungarischen von dem V[er]f[asser] selbst übersetzt. (Paulus Aemilius a' Macedókhöz római nyelven szóllott 's tolmács által

magyaráztatta-meg nekik beszédét, noha ő görögül jól tudott, nem azok római nyelven.) — A' koszorút meg nem kapom: bár azt nyerném-meg, hogy pályáírásom magyarul és németül kinyomtatthassék! A' 3dik részben nyelvünkkel és literaturánkkal ismertetém-meg a' németeket, 's ott Rajnisnak, Virágnak, Szabó Dávidnak, Földinek, Daykának, Rádaynak, Csokonainak, Verseghinek, Desőffynek, Orczynek, Barcsaynak 's Kis Jánosnak verseiből hordottam-fel példákat magyarul és németre is fordítva, 's Iróink felől rövid biographiai notíszokat becsátottam előre. Engedd azt az örömet nekem, hogy ide tehessem, mit mondek felőled:

* * *

Alexander v. Kisfaludy, zu Kám bey Simegh, im Szalader Com[itat] gab seine Lieder der Liebe unter dem angenommenen Namen von Himfy in 2. Bändchen heraus, von denen der erstere die Lieder der *klagenden*, der zweyte die der *beglückten* Liebe enthält. Sein Ideal war Petrarcha, und die ersten Lieder der ersten Sammlung waren in dem Thale zu Vauduse, wohin er als Kriegsgefangener gerieth, gedichtet. Seine Laura Fräulein Elise v[on] Szegegy, ist nun die geliebte Gattin des Dichters. Hierin gleicht er also seinem Original nicht, der um seine Laura ewig unerhört klagte. Wir müssen aber auch gestehen, dass uns die Lieder seiner beglückten Liebe noch mehr wie jene der sich sehnenden anziehe. Versart und Situationen sind bey ihm originell, u[nd] er copiert sein Ideal ohne sein slavischer Nachahmer zu seyn. Auch gehört es unter seine Vorzüge, dass er seine Gedichte durch viel Nationalsinn erhöht hat, und allenthalben viel Belesenheit u[nd] tiefes Gefühl für alles Wahre u[nd] Gute, wahre Lebensphilosophie verräth. — Da der Platz viele dieser kleinem Epigrammen der Liebe auszuschreiben nicht gestattet, so begnügen wir uns die folgenden zweye hieher zu setzen.

XXXV. Die fleissigen Mäher der Wiesen etc.

LIII. für einen Gott, für ein Vaterland. etc.

Ez az első pályáírás, mellyen valaha dolgoztam. Nem mertem kedvét szegni a' mi kedves Prónayknak, 's annál örömebb vállalkoztam e' munkára, mivel azt hittem, hogy Nagy József ezt az ő parancsolatja teljesítésének is fogja venni, mellyben engemet Pápay Sámuel olly szerencsésen megelőzött. — Ha a' Censúra, (melly kivált az illyek eránt igen kegyelmes, a' mint tudod,) meg fogja engedni kiadását, vagy a' magyar vagy a' német munkának elébe az idv[ezült] Spisich képét fogom tenni.

Élj szerencsésen kedves barátom, a' szerelem karjaiban és mind azon boldogságok' birtokában, a' mellyeket a' haza és a' jó', igaz' és szép' szeretetének érzései adhatnak. Nődnek kezeit engedd háládatos tisztelettel csókolnom. Vágyok, lángolva vágyok benne-

teket meglátni, és ha szereteteknek érzésében térek haza Sophiem-hoz és Eugéniemhez — sublimi feriam sidera vertice!
Széphalom, Aug. 22d. 1808.

A' Nagy-Prépostot nagyon kérem, hogy Magyar Régiségek 's Ritkaságok nevű új munkám előtt az *Utóírást* méltóztassék megolvasni. Gondolom az által le van mosva rólam az a' mocsok, a' melybe a' Vig László egy részről elméletlen más részről szép cselekedete ejtett. Akarnám, hogy ezt minden lássa, a' kit Vig László megbotránkoztatott.

[Autográfja: MTA. M. Irod. Lev. 4-r. 130. sz.]

5748.

Kazinczy - Cserey Miklósnak

[1808 aug. vége vagy szept. eleje]

Profilomat, melly minden hozzá értőknek ítéletek szerint a' legtökéletesebb rajzolás, azért küldöm, hogyha ezt Rostynak felküldened tetszenék, felküldhesd, mert ő a' Cuprum után dolgozathat belé szemet, fület et ecet. Meg kellenék írnod, hogy a' haj római módra legyen csinálva, mint p. o. a' Napoleon' pénzein. Nem gondolom, hogy en face valami jót csinálhasson, a' Cuprum után is, kőben a' véső. Azonban ezt tetszésedre hagyom. Hiddel, hogy barátságodat, mellyet ezen czikkely mutat leveledben, érdeme szerint becsülöm. Magna vero animi prorsus humilis esse potuit, qui Csereyna sibi adiungit. Ezt fogja mondani, a' ki halálom után leveledet olvasandja. Én kövekhez nem értek: de a' mit disborusi kőről írsz, nagy gyönyörűséggel olvastam, 7000 Rf. mennyi pénz! és egy kőért! — Ez előttem, édes barátom, olly vesztegetés, mint mikor a' Római Gazdag házakat adott egy halért.

3. képem cránt írván ezen leveledben ugy látom, hogy Benkő József a' néki küldött levelet másokkal közlőtte. Tőle kértem tudósítást, ha ezen 3. kép felől nem tud e valamit. Ő talán azon levélben fog nekem írni, mellyet Kis Miklós úr küld általad.

Tegnap az a' gondolat szálla-meg, hogy életemet írom-meg születésem olta esztendőnként. Nem a' publicum számára, és nem azért, mintha valami nagyot gondolnék nékik hagyhatni, hanem azért, mert a' maradéknak mindig kedves az, ha Elődjeiket a' legkisebb kicsinségekben is ismerhetik. Hiszen magunknak nem azért festetjük, hogy szép ábrázatot akarunk hagyni a' maradóknak. Ezt a' gondolatot onnan fogtam, mert a' napokban láttam, hogy Péter Bátyám (az a' temérdek gazdagságú ember) a' sírásig eldőlt-meg, midőn, bizonyos dolgot parancsolván, hogy beszéljek-el előtte, azon scenámra jutottam, hogy a' Minister B. Swieten Gottfried, midőn 1791 anno elmozdittatván vallásom miatt a' hivataltól, engem két ízben ölelt meg, és így egyszer is két, másszor is két csókot nyomott orcámra. Ennek a' négy csóknak mindenike

megér, édes barátom, egy-egy koronát. Csak teherrel ne kellene küszködnöm, csak annyim volna, hogy valaha gyanítani kezdhetném sorsomat, nem gondolnék a' négy koronával. — Asszúszóllót a' legszívesebb örömmel készítek, bár olly jó esztendő legyen ez is, mint 1816. volt. Tavaly egy cseppnyit sem csináltam, mert az esztendő rossz volt borra.

[A kézirat Horváth Döme másolata, id. Váczy János hagyatékából közölte a teljes szöveget ifj. VÁCZY JÁNOS: Ismeretlen Kazinczy-levelek. ItK 1932. 85—86. l. — A levél első bekezdését közölte REXA DEZSŐ: Árnyékrajzolatok. 9—10. l.]

5749.

Szemere Albert — Kazinczynak

12.

Kedvesem!

Az 1808^{dik} esztendőbéli Tsendesnek dicsértetett Ország Gyűlése felől ez az én Itéletem:

Azt hirlelik: hogy a Diaeta tsendeszen

Folyt; de az a' Kérdés: ha ment e' helyyesen?

Ágostonként: jobb tört egymásba szegezni

Igaz ügyért, mint a' Roszba meg egygyezni.*

A guta ütésnek Postája Lethargus — — —

Nem vólt köztök Vay, a' száz szemű Argus!

Nem vóltak Balogok, Vitézek és Tzinderik:

A kik az igazat ki mondani merik!

Fákba 's nem kovákba vert egy rosdás Atzél**

s Hógy tűz nélkül legyünk, el sült hát az atzél

Illy hidegbe minden merevedve állott

Követinkre Álom gőzös mákja szállott — —

Repedj meg hiv Szivem! nints szív a' Magyarban!

Halász (de tsak üres hangot) a' zavarban — —

Hó! vad Múzsa; mert már látom sokra mennél.

Tetzszett a királynak, 's kellé még több ennél?

[Ig]len mélységesek a' Felség útai,

Halászek nem Plátók ő Apostolai

Kik végre hajtják tzelját görbett vállal

s Diadalmaskodik Sámson számár állal ./.

marattam Toltsván 25^a 9^{brls}

1808

tisztelő Barátod

Sz Szemere Albert mk

* Melius est dissidium Pietatis causa ortum, quam vitiosa concordia S Augustinus.

** [Kazinczy jegyzete:] Célzás Boros-jenői

Aczél István Protonotáriusra.

[Kívül törött piros pecsét és a címzés:]
a Monsieur Monsieur François de
Kazintz mon chere ami

a

Széphalom

[Eredetije: MTAI Irodalmi Levelek]

5750.

Kazinczy — Szemere Pálnak

Széphalom, 11. Febr. 1809.

Kedves Uram Öcsém!

A pakétokat még sem vettem. Nem tudván kinek kellett légyen elhozni, keresni sem tudom senkinél, és így kéntelen vagyok várni békességgel, míg valaki előhossa. Szívesen örvendek, hogy Sulzerjeim kezében vannak kedves Uram Öcsémnek, és hogy kedves ajándékok. En azt hiszem, hogy Uram Öcsém őket csak azért is kedveseknek nézi, mert o n n a n jöttek. (a' Spielbergi fogházból) A' Magyar Poczis históriáját akarván meg írni, nagy segítségére lesznek, mert a' mi ott a' görög, római, német és angol poezis felül mondatik, azt igen jó annak, a' ki a magyar poczist akarja meg írni, szeme előtt lebegtetni. Ne siessen Uram Öcsém vele, vegyen magának időt mind az előadandó tárggyal való megismérkedésre, mind a' munka tökéletes elkészítésére. Támasszon olly reményt maga felől, mint az *Arkadia* eránt tett jegyzéseivel. Azok opus caelatum novem Musis. Kezdőnek nem jó magát készületlen darabok által juttatni a' Publikum ismeretségébe, noha idővel a' legkészültebbet is készületlennek leli önnön maga. Így bánt Klopstock, Wieland, Göthe, Schiller, miért ne mi kis *homunciók* a' Terentius szavával? Az a' felosztás, a' mit Uram Öcsém velem közöl, nekem nem látszik alkalmasnak: de most nem bocsátkozhatom hosszasan erre a' czikelyre. Az én nevem említésére csak azt mondhatom, hogy én nem tudom miként tesznek engem is poétáink közzé. Az a' kevés darab, a' mit irtam, vagy a' mi a' publikum előtt ismeretes, nem érdemli azt a' magasztaltatást. — Különös az is előttem, hogy én egészen másként gondolkozom a' M. Poéták felől, mint legtöbben: azokat szeretem, a' kiket sokan nem csudálnak, talán nem is akarnak ismerni: a' kiket nagyon csudálnak, azokat én nem csak nem csudálom, hanem nem is szeretem. Az Orczy Bugaczy Csárdáját úgy admirálom, mint a' Hörätzius Epistolájit a' deák Poezis legszebb darabjai között: ellenben Csokonait scandalizálva olyasom sokszor 's *egynehány esztendő* alatt sok *Tomusra gyűll* verseit nem is ismerem verseknek legnagyobb részben. Non satis est versus

concludere. Ha csak kadentziát találni prózai könnyűséggel írni 's egynehány Mendikási hahotára fakasztó Witzet ejteni elég, úgy igen is igaza van Domokos Lajos Urnak, hogy nekünk főpoétánk Mátyási József. Lehet e az Poéta, ha diarrheája van is a' versek fosásában, a' ki olly munkát ír, mint Mátyási írt a' Magyar Nyelv dolgában? Illyen a' Debreceni 's Pataki cultura 's elmésség. Hány milliom illyen brochúr éri fel a' Kis János Hymeneumát, Virágnak, Daykának, Berzsenyinek egy odáját, vagy dalát, 's Révainak egy Elegiáját vagy Anakreoni kis darabját?

Hogy Uram Öcsém Horváth és Vitkovics barátinknak társaságában élhet, annak örvendek mind Uram Öcsémre, mind a' Litteraturára nézve. Uram Öcsém a' Révai két méltán kedvelt tanítványainak társaságában sokat fog tanulni: Uram Öcsémnek mondom nem Horváthnak magának, és így nem csapodárságból, hanem háládatosságból és egyenességgel, hogy én sok kétségeimben a' Mastixot veszem elő 's addig olvasom, míg olly helyre akadok, a' melly kétségemet eloszlatja. Ha Horváth nem fogja sajnálni azt a' munkát, én soha sem nyomtattatok semmit addig, míg ő meg nem olvassa, 's a' hibának gondolt szöveget ki nem mutatja. — Akkor osztán megfontolom, ha lehet e 's kell e őtet követnem, ha tulajdon érzésem megegyez és megegyezhet e az ő érzésével? Révai meghalván, azt óhajtom, hogy a' M. Nyelv Tanító széke senkinek ne jusson másnak, mint neki. Irjon ő ts-et én azért őtet becsülni fogom. Göthe fodernt ír mindég. Schiller, Göthének barátja, mindég fodernt írt; 's ez elnem oltotta a' viszont becsülést 's viszont barátságot. Tomkát szívesen sajnálom, inkább mint Uram Öcsémet: több feleségét veszteni mint testvérét. Adieu —

[Másolata HORVÁTH ISTVÁN Mindennapijában, az OSzK kézirat-tárában, Quart. Hung. 466. VIII. k. 42—44. f.]

5751.

Kazinczy ... Jankovich Miklósnak

Méltóságos Ur!

Egy illy tiszteletre minden tekintetben méltó 's a' mellett nagy gazdagságu Urnak Tisztája előttem mint mind azok előtt a' kik az országban laknak, annyi mint a' pénz. Azon tehát, hogy könyveim nem mingyárt most, hanem csak két esztendő múlva fognának kifizettetni, felakadni teljességgel nem fogok. Pénzem jobb helytt kinn nem lehet.

Különszaggattatnom könyveimet, elejtene a' ezéltől, mellynek kedvéért birtokomból kibocsátanom kell. Minorennis vagyok mind magam mind feleségem, nem az esztendőkre hanem a' birtokra, 's történeteim' menetele annyi súlyt raka reám, hogy azokon ezen áldozat által kell könnyítenem.

— Ebben a' gyűjteményben sok lehet olyan a' mi idegen a' Méltós. Úr izlésétől: de, azon felyül hogy közönségesen sorsa szokott lenni a' Gyűjtőnek, hogy a' kedvellett holmi miatt kénytelen mindent megvenni, a' tapasztalás tanítja, hogy így a' kedvellett holmihez nem jutunk drágább áron mint ha azok, a' melyeket külön meg nem vettünk volna, épen nem voltak volna ott; 's így ezeket vagy Broccanteuröknek vagy kótyavetyéken néha még hasznunkkal adjuk el.

Patak 1806-ban tölem 2000 fton vette meg egy részét mostan árúba eresztett gyűjteményemnek. Catalogusát még a' vétel előtt általadtam, 's sem vissza nem kértem sem vissza nem kaptam ugyan, mindazáltal mondhatom nagyítás nélkül, hogy ez a' mostani amannál sem számra sem becsre nem alább-való. Mikor amazt adtam vala el, még akkor feltartottam a' gyűjtemény' egy részét, 's azolta is szaporítgattam azt: most feladtam azon szándékomon, és sem semmit meg nem tartottam, a' mi csak régiség vagy ritkaság, sem ezután gyűjteni nem fogok. Olly sokba kerül csak az olly könyvek' megszerzése is a' mi a' tanulásra 's dolgozásra szükséges, hogy azoknak megszerzése, a' miknek hasznok távolabb fekszik, csak a' valóban-gazdagok' osztályrésze lehet!

Patak velem nem alkudott, hanem végig-névezén a' Catalogust, 's előmutattatván azon darabjaimat, melyek figyelmét leginkább ingerlették, eltökéllé magát megvételére 's megadta a' mit kívántam. Azon reménységben, hogy a' Mélt. Úr nem nyerekedni vágyásnak fogja nézni ajánlásomat, hanem a' körülállások' sugallásának, ezt a' mostanit sem tartom drágábban mint vétetni óhajtom, 's a' Patakra eladott könyvek és képek sem több sem becsesbb darabokból nem állván, ezen újabb, eladásra-szánt gyűjteményem árát is annyiban az az 2000 ftnban állapítom meg. Mihelytt a' Mélt. Úr válaszát venni fogom, mind az a' mi a' Catalogusban áll, Kassán Rumi Jósef Kereskedő boltjában fog letétetni, honnan azt a' Mélt. Úr sérelem és terhes költség nélkül fogja vehetni.

A' Pataki gyűjteménynek legfőbb dísze egy rongyos mappa volt, és az a' két Codexeske, mely a' mostani Gyűjteményben az én kezem által lemásolva áll (Leonhardi Arretini Attila és Judicium de Cometa 1468.). Ha a' Mélt. Úr bírni fogja az Apianus által 22. táblában véselt olly tiszta 's öszve nem ronsolt papirosú Bavariát, mintha az a' 22. tábla ma jött volna ki a' sajtó alól, és azt a' szép rajzolású 's szép metszésű három rezet, melyen a' Ildik Rákóczy Ferencz' és a' Svéd Király' egyyüvé jövedeleik áll, maga ítélje-meg, ha ez a' 23. darab nem éri e fel, sőt nem haladja e meg a' Lázius Pataki abroszának birtokát. A' két Codexeske pedig ki van talán itt poltolva a' maga mása 's az Aemilius oratiója 's más hasonló régiség által.

Bibliothecarius Miller Ferdinand Úr engemet hazafiságtalansággal vádolt abban, hogy 1806ban meg nem kínáltam a' Nemzeti Bibliothecát gyűjteményemmel. Ezen vádjára most ujabbán vét-

kessé tészem magamat, mert a' Mélt. Úr az, a' kit mostani gyűjteményemmel legelsőbben kínállok meg. — Én nem tartom jónak, hogy az efféle kincsek mind egy helyre tétessenek-le, sőt azt nem csak nem-jónak, hanem veszedelmesnek is nézem, 's óhajtom hogy a' Nemzeti Bibliothecának gyarapodása mellett (mellyért a' Gr. Széchenyi nevét és a' Palatinusét hálával áldom), sokaknak másoknak hasonló igyekeczeteik is, nevezetesen pedig a' Mélt. Úr, melly már is olly nagy tekintetre méltó, gyarapítassanak. Sok okainkat néha nem is jó látni, noha elérteni könnyű. Lehetnek olly könyveink, a' mellyeket olly helyre, a' hol használatlanul fognak tartatni, nem is adnám sok pénzért is; ilyenek pedig mind azok, a' mellyeknek Catalogusaikban meg nem jelen mind az, a' mit a' Bthéca bir.

Maradok a' leghivebb tisztelettel

A' Méltóságos Úrnak

Széphalom, Mart. 7d. 1809.

alázatos szolgálja:

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: az OSZK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1937: 158--160. l.]

5752.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Széphalom, Ápr. 13 d. 1809.

Édes Uram Öcsém, igen nagy tekintetű barátom,

El fogja e hihetni Uram Öcsém, hogy tavaly Májusnak 4 dikén irt levelét nem elébb, hanem a' minapi Újhelyi Gyűlésen vettem? Ugy vagy, édes Uram Öcsém; Kandó Gábor Úr megvallotta, hogy az írásai közt eltévedett, és csak nemrégiben akadt reá. Nagyon sajnáltam én, hogy Uram Öcsémnek hallgatását arra lehetett magyaráznom, mintha előttem igen becses barátsága megszakadni készülne, 's vádlok magamat, noha későn már, hogy a' levél eltévedését (mert azt tudtam Kandó uramtól) Uram Öcsémnek hírül nem adtam, 's így magamat ezen most érzett gyönyörűségtől megfosztám. Ujtsa-meg Uram Öcsém ezen gyönyörűségemet, 's engedje ollykor látnom kertje virágait, mellyekből új bokréta köttethetik. A' ki illyennel jelent-meg legelébb, lekötelezte magát, hogy többeket is hoz, 's még szinesbbeket, illatosbbakat.

Közlöm itt Uram Öcsémmel is egy Sonettemet, melly már ötödfél esztendő, és még is Kis Jánoson 's Gróf Desőffy Józsefen kívül senki nem látta:

XI. NOVEMBRIS. MDCCCIV.

Nines milliók közt egy, kit a' fene,
 Vak Áte így vett volna korbácsolásba.
 Ha megdühödve kap bár néha másba,
 Azt megkönnyitni felkél Istene.

Ah! engemet nem véd őellene
 Sem ég sem föld. E' szörnyű bajvívásba'
 Ájulva dülök ujabb ájulásba;
 'S irt nem talállok melly enyhítene.

Megszánta Ámor éltem' kinjait,
 'S mond': Én enyhitem a' kit a' Sors sujta.
 'S hérül ölembe tette-le Sophiet.

És im miolta nékem áldást nyujta,
 'S bus éjjelemnek bájos mécsét gyujta,
 Nem érzem a' Sors' csapkodásait.

A' kis hugom jó ideig tartotta a' bokrétát. Mind ő maga,
 mind az atyja sok szép darabot leltek benne, 's szíves részt vettek
 annak szemlélésén, hogy az Uram Öcsém' már ismért tehetségei
 illy szépen feslenek-ki.

Én hat hét olta betegeskedem. Elhütöttem magamat ebben a'
 rettenetes időben. Már jobban vagyok, 's első dolgaim közzé tettem
 válaszolni a' kedves levélkére. Hozza a' jó szerencse Uram Öcsémet
 hozzám. Barátja nyílt karral várja.

Maradok egész barátsággal

Kedves Uram Öcsémnek

alázatos szolgája:

Kazinczy Fer[encz]

Köszöntse Uram Öcsém Dr Bérczy Urat. Sokat lesem a'
 Hazai Tudósításokban, ha nem fordul e elől ismét neve. 'S ki az
 Nógrádban a' ki az Ovid' Metamorphosisát fordítja? — — Ha
 Ludányt meglátja Uram Öcsém, emlékezzék, hogy az nékem is
 szent hely. Ott lakott Pál, ott született Gedeon, 's az ifjabb Pál
 ott élte az élet' legszebb napjait Ágnese karjai közt.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5753.

Kazinczy — Vitkovics Mihálynak

Vitkovics Mihálynak Kazinczy Ferenc áldott békességet.

Érdemes Barátom! Vettem mind nagy leveledet, mind azt
 a' későbbit, mellyben az elsőbbnek hézagját barátságosan kipótolád.

Köszönöm igen érzékeny köszönettel a' Horvát István Ur' munkájának vélem közlését. Gyönyörködve olvastam meg azt; Horvát nagy tudományú ember; óhajtanám, hogy elég ideje volna, kincseit kidolgozni, 's köz haszonra eresztetni. Révainak nincs érdemesbb tanítványa, valamint talán minden tanítványai között ő vala néki a' legkedvesebb. A' mi állításait illeti, abban egyet tartok vele, hogy a' nyelv dolgában nem a' szokás az első törvény-hozó hatalom; de bajos meghatározni általjában, meddig szabad ezen Ursupator' hatalmát meg tagadni, mert minden nyelvben, még a görögben is respectáltatott mindég makacs és szabad-kéjű uralkodása 's mi lesz nyelvünkől, ha valahol az hibáz, *mindenütt* kivetjük ólomjarmát? Én egy hatalmat ismerek, melly ennek Despotismusát gyengitheti — az *I z l é s t*, melly felől Adelung, Német Grammatikájának előszavában olly helyesen beszél. A' hol csak a' philosophia ellenkezik a' szokással, ott nem bírok elég bátorsággal minden *esetekben* felkelni ellene; de a' hol a' *logikával* együtt jár az *izlés*, már ott ejurálok az ő hatalmát. Engedj egy példát felhoznom a' Horvát' munkájából: ő e' szót: *vox eius* így írja, s' minden bizonnal így mondja is: *szova*; a' mint gondolom azért, mert a' *ló*-ból lett *lova*, nem *lava*. De a' *sóból* 's *jóból* nem *sova* 's *jova* lett, hanem *sava* és *java* miért ne lehessen tehát a' *szóból* a' szokás szerint *szava*? — Illyen a' kisebb (a' szokás szerint kisebb) etc. Rájnis a' *jóból* csinált *jóbb*-ot, holott a' szokás *jóbb*-nak mondja. *Szépebb*-nek kell e mondanom a' szebbet azért, mert az analógia úgy kívánja? 'S mint tészük így philosophicusabbá ugyan, de egyszer-'smind végzetlenül steif-fá is nyelvünket, leg alább addig, míg az egész nemzet hozzá szoknék újításainkhoz. Én azt tartom, hogy igen helyesen cselekedte azt a' francz nemzet, hogy a' maga nem philosophica orthographiáját meg nem változtatta, noha azt cselekednie nem volt nehéz. Anomaliákkal minden nyelv' grammatikája tele van: miért ne legyen tehát a' miénkben is. Kérlek, édes barátom! ezen nagy becsű férfinak jelentsd szíves tiszteletemet 's barátságom idévzlését; 's monddad neki hogy érzem mivel tartozom neki azon jószágáért, hogy meg engedé neked munkájának vélem közlését.

Tisztelendő azt jelenti szorosán, *a' ki jövőendőben fog tisztelni* ám de mit jelent der Bediente? Azt, *a' ki inpraesenti szolgáltatik mástól*. És még is meg igazították e ezen anomaliát a' Német nyelv tisztázóji? — Nints hely többet mondanom: de alkalmasint elmondám a' mit elmondanom kellett. Éljetek szerentsésen, érdemes barátjai egymásnak. Széphalom Julius 16-dikán 1809.

[Másolata HORVÁT ISTVÁN Mindennapijában, az OSzK kéziratárában, Quart. Hung. 466. IX. k. 26—27. f.]

5754.

ifj. Wesselényi Miklós báró — Kazinczynak

'Sibo 29 Aug 1809.

Meltosagos Ur!

Különös tiszteletű Mlgs Uram!

Tsak azon szerentsém hogy a' Mlgs Urat esmérem, ment meg a' Pirulástól, 's tészen olyan batorrá hogy, halgatásom után, mely nem abbol a' Néző Pontból nézetvén, melyből én néztem tsak egy alacsony Dagályhoz illő, Fel fuvalkodást, 's innen szarmozo meg vetést jelenthetne; tsak a Mlgs Urnak esmérete mondom, tészen oly batorrá hogy ily kétes halgatásom után is, Pennámat ragadjam, 's a' Mlgs Urnak ezen Levelem által halgatásomnak okát ki jelentsem. A Mlgs Urnak azon érantam mutatott, meg különböztetése oly nagy, és érdemem felett valo, hogy annak meg hálálására magamat elégtelennek érzem lenni, 's azon Epistola pedig oly fel emelkedett, 's oly Buzdító, hogy nem bátorzkodtam járatlan pennámmal, a' Mlgs Urnak arra felelni, nehogy annak felséges volta az által meg homalyosittassék, azért a' volt tzcłom hogy aztat ki nyomtattassam 's ugy külgyem el a Mlgs Urnak aztat háládatossagom jeléül de (Fajdalom 's Szégyen) nem lévén itt a Hazában annak bótséhez mérsekelt Könyv Nyomtato Sajto oda fen volt tzcłom aztat ki nyomtatni, de ezen Edes kötelességemtől mind eddig meg fosztott, ezen Zürzavaros idő. Végye tehát a Mlgs Ur ezen köszönetemet háládatosságomnak jeléül, addig is a még azon Epistola vagy Pesten vagy oda fen ki nyomtattathatnám. A ki is továbbá Vagyok illő tisztelettel

Meltosagos Ur!

különő tiszteletű Mlgs Uram!

alazatos 's tisztelő
szolgaja

Ifj. Wesselényi Miklos mp.

[Eredetije: MTAk M. Irod. Lev. 4-r. 29. sz.]

5755.

Kazinczy — Kisfaludy Sándornak

Kisfaludy Sándornak Kazinczy Ferencz

barátságos tiszteletét.

Dicső barátom! Óbersterünk Mélt[óságos] Kandó Gábor Úr tegnapi Gyűlésünkben adá-által nékem becses idvözléscdet, és azt a' kérdést, a' melyet ezen idvözlés mellé tevél. Nem szükség mon-

danom, mely kedves volt légyen nékem jóvóltodnak ezen újabb jelenségét elfogadhatnom, mert tudod hogy Tégedet mennyire tisztellek. Irigylem a' mi Kandónknak azt a' szerencsét, hogy Tégedet láthatott; annyival inkább irigylem azt, mivel fájlalva említem hogy tavalyi Bécsi útam alatt sem láthatám ezen régi kívánságom' teljesedését, 's most ezen szerencsétlenségek között, reményleni sem merem azt, igen sok időkre! Elfog az a' kínos érzés, hogy egy időben éltem Veled, becsültelek, szerettelek, szerencsés voltam megnyerni barátságodat, 's — nem láttalak! —

Erato által megkoszorúzva, Te tehát, a' mint Kandón mondja, most Melpomene által kívánsz megkoszorúztatni. Nem kétlem hogy ez a' komoly leány szint oly kész lesz néked nyújtani koszorúját mint nyájasbb testvére volt. Fussd-meg pályáját szerencsés auspiciumok alatt! — Én megvallom, hogy theátrális darabjainkat leginkább nem óhajtanám reimolt distichonokban látni, noha Bessenyeinknek Agisát 's Hunyadiját valaha gyönyörködve olvastam; 's örülök azon hogy Göthe Voltairnek Tancrédját 's Mahometjét nem illy versekben hanem ötös jambusokban fordította, mely versnem nékem a' tragoediák' komoly voltokhoz legillőbbnek látszik. Az olaszok a' ketiőből egy harmadikat csináltak, mint p: o: az a' mód, a' mellyel Metastasio írta a' maga drámájit; 's Schiller már németben is követte ezeket. Én az ő Clemenza di Titóját igen szabados versi scioltiban kezdettem volt fordítani, de belé únyván a' munkába, 's egy bizonyos környüállás miatt sietvén elkészítésével, a' legszabadabb prózába öntöttem által. Nem régen szabados versi sciolti-mat szorosbb rámára vontam, 's a' munkába jó messze elhaladtam. De ennek a' boldogtalan háborúnak kilobbanásakor mind ezt a' munkát mind egyéb poétai dolgozásaimat, melyek nem látszottak magamnak is megéretteknek, tűzbe vetettem. Engedd, barátom, hogy a' Metastasio' első sorait — nem az újabb kidolgozás hanem a' régibb szerént; mert az új sem leírva nincsen meg, sem emlékezetemben meg nem maradt — Elődbe tehessem. Csak azért cselekszem azt, hogy ezen, magam által is hibásnak-ismért, próbából láthassd, hogy helyesen ítélek e vagy nem midőn ezt a' versemet a' theátrális darabok' készítésekre alkalmasabbnak, illőbbnek vélem a' franczia módú Alexandrinusoknál.

Hogyan? 's üres fogadásokkal
Akarsz e megnyugtadni? Hogy Lentulus
Részedre¹ tért-által, hogy társai
Intésid' várják, hogy a' lángra lobbant
Capitólium lesz jel a' felkelésre,
Hogy pártosidnak vállaikról piros
Fonadékok fognak csüggni, mind tudom.

¹ Eredetileg: Pártodra.

Ezerszer hallám már tetőled ezt.
 De hol, hol egyszer a' bosszú? Talán
 Azt várod még, hogy a' megrészegült
 Títus, gyalázatom' tetézetére,
 Bereniesét ültesse-fel székére?
 Szólj, mit vársz etc.

Az újabb kidolgozásban elhagytam az első sorbanálló anapaesticust, 's rövidebb vagy hosszabb sorú jambusokba szedtem a' fordítást, azon szabadsággal a' mellyel jambusaimat szoktam írni. Mert én, akármit mond Horátz a' jambusok' második és negyedik lábairól, azt tartom hogy ez a' sor

Ignā | ros fal | lit no | tis est | deri | sui

kedvesebb a' fülnek, mint ez a' bomlott óra' zörgéséhez hasonlító, de az iskolák által jónak ismért jambus:

Pavidum | que lepo | rem et ad | venam | laqueo | gruem.

A' Terentz' metrumára nehéz reá akadni. És az olvasó még is érzi, hogy vers az a' mit olvas. Szükség e tehát az iskolák' törvényei miatt tulajdon érzéseinket megtagadnunk? — Egy szóval: Én azt óhajtanám, hogy Kisfaludy vagy prózában írja a' maga tragediáját (így van írva a' Lessing Emiliája is, 's egynehány darabja Göthének — a' vers inkább a' poétai tárgyú 's tónusú theatrális darabokra való), vagy jambusokban, vagy Metastasiói versi scioltikban. A' francia módú hatlábásokban azt legkevésbbé szeretném látni. Nem kétem mind azáltal hogy mind az a' mihez Kisfaludi fog, — a' kit

— — quidquid agit, quoquo vestigia movit,
 Componit furtim subsequiturque decor —

mestermív lesz, 's szívet érdekel 's füleket csikland.

Poétai munkákról 's dolgozásokról lévén szó, meg fogja nékem engedni a' Petrarca' tanítványa, hogy Véle a' legelső magyar Sonetet — nem érdemre legelsőt, hanem időre — közölhessem. Imhol van az:

NOVEMBER' XI-DIKE, 1804.

„Nincs milliók közt egy, kit a' fene,
 Vak Áte így vett volna szabdalásba.
 Ha megdühödve kapkod néha másba,
 Segélni mingyárt kész azt Istene.

Ah, engemet nem véd őellene
 Sem ég sem föld! E' szörnyű bajvívásba'
 Ajúlva dűlök újabb ájulásba,
 'S írt nem találok melly enyhítene." —

Megszánta Ámor éltem' kínjait,
 'S mond': Én enyhítem a' kit a' Sors sújta.
 'S bérül ölembe tette-le Sophiet.

És ím miolta nékem áldást nyújta,
 'S bús éjjelemnek bájos mécsset gyújta,
 Nem érzem a' Sors' csapkodásait.

Csak hamar azután hogy ezt titkosbb barátimmal láttattam, Voss a' Jénai Tud[ós] Ujságlevelekben hosszasan és igen mérgessen kikölt a' Sonettek ellen. Meg kell vallani, hogy a' Sonett nem is a' Celtai nyelvekhez való, mellyeknek sok és nagy érdemeik vagy: nak ugyan, de a' mellyről az én kedves Daykám igazán mondotta azt, hogy annak (a' németnek) zengése olyan

Mint a' lánczolt kerék' és a' bilincs' esörgése.

Örvendve 's felkevélyedve azon, hogy a' mit Voss rettentő szándékkal mond a' német Poetáknak, az a' rettentés a' magyar Poetákat el nem rettentheti, egy másodikat írtam, sok idővel az elsőb után. Imhol az is:

A' SONETTO' MŰZSÁJA.

Május 20d. 1809.

Mint a' szerelmes járja szép párjával
 Menüettje' keccsel-teljes lépteit,
 'S ígéri a' Szála' torlott rendeit
 Enyelgő vissza- 's vissza-fordúltával:

Honnom' Ausonia' narancsgallyával*
 Körülövedzve főm' szép fürtjeit,
 Úgy járom én a' dal' lejtéseit,
 Két négyét öszvefűzván két hármával.

Szóló¹ keríti mostan homlokom'.
 Ott, hol Tokaj nyújt nektárt Istenének,
 Vig szárnyakon kél a' nem-hallott ének.

* [Kazinczy jegyzete a levél szélén:]

Die schönen Locken meines Hauptes mit den Pomeranzen zweigen meiner Heimath Ausonia gekränzt, tanze ich so die Fänze des Liedes, indem ich seine Vierlinge mit seinen Dreylingen verflechte.

¹ E szó után Kazinczy kőzírásával: Reben

E' szép vidék lőn kedvelt birtokom.
 Eggy új Tibull itt megdicsőített engem,
 'S én őtet és hölgjét örökre zengem.

Jul. 24dikén, eggy igen nevezetes Gyűlésünk' napján, Berzeviczy Sándor Úr mellé estem az ebédnél, általellenben Gróf Desöffy József barátunkkal, 's Rólad folyt sok ideig a' beszéd. B[erzeviczy], ki most Terebesen múltat, a' Nagy-Asszonynál, beszéllé, hogy tavaly vendéged volt. Hogy házadnál volt, 's látott mind Tégedet, mind a' magyar Noves Laurát, azt pedig Döbrentei Gábor e' héten beszéllé nálam; azt téven azok mellé a' miket már eddig tudtam, hogy a' magyar Noves Laura eggy *igen szép Asszony*.

Te bellare docet terra, Messala! marique,
 Ut domus hostiles praeferat ex uvias.
 Me retinent vinetum formosae vinela puellae . . .

Igy Tibull, a' Római. — 'S a' Magyar — elhagyhatta a' maga szép és szeretetre minden tekintetben méltó Rózáját! Én Martiusban az én nagy barátom kedves fijának, az ifjú Wesselényinek, eggy Epistolát irtam. Utolsó űa ez volt:

A' koczka meg van vetve. Menj tehát,
 'S vezératyádnak bajnokjobbja mellett
 Küszdj a' dicsőség' fényes nimbusáért.
 'S ha Márs haragra gyúlad ellened,
 Hogy véle szembe kelni merészléttél,
 'S fejedre rántja villámpallosát,
 Oh, fogjon Aphrodita védködjébe!
 'S ó, a' ki Párist a' harez' vészeiből
 Kikapta, kapjon most ki Téged is!

S ezt könyörgöm Teérted is, barátom! Ne engedje az Isten, hogy elessél. Élj, Nemzedednek hasznára 's elhalhatatlan díszeré! 's a' Béke vigyen vissza Rózádnak karjai közzé! —

Széphalom, Septb. elsőjén, 1809.

[Autográfja: MTAK. M. Irod. Lev. 4-r. 130. sz.]

5756.

Kazinczy — Kazinczy Istvánnak

Édes öcsém,

Nekem ma keresztelék-meg itt a' tegnap lett leányomat, szokásom szerént ismét szokatlan névre. Ajánlom a' kis Sophroniet magadnak 's kedves Húgom Asszonynak gratziátokba 's gyermekeidnek atyafiságába. Te már a' szüretre sietsz, és így ezen levele-

met csak oda fogom küldeni. Ma a' Gyűlésen rendes történék. De annyira el vagyok foglalva a' sok Pakte-levelek' írásával, hogy azt itt el nem beszélhetem. Feleségem is tisztel 's csókol benneteket velem együtt. Adieu édes Pistám, ajánlom magamat barátságodba 's atyafiságodba.

Széphalom, Octob. 16d. 1809.

hív atyafi barátod
Ferencz

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5757.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Ujhelyi szőlőm alatt. Oktob. 25d 1809.

Méltóságos Ur!

Ez órában veszem a' Méltóságos Urnak becses levelét az ide való postáról. — A' Méltóságos Ur azt kívánja — (élek tulajdon szavaival) — hogy egy két száz forintot áldozzak — fel. Én valahol lehet vagy kell, szeretek nemkeveset tenni. Azon állítással tétlét, hogy nem hittem hogy az általam jelentett summából valamit fogjak alább szállítani; mert az árnak meghatározásakor azt nem kéjem, hanem vetett szám után szabtam volt meg; nem egy két száz forintot áldozok fel — élek itt ismét a' Méltós. Ur szavaival — hanem ötszázat: de arra kérem a' Méltós. Urat alázatosan, hogy ezt végye utolsó árnak 's végye egyszersmind annak a' tiszteletnek jeléül, a' melly szerént nékem minden intései kedves kívánságok lesznek.

Annak a' férjfinak, a' ki könyveket vásárolt, vásárol, és vásárolni mindég fog, nem szükség mondanom, hogy vannak ugyan esetek a' midőn az illy gyűjteményeket mintegy ingyen kapja a' Vevő: de azok nem mindég történnek. Én ezeket magam is sok esztendőök olta gyűjtőgetem, 's jó részeket, a' frelich-ét, elajándékoztam, eltépdeltem, 's valamit el is adattattam; ilyen volt példának okáért a' theologiai, nem magyar dolgokra tartozó osztály; — mert annak előtttem nem volt becese, nem lévén annak gyűjtése czélomban.

Második állításom az, hogy én itt gyűjteményemnek nem freliché-től akarom magamat megszabadítani, a' mint ezt a' Gyűjtők cselekszik sokszor; hanem hogy mind azt, a' mi könyveim közül ezen Gyűjteményhez per rei naturam tartozik, a' Vevőnek általadom, és többé gyűjteni az illyet nem fogom. Mert példának okáért hogy hátra maradtott könyveim között mind Istvánffy mind Bonfinio megmarad, ez a' Gyűjtemény meg nem esonkítatik. Sőt azt is ígérem, hogy egy kis pakétocksát, mellyben olly darabok állanak, a' mellyeknek neveik nem állanak a' Catalogusban, ha a'

remélt alku közöttünk megkészl, a' Méltós. Urnak akár toldás akár kedveskedő ajándék képében általam.

Mig élek, Correspondentiáim 's holmi egyéb papirosaim kezeimből ki nem mennek; mert dolgoztatásaimban nékem, azokra szükségem lészen, 's a' Ráday egy egész kötetre ment levelei, Kisnek a' Poétának, Virágnak, Daykának, Berzsényinek hasonlóképen egy kötetre, Csercinek kettőre, az Orezi Lőrincz, Horváth Ádám, Földi, Gróf Desőffy József, Kovachich, Fejérvári, Csehi, Lakos, Baranyi Gábor, Bihari híres V. Ispán levelei a' nagyatyámhoz Bossányi Ferenczhez etc. kezeik írásaik előttem olly szent maradékok, mellyeket a' barátságnak elárulása nélkül ki nem cseszthetek kezeimből, 's azokban sok olly is áll, a' mit idegen szem nem láthat még most: de ha meg halok, 's fiam nem marad, két lányaim pedig olly emberekhez találhatnak menni, a' kik az afféléken nem kapnak: méltóztassék a' Mélt. Úr azt, a' kinek birtokában azok maradni fognak, erántok megszólítani, óhajtom hogy azok a' Mélt. Úr gyűjteményében álljanak inkább mint a' Museumban, hol a' Nemzetnek gyalázatjára és kárára BIZONYOS könyvek zárva tartatnak és még csak Catalogusába sem vétetnek-fel neveik. Ez az a' mi engemet arra indit, hogy inkább privata gyűjteményekbe tészem le a' mi letenni való mint oda, noha tisztelem a' Gróf Széchényi patrioticus gondolatját, 's igyekezeteit 's a' mi kedves Palatinusunk' buzgóságát a' ki a' Museum' gyarapodását olly igen szíven viseli. Még egyszer mondom a' Mélt. Úrnak, és rettegés 's pirulás nélkül: én nem szeretem az olly Patikát, a' mellyben méreg nincs 's még Catalogusába sem teszik ki hogy ott Antimonium 's Mercurius sublimátus is találtatik. Az olly Patika nem a' köz hasznót célozza, 's méltán gyanús.

Kérem a' Mélt. Urat alázatosan, méltóztassék nékem még Novemberben utolsó végezését megírni, hogy az Ezeröttszáz forintot megvenni kívánja e. Mihelytt ezen választát veendem, általam a' ládákat egy Kassai biztos kereskedőnek, a' ki azt leküldi Budára, 's a' Mélt. Úr levelét, 's a' belézárandó Tisztával pénz gyanánt vészem azon értelemben a' mint előbbi leveleink magyarázzák. — Levelét kérem alázatosan az Ujhelyi Postára Recepisse mellett útasítani, mert Kassán keresztül későbbben ér hozzám a' levél mint Ujhelyre utasítva.

Köszönöm a' Mélt. Úrnak megilletődve a' békesség örvendetes de hihetetlen híreit. — Csereynek irok a' Kalendáriom eránt. Ő Major az Erdélyi seregnél, 's ez késleltetheti választát.

Maradok alázatos és hiv tisztelettel
A' Méltóságos Urnak

alázatos szolgálja:
Kazinczy Ferencz.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Méltóságos Úr!

A' három láda által van adva a' Kalmárnak: de az őket csak akkor fogja megindítani Pest felé, mikor az út járhatóvá lesz. Karácsonyig csakugyan venni fogja a' Méltóságos Úr. Óhajtom, hogy benne gyönyörűséget találhasson.

Az Aretinus Atilája és a' Judicium de Cometa etc. Originálisa 1806ban adatott általam Pataknak. Ez éppen olyan párja, mint a' mellyel a' Széchenyi Bthccájának kedveskedtem.

A' Pakét, az az valamit illet birok — tudnillik nem mint közönséges hasznu könyvet vagy Mappát vagy képet, hanem mint régiséget — a' III. ládában lesz. Mellé tettem még a' Varjas János e vocálison írt énekét is, mivel az Magyar Régis. és Ritk. I Kötetben már le nagyon nyomtatva, és így a' Debreczeni többé nem találtható Originális kiadás nálam csak úgy maradna, mint régiségi Collectióhoz tartozó darab.

Kévsz hetek előtt kaptam ajándékban Debreczeni orvos Szentgyörgyi József kedves barátomtól (ki mint a' Magyar Zoologia Írója isméretessé tette magát a' hazában, és egyike a' szeretetre legméltóbb embereknek, kiket valaha ismertem) Varjasnak Felső-ges Fejedelem megszólítás alatt isméretes levelét II. Józsefhez, melly Vácson in 8-° nyolcz lapra nyomtatott. Ezt magamnak leírván, az ajándékkal a' Mélt. Úrnak kedveskedem.

Igérem azt a' Mélt. Úrnak, hogy valamit ezután szerezhetek a' XVII. száz' magyar nyomtatványaiból, azzal kedveskedni fogok, mert óhajtanám, hogy a' Mélt. Úr gyűjteménye minél inkább gyarapodjék.

Olly kincseket láttam ott tavaly, hogy valamit oda bétenni lehet, mind oda szeretném bétenni. Ha hazánk ismét olly szerencsétlenségbe taszítatnék mint ez idén taszítatott, a' Mélt. Úr tudom elténné láb alól, nem úgy mint Gróf Viczay a' magáét, mellyet hazánk örökre, legalább pedig századokra elveszte. Sinait még Pestről kértem hogy a' Mélt. Úr hívására a' Catalogussal együtt menjen fel, 's emlékezem hogy a' levelet Kultsár Úrnál tettem le, több leveleimmel, hogy tegye Postára. Nem tudom miért nem ment fel, 's miért nem felelt. Némelly ember restel felelni. Irni fogok oda 's ismét kérni Sinait.

A' szerencsés, de nagyon kedvetlen béke' czikkelyeinek közlését alázatosan köszönöm. Sokat lehetne reá mondani mind annak a' ki hazáját szereti 's boldogtalanságáért, mellyben forgott, reszket.

Engedje a' Mélt. Úr, hogy a' titulusra is feleljek. Nevetségre méltó a' ki az egyiket nagynak, a' másikat kitsinynek tartja. A' Mélt. Úr bizonyosan nem ezeknek számokból való. Tudományos fő kaczagja a' mit a' nép sepreje — qui stupet in titulusi

Horat. — csudál, irigyel. De egyenlők mindnyájan csak ugyan nem vagyunk. Azt még Rousseau sem értette így. Hasonlítsuk a' Mélt. Urat azokhoz, a' kiknek az Insurrectio p. o. ezt a' nevezetet adatja. És in optima forma is, legalább prolepsisi trópussal élhettem így, és örömetst élek.

Ajánlom magamat nagy becsű kedvezésibe 's maradok hív tisztelettel

A' Méltóságos Urnak

Széphalom, Novbr. 20d.

1809.

alázatos szolgálja:

Kazinczy Ferencz

[*Címzés a borítékon :*] Méltóságos Jeszenicz Jankovics Miklós urnak Budán a' Fels. Magyar Kamaránál. [*Zárópecsét.*]

[Eredetije: az OSzK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1937. 162—164. l.]

5759.

Horváth László — Kazinczynak

Tellyes bizodalmu Drága Uram Eöcsém!

Különös meg elégedéssel értettem becses Levelébül Uram Eöcsémnek az Nyomtatás iránt való jó rendelkezéseit, mellyekért ezen-nel illendő köszönetett tészek, meg fogok elegendni csak az Gyülés előtt egy két nappal vehessem.

Viszont kívánok boldog új Esztendő, s. köszönöm itt is róllam való meg emlékezését Uram Eöcsémnek.

Az Gyülésre el várom Uram Eöcsémet, az alatt is tapasztalt Uri Favoriban ajánlott, az Méltóságos Grófnét alázatosan tisztelvén alhatatossan maradtam,

Drága Uram Eöcsémnek.

Ujhely 1^a Jan. 1810

alázatos atyafi szolgálja

Horváth László

Kir[ályi] Consil[iarius] és

Zemplényi Ord[inarius]

V[ice] Ispán 1809 oltá

[*Kazinczy jegyzetei:*]

Manus Ladislai Horváth de Pálócz

Consilarii Regii et Comitatus Zempli-

niensis Ord[inarii] Vice-Comitis

testor hoc

Franc[iscus] Kazinczy

Széphalom d 20. Aug

1814

[Eredetije: MTAK Tört. 2-r 22/B.]

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Méltóságos Jeszeniezi Jankovics Miklós Úrnak

tisztelete' barátságos idvezlését

Kazinczy Ferencz.

(Széphalom, 1810. jan. 19.)

Nagy tiszteletű Férjfiú! Parancsolod hogy megszólításaim' tónusát változtassam, 's engedelmeskedem parancsolatodnak. A' mi véghetetlenül szép nyelvünknek véghetetlenül káros hibája az hogy nagyon aristocratikus nyelvvé tevének; holott valaha nem volt az. A Tézéstől elállánk, holott az Istent tézzük; az nekünk igen is bátor közelítésnek tetszett. A' Kendezés, mellyel atyáink durvaság nélkül éltek, hogy társalkodásaiknak tónusait nüanszírozhassák, most megvetés' bélyegévé tétetett; 's annyira süllyedtünk, hogy még a' Jobbak is vagy a' bohóság' árjával kénytelenek magokat elragadtatni, vagy a' Római nagyságra lépnek, kénytelenségből, vissza. Szerencsénk, hogy a' két ellenkező módot érthetővé tehetjük; ezt, az eszesebbet, megszelidítheti a' tiszteletnek, barátságnak 's bizodalomnak meleg kifejezése: amazt, az oktalant, kimenti az, hogy a' farsanglás' bohóji közt az okos is bohóskodik, és hogy pengő pénzzé bélyegeztetvén a' szükség miatt a' papirosrongy, nem lehet bolondnak kiáltani, a' ki ezzel él, mintha ugyan azt hinné, hogy az pengő transsubstantiáltatott volna.

Az én tiszteletem Erántad ezen új mód által semmit sem veszített, mert ismerem érdemeidet, és ezen isméretnek jeleit e' mellett is mindig örömmel fogom Erántad adni, 's engedelmeddel vissza élni nem fogok.

Megjavulván végre az út, de ismét fel is fakadván, minden bizonnal nem sokára Pesten lesz immár a' három láda. Érzem nyugtalanságodat, 's örvendek neki, mert ez azt mutatja, hogy a' kibontást nem bizod másra. Sok okokra nézve szeretném ezt, kivált a' III. számú láda cránt. Szeretném ha akkor más még jelen sem volna. Van ebben valami, a' mit látnod kedves leszen, mert talán hírét sem hallottad. Én sem fogtam volna soha tudni, ha vele egy külföldi barátom meg nem ajándékozott volna.

Patikában méregnek lenni szabad. De kinn hagyni nem szabad, hogy olyan ne nyúlhasson hozzá, a' ki vele kárt tethetne.

Ha a' Gróf Széchényi parancsolatjára végre elkészítem köszönő levelemet, mellyben a' parancsolathoz képcst élctem leírásának is állani kell — de — csak képzeld ezt a' tilalmat! — szerencsétlenségemnek említése nélkül: — le fogom azt Néked is másolni; még pedig a' Gr. Széchényi által említeni tiltott czikkellyel. Rettenetesekek voltak azok: de Cícero szerint jucunda memoria malorum

praetitorium. Osztán én itt is azt a' vigyázást fogom követni a' mit beszélléseimben szoktam: a' szenvedés' históriáját szabadon 's nagyítás nélkül hirdetem; de a' legoktalanabb cselekedet felől melly valaha emberi föbe, legalább magyaréba férhetett, hallgatni szoktam, s hallgatni is fogok. Egy immorális, bosszút lihegő, tudományos de eszetelen Pap egy heves de széplelkű 's magát a' régi Görög Ország és Róma korába vissza álmodozni szerető Haynóczyt elvakította, elámitotta, megcsalta; 's véle egygyütt olly sok ártatlan, semmi tilalmast nem is akaró nem hogy cselekvő leve egész éltére szerencsétlen. Reményilem, hogy maga ez az írás az én kezemből eredve, nem most, de egy két 's több század múlva, Maradékodnak becsesebb lészen, mint ha nékiek, kik külömben is gazdagok lesznek, 1500 ftot pénzben hagyta volna.

Sinai Gábor azt felelé nékem tíz nap előtt vett levelében, hogy atyja könyveinek laistromát most készíteti; 's közleni fogja velem, mihelytt kész lészen. Venni fogod tehát azt.

Légy rajta, tiszteletet érdemlő Férjfi, hogy Ő Nagysága, a' Te szép hitvesed, nemzetedet szaporítsa. Mind jó és nagyvérzésű fiakra mind anyjokhoz hasonlító szép asszonyokra lesz a' később időknek is szükségek; 's osztán a' fáradság nem kedvetlen. Az én igen kedves barátom Gróf Desewffy József épen e' napokban lesz ismét atya, még pedig három esztendő alatt harmadik ízben. Ha lehetne, az illy lelkű embereknek azt óhajtanám, hogy a' házasság Istene teremtene gyermekeket még kövekből is: de azoknak a' sok gazoknak, a' kik Desewffyvel ellenkező úton járnak, nem kívánhatok egyebet mint azt, hogy gyermekeik is kövekké váljanak, vagy — ámbár iszonyú a' gondolat, — hogy úgy egyék-meg gyermekeiket mint Saturnus a' magáéit. Hol volna a' Haza 's a' Nemzeti Cultura, ha ezek nem termettek volna olly szaporasággal mint a' Sváb' krompérlya! — —

Desewffyról lévén szó, hadd jelentsem dicsekedve, hogy az Ujhelyi Gyűlésen épen ma olvastatik-el az ő és én általam készített Relatio azon emlék eránt, mellyet Vgyénk a' Győrnél elesett embereinknek állítani még Julban tavaly rendelt. Változásom miatt én ma bé nem mehettam. Szeretném ha az a' munkánk ki is nyomtattatnék, mert abban van valami igen jó és igen igen hasznos. De soknak van fülök és nem hallanak. Éljen szerencsésen, szívesen tisztelt Férjfiú, 's tarts-meg megbecsülhetetlen barátságod' kedves emlékezetében. Széphalom, 19. Jan. 1810.

Tegnapi Gyűlésünkön Insurgenscink, kiket épen elosztatánk, csaknem kardot rántottak. Lovaiikat fegyvereiket ajándéku kívánták. A' katonai szelletet lelki Cultúrával egygyütt kellene művelésbe venni. Mi eddig mind az egyyiket mind a' másikat el akartuk fojtani. Most a' katonai szelletet ébreszteni akarjuk: de a' lelki Cultúrát még veszedelmesnek tartjuk a' sokaságban. Azt óhajtjuk hogy senki ne elmélkedjék, hanem csak engedelmeskedjék. Hová viszen ez előbb vagy utóbb! Nem volna a' nap alatt szebb Nemzet

's boldogabb ország, mint a' miénk, ha ez a' bolondság nem ellenkeznék a' köz jóval.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1937. 164— 166. l.]

5761.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Méltóságos Úr!

Most van szerencsém venni a' Mélt. Úrnak Jan. 29d.-kán írt levelét. A' Mélt. Úr abban erántam az új világ titulaturájával él. Elrettentem ennek látására, mert ez az [!] gyanítatja velem, hogy hibásan értettem parancsolatját hogy Eránta rómaival éljek. Ha így talál ez lenni, engedelmért könyörgök, 's ime botlásomat helyre hozom.

A' ládáknak régen Pesten kell már lenniük, mert hiszen az út megjavult. Szemere Pálhoz vannak intézve, egyedül azon végből, hogy ő a' IIIdik ládába néki tetteket annál hamarább megkaphassa. Ő hírt fog adni a' Mélt. Úrnak, mihelytt megérkeznek — de ime én még mindég úgy szóllok felőlök mintha in futuro lenne az érkezés, holott, számlálásom 's a' Kalmár biztatásai szerint, régen ott vannak. — Ha nem volnának, csak arra kérem a' Mélt. Urat, hogy a' ládák' felbontását 's a' könyvek' kiszedését, megtekintését senkire ne bizza.

Apró ajándékaim közt vagyon De-Roo in fol. minimo, Ferd. Ausztriai Herczegnek kifestett képével és kifestett czimerekkel. Ezt én 22 fton vettem, pengő pénzzel fizetvén, az az duplázott áránál drágábban. És még is ez nem a' legbecsesbb darabja az azon ládában lévőeknek. Mit csinál a' könyvszerető ezután, hol bankóinknak becse a' külföldön így lesüllyedt!

Tiszt. Szent Györgyi Urat, kérem a' Mélt. Urat alázatosan, méltóztassék nevemben barátságosan tisztelni. Hogy Sallustja nyomtattatik, azon szívesen örvendek. Bár a' Dugonicsé is fogna; noha én megvallom, hogy e' felől nem várok felette sokat, mert a' Dugonics' tulajdon stilusa olly ellenkező a' Sallust' individualitásával, hogy csuda volna ha a' fordítás jól sülné el. Egyedül abban hasonlít Sallusthoz Dugonics, hogy ő is archaizál, 's hogy a' hazaiszeretetet és az erkölcsöt nagy austeritással tanítja. Így az én fordításom annál szerencsésebb lehet, mert én nem tartom véteknak, sőt kötelességnek tartom a' Classicus munkák' fordításában mind azoknak dolgozásait szem előtt tartani, a' kik épen azt az Irót fordították.

Voss a' Horáitz Epistolait fordítván, bizonyosan használta a' Wielandét.

Régiségeim és Ritkaságaim Első Kötete olly tekintettel fogadtatott a' Lipsiai Literaturai Zeitungban, hogy annak Recen-

siójának a' füzetben legelső helyet adtak. Ezen csak annyiban örülök — mert régen túl vagyok én azon, hogy engemet a' Recensio vagy bántson vagy csiklandjon — hogy némelly bölcs, ki a' régi Magyar Írások' kiadását haszontalannak tartja, becsülni tanulja az efféle igyekezeteket, 's így talán több Köteteket is bocsáthatnék az első után. A' nehéz idők a' könyvnyomtatásra is nehezek; ha némelly felettéggazdag nem segíli a' literaturai igyekezeteket, nem sokára elakadunk. Ezt pedig alig lehet remélni, mert mi nagy áldozatokat teszünk ugyan, de csak ha azok az áldozatok más oldalról többet adnak mint az áldozat; péld. ok. Ezer ftot adunk a' Ludoviceára, csak hogy nevünk a' Haza törvény könyvébe bémchessen.

Pesti Könyváros Kis István reá szánta magát a' Dayka Gábor verseink kiadására, 's e' napokban épen Variánsait 's Életét irtam-meg Daykának, hogy a' Kézírást Kisnek megküldhessem. Ez a' Dayka első Poétáji közzé tartozik Nemzetünknek, 's már nem él, 's nekem barátom volt. Kezemben vannak tulajdon kezével írt Versei két kötetben, 's azok sohol egyebütt nincsenek. Lángolva várom megjelenéseket.

Alázatosan köszönöm a' tudósításokat. Nem jól mennék a' dolgok a' világon, Mélt. Úr!

Maradok hiv tisztelettel
A' Mélt. Úrnak

Széphalom, 11. Febr.
1810.

alázatos szolgálja:
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1937
166—186. l.]

5762.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Széphalom, Febr. 26. 1810.

Kedves Uram Öcsém, nagybecsü barátom!

Uram Öcsémnek barátságos levelét akkor vevém, midőn Dayka Gábornak verseit kelle nyakra före készítenem nyomtatás alá. Félre tettem valahová, 's nyomába nem akadok. Azonban sem tovább nem akarom várakoztatni Uram Öcsémet a' válasz után, sem szükségem nincs magára a' levélre, hogy válaszat megírhassem, mert minden czikkelyére emlékezem. — Miért nem eladó már az én két esztendő és három holtapos Eugeniem, vagy negyedfél holtapos Thaliem, hogy Uram Öcsémet magam szállíthatnám meg, hogy legyen vejem! Iggye-cl Uram Öcsém, nékem erre elég resolutióm volna, ha ilyen lelkű Ifjura akkor akadnék

mikor lyányaim már kiadhatók lesznek. Én Uram Öcsémet különösen becsülöm 's szeretem, 's becsülném és szeretném, ha versei előtt az a' kis szép ajánlás nem állana is, mert attól, hogy a' tömjén elsédithessen, távol vagyok ugyan, de az ollyat még akkor is tudom becsülni 's Íróját szeretni, mikor a' zöld ág (a' görög Sitte szerént) nem nékem hanem másnak nyújtatik. —

A' kis bokréta' recensióját ma készítettem-el, 's holnap teszem postára. Én azt a' kis Gyűjteményt méltónak tartom a' megismer-tetésre. Hallja Uram Öcsém ítéletemet:

Diese Erstlinge der Poesien des liebenswürdigen Jünglings dürften von dem gewöhnlichen Leser wegen ihrem Mangel an Correctheit und eines gänzlichen savoir faire ganz anders als von dem, der selbst bey der Kunst ist, aufgenommen werden. Den frühen Lenzblümchen fehlt zwar der Farbenschmelz, mit welchem Flora ihre spätern Kinder ziert; einige tragen auch die Schuld des kalten Klimas, unter dem sie geboren sind, die aller meisten sind von einem¹ unfreundlichen Nordhauche angeweht ehe sie zur vollen Blüthe gelangen konnten: doch fehlt den meisten der süsse Duft oder der anziehende Schmuck der Farben nicht, und sie erregen die Hoffnung, dass die späteren, die dieser Boden tragen soll etc. Schade, dass Herrn von Fáy bey der Herausgabe dieser ersten Gedichte keine geübte Hand leitete, denn ihn hat Mutter Natur mit einer regen Phantasie, zarten u[nd] warmen Gefühlen² begabt, und er bewegt sich leicht, welches bey dem schwerfälligen Gang ungarischer Dichter kein geringer Vorzug ist. Das kleine Stück S. 6. ist wohl gelungen. -- Das aus 19 vierzeilig[en] Stanzas bestehende Lied hat auch viele Schönheiten; doch hätte er gedrängter sagen sollen. Die Lieder S. 11, 14, und das mit vieler Lebhaftigkeit und origineller Laune gesungenes Jurátusdal S. 15. sind werth, von Csokonay gesungen worden zu seyn. So wie S. 49, 63, 67, zu den glücklicheren Versuchen im Ungarischen gerechnet werden müssen. S. 71. beginnen Epigr[amen] und Fabeln in Prosa, und berichtigen den Leser zur frohen Erwartung für die Zukunft. So die Elster und der Todesvogel. — S. 88. A' Fecsegő S. 79, a' Részeg:

Szodte vette! nézzd csak, lábam mint tántorog.

Pista, mi dolog ez? tán a' szoba forog?

Bolond, ne engem fogj! ime az asztalrul

A' palaczk, a' pohár most mingyárt földre hull.

S. 99. stehen 4 übliche Strophen aus Wielands Sympathie, u[nd] die Harfeninsel des Lafontaine. — Die deutsche Literatur hat gewiss weit vorzüglichere Werke, welche der Übersetzung würdiger gewesen wären. S. 23—32. stehen 8 Lieder von Herrn Carl von Cserépy, siegwartisirend süsslichsten Tones. — Buzditás többekre.

¹ Fölötte áthúzza: nordlichen.

² Fölötte áthúzza: gegeben.

Uram Öcsémet a' természet szív érzéseinek éneklésére szülte. Phantasia, érzés, nyelv, megvan: de mindenikét művelni kell. Ismerkedjék meg Uram Öcsém a' Révai Grammatikájával, s' Horvát 's Vitkovics urakkal, 's használja a' Szemere barátságát, ki igen sokra méne és Uram Öcsémet derekasan fogja vezethetni; 's olvassa, tégye studiumává Daykát, 's felejtse a' Calvinista izlést. Majd fogja ismerni Berzsenyinek verseit is. Én azt jövendő-lőm Uram Öcsémnek, hogy Berzsenyihez közelébb senki sem férhet, 's ötöt némelly darabokban senki sem fogja inkább megelőzhetni mint Uram Öcsém. Midőn ezt mondom, tudom, mit mondok, 's úgy hiszem, hogy Berzsenyi maga is javallaná mondásomat.

Franczia Író fordítására szándékozik Uram Öcsém. Hát ha Marmontelt forditaná? nem mind, mert némelly darabja fordíthatatlan, de csak hatot is, 's bár olyat, a' mit Báróczy és én fordítottam. — Én az egy Corinnát tudnám ajánlani. De félek, hogy az sem teljesíthető. Az Inkákat kinyomtatni nem engednék, mert az Tolerantiát tanít és a' habonát üldözi. — Ne vonja-e! Uram Öcsém tölem azt a szép örömet, melyet nékem levelei adnak, 's néha tudósítson, studiuma 's szerencséje felől. Egyenlően veszek részt mind ebben mind abban.

Kedves Uram Öcsémnek

Szives tisztelő barátja

Széphalom, 26. Febr. 1810.

Kazinczy Ferencz

[Eredetije: OSzK kéziratárában.]

5763.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Méltóságos Úr!

Kassáról vett tudósításaim szerint a' három láda könyveknek eddig meg kellett érkezni Pestre. Sajnálám, ha valami szerencsétlen történet érte volna, mert sem a' Mélt. Úrtól sem Szemere Páltól nem érthetem megérkezéseket. Méltóztassék az Agens Szemere Ferencz Úrnál kérdést tétetni, a' ládákat általvenni, a' rezet és a' Pápaynak szóló paketeiket általadni, és kezemben lévő Tisztáját az újabbal felcserélni.

Pataki Prof. Kézy Mócs Úrnál van egy igen bccses Terentius, Venetiüs, apud Hieronymum Scotum 1505. és egy Horatius, Venetiüs, apud Hieronymum Scotum, 1504. in fol. Terentius egész, de Horatiusban az Epistol. L. I.-nak ezen sora, Ira truces inimicitias etc. az utolsó sora, a' többi elhullott. De az Epist. ad Pisones egészen meg van, mert ez a' Levél itt elébb van nyomtatva a' könyvben. Ezt a' két könyvet meg lehetne venni. Ha kedve van a' Mélt. Úrnak reá, irhat magának Kézy Úrnak. 50 f. a' Terentius,

a' Horatius 25. Beeses, de drága. Sinaitól nincs újabb hirem vagy levelem.

Én két hét olta betegem fekszem, és e' leveletem hanyatt irom. Ez mentse-ki szokatlan rövidségét; én rövid leveleket ritkán írok, mert lelkem többnyire kiömlik azok eránt, a' kiket tisztetek, szeretek.

Maradok hiv tisztelettel

A' Mélt. Úrnak

alázatos szolgálja:

Széphalom, Mai 29. 1810.

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1937. 168—169. l.]

5764.

Balogh Sándor — Kazinczynak

Spectabilis, et Perillustris Domine

D[omi]ne sing[ulariter] Col[en]d[issi]me!

Ad aestimatissimas binas litteras, quarum alteris versus in Nuptias Napoleonis, et Ludovicae pariter percepi, quod tardius respondeam caussae fuerunt, prima, gravissima, quibus obruebar, negotia; altera gravis, et diuturna, qua conflictabar, aegritudo. Nunc Biographiam Fabchichii transmittó. Manuscripta ejus librario Sigismundo Joanith, me invito, sunt vendita, hae tamen conditione, ut ea ederet. Quid bonus emptor iis factururus sit, divinare nequeo. Pro submissis praeclaris versibus gratias habeo singulares, meque impense commendans peculiari cultu persevero. Jaurini 6^{tae} Jul. 1810.

Spectabilis Dvrae

humillimus servus

Alexander Balogh mpa

Praep[ositus] S[ancti] Adalberti de Jaurino

[Melléklet:]

Fábchich József a' Győri Papságnak nevendék házában az Isteni Tudományoknak, és az Egyházi Sz[ent] Törvényeknek rendes Királyi Tanítója, születék 1753 esztendőben Bőjt más havának 13 napján N[emes] Szabad Királyi Kúszög városában Fábchich János, és Takács Maria ottani tisztességes Polgár Szüléktől. Hat iskoláit ugyan születte helyén szép előmenetellel végezte, 1764 fogvást 1769 kig, amint azt tulajdon jedzéséből meg látni Pindarusnak 268 lapján, az hol hála-adó szívének fenn maradandó bizonyosságául a Jesus Társaságának azon érdemes férfiai-is, kik Tanítói valának, nevenként elő számlálja.

A fellyebb való tudományok folytatására nagy Győr városa, melyet Pindarusban harmad Anyának nevez, költözött által. Itt főbb Iskoláinak első esztendejében 1770^{ben} tudomannyának, és erkölcsének szoros meg-vissgálása után a' Papságra fel-vétetvén, nagyobb serénységgel gyakorlotta a' tudományokat, míg 1772 ben a' Győri Nevendék Papságnak számába, 's hajlékába bé-lépék. Vevék észre szép elme-béli tehetségét, és a' tudományoknak szeretetét az elő Járók, és az Ifju Papság tanulásának igazgatójává rendelék. Végezvén iskolai pályáját a' Nevendék házból való ki-léptekor 1775^{ben} mindgyárt a' Győri Kissebb iskolákban az Ifjuságnak oktatására fordított, az okból-is, hogy még nem lévén törvényes ideje, fiatalsága miatt a' Papságra fel nem kenet-tethetnék. 1776 a' Posonyi országos Próba után a' Győri iskoláknak további tanítására alkalmasnak találtatván, meg-hagyaték, 's meg erősítették: Melly hivatalban fáradhatatlan munkáskodással huszonkét esztendeig foglalatoskodott: mind tulajdon jegyzéséből meg-tetszik Pindárusának 288 lapján.

Ez idő közben nem csak magát, hanem tanítványit-is a' Görög Nyelvben gyakorolta, és a' Magyar nyelvhez tartozó ritkább könyveket bé szerezvén, kezdette azokból az olyan magyar igéket kiszedegetni, és szó tárjában gyűjtögetni, mellyek Párizban fel nem találtattak, vagy elegendő világosságban nem valának. Mellyet vajha tökéletességre vihetett volna! Hanem Pindarus, és egyébb Görög vers szerzők el-ragadák kedvét. 1798^{ben} jutott-el az Isteni Tudományoknak oktatására; és noha e' tudományok, mellyeket annak előtte tsak melleleg forgatott, most sok idejét el-foglalták, mindazon által talált még-is az ő munkássága mind ezek mellett-is annyi időt, hogy Pindarust, Esilust, Szofokleat, Euripidest magyar lantos versekre fordítaná, mellyekből az elsőt ki-is adta, a' két középső készen állá, már helyben-is hagyva a' nyomtatásra, az utolsó pedig mint egy felcig kidolgozva, és tisztán le-irva, félben maradt. Így foglalatoskodott ő iskolai terhes kötelessége mellett-is a' magyar nyelvnek, és tudományoknak e' nyelven való gyarapításában: midőn Karátson havának 23. napján 1809 esztendőben e' közhaszonra termett tudós Hazánkfiát tőlünk az halál el-ragadta.

Betegségét okozta, 's halálát közelítette a' sok nyomorúság, mellyet Győr városának ostroma közben, s utánna szenvedé. El-égvén házának, melly tulajdona vala, az első gyulladáskor külseje, második gyulladásban be-is égvén, számos, és válogatott könyvekkel rakott könyv-tára egyébb házi butorával együtt hamuvá lön. Könyvei, mellyeket abból ki szedett, és egy szugolyájába a szobájának bé-szorítván, téglákkal bé rakott, rész szerént meg égtek, rész szerént meg perseltettek. Mind ezeket tsuda melly nagy filosofusi mérsékléssel viselte ő ugyan, de még-is mint ama lappangó szű, ette, 's emésztette szívét, és testi erejét, miglen egy ideig lábán hordozván nyavaláját, ágnak esett, 's egynehány nap múlván az halálnak martaléka lön.

Meg-betsülhetetlen vala benne az igaz, és egyenes barátság, a' szolgálatra való készség, és semmi nehézséggel nem gondoló akár mi bajos reá bizott dolognak egy pontig bé tellyesítése: az emberi társaságban nyájos, és mulatságos maga viselése, és a' gond, szorgalmatosság, hogy senkinek terhére ne légyen, még akkor sem, mikor a' jó akarat barátságossan meg ajánlhaték.

[Eredetije: MTAk, Irodalmi Levelek.]

5765.

Kovachich Márton György — Kazinczynak

Spectabili Domino Francisco Kazinczy

Veteri Amico Suo¹

Si fieri potuerit, conabor excurrere ad Széphalom, quo dilectum Kazinczyum meum semel adhuc vita comite videre, et amplecti possim, sed et Sáros Patakinum proficisci vellem, et non nisi usque diem Domini morabor hic S[átor] A[lja] Ujhelyini in domo Ill[ustrissimi] D[omini] Antonii Szirmay cum ipso hero, et filio meo d[ie] 23. Aug: 1810.

Idem Martinus Georg Kovachich

Sengviciensis mppa

[Eredetije: MTAk Irodalmi Levelek.]

5766.

Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsanna — Kazinczynak

Édes Fiam!

A könyvekről és az surrogációról Tiszt[eletem] Uram fog meg irni mindent, én számodra hajtattam két darab sertést egy mangalicza nines is több köztük az magyar disznókból pedig a' mellyik leg alább való ved el hozzá, e mellett visznek egy szuró [?] kosárba holmit úgy mint 50 szál gyertyát, magadnak nyakba két keszkenőt a' két gyermeknek megint kettőt, e' mellett a' mit Cserei Farkas Ur küldött, 12 ittze vaját is visznek egy zsák szemes kukoritzát két véka tengeri kását.² Én jobban egy tseppet sem vagyok tám soha sem is leszek, 12. orsót is küldök, egyéb nints a' mit küldjek. Csókollak mindnyájatokat sig[natum] Ér Semjén 12 Xbr 1810

¹ Kísérősorok a „Quibus auspiciis, quo scopo, ...” kezdetű, az Országos Levéltár, a Nemzeti Könyvtár és a Nemzeti Múzeum gyűjteményeinek gyarapítása érdekében Kovachich Márton György által 1810-ben kibocsátott nyomtatott körlevelén.

² Bossányi Zsuzsanna saját kezű toldaléka: „a dara 3 véka”.

A. B. S.

Náni itt van ugyan szép komédia vala
 B. Hétfőn viszi be az szekér Nagy Gábornak az levelet¹
 Dienes beteg mindig a hogy it vólt cléb Arenába
 most minden nap a Hideg leli.

[Kivül:]

Kazintzy Ferentz

Kedves Fiamnak adassék

Széphalmon

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 183. sz.]

5767.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek

Széphalom d. 12 Januar 1811.

Edler Mann!

So nannte Sie mein Herz, als ich den §, in welchem Sie mir Georg Festetics Bild entwerfen, las. Ich liebe Sie wegen den schönen Zug, selbst auf Engels Zureden, bey F[estetics] keine unaufgegebene Empfehlungen ausgerichtet zu haben. Seyn Sie immer zum Hofmann verdorben! andere mögen sehen was sie dadurch gewinnen. Ihr Glück, ihr Glänzen ist theuer erkaufte. Engel büsst dafür stark genug. Seine Talente, seine Kenntnisse, sein thaetiges, wirksames Streben, welches Lohnes sind sie nicht werth, und was hat er erworben, wie hat er es erworben! Sauer genug. Ich weiss, dass auch der verdienstvolle manchemal ein Kerzchen, so zum Scherz oder weil es Sitte ist, vor dem bálvány irgend eines der Gottheiten, die in ägyptischen Tempeln verehrt wurden (Hunden, Katzen, etc.), anzünden muss. Aber wahrlich es ist mehr als was ein sich selbst schätzender Mann thun kann, wenn er sich ihnen zum Priester weyht. Vis fieri liber? Mentiris, Maxime. Non vis! — Lieber sich mit pain bis nähren, als durch niedriges Kriechen und einen ewigen Kampf mit sich selbst gross scheinen zu wollen, und vor den Augen der Welt und seinen eigenen so gar sehr klein zu seyn. So etwas ziemt nur Menschen, wie der Bibliothekar Jac. Ferd. Müller *de Brassó*, Complur[ium] Co[m]it[at]u[m] Tab[ulae] Jud[icia]r[iae] Assessor, und ich weiss nicht was noch! — Übrigens stimme ich in Ihr Gefühl: F[estetics] hat, aus was immer für Gründen, viel Gutes gethan, und das Vaterland ist ungerecht, wenn es ihm dafür nicht dankt. Segen wir also gerecht

¹ A levél idáig idegen kéz írása. Csak az utolsó sorok sajátkezűek.

— (ich habe ihn Egyv[eleg] Irás[ok] T[om.] I. p. 200. Z. 2. a' nagy Festetics' genannt) — u[nd] bekennen wir, dass ihn das Georgicon u[nd] andere Thaten als einen grossen Mann sehen lassen. Doch gestehen wir auch, dieser grosse Mann ist zugleich auf die eben so kleines, ein fast lächerliches Mänchen. Absichten wägt Gott allein. Wenn sie aber zu sehr ins Aug fallen, so darf man doch sagen was man sieht. Ich habe dem zu christlichen Grundsatz: obcoecare intellectum in obsequium fidei was der heil. Apostel lehrt, — u[nd] also auch in obsequium charitatis christianae, nie viel Geschmack abgewinnen können, u[nd] halte mich lieber an das: Homo sum agrestis, scapham scapham voco.

Ich ziehe die Hand nicht ab, bis ich Ihnen gesagt habe, dass ich von F[estetics] niedrige und niederträchtige Thaten kenne. Ein Mensch, der so reich ist und *betrügt*, und sich bey *Betrug* ertappen lässt. Wie gefaellt Ihnen so ein grosser Mann? Der *eitle* kann mir sehr wohl gefallen er fühlt den Drang zu glänzen, u[nd] hätte er Kraft dazu, so würde er nichts sparen, um rein zu glänzen. Da ihm Natur oder Erziehung diess versagt hat, so kleidet er sich in Lumpen wie das genialische Volk unser Zigeuner. — Aber der *Betrüger*, der Nie satte! Pfuj eines solchen Menschen! —

Ich habe Engeln immer sehr verehrt; er hat viel Licht, und in sehr verschiedenen und vielfachen Sinn verbreitet. Er mag sich geberden, wie er will, man braucht kein Gott zu Delphi zu seyn, um zu errathen, wie er in seinen Herzen ist. Ihm ist Wahrheit und die Fortschritte der Menschheit heilig. Man hat mir, als ich 1808. in Wien war, erzählt, was er über die Büchercensur dem Monarchen selbst gesagt hat. Haette er nichts geschrieben und nichts als diese einzige That gethan, ich würde ihn mit Heftigkeit lieben. Wegen dem Rath den er Ihnen jetzt giebt, liebe ich noch mehr. Ich finde sein Urtheil über Sie — in soweit ich nemlich darüber urtheilen kann — sehr gegründet. Man wirft Ihnen in öff. Blaettern vor, Sie hätten noch nichts eigenes geliefert, was die Welt zu stolzen Erwartung berechtigen könnte. Messe ich uns gegen das Ausland, so erscheinen wir mir sehr klein; ich bin also nicht im Stande zu sagen, wer unter uns *gross* sey. Sie sind überdiess sehr jung, und haben bis jetzt in ewigen Kämpfen mit dem Schicksal und immer entfernt von grossen Staedten, wo Bibliotheken und Gelehrte leben, gelebt. Mir, mein Freund, sind Sie nicht klein, ich kenne Ihre Talante, schlieste ziemlich auf Ihre Gelehrsamk[ei]t, und weiss Ihre Wirksamk[ei]t zu schätzen. Aber Engel dürfte Recht haben, dass Sie Ihre Kräfte durch die heterogenee Arbeiten versplittern. Diess urtheilte man sogar über Lessing. E[ngel] hätte also Ihnen einen sehr weisen Wink gegeben, dass Sie Ihr Studium ausschliesslich einen einzigen Gegenstande opfern sollten. Der Weg, den er Ihnen vorschlägt, ist keine undankbare Arbeit und die Gruben (alte Verschüttungen) sind an Schätzen reich. Auch ist die Beute sehr in Achtung. Ich bitte Sie, seinen

Rath zu befolgen. Tinódi u. Zrinyi gedenke ich selbst aufzunehmen (M[agyar] Rég[iségek]). Ich stehe darum eben in Briefwechsel mit Institóris. Ich besitze beyde Bücher. Aber wie vieles könnte in Ihrer Samml[un]g auch ohne diesen zweyen gedruckt werden! Ihr Institut würde dem meinigen in keiner Rücksicht im Wege stehn, u[nd] Sie könnte sich Lorbern erwerben. Ich wünsche, dass dieser Zweig Ihnen nicht bloss Blätter zum Kranz, sondern auch Beeren bringe. — Welch einen reissenden Abgang hätte ein andres Werk, das Sie heraus geben, gehabt, wenn es etc. etc. etc.

Meine aestetischen Epigramme unter dem Titel Tövisék és Virágok sind zu Patak unter der Presse. Sie machen 4 Bogen aus. Ich habe meinem Fr[eun]de Desóffy etwas davon geschrieben. Er bat mich, keine Persönlichk[ei]ten mir zu erlauben. Er war durch den Titel Tövisék verleitet, zu glauben, dass ich so etwas in Sinn habe. Niemand sonst, als Gyöngyösi der Leoninische Dichter, den ich aber nicht nenne, u[nd] auch schwer errath[en] lasse, u[nd] Prof. Lácza in Patak, der den *Poocs u[nd] Mátyási* und Consorten, die ung[arische] Gottschede, erhebt; erhalten hier Hiebe mit Neffeln. Jesus Christus war Gott u[nd] ist es nun noch mehr, und er schwang seine Karbatschen doch gegen die, die den Tempel verunreinigten. Ego homuncio hoc non faciam? Mit Galle muss man so etwas nicht thun: aber mit Salz, mit dem poetischen, gewiss. Was that Voltaire mit Mons[ieur] Freron? Hier den regellosen, unharmonischen, nach keinem Schema gebildeten Vers auf Gyöngyösi.

KOCCZANTYÚSI.

Vén Kántor, könyvpenészű Tánczos, parókás Poéta,
Iszonyodom 's futok — diese 8 Wörter sind das ganze Epigramme.

A' LÚDHATTYÚ.

Lácza hat sich u[nd] Mátyási
den Schwan genannt. Hazai
Tudós. Dec. 1809.

„Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est
„Judiciumque.“ — Esto, si quis mala! Sed bona si quis
Condiderit? dignum opprobriis lataverit? — „Ohe
Solventur visu tabulae, tu missus abibis.“

Diese vier horazische Zeilen stehe dem Epigramme als Motto vor.
und dann sangt es an:

Cayster és nem ... e' szép víz neve. (... ist so viel als Bodrog.)
Zavaros! бүдös! de szép, mert én, mert Én lakom!
Én nem vagyok lúd többet, én hattýú vagyok.
Mert úszni láb és szárny nekem is adattatott.

Pöffedj, begyem, 's te nyak, ha nem hajolsz, meredj!
 Hattyúnyakat jól játszol. A' ki lát, csudál,
 'S ha tégedet más nem csudál, csudállak én!
 El, el, te Kolcsaggém, vizemnek széliről!
 Te úszni nem tudsz, bár fejér tolladdal e'

Hadak' Vezére kalpagának díszet szerez,
 'S gyémántboglárt rak rája. Nem tudsz úszni te!
 Tudok én igen jól! — Oh, kegyetlen Istenek
 De mért adátok nékem illy csúf gágogást!
 Miért adátok nékem illy csúf gágogást! !
 Miért, miért e' rút, ez ocsmány gágogást!!!

L[áczai] hat nemlich die Antihattyus *Gém* genannt, die *nicht schwimmen können*, u[nd] sagt, sie möchten eben so gerne schwimmen als der Schwan, (nemlich als er u[nd] Poocs u[nd] Mátyási) **de nines mivel!**

Unter den Epigrammen steht auch eine farce im Aristophanischen Geschmack. Brekeke, Brekeke! Kloax! Tuú! Die Frösche frohlocken, dass Zeus sie aus dem Himmel, wo Appols Feuer sie durchgesengt hat, in die Sumpfe zu gehen hiess. Sie frohlocken, dass sie unter allen Einwohnern des Wassers die einzigen sind, die Ton haben, u[nd] spotten über die Nachtigall. — Ich liess den Scherz von Ize Gergely weg, u[nd] die Anmerk[un]g[en] sind im Tone des Ernstes geschrieben.

A' fő leczke.

Könyvgyártó! — kontár és czéhbeli! — vedd az utolsó,
 Vedd a' fő leczkét, 's értsd:

Leben Sie wohl, theur[er] Fr[eu]nd Meine
 fr[eu]ndsch[aftl]ichen Empfeh[un]gen an
 unsern theuren Kis.

[Eredetije: MTAK Magy. Irod. Lev. 4-r. 23. sz].

5768.

Dókus László — Kazinczynak

Tekintetes Úr!

Azt hallom, hogy Kosuth Fiskális Úr Sáros Vármegyében mentt. Legalább sem elmenetelemmel, sem visszajövetelemmel ide haza nem találtam. Már tovább nem várhatom. Elkészítettem a' Gróffnék részéről a' Compromissum pontjait, 's úgy a' mint leírtam ide ./ rekésztem. Méltóztasson a' Tekintetes Úr ezeket megolvasni,

észrevételeit közben tenni, 's egyszersmind azt senkivel sem tudatni, hogy azok Prókátortól, nevezetesen pedig tőlem eredtek. Ha Kosuth Fiskális Úr el készíti a' maga munkáját, könnyű lesz a' kettőt össze vetni, formában ütni, 's a' kettőből egy Jót készíteni.

A' Compromissumra való lépés által elejét vették ugyan a' Gróffnék mind azon kérdéseknek, mellyek a' Tekintetes Úrnak még Gyűlés alkalmatosságával hozzám küldött, 's most ide ://: vissza rekesztett Jegyzéseiben előmozdítottak, — hogy mind azon által vélekedésemet eltitkolni ne láttassam, az előterjesztett kérdések eránt ide írom azt a' mit e' részben a' Törvény és Főbb Törvény székek Itéletei rendelnek:

Kázmér Leány ágat is illet: mert

1. Pénzen vett Jószág, a' penz pedig mind a két ágat illeti, a' Szokás beli Törvény könyv 1^{so} része 19^k és 102^k Cikkelyei szerint.
2. Ha Kázmér Substitutuma a' Ferfi ágat illető Ónodnak, úgy Ónod Surrogatuma szinte az elidegenített mind a' két ágat illető Pászthói és Sávolyi Jószágoknak; — és így Kázmér nem Ónodnak, hanem Pászthónak és Sávolyinak Substitutuma, 's mind a' két ágat illeti.
3. Ónod nem vesztegetésből adódott el, hanem azért: mert az Ára fizetetlen volt, 's ekképpen ki nem fizettettvén, annyi mintha meg nem vétetett volna.
4. A' meghólt Gróff mint Atya, Gyermekének és Feleségének a' Gróffnének több ízben kijelentette abbéli Szándékát, hogy birtoka gyermekei között egyenlően osztasson fel. — Ezt maga az Özvegy és a' Gyermekek sem tagadják. — E mellett mások szint úgy emlékeznek arra, mint különösen megkeresztett Tanúk, hogy a' Gróff életében Testamentumot tett: — Vagy azért muttattasson ez elő, vagy ha elő nem mutattatik, tellyesedjen be a' Meghólt Atyának Özvegye és Gyermekei által is megesmértt utolsó rendelése.
5. Ónod sub privatis sigillis adattván el, az 1723^k a eszt[endő]beli 47^r Törvény cikkely rendelése mellett bizonyosan visszavétethető; hogy lehetne tehát, hogy a' Fiu ág Ónodot is kezeihez vegye, 's Kázmérból is a' Leányágot kirekessze. — A' Törvény senkit kótszeresen a' más kárával meg gazdagodni nem enged.
6. Ha szinte a' Pászthói és Sávolyi Jószág Ónod vásárlása után vissza váltódott is, ismét elidegenítettvén mindazáltal, annyi mintha vissza nem vétetett volna, 's Kázmér mindenestre úgy néztetik, mint ez az első elidegenített Jószág, és evvel együtt egyenlő természetű is, az az mind a' két ágat illeti.

Ezt én nem azért irtam ide, hogy általa Újságot tegyek. Óság ez a' Tekintetes Úr előtt. Célom a leírásában csak a' volt, hogy ezeknek valóságát tulajdon Írásommal is megesmérjem. Majd ha a' választott Bírák előtt fog a' dolog meg fordulni, új színben

lehet mind ezeket az Észrevételeket öltöztetni, 's többet is lehet hozzájuk adni. — Addig is pedig az az alázatos kérésem, hogy mindenek felett a' Sávolyt, Pászthót, és Onodot megszerző és elidegenítő Leveleknek mássát úgy nem külömben a' Kázmérról szőlő Örökvallást szerezze meg a' Tekintetes Úr. Ezekből lehet és kell is azután dolgozni.

Arról, ha Kázmér Közkeresmeny (Coaquisitum) é az Özvegy Gróffnére nézve vagy nem? most már kérdest sem kellene ugyan támasztani, minekutanna Kázmérnak birtokától önnön mozdulatjából el áll a Gróffné; mivel mindazáltal a' Tekintetes Úr most is kívánja Tűdósításomat; e' részben is engedelmeskedem. — A' Törvény a' Közkeresményre nézve azt rendeli, hogy:

Az olyan Jőszágnak, akár örök, akár zálog legyen az, melyben a' Feleségnek is neve bé vagyon iktatva, felét az Özvegy végye el, más felében pedig hátra maradt gyermekeivel f e j e n k é n t osztozzon; — ezenkívül Férjének drágább ruháit, Lovait és hintáját mellyen maga járt, egyenesen ő tartsa meg, 's más ingó javakban ismét fejenként legyen közötté és gyermekei között az Osztály, kivérvén a' Fegyvereket, Könyveket, és Lóra való szerszámokat, mellyek különösen a' gyermekket illetik. — Valamint mindazáltal egyebekben, úgy itt is van a' Törvény ellen kifogás, 's az Özvegy bár Coaquisitrix is, nem részesül a' Coaquisitumban, — ha

1. A' nemesi szabadsággal bíró férje ebből Testamentom által kirekesztette, vagy

2. Ha annyi adósságot hagyott maga után hogy ezek egészen kimerítik a' köz keresetet; — avagy pedig

3. Ha ezen keresetnek, az elidegenített Ősi Javaknak kipótlására kellene fordítódni.

Ezeknek előbocsájtása után tehát, azon esetre, ha az Özvegy Gróffné el nem akarna Kázmérnak birtokától állani, egyedül csak a' lenne a' kérdés, ha vallyon a' most előszámláltt esetekből legalább egy alkalmaztathatik é reá vagy nem? — Ha valamelyik, — a' mit a' Tekintetes Úr leg jobban tud. — alkalmaztatható reá, kész a' felelet 's magából foly a' következő.

Illyen esetekben, midőn az Özvegy a' köz keresetből a' Törvény értelme szerént kirekesztetik, vagy attól önnön maga el áll, — ismét az a' rendelése a' Törvénynek, hogy akkor

Az Özvegy a' maga Özvegyi Jussát (Jus Viduale) meg kapja. — Áll pedig ez az Özvegyi Juss, az illendő lakásból, tartásból, ha férjhez menne a' szükséges ki készítésből, és a' Moring (Dotalitium) kiadásából.

Az utolsóra az a' megjegyzés, hogy ha a' Moring 200 f[orin]-token túl, szer felett nagy summára ütne, és még is az adósság sok lenne, 's az ősi Jőszág el volna idegenítve, azon esetre, az Örökösök nagy karával kötelezett Moring félro vettetik, vagy leg alább kisebb summára szorítatik. — És ezen okból van már az itt fel-forgó esetben is, az én csekély Itéletem szerent, az Özvegy Gróffnét

illető Moringnak meghatározása, a választandó Birák Itéletére bízva; — ha mind az által e' részben a' Gróffné valamely ellenvetést tenne, jobb lesz az egész 10.000 [florin]tokból álló Moringot megadni, csak hogy a' Gróffné minden Kázméri birtokától egészen mondjon le.

Ezekben alkalmasint kimerítődik az is, hogy a' Szülők mivel tartoznak a' gyermekeknek, 's mivel a' gyermekek a' Szülőknek. Azonban a' Compromissumra való lépés által mindezeknek eleje vétetett. Ennek a' Compromissumnak az én itéletem szerint, Columnaliter, deákul és németül kellene lenni. Maga a' Compromissionalis per is deákul folyon, hogy minden megérthesse. — A' Biráknak számát a' 2^{dik} pontjában a' Compromissumnak önként tettem 3ra. Nem jó a sok Biró; ha hogy mind az által az Özvegy Gróffné erre sem akarna rá állni; — könnyű a' változtatás: — mert akkor ha az Öreg Gróffné és az Ifjú Groff is választ egy egy Birát, a két Ifjú Groffné is két Birákat fog választani, az 5^{dik} pedig szintúgy vagy közakarattal, vagy sors által választatik ki. Minden képpen egyre megy a' Dolog, csak a' köleség lesz kisebb vagy nagyobb.

Már meg vallom, elfáradt a' kezem az írásban, 's a' kérés sem várakozhatik tovább. Tegnap jöttem haza Terebcsről 's hólnap ismét indulok. — A' Töviseket és Virágokat mind én, mind a Bátyám alázatosan köszönnük. A' többit kiosztogatom. — Csókolom mind a' két Gróffnének kezeit, Tisztelem a' Tekintetes Urat egész Tiszteletemmel, 's álhatatosan maradok Ujhelyben Februarius 25d. 1811^k esztben.

A' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgája
Dókus László sk.

[Eredetije: MTAK Régi és újabb írók 4-r. 264. sz.]

5769.

Sennowiz Mátyás · Kazinczynak

Eperjes, den 3. Sept.
1811.

Wohlgeborner,

Hochzuverehrender Herr und Gönner!

Voriges Mon[at] August war ich auf einer mineralogischen Excursion in dem Telky—Banyer Gebirge, und bei dicser Gelegenheit, übergab ich der Predigers Witwe Megyaszayin zu Telki—Banya unter deroselben Adresse ein versiegeltes Paquet mit 19. Stück authographischen Original-Briefen, die wie ich hofe, bereits in Ihren Händen seyn werden.

den 14. Sept.

Diesen angefangenen Brief sollte ein gewisser Herr von Dobay überbringen; da er aber früher abreisete, als ich vermuthete, so ist es mir um so lieber, durch Ueberbringerin dieses, denselben fortzusetzen. Hier erhalten Sie das vollständige Verzeichniss der Authographischen Handschriften, die Sie bereits durch den Telky Banyer Kaplan erhalten haben, als:

1. Crusius, Postoffizier in Wien, als Schriftsteller rühmlichst bekannt.

2. Avakumovits, gegenwärtig Erzbischof zu Temesvár, mein Schulfreund, welchen Brief er mir als Käsmarker Student geschrieben.

3. Gloss, Evang[elischer] Prediger zu Getta in Neograd[er] Comit[ate].

4. Wallaszky Evang[elischer] Prediger zu Jolsva, als Schriftsteller rühmlichst bekannt.

5. Benzler der Zeit Professor in Leipzig.

6. Rössler' Redacteur der Ofner Zeitung, und als Deutscher Dichter bekannt. —

7. Ribiny Prediger in Pressburg. Schrieb eine ung[arische] Kirchengeschichte.

8. Bernhardi als Paedagog berühmt, jetzt privatisirend in Paris.

9. Steinsberg. Gelehrter in Wien.

10. Kielman. Prof[essor] in Stuttgart.

11. Kriebel ein Sohn des gewesenen hiesigen Predigers und gewesener Prof[essor] zu Eperjes.

So eben kommt das Weib um die Antwort und ich bin bei meinen vielen Geschäften nicht im Stande das Verzeichniss zu endigen. Nächstens folgt die Continuation.

Aus beiliegenden Zettel ist zu schliessen, dass das verlorne Paquet doch zum Vorschein gekommen ist.

Unsere unvergessliche Freundin Frau v[on] Keczer, geborene Nanette von Steinmetz, ist also auch nicht mehr. — Vor 14. Tagen starb sie im hitzigen Fieber.

An die Gnädige Gräfin meiner Handkuss von Euer Wohlgebohrn

ergebenster Diener

M. Sennowiz.

N[ach] S[chrift] Noch eine streng Beylage vom Franz Gesandten Adrian Lezay aus Salzburg.

5770.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram,
kedves Uram Bátyám!

Dienes meg nem holt. Szombaton jöve Semlyénből egy expressus Regmeczre olly parancsolattal, hogy az egydik szekér innen oda menjen le; nekem levelet nem hozott, de Regmeczen az a' hír van az oda érkezett levelek szerént, hogy hol rosszabbul hol jobban vagyon. Úgy hiszem, hogy Asszonyám is fel fog jönni, ilyenkor minden eszt[endőben] feljárván hogy a' telet itt töltse. Maga Asszonyám sokkal jobban van mint eddig. — Ezeket a' Miklós öcsém fijaitól 's Praeceptoroktól tudom.

Ez a' része az esztendőnek nekem sok munkát ad, mert ültetem a' gyümölcsöst 's javítom a' kert földjét. De azon felül hogy a' munkában már jól elhaladtam, Vasárnap egy kis tágulást ad. Az lévén az Ábris és Sophie lakodalmoknak innepe, akár van itt Ábris és Sophie, mellyet igen nagyon óhajtanék, akár nincs, Vasárnap tiszteletére leszünk Uram Bátyámnak 's Asszonyom Nénémnek. De méltóztassék ezen Zsidó által tudatni, ha oda haza lesznek e, 's valamely baj nem hívja e Kassára, vagy másuvá.

Ez a' Zsidó Instáns Uram Bátyámnál, 's engemet választja Közbenjárónak. Öt esztendeje hogy itt lakik, és így felelhetek felőle, hogy nem rossz ember. Az Uram Bátyám Regmeczi Malmát eddig is bírta, de mint Subarendátor. Azzal akar könnyíteni sorsán, hogy Arendátor legyen, ne Subarendátor, és így hogy az a' haszon, mellyet most az Arendátor veszen, nála maradjon. Ajánlom ötöt Uram Bátyámnak kegyességibe, 's alázatosan kérem, hogy ha lehet, kérését meghallgatni méltóztassék.

Nekem semmi hírem. Tegnap Ujhelybe bementem, 's ott halálam, hogy a' Diéta Pozsonyból Budára tétetik által. Nem tudom hinni, mert közelítvén 1. Febr., a' banco czedulák terminusa, a' Diéta sokáig már nem tarthat. Uram Bátyám Dietai hírek szűkében nem lesz.

Feleségem 's mind a' három gyermekeim is Szőlőskére jönnek szombaton vagy vasárnap. Dencsinek rajta nagy öröme van. Mindnyájan ajánljuk magunkat Uram Bátyámnak 's Asszonyom|Nénémnek kegyességükbe 's maradok alázatos hív tisztelettel
Nov. 13d. 1811.

alázatos szolgálja
Ferencz

[Eredeti: az OSzK kéziratában]

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Méltóságos

JANKOVICS MIKLÓS ÚRNAK

szives tiszteletét

Kazinczy Ferencz.

Sok ideig tartóztatván nyalábom az által a' ki annak levitelét fogadta volt, kéntelen valék azt visszakérni, 's most íme küldöm. Vedd kis ajándékomat, tisztelt Férjfiú! szokott jóságaid szerént, nyájasan. Könnyen megtörténhetik, hogy a' melléjek tett rongyoknak hasznokat vehet'd, ha tudnillik a' könyv melyhez tartoznak, Nálad meg volna és benne épen ezek az ívek hibáznának; 's ez bátorita reá, hogy őket nyalábomba zárjam.

Az igen nevezetes, typáronhoz magyarázatot kell tennem. Az ezelőtt csak nyolcz esztendővel taláztatott Hunyad Vármegyében Boldogfalvának mezején, épen azon helytt, a' hol Tököli a' Veteraniana néki nem kedvező csata után utolszor táborozott, és a' hol 1788ban, a' Józsefnek nem kedvező Karánsebesi szabdalkozás s' megfutamlás után, 1200 török, Lovas Generalis Staadert megtámadta. A' pecsét környületén e' szók olvastatnak: DISSIMILIUM INFIDA SOCIETAS; belől pedig a' korona mellett C. P. P. és az esztendő száma: 1695. A' koronán egy Oroszlán rabbilincset csörtet, alól pedig a' paizsban valamelly lénevad egy bárányt szaggat. Vedd egygyüvé a' miket a' pecséten látsz azzal a' mit a' hely' fekvése felől említettem, 's minden meg van magyarázva. Hogy ez nem familiai czimer, azt kiki érti. Él szerencsésen, 's engemet tarts meg nagybecsű barátságos emlékezetedben. Szép-halom, Február 14d. 1812.

Mellékelve: ERDÉLYI CONFOEDERATIO' PECSÉTJE 1695. taláztatott Hunyad Vmgyében a' Boldogfalvai mezőn, 's azt Gubern. Consiliarius Mélt. Kenderesy Mihály Úr ajándékban nekem küldötte.

A' koronán félig felemelkedve látni egy béklyójit összetört oroszlánt 's melye erányan e' betüket C. P. P. (talán Confoderati pro patria) Alább ismét keresztül 1695. Az alsó mezőben fenn állva egy farkast, ki egy bárányt szaggat. Az Epigraphe ez: DISSIMILIVM, INFIDA SOCIETAS,

A' Veteránia csata után, melynek Thököly Imre nagy esz-közlője vala, újra becsapott vala Erdélybe Hunyad Vmgye szélébe.

E' pecsétnyomó a' Boldogfalvi mezőben taláztatott ezelőtt csak nyolcz esztendővel, és így 1803 azon helytt a' hol Thököly Erdelyben legutolszor táborozott, és épen azon helyen, hol 1788.

a' Karánsebesi ütközet után mintegy 1200 lovas Török a' Vulkáni passuson becsapván, Hátszeg és Boldogfalva között Generális Stáder hadát megtámadta. Mikor és miként veszett-el a' pecsét nyomó, tudni nem lehet.

Thököly Imrét az Atyja István megeskette, hogy az örököség szerint menő Successio ellen mindent véghez vigyen. — — —

Első Apafi Mihály Fejedelem' halála után ő némellyektől Erdélyi Fejedelemnek választatott, 's sokan voltak az ő felén, 's ide czéloz a' C. P. P. Tudatik Barezasági győzedelme, hol az Erdélyi Provincialis Generális Teleki Mihály elesett, a' Német seregek Commandírozója Heister pedig elfogatott. Tudatik, hogy a' Bádeni Herczeg által az Ország sokkal nagyobb segédjével megint kitaktikáztatott, és ezek után történt a' feljebb írt esztendőben a' Veteráni szerencsétlensége Hunyad Vmegye szomszédjában.

Arra czélzott Thököly, hogy legalább Erdélynek Austriához kapcsoltatását megakadályoztathassa. De már Erdély is elúnta volt a' kontyos protectort, 's inkább hajla a' bugyogósok felé. Más részről igaz, hogy Austria is főkép a' Pfaffereyért és Proselytenmachereyért, tulajdon maga kárára is igen sokszor rettentő politikai hibákat ejte, s több rendben árát felette drágán fizette.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1937. 169—170. l.]

5772.

Sipos Pál — Kazinczynak

Tordos 1812 febr. 15.

Tisztelt Barátom!

Nem ugy járok-é, mint a Horatius Cantorai — Injussi magnam disistant, mert noha Te megtoltál¹ egyszer, de már én nem szünök meg.

Jegyezd meg a' miket küldök, hogy tudjam nem veszett é el vagy egy a' postán. A' Stoicismus után küldöttem 1. An die Freiheit 2. An die Glückseligkeit. Most küldök mást Über die Schönheit. A' mi ezután következik leszsz Über die Moralität. Nékem kedves idő töltést tsináltál — gyengeség é bennem, vagy mi? Ugy tettzik ösztönül áll a' te képed előttem, mert tsak in vago nem tudom tsinálnám é a' mit most, örömet tselekszem. Nb. Én a' Németbe ottan ottan hibát ejtek, 's azután veszem észre — mint a' Glückseligkeitban (der) die geheime Triebfeder — Te az olvasás közbe jobbitsd meg a' hibákat, és nézd úgy, mint a' dolgon kívül cső

¹ Áthúzva: unszoltál.

dolgot. Én egy levelet se kapok Sáros Patakról, pedig a' paquetomnak meg kellett menni, a' mint hogy az abbazárt levelem neked megment.

Tisztelő barátod

Sipos

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5773.

Kazinczy — Budai Ézsaiásnak

Tisztelendő Buday Ézsaiás Debreczeni Professor Urnak
szíves tisztelettel. Tisztelendő Professor Ur,
nagytekinetű barátom!

Az ide rekesztett typarion mása annak a' Tököli pecsét-nyomójának, mellyel engemet Mélt. Kenderesy Mihály Erdélyi Gubernialis Secretarius Ur megajándékoza, és a' melyet Gyűjteményemből ki nem ereszthetek 's ki eresztetni nem akarok. Másait öntettem, hogy ezekkel a' Ilazai Történetek' Kedvelőjénél kedveskedhessek, 's imé hozom ajándékomat mind magának az Urnak Professor Urnak, mind a' Collegium Bibliothecájának; azt kérvén az Urnak betses barátságától, hogy ezen leveletemet a' typarionnal együtt a' Collegium Bibliothecájának levelei közé letenni méltóztassék; nem hiuságból, hanem hogy ez a' pecsétnek magyarázója lehessen.

A' nálam maradó typarion, mellynek ezek a' lemásolt darabok tökéletessen hiv képei, ez előtt nyolcz esztendővel a' Boldogfalvi mezőn Hunyad Vármegyének szélében találtatott. Ez vala az a' hely a' hol a' megvert Tököli utolsó táborozását tartotta. Hihetővé teszi az itt említett dolgot a' körül írás: DISSIMILIVM INFIDA SOCIETAS és a' korona mellett olvastatható 1695. esztendőszám. Hogy ez nem familiaipecsét mutatja a' koronán álló féltüstű oroszlán, a' ki eggyik kezében a' letépni készülő bilincset csörteti. Sed fracta virtus, et minaces turpe solum tetigere! alól pedig a' paizson az az iszonyu fenevad, a' ki lábaival egy bárányt szaggata széljel. A' korona táján e három betűket olvashatni: C. P. P. melyek mit tégyenek nem tudom. (A.) [Az eredeti pecséttel készült lenyomat.]

Azon reményben, hogy levelem a' Bibliotheca kincsesládájába fogja kisérni typarionomat, örvendek, hogy ez hirdetheti azon szíves tiszteletemet 's barátságomat, mellyel az Ur Professor Ur eránt nagybecsű jóvoltának olly sok bizonyságaiért viseltetem.

Ezzel meg nem szünhetek lenni
Tisztelendő Professor Ur.

az Urnak alázatos szolgálja:

Kazinczy Ferencz.

Széphalom, Abaujban,

Febr. 24. d. 1812.

descripti anno 2 Aprilis 1812.

[Másolata: az OSzK kéziratárában, Quart. Hung. 3148. ff. 44—45.]

5774.

Kazinczy — Szemere Pálnak

Széphalom Apr 15d. 1812.

Édes Uram Öcsém igen kedves Barátom.

Nro. 2.

Gyűlésünk tartatván Újhelyen 's az anyám két három napot nálam töltvén, nem csuda ha az apr. 8d. kezdett levelet ma végzem. Ezt a' levelet itt pag 3. fogja venni Uram öcsém. Itt azt jelentem, hogy a' Törteli levelet tegnapelőtt estve revém midőn a' Gyűlésből haza jövék. Az olly későcskén volt hogy míg haza nem értem meg nem olvashattam. Tegnap is Gyűlésben valék. Ma az volt első dolgom hogy a' Törteli levélből az onnan visszkapott Epistoláimat beírtam könyvembe, és így már megszabadultam azon gondomtól, hogy *elveszhetnének*.

Végre édes Uram öcsémnek is vehetem valaha! valaha! régen várt írását! jó az, mikor valamelly dolgunk által magunkat egészen elengedjük foglaltatni: de a' barátság a' mellett lophat egykét szempillantást attól a nagy-erejű dologtól Mutatusque labor pars e non parva quictis. Már Virágtól is tudakoztam, mi lehet az oka az Uram öcsém megmagyarázhatatlan halgatásának, házasodik e? Pesten van e? Virág örvendőve jelenti hogy a *mi Palink Grammatikál, hogy házasodik azt nem hallotta; azt hiszi hogy meg fog ha a' Grammatikálás miatt red ér*. A Virág víg példája általhatott reám, 's ezt az engem gyötrő hallgatást én is könnyebben kezdém szenvedni.

Bácsmegyeivel kész vagyok. Ha itt lesz Uram öcsém látni fogja mit csináltam vele. Az Episodiumok, a' Gyömrői és a' Pozsonyi ki van ugratva. Mint hogy ez olly könyv, melyet s o k a n szeretnek olvasni, próbát teszek talán, ha nem vehetnék e horgot a' s o k a s á g n a k, hogy a mellé ragasztandó grammatikai 's stylistikai Aphorismusokból vehessenek annyi világot a' mennyi kell az országútjától a' Szép ösvényére térni.

Itéletemet óhajtja Uram öcsém hallani a' két Dal felől. Igen jó két Darab fordítása. Nem ismérem origináljaikat. A' fordítás olyan mint a' mi Palinktól lehet várni, az az igen jó: de egyet nem lelek benne, a' mit a' mi Palinkban unerlässlich szeretnék találni,

hogy soha se írjon Dalt a' Zrinyi hanem a Rháday nemében. Nagy kín az igaz de én Palitól nem várok kevesebbet mint magamtól — ez kevélyen hangzik, de ért engem Uram Öcsém hogy ez semmit nem teszen egyebet mint ezt: ha Kazinczy írhat a Rháday nemében, mért nem írhatna Szemere? a' jó csak akkor jó, mikor jobb nem lehet: ezt mondá nekem, 's a' mint hallok másoknak is Pászthory. Ne feledjük ezt, édes Uram Öcsém soha és ne semmiben. A' Dal a' legkényesebb neme a' versificationnak. Ha legkisebb hibája van, már semmit nem ér. Ne mondja Uram öcsém hogy Kiss és Berzsenyi halhatatlan dalokat éneklettek, 's Illyfy is vallja meg hogy ha azokat skandálva írták volna még szebbek volnának. — *Az óra mellyre vágyódtam* etc. (sírt.) Ha elmaradhat e itt a' *Mellynek elébe?* Ha ötöt ütni hallom Ez nekem nem tetszik jónak mert ő pronomen personale — *az elválás kinja bár melly nagy* — *Álomkép.* Erre felsikoltottam örömben, Illyen a 3 stropha is.

Mord — ezt a' szót úgy kerülöm mint a' halált. —

Rám tódultak a' búslakodások — Zrinyi! Zrinyi! Zrinyi!

's tenéked vala füled ezen numerus által elriasztatni?

Ez a' dal koránt sincs olyan jó mint amaz.

A' kívánt könyveket nem küldöm a legátus által mert nagy pakét volna 's könyveket nem küldök örömet másnak más által mert sokszor kárát vallám. Eljő Uram öcsém, 's elviheti. Hozza dolgozásait 's képzeletre melly boldog órákat fogunk adni 's venni — Szemere Theréz Bereg v[árme]gyei Bay úrhoz férjhez ment. Gyűrű váltások publice tudatik, az atyjának gratuláltam 's elfogadta. Atyja 's Anyja Theréznek betegek.

Nro 1.

Szemere Pálnak Kazinczy Ferencz Széphalom 8 Apr. 1812.

Édes U[ram] Ö[csém] kedves Barátom! Ezen Báro Prónay Sándorhoz írt leveletem leginkább Úr Öcsémmeel kell közlenem mert senki se érthet inkább — ¹

Széphalom, Apr. 8. 1812 M[éltóságos] B[áró] Cs[ászári] K[irályi] Kamarás Ur, nagytiszteletű Uram! Petrarha a' Campidoglión borostyánt nyert: az én kedves Barátom Berzsenyi Somogyinak fényes napján mint Poeta köszöntetett meg. Mi ez a' megtisztetés amahoz képest, és még is e nagyobb mint amaz, mert a római néptől nyerni koszorút nem tarthatik nagy dolognak, az a' maga művészeit mindig tiszteletben tartotta, ez pedig egy olly népnél történt meg, melly a' maga Íróit ignorálja, nyelvrontóknak szidalmazza. Elkeseredesem melly itt hangzik, nem illet magamat, soha én a' nagysereg javallásán nem kapkodtam, a' keveseknek

¹ E levél variánsát közölte Váczy: Lev. IX. 2197. sz.

óhajtottam tetszeni, 's azt úgy nyerem el, a' hogy talán senki nem más — mert kit szeret Kis, kit szeret Virág és Berzsenyi: inkább mint engemet? Kinek jutott az a' szerencse, a' mi az elmúlt Xberben juta nékem, hogy nevemet az Országló nép gyűlésében egy olly férjfiu mint Gr. Desőffy József elhangoztassa? 's Recensenseim nem magasztalnak e *agyon*? De ki tekinthet bosszankodás nélkül, hogy nagyjaink, azon felül hogy Literaturánkat semmivel nem segítik melly nékik szoros tisztjek, az Írók eránt nem mutatnak figyelmet, megkülönböztetést — Ime a' Prónay László' fija és a' Teleky József fija erre is példátlan példát mutatott! Oh érezze az a' két nagy Árny a' nyugalom országában hogy a ki hozzajok olly szoros kötelékkel vala kötve, Berzsenyimet meg tisztelvén, magát illy lényesen megtisztelte, 's az ő emlékezeteket megújította! Érezze ezt a' két nagy Árny 's érezve feledje hogy nemzetünk ellen, melly nékik olly szent vala, Berzeviczy Gergely Barátom, 's Batthyani Vince, 's ennek Recensense (1812 Febr annál:) superintend[ens] Bredeczky azon átkozott óhajtást teszik, hogy Nemzetünk szűnjön meg az a' Nemzet lenni, melly eddig volt. Minél jobban tud valaki görögül, annál gonoszabb hazafi! ezt kiálta szíve fájdalemában egy Római. Ezt kell nekünk is hallván mit mond ez a' három B betűs magyar—német.

Én a' méltóságos Úrnak e' szép cselekedetét úgy jövők meghálálni, mint Író és mint Berzsenyimnek legforróbb barátja. Fogadja-el szíves tiszteletemet, 's engedje tennem a' kérést, ne szűnjön meg gyűlasztani a' Hazafiúi tüzet, mellyre olly nagy szükség van.

B[erzsenyi] engem soha nem látott. Még levelezésben sem állék vele midőn 1808 Kislén látám nyomtatás alá készített kézírásban verseit, erántam vonzó hajlandóságainak esalhatatlan bizonyágaival. A' lyrai poesisban Virág mellett ő a Fejedelmünk. Versei most fognak nyomtattatni. XIV kis pap 740 f tevé öszve azoknak kiadásokra. Ki tett valaha ennyit Nagyjaink közzül? A' hercegi-menyű Festeties el nem fogadá a' Rumi Monum[enta] Hung[arica] ajánlását azon fontos okból, *mert igyekezetét nem segíheti, sokat költvén már a' M[agyar] Literaturára.* Ha Nagyjaink akarnák most nem ott állanánk, ahol állunk. Azonban erre is támad egy új példa. A' Zólyomi fő Ispán Balogh Péter Exe[llenciája] megszólította Kist, hogy a' Horáitz hátra való három Epist[oláit] is fordítsa, 's biztatja hogy a *dicső* fordítást Ő Exe[llenciája] pompásan ki fogja adni — (Prónaynak volt dedikálva az Epist[olák] könyve, 's egy Xrt sem adott kedveskedésképen Kisnek) — Illy lépéseket tevéen nagyjaink 's megkülönböztetvén az értelmes Írókat a nyomorútlaktól, értvén hogy nem a' Czinkéknak van igazok, a' kik bennünket vissza óhajtanának vinni, holott előre kell törekednünk hanem azoknak a' kik tudják hogy az emberi elme soha meg nem áll hanem mindég progressióban vagy, 's hogy a' szélesedő ideák a' nyelvet is szélesítik — valaha végre megindulunk mi is, holott még eddig mindég készülöben vagyunk.

Ismérem a Mélt[óságos] Urnak mivelte lelkét, hogy nem azoknak számokból való a' kik tompák ezt érteni, 's ezt ömledező szívvel írni azért bátorokodom. maradok etc.

Mit mond e levelemre Uram Őcsém? mit mondana mind azokra, a' miket itt léte olta dolgoztam versben és prózában? Melly igen szeretném ezeket Uram Őcsémmel láttatni 's hallani szabados ítéleteit.

Döbrönteinek ma válaszólek utolsó postával vett levelére, mert én törvényül tettem magamnak hogy késedelem nélkül irjam a' várt feleleteket. Lelkünk soha sem ömledez melegebben mintha a' választ hevenyében adjuk. Azt jelenti hogy Falkának 300 f küldé betükért V. Cz. Még 300 ftal adós. Nyomtattatni fogja ezekkel museumát. Ez nekem kedves igen kedves hír — Döbrentei egy Sonettet íra, jól gondolva, igen igen jól, de istentelenül excüzirozva — Zrínyisen, babér is van benne. Én a' ki Döbrenteit vég-hetetlenül szeretem, soha sem fogom megengedni hogy azt tőlem valaki leírja, 's magát kértém hogy ki ne nyomtattassa, hanem dolgozza el Ódának, mellyre alkalmas a' Darab, és a' mellyben Döbrentei szerencsésebb mint mindenben egyébben.

Kisnek versci Trattnernél, a' Berzsényié talán Budán nyomtattatik. De hát Dayka és az én Poetai berkem hol? Uram Őcsém Pesten megfordúl, 's van a' *szép Sztrókayné* Urával. Tudakozza mit csinálnak és mit remélhetek én. Virág írja hogy Vitkovics ritkán van Pesten, és ha ott van, mindég a' pro A és Pro I fogja el. Horvát igazán Custos B[iblio]thecae? Vette e leveletem a' Desöffyhez írt új Epistolával? El ne felejtse U[ram] Ő[csém] elhozni a mit tőle vennem kell. Helmecezt csókolja képemben. Az valaha nagy oszopa lesz Literatúránknak: Éljen szerencsésen édes Barátom.

[Másolata: MTA K. Irod. Lev. 4-r. 121. sz.]

5775.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek¹

Széphalom 1812. Ápr. 15d. — Utolsó leveledben említéd azon kívánságot, hogy a' Desöffyhez írt Epistolát is láthassd. Imhol az az ex[em]plár mellyet nyomtatás alá készítettem volt még 1809, hogy a' német Betűrakó annál kevesebb botlással rakja-ki. Midőn az újabb ex[em]pl[ár]t Vidának oda adtam volt, elfelejtém ide rakni az igazításokat, és parancsolatokat ezen okból nem tehetém

¹ A levél aláírás és címzés nincsen. Az Akadémiai Könyvtár Kézirat-tárának katalógusa szerint Berzsényi Dánielnek szól és tartalma is ezt bizonyítja.

mostanáig, mert Vida az igazítást csak utolsó postával küldé-meg nekem. Ebben az Epistolában sok jó van: bár használhatna a' közönséges immoralitás meggyógyítására, de félttem hogy merő Chria.¹ Kis bátorít, hogy nem az. Hirgeist Ninyhez nem Epistolát, hanem Sonettet írtam. Prónay Sándorhoz elment köszönő levelem. Venni fogod mását. — —

Élj szerencsésen
kedves barátom!

GRÓF
DESEWFFY JÓZSEFHEZ²

Ha érted é te, honnan jöhet az
Hogy a' Prométheusz' sanda nemzete
Sohol nem áll-meg a' közép nyomon?³
'S mint a' botor juh, melly nem éri fel,⁴
Hogy leghamarbb út a' legeggyenesbb,
Mindég az eggyik félre sántikál? —
Sztricsák, kinek nincs füstös pergamenje,
De a' kinél e' csorbát nem fukar
Kezekkel pótolá-ki Szmintheusz,
A' régi irhának nem nagy szívelője,
Kaczagja Fellegvárit 's csillogását,⁵
Ő talán nem volna gaz, ha gőgje volna kissebb
'S érezni akarná hogy csak az kicsiny
Kit a' kicsinység kínozt és pirit.
Gazdag, te nem vagy pénzéd; így hörög.
Az úgy vagyon kivúlted mint a' czafrang
Most a' számaron majd a' büszke⁶ ménen;
A' czím csak báb; csak hang az a' nemesség.
Deukálionnak népe mind rokon faj.
Nincs pór közöttök, nincs nemes; 's ha van,
Bár trónuson ül, pór a' kába: de
A' böles, ha porban fekszik is, — Király.
Elnyúlva bársony pamlagán, nevet
Sztricsák-Királyon Fellegvári, 's mond:
Ha bölcseséged annyit ér, bagoly!
Mint a' királyság mellyet bírsz: nekem
Az eggyik úgy kell mint a' másik. Ész,
A' mennyi kell szükségből, nékem is van:

¹ Iskolai dolgozat.

² A cím után Kazinczy által áthúzott keltezés: Széphalom, Majusban, 1809.

³ Eredetileg: ösvényen.

⁴ ... nem éri fel, szók helyett eredetileg: azt nem tanulta.

⁵ Az utolsó két szó utólag kihúzva.

⁶ Eredetileg: ezifra.

Az a' tiéd gyanús pénz; kellete
 Nincs mindenneknél; én folyón kapok.
 Osztályba néked a' gyümölcs jutott,
 Nekem csak a' héj. Erd-be te a' gyümölcsesél,
 A' héjjal én beérem, 's vége a' pernek.
 És é tehát vagy fény? Mellyike az elsőbb?
 Midőn szobámnak csendes szegletében
 Tekintem a' „Bennünket 's Nem-bennünket.”¹

[Eredetije: MTA K. Irod. Lev. 4-r. 118. sz.]

5776.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Méltóságos

W. JANKOVICH MIKLÓS ÚRNAK

szíves tisztelete' idvezletét

Kazinczy Ferencz.

Nagy érdemű fényes Hazafi, tisztelt barátom! Hogy a' Szent-Györgyi Úr Sallustjával engemet Te is megajándékozni méltóztattál, azt csak ma érkező leveledből tudom. Eddig mindég azt hittem, hogy azt nem Néked, hanem Szent-Györgyi barátunknak köszönhetem; 's ennek hálámat annál inkább siettem megkülönböztetni, mivel értettem Vitkovicsstól, hogy a' szép érzésű férjfiú, kit Vitkovics, Vasárnap a' boltok zárva lévén, egy nyomtatványért megkért vala, a' nyomtatvánnyal néki kedveskedett, és e' miatt Budáról Pestre járadt, hogy az alkalom mellynek azt hozzám hoznia kellett, el ne szalasztassék.

Ennek megköszöntem jóvoltát, 's levelemre tőle vettem is a' választ. Ha tudtam volna, hogy engem Te is leköteleztél, bizonyosan nem juttattam volna magamat Nálad a' vastagság' 's hálátlanság' gyanújába. Fogadd azt mostan, ha későn is, 's méltóztassál elhinni, hogy barátságodra kevély vagyok, 's áldom csillagzataimat, mellyek engemet egy illy nagy és nemes lelkű Férjfinak ismeret-ségébe jutatának; egy olly Férjfinak, kit nem csak sokféle tudományaiért 's szorgalmaért, hanem szent hazafiúságáért is tisztetek.

Az a' munka, mellynek négy első iveit ma érkező leveled nekem meghozá, szépen festi nemes érzéseidet; 's szeretném látni, mit mond majdan egy Magyar-Német, ha a' munka megjelen és ő is olvasni fogja azt. Szörnyű dolog, hogy nekünk az efféléket túrnunk kell, mintha azért nem felelnénk, mivel felelni reá nem tudunk, és hogy rajtunk kiki úgy paczkázik a' mint kedve tartja.

¹ A vers szövege itt megszakad.

Illy kínokat csinál most nekem a' Gróf Batthyáni Vince munkája 's ennek Recensioja a' Bécsi Annálisok' ez idei második füzetében, hol ez a' Locumtenentiális Consiliárius, valamint érdemes Recensense is, Lembergi Superintendens Bredeczki, kimondják tartalék nélkül, hogy azt óhajtiák, hogy mi, kicsinyek, az Austriai németek közé, kik sokak, olvasszassunk el. — Minél jobban tud valaki görögül, annál gonoszabb közöttünk! ezt mondá valaha egy nagy Római. Ezt kell nekünk is mondanunk azon Magyarok felől, kik jobban tudnak németül mint eleink nyelvén.

Sajtó alatt lévő munkádból, hála' érzéseivel valloam azt, sokat tanultam. Mingyárt az Ágyú-ra kénytelen vagyok mondani, hogy gyökerére soha nem akadtam volna. Annál hihetőbb a' mit tanítasz, mivel az ágyú neve régente álgúy volt, nem mint ma ágyú. Az l betű úgy marada ki belőle, mint a' fótózni, kiátani, pótolni-ban a' gondatlanoknál. Elég hihető az is, a' mit az Abbatissa 's Apáca szókról írsz. Hát Eleinknek irások felől ki írt valaha alaposabban! —

Felelek kérdéseidre: A' Sphinx cránt. — Éppen asztalomon lelé leveled Herdernek hatodik Kötetét: Abtheilung Zur schönen Literatur und Kunst. Ennek 184. lapján ez áll: Das Schicksal sandte der Pallas ein Sinnbild edlerer Art, den Sphynx, das Bild einer verborgenen Weisheit.

A' Vitkovicshez írt Epistola azoknak az én kedves hitem-sorsosinak, a' Kalvin fijainak, bolondságokat teszi nevétségessé, a' kik azt kiáltozzák, hogy magyarul csak Kalvinista tud. — Ide czéloz a' Sphinx, az említett értelemben, a' bábbottal. — Ime még nem egyesült Görög is tud magyarul: mennyivel inkább az a' másik két felekezet (ez az Epistola' értelme), mellyről kevesebbé tehetitek-fel hogy nem tud. Tagadhatatlan dolog, hogy a' Vitkovics stylusa sok Gratziaival ékes. Literaturánk barátjának illő elpanaszolnom, hogy a' Szatmári Fő-Ispán nékem nehezen vette, hogy Hőgyészi Mátét szatmári emberré csináltam; 's kéntelen valék kérdeni, ha Cervantesnek vétkül vette a La Mancha, hogy Don Quixotot ottan hagyá születni, 's Limosin Moliernek, hogy egygoda való lakost halálíg kristilyeztet a' Párizsi theatrumon?

Juvenalisnak 's Persiusnak fordítására buzdítasz. Tisztelt barátom, véghetetlenül pirít megbecsülhetetlen jószágod. Engedd mondanom, hogy annyi félben álló munka van rajtam, hogy két három esztendeig semmi újba nem foghatok. Sallustomat tiz holnap oltá kezembe sem vehetém, pedig azzal még sok bajom lészen, talán marad időm, hogy még ezen levelem mellé tehessem rajzolatját, mit készülök ezzel tenni, — mert az első postán levelemet indítom, 's addig még sok írni-valóm van. — Az én életem szorosan össze van fonva a' Magyar Literatura' történeteivel az újabb időkben. Az öreg Gróf Rádaytól és Horváth Ádámtól egyg egy egész Kötetre gyűlt leveleket bírok. Rájnis, Szabó, Révai, Kánonok Molnár, Péczeli, Ráth, Báróczy, Földi, Batsányi, Szom-

bathy, 's az élők velem levelezésben állottak.) Ha az ő velem folytatott levelezéseikhez megkaphatnám az én öhozzájuk írt leveleit, 's azokból vagy magam csinálnék egy egészet, vagy más csinálná 's velem megtekintetné, nem kétlhetni, hogy *Literaturánk* történetei és sok feledékenységből ment kicsinyiség megtartattatnék a' maradéknak. Barátjaim ezt kívánják tőlem; de ez ifjúi erőt kíván, az én nervusaim nyakamba pedig úgy el vannak gyengülve, hogy hoszasan nem írhatok. Előre látom, hogy ha ezt másra bízom, sok tévedéseket ejt. Ez volna a' mire vállalkoznám, ha erőm engedné, 's a' félben álló munka miatt megtehetném.

A' XVI. százból nem hiszem hogy birtokomban valami levél légyen. Ha lesz, szent kötelességnek fogom ismerni, azt Veled közleni. Te nékem készülsz fenni koszorút ezen levelekkel. Új ok azt kiáltoznom, hogy nem ismerek senkit — senkit! — a' kinek kívánsága placere bonis quam plurimis inkább betölt volna mint nekem. Érzem egész becsét jószágodnak, 's ez engem tüzel, ösztönöz, azt megnyerni. Arra kérlek csak, hogy ne késsem azt minél előbb kiadni. Nehéz időket éreink, olly drága minden, hogy alig lehet nyomtattatni. *Di tibi divitias dederunt animumque fruendi.* A' herczegiményt kapott Festetics el nem fogadta a' Monumenta Hung. ajánló-levelét Rumitól, mert nincs im *Stande ihm bey der Ausgabe bei zu stehen*, da ihm die ung. Literatur ohnehin viel kostet. — Mit kell erre mondani jó embernek? Szégyenlem szavát.

Az én Sallustiusomban ez a' rend lesz.

1. A' Magyar fordítás. Alatta hasított Columnában a deák textus.
2. Nem-tudós olvasónak való, könnyebben érthető, periphrastica fordítás. Alatta a' nehezebb deák helyek fel világosítása, 's okok, miért kelle a' nagy fordításban úgy fordítanom a' mint ott áll.
3. Index (ha szabad úgy szólni) *IIungaritatis* — kiterjeszkedve a' Magyar Lexikonra, Grammaticára, Syntaxisra, Stylisticára.

A' könyv in folis fog nyomtattatni; mellé lesz téve az ide tartozó Mappa, és az Ibarra Spanyol kiadásának nevezetesebb rezei.

Bírom a' Thyvon francia fordítását, 's németül az Abbtét, Höckét, Meissnerét, Schlüterét, Weinzierlet, Fröhlichét, 's a' hol szükséges lesz czeke egymással és az enyémet ezekkel öszve vetem hogy ez fordítóinkat a' Classikusok fordítására is felvezesse.

Utól Írás. — Ujhelyben megholt az Archivárius. Az új nem lelé az 1765diki *Diaeta* Diáriumát. Szirmay Tamás Antal Fő Notar, és Követ dolgozta azt. Gyanú támadt, hogy Szirmay Antal Udv. Consil. nem adta által midőn Fő Notar, hivatalából Eperjesre vitetett. Ennek kérésére 5 nappal ezelőtt a' Gyűlésen bizonyítottam, hogy midőn 1810. Auguszt.-ban Rainer Herczeget Ujhelybe vártuk, Szirmay Antal engem az Archivumba vitt olly dolgokat keresni a' mivel a' Herezeg mulattathassék. Akkor megvolt a' Diarium, 's olvastuk a' Palatinus és Baranyi Gábor vesze-

kedését, 's hogy Koller Personális csókolta a' Palatinus kezét
effesus in lacrimas, quas rara felicitate, semper in potestate habebat.
 Éljen Szirmay Tamás Antal!

Az öreg Szirmay Antalt addig ostromlám kéréscimmal, míg azokat teljesítette, 's íme Január. és Febr. ezidén a' Szirmay familia históriáját megírta, a' MSt kezzeimben tette-le, 's felhatalmazott' hogy a' styluson 's magyarságon teljes kéjem szerint változtassak. A' régibb időkre írott datumai voltak és így nem tévedhetett. De az újabbakban, hol az öregség, betegség és sietés ártalmára voltak, sokat ellibitott. Még egy igen szoros barátját, Szulyovszki Lászlót is kifelejtette. Ki a' Nagymamát is a' Szécskeresztúri Szirmay Tamás Antal atyjának testvér húgát. Ez a' munka nagy füstöt fog csinálni, 's én adom-ki, mihelytt az Ud. Consiliarius által kijegyzett leveleket Archivumokból, a' Regnic. Bibliothecából kiirathatom. — A' szegény Öregnek utolsó esztendejét keservessé tévé mérges asszony felesége. Bárány Ghillányi Francisca. De vége van szenvedéseinek, mert ez az asszony vagy ma, vagy holnap temettetik. Hogy halála beteg volt az Asszony, az elmúlt hétfőn hallám Újhelyi Gyűlésünkben: hogy megholt, a' Postamaster mondá ma Cselédemnek. *Requiescant illa et ille*; de férje kövesse még sok idő múlva.

Ez 1811. írt; *Historiam Secretam aevi sui*. Nagy baja hogy fél, és ezen félclem miatt lelki ismérte ellen is. Kértem tőle, ha hiszi e hogy így esett, a' dolgot? Azt felelte, hogy nem hiszi. Hát miért írja? — Mert különben nem lehet. Semmit sem téveszen az! felelé; megérti azt a' ki engem olvas, hogy hazudtam, 's a' kinek esze van, tudja mit kell hinni. Épen nálam van a' *Historica Secreta aevi mei*. — Szomorú idők!

Ajánlom magamat megbecsülhetetlen jóvoltodba. Hidd el, hogy szívesebb tisztelettel senki sem szerethet. — Széphalom, April. 19d. 1812.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1937. 171—175. l.]

5777.

Kazinczy — Szemere Pálnak

Szemere Pálnak.

Széphalom. Apr. 19d. 1812.

Sajnáltam inasomat, édes Uram Öcsém, hogy az a' tegnap este vett parancs szerint ma korán reggel elment a postára, mert olly kegyetlen havazó hideg volt a' mai nap, hogy télközépre is béillett volna, 's nem hittem hogy a' mit postáról (melly az éjjel érkezett:) hozand, vissza fizesse nékem azt a' szenvedést, mellybe az én örömeim inasomnak, mellyet nem szégyenlek barátomnak vallani, kerülhettek. De midőn ez a' legesipősebb szélben haza ért, 's a'

csomót kezembe adá, elfelejtém az emberiség érzéseit, és örültem hogy az a' sok, és az az igen fontos Levél ha bár az ő szenvedésével is kezembe vagyon. Ha elindulásakor tudtam volna, mint dühösködik oda ki *Zeús οὐρανός*¹ és az Aeol' serege, bizonyosan nem indult volna el a szegény inas. Ez vala mentségem magam előtt. De íme jön 's hozza az Uram Öcsém levelét, a' Helmecezi Sonettjét melyet olly nyugtalan óhajítással óhajtottam látni, a' Sztrokkai versét és levelét, a' Kulcsár sorait és a' *festés* felől szóló Aufsatz első folytatását, Jankovichnak egy levelét, a' Magyar szó-nemzés című munkájának négy első íveivel, a' Sípósét és a' Sophie Asszonytestvéréét. Képzeli Uram Öcsém hogy ez a' fertelmes nap nékem melly szép nappá leve. Felejtém, hogy délig csak nem két ujnyi hó borította el a' földet, úgy hogy a' marháknak ólban kelle maradni. Emlékezzünk ezen napról és kérem Uram Öcsémet, tudassa Kulcsár Úrral, talán ad helyt ezen hírnek leveleiben. Itt a tavalyi szárazság miatt kevés széna és szalma teremvén, a' szegényebbek a' házak fedeleit is leszedték, 's feléttették marháikkal. A' *szegényebbek* alatt pedig nem csak a' misera plebs-et értem. 'S illy szükségben kell embereinknek *forspontozni*!

Hogy Uram Öcsém engem olly sokáig levél nélkül hagyja — a kérdéshez képest — azt felelem hogy megengedek. De mint enged meg maga Uram Öcsém magának? Mint enged meg magának azért hogy a' Kis levelére nem felelt? 's a' Kis levelére a' ki Uram öcsémet a' maga bizodalmaival *megtisztelte*? Nem a' házi, gazdaságbeli baj cselekszi ezt, hanem valamelly megtespedés, melly nüansza a' Launénak, és az hogy Uram Öcsém a' levél írást nehezebbnek képzeli mint illik, 's grammatikálásai által nagyon el van fogva. Jó hogy egészen elvan fogva általa, csak úgy készíthetünk igazán jót ha neki fekszünk egész erővel: de marad óra a' pihenésre, 's mutatusque labor pars e non parva quietis. Édes Uram Öcsém mi kik diis volentibus vagy invitis könyvgyártókká levénk más életet élünk mint a' kik nem azok. Mi a' mi seregünkől magunknak egy kis világot alkotánk. Mi lesz abból ha egymáseránt meg hidegszünk? Vagy nem *hidegség* e az Uram Öcsém előtt hogy egyikünk a' másikat haszontalan várakoztattya egy óhajtott levél, tudósítás közlés után? Úgy hát a' levélírás nem jele a' melegségnek. — Nem hiszem hogy Uram Öcsém azt kívánná hogy ezt higgyjem 's higgyjük. Hogy minden héten írjunk akár van mit írni akár nincs, ki kívánhatná azt? de még is 9ber óta Aprilisig nem írni holott annyi írni való volt, már az csak még is olly megbocsáthatatlan véték, mellyet csak a' leghűbb barátság bocsáthat meg.

Uram Öcsémnek baja van. Mit teszen az? a' baj csak azt nyomasztja el a' ki *gyenge lenni akar*. A' ki nagy lelkű azt a baj csak ingerli: hogy minden energiáját szedje öszve, és ha tette azt,

¹ Esös Zeus.

ugy nemesis bizonyosan meg fog jelenni a jutalommal, ha az az volna is hogy a' bajjal-elölje. Én nem rettegek ki mondani az itt elvont szót egy olly lelkű embernek mint az én kedves Szemerém, mert az én kedves Szemerémhez illik hogy ezt értse. — Osztán nézzük hát azt az Uram Öcsém baját; miből áll az? Péczelen az épület elpusztúlt, marha nincs, a Capitalist fel nem lehet venni a' Diaeta miatt, már vesse Uram Öcsém ezt a' maga baját az én bajomhoz, akkor tekintvén engem, mikor 45 esztendő koromban más fias és Atya *kezddhettem* gazdálkodni, jól elterhelve adóssággal; — vagy a' kor midőn 1801 Jun. 28kán haza értem rabságomból, 's az vala minden ohajtásom hogy azonnal kezdhessem a' gazdálkodást, 's házasodhassak 's gonosz Öcsém tutélába méltóztatott venni, mint azt a' ki nem persona hanem csak res. Én el nem csüggedtem 's isméri Uram Öcsém állapotomat, soha Sophie nekem feleségem nem volt volna, ha bántattásaim a' ra nem kényszerítettek volna, hogy lánczaimat tépjem el, 's haladjak utamon egész energiával. Nem ohajtja e Uram Öcsém az én sorsomat? Ha igen, kövesse a' példát. Nékem nincs több bajom mint az, hogy engemet az én testvérem, Sophiet az övé igyekszik kirekeszteni mindenből, mind az ő, mind az én Anyáink életben vannak 's e kettő jól elkészült a' Schachjátékra, 's túrnunk kell: mint a' mellett én a' Herczegi menyet kapott Festetics boldogságát sem irigylem; ez nyirbálja a' fizetéseket 's Literaturánkat nem boldogíthatja mert az neki — neki már is sokban vagyon: én pedig az idén is szép ajándékokat adtam másoknak. — Egy szóval ne essék csüggedésbe Uram Öcsém, 's a' bajt viselje lelkesen; ez meg lesz mihelyt magát a' ra szoktatja hogy a' bajt nem *bajnak* hanem *energiája ébresztgetőjének* tekinti 's el nem veszti bizodalmát magához, az én életi p[hi]losofhiám nem olly religiosus színű mint a' mit Glatz beszéll Salzmann felől az Annalisok Marc. füzetében, 's én csudatevői segédeként úgy nem várok mint azt nem hogy Álmomban megjelen valami angyalforma 's pénzt hoz vagy levélben vagy másként. De vak a' ki rendet 's *rendelő kezét nem ismer*, ha ezt p. o. nemesisnek nevezzük is, Nullum numen abest sisit prud[en]tia. Uram Öcsém fiatal, házasodjék de eszesen. *Nem pénzért*, de *pénzzel*, vagy a' mi annyit ér mint a' pénz, azaz egy olly lyányt a' kit szerethetni fog, a' kitől fog szeretettni, a' ki borjú ugyan ne legyen de inkább szeresse a' csirkéket 's libákat olvasni, mint a' legfelségesebb poemát. Így Uram Öcsém fog grammatikálhatni, versezhetni; de nem soha különben. Én magamat nem tartom rossz gazdának; nagy kertemben egy fa sincs melyet én ne ültettem volna, sokat in *eigener hoher person* sokat más által, hogy vagy jelen valék mikor kertészem ültette, vagy legalább én mutattam ki a' helyét hová mely fának kell ültettetni; — ha szántatok ott vagyok; ott ha szénát csináltatok hanem ha a' forró meleg vagy a' tavaszi szél és eső a' szőlő dolgozástól eltilt. — — — De mind e mellett reá érek az Írásra, Ellenben a' Házi Gazdasszonynak hajnal oltá estig

ritkán vagy egy fertálya apró gondoktól üres, vagy a' major vagy a' konyha vagy a' kamra, vagy a' eseléd, vagy a' gyermekek egészen elfogják idejét. A' mi tisztünk *nagy* de *kevés*, az asszonyoké *apró* de *örök*. Jaj az olly férjnek, a' ki olly feleséget kapott, a' ki ezen apró 's örök gondokat szenvedelmesen nem viszi 's még panaszolja. Az enyém ezekben él a' nyira mintha egyenesen ezekre volna születve, noha meg történik hogy ő is panaszra fakad az aszszonyi terhek igazságtalan felosztása ellen mint Iphigénia Göthénél. Hasonló sorsot ohajtok Uram Öcsémnek, falusi leányt ohajtok, nem városit, szenvedhető arcut, 's növésűt, nem ragyogó szépséget, cultivált lelkűt, de nem tudóst; 's magyart, nem németet, vallásának neve legyen a' mi akar csak esze legyen, minden jó lesz. — Van é valaki czélban? Ha van tudassa velem Öcsém Uram, ha nincs keresni kell minél előbb. Szomorú dolog nőtelen embernek falun lakni. Ha Sophie az Anyjához szalad nekem üres a' ház, pedig én napjaimat íróasztalomnál szoktam töltetni. — A' Vida tavalyi tanácsát, hogy ne egy tudvalévő leányt, böles tanácsnak nézem. Osztán hallék valamit.

A' Dayka életéhez tett új ragasztékok, 's a' poctai Berek Uram Öcsémnek elrontották egy éjjelét. Hitem azt, édes Uram Öcsém: Hadd maradjon a' mint most van. pereljen Debreczennel Uram Öcsém is, a' nál jobb minél többen perlünk. Nagyon sajnálom hogy az alkalom sietése miatt nem marada időm a' ragasztékokat leírni magamnak. Mit mond Czinke 's Márton, azon kifejezésemre, hogy némelly *prof[essor]* *lelke jámborságában* betű szerént hiszi a' német példabeszédet? Az Anna[isok] Martz. füzetében l. 340—358 holmi van, a' mit Uram Öcsémnek meg kell olvasni. — *tanquam scopulam, sit inauditum atque insolens verbum fugiam.*

[Másolata: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 121. sz.]

5778.

Kazinezy — Klobusiczky Péternek

Szatmári Püspök Klobusiczki Péter Úrhoz.

Széphalom Jun 12. 1812.

Szatmár-Németi Predik[átor] György József Úr nekem Nagysádnak idvezletét jelenti azon levelében, melyet, úgy vélem, Fő Tiszt[elendő] Nagy Prépost Úr hozza Ujhelybe, s bizonyossá téssen N[agy]s[á]g[o]dnak személyem eránt viseltető kegyessége felől. Végetlen megtiszteltetést találok ezen szerencsémben, s hálám érte N[agysá]g[o]d[na]k tisztelt személye eránt annál forróbb, minél váratlanabbul ért az, ugymint a kinek soha nem adatott szerencse N[agysá]g[o]d[na]k személyes ismeretségebe eljuthatni. N[agy]s[á]g[o]d engem azon kegyével tekint, a melyről az egész hazában ismeretes; s hiúságom engem annak hitelére szédit, hogy

az a Püspökünk, kiben a jobb fejek egy nagy erejű orátort is tisztelnek, engem literaturai igyekezetemnél fogva méltóztat figyel-mére. Úgy kétszeresen örvendek annak a mi itten ér, mert a nekem nyújtott fény egyszersmind ügyemet, a szeretett haza' nyelvét s literaturáját is illeti. Méltóztatnék N[agy]s[á]god mind engemet mind ezt továbbá is kegyességében megtartani, s Meggyéjében, melynek kormányzását a kedvező Gondviselés N[agy]s[á]g[o]dra bízta, terjessze el tündöklő példája által a haza nyelvének s a tudományoknak szeretétére, melly nélkül ez a szép, és a természetnek minden adományaival épen nem fősvényen megáldott, de sok gátlásokkal küszködő nemzet boldog nem lehet. Ez az én alázatos kérésem.

Mostani Bécsi útam alatt, hova az a gond vive fel, hogy leányom mellé egy meg nem romlott gondolkozású s erkölcsű, német és francia nyelveket tiszta kimondással beszéllő nevelőt válasszak, N[agy]s[á]godnak egy nagy érdemű fijával ismerkedtem meg a Pesti Seminariumban Bilkey Ferencz Úrral. Ez az ifju annyit hagy maga felől reméltetni a mennyit kevés ifjaink; jó fej, tolla gyönyörű, s nem hitette el magával, hogy magyarul az is tud a ki a nyelvet gondosan nem tanulta. Bátorodom ezt N[agy]-s[á]g[o]d[nak] atyai kegyességébe s boldogításába ajánlani. Az én hajaim őszek; de az illy reményű ifjakat kevélykedve nevezem barátimnak; mert a mit mi csak kezdünk — csaknem elcsüggedve azoknak gátlásaik alatt a kik nem tanúlnak s mégis azt hiszik hogy tudnak, ezek fogják akkor a midőn mi már nem leszünk, virágzásba hozni, a maga fényében láttatni. Mi csak Mózesek vagyunk; kik látják a Szent Földet, követőjüket az Egyptus sötét síványain elvezérlik felé, de magok belé nem juthattak.

Egyéb aránt magamat hathatós kegyességeibe ajánlom, s feleségemnek s leányaimnak Fő Papi áldását kikérvén a legszívesebb tisztel[ett] maradok aláz[atos] szol[gája]

K[azinczy] F[erencz]

[Másolata: MTA K. Irod. Lev. 4-r. 38. sz.]

5779.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Méltóságos

W. JANKOVICH MIKLÓS ÚRNAK

tiszteletét baráti idvezletét

Kazinczy Ferencz.

Nagy tekintetű Férjfi, kedves barátom! Becses ajándékodat annak távolléte miatt a' kire a' nyaláb kivevését a' Kassai Postaszekér' embereitől bíztam vala, nem előbb vettem mint ezelőtt

négy nappal, 's első dolgom volt a' még nem látott íveken keresztül futni, második pedig az öt nyomtatványnak egyikét a' Pataki Bibliothecának, a' másikat Prof. Vályi-Nagy Ferencznek, a' harmadikát Gróf Desöffy Józsefnek (ki épen ekkor tudakozódék Literaturánknak legujabb gyümölcsei felől) ajándékban megkülönböztetni. Bőkezűségednek köszönhetik ezek is mint én, hogy egy valóban nagy figyelmet érdemlő kis munkát ismérhetnek. Én részemről mind az ajándékot köszönöm, mind az oktatást melyet ezen munkából vettem. E' nélkül sokat nem fogtam volna tudni. Mit nem kinza-el p. o. a' Zsolozsma szó, melyet a' hang idegennek kiált, de a' mellynek gyökerére nem akadhattam. Sok ideig azt hittem, hogy igen messze elfacsart értelemmel a' görög *κελευσμα*¹-tól eredhet. De Te minden kétségeimet eloszlattad, 's most többé nem kételkedem.

Nekem semmiben nem kerül megvallanom, hogy ezt vagy amazt nem tudtam, hogy ez vagy amaz felől tévelygésben voltam; sőt olly szépen-kevélynek ismerem magamat, hogy elsőséget keresek magamnak abban, hogy a' mi másnak csaknem lehetetlen, nékem az nem-csak könnyű, sőt gyönyörűsége is; 's e' szerént pirulás nélkül vallom-meg, hogy az a' járatlan 's hirtelenkedő Recensens, a' ki lap 73. a' jegyzésben illetetik, én vagyok. Mindent mindnyáján nem tudhatunk, 's én megvallom, hogy valamint igen sokban ollyanban a' mit tudni illenék, járatlanul maradtam, úgy a' Magyarországi Chorographiák' dolga is általam illetlenül maradt. Recenseálni akarván a' munkát, illő volt volna végig tekintenem mind azon Iróinkat, a' kik ezt a' tárgyat illették, 's ez nagy hibám, hogy elmúlászottam. Ezért méltán pirúlhatok 's pirúlok. Vévén Horvátnak munkáját, elégnek tartottam azt, egy M. Orsz. történetekben igen járatos Tudóssal közleni, ki, minthogy nem tudatá velem, mi új és mi nem az, felbátorita a' botlásra.

Sem a' Horvát' munkája sem a' Bécsi Annálisok' füzetei nincsenek házamnál; amazt egy szomszédomban lakos Orosz Plebánusnak, ezeket egy Bihar Vgyei Kalvinista Papnak adtam-ki, és így a' mit irtál, azzal a' mit Horvát állita 's én mondtam, öszve nem hasonlíthatom mindgyárt; de addig is míg azt fogom, szívesen örvendek, hogy tévelygésedet megczáfoltad. A' valót (verum) inkább kell szeretnünk mint magunkat, 's egy kis gyakorlás erőssé teszen bennünket, az illy pirulást pirulásnak nem tartani.

Falusi lakó ember sokban vagy on hátrább a' Városban lakóknál, még ha a' Te kincseiddel birna is, annyival inkább, ha annak ezered részével sem bir. Irj Te, tisztelt barátom, irj, és ne csak irj, hanem nyomtattass, így bennünket oktass, tévelygéseinket fedezd-fel, 's nyiss utat, mutass rést, mellyen előbb haladhatunk.

¹ Követelés, könyörgés.

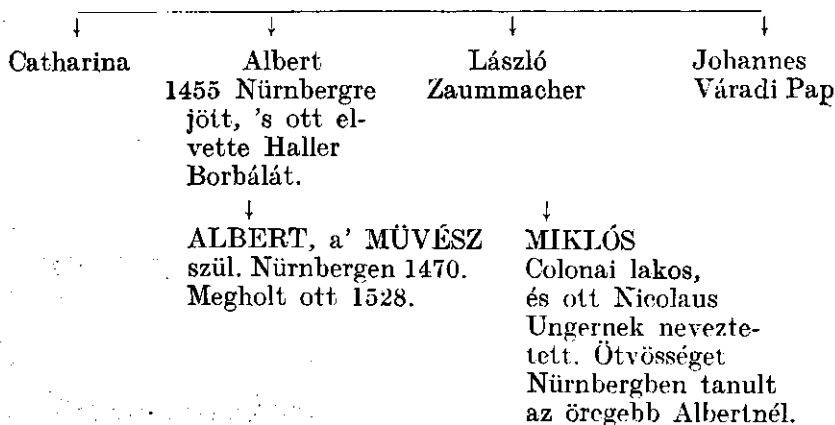
Hogy Dürer Albert, a' Német nemzet' örök fénye, Magyar volt, azt állítod Te is a' 47dik lapon. — Midőn ez idén a' Hazai 'Tudósítások' leveleiben a' Mesterség' míveiről nálunk szóllottam, a' 249dik lapon, ezt mondtam:

„Arra a' tetőre, mellyen Kupeczky és Mányoki állottak, Magyar Festő még soha nem hágott; mert hogy Dürer Albert Erdélyi fi volt volna, azt Gróf Ráday Gedconnak elhinni minden tiszteletem 's óhajításaim mellett is nem tudtam.”

Ráday 1788ban, midőn egy hetet töltöttem nála Péczelen, 's az engemet Kassáról Bécsbe kísérő Festő által az öregot lefestetém, azt vitatá, hogy Dürer Albert valóban Erdélyi fi volt, 's nem Dürernek, hanem Száraznak hivattatott. Jegyzéseim, mint sok hasonló, hetedfél csztendei szenvedéseim alatt elveszték, és így el nem mondhatom, mi okokon építette a' jó Öreg a' maga állítását. Én most is azt hiszem, a' mit 1788ban hittem. Nem Dürer Albert a' Festő, hanem Albertnek a' Festőnek az atyja született Gyulán Várad mellett. Sandrart után (Deutsche Akademie der edlen Bau- Bild- u. Mahlerkünste von Joachim Sandrart, III. Buch 3 Cap. S. 226) ez a' Dürerek' Genealogiája:

DÜRER ANTAL,

mint gyermek juta Gyulára egy Ötvöshöz,
's legénye lett, felesége: Elisabetha N.

Örvendenék, ha ezen állításom Tégedet is meggyőzhetne, hogy Albert Dürert földinknek nem tarthatjuk.

Ámbár a' cza terminatio tót, és annak a' mi mellé ragasztatik, asszonyi nemét jelenti- (noha néha csak diminutivum, mint Maneza, Katicza etc.) én az Apáeza szót még is az Abbatissától vonnám le, 's a' pénzt nem a' pengéstől, hanem a' penyáz-tól pensától. — A' font bizonyosan a' Pondótól jön, de a' német Pfund által; mint csaknem minden mérték' neme ezektől a' nálunk kalmárságot

fűzött emberkéktől. A' fontnak, órának negyedrésze fertály, a' Vierteltől; meszszy a' Nösseltől; réf a' Reiftől, sing a' Schientől, etc. A' Guta Articulusban szerettem volna említve látni a' franczia Goutte szót, hol az köszvényt jelent; 's a' narancsnál az olasz hasonló hangú 's értelmű szót. — Hát a' Németh név mellett elhallgathatjuk e a' Caesar' idejében ismeretes nemeteseket? — Ohajtom, hogy ezen első Munkádat majd eggy második 's későbbben több Kötetek is kövessék. Sok szavaink érdemlenék meg a' nem ismért kifejezést. Ime a' mi önnként ötlík elmémbe: pelly, couleur de bai; fakó, falbkó. zsufa-fakó (borzsufa Wein suppe), couleur de soupe, soup de lait, boglár, bouclier; — — —

Élj szerencsesen, tisztelt barátom. Tarts-meg engemet megbecsülhetetlen jóvoltodban. Széphalom, Jul. 2d.kán, 1812. eszten-dei innepnapján a' Rousseau halálának 's Klopstock' születésének.

Mellékelve:

Még eggynehány másoktól vett szó.

Doh, ex ducha. Slavon.	csödör, Zelter.
Kapez, ex kopecz.	lúg, Lauge.
Bércz, ex brech.	zsipvásár, Sippschaft.
Mostoha, ex maczoha.	pohos, Bauhos.
Hölgy, ex holka.	bojtár, βώτης ¹
zápfog, ex zub.	deli termet, corsage délié.
zabola, ex zubadlo.	gyér (rarus) quere.
abrones, ex abruces,	hebehurgya, hurlubrelu.
höresök, ex herski.	lőhátán, azaz sietve, á la
asztag, ex sztod.	hate.
kanócz, ex kohanecz.	zsenge, jeune.
selep, ex sepetlivi.	pályaposztó, boy.
galád, ex galádnyi.	bitó, bitófa, bitton.
akózní, ex Aichen.	puczi (membrum genitale puero-
fánk, faum, uti puszpáng	rum) puce.
Buchsbaum.	pisilni, pisser.
fekély, Fleckel.	b...i, baiser, sumiter verbum hoc
czáfolni, bezweifeln.	apud Gallos non tantum ad
tézsla, Deichsel.	denotandum osculum basium,
tengely, Stangel.	sed etiam in sensu futuare.
kaczagán, casaquin.	
suba, giupe olaszul, fr. jupe.	
zabony, giupone.	
csipa, olaszul cispa.	
furfang, furfante, fr. forfante.	
tanya, tana ol., tanier fr.	
elme, alma.	
piacz, piazza.	

¹ Ökörpásztor.

koldus, claudus.
káposzta, cabbus.
pálya, *παλη*,¹

[Eredetije: az OSzK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1937. 175–178. l.]

5780.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram kedves Uram Bátyám!

Augusztus 12-dikén a' Fő Ispán a' maga háló szobájából kijőve a' nappalijába, hol már összevegyülve vártuk, 's talpon állva adá előnkbe miért jelene meg. 1.) a' Dictai subsidium repartíóját megtenni. 2.) felolvasatni azon Rescriptumot mely Zemplénytől 407 embert, 41 lovat 's a' seregnek bort kér.

Zsibongás volt, de csak titkos, és igen igen sok levert ábrázat. — A' Fő Ispán látván hogy senki nem ellenkezik, magyarázgata. Kérdém Matulait, mit tart ő, azt felelte, hogy menjünk be a' Sessióba, halljuk mit olvasnak fel, de ne szóljunk egy igét is. Ezt kérdém tőle feleletképen: *Qui tacet, nonne consentit?* Én megvallom, nem értem, mit használhatott volna a' Matulai által tanácslott mód. —

Azon vevém észre magam, hogy Szulyovszki azt mondá a' Fő Ispánnak, hogy mi nem akarunk semmit tudni; a' Magistratus fogdostassa a' katonákat, vegyen lovat etc. ha kell neki. — A' Magistratus közzül Soos Pál is Szögyéni is mások is felelének, hogy hát őket a' veszélynek akarja e' kitenni? — Én inkább azt akartam volna tudni, hogy hát a' Magistratust kieresztjük e' a' kezünkől, holott velünk egy testet tesznek, 's általunk választatnak? — Ez ugyan nem segített volna semmit tudjuk hogy Erdélyben a' Gubernator Extraordinarium Provincialis Commissariussá van elváltoztatva, és ott mindent parancsolat szerént viszenvéghez; tudjuk, hogy a' mi így történik, nem törvényeink felforgatások végett történik, hanem hogy a' kilobbant és általunk is folytatott háború el ne akadjon; és így ámbár jobban esik az erszényt meg nem nyitni mint adni, 's kivált *nekem*, én ezektől nem rettegek annyira mint sokan, noha látom, hogy mindég veszedelmes a' törvénytől elállanunk, 's hogy ennek a' mostani elállásnak veszedelmes lehet a' farka.

A' Sessióban felbontatott a' zárva praesentált Kir. Rescriptum. A' Parancsolat nyomtatva volt más fél paginára, a' Császár, a' Cancellarius és egy Referendus subseribálták, a' datum *Pragae die 29^a Jún.* — (Erre a' datumra figyelmezní kell. Napoleon Wilnába küldé Generalis Narbont, Sándort kérni, hogy hadd mül-

¹ Birkózás, a birkózás helye.

jon- el a' háboru. Narbonnt Sándor még maga elébe eresztette, de hideg és csaknem kevély felelettel ereszté-cl. Napoleon azután egy más Generálist küldé Wilnába. Ezt Sándor még maga elébe sem eresztette. Ekkor lobbana-ki tehát igazán a' háboru, 's a' francia katonasághoz tett Proclamatiója Napoleonnak de dato 22^{ae} Jun. van, és így a' Prágai Rescriptum de dato 29^{ae} Jun. egy héttel későbbi mint az.) — A' Rescriptum megvallja hogy a' törvény az efféle kérést a' Diaetára tartozónak declarálja: de buzdít még is, mert a' szükség úgy kívánja. — Sok levert ábrázat volt a' Sessióban, de nem hallatszott semmi szó sok ideig, és így a' Fő Ispán elolvastván elébb magyar beszédét, hosszasska magyarázatokra ereszkedett. Végre, de igen igen sokára, talán Rolly¹ szollamlamag. Rollynak a' beszéde oda üte-ki, hogy ne adjunk, ne repartíáljunk hanem ha ki valamit adni akar, adjon qua oblatumot. Én feleltem neki, a' mint láttam Lónyainak nagy approbatiójával, hogy a' törvény nem csak a' Vármegeéknek hanem az individuumoknak is tilalmassá teszi az adást. Boronkay Sigmond azt mondá, hogy pénz teljességgel nincs, mi nem *adhatunk* sem lovat, sem bort, mert arra pénz kell, sem embert, mert az nem szabad. — A' vége a' dolognak az leve, hogy 41 ló helyett 50 lovat adunk, és 200 hordó ordin. bort. Egy lóra ezer bancó forint, egy hordó borra 200² bankó forint van resolválva, mert bort és lovat senkitől nem vesznek el, félvén, hogy csalás történik.

A' repartíálásra nézve új Conscriptio rendeltetett. — Ezt sok nem akarta. Nem jó tudatunk mink van mert a' Diaeta a' Portákat megnevelné. Felelték: Más Vármege is conscribáltat, és így a' Diaeta azokét is fogja tudni. — Lónyai ezt tovább ellenezte mint sokaknak tetszett. Zoltán tehát kimondá, hogy a' régibb Conscriptiókban, az Alcoranban etc. egy szó sincs a' *J u s M o n t a n u m* ról. Megállítatott az új Conscriptio, a' Conscriptorok feleskettettek. Én nem vagyok köztök, nem is fogtam volna lenni, ha akarták volna is; van rendelve egy Centrális Deputatio is, melly a' Conscribensck munkájikat elővegye, dolgozzék belőlök etc.

Szapáry nagyon haragszik hogy a' Vármege ad, 's azt szégyelli. Rolly sem felejtheti. Sennyei is kaczagva neveti, hogy azzal állunk elő, hogy *Napoleon előnyomúl*. — Én ugyan azt nagy oknak tartom, mert együtt dolgozván vele, rossznak nézném ha ellenünk panaszkodhatnák. A' Repraesentatio tegnap olvastatott-fel: Adunk, bizván az Ő Felsége biztatásába, 's adunk, de cum protestatione, hogy ez nem magyaráztatik törvényszegésnek és citra necetendam abinde consequiam.

Gömör, Borsod, semmit nem ad. Szepes embert ad; mert az nem kerül pénzünkbe: de lovat 's bort nem. Borsod embert nem ad, mint Szepes: de segíleni fogja a' Verbungot.

¹ Áthúзва: mondá.

² Áthúзва: régi.

Consiliarius Vay József Ur 's a' Szabolcsi Gyűlés csendes folyta felől elmondám a' mit kelle, mert sokan tudák hogy ott voltam. Mondhatom egy sem volt a' ki ne örvendett volna, hogy meg nem történt a' mit előre jövendölgettek. El nem felejtém, beszélni, hogy Piph a' legsubmissusabb legmodestusabb tónust bizonyítá a' Mélt. Ur eránt.

Semmi tábori új hír. Mindnyájan tiszteljük alázatosan Uram Bátyámat Asszony Nénémet, csókoljuk kezeiket 's ajánljuk magunkat gráciájokba.

14. Aug. 1812.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5781.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Aug. 18 d. 1812.

Nagy tiszteletű drága jó Uram, kedves Uram Bátyám.

Ő Excellentiája a' Főispán ma reggel elment. Vasárnap Zétényben ebédele, 's későn jött éjszakára Újhelybe. Tegnap az az hétfőn egész nap el volt foglalva, szinte éjjeli tizenkettőig, 's bezzeg volt csatája. Béménvén a' Gyűlésbe, csak hamar felvétetett azon Relatio, melyet a' Long dolgában öszve ült Deputatio a' Little Consilium parancsolatjára dolgozott, 's még nem kezdődött-el az olvasás, midőn Consiliarius Horváth felkölt 's hosszasan és zavarosan azt panaszlá, hogy ővele az nem közöltetett. Nem értettem mi baja, mert nem tudom mennyiben igaz az, hogy ő a' Herczegnek szolgálatjában áll titokban, sem azt nem tudom, hogy ököztte 's a' Plebanos közt 's Fodor György közt mik történtek: de látván hogy Fő Notar Horváth az ellene tett szurkálásokra nagy gonddal elcsendesített phlegmával felel, 's hogy a' Fő Ispán sőt az egész Gyűlés a' Notar nem pedig a' Vice Ispán mellett fog, 's mind a' Vice Ispánt mind kivált Bárány Péter Urat szörnyen megvagdalgatta, elhittem, hogy az általam nem értett dolog nem tréfa. Annakutána olly formák sütek-ki, hogy az exhibitumokat a' Consiliarius meg sem olvassa, 's Marsalkó szabad tetszése szerint bánik az írásokkal, 's innen ezer meg ezer confusio ered. Ekkor képzelheti Uram Bátyám ismét, mik eshettek. Ő excellentiája felfedezte a' hibák eredetét, de nagyon megkímélve a' személyét a' Consiliariusnak, azonban a' cselekedet nem marada igen igen világos feddés nélkül.

Bereczki béada egy Instantiát, hogy mivel ott a' Bodrog a' falut el készül sepreni, és az Ingenieur sőt egész Deputatio ítélete szerént a' sarkantyúk sem használhatnak, a' Vármegye vágasson egyenes alveust. Bárány Péter ellenzette a' Herczeg erdejének 's

rétjének keresztül metszését, 's ez az ellenzés szintén a' határon túlíg ment. Alig volt egy ember, a' ki neheztelés nélkül hallotta volna az ellenkezést. Végre midőn determináltatott, hogy vágassék keresztül, Bárány Praefectus a' Herezeg képeben protestált. Erre kivált Szulyovszki felelt, 's kérdezte ha szabad e az, illik e az, használ e az.

Praedestinálva volt hogy Bárány még többet kapjon ez nap, 's általam jött iszonyu bajba, de a' mit én meg sem álmodtam. Ez így esett. — Ő. Excellentiája az Archivumról beszélt, 's azt mondotta, hogy a' Vármegyének legföltöbb kincse. Helyet kell csinálni a' további actáknak, mert már semmi nem fér, 's ez véte-tett Motióba. — Midőn csendesedének 's más materiára akarának térni, felköltem, 's arról tettem előre ugyan nem készülve, de egy kis praeludiummal jelentést, hogy a' Templom előtt álló kis boltok-nak befédését eltiltani 's magokat elsepretni kell, mert a' Vármegye háza ez miatt eléghet, 's eléghet az is, a' mit a' Fő Ispán a' mi leg-nagyobb kincsünknek nevezett. — Bárány és a' Fiscális Lehoczki elholtak, 's szörnyű lángba jővén, engem igen dühösen támadtak-meg. Én nem ijedek-meg könnyen, most pedig annyival inkább nem, mivel Püspököt és Zoltán Pált kivévn senki sem tartott Báránnal, 's sokan hozzám jöttek a' Sessióban, 's megköszönték hogy ezt tenni bátor voltam. A' Sessio után ezt tette Fő Notarius Horváth is. A' Fő Ispán, Szulyovszki, Szemere István, Fő Notarius Pintér, Szőgyéni mind azt kiáltozák a' mit én, és így Bárány nagyon megszorúlt. Sokáig és nagy tüzzel tartott a' esata, 's végre Bárány a' proprietás szentségével mentegette magát, 's fel fel szolingata engem. Azzal feleltem, hogy Cura securitatis publicae 's a' Politia egyebet kíván. Azt felelte hogy menjek Német országba a' Politia-val. Mintha a' rossz kéményét a' Nemes embernek le nem rántanák. Ez nagy tüzzel menvén, a' Fő Ispán hosszasán és szokott tüzével felelt neki, kimondta, hogy a' Herezeg egyik tagja a' Vármegyé-nek; eggy tagnak az Officialatusa magát botrántkozás és bántás nélkül nem szegezheti ellene az egésznek, és ha szegezi is, azzal a' Publicitas nem gondol; ha a' proprietás szentségét annyira tisztelik, miért nem tisztelik a' Longon is, és ezen a' szón vége leve a' veteke-désnek.

Szegény Bárány nem tudom mit vétett, hogy neki ez a' nap olly felette nehéz leve, mert az utak csinálása lévén szóban, Szemere István kijelenté, hogy Bárány a' Vármegye munkásainak Csáká-nyaikat elszedette. Kisült, hogy az vala a' baja hogy azt kívánta, hogy az utakat csináltató Vice Ispán tőle kérjen követ, ne vétesse, ásassa. Midőn ezért megpirongatták, azt mondta, hogy ő violen-tiára citáltatja a' ki az ő Földes Úri jusait megsérti. Erre Szemere István csendességet csinálván, megfelelt, 's megtanította hogy a' földes úri 's a' Vármegyei hatalom meddig terjed, 's megmondá, hogy Praefectus Uram olyan Fiscalis Actiót húz a' nyakára, csak merje citáltatni, hogy elhűl belé.

Bárány és Lehoczky hallván hogy a' kis házikók eránt az a' végső rendelés, hogy ha usque 29^a Septembris el nem hányattatnak, Szemere István hányassa-el:¹ fülem' hallattára mondá Lehoczkinak, hogy délután stafétát küldenek. Az elhányást a' Palatius a' ki megnézte a' helyet, akarta, a' Kamara parancsolatja volt, ugyan ez esett Tályán, 's Homonnán még Templommal is: de a Zsidók etc. etc.

1^a Sept. lesz Gyűlés. Publicaltatni fog benne a' Correlatio dolga. — Jósa helyébe Kaszner, Janeso helyébe Palóczi, Perceptor ott Szentmarjai, Molnár Janesi helyébe Kossuth András leve. — Reviczky Tamás bevádolta Körtvélyesit, hogy szereti a' feleségét. A Fő Ispán szólla Körtvélyesivel, 's Reviczkyt, a' ki maga is lator, minden neveti. —

[Eredetiye: az OSzK kéziratárában.]

5782.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Zsolca, Oct. 8d. 1812.

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram,
kedves Uram Bátyám!

Ma Csőtörtőkön reggeli 9 óra tájban szerencsésen be érkezünk ide. A' Mélt. Ur és Asszony nincsenek itthon, de ma itthon lesznek bizonyosan. Csegén és Nádudvaron volt több dolgok mint előre gondolhatták. Egyedül a' Generálisné van itt. Oda mind ketten csak dél után megyünk-által, addig dolgaink lévén.

Nem ért legkisebb baj is eddig, azon felül hogy a' tegnap estveli nagy setétben a' Harangodi gyepen elveszténk az utat, 's nyomra nem akadhatánk. Így nem vala egyéb mód, hanem kifogatni a' lovat. Mi ketten olly kedvünkre mintha ágyban háltunk volna, ki alvánk magunkat: de a' Góliath öccse a' kocsii mellett nyújtotta-ki irtóztató hosszúságú lábait. Felvirradván befogatánk, 's tovább jöttünk. Liskán már verni kezdett a' lassu eső, 's az út nyálkás volt; de közelébb jöven az út nem nyálkás hanem saras volt, még pedig igen igen saras, mert itt sok eső járt. De az Isten az illyen két vig kedvű Utazót a' sárban is el tudja vinni. Az egyik lúdat már megemészténk, a' másiktól a' kis Gazda most főzeti az ebédet, mert holnapra friss lúdat sütet.

Liskán bejáránk a' Meszest. Szópen kezdi magát mutatni az asszu, 's én néztem ha zöld e a' magva. Már barnúl. Ha jó idő járna, szenvedhető borunk lenne.

A Patikáriusnál még nem jelent meg a' feleségem mikor ott keresztül jöttünk. Csudájára futa Ujhely a' Dinnyének és répának.

¹ Áthúzza: de el.

Nagyobb dinnyét, répát és inast a' Világ teremtmése oltá soha sem látott együtt egy kocsi.

Boronkay Gáspárné az Ujhelyi piacon állá meg a' kocsijával mikor ott elmenénk. Debreczenből jött.

Nagy Ferenczhez beszóllánk ugyan 's mintbogy tanításon volt, kikiáltánk a' Classisból; felhallik oda a' szó az udvarról. Lejött 's az úczán szólla velünk egyget kettőt. De az az ideánk nem jött hogy onnan másuvá is menjünk, a' mitől Uram Bátyám féltett bennünket, mert sieténk. Ábris hívta Nagy Ferenczet hogy jöjjön velünk, hogy legyen Tudós Társaságunk az úton.

Ebből látja Uram Bátyám, hogy bennem hív Referenst fog lelmi Pesti és Bécsi utunk¹ alatt. Ajánlom magamat Uram Bátyámnak 's Asszony Nénémnek grátzájokba, a' szép és jó kis szalma özvegyet csókolom 's maradok

alázatos szolgálja

Ferencz

[*A levél versoján :*] Az Imregi lovak nem voltak rosszak, de a' három fiu ugyan gonosz három fattyu. Abris reájok parancsola hogy vigyázzanak, hogy el ne lopják a' lovaikat, 's mind a' három egy csoportban fekütt a' kis fa mellett mikor reggel felébredénk. Osztan mutatja pattogások, hogy nem szoktak regulához.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5783.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Nagy Tiszteletű Drága Jó Uram,

kedves Uram Bátyám!

Öt hétig tartó távol létem után tegnap érkeztem-fel Semlyénből, 's szíves részvétellel értettem-meg az Úrnak Uram Bátyámnak rosszul lételét, valamint hogy a' betegség jobbra fordulásán szívesen örvendek. Adja Isten, hogy Uram Bátyám tökéletesen vissza vehesse előbbi egészségét és hogy élete még sok időkre terjedjen. Még egy esztendőben sem tudok annyi Uri halált: Péchy Jősef Tusán, Tusai Sándor Halászon, Szirmay Antal Véken, Darvas Imre Rédén, Kövér Imre, az Anyám és Fráter Pál Semlyénben, Bornemisza Ferencz Ótományban, Consill[iarius] Budai László, Baranyi Mihályné és Pongrácz János Váradon, Domokos Dienes Munkácsen 's Szemere László Lasttőczon, Szemere Ferenc az Ágens Péczelen, mind ez idén holtak-meg.

En Uram Bátyámnak Semlyénből két levelet írtam, 's tudósítottam mint mennek dolgaink. Péchy Imre és Domokos Lőrincz

¹ Áthúzva:ról.

Urak mint Testamentom Executorjai Dec. 18dikán megjelentek. Dienes és a' leány testvéreim ellenkeztek, és így Compromissumra léptünk: Péchy Imre, Domokos Lőrincz és Szathmári Vice Ispán Izsák Sámuel Urak az Arbitereink. Januariusban vagy Febrban lesz másodszori öszvejövetelünk Semlyénben, és azon alkalmatossággal az osztály. Mint viselte magát közölünk kiki, csak élő szóval mondhatom-e, de nem tudhatom mikor mehetek Báriba. Legjobb volna, ha megengedné az Uram Bátyám egészsége, ha valamelly nap magát hozzánk megalázni méltóztatnék; hiszen hallom már Lasztóczra is által ment volt.

Az én setét zöld Uberrokom, melly Bécsi utunkkor az Uram Bátyám borházában maradt, még is oda van. Uram Bátyám hozta e el onnan, vagy a' Berkeszick, nem tudom. Kérem Uram Bátyámat alázatosan, méltóztassék elhozni ha ott van és ha hozzánk jöhet. Ajánlom magamat kegyességeibe 's maradok hív tisztelettel.

Széphalom 27. Xbr 1812

alázatos szolgálja

Ferencz

A' feleségem Uram Bátyámat 's Assz.[onyom] Nénémct alázatosan tiszteli, a' gyermekek csókolják kezüket.

Ide rekesztem Gr. Gyulai Ferencznének hozzám írt levelét, hogy Uram Bátyám ezt közölje Ábrissal, de hallgatván a' dologról itt, hogy Vondernothné bántásnak ne vegye.

[Eredetije: az OSzK kézirat-tárában.]

5784.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Méltóságos

W. JANKOWICH MIKLÓS ÚRNAK

alázatos tiszteletét

Kazinczy Fer[encz.]

Tisztelt barátom! Újabb jelét vettem megbecsülhetetlen jószágodnak. Köszönöm ajándékodat hív köszönettel; köszönöm piritó említéseidet is az Előszóban. Bár megfélemlhetnék várakozásodnak! bár ezt ne mondhatnák:

Amphora coepit

Institui, currente rota cur urceus exit?

Külömben mi szükségünk a' javításra? Utálni kezdem az igen is olesó tetszést, magasztalást. Kivált midőn ezer példák mutatják, hogy a' mázolás tetszik, a' gondos munka 's a' szerencsés munka nem tetszik. Elég, ha tulajdon javulásunkat nyerhetjük meg, és

azon kevesekét, a' kik érdemlik, hogy tetszéseket megnyerni igyekezzünk.

Méltóztassál az érdemes Szent-Györgyit szíves becsülésem felől bizonyossá tenni, 's tarts-meg minden becsét felülmúló jóvoltodban. Prof. Vályi-Nagy Ferencznek általadtam az eggyik nyomtatványt. — Éljen szerencsésen.

Széphalom, Máj. 8d. 1813.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1937. 178—179. l.]

5785.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

[1813. május 30.]

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram,
kedves Uram Bátyám,

Ma Május 30dikán, vasárnap, megszületett a' fiam kit Prof. Nagy Ferencz Ur által, kiért holnap reggel magam megyek Patakra, Antoninus névre fogok kereszteltetni. Ajánlom őtet is magunkat is kedves Uram Bátyámnak 's Asszonyom Nénémnek atyafiságos kegyességekbe. Hallom Ábris Báriban volt. Talán tehát ott lesz még. Csókolom mind őtet mind a' kis kedves Sophiet egész barátsággal. Vice Ispán Dész Ur reményelem néki megküldő leveletem. — Maradok hív tisztelettel

alázatos szolgája
Ferencz

Az Isten a' feleségemnek most is szerencsés szülést ada. Eggy óra alatt által esett mindenén. A' gyermek fris, egészséges, nem kicsiny.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5786.

Vida László — Kazinczynak

Törtely Junius 15d. 1813.

Nagy érdemű igen kedves barátom!

Széphalomról április 25d. bocsájtott leveledet, csak épen mai napon vettem, hihető a' Posták rendetlensége okozá a' késedelmet, és hátráltatá azon valódi gyönyörűséget melyet a' te leveleidnek vételével szokott Reád nézve aljas színlelést nem ösmerő szívem

venni. — e késédelmét a levélvételnek meg előzé egy bizonyos öröm hír, melyet közlebb pesten létemben Helmezytől bizonyossabban tudtam meg, és a' melyet még a te leveledben haszontalan kerestem, mert az idő annak írásakor még nem tele be: — Te édes barátom az istennek kegyes voltából ismét tellyessebbnek látod Atyai örömet. *Sophie!* a te grófnéd, és feltalálhatatlan tulajdonsági vegett mindnyájunktul szeplőtelen igaz tisztelettel kedveltetett nagyságos hitessed, egy drága fiui magzattal vigasztala téged. — Öröm könnyek között hallám ezt barátinktúl, és azok közt beszélék ők is azt nékem. — Taresa Isten ezen Nagy szüléktől származott kisdedet, tartsa Nagy Szüleit hosszú időkre, hogy hazánknak ingoványosodni indult állapotán, annak idejében rettenthetetlen hazafiúi szívvél törekedjen segíteni. — Oh barátom! mennyire elfojtódik szívem, ha meg gondolom, hogy gyermekeinket, kiket Hazánk boldogításának öregbítésére kellene nevelnünk, csupán Honnyunkat törvénytelenül ostromló irigy viszontagságoknak hátráltatására kelletik el szánnunk; mint egy elhatározott szívű kormányos, a ki nem a' tsendes partnak el éréséhez törekedik, mivel minden felől durva, 's hozzá férhetetlen kőszalak hátráltatják fel tételét, hanem egyedül életének mentül tovább lehető fenn tarthatása végett küszködik a' dagályos haboknak iszonyúságával. — Ohajtom, hogy alkalmatlan legyen ezen példa Hazánk sorsára tekintve, ohajtom, hogy még legyen részünk! az ellenünk századoktól fogva törekedő irigy dagályoknak elhárításával a' Nemzeti dicsőség arany idejének elérésére. — De rémülök ha el gondolom, hogy az ellenkező részről *oppugnandi obstinatio semper in maiori fervore adest*, részünkről pedig *defendendi cura semper in minus vergit*. — Oh jaj mit remélhetünk barátom —!!! — Adjon az Isten sok Desöffyket, adjon sok olyanokat, mint Te, a' kik kevélykedve tekintsenek széjjel akkor, midőn szemeik a' szeplőtelen Haza szeretettül felhevülve, méltó könnyeknek gyöngy özönétül ázva ragyognak. — Légyen a sors bár melly mostoha, tegyünk eleget köteleességünknek, és maradjunk hívek a hazához. Tegyünk eleget atyai köteleességünknek, és neveljük gyermekinket olly igazán hogy soha ne nyujtsunk okot arra, melly szerént Gustermani vagy Piringeri viseletekért, átkot, örök átkot érdemelhetnének fejünkre. — Könnyeim nem engedik tovább. — és Te kedves barátom! — igen is értesz engem. —

Nyughatatlan szemekkel vizsgáltam soraidat, hogy Veszprembe való utadról tudhassak valamit, de ez úttal nem nyertem tudósítást, pedig Pesti barátink még az útbéli statiókat is úgy tsinálták ki, hogy sehol fogadóba ne szálljunk, hanem jó Barátról jó barátira így. p. o. Kondéhoz *Sarkányba* onnét Szabó Dávidhoz etc... Földi édenbe képzelik magokat barátink ez utazásnak alkalmatosságával, egyedül csak téled várnak mindenenk mindent, de téled esdeklek én is feleletért, hogy tudhassam mikor lész hozzád szerencsém. — Feleségem a ki a leg forróbb tisztelettel szeret, ugyan azért csdek ő is. — Gondold édes Barátom, midőn e levélben az atyai

nevelésről tüzzel írnék, titkon nézé betűimet, és titkon könnyezett, észre vettem a meg indulást, 's okát kértem. — Vajha olly anya lehetnék, hogy részemről olly neveléssel segíthetném elő czéodat, melly szerént kívánságod tökéletesen tellyesedhetne, még holtom után is ohajtanám azt tudni, hogy a kis Kazinczy, és fiunk a jó hazafiak számára lennének, így felelt ő, és én forrón tsokoltam meg.

Kedves Epigrammáidbul a Bold[ogságos] Szűzhöz irt, nékem is szebbnek tetszik a Laukonra irotnál, noha bizonyos tekintetben amaz is vérzi szívemet. — Oszályotoknak szerencsés végződésén szivemből örvendek, az Isten áldása segéllje minden fel tételedet, — az idő, környülmények, barátidnak forro szeretete itt is sok gondtúl fognak téged meg menteni.

Szemcerénkel találkoztam, meg valloim hidegséget találtam benne, ambar nem olly nagy mértékben: szóltam távulról a dologhoz, de nem bátorkodtam azzal a meghittséggel mellyel valaha! — távulról fogok orvoslásához, mert igazán szeretem ötet. El tévelyedni gyarlóság. — el tévelyedni, és meg térni kettős ditsóság. — Palyiban jó a szív, de a társaság, mellyben szerentsétlenül jutott, sokat el vett tulajdonságibul. Azt tartja ő, hogy szabad, ugyan azért valami ötet kötelezni akarja az előtte mind kellemetlen. Ez a vélemény meg nem állhat előttem, szabadok lehetünk, de a Haza, 's barátink köteleznek bennünket. — Viszsa jön ő közinkbe, és barátságos karjaink közt még fogja banni gyarló vétését, azt én erőssen reménlem.

Felcségem tisztel tégedet, és Nagyságos Grófnédát, Kis vőd csókollja kezeiteket, 's gyermekeiteket. Barátom itt valóságul kepelőzdünk édes örömmel. Elj szerencsésen nagy érdemű kedves barátom.

[Eredetije: MTAk M. Irod. Lev. 4-r. 38. sz.]

5787.

Dréta Antal — Kazinczynak

Tekóntetes Ur!

Kedves Komám, s Barátom Uram!

Vettem Majus holnapnak 30-án hozzám botsáitott Uri levelét, annál érzékenyebb szivvel, mennél inkább láttam, bátor személyes esmeretségehez szerentse mindeddig nem juttatott, azon különös barátságát *Uraságodnak*, mellyel erántam viseltetik. Nem keveset öregbedett Öröömöm, a' midőn Szeretett Fiának Antalnak szerentsés születését meg érttettem. Kivánom, hogy Attyának Érdemei szerént éljen a' hazának, az Erköltsnek. Kivánom, hogy választott Kereszt-Atyai hivatalom, a' mellyért buzgó szivességgel vagyok le kötelezve, ohajtasim szerint eszközölhesse jövendő Javát,

és Boldogságát; ki is minden elől fordulando alkalommal, legfőképp pedig a' Tatay első Áldozattyakor a' midőn látogatásukat ki kérem, a' Tekéntetes Aszszonyságnak, Komám Aszszonynak tiszteletem jelentését meg kívánom, vagyok Tellyes Tisztelettel

Tekéntetes Urnak

Kedves Komám s Barátom Uramnak.

Zirczen Junius 20-án

1813

alázatos szolgálja és

barátja. Antal,

Pászto Pilisi Apát m. p.

[*Kazinczy jegyzete a levél végén.*] Dréta Antal, Pászto-Pilizsi Apát, Prior a' Zirczi Cisterciák között.

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5788.

Vida László — Kazinczynak

Törtely Junius 27. 1813.

Nagy érdemű igen kedves barátom!

Utobbi hozzám bocsájtani méltóztatott betses leveledre, az napon, mellyen vettem azonnal feleltem, okát későbbi feleletomnek benne meg nem találod; most sietek legutobbi leveledre felelni. — nemes lelkű barátom a' te örömid az enyemek, és mind azon boldog pillantati életednek, melyek szivednek meg elégedését eszközlik, szerencsésekke teszik egyszersmind az én napjaimat is, a' te színtelen színű barátodnak napjait, a' ki téged minck előtte ösmért, már kedvelt és tisztelt, miolta meg ösmért hizelkedés nélkül szeret forrón szeret és tisztel, és koporsója zártáig fog is szeretni és tisztelni. — Antoninus, Sophron, Ferenczednek születése örömmel tölte el minden barátodat, és forró örömmel az én szívemet is. — Még minck előtte ezen leg utóbbi leveledre felelnék sőt minck előtte a' tiedet venném, már pesten létemben Helmechnyinktől tudám meg a' szerencsés újságot, és örvendtem néked igen kedves barátom hozzád pestrül bocsájtott levelemben; örvendek most is, és szep-lőtelen szívvel kívánom, hogy a' nagy érdemű atyának oly nagyra született fiát az Isten tartsa, és legyen oly nagy bajnoka hazánknak, mint az a nagy lelkű kinek képe alatt történt szerencsés születése, és a' kinek nevét kereszt nevei közt viseli, legyen oly szerencsés mint az lett volna, ha alacsony lelkű bajtársainak kaján irigysége el nem mellőzte volna a' dicsőséges lépésnek még dicsőségesebb jutalmát. — *Quod gloriosus hic princeps intemerati patriae amoris tenacissimus, justissimi sui propositi scopum assequi non potuerit, in gratiis referendum habemus illustri domini.* etc. etc. Igy szolla

valaha a' halhatatlan *Koppi* kinek hogy tanítványa lehettem, büszkélkedve hirdetem magamról; és ah kedves barátom! nem mondott e' igazat? Mik vagyunk? és mik lehetnénk!!! — Teremtsen az Isten jó hazafiakat, a' kik minden balindulatoktól és véleményektől tiszta szívvel munkalodják hazánknak hasznát, a' kik egybe ne zavarják szövevényes irigység által a' királynak és hazának ügyét, hanem megkülönböztetvén mind a' kettőt egymástól, mind a' kettőnek szerezzenek nyugodalmat, a' viszont károsodásnak féltelme nélkül, és ha ugyan csak a' király a hazának atya, legyen cz az atya az ő háznépének a' hazának igaz valóságos részre hajlás nélkül való édes és nem mostoha atya.

Szemerénkrül irtam tenéked, telyes reménységem van az ő megtérése felől miolta Patayval Mármarosbúl megjött azolta szollottam vele 's uttetszik unja, bányia abbéli társaságát.

Fay László halálával, ámbár kedve volt a' tudva levő szövet-séghez, de ujjabb elidegenedése elenyésztette abbéli féltelmünket, mely szerint ő szerencsétlenségbe kerülhetne. Fogadta előttem, soha többé nem akar felőle tudni, sőt bizonyos özvegyrül tett előttem emlékeztet a' ki tájéktokat meg nevezte, de én megfelejtkeztem rolla. Előtted ösméretes lesz, mivel hozzád készül tanácskozás végett, ha az meg lesz, bölcs előrelátásoddal jóra intézheted dolgát, és a' hiv barátság helyre hozhat mindent.

Helmeczynk azt mondá Tatay felől, hogy az maga első áldozatját a' te kereszt atyaságod alatt Septembernek elejére halasztotta, ezt szükség tudnod, hogy az szerént intézhessed dolgaiddat, mely végett való határozásod iránt, valamint én, ugy több barátok örömmel várjuk válaszat.

Ély szerencsésen igen kedves barátom, feleségem mind magadat, mind nagyságos párodát vélem együtt tiszteli, kedves gyermekiddel egyetemben és csokolja kis vejed kezeiteket, én pedig különösen is a' nagyságos grofnénak mély tiszteletem mellett kezeit csokolom. Maradok örökös hiv tisztelettel.

hiven tisztelő barátod

Vida László

[Másolata: MTAK. M. Irod. Lev. 4-r. 38. sz.]

5789.

Kazinczy József — Kazinczynak

Édes Bátyám Uram!

A Gyermkeim Praeceptorai most érkezhvén haza Patakról; Tunyogi Szücs Dániel Fiscalis Urnak az ide rekesztett levelét el hozták, ebből látom hogy Pctneházán mind az volt Arendással baj van, mind az Aratással. Én nem mehetek az Isten és Világ a bizonyosságom, mert holnap viradtakor is officiose kell el mennem,

20ma pedig van Péchy Sándorral a Terminuson a Redmeczi Jozság Resignatioja végett. Ezeknél fogva küldöm Bátyám Uramnak a Szűts Dániel Ur levelét, hogy abból láthassa Bátyám Uram miben van a dolog, tsekély ítéletem szerént leg jobb lenne ha Bátyám Uram maga által menne Petneházára, és a Rendeléseket meg tenné az Aratás iránt. ha Főzelék kell, részemről a Feleségem tsak izennyen Neki Bátyám Uram mindjárt küld Lentsét, Darát Pászulyt, és Kását. sőt ahhoz zsirozóra is, mert az efféle rendeléseket papiroson tenni bajos, kivált mikor nem Conventionatussa az Embernek. Bátyám Uram a mennyire tudom vagy gondolhatom érkezik énnékem most lehetetlen. annyire el vagyok fogva.

Itt az Aratásról a Rendelést meg tettem, hogy a régi Contractus szerént a Mikoházi Kepések IIétfün az Aratáshoz hozzá fogjanak. Az Istenre kérem Bátyám Uramat a Maga Javáért is menyen Petneházára, tegyen mind az vólt Arendásról rendelést, mind az Aratásról, Nyomtatásról. Az Összel pedig ha tsak lehet osztzkodjunk meg. mert így nem tsak az hogy kárunk lehet sőt van is de a mellett bajunk is lehet.

A Szűts Dániel Ur levelét méltóztatson vissza küldeni. Ajánlom magamat Atyafiságába 's vagyok:

A[lsó] Redmecz 16. Julii 1813

Testvére
Kazinczy József

Kivül törött viaszpecsét és a címzés :]

Monsieur
Monsieur François de
Kazinczy
a
Széphalom

[Eredetije: MTAK Régi és újabb írók 4-r. 264. sz.]

5790.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

[1813. okt. 18—20. körül.]

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram,
kedves Uram Bátyám,

Én kevésbe múlt hogy ezen holnap első napjaiban özvegy nem levék; feleségem Octób. 2dikán egy rothasztó forró nyavalyába esett. Elejét vette ugyan önn magától egy hánytatóval, de a' baj csak ugyan utól érte. Somogyi nagy hűséggel ki járt hozzá minden nap, míg reá szükség volt, 's azt mondja hogy ha hánytatót nem vett volna, csudatétel nélkül meg nem maradt volna élete.

Illy közel az ember a' veszedelemhez 's így áll mindég az Isten markában. Eggy hete hogy túl vagyon a' veszedelmen, de képzelheti Uram Bátyám, melly gyenge.

Egyéb újságom nincs, hanem hogy Gróf Rhédey Lajos Ferencz Császárnak neve napján Debreczenben Superintendens Benedek Mihály Uram által öszveesketteté magát Patay Susána Kisasszony-nal. Az igazi passio csak nem hagyja-el az embert, mint a' Phaedrus meséjében a' királlyá tett macskát nem az egér fogás szeretete. Ez az ember is a' fénynek élván egyedül és közel tiz esztendő oltá, 's nagy és czifra konczok is forogván kezében, életének 54dik esztendejében lesz illyen szépen vőlegénnyé. — Ajánljuk magunkat gratziájiba az Urnak Uram Bátyámnak 's Assz[onyom] Nénémnek, gyermekeink csókolják kezeiket. —

aláz[atos] szolg[ája]

K. F.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5791.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

8. Somogyi Gedeon. 1814. Január 7.

Egy *Mondolat* czimű könyvecske jöve ki igen csinosan, úgy ahogy a Kiszfaludy' Munkáji jelennek meg. Alól a' nyomtatóhely 2 helyén ez áll: *Dicsshalom*, 1813. — A' czimlap előtt álló rezen én ülök egy szamaron, felkoszoruzva, fejem felett lebeg a' lepe, kebelemben a lant, nyergem farában a' guitarre, balkezemben a' kantár és a' musicalis háromszeg. 'S így visz a' tátos a' Dicsőség Templomához.

Becsületes neve az Irónak Somogyi Gedeon Veszprém Vgyei Esküdt.

A' Munka valóságos Cento. Az az, kiszedte szavaimat szállásaimat írásaimból 's minden ész és értelem, minden elérhető czélzás nélkül egy Centót szöve belőlök, hogy engem tegyen nevetségessé. Velem egygyütt Berzsenyit bántja, nyilván azért mert B. engem tisztele meg az Ajánló levélben és két három helytt másutt. Azután lap 51—102 megyen a' Lexicon. Ebben ez is áll:

„Öklelő Hajdu”. (Ez a' Berzsenyi' szava). Szegény Buffon és Blumenbach ti még ezt a' három Marhák közzül kifelejtettétek halhatatlan munkáitokban. Ime ez a' procat fickó nem tudja, hogy az *öklelő* nemesak *türköltöt* (tűrökkel, szarvval bántót), hanem *ököl-lel* (karral, kézzel, marokkal) *dolgozót* is teszen.

Engemet ez a' megtiszteltetés felette nagyon nem gyönyörködtetett ugyan: de valóban nyugalalmamat meg nem zavarta. A' ki becsüli a szabadságot, türje el a' féltelenség' esapkodásait míg lehet. A' Dietai Követek megvetéssel nézik midőn a vad ifjuság sületlen versekben őket szamaraknak titulázza.

Somogyi Gedeon éellenem kiküldetett percussor és Sicarius.
— De az ő számara és fecsegése nem czáfolja meg azt a' mit én az
uj szók és Neologismusok felől a' Dayka Életében mondtam.
Szamarat festeni, 's valakinek nevét reá írni, das kann jeder
Bube.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a
Ráday könyvtárban őrzött Szemere-Tár XXXV. pótkötetében.]

5792.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram,

kedves Uram Bátyám,

Julis hugom az éjjel nállam hált, 's ma reggel Tokaj felé el-
indult. Tőle értettem-meg hogy Uram Bátyám egésséges, maga
van, és a' mi kedves Sophienknak Erzsébet leánya született. Ez
cránt már rég olta tudakolódom valahol lehet. Örvendek szerencsés
lebetegedésének, 's óhajtom hogy szeretett férjével egygyütt az
újonnan született gyermekben is sok örömet lászson.

En tegnap mint az Ujhelyi Ecclesiának Fő Curatora beköszön-
tem. Reám kötötték magokat, 's jónak láttam elfogadni a' meg-
hívást. Bár hasznot hajthassak. Ha azt nem fogok hajthatni, ott
hagyom. Ide rekesztem az elmondott Beszédet, 's csak azt teszem
hozzá, hogy ez a' Templomban történt az egész Nép előtt. Úgy
kivánták magok. Uram Bátyám ismeri gondolkozásomat hogy én
abban keresek ambitiót, hogy nekem az nem kell a' miért mások
vesztik magokat 's a' hazát: azonban nem lehet titkolni azon való
örömemet hogy mindenek olly örömet vettek azon hogy teljesít-
tettem kéréseket, mintha nem tudom mit nyertek volna. A' kiseb-
bik Pap felett beszédemre, 's azzal rekesztette-bé, hogy¹ örvend
hogy azoknak a' Kazinczyaknak a' maradéka ismét a' Fő Curator-
jok a' kik hajdan az Ecclesiának nem csak Fő Curatorjaik hanem
Pártfogójik és Védelmézőjik voltak. — Ez csaknem könnyűbe
olvasztotta el szívemet.

Octóber olta engemet egy csapás után a' másik ér. Előbb
feleségem volt halálosan beteg; azután a' lyányaim, továbbad
ide jöve a' Napam, 's harmad napra halálosan megbetegede. Magam
tíz nap feküdtem. Most mind a' négy gyermekem beteg. A' kis
Kazinczy Péter Uram az elmúlt héten úgy volt, hogy nem hittem,
hogy reggelt éri. Már jobban van, de azért még sem mondhatom,
hogy hajától megszabadult volna.

¹ Áthúzza: az Ecclesia.

Gróf Rhédey Lajos Urnak a' 16 esztendő's menyecske mellett a' bal karját megsújtotta egy kegyelmező gutácska. Ebből áll minden új hirem. Ajánljuk magunkat Uram Bátyámnak gratziájiba 's maradok alázatos tisztelettel

alázatos szolgálja

Febr. 6 d. 1814.

Ferencz

[Eredetije: az OSzK kézirtatárában.]

5793.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

11. Berzsenyi. 1814. Febr. 6.

Berzsenyinek vettem levelét, olvassa Uram Ücsém a' szerény ember sorait:

„Verseim mindenütt kedvességet találtak: de félek, hogy igen közönségesek, minthogy igen közönségesen tetszenek.”

Igy itél a' nagy ember. Ő Daykát, kit kevesen tudnak szeretni, nagyon tiszteli.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemerc Pál kézírásában) a Ráday könyvtárban őrzött Szemerc-Tár XXXV. pótkötetében.]

5794.

Vida László — Kazinczynak

Pesten Febr. 12. 1814

Kedves és nagy érdemű barátom!

Hosszas levélbéli elhalgatásomnak vétsége, megbocsájthatatlan szennyel homályositaná az egyszer hozzád szentül esküdt szelplőtelen barátságomat, ha más részről igazságos, és részre nem hajló nemcs szivüségedtől, nagy és győzhetetlen akadályoknál fogva nem remélhetném akaratom ellen történt baráti kötelességemnek elhaladásából származott vétségemnek bocsánatját. A sűrű zápor gyaránt[!] reám véletlen omlott fene Fátumoknak üldöző sulya vala minden akadályom, de oly nagy akadályjom, mely tellyes erőlködő igyekezetem mellett is, ellenségeimnek intselkedő üldözési között önnön a józan gondolkodásnak utjáról is csak elnem tévelyített, és ha a' Temze partját lakozók között rendelte volna az örök végzet származásomat éppen nem lett volna esuda éltémnek angolyi végezete. — A jóltevő égnek kegyes intézete, kedves, és

meghitt barátimnak 's azok között az én kedves igen kedves Helmeeczynnek, és a' tiednek fontos vigasztalási, ellenséggimnek megszegyenítettett törekedési, ártatlanul szenvedett üldöztetésimnek jobbra válása, és végre önmagamban érzett büntelenségemnek megmondolásából származott vigasztalásom felderítették elfásodott elmélkedésemet, és belső megnyugtató örömmel kezdem jóakaróimnak, 's tulajdon házi népemnek kebeleikben érzeni hogy még élek, — még remélhetem ohajtott barátimnak további bizodalombokat, és érdemesé tenni magamat arra, tellyes életembéli törekedésemnek főczélja leszen. — Oh nagy érdemű barátom! kire czélozhatok forrobb és buzgobb indulattal náladnál. Életemnek főbb esdcklése volt a' te személyednek ösmérhetése. Szemere Palyinknak ennek az én szivemben öröké kedves barátinak közbenjárására csak nem vakmerően tett lépésemnek dicsősöges kimenetele koronázta rég ohajtott kívánásomat, *mentem, láttalak* és ebbeli győzedelme látásodnak örökre elkötelezte hozzád hiven buzgó szivemet.

Ah! megne vesd egy hozzád forró tisztelettel és szeretettel vonzó barátodnak sorait, érdemelhetem szánakodásodat, oh jaj! csak neheztelésedre ne tarsz érdemesnek, hoszas levélbéli halgatásom úgy is sullyosabb csapás szivemnek, hogy sem azt érzékeny fájdalom nélkül viselhettem volna — és egy leg tüzeőbb szeretőnek szeretőjétől lett — megvettetése tehet nemü nemü képzeletet arra a' fájdalomra melyet a' te reám való neheztelésedből szenvednék, és még is szivemnek ebbeli sorsa a' te nagy szivűségednek meghatározásátul várja kimenetelét!!!

Feleségem itt fekszi gyermek ágyát, Nina, Katalin leánykájával. Tc[kin]t[c]tes Ottlik Dániel substit[utus] V[ice]ispány úr hitesevel együtt kereszt atya, a' többit reméllem Helmeeczynnek levélből tudod. Kis vöd is itten van és csokollya kezeiteket, meg ne felejtkez ebbéli feltételünkről.

Ezen leveletem Szemerénk által veszed, ő, ki a' hymen oltárán nem sokára áldozni készül, siett szerencsésen választott, és a' te helyben hagyásod által még inkább kedvelt menyasszonyának tiszteletére, örülök, hogy május hónapját választotta az esketésre, Feleségem vélem együtt ohajtozik a kísérob, édes reménységűl éledvén, mely szerint személyesen megjelenhet tiszteletedre.

Tíz nap múlva már törtélyre megyünk, és felválttyuk a városi unalmat a' mezei ártatlan vígsággal. Előre is örömbbe merülök, ha el gondolom hogy falusi lakásom szomszédjában Szemerénkben és jövőendő hiteseben, kit minek előtte ösmernék, leveleiből már csudálok, egy hív és jó szomszédot nyerek. — nagyon közel ugyan nem lakunk egymáshoz, de a' jó sziveknek kik egyenlően érzenek, egy két mérföldök épen nem messzeség, én pedig szerencsémét látom az ő szerencséjében, és tulajdonomnak ösmércm meghitt kedves barátimnak boldogságokat.

Ély nagy érdemű igen kedves barátom, feleségem alázatosan és tellyes szivességgel tisztel egész uri házaddal, én pedig különösen

is a' nagyságos asszonynak kezei csokolása mellett ezerszer csokolak és vagyok

néked kedves barátom

örök tisztelő barátod

Vida László

Kisdedeidet 's ezek között kedves menyűnket csokoljuk, — kis menyének feleségem egy nemzeti kalendáriumot küld fia nevével.

[Másolata: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 38. sz.]

5795.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

12. Prof. Kis Sámuel 1814. Febr. 27.

Debreczenben meglátogattam a' Festés Professorát, Kis Sámuel Urat, kit 1808. Bécsben láttam. Ő nem igen tudja, a' szép társaság' tónusa mit kíván; de az kevés hiba, ha egyebbel pótolta-tik ki. Tudakoztam, mit csinál.

Dialogisch beszéllem el conversatióinkat.

Ő. Semmit.

Én. Az legkönnyebb. De minek úgy a' Professor?

Ő. Azt én nem tudom, hogy Debreczen mért tart festés' Professorát, mert itt nincs kinek tanítani.

Én. De még is csak csinál az Úr valamit? portretiroz?

Ő. Debreczennek az sem kell; miolta itt vagyok még nem festtem kettőt.

Ekkor bévezete egy más szobába, hol feleségének két képe függ, pasztellben, szép attitűdökben; az egyik mint mátká; Kisnek medaillonképét kezében tartván; a' másik mint Anya; a' drapperie is jó mind a kettőn. De a' Colorit a' feketésbe csap, felette kedvetlen. Lefestette magát is, 's magát eltalálta; a' feleségét épen nem.

Nem láttam volna nála semmit, ha egy nagy tekercs crayon-nírozott papirosat nem tett volna előmbé. Mintegy tíz academiai figurakon kívül a' többi mind antik statuák' másai, kivált antik fejeké. Az ideálok országába voltam általtéve, s megszálltam. A' Professor értette beszédemet. Pedig sok Professor, sok Festő azt nem értette volna. — Ezek az antik fők és azok a' miket az úczákon fel' s alá járva látunk, melly külömbség! És mi még is rettegjük az Ideálokat, 's csak természetet kívánunk. Az ideál poesis, a' természet próza. Mellyike szép a kettőnek?

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5796.

Csehy István — Kazinczynak

Tekintetes Tábla Bíró Ur

Tudós — és Különösen tisztelt Uram!

Csehy József Kapitány Testvér Bátyám lévén, lehetetlen volt örömmel nem fogadnom a' Tettes Úrnak azon beccses Levelét, melly által tudosított, hogy az én Bátyámnak, (a' kit én örökké kesergek) Emlékezetét valamelly Irás által meg tisztelni és fen tartanni szándékozik. Ezen tudósítás pedig annál is örvendetesebb előttem, mivel olly Férfiutúl jött, a' Kit én is jeles Munkáiról tisztelni meg tanultam, — Ösmeretessébbé tették én előttem a' Tekintetes Urat ezen Bátyámnak irt 19. darab első Leveli, a' mellyeket ő utólszori itthon létében pecsét alatt idehaza hagyott, én pedig halála után fel szakasztottam, mellettek találtam Tisztelendő Virág Benedek Úrnak is Levelcit, mind ezeket én a' leg drágább hagyománynak tartok, és fogok tartanni, Kevélkedem magamban, hogy birtokomban illy Kincs vagyon.

A' Tekintetes Úrnak Kivánsága szerént a' mennyire tudtomra van József Bátyám Biographiaját le irom : — Született ő itt Olyán Csallóközben Pozsony V[árme]gyében 1778^{ik} Mar[tij]. Az Atyánk a' Ki nagyon szegény szülőktől született Csehy András volt, üdövel még is annyira ment, hogy nekünk illendőbb nevelést nyújthatott. Volt ő a' Gróff Pálly és Berényi Háznak, 's több Familiáknak Ügyök Kormányozója a' Királyi Táblán, és ezen Pozsony Vármegyében Tábla Bíró, meg halt 1800. 2^{ik} Augustusban. — Az Anyánk pedig Udvarnok Rozália, a' ki most is áll özvegy-ségében.

Iskoláit József Bátyám kezdette Budán, onnan a' Pesti Universitásra által ment, ott három esztendeig a' Philosophiát, négyik a' Just el végezte 1799.ben. Királyi Stipendiumat huzott Grammaticalis Iskoláitól kezdve. — Jurista lévén a' Francia Nyelvet tanulta egy Francia Mestertől, kit az Atyám csak két holnapokig fizetett, de maga szorgalmatossága által még is e' Nyelvel tökéletesen meg ösmerkedett. Az Olasz Nyelvhez pedig úgy jutott, hogy ő egy Vén Olasz Mestert Magyarul, e' pedig őtet Olaszul tanította fogamatossan tanították egy mást.

El végezvén az Iskoláit Juratusnak fel esküdött, az Atyám erővel Prokatort akart belőlle készíteni, de ő neki régtul csak a' katonaságra volt kedve, ennek pedig oka a' világba való vagyódas volt. — Azt szokta az Atyám unszolásaira felelni, hogy ő a' Prokatorság mellett el felejtí a' mit tud, és hogy ő izetlenkedni senkivel sem szeret; többi közt az Atyám a' Prokatorságban próbálgatván őtet azt kérdé tőle, mit felelnél ha téged valaki bizonyos Jóság kibocsátása végett admoneáltatna? Azt felelném ugymond, Barátom! ha tied — vedd el! A' Prokatorságtul tehát tellességgel irtod-

zott. — Látván végtére az Atyám hogy le nem mond fel tett Szándékárul már nem ellenkezett benne. Kadéttá kívánta tenni az akkorban Pesten fekvő Splenyi Gyalog Regimentében, de ő ugyan akkor Pesten lévő egy Császár Huszár Regimentbéli Fő Hadnagynak kezét adott 1799^{ben} az Atyám Jedzése szerént 17^{ik} Novemberben a' mint pedig Tisz[telendő] Virág Benedek Ur emlékezik' a' Magyar Minerva harmadik Kötetjében 23^{ik} Novemberben. — Harmad nap mulva el is ment Pestrül Gyöngyösre a' Reservához, és már Kadét nem akart lenni, hanem csak közlegény, feltéven magában hogy eleitül meg próbálja a' Katona Szolgálatot. — Gyöngyösön volt egy télen, onnan maga fel kívánczozott az Armádiahoz, és Marceiusban egy Transportal mint Substitutus Vice-Káplár által masirozott Pesten. — Az Armadianál azon a' Nyáron egyszerre Al-Hadnagy lett, és egyszersmind Adjutans a' Generalis Valthörnél a' ki mellett tán hat esztendeig azután pedig Baró Mohn Generalisnál ajutanskodott, mint addig méglen Kapitánya nem lett; folyvást ezen Császár Hoszár Regimentbe volt.

El esett mind svadronyos Kapitány az utolsó Russus Háboruban 1812^{be} 29^{ik} Septemberben, Lithvaniában Luboml Város mellett Ágyú golobis által, a' mely bal vállának jöven azt szívével együtt egyszerre elhordta, 's azon pillantatban oda lett. — Könyü Halál ugyan, de csak azt fájlalom, hogy éppen abban a' Haboruban Kellett meg esni. — Hátra hozatván Teste, a' Tiszt Társai Ki kardal Ki Sarkantyúval egy vermet ásván, ötet és valamelly Driver nevezetü Hannoveranus Blankenstein Regimentbéli Kapitánt egy más mellé takartak. — Bár csak már valamelly Magyar mellé juthatott volna, Kiket annyira szeretett, s tán nyugtobban maradnának Tetemei.

Barátjai kik voltak Deák Korában azokra, mint hogy én még, akkoriban gyermek voltam, nem emlékezem; ugy szinte Katonaságában is kikkel barátkozott, és Kikkel levelezett mindegyikkel bizonyossan nem tudhatom, mint hogy egész Katona éltében igen keveset voltam vele személessen. — Kiket tisztelt legjobban éltében, kiket kívánt még holta után is csekély hagyományával meg tisztelni, ki tette Testamentomában, mellynck Párja reménylem Tekintetes Urnak is meg küldetett; — Annál nagyobbabanszüllöm én is a' Bátyám Árnyékát, hogy ő Illyeneket tisztelni meg tudott.

Egyébb Történeteiről én nem tudok irni, azt egyedül irhatom felölle, hogy mindenkor szorgalmatos és mértékletes Életet viselt, szerette Hazáját, szerette Anya Nyelvét, Idegeny Tartományokban is. Gyakorta mondotta gyermek koromban: a' Kivel Magyarul beszélhez, azzal más nyelven ne szólj; meg tartotta ő ezt maga is hiven.

Ezeket irhatom a' Tettes Ur Kivánsága szerént tudtommal, ha még tán valamelly Környül állás Kivántatna, a' melyet elő adhatnék, csak tessék engem per Posonium, Samariam, Olgya

tudósítani, első kötelességemnek tartok azt azonnal teljesíteni. — Köszönöm egyszersmind Testvéreim nevében is hogy a' Tettes Ur ezen Batyámat még élteben becses Barátságában be fogadta, és azon nagy lelkűségét mellyel holta után is emlékezetét fen tartani igyekszik. Én pedig magamat Szivességében ajálván a

Tekintetes Urnak

Olgyán 15^{ik} Aprilis 1814.

és maradok
Alázatos Szolgája
'S örökös Tisztelője
Csehy István

Pozsony V[árme]gye Vice-Fiscalissa

a' kép alá:

CSEHY JÓZSEF,

Első-rendü Kapitány a' Császár'
nevét viselő Magyar Lovas Ezred-
nél

Született Olgyán, 1778. Martius. 2d
eggy Orosz — ágyugolyó által elesett
Lithuaniában 1812. Sept. 29d.

[Eredetije: MTAk M. Irod. Lev. 4-r. 46. sz. pag. 34.]

5797.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Nagy tiszteletü Drága Jó Uram

kedves Uram Bátyám!

Itt küldöm parancsolatjára Uram Bátyámnak a' czimert, úgy a' hogy a' Heraldica' regulaji szerént rajzoltatni kell. Ezt tökéletesen megérti az Udvari Rajzoló. Az Abris és Sophie szerencsésejeknek, az Uram Bátyám atyai örömeinek szívesen örvendek.

Én egy egész hét olta várom Wesselőnyit magamhoz. Velen-czéből jön, 's erre kerül, 's úgy megyen vissza Erdélybe. Meg nem foghatom miért késik.

Ujságokat nem írok, nem is tudok. De félek hogy nem hallunk jókat, 's talán gonoszabbakat mint rettegünk.

Feleségem alázatosan tiszteli az Urat Uram Bátyámat, gyer-mekeim csókolják kezeit 's ajánlják magokat velem egygyütt gra-cziájába Asszony Nénémmelel egygyütt. Maradok alázatos tisztelettel

alázatos szolgája

Ferencz

18. Oct. 1814.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

7. Báró Wesselényi és Pataki. 814. Nov. 25.

Bárá Wesselényi és Pataky Ur Nov. 3-dikán reggel jött hozzám, 's három tellyes nap mulata itt. Ő a' princeps juventutis hungariae. Olyan fija a' hazának a' legnagyobbak között nines, 's Pataki (28 esztendő^s)¹ méltó társa neki. Szébb pár embert, akár fejet, tudományt, akár szívet, akár a' jó tónt nézzük, nem találni. Juliusban vagy még Juniushan — de igen! Juniushan, — mentek fel Bécsbe, — onnan Gratzon keresztül mentek Velenczébe, Veronába, Triestbe, Fiuméba; látták Hymfit, Kis a' Superintendenst, Berzsenyit, a' Pestieket, 's Uram Öcsémet is (Szentmiklóssy) fel fogták volna keresni, ha tudták volna hol van. Az a' három boldog nap életem legszebb napjai közzé tartozik. Éjfélt után két órakor mentek mindenik nap ágyba, s midőn mentek, szívvé váltak lelkeink. Feleségem egy szép ideával őket Don Karlosnak és Pózának nevezte el, 's még neki is irigylem az ideát. Utolsó ölelésekor kértem őket, hogy csókolják meg feleségemet is. Tudom én, ha ez az asszonyi szerénységnek sőt a jó tónak is nem megsértése e: de a kit így szeretek, akarom, hogy valaki hozzám tartozik, azt mind szeressék, 's láttok ha hidegek e a' legjobb asszony cránt. W nekem azt írta, hogy ha a' Pólusig utazott volna is, Széphalom volt volna ujtának jutalma; 's ezen kifejezés mellyel itt kevélykedem, éreztessen Uram Öcsémnel, mint lelték ők is magokat nálam. — Így várja Széphalom kedves Aloyzát.

Szemere és Kölcsy de

Sz. és K. az a' két ember a' kinek ítéletétől vakon függesztem fel mindenemet — azt itéli, hogy az annunciált IX. kötet közt Szivk. Regeim, Osszián és kivált Emilia Galotti fognak első helyt, Gessner az utolsót.

[Eredetije ismeretlen, másolat részlet (Szemere Pál kézírásában) a Ráday könyvtárban őrzött Szemere-Tár XXXV. pótkötetében.]

Id. br. Wesselényi Miklósné Cserei Heléna — Kazinczynak

Mlsgos Ur

különös tiszteletű jó Mlsgos Uram!

Hozzám botsátott nagy becsű levelét vettem, s érzékenyül örvendeztettem Anyai szívemet. — A' mennyiben töllem kitelhetett úgy igyekeztem Fiamat nevelni, hogy Attyja intései Szívéből ki ne haljanak, 's ha mivelődése, és kifejlődése tökéletes nem lehet

¹ A (zárójelbe) tett szavak a másoló betoldásai.

is, szíve s lelke tisztán maradjon. — Mennyi öröm jutalmazza fáradozásom, midőn az a' Férjfiu, édes Atyjának az a Barátja vigasztal, hogy jövődő reményim Füstben nem mennek, a' kinek tettzését leginkább ohajtottam hogy Fiam meg nyerhesse. — Boldogítsa Mlsgod ötet ennek utánna is barátságával, vezesse böles intéseivel tanátsával. Kazinczy Ferentől becsültetni, s rettegni meg vetésétől, mivel ő csak a' jókat tudja szeretni oly paizs, mely láthatatlanul is ötet a' romlás nyíllaitól védi. —

A' Tiszta szelid lelkü Grófnénak szíves tiszteletemet, kedveseinek barátsági indulatu ölelésemet. — Mlsgodnak házam iránt továbbra is nagy becsü barátságát ki instálván tisztelettel maradok

A' Mlsgos Urnak

igaz tisztelő Szolgálója
Á[rvai] Cserey Heléna mpria

'Sibon Dec. 10^{én} 814.

[Eredetije: MTAK Magy. Irod. Lev. 4-r. 29. sz.]

5800.

Vida László — Kazinczynak

Pesten 10^{ber} 22d. 1814.

Nagy érdemű igen kedves barátom!

Sok, igen sok örömet e' be állandó új esztendőben, tellyes meg elégedést és mennél kevesebb bajt. Az Isten tellyesítse szívednek szándékait és tegyen szerencsése[!] téged házadnak és háznépednek boldogító gyámolát, tegye szerencsése a' tiedet véled együtt. Engedjen néked számos öröm napokat, hogy azokat azon szerencsés pályán vigan tölthessed, mellyet eddig annyi üldözés, irigység és viszontagságok között is hazádnak dicsőségére igaz hazafi társaid 's barátidnak tellyes örömökre halhatatlan érdemid között, mellyeket önnön maga a' mord irigység is megnémulva tisztel, nyugott elmével 's nagy lelküséggel futottál; méltoztassal engem, mint tántorithatatlan igaz szívű tisztelődet, továbbá is arra érdemem nélkül érdemessé engedni, hogy barátid között, melyre annyira vágy szívem helyet tarthassak: leveleim ritkaságokul ne itély, sőt szánakodgy, hogy oly szövevényekkel kellett küszködnöm, mellyek végett fájdalom! nem teljesithettem ohajtott kötelességemet, egy oly kötelességet, mely az én szívemnek mindenben nyugtató öröme.

Menyemnek küldök egy kalendariumot a' minőt hevenyében kaphattam, a' képek a' kiadónak akár fösvényiségét, akár restségét árulják el, de nemzeti nyelvünkön lévén irva meg is böcsösebb az idegen nyelven írotnál, főkép egy oly gyengeidejű kisasszonykának, ki böles szülőinek vezérlések alatt, valamint hazánknak díszére

ugy idővel egy érdemes ifjunak boldogítására nevelkedik. Vajha a' fiam oly nevelést nyerhessen, hogy méltó lehessen arra az nyerségre, mely szívemnek egyetlen főbb öröme lenne. — Ha Helmecezy barátunk kinek jelentében irom e' levelet arra méltóztat, hogy igérete szerint ha csak egy pár esztendőre fiamnak nevelését maga kormánya alá vegye, ugy nem kétlem, hogy menyemhez méltó vót nevelek.

Feleségem tisztel vólem együtt, vőtök csokollya kezeiteket. Ély szerencsésen igen kedves barátom és — tarts meg ohajtott barátságodban, mely mindenkor főbb öröme szívemnek. A méltóságos grofnét kéz csokolva alázatosan tisztelem s vagyok holtomig

igaz szívvvel tisztelő barátod

Vida László

[Másolata: MTA K. Irod. Lev. 4-r. 38. sz.]

5801.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

1. Francia Nyelv.

[1814]

Én a' francia nyelvet a' Literaturára nézve nem tartom elsőbbsnek a' németnél: de vannak tekintetek, a' melyekből nézve az a' németet messze maga megett hagyja — az a' képzelhetetlen simaság, görgés, praecisio és Schmelz (zománc), melyet rajta Goethe is esudálni eléggé nem tud.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Ráday könyvtárban őrzött Szemere-Tár XXXV. pótkötetében.]

5802.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

2. Poeta.

[1814]

Poetának ismerni kell a' Szépet annak minden nemeiben! Muzsika, festés ...

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Ráday könyvtárban őrzött Szemere-Tár XXXV. pótkötetében.]

5803.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

3. Olvasóink.

[1814]

Helmecezinek jelentése, melyet K'. Munkájinak kiadások eránt (1814) tett, meleg szívvvel és nagy tudománnyal készült, de

nem volt sikere. Kevés olvasónk van még, a' ki érteni tudná, érteni akarná, a' mit olvas, 's szertelen a' studipraefidentia és a' legmakacsabb pedantság sokakban.

[Eredetije ismeretlen, másolat részlet (Szemere Pál kézírásában) a Ráday könyvtárban őrzött Szemere-Tár XXXV. pótkötetében.]

5804.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

[1814 vége—1815 eleje?]

4. Superint. Kis Versei

(Kazinczy)¹ Megmondám a' Poetai Berck Előbeszédében hogy nekom nem tetszik az midőn Poetaink virágaikkal együtt szemetjeiket is Világ eleibe boesújják, 's az én (Superint) Kisem épen ezt tesszi: De a' Kis Verseinél ez nem esik rosszul, 's Schiller is épen ezt tevő lyrai Munkájánál. Így látjuk hogy Kis mint halada egy lépcsőről más lépcsőre, míg a' Horáitz Epistolájának fordításában a' legfőbb tetőt, melyet Zrinyianusoknak (elérni) meghágni engedtetik, meghágta. Ha Kis nem Zrinyi nemben verselt volna, sajnállanám a' gyengébb darabok' felvételét. Így az szenvedhető. Neki minden kétségkívül legjobb darabja a hozzám (Kazhoz) írt lyrai formájú Epistola, 's felette sok darabja fordítás.

[Eredetije ismeretlen, másolat részlet (Szemere Pál kézírásában) a Ráday könyvtárban őrzött Szemere-Tár XXXV. pótkötetében.]

5805.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

9. Vitkovics. 1815. Január 17.

Vitkovicsnak tehát azt tanácsolja az új szók és szóllások eránt hogy Ne quid nimis? De mi az a' Nimis? Nem hihetem, hogy Vitkovics most más lehessen mint volt. Én is tanácsolok tehát valamit: azt, hogy Nil sine Charitibus. Ha ez tartatik szem előtt, nem lehet semmi Nimis. Maga a' mi Vitkovicsunk is Nimis némelyeknek. De ő igen csinosan, igen szépen ír, és így tanácsát együtt vegye Uram Öcsém is az ő példájával.

Virág d^o

Virágot nem tudom melly alacsony lelkű hideggé akarta tenni erántam, 's elhitette hogy én neki valamelly caesurátlan

¹ A (zárójelbe) tett szavak a másoló betoldásai.

hexameterén mulatom magamat, a' melly hir és vád a' legfeketébb istentelenség. Kérem Uram Öcsémet, szerettesse meg magát ezzel a' nagy emberrel, 's társalkodjék vele gyakran, 's tanuljon tőle!

Batsányi d^o

Batsányi és ön barátok soha nem lehetünk; characterünk egészen ellenkező, de izlésünk sem eggyezett soha, 's most még kevésbbé. Én irigye vagyok e az ő érdemeinek, azt ítéljék meg a' kik azt nálamnál jobban tudhatják: ő az enyémmnek annyira nem az, hogy Marmontelemet midőn 1808 megjelent, nevetségessé akarta csinálni, és ő adta azt a' tónt, hogy Nyelvrontónak nézzenek Tuladunai barátjai.

[Eredetije ismeretlen, másolat részlet (Szemere Pál kézírásában) a Ráday könyvtárban őrzött Szemere-Tár XXXV. pótkötetében.]

5806.

Kazinczy — br. Szepesy Ignácnak

Méltóságos, és Fő Tisztelendő Báró Kanonok*

Nagy tiszteletű Uram!

Gróf Derzsóffy[!] Józsefnek leveléből tudom, melly nagy érdemei vannak a' Méltós[ágos] Úrnak az Egri Biblióthéka körül; azt a' Nagy Püspök gyűjtötte: a' Méltós[ágos] Báró rendbe szedi, 's gazdagítja. Ez erővel emlékezteti azt, a' ki a' 'Philosophusok' ideájjkkal nem éppen ismételten, arra, a' mit az Atomusok, és azoknak öszve ütődések felől Epikúr poétai álmokban látott. Így leve nálam ez az Epigram, melly itt a' túlsó lapon áll. Nekem az Atomusok, úgy a' hogy az Epikúr' Istene előtt voltak, nintsennek örömemre: de az a' mit Epikúrral mondatok, Eszterhazynak a' legteljesbb elégtétel. Engedje Isten, hogy a' Méltós[ágos] Úr első változással az ő Székében ülhessen, 's hazafisága, 's az a' Szeretet, mellyel a' tudományokhoz viseltetik, Ennek nagy Érdemeit olyanokká tegyék, mint a' mik az Atomusok voltak az uj Szép világhoz képest. — Ha a' Messeiás, Klopstocknak nagy költeménye, meg-hagy pihennem, bátorzkodni fogok elébe tenni a' Méltós[ágos] Úrnak mik történnek nyelvünkkel 's litteratúránkkal. Most tsak egy Epigrammot Orthologusainkhoz, kik nem tudják mit akarnak — Maradok a' legszivesbb tisztelettel, Méltós[ágos] Báró Kanonok úrnak alázatos Szolgája Kazinczy Ferencz Széphalom Január. 20 d. 1815

* [A másoló megjegyzése] Ezen Lovelet Küldte Széphalomból Kazintzy Ferentz, Egerbe, 20^{dik} Januarius 1815. Baró, Négycessi Szepessy Ignátz úr ő Nagyságának.

Az Egri Bibliothéka

Eszterházi hagyott bennünket lenni, de rendre
 Oszt, 's bővít Szepesynk, 's a' *chaosz* ime *világ*.
 Szóllj Epikur, mi néked Kedvesbb, az Atóm e, vagy a' föld?
 „Éz; de atóm nélkül nem leve még soha föld.”

A' Nyelv Rontók.

Rontott, mert építeni akart Palladis[!]; benne
 Csak rontót látál, vad kora, jó ideig.
 A' Mivész érzette magát, 's néked én fogok, úgy mond
 Törvényt és példát adni, de nem te nekem.
 'S im áll a' roppant Csarnok*, 's bizonyítja ki több itt,
 A' *Mivész* e, vagy a' Szolgai tompa *szokás*?

Az újítók

III Jelenésben.

Prof Beregszászinak nyavalyás Dissertatiojára, de vocabulor[um]
 derivatione et formatione in Lingva Magyarica Pest. 1815.
 — és Prof Zsomborinak Értekezésére. Erd[élyi] Muz[eum]
 III. Füzet.

Midőn Erdősi az első distichet
 Csinálni merte, Polyhymniánk
 Fellepe a' Szent Olympba, 's térdre hűlván
 A' Nagy Krónion Széke előtt kiálta:
 Áldásodat Nagy Isten, Kérdosemre!
 Homérem' lantja a' földön újra zeng.
 Hellász, és Látzium, nem holt ki egészen
 Akard, és egy Szabad Nép, melyet én
 És Liber vettünk Kedvezéseinkbe,
 Letészi vad tüzét, 's Rómának és
 Athénnek nyomdokán futásnak indul,
 Úgy a' hogy új nép nem futand soha.
 A' kezdet még csekély: de én virágot
 Leczkéim alá veszem, 's a' Léthe' Szélein
 Horátz csudálva hallja majd tulajdon
 'S Mégis különböző Szép Énekeit.
 Keblembé zárom Tétnek áldozóját,

* *Csarnok*, Amphitheatrum. Zrinyi XVÉnek 84. Strophá. Célzás
 azon Amphitheáterre, melyet Palladis Vicenzában építe. Ő, és
 Vignóltá, tolák-el az Architecturában az addig egész Európán
 végig uralkodott nehéz goth ízlést. — Illyen *Rontók* a' mi Nyelv-
 rontóink is.

'S mint a' midőn Aédon tiszteli
 Bájjengzetével a' kelő Napistent,
 Ki a' telek' vad Szörnyeit elveré,
 'S ismét felhossa a' régen várt tavaszt,
 A' Zircz' Apollja akként tiszteltetik.
 Áldásodat, Nagy Isten, Kezdetemre!
 Zeüsz int, 's a' Szép Kihalgatott virágait
 Feltészi lábaihoz, 's vigadva Száll-fel.

II. Jelenés

'S beszélje a' Költő, mik történtek itt?

A' Nóta Szép, mond A, de nem Magyar;
 Nekünk Magyar kell, nem deák 's görög. — Zsombori.
 'S ha kell külföldi, Mért nem a' tatár?
 Mert a' tatár rokonvér, monda B, Beregszászi.
 'S a' Syrus és Zsidó 'S arabs, velünk.

Erdősi Servum pecus, így felel C,
 'S rossz imitátor; ötet viszketeg
 Fúrdalja; ujjakkal óhajt a' Seregben Beregszászi pag. IV.
 Kiműtattatni, hogy az az ő.
 Mit? kérdi D, ez új, ez a' Szokással Beregszászi, és Zsombori, 's
 Ellenkezésben áll; jó e' tehát? mind azok, a' kik Horátnak
 Mert a' Szokás itt, mint mindenhol, Úr. feledvén hogy Horatz
 Nyelvrontó volt, és nyelv
 rontást tanított.

Ha jó is, úgy mond E, ki bizta rá,
 Hogy Ő Csináljon jót? A' Lant Miénk,
 Nem a' tiéd, nem az enyim, 's övé. Zsombori.
 Mindnyájan kezdjünk, hogy ha kell, nem egy.

Mindnyájan, úgy mond most F, Semmiben
 Nem tészünk kezdést; Azt mindenkör egygy,
 vagy csak kevés társ, tész. Ám tehát,
 Próbálja, mit tud Ő; de hozza előnkbe, Zsombori
 'S mi fogjuk néki mondani, tud é Ő.

'S bár tudjon! tudni nem fog, hogy ha mi,
 Hogy nem tud, úgy találjuk! Szólla G.

Itélni jusson nekem is vagyon,
 Így szólla H, mert én is Nép vagyok,
 S ki mondom: *Én nem értem*. E' szerint
 Egyébb nints hátra, mint hogy a' Kobozt
 Engesztelésül áldozza a' Szokásnak, Zsombori. Tu quid ego,
 et populus mecum desideret, audi. Feledvén,
 hogy Horatz a' népet
 Bellua multorum Capi-

Ha hív polgárnak óhajt nézetődni (!!!)
Ne szolljon 'a kit nem hall a' Siker.

tum-nak nevezte, 's
int, hogy a' népnek
tetszeni ne kíványuk,
ítéletét ne tiszteljük.

III. Jelenés

Erdősi után eggy vad csoport dühült
Gyötrő zengésre, 's egyyk a' Szelés'
Négy pontjain rímet kezdé csattogatni /Versus Leonini
Gonosz hexametert 's pentametert
Gyártott nyöstyényke 's hím, 's tudós 's tudatlan,
És 'a tudatlan még makaesbb leve.
Szép! Oh igen Szép! Mond Polyhymniának.
A' Kancsal Isten; Méltán kérkedel;
'S ez e az a' te Rómád és Athéné?
Seregemben, úgy mond Mónusznak komoly
De csendes arcczal Polyhymnia,
Jót 's rosszat eggyüt úgy lelsz, mint az ég'
Sergében leljük Ámort és Szilént
És téged Ormos, Sánta, Kancsal Isten.
Mellyike a' jó, mellyike a' gonosz,
Azt értik a' kik engemet Szeretnek,
'S epés gúnyoddal én nem gondolok.
Fel szálla, 's vitte a' pártát Kedvesének

[Másolata: MTA K. M. Irod. Lev. 4-r. 38. sz.]

5807.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

(13.) 14. Virág. Horvát Istv. 1815. Martz. 1.

Hogy Uram Öcsém Virágot és Horvátot látta, az nekem is
örömem. Két tiszta lélek! Virágnak Századjait én eléggé csudálni
nem győzöm. De ezeknél 's verseinél még inkább csudálom magát
az Embert.

Kis Superint. d°

Kis talán emelte volna magát, ha mindazt a' mit versekben irt,
ki nem adta volna. De így teve Schiller is. Azonban ő csakugyan
igen nagy ember, 's distichonai a' 3-ik kötet végében azt mutatják,
hogy ő azon nemben is igen szerencsés lehetett volna. Igen igen
szerencsés kivált az a' kis Elegiácska, melly úgy kezdődik mint
a Tibull elsője!

Szemere.d°

Dicsőségemre azt vallá minap Szemere, hogy én vagyok az az *eggy*, a' ki nem csak nem irigylem a' más' fényét, de ha meg feddtem is botlásomért, azt szívesen veszem. 'S lelkem azt a' bizony-ságot adja, hogy Szemere nem monda hamisat.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5808.

Kazinczy — Szentniklőssy Alajosnak

15. NB. 1815. Jul. 9. Takács, Ságbi, Kultsár, Fejér, etc. etc. etc.

Én Junius elsőjén értem haza Bécsből, hova April 10-dikén indultam. Öt hete tehát hogy itthon vagyok, 's még nem írtam Uram Öcsémnek. De ez hatodik levelem a' mellyet kezdek; az ötöt el kelle tépnem. Tollam elkapott; mind el akarám mondani Uram Öcsémnek a' mi velem Író társaink között történt, 's későn vettem észre, hogy az olyan nem papirosra való. Mocskos cselekedeteknek, galád ezimboráknak megtudásához vezete ez az útam. Jól esett, hogy ezeket még Pesten megtudtam. Öszvejöttem osztán azzal is a' ki a' tüzet gyújtja, 's kimondtam neki hogy tudva vannak előttem a' lépések; kimondtam, hogy ha ártok annak nem ezimborák által, nem orozva kell elejét venni, nem gyalázatos tettek által kell engemet elnémitani, hanem vagy bizodalmas megszólítás, vagy Recensiók, vagy nyomtatott munkák által; kimondtam, hogy tudom én és tudtam mindég hogy a' mit én mondék, nem minden fogja megérteni 's javallani, 's azon hogy írásom nem tetszik annyi-val inkább nem akadok fel, mert tudom, bizonyosan tudom, hogy a' maradék mit fog ítélni; kimondtam, hogy én kész vagyok minden állításaimat visszavonni, csak ezáfoltassam meg, de azt is kimondtam, hogy mind addig szónak sem álllok, míg Dayka és Báróczy előtt álló Excursióm meg nem hazudtoltatik. — Mind ezeket én csendes bátorsággal 's nyugalomban. Azok a' kik érzették, hogy nem tiszták, pirultak.

Ságbi Ferencz, Directora a' Budai Nyomtató műhelynek, még tavaly írt Döbrenteinek, hogy óvja magát *mételeyeimtől*. Most épen a' Vitkovics ebédjénél vevém Döbr[entei] levelét, mellyben szóról szóra közli velem Ságbinak engedelmevel Ságbinak egy hozzá írt levelét, mellyben az én nyelvrontásaim miatt engem megtámad és ijeszt. Én a' levelet fenn szóval olvastam el hogy minden hallja. Szerettem hogy ellenkezőm így producálja magát. Kultsár barátja a' Ságbi gerjesztőjének, 's épen ezért olvastam fel a' levelet. Rendes mikor Ságbi definiálja mit szabad tenni a' nyelvben, mit nem. 'S a' gerjesztő írt ugyan két könyvet, de olyat, hogy azt kevés ismeri.

Kultsárnál liter. Consensus volt. Prof. Fejér György, az Universit. Theolt tanít, vitte a' szót. 1) Eggyezzünk meg valaha áldozzuk fel egymásnak a' magunk hypothézeinket, a' köz ügy javáért. — Azt kérdeztem tőle, ha lesz e annak maradosága a' mit tudom. dolgokban alku szerént állapítunk meg, és nem *okokkal*? 'S mit árt az hogy én jottista és Cs-ista vagyok 's más Y-ista és ts-ista? Azt, hogy a' Jottista álljon e el *alku* szerént, vagy az Y-ista? — 2) hogy hagyjuk abba a' verselést, 's írjunk valaha solidus dolgokat. *Én.* Tehát a' Florista búzát, répát ültessen? tehát abba kell, abba illik, abba lehet hagyni a' verselést? — írjunk egy Journált, recenseáljunk, de úgy, hogy más nemzetek bennünket tisztelhesse nek. — *Én.* Annak egy módja van; az hogy íróink úgy írjanak, hogy őket és általok minket tisztelni lehessen. *Én* pedig *azt* tartom, hogy mind addig jól írni nem fognak, míg az Irók a' korbácsból nem rettegnek. *Én* nagy részét annak, a' mit tudok, a' Recensiókból tudom. — *Fejér.* De mást bántani nem illik. — Vitkovics és Szemere *miatt* szóhoz nem jöhettem; ezek ketten nagyon nyomták Fejért. Hát miért javallá az Ur Prof. Ur, mikor mi hárman, (Vtk. Horvát Istv. és Szemere) Képlaki Wilhelm neve alatt Czinkét megkorbácslá nek? — Fejér erre elhallgata. Ekkor én; „Tudom én hogy maga ez a' propositio is, valamint az én ellenem lövöldözött nyilak, onnan crednek, hogy Kisfaludy és az ő társai meg nem emészthetik a' Himfy szerelm. Recensióját (most értem, miolta itthon vagyok, hogy 40 prenumcrans lépe vissza az Erd. Muzcumból *azért mert Döbr. ezt a Rect. felvette*). De ha sajnálom is hogy Kisfaludinak kevélysége általa megbántatott, a' Recensiót sem nem bánom, sem nem szégyenlem, mert igazságos, 's Himfyt senki inkább nem becsüli, mint én. — *Fejér.* Igen, Uram, de te neki tiz ezret adál 's tiz ezret vevél el tőle. — Azt feleltem, hogy ezt nem értem, Vtk. harsány hangon mondá hogy nem úgy van. — *Fejér.* Neked nem volt szabad a' Recensiót felküldeni míg ezt Pesten discussio alá nem bocsátottad. — *Én.* Nem vagyok abban az értelemben hogy azt nekem tenni nem volt szabad: de örülök, hogy azt a széplelkűséget beszéllhetem el magam felől, hogy azt Kisfnak megküldöttem elébb hogy a' Rec. Bécsbe felment; 's azt a' nem széplelkűségét Kisfnak, hogy ő azolta nem barátom 's nekem soha nem felelt. S ezen gögjének köszönje Epigrammámat a' Vir. és Tövisekben. Recensiót más senki nem közöl mással, más senki nem nevezi magát a' Recensio alatt, s az nekem elég satisfactió. Hogy én a' Rt Kisfal irásban közlém, azt közönséges tapssal érték, 's vádolóm elnémula.

Nékem az a' szándékom volt, hogy Pestről Zirczre, Pápára, Tétre mégyek. De minthogy Téten lakik Téli Takács József Úr, a Ságbi' gerjesztője, megváltoztattam szándékomat. Győrben megtudám, hogy Takács ott van. Felkerestem. Képzeli Uram Öcsém, mint jára ő, midőn az ismeretlen megnevezé neki magát. Protestált, hogy neki a' Mondolatban nincs része; de kivallá, hogy megkérétt, hogy írna hozzá praefatiót. (Tehát volt hozzá bizodalom, 's ez

maga is rut.) Elbeszéllem, hogy Prof. Ruszek azt osztogatja, 's hogy Kisf. vitte az első ex[em]pl[ár]okat Vas Vgyébe. Továbbá azt mondá, hogy van szüksége nyelvünknek az új szókra, de nem kell *sok*. Az én értelmem az, hogy a' mi elmúlhatatlanul szükséges, annyival inkább ha halaszthatatlanul is az, az nem *sok*. Sok lehet, csak hogy az Író tudjon velek bánni, és annyi csint adjon az írásnak a'melyben ez előfordul, hogy az Olvasó feledje, hogy új szót hall. Azt kérde, minek az *ür*, noha az üres mutatja, hogy volt *ür*? Tehát tudja *m̄*, tanulja *m̄*. U. Ö., hogy ez a két sorom

Ne kényszeríts időn s üren keresztül

Addig repülni

nem jó, 's így lett volna; *ürességen!!!* Batsányinak írását magasztalta, 's esókkal vált el tőlem. Én azt neki nem adtam volna. Visszajövőben Tétre mentem, hogy Horváth András Pleb[ános]t lássam 's láttam, 's megszerettem. Takácsot, Horváth Andr., az én kedves Pápaimat most látam először.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5809.

Kazinczy -- Bellaágh Józsefnek

Különös bizodalmu, Drága Jó

Uram, Professor Ur,

Az ifju ember úgy tanulja ismerni és szeretni a mesterséget, ha szép remekeket lát, és ha van barátja, aki kimutatja, mit lásson ezekben. Ez bátorít engem arra, hogy az Urat, Prof. Urat arra kérjem, hogy Szemere György és Péter öcséimmal a Balkay darabjait látni, és nekik holmit kimutatni, magyarázni méltóztassék. A két ifju jól tanult, nyelveket is s poétákat tanult s így inkább fogja érezhetni, mi szép. — Oda utasítottam mélt. gróf Desőffy József urat is, kit az Urhoz, Prof. Urhoz ezek miatt Prof. Pongrácz ur fog elvezetni. Ez a kedves barátom látta Rómát s úgy lesse ki az Ur Prof. Ur, mely behatásokat tesznek reá a képek. Ugy tetszik Uram Prof. Ur, hogy a mi a mesterségben szép, azt ezen a földön csak Fáy János és én érzzenénk. Én egy hónap óta nem látok egyebet, ha szememet behunyom, mint a Furinói szemeket. Mely meleg tinte!

Maradok szives tisztelettel az Urnak Prof. Urnak

Széphalom Dec. 15 ae.

1815.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz.

[A levél hátán:]

Tudja-e az Ur Prof. Ur, hogy a Balkay onkele Kövesden Novemb. 18-dikán gutaütésben megholt?

[Eredetije ismeretlen helyen van, szövegét közölte Kemény Lajos a *Művészet* c. folyóirat 1913. évi XII. folyama 78 - 79. lapján.]

5810.

Vida László — Kazinczynek

Pesten Január 24. 1816.

Nagy érdemü barátom!

Ide jövetellemmel Helmeczynek által vettem hozzám méltóztatott epistoládát, melynek vételivel nem fejthetem meg véletlenül meglepetett szívemnek állapottyát; érdemem nélkül tiszteltél meg, hazánknak számtalan érdemekkel koszoruzott férfiai, és érdemem nélkül érdemlettem tőled, a' legérdemesebbtől azon érdemet, melynek ámbár egy részére törekedett, is gyámoltalan igyekeztem, de a' bal végzések, irigyeimnek törekedési, a' viszálkodo környül-állások igen is elvetettek azon czéломtul, melynek elérése eiletem boldogásának legfőbbikci közül egy vala.

Mély tisztelettel, de a' legfőbb legtisztább, leghivebb hálaadatosssággal fogadom megbecsülhetetlen ajándékokat (melyet tetszésed és engedelmed mellett Trattnernál kinyomtatattam) ez által még a' később maradéknál is emlékezetül hagyom abban a' boldog évben folyt esztendeimet, melyben önnön a' mord irigység által is megnémulva tisztelt nagy Kazinczy, az ezen viszontagságok örvényje között nagynak maradni tudó nagy Kazinczy engemet ismert és barátjának méltóztatott.

El ért, örömmel el ért dicső tárgy ez reám nézve egy oly dicső tárgy, melynél ha szívem legmértéktelenebb indulattal és telhetetlen dics vágygal forna is, többre vágyodni nem kívánna.

Fogadd el nagy férfiü hálaadatos szívemnek (melyben első megismerésednek szerencsés pillantattyátul fogva örökösen be van metzve elfelejthetetlen személyednek dicső emlékezete) legforrobb örökös haláját mellyel él és hal, irántad grofnédnak leghivebb férje, nagyra született gyermekidnek legjobb atya, 's leghivebb gyámola iránt a' te

leghivebb örökös tisztelőd 's
barátod

Vida László

[Kazinczy jegyzete:] VIDA LÁSZLONAK

L E V E L E

Pest Január 24.d.

1816.

Ez mutatja a' lágylelkű embernek érzéseit 's barátságot erántam, ha ez a' határon túl ragadozza is.

[Másolata: MTAk M. Irod. Lev. 4-r. 38. sz.]

5811.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

(16.) 17. Kisfaludy Sándor 1816. Ápr. 26.

Kisfaludynak Hunyadiját még nem láttam, de halloam Helmeztől, mik vannak benne. Örvendek a' munkának; az nyelvünket előre rugtatja, örvendek magának. Decus et pretium recte petit experiens vir, 's Kisf. minden bizonyny[al] disze Nemzetünknek, ha néhol írását hibásnak nézem is. L. még XIII.: 522—5 XV: 198 C.

Az én lelke nem ismer irigykedést, 's én Horátz és a' magyar kifejezés szerint bőromben meg tudok félni.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5812.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

18. Dessewffy József 1816. Máj. 16.

Uram Öcsém ezt a' minden férjfiaknak legbájosabbját (Gr. D. J.) látni fogta Egerben; 's minekutána tudja, melly tiszteletes személyt játszik ő a' Haza Atyjai között, és talán azt is tudja, hogy melly tiszteletes ember ő a' magány' tiszteletes körében, olly mohón kapdos fel fölöle minden hirt, mint én lesém midőn ő a' Vgye Gyűlésein meg szólalala, minden hangját, minden pillantatát, mint én lesem, valamikor előttem áll, még hallgatását is; ő benne minden, minden csupa lélek. És a' lélek, a' szertelen kiterjedésű tudomány, a' legnemesebb, legtisztább szív mellyet valaha a' teremő teremte, az a' sok nyelvek egyenlően bírása, 's az a' gyönyörű külső, az a' Párizsi kiesinosulás, mennyit nyer az az által, hogy ő mind azt szereti, szentül szereti a' mi emeli a' nemzetet, és hogy neki nem kell a' miért mások vesznek!

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények kézírattárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5813.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Széphalom Octób. 17 d. 1816.

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram

kedves Uram Bátyám,

Régen nem voltam tiszteletére Uram Bátyámnak, de Uram Bátyám nem vala Lasztócson én pedig 3 teljes holnapot töltvén Erdélyben, illő hogy itthon üljek.

Consiliarius Pukyval Gróf Gyulay Ferenczné szül. Káczándy kisasszony házánál Andrásfalván voltam egy egész hétig. Nem mozdulhattunk ki a' rettenetes sár és a' hidakat szélyvel tépett vizek miatt. Már akkor is keveset beszélt, meg volt törve, de beteg nem volt. Megjövendöltem hogy nem élhet soká. 13. falu Urbarialis panaszt tett, 's ő vala a' Commissárius. Egész Erdély szerette Pukyt, mert ő nagy moderatióval viselte magát. Thesaurárius Gróf Haller Gábor Exe. nekem azt mondá felőle, hogy ha Erdélyi ember volt volna is a' Commissárius, Erdély jobbat nem kaphatott volna. — Ő akkor nap hala-meg Kolozsvártt, a' mellyben én haza értem.

Sept. 15d. hala meg a' Pataki volt Prof. Sipos is, kinél egy nap, másszor egy éjszakát tölték, és a' kívül Dédácson Gróf Gyulaynénál egy nap, más nap pedig B. Nalácsi Istvánnál voltam.

Gr. Gyulay Ferenczné Erdélynek leggazdagabb birtokosai közé tartozik. Soha én okosabban, ártatlanabbúl nevelt leányokat nem láttam. 18 esztendő fija is excellens mind erkölcsre mind tanúlásra. A' Grófné kevéssel vékonyabb mint Szirmay Tamásné, 's olly szép mint leánykorában. Ez az asszony nagy kegyességekkel volt erántam.

Kolozsvártt Wesselényinél valék szállva. A' Gubernátortól kezdve az utolsó emberig a' kívül dolgom volt, minden nagy kedvességgel fogadott. A' Wesselényi háznál egy Literarius Consessust tartának, mellyben jelen volt Gr. Teleki József, B. Nalácsi 's minden jobb fej 's a' többek közt a' parókát hordó Piarista Koros ki Uram Bátyámat nagyon tiszteli. Dámák parancsolák hogy menjek-el hozzájuk, 's illyen mingyárt Gróf Kornis Ignátné, a' Teleki Károly nagy elmességű tudósan nevelt leánya.¹ Egy Dámánál többet nem találtam,² egész Erdélyben a' ki magyarul nem beszélt volna, ez pedig Magyar országi: Gróf Kemény Farkasné, szül. Bathyány.

Kolozsvártt examen volt, a' Kalvinista Collegiumban. Megjelentem ott, 's nem Szemere Alberteskedtem, de midőn két Gróf Urfi felelt, a' Professornak szólék titkon, hogy kérdjen csak valamit, hogy lássuk, igazán tanul e görögül vagy csak hazudja hogy tanul. Nem tudott, 's a' suttogók után felelt, még pedig rosszul.

¹ Áthúzza: Ez a² Áthúzza: a' ki az

Vásárhelyt a' Cancellárius Bibliothecáját tekintetem meg fél napot töltvén ott. Az nagy kincs. Én leírom Erdélyi utamat, 's kinyomtattatom, mert illő hogy Erdélyt ismerje valaha Magy. Ország. A' Cancellariustól most várok híreket Bibliothecája felől.

Szebenben nem csak a' Bibliothecát, hanem a' Kép Gyűjteményt is megnéztem. Az hasonlít a' Belvederhez. Gubernator Bruckenthál Erdélyben számadás nélkül viselte a' Tisztséget, mint Graskovics itt, 's így nem csuda hogy Bibliothacát, Kép, Értz, Fegyver és Numismai Gyűjteményt annyit hagyta, hogy különben csak egyiket sem hagyhatta volna.

Gr. Gyulainé Andrásfalváról Dédácsra ment le megtekinteni azt a' jószágát, 's elbeszélé az Özvegy Gr. Bethlen József Thesaurariusnénak, (Zichy születés) hogy én ott járok. Ugyan ezt tevő Küllői Fő Ispán 's Enyedi Collégiumbeli Fő Curátor Gr. Bethlen Imrénél. Ezek parancsolák, hogy hozzájok is menjek. Gr. Bethlen¹ Imre arra kérte a' Grófnét, hogy mihelyt én Krassó Vármegyéből Dellvótól vissza érek Dédácsra, a' Grófné küldjön hozzám embert, 's ha én nem mehetek hozzá, ő jön le hozzám Dédácsra melly oda 2 napi járó. Soha sem képzeltem olly nagynak magamat. E' szerint elmentem hozzá Gáldtőre, Károlyvár mellett. Két nap vártam, mert a' Grófnéval Vármegyéjébe járt Gyűlést tartani. Azután 24 órát tölték ott. — A Gróf megértvén, hogy tőle Enyedre szándékozom, előre küldé levelet hogy itt Kazinczy, a' Professorok készen várjanak, 's maga kísért be oda,² 24 órát tölte velem, 's parancsolta, hogy a' Bibliothecában velem mindent látassanak. — Magyar országon van e olly Fő Ispán vagy Fő Curátor, a' ki egy vendéggel ezt tenné.

Az alatt míg én Krassóban jártam, Gr. Gyulainé elbeszélé Hunyad Vármegyei Fő Ispánjának Jósika Jánosnak, a' ki a' Csáky János első házasságabeli leányát tartja, hogy én Aug. 5 dikén Déván leszek, hogy egy Erdélyi Vármegyegyűlést lássak. A' Fő-Ispán most Guberniális Consiliarius lett, 's Erdélyben egy ember nem viselhet két hivatalt. Jósika tehát elbúcsuzék Vármegyéjétől. Előre megtanítá a' Vármegye Nagyjait, hogy én ott leszek, fogadjanak distinctiókkal, ő assessorrá fog kinevezni. Én öt nap mulva jöttem vissza, 's így assessornak nem denominálhattam. — Azonban elmentem Branyicskára. A' Cancellárius nekem azt beszélt, hogy jobb fej az egész Erdélyben nincs mint Jósika János, 's igazat mondott. A' Grófné is igen derék. Zseni leányomat igen megszerette a' két leánya, a' kisebbik azt akarta hogy hagyjam ott, vagy hogy ő is jöjjön vele.

Zseni jól megajándékozva jött-el. Gyulainé egy pár gyémánttal körül foglalt smaragd fülbe valót 's 140 forinton akkor vett veres korallt, Wesselényiné egy arany colliét, Gyulai Lotti

¹ Áthúzva: Imrétől el

² Áthúzva: fél n

négy ruhát 's holmi aprólékot 's sok könyvet ada neki. Wesselényi pedig nekem egy Anglus szép lovat, Cserei egy csődörnek nevelendő 2 esztendő szép csikót. Így a' mit költöttem meg van fizetve, kivált hogy Gyulainé Kolozsvártól Vásárhelyig 's Szebenig Dédácsig mindenütt a' fiával fizetteté a' mit költénk, mert ezt az utat Gyulay Lajos együtt tette velem. Dellvó pedig ötszáz forintot ada Zseninek. — Ő gazdag ember. Tavaly 12 ezer forintot vett be szilva pályinkából, az idén pedig sok kukuriczája lesz, mert dombon vetett.

Maradok szives tisztelettel Asszony Nénémet alázatosan tisztelvén

alázatos szolgálja

Ferencz.

[Eredetije: az OSZK kéziratárában.]

5814.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

19. Döbrentei 1816. Oct. 25.

Döbrenteit én sok időig nem láttam azután hogy egymással leveleztünk. Sopronyban még iskolai ifjú volt, midőn levelezni kezdénk. Azután Wittenbergába ment hogy Luthernek nyáját legelje. Gróf Gyulay Ferenczné megszöllita, hogy szereznék neki a' fija mellé egy nevelőt. Minden levelet a' mit Döbrenteitől kaptam, általadám egy barátnénknak, kit a' Grófné is én is szeretek, 's erre biztam, hogy itélné meg a' levelek megolvasása után, alkalmas lesz e a' Gyulay Lajos nevelésére, 's ez a' barátnénk a' leveleket nagyon megszerette, 's parancsolt velem, írni neki. 'S Döbr. elfogadta a' hívást. — 1809. kijött meglátogatni még most is élő atyját, ki Vas vagy Szala Vgyében még most is Pap. Akkor vala Széphalmon is, 's még inkább öszvecsatlódánk. Moralisabb — tisztább és igazabb lelkű, tettetést és mesterkélést utálőbb, barátjaihoz hűvöb embert nem lehet képzelni; dicsőséget keres a' maga tisztjainak teljesítésében, 's lángol mind azért a' mi jó és a' mi a' Nemzetet fenntebb lépcsőre hágtathatja. Feje tiszta, mint lelke, 's Erdély vele kevélykedik, mert már egészen Erdélyinek tartja magát. Ott az elsőn, a' Gubernatoron kezdve, le az utolsó emberig minden szereti, minden ismeri. Engem ő vezete fel a' Gubernatornál, 's azért ő, mert a' Gubernator előtt igen ismeretes, sőt menyének leczkét ad magyarban. Növése a' középszerű nagyok közt, nagy; hajai gesztenyések, bajusza vastag és borzas, de nincs hosszúra hagyva. Arczán néhol himlővarak látszanak. Elkezdte hizni, 's kövér lesz.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5815.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

[1817. március.]

(20. Kölesey) 21.

Látta U. Ő. a' Tud. Gyűjt. 2-dik Füzetét? Prof. Czinke azt mondja a' Pethe' tiszta magyarsága felől, hogy ők azt nem Széphalmon tanulták, 's én is azt mondom. — A' Kölesey Recenziója excellens. A' mint én bántam Himfyvel, épen úgy bán ő Kissel. Magasztalja meleg szívvel, de ki is teszi hibájit. Én elébb az én Recenziómat látatám Himfyvel, Kölesey nem Kissel, 's Kis ezt még sem veszi balul, nekem Kisfaludy és az övéi igen.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5816.

Kazinczy — Teslér Lászlónak

Széphalom April 10d. 1817.

Tisztelendő Ur,

Betegen 's ágyban irom ezt, 's azért illy röviden. Örvendve fogadom azt a' derék ifjat, a' ki illy nagy dolgoknak készül. A' Dramaticus Historicus is egyszersmind, 's Stylista, Grammaticus, és az Istenek tudják mi minden. Ne ossza-fel az Ur erejét, 's maradjon eggy tárgy mellett: legyen vagy Dramaticus, vagy Historicus. Engedjen-meg, hogy ezt az intést adni mertem. — A' kívánt tudósításokkal később fogok szolgálni. — Munkáim ' nyomtattatások Trattneren áll, 's a' környülállásokon. Maga oka hogy kevesebb Vevőji vannak mint gondolá. Eggyenként is kellett volna árulni a' darabokat; mert annyi kötetnek ára nemelly Vevőnek sok.

Maradok tökéletes becsüléssel, barátsággal

Tisztelendő Urnak

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz

[Cimzés külön borítékon :]

Tisztelendő Tezslér László Urnak,
4dik eszt. Nevendék Papnak.
Pest,

Pécs.

a' *Semináriumban*

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5817.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

22. Gróf Mailáth János 1817. Aug. 25.

Aug. 16. d. engem meglátogata Gróf Mailáth János, fija a' Miniszternek, 's a' Camerae Praesesnek öccse. Budáról írta még Juliusban, hogy Bártfára indul, írjam meg oda neki, Kassáról felém melly statiókon kell jönnie. — Estve vala, midőn belépett, 's jelentette, hogy egy Köffinger nevű Budai Orvos uti-társával van. Ez az alatt ki sem szálla szerekéréből. Az a' Köffinger-e? kérdém, a' kivel Gróf Ur a' Koloczaer Codex altdeutscher Gedichte kiadta? — Épen ez; 's ment értte, eggyzersmind pedig hozta ezen Munkának már eddig kijött első kötetét is. — Az illy Vendég' érkezésekor azt kell legelőbb is tudni, hogy meddig mulathat, hogy az idővel gazdálkodjunk. Nem mulathatván tovább egygy éjtszakánál és tul ezen fél napnál, beszédeink nem beszédek, hanem Corruscatiók voltak, mint a' felhőlobogás, hol egy' tűz nyomban éri 's úzi a' másikat.

Ennek a' Gróf Mailáthnak nevét én legelőbb Collinnak Versei közt olvastam; Collin ehhez intéze egy mysticus Ódát, mellyben hazaszeretet, azaz Antigallizmus, és Vallásosság egymásba folynak. Örvendek, hogy a' Gróftól Collin és Hormayr felől veheték tudósításokat. A' Gróf 35 esztendősen lehet; szemci annyira elgyöngültek, hogy kénytelen vala letenni a' Helytartó Tanács mellett viselt Titoknoki szolgálatot s' Orvosai eltiltották az olvasástól, írástól. 10 ezer verset könyvnélkül tud, a' Színen excellenter játszik német Tragicusok és Comicusok darabjaikkal, a' fortepianót ügyesen veri, duellál, noha nem szerencsésen nőtt, (még kissébb mint én, 's egyik válla nem úgy áll, mint a' másik), tánczol, iszik, a' nélkül, hogy fejét elgyengítené. Most Bártfán 3 éjjel egymás után tánczolt, 's talán ő volt, a' ki legtöbbet, 's egygy estve 3 butellia Tokajit és 2 pohár punesot ivék meg. Nálam szörnyű phlegma volt, Bártfán szörnyű tűz, azt mondá nekem az a' ki szomszédja vala Bártfán, hogy így azért nálam, mert ismerni akart. A' mit itt mondék, Uram Öcsémben nagy ideát támaszthat felőle; 's még nagyobbak volnának azok, ha őtet láthatta volna, vagy én mondhatnám el mind a' mit mondhatnék. Német nyelven ír valamit Literaturánk felől. Szemerénél vala Péczelen; itt mondá, hogy ismeri Helmezt is. Hány Grófunk és Grófocskánk van, a' ki az illyet magához illőnek nézné? Kisfaludy felől azt mondá, hogy Himfyjének 400 dalaít 50-re kellene olvasztani hogy Regóji keveset érnek, 's Hunyadyja semmit, 's kacagást érdemel. 'S ezt hiszem én is. Ha Uram Öcsém Budára megyen, látogassa meg őtet *Török Bálint* nevű faluban, mely Budához annyi, mint Ujhelyhez Széphalom, az az egygy óra. — Köffinger német verseket ír, 's dolgozásai megjelennek a' Bécsi Almanachokban *Raymund Walther* neve alatt. Ez szeretetre igen méltó ember.

Kultsár.d°

Uram Öcsém, reménylem, olvasta „a” mit Kultsár Juniushoz írt Epistolámat felvéve, ’s az Elisio felől tevé szót. Megfodd az Elisiókért, ’s azt mondja, hogy a’ *nyelvnek szerencsétlenségére*, nekem az a’ *szerencsém* van, hogy engem az *ifjak* követnek. Kultsár Úr úgy jára, mint a’ ki sok ideig nézi, hogy a két fél viaskodik egymással, ’s egyszer kedvet kap, hogy no már most ő is kitesz magáért. Kapja tehát a’ pisztolyt, elcsettenti azt, ’s a fegyver el nem sül. Az *ifjak*, — az az azok a’ *semmik* mert a’ *valami* Kultsárnak Kultsár és a’ Kultsár emberei. Őt okokkal akará megmutatni, hogy magyarban elidálni nem szabad, ’s egyetlen egy oka sem nyom valamit. Imhol az ő okai az én feleleteimmel: 1. 2. 3. 4. 5. . .

... A’ mik itt vannak, megírtam a’ Tud. Gyűjt. Redactiójának, hogy Kultsárt és Prof. Czínke Urat barátságosan vagy intsek meg vagy kérjek, hogy ne engedjenek magoknak ellenem illy lépéseket. Megírtam nekik hogy *az én fejem is hatalom a’* mit a’ fr. Rev. kezdetekor talán Mirabeau monda. Az Uram Öcsémék egykori Fő Ispánnok Batthyányi József az 1790-diki Dietán belé ugrata a’ Pálffy János szavaiba, ki épen mellette ült. Pálffy szörnyű megbántásnak vette, hogy B. az ő szavát ketté metszette. Tűzbe jövéen ezt mondá — (ő keveset és nehezen de jól szólla mindég, keveset és nehezen azért mert magyarul épen nem deákul mint katona keveset tudott): — *Si scit loquatur. Sed non scit, ergo taceat*, ’s a’ Dieta elnevette magát a’ szóra B. pedig le vala verve. — Ezt kellene a’ Czínkének s’ Kulesároknak is mondani.

Kulesárt én hazafiúságáért nagyon szeretem, de én is ismerem azt a’ gyengét benne, hogy ő mindenhez szíves és nyájas akarna lenni, s minthogy nyájas akar lenni, azonban bántani is szeret mást, szembe édes, ’s nyilait titkon lövi. Osztan ő is a’ Czimborának tagja, annak a’ czimborának, melly nevet engem az én ifju (az az silány) követőimmel. — Szegény, megbánta hogy a rozsdás pistolyt reám sütő, s’ imhol jó levele, hogy ezután Ujságleveleit ingyen fogja küldeni. Megírtam, hogy arra nincs szükség; már lefizettem volt árokat a’ postának; csak azt kérem hogy Ujságleveleiben s Ujságlevelein kívül méltóztassék ne bántogatni. Ellenem írni szabad a’ mint akar, czáfoljon, feleljen csak in generalitate ne ítélgessen ha szerencsém szerencsétlenségére van e a’ nyelvnek.

Lássa, édes Uram Öcsém, hogy némely bántásokat nem lehet örömmel nem venni. Én ugyan ezt a’ Kulesárét bizonyosan így veszem. Már az is jó, hogy az én Czáfolóm nevetségessé tevé magát czáfolása által. Hát az, hogy ebből látom, miért tart engemet a’ Czimborá igazán Nyelvrontónak? Azért mert divergálok, másként merek szólni mint ők szólnak. Mintha az volna az Író’ tiszte, nem az, hogy írása jobb meg’ jobb legyen.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5818.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

23. Nov. 18. 1817.

Én az Elisióktól soha sem állok el, akár tart velem más, akár nem, mert arról meg vagyok győződve, hogy a' hiatus mindég vétek marad, hogy a' nyelv nem a' görög és deák példák miatt elidál, hanem azért mert a' természet kívánja úgy. Uram Öcsémmel én mindég örömmel 's kevélyen állok egy felen: de a' barátság nem kívánja, hogy egy felen álljunk, hanem csak hogy egymást szeressük; azt pedig lehet, ha egy felen nem állunk is.

Azt írja U. Ö., hogy az elisiók az écnklést nehezítik. A' hiatus csufítja. Nehezíti-e a' Romaiaknál, Görögöknél, Olaszoknál, Francziáknál, Németeknél? Szült e ezeknél érthetlenséget? Sem nem nehezített, sem érthetlenséget nem szült. Nálunk azért szül, mert a' négysorú strophák ' Iróji elvontak a' természettől, 's nem tudták mivel rútabb a' hiatus' nyekkenése, mint az egyik magánhangzó kiszöktetése, vagy a' kettőnek egyé-olvasztása. Vannak helyek, a' hol elidálni nem kell, 's e helyeket a' beszéd jelentése mutatja ki: *DE A' kinek szent tűz hevíti keblét.* Epist. Berzs.hez.

23. Virág. 1817. Nov. 18.

Virág a' mi Sonettjeinket Schonettnek pronunciálgatá, 's azt jegyzette meg rájuk, hogy Horatz nem írt Schonetteket. Az annyit teszen, hogy tehát a' Schonett semmit nem ér 's talán azt is, hogy vétek Magyarának Schonetteket írni, mint plundrába öltözni.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5819.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Széphalom den 4. Xbr 1817

Verehrter Graf,

Ich schreibe Ihnen im Bette, seit vier Wochen von meinem Rheuma im Kopfe angegriffen. Mein Schreiben verdient also Ihre Entschuldigung.

Prof. Vályi Nagy Ferencz aus Patak, der Übersetzer der Iliade, ist mein Gast seit drey Tagen. Ich wies ihm die Übersetzung der bekannten Arabischen Gnome vom Grafen Joseph Dezsöffy. Heute hat auch mein Gast sie übersetzt, und sehr glücklich. Ich theile Ihnen nun alle vier Übersetzungen mit. Rücken Sie sie in irgend ein Journal ein, so bitte ich Sie nur dafür sorgen zu wollen, dass die Orthographie behalten werde.

Vergessen Sie nicht, ich bitte Sie darum, unterthänigst, mir alles das was die bewusste Zeitschrift zur Aufgabe denenjenigen, die sich an die Übersetzung dieser Gnome wagen, vorgelegt hat, mitzutheilen, und mir den Titel des Journals, und die Seite desselben aufzuzeichnen.

Meinen Aufsatz über Hunyadis Geburt, oder besser: die Widerlegung des Gerichts, dass dieser Held ein natürl[icher] Sohn Kaiser Sigmunds gewesen sey, will ich ehestens ins deutsche übertragen, und Ihnen für Ihren Freund einsenden.

Sie hatten die Gnade mir zu sagen, dass ein Graf Teleki ein grosser Verehrer meines Zrinyi sey, und etwas über diesen grossen Dichter schreiben will. Auch ich gedenke einen dritten Band, welcher das Leben u[nd] die ästhetische Würdigung dieses Dichters enthalten soll, den 2 Bänden, mit denen Trattner so eilte, dass er nicht einmal eine Vorrede von mir abzuwarten gut fand, nachzuschicken; doch weiss ich nicht, wann ich dazu Zeit finde, denn jetzt beschäftigen mich noch dringendere Arbeiten. Empfehlen Sie mich, mein Herr Graf diesem Grafen Teleki, und sagen Sie ihm, dass es mich herzlich freuen würde, wenn seine Arbeit der meinigen voranginge. Sie haben mich gefragt, ob man nicht wissen könnte, wer die Viola, etc. war. Ich habe Spuren. Hat sie nicht auch Graf Teleki? Wie wünschte ich, dass dieser edle junge Mann glücklicher als ich seyn könnte, den Grafen Georg Festetics dazu zu gewinnen, dass er das in Oel gemahlte Bild des Dichters Zrinyi, so wie des andern, der bey Szigeth fiel, (beyde hängen zu Csáktornya) nach Pesth kommen liesse, dass sie copiert werden könnten. Ich habe den Grafen Festetics erst selbst, dann in Trattners Namen dazu gewinnen wollen: aber er, der Gott, der dem Helicon zu Keszthely praesidirt, thut diese Gefälligkeit dem Sprachverderber, der den Ungarn zum Beyspiel und Muster *die Deutschen* aufstellen will, ungern; meine Bitte ward für *NICHT gEHÖRT* genommen.

Ich beharre mit Verehrung

Ihr unterthänigster Diener
Kazinczy Ferencz

No 1.

Sirtál, hogy születél, nevetének rendre barátid:
Élj, hogy holtodkor sirjanak, és te neved.
Graf Joseph Dezsöffy.

No 2.

Hogy születél, sirál; nézőid örültenek: úgy élj,
Hogy holtodkor azok sirjanak, és te örülj.
Professor Vályi Nagy Ferencz,
Übersetzer der Iliade.

No 3.

Midőn sirva levél, azok nevettének:
Élj, hogy vigan halhass, ők keseregjenek.

Kazinczy Ferencz.

No 4.

Sirva lettél: vigadtanak;
Halj-meg vigan: busuljanak.

Kazinczy Ferencz.

No 1. Distichon; in 13 Wörtern.

No 2. Auch Distichon; 14 Wörter.

No 3. Gereimte Zeilen, 11 Wörter.

No 4. Gereimte Zeilen; 6 Wörter apophthegmatisch, etwas dunkel.
Deutsch übersetzt, auf das getreueste.

No 1. — Weintest, als werdest, lachten der Reihe nach deine
Freunde: Lebe dass bey deinem Tod sie weinen, und du
lachest.

No 2. — Als wurdest, weintest; deine Zuschauer freuten; so lebe,
dass bey deinem Tod diese weinen, und du freuest.

No 3. — Als weinend wurdest, jene lachten: Lebe, dass froh
sterbest, und sie trauern.

No 4. — Weinend werdest, sie waren froh: Sterbe froh, sie sollen
trauern.

Die Übersetzung ist holpricht, hart: die Originale aber fliessend.

H[er]r Prof. Nagy hat auch lateinische zwey Übersetzungen ver-
sucht, nachdem ich diesen Brief schon geendigt hatte.

No 1. Flevisti natus, gavisus est plebs; ita vive,

Ut moriens gaude victor; at illa flect.

No 2. Flevisti natus, sed laetabuntur amici:

Sie vive, ut moriens, plaudito, turba flect.

Und nun auch griechisch:

᾽Ως ἔφες, ἔκλυσας πικρῶς ἑταροὶ τε γέλασαν.

Zã, ðti κλαύσωσιν θνέντα σε, καὶ σὺ γέλα.¹

Noch reiner für den Abschreiber:

κλαύσωσιν θνέντα²

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 139. sz.]

¹ Prózai fordításban: Mikor megszületté, keservesen sirtál, — hará-
taid pedig mosolyogtak. Úgy élj, hogy holtadban sirassanak, te pedig nevéss.

² Holtodban sirassanak.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

24. X ber 25 d. 1817.

Annyira el vagyok foglalva a' Horatz Epistolájához Wieland által adott Jegyzések fordítása által, melyek ezen Epistoláknak Superint. Kis által tett fordítások mellé fognak tétetni, hogy e' rövid Decembéri hónapokban úgy sem haladhatván sebes lépcsőkkel a' munkában, bosszankodom mindenre a' mi dolgozásaimat megszaggatja: de az U. Ö. tegnap késő este érkezett levelére most reggel, midőn a' templom mellett lakók (nekem az nincs Széphalmon, 's e' sárban Ujhelyig fáradnom sem nem lehet, sem nem akarok) áhítatoskodnak, már felelek. Melly lelkű férfi az az én igen kedves barátom, a' kihez itt szóllok! mint ragad minden szava tiszteletre, forróbb, újabb szeretetére! — Miért nem láthat engem illy szempillantásokban Kisfaludy (S)., Takács, Horváth Endre, Kultsár és Virág, hogy látnák, hogy az, a' kit ők azzal vádolnak, hogy ő csak dictá[to?]roskodni akar a' mi Parnasszunkon, mint örvend, midőn azt látja, hogy a' kinek szabad tanításokat tartani, *fatur, quae sentit!* — Maradjunk ez mellett, édes U. Ö., ne csináljunk semmit meggyőződés nélkül, és csak azért, hogy ezzel vagy amazal ennek vagy annak kedvét töltsük; sőt légyen továbbá is erős lélek bennünk, kimondani legszeretettebb barátunknak is, hogy ő tévedésben van, és hogy őtet abban nem lehet követnünk. A' czimborázás nem nekünk való, 's utoljára is veszünk benne.

Az irigy Erosz valóban sokat nyere az igazítások által. Most már ezt az eggy sorát nevezhetném olyannak, a' mit nem kedvelhetek:

De irigységre lobban ellenem.

'S itt nem azon akadozom, hogy a' *De* nincs elidálva — azt én, a' ki az elisiótól soha sem fogom magamat visszarettenteni, sem elidálnám sem itt, sem másutt, mert a' nyelv Logikai tekintetek miatt áll meg a' szón; — hanem inkább azon, hogy az *irigy*-ben az első syllaba rövid.

Ha Uram Öcsém az Eethlipsisz alatt a' Rómaiaknak azon szokásokat érti, a' mellyel ők az *M* betűt állhatatosan kiszóktették az azt követő vokál előtt (Ennius az *s* betűt is): úgy kezet fogok Uram Öcsémme, 's megvallom, hogy az szükségtelen, sőt szenvedhetetlen. De valljuk meg, hogy nekünk Magyaroknak is van Eethlipsiszünk. Illyen az *N* kiszóktetése a tudva lévő esetekben, ilyen a' *Z'* kiszóktetése is. Kérdjük, ezt mondjuk-e: „a' házban van”, vagy ezt: „a' házban van”. —

Kevésbé szenvedhető, kivált írásban, a' „férjhe(Z) vették” és a' Debreceni: „ahhO(z) ment”: de valljuk meg, hogy ez is szokásban van, vagy inkább és igazábban: ez is van szokásban — mert a' kettő nem eggyet jelent. Én az *N* eethlipsisét kerülöm;

de a' hol a' vers megtéteti velem, nem kerülöm többé. — Az én Töviseim' és Virágaim' Recensense az Annalisokban (rá ismertem mihelytt nyomtatásban olvastam, hogy azt Kis János irta) gúnyolja c' pentametert

Iz, szin, tűz vagyon a' verse' ha mesteri mív. 's arra emlékeztet, hogy itt *verse*N-t kellett vala mondanom. Én, a' ki a' h betűt semi-vocalis és semmi-consonansnak tartom, mert testesebb ugyan valamivel, mint az a, c, i, o, u, ö, ü, de sokkal, sokkal lelkesebb (az az testetlenebb) mint a' legszelidebb consonans is, péld. o. az l, — én mondhattam volna bátran: „*versben ha*”: de itt később voltam ecethlipsolni, mint a' h betűt positió csinálónak nem venni.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5821.

Kazinczy — Teslér Lászlónak

Tisztelendő Ur,

különös bizodalmu jó Uram!

Én ugy hiszem, hogy az Ur irta azt a' szép két Historiai Értekezést, a' mellyet velünk a' Tudom. Gyűjt. Füzetei közlének T. jegy alatt. Az előadás is szép, mint a' hogy a' dolog figyelmet érdemlő. — Jankowich alig ha az Urra nem czélezott, midőn a' Pázmány' életének írására buzdítván Iróinkat, azt kötē-ki, hogy a' beküldendő Munka *érthető Magyarsággal* legyen írva. — Ha az Ur irta az említett két Historiai Értekezést, kérem baráti bizodalommal, írjon ugy a' hogy maga itéli legjobbnak, s ne ijeszttesse-el magát. A' XII. füzetben nekem egy Recensiómat fogja találni az Ur, 's nem gondolom, hogy arra az Orthologusok igen fontosan felelhetnének. Kénytelen valék szólani, mert a' sok hivatlan és készületlen Proféta sok bódításokat teve már. 'S bár bővebben fejtegethetém vala ott mind B. mind S. Uraknak tévelygéseiket; de rettegtem, hogy a' Redactio hosszúnak lelendi az Értekezést. — A' „Hadnagyoknak tanuság” s. a' Tinódié; áll az II. köt. 1.60.

— Éljen szerencsésen az Ur, 's éreztesse velem hogy barátságára nem tart érdemetlennek.

Tisztelendő Ur

az Urnak
Széphalom Január 6d. 1818.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz

[Címzés :] Tisztelendő Tézslér László Urnak
Pest,

Pécs.
a' Papi-Nevelő házban.
Quinque-Eccles.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

27. Febr. 9. 1818. Nyelvgenius.

[A' mit Iskoláink tanítanak, hogy a' Nyelvbeli Vizsgálatokban az Etymologia, az Analógia, az Euphonia, az Usus a' Törvény-szabó, vagy, ha úgy tetszik, a' Törvényszéket tevő Bírák, azt én kitoldottam az Izléssel (így hajdan a' Pápay Sám. Munk. Recenziójában és most a' Beregszászi és Sipos Recenziójában Tud. Gyűjt. 1817. XII. füzet) — és a' Nyelvek' Ideáljával. Uram Ősém Fő Birónak a' Nyelv ügyében, a' mint látom, a' Nyelv Geniusát teszi. —]

Nekem úgy tetszik, hogy a' Nyelv nagyon jól hasonlít az ég' ívéhez: ebben is a' színek úgy folynak egymásba, hogy a' szem meg nem kaphatja a' különbözőzés határ vonásait, de hogy más a' kék szín, más a' veres, más a' fejér, azt jól látja. Mind az Etymologia, mind az Analogia, mind az Euphonia, mind a' Szokás, mind a' biztos és jó művek' szemlélete alatt gyakorlott Izlés, mind a' nyelv Ideálja, mind a' Nyelv Geniusa tisztelést kívánhatnak, de hol az egyik a' másika felett? azt sokszor csak az Izlés határozza-meg.

Horvát István, ki a' Pápay Munk. Recenziójának megjelenésekor még nem vala Bibliothecae Regnicolaris Szechenyiae Custos, nagy meglepődéssel, javallással vette ezt a' Recenziót, de az Izlés' curulis székére azt jegyzé meg, hogy az nagyon precario ül a' Tribunálban, mert az gyakran csak makacskodik. — Mi olyak vagyunk mint az Adeptusok, kik mindég keresik a' Bölesek Kövét, 's arra soha sem akadnak, — talán mert az sohol fel nem található. Azt kellene látnunk, hogy a' Nyelvtudomány nem Mathézis; ehhez hiába hozunk czirkalmat, 's itt nincs helye a' Problémák' feloldása' végén ezt mondani el: Q. E. D.¹ csak nézni kell azt, mint a' szivárványt, 's esudálni a' színeknek gyönyörű játékát, 's a' magunkban lakó (de igen is iskolában jártatott) érzést kérdenünk, jó e így vagy amúgy a' szó 's a' Syntaxis.

Uram Ősém a' Nyelv Geniusát isteneli, mint én ezt is, egyebet is, de nevezetesen a' Nyelvek Ideálját. Mit értek én ezalatt, elmondám a' Beregsz. Recenziójának végelőtti (penult.) lapján — azt — hogy a' szebb világosabb, bővebb etc. etc. legyen. Hát az én barátom mit ért a' Nyelv' Geniusa alatt? Azt én is értem mert hiszen tisztetem is; de csak érteni nem elég, mert Uram Ősém metaphysicáz. Wieland azon Munkájában, melyet egyik Scholionon a' Beregsz. Recenziója alatt említ, jolly formán definiálja, hogy az a' a' mód a' hogy egy Nemzet szől vagy szólhat — s' ez is szivárványi színnel vagyon definiálva.

(Szemere, tetszik nekem a' maga igen rendes magyarázatjával, midőn azt mondja hogy a' Magyar Nyelv Geniusza az, hogy az minden szépítő, javító, bővítő igazítást megtűr, sőt szeret, ha ellen-

¹ quod erat demonstrandum.

kezik is az Etymológiával, Analogiával, Usussal. — Az én forrón szeretett barátom, Gróf Desöffy Josef az Erd. Muz. talán 8-dik kötetében vétkezik az Etym. ellen, 's a' szép asszonyokra provocál, 's azt mondja, hogy *mauult convivis, quam placuisse coquis*. Ha valahogy Krajnai Oroszokat hív ebédre, kevés beese lesz a' Tokajinak, mert azok a' Baróti Szabó Dávid szemében *igen nagy Gvadányi* tapasztalása szerint, inkább szeretik a' pályinkát, mint a' Tokajit, 's némely vendég a' foghagymás kolbászt, a' min én nem kapok.

.....

 (íkről).

Hogy a' Magyarban is elfogadtassék a' *Liebe* mivel szebben festi az az édes érzést, mint a' szerelem szó, azt a' nyelv Ideálja soha sem fogja sugni, mert ez azt tanítja, hogy a Magyar beszédnek nem szabad megtarkulni idegenekkel, a' hol nem idegenektől vett dolgot festünk. — Horátnak Epistolájához Superint. Kis lefordítá a' Wieland Jegyzéseit, de megcsontkázva. Én azokat csonkítás nélkül fordítottam le. Egy helytt valami ilyen formát mond Wieland, Die Grossen, die stets amüsirt werden wollen, aber oft nicht amüsable sind — itt megtartám az amüsirozást, ha jól emlékezem, mert festi azt a' Nagyúri bolondságot. Erd. Leveleimben azt beszélém, hogy Tiltschnél rendes látni azon eggy boltban a' fíhük, bijouk és porcellán mellett a' könyveket (ő ezt is azt is árúl) 's Gróf Desöffy, ki a' zsalut (az ablakokon) kukueskáltatónak kívánja tetetni szertelen Purismusa szerint, a' fíhű és bijou mellett semmi jegyzést nem tevé. —

Einheit zu Mannigfaltigkeitt — ez a' mi a' szépet teszi. A' mi a' Nyelv részeit így köti össze — az a' Ny. Geniusza. — Gyönyörű idea, de nem tudom, ha a' Ny. Geniusza nem egyéb e, ha ki van e mérítve az idea a, definitio ált[al].

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5823.

Kazinczy - Bárczay Ferencnek

Kedves barátom,

Fogadd-el a' legszívesbb köszönetet ajándékodért. Neked a' sok sem sok; de még is kínoz az a' gondolat, hogy ez a' szép pixis többre került, mint képzelhetem. Pedig ez nálam haszonvétel nélkül fog állani, mert én a' ezífrát semmiben nem szeretem. Eggy rövid levél engem épen úgy fogott volna bizonyossá tetheti barátságod felől, melly, ifjú esztendeinkre vissza emlékezvén, nekem nem lehet soha nem kedves. Nem képzelheted Te, édes barátom, melly keser-

vesen éltem én azon esztendeimet, a' mellyekről leveledben emlékezel. Talán lesz eggy idő, a' mellyben szólni fogok ezekről, 's akkor látni fogod, hogy nekem kedves lehetett volna, ha szánt volna az a' kit szeretek. — Az Isten tartozik a' maga jósága szerént nekem is valamivel, 's minthogy mindent sem a' legboldogabbnak nem adott még soha, sem soha még a' legboldogtalanabbtól sem tagada-meg mindent: nekem örömeket még eddig gyermekeimben ad. Nekem kettő is sok volt volna, 's most mingyárt hatan lesznek. Csak én 's feleségem élünk, nem rettegem a' jövődőt, noha olly időket hozza ránk haragjában az Isten, a' millyeket senki sem óhajt: de elrettenek ha azt képezem, hogy kidőlhettek, vagy özvegyen maradhatok. Élj szerencsésen, édes barátom, 's tarts-meg barátságodban. Feleségem tisztelet mind kettőtöket, 's ajánlja magát becses barátság-tokba. Maradok szíves tisztelettel

Széphalom Febr. 10 d. 1818.

örökös tisztelőd
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: OL., Bárczay-család levéltára.]

5824.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

28. Martz. 18-d 1818.

Az a' szabadság, a' mellyel Uram Öcsém ellenem perel, szeretett és szerető barátjával, mind kettőnknek becsületünkre vál, 's higgyen nekem Uram Öcsém, nekem kedvesebb, mint sokaknak tömjenc. Engem most foglal el az a' gondolat, hogy a Tud. Gyűjt. számára eggy Értekezést (völebam dicere *Aufsatz* et non *Abhandlung*) dolgozzak a' Recensiók és Tollesaták felől; már hozzá fogtam, 's hosszú nem lesz, és még is sokszor elvetettem már a' mi kész volt; félek azoktól a' kik a' Recensiókat és Tollesatát épen úgy nem tűrik, a' hogy azokat én szeretem, mert meg vagyok győzve az eránt, hogy Nyelvünk és Literatúránk előmenetelére semmi sem használhat annyit. Állításaimat az Uram Öcsém' ellenem kelése világosíthatja, 's világosítandja fel leginkább.

Sok nálunk a' Magánhangzó, és így az Elisiók eldíszteleníték a' Verset? Több e mint az Olaszban? — Igen, de az Olasz, még prózában is elidál: mi prózában soha nem, és így nem szükség verseinkben is. — Nekünk prózában is kellene, 's azért nem elidálunk, mert fülünk el van tompítva; hogy pedig ezért, azt onnan látjuk, hogy némelly esetekben csak ugyan elidálunk. Fő Hadnagy Fazekas Mihály Úrnak *Ludas Matyiájában*, ki, mint minden Debreczeni polgártársa, nagy ellensége mind annak a' mi új, és a' kinek irásán az Alföldi szín egészen előmlött, néhány Elisiót találunk. — Uram Öcsém abban látszik nekem megtévedni, hogy azt hiszi,

hogy én az elsőbb vocalist egészen elnyelem: én pedig a' kettőt diphthongusszá akarom csak tétetni. Így ez a' sor: 'S *ő* lesz az *újabb Himfy, az újabb Dayka.*

ekként fog pronunciáltatni:

'S *ő* lesz az *újabb Himfy az újabb Dayka.*

28. Márton István 1818. Martz 18.

A' Tud. Gyűjt. két Recenzióját vevé fel a' Pápai Prof. Márton István Moralis Keresztyén Kis Catechismusának, 's egyik gonoszab a' másiknál. Én Mártont sem látás, sem levelezés után nem ismerem, 's úgy mondják, neki is van köze a' Mondolathoz: de olvastam Catechismusát, 's az excellens; a' két Recensens rész szerént tudatlanságból rész szerént ellenségi indúlatból akará öszve-tiporni; 's minthogy tudatlansággal és gonosszaggal az Igazság soha el nem tiportathatik 's az ilyen magán ejt moeskot: a' perben Márton triumphál. Recensenseit nem ismerem, sőt nem is gyaníthatom. Az elsőnek ő maga felele, a' másiknak én. Ezzel meg nem kínálom a' Tud. Gyűjt. Redactióját; de óhajtom, hogy Recenzióm más úton sajtó alá vétessek. Csudálkozni fog Uram Ősém meglátván melly szörnyű Theologus vagyok én. Őt esztendőmet lopta el az a' haszontalan Tudomány valaha Patakon, 's úgy hittem sem mennyben sem földön nem veszem hasznát; 's ime vettem. Adja Isten, hogy szavam értő fülekbe jusson el. Kántnak is van egy kis Apológiája a' Rec végében. Ezek az emberek nem emelkednek annyira, hogy megérthessék azt a' mély Elmélőt (Denker), 's minthogy így az ő beszéde nekik hagymázi beszédnek tetszik, azt hiszik hogy a' K'. beszéde hagymázi beszéd. Midőn kész vala Recenzióm megküldém Mártonnak. Még nem vettem válaszát. De mutattam egy Pap barátomnak, 's az nem javálva, de még csudalva is küldé, vissza.

Tuladuna

Ruszek, Horvát Endre Keszthely d°

Horváth Ádám írja, hogy febr. 12 d. nekem ültete fát Keszthely és Csokonainak. Uram Ősém tudja, mit mondok ezen megtiszteltetésre. Nem vártam ezt. Keszthely körül nekem sok *nem barátom*-van. 'S az egyik, Ruszek, azzal vádol, hogy most nem recenseálok a' Németeknek; de recenseáltatok. Nyavalyás és gyalázatos 's hazug vád. Engem annak ismér a' világ, hogy ha recensealtatni akarok, recenseálok is. A' Németek azt mondják, hogy én olly könnyen és jól írok németül, hogy kivéven némelly grammatic. megbotlást, sok született Német Író irigyelhetné tollamat. Midőn tehát recenseáltam, a' Recenziót magam írtam németül, 's felküldém Ruminak, hogy ő revidéálja, 's úgy küldje fel. Soha én a' magam munkáját más nevében bé nem adatom. Igy vádla Horvát Endre szemtől szembe (az az a' hozzám írt levélben) hogy én magam di-

csekedtem a' Németek előtt a' Tövisekkel etc. etc. Én azt a' Recenzióját a' Töviseknek (más jelent e meg, nem tudom) nyomtatva látám legelőbb nem soha kézírásban; 's rá ismertem stilusáról, hogy azt — írta. 'S Tuladuna azt is nekem tulajdonítja! — Keszthelyen az idén Ruszek és Takács Judith vala jelen, 's senki más a' dolgozók között. Melly nemű fát ültettek nekem, nem tudom, 's bár hát Malvina ültette volna! Ha valaha meglátom Keszthelyt; 's azt találják kívánni, hogy ültessenek valamit, én Báróczinak ákáztot, Daykának egy Lonicera tartaricát ültetek, nem *magamnak* semmit.

Pestetiesnek meg fogom köszönni hajlandóságának ezt a' jelet.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészletek (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5825.

Kazinczy — Fejér Györgynek

Fő Tisztelendő Fő Director, Consiliárius és Kanonok Ur,
nagy tiszteletű 's bizodalmú Uram!

Anticriticám eddig kezében vagyon Fő Tisztelendő Úrnak. Az vala kérésem ez éránt, hogy ha nem lehetetlen, a' Júniusi Kötetben vétessek-fel. E' kérésemet most vissza vonom. A' leg-szorosb vizsgálatok alá veszem minduntalan teoriámat, praxisomat, 's a' ezélt a' melly ezt tanítani 's így dolgozni indít, 's nem felejtsem hogy én is ember vagyok, megtévedhettem; nem felejtsem hogy Ellenkezőimnek lehet igazok, 's össze-hasonlítatom ezeknek állításaikat a' magaméival. Ez éjjel esett-le szemeimről a' hályog; lehetetlen hogy ők hamisnak leljék a' tanítást, de attól félnek, hogy veszedelmes ne legyen, mert gyakorlatban embereink a' Gramm és a' Szokás tanulását és tiszteletét szükségtelennek tart-hatnák. Szükség tehát hogy őket ez éránt megnyugtassam, 's úgy szóljak, hogy a' tanulatlan veszedelemre ne vitessék. Ma indul a' Posta, 's az új Anticriticám addig el nem készülhet. Méltóztassék tehát megelégedni addig, míg az Anticriticát a' jövő postán elküld-hetem, e' jelentésemmel, mellyet azon kérésemmel rekesztek-be, hogy a' Redactio kezében lévő Anticriticám sajtó alá ne adassék. Maradok szíves tisztelettel

Fő Tisztelendő Fő Director Urnak
Széphalom, Jun, 8. d. 1818.

alázatos szolgálója
Kazinczy Ferencz

[Eredetije: az OSZK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1837. 179. l.]

5826.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak¹

[1818 jún. ?]

...der dich zu seyn fühlst, aber auch fühlst dass andere da sind, einer weniger als du, ein anderer mehr als du, und dieses im Herzen fühlst u[nd] mit dem Lippen sagst, — werde, *Gerechter*, du mein Freund. — Dunkel, aber für den, der mit der Schule der Idealisten bekannt ist, nicht ganz dunkel.

Sie befehlen, mein Herr Graf, dass ich Ihnen meine Meinung über die Wahl sage, die Sie aus meinen Machwerken getroffen haben. Ich bin ganz Ihres Sinnes. Wäre mir aber etwas erlaubt, so würde ich statt des *Boldog alkony* die Epigramme setzen: E' liget árnyai közt ég a' szép Náisz Apollóért. Jene ist eine zu weit getriebene Jugendlicht. Diese ist im griechischen Sinn, und weder Idee, noch Einkleidung gestohlen. In Ratschkys Gedichte, scheint mir, habe ich etwas englisches gefunden da dieses mein Epigr[amm] schon gedichtet war, welches diesem zum Vorbild gedient zu haben scheinen könnte.

Der heutige winterliche Tag macht dass ich auch diesen Brief liegend schreibe. — Erhalten Sie mich in Ihrem unschätzbaren Wohlwollen, verehrter Graf. Ich bin

Ihr untertänigster Diener
Kazinczy Ferencz

Eben habe ich ein neues
Epigramm gedichtet. Ich
lege es noch bey.

Beym Amors Bild, der auf den Löwen reitet.

Mint hajlong a' gyermek alatt a gyapjas Oroszlán!
'S a' lant' zengzetinek vad tüze mint mosolyog!
'S Ő a' büszke! miként érezteti véle hatalmát,
És hogy egen földön ő egyedül az erős.
Vélem is ezt érezteti most, szép Niese! miolta,
Elfogva ajkaidon, durva bilinesre vetett.

Welch ein herrliches Wort ist das *hajlong*, wie das *mahl!*

Wie krümmt sich der mit Wolle bedeckte Löwe unter dem Knaben, und wie lächelt sein wilder Grimm der Melodie seiner Leyer! Und er, der Übermüthige, wie lässt er den Löwen seine Macht, u[nd] dass auf dem Himmel und auf der Erde er allein der Starke ist, fühlen. Auch mich lässt dieses er jetzt fühlen, seit dem er mich auf deinen singenden Lippen gefangen nahm, u[nd] im schwere Bande schlug. —

¹ A levél töredék.

[Kivül:]

Erlauben Sie, dass ich Ihnen klage, wie mich das Schicksal verfolgt. — Meine Weingärten sind vom Hagel zerschlagen; ich habe keine Lese heuer; — alle meine Pferde haben irgendwo den Rotz geerbt, und ich habe sie so wohlfeil als nur möglich weggeben müssen, Mein sehr hübschen Engländer von Wesselényi ist um 72 f[orint] weggegeben. Die andere kaufte man mir um 170 f[orint] ab. Auch das macht, dass ich Keszthely jetzt nicht sehe.

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 139. sz.]

5827.

Rigó László — Kazinczynak

Tekintetes Nagy érdemű Úr.
régi Drága Jó Uram!

Hogy S[áros] N[agy] Patakrul még 1781^{dik} Esztendőben ki származtam, és Csabán meg házasodván meg telepedtem; egyszer lehetet szerentsém tisztelni a Te[kin]t[e]tes Urat Miskólcson a Mind Szenten, a midőn t. i. a Te[kin]t[e]tes Deputátus Urak a Korona örzésrül Budáról Haza felé jöttek, és akkor egy betses munkáját ajándékozni méltóztatot énnékem, mint régi Tisztelő Szolgájának. Hallom, 's rész szerint olvastam is, hogy sok szép elmehéli munkákat eresztet ki, 's Világ eleibe jöttek, 's bocsájtott ki a T[ekintetes] Úr, a mellyeket én még a Török háborúkor Conductorságomban 1789^{ikbe} venni szándékoztam, mind Aradon, Pesten, Debreczenyben, és Kómáromban is, amidőn Borsod Vármegye részről 1810^{ik} Conductornak le mentem, de sehol sem találtam, mert mind el kapdosták, egyedül csak a Hélikoni Virágokat szerezhettem meg; Ha tehát még keze közt vagynak némelly darabok a Te[kin]t[e]tes Úrnak, énnékem is szegény régi szolgájának s ha szabad úgy szólnom igaz Baráttjának, két vagy 3. darab munkáit, akár pénzemért, akár ajándékba, ide Csabára énnékem Benke József Úrtól küldeni méltóztatasson, amellyek is holtom után egy pár élő gyermekeimnek kik is már Házások, 's gyermekeik is vagynak, és Miskólcson laknak, örömökre meg maradnának, örök emlékezetül: sokszor jutván eszemben a S[áros] N[agy] Pataki Collégiumban lévő barátságára a T[ekintetes] Úrnak, és Petrahóra hozzám való ki sétállása, mert én igen nagyon szerettem és betsültem mindenkor a T[ekintetes] Urat, a mellyet maga is jól tud, 's tapasztolt, kívánva kívántam társaságát. Éllyen pedig a T[ekintetes] Úr sok számos Esztendeig 's leg kisebb maradéka is áldva légyenek, mert a T[ekintetes] Úr virtussaiban már életében halhatatlanná lett, mivel jeles cselekedetében 's az Emberiségnek hiv emlékezetében élni már meg

sem is szünhet. Nints már egyéb hátra, hanem hogy magamot érdemem felett tapasztolt jó szivében továbbra is rekessem, alázatos és meg különböztetett tellyes bizodalommal kérvén, amint kegyes színe előtt esedezem is, méltóztasson szívéből idvezlő igaz Hiveinek Laistromában ezentúl is meg szenyvedni, azt még utoljára ki kérvén hogy kedves T[ekintetes] Úr, két, 's három sor betses levelet énnékem írni ne sajnállyon. Ezzel nagy érdemű Úri Házát alázatosan tisztelem, egyszersmind magamat, 's szegény Familiámat kegyességében s tapasztolt régi betses barátságában rekesztet, maradok holtig. Csabán Die 3^a Augusti 1818.

A Tekintetes Nagy érdemű Úrnak
mint régi Drága jó Uramnak

alázatos hiv szolgálja
s régi szerető Baráttya

Nagy Toronyai Rigó László mpria

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5828.

Kazinczy — ismeretlennek

Széphalom Mart. 6 d. 1819.

Érdemes barátom,

Te engem tartasz adósodnak, én pedig téged. Jele, hogy egyikünknek vagy másikunknak levele elveszett. Annál kedvesebb tehát újabb látogatásod.

A' mit dolgozásimból bírok, venni fogod, rézbe metszett képem nyomtatványával, de a' melly most úgy hasonlít hozzám mint hozzád, mihelytt biztos alkalmatosságot kaphatok, 's ajánlékban. Annak örülök kivált, hogy még veheted a' Wieland *örjöngő Socratesét*, mellyet a' Censúra megengedett, 's a' kiadás után más fél esztendő múlva megtiltott, mert, úgy mond, Wielandnak Munkáit külön darabokban árúlni nem szabad.

Hogy te *pertinax Kisfaludianus* vagy (az elvont szó a' tiéd) az ellen semmi szóm nincs; szégyenleném ha ennek a tiszteletet érdemlő Írónak nagy érdemeit nem tisztelnéd. Szerencsétlen vagy gonosz félre magyarázása szavaimnak, a' ki azt hiszi, hogy én őtet nem tisztelem, sőt nem csudálom. De tartozol e te mind azt szépnnek lelmi a' mit én, 's én mind azt a' mit te? 's magunktól függ ezt vagy amazt szépnnek vagy lelmi vagy nem lelmi? 's melly alacsonyás az azt hinni, hogy valamit *csak* irigységből nem lelünk szépnnek? Barátom, egy ideig magyaráztam érzésimet, 's még az is vétkül vétetett. Nem magyarázok tehát semmit. Ha ítéletemet tudni óhajtod, feltalárod az Erd. Muzeum' nem tudom hanyadik füzetében.

Hát azt hol vette tudósítód, hogy a' Brekeke a Kánonokok chorusát festi? Én bizonyossá tehetlek, hogy ezt a' magyarázatot most hallok életemben legelőször, 's fejemben 's szívemben soha még nem volt. Nekem soha még Kánonokkal bajom nem vala, 's szeretném ha minden Papot Nunkovicsá, Nagy Józseffé, Molnár Jánosá, Mitterpacherré, Horváth Jánosá 's báró Szepesi Ignáttá tehetnék. Én azt sem tudtam leveled' vételéig, hogy a' Kánonokok chórúszát énekelnek mint például a' Franciskánusok. — (Az én Brekekém a' Poocsok' seregét festi, a' kik nem szenvedhetik a' Metricus verseket. Illyenek igen sokan vagynak még az én vidékemen, az az, a' Tisza két szélén messze földre, 's talán nálatok is

„Emberetek vagyunk” (ez az én szavam a' Ruszekhez irt levélből) „'s lehetnek neked is olly írásaid, melyek ha nem volnának írva, sokért nem adnád” (ezek a' Kisfaludiéi Ruszekhez felőlem.) — Barátom, az én két szóból álló mondásom *triumphusa az én szívemnek*, 's úgy vette Ruszek Apát Úr is. Hogy lehetnek olly írásim — minden biztonnyal; mint mindennek a' ki valaha irt, 's kivált nekem a' ki nem gyengeségből, hanem principiumok szerint és józan eszmélet után ömledeztetem szívemet minden tartalék nélkül, valamikor barátomhoz szólok, mert én úgy hiszem, hogy becsületes embernek épen olly szabadon *írhatok*, a' melly szabadon *mondhatok* — az *írás* ugyan fenn marad: de Schölzer szerint, ez annál inkább kötelesség; 's a' jó és eszes ember midőn olly szabad ömlésű levelet lát, azt mondja magának, hogy azt *barát* írja *barátnak*. — Tudom én mire van a' czélzás, 's olly *rossz szívűnek* képzelj, (mert ennek jeléül vette az említett Író) hogy nem szégyenlem EZT a' rossz szívűségemet. — Barátom, kell e erőszak a' jó ügy védelmére? Vagy az erőszak is jó eszköz? Haramiának igen is. — Pirúlok, barátom, de nem magamért. Imhol az én murus aheneusom: *Tempus virtutis vindex*. Mert a' nulla pallescere culpa már megvan, 's azt nem várom mástól 's az időtől.

Én a Tud. Gy. 1817. XII. Kben recenseálám az Ó és Új Mt 's Dr. Bt; elég szabadon, ollykor élesen is, de nem gorombán; 's az a' vád, hogy a Dr. B. szavai: *caliguus oculus Isaacus* (lássd Dissert) a' Dr. B. *fájós szemekre* van mondva olly istentelen rágalmazás, hogy bizonyossá tehetlek *téged* (nem az olly — alacsonylelkű Recensent, mert annak vélekedése nem érdemli hogy szoljak), hogy Dr. B. Urnak *fájós szemei* fölől még ma sem tudok semmit, 's egygy hozzá közel lakó 's ötöt gyakran látó Orvos sem tud. — 's az a' másik hogy a' Neologusokat kevélységgel vádlónak kimondám a' mit Plató Diogenesnek, nem vád; mint az nem, hogy ő a' *bódítani* bódítót csinált, 's azt *bolondító* gyanánt vette. Lássd tehát a' szelidséget kívánó, gorombaságot útáló Recensens hogy viseli magát, lássd, és te ítélj meg. Az nekik a' bajok, hogy velek ellenkezni mer valaki. A' Tud. Országában a' nem goromba 's a' nem készületlen szó mindég szabad. A' Tud. Gy. tavalý is ez idén is megismerte hogy a' *megszólított Irónak jusa van menteni magát*, 's a'

Prof. Márton Catechismusától az *megtagadtatott*. Első igazságtalanság. A' Debreczeni bántó Recensio ismét felvétellett. Második igazságtalanság. Megszólaltam. Ok nélkül-e? készületlenül-e? Mártonnak hagytam hogy szóljon a' Metaphysicusshoz: az én dolgom az volt, hogy a' populáris olvasóhoz szóljak, 's a' Protestánszhoz, de mint a' Catholicusokat tisztelő Protestans. Örvendek hogy a' jók szavamat humanus beszédnek vették: az általam megezáfoltt Debreczeni Recensensé az nem volt; a' másik pedig, a' kit czáfolnom nem vala kötelességem, a' vastagságokért csak megérintettem. Mert nem vastagság e 's hamisság e, hogy Márton *sok lapokon maga magasztatja magát?* Nem a' hogy én magam kürtölök magamnak!

Ezeket nem a' magam mentségére, hanem hogy tudd, miben van a' dolog. Így illik e' a' tudomány körül bántani? A' poetai játék poetai játék: fáj, és így nem teszem. De Schiller és Göthe így írtak Xeniákat, 's azok voltak ám a tatárostorok. Ereronismust az emleget a' ki Nabugodonozort!!! Az emleget lest, a' ki titokban akar lappangani!!! 's annak, a' ki soha sem akart még lappangani.

Olvasád a' M. Kurirban Keszthelyi versezgetemet. Az nem filagoria, mert nincs benne új szó, s könnyen lehet érteni. Pedig így is filagoria. Meg akarám játszattatni embereimet, mint Erasmus. Filagoria, még pedig franczia filagoria; ők így írják egészen a' magok Epistoláikat. Nem lévén poetai repülések, sentimentumokat czifráznak-fel. Én Gróf Festeticset olly szentül tisztelem a' mint festem. Ki nagy közöttünk, 's ki volt nagy közöttünk, ha ő nem az? Illy férjfi kegyessége' jelét venni, bizonyosan igen nagy szerenese; én csak azt is sajnálom sőt szégyenlem, hogy őtet soha nem láttam. De poetai régióban élő embernek a' reális világ tisztelete (az az, a' nem poetai világé) csaknem kínos, 's meglássd, előbb utóbb olly ember is kap Keszthelyen, (mint minden efféle Intézetekben) tisztelet' jelét, hogy az ember talán ki is tépné haját bosszúságában. Minden emberi dolgok így járnak. Vedd rá a' kereszteteket, pántlikákat. Azoknak czélja az volt mikor fundáltattak, hogy virtusra buzdítsanak: ötven esztendő múlva ollyak is viselték, a' kiket meg kelle büntetni. Az Isten öntse ennek a' nagy embernek unokájiba ezt az ő lelkét, 's adja, hogy mindég olly férjfiak tiszteltessenek-meg, mint ez idén, ha ugyan való, hogy az én Zrínyim 's az én Kisem tiszteltetének-meg, az Isten adja, hogy a' Nyelv és Literatura dolgában soha se boldoguljon egyéb igyekezet, mint az a' mi ezt a' kétfőt, 's ez által a' Nemzetet, a' virágzás legfőbb polezára juttathatja. Elj szerenésesen kedves barátom!

örök tisztelőd

Kazinecy Fer[encz]

ágyban fekvé.

[Eredeti je: az OSZK kéziratárában.]

Rigó László - Kazinczynak

Tekintetes nagy érdemű Tábla Bíró Úr,
kedves régi Iskolai Barátom Uram!

Szép halomról 29^{dik} Septembr. 1818^{dik} Esztendőben irt, 's hozzám bocsájtani tecczet betses Levelét VI. darab kötet munkájával a T[ekintetes] Urnak, meg csókolva 18^{dik} Decembris mely örömmel fogadtam légyen, érzem ugyan, de ki nem mondhatom; mely Levélnek is az első spanyól viaszkkal való le nyomásának a petséttye félen meg tecczván, ismét második rendű petséttel lévén meg petsételtetése is ki lácczatván, valahol ott az utba fel bontódott; amelly hozzám küldöttetket, és szives Baráttságos indúlattyát a T[ekintetes] Urnak tartozó mély tisztelettel köszönöm. Én pedig azon könyveket a Levéllel együtt kevés könyveim 's írásaim színe közzé ismét meg csókolva és meg hálálva helyhez tettem, alázatos és tiszta hívségű háláadással (egyéb töllem ki nem telhetvén) Nagy Lelkü T[ekintetes] jó Uramnak méltóságát viszontagolni, magasztalni, 's hív szívemnek rejtekeiben örökre be zárni kötelességemnek esmérvén, azt még igen szívesen ki kérvén, hogy a T[ekintetes] Ur drága képít egy nyomtatot könyvbe látván, hogyha Uri Házánál még különösen is volna három, vagy négy csatában!! lepingálva, egyet énnékem Házam ékességére és virtusainak ditsértetésére, hogy egy tökéletes jobban mind szüntelen foglalatoskodó igaz Hazafit Familiámmal együtt szemlélnénk, küldeni méltóztatna; mivel már a T[ekintetes] Ur még életében halhatatlanná lett, mert nyomtatásban ki jött sok szép munkáiban, nagy reménységű maradékiban, jeles tselekedeteiben, az Emberiségnek hív emlékezetében élni, már meg sem is szünhet. E mellett pedig még ezt jelentvén, hogy énnékem egy Ferencz nevű Fijam van, kiis 28. Esztendős, a Nemesi Testimoniálisom pedig 43. Esztendős, ámint az ide rekesztet publicatio mutattya, és a fijam neve nints benne, hanem csak az enyim, tehát az ő részire T[ekintetes] N[emes] Zemplény Vármegyéből egy Testimoniálisot akarok ki váltani; alázatosan és bizodalmasan kérem a T[ekintetes] Urat az iránt hogy méltóztasson azt énnékem meg írni, mikor fog S[átor] A[lja] Űjhelybe a Gener[ális] Gyűllés, hogy akkoron egy Instántiát bé adhatnék a T[ekintetes] N[emes] Vármegyére amellyet is a Taxa lefizetés mellett ki nyerhessek, melyet is ha a magam személlye nem szükséges volna T[ekintetes] Sztrogh¹ Sámuel, vagy T[ekintetes] Barkassi Imre Urakra biznék, ha akkoron a G[enerális] Gyűllésre el mennének; avagy is a Te[kin]t[e]s Tábla Bíró Úr dexteritásába ajánlanám tellyesítés végett ha azon gratiát meg nyerhetném, hogy azt véghez vinné, és meg lehetne; nem lévén háladatlan a Jót Tévhöz, maga személynesen egy Folyamodást az én nevem alatt bé adna a Te[kin]-

¹ Helyesen: Szrogh.

t[é]tes Úr, a T[ekintetes] N[emes] Vármegyére, és a Documentumokat ámi szükséges el küldeném. Ezekutánn pedig én szegény Házamnál 's hozzám tartozandó kedveseimmel a T[ekintetes] Urat híven emlegetni, minden testi 's lelki jókat tiszta szivemből kívánni el nem mulatunk. Éllyen is a T[ekintetes] Úr 's legkésőbb maradéki is áldva légyenek, ezek ámi mindnyájunknak egyben eggyező szives óhajtásink, akitis vagyok míg élek. Csabán 1^a Máj 1819.

A Tekintetes Úrnak nagy érdemű Tábla Biró Úrnak
kedves régi Iskolai Barátom Uramnak

igaz Tisztelő szolgálja

's szerető Baráttya

Nagy Toronyai Rigó László mpria

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5830.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Wadasi és Jeszeniczi Jankowich Miklós Urnak alázatos
tisztelőtét Kazinczy Ferencz.

Közelit az idő, nagy tekintetű férjfi, a' mellyben Sallustomat elkészíthetem. A' Corté', a' Havercampé', a' Teller', a' Thyvon' és egymás franczia fordító' Sallustja, 's az Abté', Meissner é', a' Schlüter é', Höcké', Weinzierlé' s három vagy négy más németé, kezemben vagyon, 's használtam mindeniket: az vagyon hátra hogy a' spanyol királyfiét is megtekinthessem. Te ezt birod; engedd, hogy kérhesselek, méltóztassál azt nekem kölesönözni. Sem sokáig nem tartom-meg magamnál, sem elszennyezve nem küldöm vissza. Azok után a' miket arról Teller mond, nagy vágyom van azt megtekinteni, minekelötte dolgozásomat sajtó alá ereszttem, mind a' spanyol fordítás, mind a' Rajzolatok miatt, 's bizom kegyességedhez, hogy igyekezetemet segéleni méltóztatol. Élj szerencsésen, érdemes férjfi, 's tarts-meg engemet nagybecsü emlékezetedben. Széphalom, Octóber 5-dikén, 1819.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5831.

Kazinczy — Vay Józsefnek

12. Nov. házasságom 16 dik esztendejének
[1819] első napján.

Nagy tiszteletü Drága Jó Uram,

Kedves Uram Bátyám,

Mind Sophie, mind én a' legháládatosabb tisztelettel fogadtuk Uram Bátyámnak kegyes részvételét a' Sophie felgyógyulásán. Uram Bátyámban az egész világ tiszteli a' mások' szerencsésén való örömet, 's ez is ennek actusa.

Hogy a' kis Sophie, a' kit én határ nélkül szeretek, mintha tulajdon gyermekem volna, és a' kitől azt várom hogy higye hogy őtet nagyon szeretem,¹⁾ — azt nem tudtam. Neki az Isten ugyan ada tehát gazdag szüretet, nekem mindössze 13 hordó borom lett.

Kassainétól vett szőlőmet eladtam Kapitány Oeskay Károlynak 300 forinttal drágábban, mint vettem, 's Kelemen Uramnak tartozott 1000 ft adósságomtól meg szabadulék de nem ezen pénzből. A Kassai szőlőm árát a Kazinczy nevű szőlő tökéletes helyreállítására fordítom 's marhát veszek rajta, és holmit a' mi nyereséget ad. Fél esztendeje hogy Gazda vagyok, 's megmutathatom máris hogy tettem valamit boldogulhatásom eránt, 's hogy nem rajtam mult hogy eddig semmire nem mentem. Ha a' szegény Anyám ez előtt 7 esztendővel módot adhatott volna reá, most jobban állanék. Ő nem vétkes szegény mert más nem engedte. Semmiből csak Isten terem.

Szemere Pali nem jöve fel, pedig itt akart lenni szüreten, mert tudta, hogy Kriska le megyen most Pestre. — Ő jobban áll, mint hittem. Az atyja neki régi activa adósságokat hagyott. Nem gazdag, de nem is szegény, az pedig neki elég.

Doctor Kovács Pestről a' Pataki hegyen szüretele. Ma gyalog jött hozzám, itt ebédelt, 's ment. Dicséri nagyon a' Jesztrebre házasodott Szilasyt.

Deresényi Ferenc és Szemere Klári között meg volt a' gyűrű váltás, Boronkay Sigmond és Gáspár 's Korner és Kandó 's Majásy Sigmond és Szirmay Tamásné jelenlétében a' mint azt a' ma levélből tudom [így!]. Szemere István örvend a lépésnek.

A Napam 's Sophie tisztelik Uram Bátyámat 's Assz Nénémet és a' kedves kis Menyeeskét, kinek majd szerencsés le-betegedést kívánunk. Ajánlom magamat kegyességeibe 's maradok hiv tisztelettel

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz

[Eredetijét árverezték a Lantos R. T. aukcióján 1928-ban.]

¹⁾ A levél szövegében ill. másolatában itt értelemzavaró hiány van.

5832.

Kazinczy -- Kazinczy Péternek

Különös tiszteletű Drága Jó Uram,

kedves Uram Bátyám,

Én néhány nap óta ismét ágyban fekszem. A' szabolcsi Restauratio felől még csak azt tudom, hogy Dési és Zoltán Urak lettek Vice Ispánok, hogy az Administrator belépése előtt a' Vay név harsogott a' Palotában, azonban Vay nem candidáltatott. Ez Ábrisan igen nagy triumphus; azt mutatja, hogy az opinio publica öérette volt, és hogy a' különben tiszteletre nagyon méltó Fő Ispáni Administrator ötét azért nem candidálta, mert előre látá, hogy választatni meg fog. A' Rendeeknek jusa a' választhatás, 's mikor olyanok candidáltaknak, hogy csak az választhatassék, a' kit választani akarunk, akkor a' magok jusaikban meg vagynak játszotva. 'S ki választhatott volna Kállay Miklós és Péter 's Molnár György és Dézsi Urak között mást, mint Dézsit? Zoltánban derék Vice Ispánt kapá a' Vármegeye.

A' Mélt. Fáy Barnabás Ur escelekedeteiben piszkálni nincs kedvem: de nem fojthatom el azt a' gondolatot, hogy felette szomorú dolog, midőn a' Nép' szabadságát még az illy tisztaelmű és nagy tudományú emberek is rontják: 's elképzelem hogy a' Haza legnagyobb embere kedvetlenséggel nézheté ezt, ha fia nem forgott volna is szóban.

Hogy Uram Bátyám a' maga öreg napjaiban óhajításainak teljesedését nem láthatá, szívesen lájlam. Úgy indul a' dolog, hogy a' mi barátunk más Megyékben sem lesz Vice Ispán, ha nagy tüze által másokat bosszantgat. Csináljon minél több barátot az által magának, hogy ne éreztesse másokkal nagyságát, gazdagságát, talemtomait, jó fejét és igen szerencsés nyelvét. Mindenfelé a' sok panaszt hallja az ember, hogy másokat magához képest kicsinynek néz. A' Vay név, a' kamarás koles, az ész, a' tudomány szép tulajdonságok: de a' hol a' Dobos is olly Nemes ember mint Teleki Sámuel, ott nem kell a' Vay nevet éreztetni; érzeti az magát különben is, 's kamarás koles sok embernek nem kellene, ha birhatná is, 's eszet másnak is adott az Isten, 's tudományt sokan szerettek magoknak. Ezt szeretném én, ha Uram Bátyám a' mi kedves barátunknak mondaná; nem képzelheti azt Ábris, hány jó ember nem szereti ötét, 's az a' hazára nézve is kár.

Még nem vettem levelét Gróf Dezsőffy Józsefnek: de nem hiszem, hogy ő Ábrisn bosszút akart volna állani; az Erdélyi Püspök, a' kit soha nem láttam, de a' kitől legközelebb is két nagy szeretettel írt levelet vettem, olly ember, a' kitől nem várok nemtelen escelekedetet. Gratziájába ajánlva maradok

Az Urnak Uram Bátyámnak

alázatos szolgálója
Ferencz

Széphalom, Xber 4d. 1819.

Assz[onyom] Nénémet feleségemmel együtt szívesen tisztelem.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5833.

Kazinczy — ismeretlennek

Édes kedves barátom

Gróf Csáky Imre a' maga Szepes Vgyében fekvő Illyésfalvi Dominiumát mely a' Vármegye által rendelt Deputatio Testimonialisa szerint 46,308 f 46 3/4 xrt hoz be tisztán esztendőnként örökösen el akarja adni. Bermann Ujhelyben lakó gazdag zsidóra bizta a' dolgot, 's ennek fija nálunk vala ma tanácskozni. Nekem az juta eszembe, hogy te a' Lublyói Domíniumot akarod megvenni, 's proponáltam a' Bermann fijának, hogy tractáljon veled. Arra kért, hogy irjak hozzád. Azt ime teszem, 's óhajtom hogy olly lépést tehess, melynek örülnöd lehessen.

Ha Rosenthál vagy Grünfeld szántai Zsidók veled ezeránt tractálni akarnának, ne higgy nekik. A' Conscriptio a' Bermann kezében van 's ez jele, hogy ő az, a kikkel tractálni kell. E' levelem azért olly zavaros, mert minden szó mellett, a' melyet írok, fel-lármáztak.

Öllelek magadat, Sophiet és gyermekeiteket, tisztelettel szeretettel

Széphalom decemb 26d. 1819.

örök barátod
Kazinczy Ferencz

Ha kedved van alkuba bocsátkozni, parancsolj, 's megküldetem a Conscriptiót hogy lássd miből áll a' jószág.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5834.

Kazinczy — Kazinczy Ferencnének

[1819—1820?]

O wie war mir diese Woche wüste und leer! Du bist doch das Licht meines Lebens. Glaube mir, Sophie, ich sage mir das jetzt und immer. Was würde aus mir werden, verlöhre ich dich? Deine jezige Abwesenheit war dazu nicht nöthig dass ich mir dieses sage; es ist ein Gefühl welches mich seit 15 [16?] Jahren begleitet; aber sie liess es mich neuerdings fühlen. Ich wünschte Ewigkeit

mit dir leben zu können. Sterbe ich früher meine Sophie, als du, welches natürlich und billig ist, so soll mein Geist bey dir bleiben, ewig dich umschweben; und stirbst dann auch du, so bin ich es, der dir entgegen eilt. Ich mache dich wehmütig aber vergieb mir, dass ich dich wehmütig mache. Es ist Bedürfniss, dieses dir zu sagen, ja meine Sophie, meine Asche wird ruhiger im Grabe liegen, wenn du nicht einst, wie unsere Freunde (nach dem was du mir in deinem Briefe von Patak schriebst) beweinen wirst. Diese deine Thränen werden mein Stolz sein, so wie auch dein Stolz sie sein werden.

Dein Franz

[Eredetije ismeretlen, másolata Kazinczy Ferenéné kézírásában, az OSzK kézirattárában.]

5835.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Különös tiszteletű Drága Jó Uram,

kedves Uram Bátyám,

Régen nem volt szerencsém tisztelni az Urat Uram Bátyámat, sőt csak levelem által sem, a' szabolesi Restauratio felől. Pedig azt kötelességnek ismerem valamikor módom van hozzá, 's érzem, hogy az Uram Bátyámmal létel nekem gyönyörűségemre van. De én is sokat betegeskedem, ha tudnillik az ágyban lételet betegségnek kell nevezni még akkor is midőn betegek nem vagyunk. Karom ez idén, az az Novemberben tavaly, csak nem kificzamodott, 's olly kínokat szenvedtem, hogy hetekig kelle magamat szobámban tartóztatnom. Mielta melegebb idők járnak, azolta már kijárok: de ha Bári és Lasztócz közel vannak is hozzám, higye-el Uram Bátyám, hogy nem a' tiszteletlenség nem ereszt.

A' szabolesi Restauratio felől Mélt. Fáy Barnabás Urnak meg-sértése nélkül mondhatom-el, hogy az nem a' várakozás szerint történt, 's reményem hogy maga ez a' tisztelt, nagy tudományú, nagy tapasztalású 's tiszta lelkű Úr is azt fogja mondani. Mélt. Fáy Úr erőnek erejével meg akará választatni Désy Urat, 's innen jön az egész zavar, a' mint hallom. Hogy a' mi Ábrisunkkal olly nagy igazságtalanság, Mélt. Septemvir Vay József Urral pedig olly nagy tiszteletlenség történt, azt ha valaki, bizonyosan én sajnálom igen mélyen. Gróf Dezsőffy Józsefnek megírtam, hogy az örök homályt vet rá, hogy Vay Józseffel, a' haza legnagyobb férjfiával, egészen másképen van mint valaha volt. Előre láttam én holmit, és minthogy előre láttam, ha lehetett volna is, meg nem jelentem volna a' szabolesi Restauration. — Most nálunk is fognak restaurálni. Úgy hiszem és úgy óhajtom, hogy két Vice Ispánjaink helyben maradnak. Más az, hogy ez a' két Vice Ispán egymással öszve nem tudá

kapni a' Collegatusban, mind a' kettőnek tiszteletére van. 'S ugyan minek próbálná valaki vagy az egyiket vagy a' másikat kimozdítani helyéből, holott előre látni, hogy abból semmi sem lehet. Én az általam szívesen szeretett Vay Ábrahámra, 's a' Vay József fíjára, a' Kazinczy Sophie férjére a' esillagot is rá ragasztanám: de édes Uram Bátyám, Vay Ábrahámnak sok igen sok ellensége van, még pedig mindenfelé. Adja Isten, hogy az ő nagy tűzes tudománya, tapasztalása érdemlett jutalmat találjanak: de úgy tetszik, hogy a' Szerencse neki ellenségévé tette magát. Bizony a' haza fogja egykor kárát látni, hogy őtet ifjú esztendeijében hivatalba nem tették, 's a' hazának egy alkalmas tiszttviselőt nem formáltak. Azt pedig a' mit általa visznek véghez egy oly nagy emberen mint Vay József, az épen istentelenség.

Azt kellene még mondanom Uram Bátyámnak, hogy az isteni Gondviselés ez én gyermekeimnek is pártját fogja; nem sokára triumphalok a' feleségemen elkövetett igazságtalanságon. Báró Henniger János, az ipam testvér nénjének fíja, a' Septemvirátuson is megnyerte már Almásy Antal ellen Sávolyt Nógrádban, az pedig olly birtok, a' mellyben feleségem is osztozik. Miből áll a' jószág, 's mennyiben osztozik, nem tudom: de Sávoly successióba is, Quarta puellárisba is adatott Török Eszternek, 's úgy hogy több lévén mint a' mi neki ezen két titulus szerint competál, legalább a' residuumban a' Török József és Lajos gyermekei is succedálnak. Sávoly Báró Wécsey Susána által jött a' Törökökre, 's ez az asszony az Ipamnak nagyanyja volt. Aszalay Sámuel Ur is jó hírrel bíztat. Eddig stabilálva van Aetoratusom az Eperjesi Táblán.

Feleségem tiszteli Uram Bátyámat 's Asszonyom Nénémet alázatosan, gyermekeim kezeiket csókolják. Én gráciájokba ajánlva maradok hív tisztelettel

alázatos szolgálja
Ferencz

April. 17d. 1820.

[Eredetiye: az OSzK kéziratárában.]

5836.

Kazinczy — Vay Ábrahámnak

Széphalom April. 25d. 1820.

Édes barátom,

Fogadd-el mindenek előtt a' legszívesebb köszönetet azért, hogy minckutána reám, okkal vagy nem okkal, megnehezteztél, nehezteledet velem tudattad. Barátokhoz az illik, nem a' titkolódás. Most pedig hagyj szólanom, 's hallgass-ki Reménylem hogy a' kire nehezteled, még szeretni is fogod.

Rég olta szívesen szánom én a' veled történt méltatlanságokat, és hogy némelly ember, egy vagy más okból, téged bánt, 's nem csak téged, hanem a' haza legtiszteletesb férfiát is, az atyá-

dat. Még inkább sajnálom hogy téged, tisztelt atyádat, és a' bátyámat bántogatják. Hogy okkal, vagy helyes oknak tekinteni kívánt hiú okokkal ne bánt hassanak, ezért írtam minapi leveletem, melly a' bátyámat is, téged is felindított.

Barátom, közelgetvén a' szabolcsi Restauratio, azt mondják, hogy a' bátyám úgy szóla egygy olyan valaki előtt, a' ki nem volt érdemes bizodalma, 's a' szót dobra ütötte, mintha annak *necessario* meg kellene történni, hogy te megválasztassál. Már ez is megbántotta az embert; 's még inkább az, hogy a' bátyám úgy szóla a' Vice-Ispánság felől, mint a' mi *kevés* neked, 's onnan nem sokára tovább 's fenntebb akarsz menni. —

Egygy más valaki azt beszéli, hogy te azt mondád Dézsi felől, hogy vele egygy két ezer forinttal letéteted a' Vice-Ispánságot.

Egygy harmadik azt beszéli, hogy Vadászon pofon akarád vágni a' Meskó Fiscálisát, 's a' kiküldött surrogátus V[ice]Ispánnak azt mondottad, hogy SzentImrey nem maradhat tovább V[ice]-Isp[án], mert tudatlan, Semsey nem mert lelketlen, Comáromy az nem lehet, mert nem tudna ebédet adni.

Egygy negyedik azt beszéli, hogy cum gentibus jössz Ujhelybe a' Restauratióra, 's befizetsz Szemerének, hogy dolgotat Szabolcsban nem segítette.

Barátod volnék-e én neked, ha midőn illyeket beszélnek előtted, melletted ki nem kelnék, mellyet bizonyosan teszek; de egygy szersmind a' bátyámat oda nem igyekezném bírni, hogy újabb bántásoknak ki ne tegyen? — Az Istenre kérlek, gondold-meg, irigyelhetek e én Neked akármelly fényt? 's nem azt kell e inkább óhajtanom mind magadra, mind a' hazára, mind gyermekeimre nézve, hogy akármelly fényre felléphess? Minek kell néked engem tekintened, ha ezt holmi hallott vagy meg nem értett levelem dátumai miatt, felejtetted? —

Gondolhatja e azt a' bátyám, hogy engem a' Pipsz' barátsága erántad, a' bátyám eránt, az atyád eránt tiszteletlenségre hajthat? Szeretném, ha a' Pipszhez irt leveletem láttad volna. Világosan megírtam én neki, hogy az ő elhidegölése a' te atyád eránt, neki nem ad fényt. Előhoztam Scípiót és Cátót, kik öszve nem férhettek, 's Cátó magát abba a' hírbe hozta, hogy Scípiót, Rómának *legnagyobb* fiját, szerette *allatrálni*. Megírtam, hogy a' Fő Ispán nem tartozik senkit candidálni: de hogy megbántása a' Közönségnek, midőn azt nem candidálja, a' kit a' Közönség olly világosan óhajtt, sőt kíván, ha tudnillik annak feje, tudománya, lelke, neve, születési fénye, pénze van, mint Neked. Megírtam, hogy én a' nagy tudományú, nagy tapasztalású, tiszta lelkű Administrátortól — mikor én ismertem, illyen volt, illyennek ismerte az egész világ, én 20 eszt[endő] olta nem láttam — azt vártam volna, hogy egygykori barátján nem teszi azt a' mit most teve.

Barátom, én rád a' csillagokat raggatnám, ha rajtam állana, 's ezt mind magadért, mind a' húgomért, mind az atyádért, mind az

ipadért, mind magamért, mind gyermekeimért, mind a' hazáért, mert tudom én, mit nyerhetne ez, ha te lépnél hivatalba 's elkészülhetnél fenntebbe'kre; érzem, melly szomorú dolog az, hogy neked nem veszik hasznodat. De fájna nekem, ha rajtad új moesok esnék, 's azt megelőzni a' hogy tőlem függ, kötelességnek ismerem.

Szemeré és Szőgyéni nem úgy szolgálnak mint csaknem minden más V[ice]Ispánok, szeretik egymást, 's Szőgyéni feljebbre lépni nem óhajt, 's Szemerének sok barátjai vannak. Tudom, hogy ellene is vagynak készülések: de hiszen ki ellen ninesenek? Péchy Imrét is kitolták. Ne engeddd hogy némelly ellenségeid bánt hassanak. Ez minden óhajtasom, ez minden mentségem.

Lelkem nekem azt mondja, hogy érdemlem barátságodat. A' bátyámat nyugtassd-meg kérlek; én eránta nem vagyok tiszteltlen. Úgy hiszi a' világ, hogy ezek a dolgok a' Néném tüzes óhaj-tásától jönnek, 's szeretném ha azt nem mondhatnák; az asszonyoknak az affélét egészen a' férjfiakra kellene bízni.

Élj szerencsésen! Leveledet elégetem, hogy senki ne lássa, 's új pletykát ne csináljon bolmi tanácestalan ember. Sophiet én is, feleségem is esókoljuk; az Isten vigye-álta baján minél könnyebben. Változatlanul maradok

forró barátod, tisztelőd
F.

[Eredetije: az OSzK kéziratúrában.]

5837.

Kazinczy --- Szentmiklóssy Alajosnak

34. Dramatisták. Bessenyei Gy. Horváth Á. Szmiklóssy.

Széphalom, Jun. 24. 1820.

Édes Uram Öcsém,

tisztelt, szeretett, kedves barátom,

Magam adám fel tegnap az Uram Öcsémhez irt levelet az Ujhelyi postán, 's alig estem által a' dolgon, midőn kezembe adák az Uram Öcsémét, a' mellyben Hunyadijának megjelenését tudtomra adja. Még nem elég: a' Patikariushoz menék, ki egyike a' legjobb embereknek a' kiket valaha Isten teremtett, 's az előttem bontá fel a' Budai és Pesti német Ujságot, No XLIX. de dato 18 Jun. 's míg ő magát az Ujságot futá végig, én a Gemeinnützige Blätterbe pillanték, 's a' Hunyady László Recenzióját kiírtam, hogy ha majd megérkezik Szemerétől a' nyomtatvány, azt a' Munkával összevasonlíthassam. Nagy gáncsok! igazak e, nem tudhatom.

Nem Uram Öcsém felől, kinck talentomai 's gyakorlott 's igen szerencsés tolla felől minden jót vártam 's várok, hanem más

Tragicusaink 's Teremtőink felől szólván, én azt jegyzettem meg már több esztendőök előtt, hogy ők igen könnyűnek nézik az igen nehéz munkát, 's többére a' nagy remekek ismérte nélkül teremtetnek. Qui stupet in Kotzebüé,¹ hogy a' Horatz' szavaival éljek, ugyan hogy teremthetne az valami jót? Bessenyei György alig gondolta rá magát, hogy egy Tragoediát kellene írni, 's kész volt a' munka, Horváth Ádám pedig 1790 egy Literatori Ülésünkben, Generalis Gróf Fekete János' házánál, Balog Péter és más Nagyok előtt, arra akará magát ajánlani, hogy ő minden héten ad egy originális Tragoediát vagy Comoediát, úgy hogy én, a' ki épen ezen kedves barátom mellett ültem, majd eldőlék ijedtemben. Horváth, a' ki valaha Debreceni Togátus volt, és sokat papolt, (papolt egyszer megesapott farral 's 3 nap mulva azután hogy farát a' Professorok megesapták, a' Debreceni nagy templomban is — ők Generalis Gróf Wartenslébent is megesapták, még pedig már azon esztendejében, hogy ha dókás diák volt volna, papolhatott volna, mint az én Horváthom) — azt gondolta, hogy theatrumi darabot olly könnyű írni, mint egy talis qualis Predikáziót. Ha engem szállhatna meg, keveset merőt, az a' gondolat, hogy e' nehéz, igen nehéz pályán merjek valamit, én planumomat a' külföldre küldénem megtekintés végett. Azután kidolgoznám, és minekutána ki volna dolgozva, lefordítanám németre, 's ismét kiküldeném, 's csak akkor adnám ki, mikor Göthe szenvedhetőnek, jónak mondaná. Ugy van e' más vele, vagy nincs, nem tudom; de én a' theatrumi darab' írását olly nehéznek tekintem, mintha azt biznák rám, hogy magam építsck egy nagy tornyot. Ez talán onnan jó, mert én csak a' legnagyobb Geniek' darabjaikat olvastam meg, egy Emilia Galottit, Don Carlost, Hamletet, Macbethet, a' nekem minden mások felett kedves Göthe' darabjait; honnan osztán az leve, hogy ha Bécsben a' theatr. vagyok is, többére visszássággal jövök ki; vagy megjelenek ugyan, de csak a' muzsikáért.

Azt a' híres és közönségesen csudált német uj *Schuldot*, melyet Döbrentei is, Bárá Vécsey Pál is Szerdahelytt Zemplben, egy harmadik és negyedik is nálunk és Erdélyben fordított, én néhol gyönyörködéssel, néhol bosszonkodással olvastam. Képzelve ellenben Uram Öcsém, nem kelle e' áldott napomnak lenni annak, a' midőn Bécsben 1815 a' Congressus alatt, az Udv. Theatrban a' Göthe' Iphigeniáját játszák szemeim előtt, 's Iphigeniát Mad. Adamberger adta. Midőn előlépe a' Couliisszek közzül, háromszor szakasztá félbe szavát a' taps.

De ha a' theatrumi darabok dolgozása a' legnehezebb probléma is, addig fogjuk rossz, igen rossz, jó, fél jó dolgozások által próbálgatni a' pályát, míg azt mi is szerencsésen megfutjuk, 's

¹ A jegyzet, amelyre a') utal, elmaradt, a kéziratban azonban a jegyzet számára hely van hagyva.

Uram Öcsém felől én azt hiszem, azt várom, hogy Hunyadija egyyike a' legjobb magyar dolgozásoknak.

Minckutána Uram Öcsém már fellépett a' pályán, nem volna e kedve, ismét próbálni egyget? Nem lehetne e Martinuzzit választani themául? Nevezetesen halálát? A' thema történetekben gazdag. Izabella, Petrovics szép charactereket adnának a' rosszban, maga ez a' nagy ember a' jóban. És osztán Castaldo és az ő gazai. 'S melly emlékezetek! a' nemeslelkű Szolimán, a' nemeslelkű Rusztán! A' halál, melly extra scenam esnék, tragicussá tehetné a' dolgot.

35. Beregszászi Nagy Pál. 1820. Jun. 24.

Szegény Beregszászi nagyon megjárja. Fő Fiscális Dókus László urnál valék, midőn eselédje egy levelet ad kezébe. Elolvassa. Sajnálom, ugymond, ha előbb jött volna, megvolt volna. Ezt mondá Dókus Úr, mintegy Soliloquiumban, 's magyarázá, hogy Dr. Beregszászi Dókus Sámuel egykori tanítványát kérte meg, hogy ötet tétesse Assessornak Zemplényben. — Édes Uram Öcsém! et ne nos inducas in tentationem! — Egy illy rettegős, menschen-scheu ember, a' ki négy falak között boldog, 's assessorságot más Vgyében keres, mint a' hol lakik. De szép volna kikürtöltetni a' Tud. Gyben, hogy ime nem csak Szatmár, hanem még Zempl. is annak tevé, — pedig ott sem volt! Rettenetes had ez a' tudós had!

[Eredetije ismeretlen, másolata (Szczmerek Pál kézírásában) részben fennmaradt a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5838.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

36. Anna napján. 1820. [júl. 26.]

A' mit Uram Öcsém a' Nyelv' Geniusza felől mond, az az Uram Öcsém' tolla' bájaival van előadva. Tudja Uram Öcsém, hogy én bizonyos tekintetekben egy Magyar Író't sem irigylek inkább, mint Szent-Miklósy't és Szemerét, egy más tekintetben Kist és Köleseyt, egy harmadikban Horvát Istvánt, Virágot, Döb-renteit. — Gyöngyözüen adta elő Uram Öcsém a' gondolatot, 's örvendek hogy az a' mit Uram Öcsémnek ez eránt utolsó levelében irtam, 's gond és rend és csin nélkül irtam, ezzel egygyez. A' Nyelv' Geniusza tehát nem *eggyez eseteket* határoz meg, mint pl. hogy *adj* e vagy *adjál*, hogy *eggyez* e vagy *eggyezik* van jól? hanem azon olly valamit kell érteni, melly mint egy különös fonalszál a' nyelv' egész szövődékén végig fut, 's az által érezteti magát, hogy egy nyelvet egyéb nyelvektől megkülömböztet. Az épen említett kérdéseket nem a' Nyelv Geniusza, hanem az Etymologia' törvénye eléggé megfejtí. De az, hogy szabad e *sziszegni* a' sisegést

szeretők' protestatioja ellen, arra már nem az Etymologia' törvénye, hanem a' Nyelv Geniusza felelhet. Péld. ha valakinek az jutna eszébe hogy mivel a' mi nyelvünknek sok K betűje van, bizonyos esetekben élünk CH-val K helyett.

Ezt a' Magyar Nyelv Geniusza (a' magyar szókban) nem tűri, mint azt nem tűri, legalább nem kívánja, hogy a ChaosZt is CHaoSCHnak mondjuk. De ha az a' Nyelv Geniusza, a' minék Uram Öcsém festi 's én is vallom, mely kevés esetekben fogjuk azt Bírónak ismerni! 's hogyan mondhatjuk, hogy a' mely szót ez kárhoztat, *holt szó* lesz? Ezt szeretném megfejteni.

36. Anna napján. [1820. júl. 26.]

Örülve pillantám meg a' P. Sz. A. betűket. Tud. Gyűjt. Júniusi Kötete Indexében 's elolvassván a' Gróf Mailáth leczkáját, mely Jankovicsnak van adva, (arra a' Gróf teve figyelmessé) egyenesen az Uram Öcsém Értekezését olvastam meg. Mihi hiatus auditu intolerabiles: alios iis delectari video. Ezt mondanám Heynéval, ha mondhatnám, hogy valaki a' hiatust szépek tartja és nem csak nem-nem-szépnek, legalább nem rútabbnak, mint az elisió és a' synaloephe. De gustibus non est disputandum. De vélekedéseinket mindég szabad, sokszor kötelesség kimondani. — Uram Öcsémnek, a' mint látom, nagy ok az elisiók kikerülésére az, hogy az értelem elhomályosittatik, 's a' fortepiano mellett éneklő leány szájában az ének' értelme elvész. Legyen szabad élesség, annyiaval inkább vadság nélkül mondanom, mert én Uram Öcsém ellen élességgel nem élhetek, hogy az a' leány, a' ki a' szerelme ölébent

szerelm ölében-

nek mondaná, nem tanult meg énekelni; eggy német Író (híhető Wieland) panaszkodik, hogy az iskolákban nem tanítják a' Rhap-szodusz tisztjét jól. Ezt az olasz sort

7 syllaba
mind a'
három sor

Si soffra una tiranna,
Lo so per prova anch' io,
Ma una infidele, o Dio! etc. etc.

'S hogy pronuciálja ezt az Olasz éneklő? így-c: Szi szofr'/ una tira/na Lo szó/per prov' anchí/o, M' un infi/dél'o/dio etc. etc. Bizonyosan nem így. Hogyan tehát? Így

Szi szofr-/a/una tirána
Lo szó per prov -/a/ank io
M — /a/un — /a/ infidél /e/o díó

az az hallatja a' parenthezisbe vetett vocalisokat, mind hallatja; de az *auná*-ban nem úgy mint a' deák *autem*-ben hol az *a* épen annyi időt foglal el mint az *u*, hanem úgy, hogy midőn az *u*-nak

három perczet ad a' kimondásra, az *a*-nak csak egyet enged. — Hogy ez lehetséges, és nem azért koholt idea, hogy hypothezisémet védjem, mutatja az, hogy az Olasz nem csak az /a/Una szót ki tudja mondani mind az élet és társaság nyelvén, mind a' theá-
terén, mutatja az, hogy Tassó-nak Gierusal. liberatájában Canto 1. Stanze 22. ez a' sor is áll — mely, mint minden sora az Ottave rimének és a' Sonettnek 11 syllabájú:

Prem/O E In/donno/de l'al/me Il san/gue spar/só

1 láb 2 3 4 5

Az első lábban ime 4 vocalis van felsynalocepházva, 's az Olasz leány azt a' fortepiáno mellett nem *prém-in*-nak, sem nem *prém-jin* nek, hanem *prem/ioci/n*-nek tudja hallatni, 's az értelmet össze nem téveszti, el nem homályosítja. Hogy mi négy vocálist olvaszszunk össze, az képtelen kívánság volna. De hogy kettőt, arra nyelvünkben elég példa van. 'S ne csak azt kérdjük mit csinálunk, hanem azt is mit csinálhatunk.

Ugyan méltóztassék Uram Öcsém megítélni, nem lehet-e a' tegnapi postán érkezett M. Kurir Levelében megjelent Szent Mihályi epigrammámnak e sorát:

Pusztá vala a' szép sík —

hanem így:

Pusztá val' a a' szép sík —

az az úgy, hogy az aa' összeolvadjon. A' Francia ezt *qu'a en jager* nem így mondja: *ka/án*, hanem *k'a/án* zsűzser; ezt *à qui il* nem így *à kil*: úgy így írná: *a qu' il* — hanem így *ak il*, az az, az elsőt i punctummal, a' másodikat accentussal.

[Eredetije ismeretlen, másolata (Szemere Pál kézírásában) részben fennmaradt a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5839.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak

37. Széphalom. Sept. 15. 1820.

Eggy óra múlva Újhelyben kell lenni leveleimnek, melyeket reggel olta úgy írogatok, hogy az ebédet is ágyamban ettem meg a' sietés miatt, de nem cseszthetem el a' Postát a' nélkül, hogy azt is mondjam Uram Öcsémnek, hogy épen délben kezemhez érkezett Hunyadi László. Midőn karom kifárad a' írásban, elő elő vettem a' könyvet, 's elragadtatással olvastam. Melly szép nyelv ez az Uram Öcsémé! 's melly szép az a' két ív, mellyet már elolvastam!

Ha végig ilyen, úgy nem értem Röslernek a' Recensensét. En minden originalis darabjaink közt ezt tartom legelsőnek. Még

eddig csak két reflexióm van: 1. hogy sok hosszú beszéd van benne. 2. hogy az a' régi idő nagyon érezteti a' mi időnk izlését, gondolkozását. 3-dik az lehetne, hogy eddig a' ezéltől melytet sejttek, nagyon eltávozik a' Fabula. De várjuk végét.

Ugy hittem, hogy az én tisztelt barátom ezen jelentéseimet sem veszi kedvetlenül. Többeket még, édes Uram Ősém! 's mélyebb (fonceé) színekkel. Ez a Tragoedia eddig a' Drama nyelvéen szóll; nines beunc elég setét.

[Eredetije ismeretlen, másolatrészlet (Szemere Pál kézírásában) a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények könyvtárában, Kt. 3321. jelzet alatt.]

5840.

Szrógh Sámuel — Kazinczyna

Miskólcz 21. Dec. 820.

Tekintetes Ur,

Különös tiszteletű drága Jóakaró Uram!

Nagyra becsülöm azon bizodalmat, melynek bennem való helybeztetését tegnap vett Uri Leveléből kiolvasni szerencsém adódott. 'S valóban, allig lehetne reám nézve egy egy kedvesebb dolog annál, mint ha én annak ez'uttal a' töllem kívántt mértékig megfelelhetnék. — De, az a' környülállás, melyben Sulyok József Urammal helybeztetve vagyok, akadályomra szolgál. T. i. nekem azon emberséges Emberrel Pörem lévén, ő azért, hogy én a' magamét rajta követem, engemet gyűlöl. Mert az Ember értelem és nevelés nélkül szükölködik; 's szivére nézve is az ő Néhai jó Ipájának éppen nem érdemes Örökösse. — Mellyhez képpest minthogy az előmbe adatott tárgyban Igyenes Szolgálatomat óhajtásom szerint meg-nem tehetném: kéntelen vagyok azt csupán Egy töllem kitelhető, 's hasznosnak véltt javaslásra szoritani. Ebből áll az: hogy én itt nállunk Két olyan Uri Embert tudván, Kiket valamint egy felől a' Sulyok Uram kemény indulatjának meglágyítására elég tehetőséggel bírónak, — ugy más felől Tekintetes Uraságod eránt barátsággal, 's tisztelettel viseltetőknek lenni itélek, ugymint Ováry Miklós, és Barkasy Imre Urakat, tehát javasolnám egyiknek, vagy másiknak, — akár pedig mind a' Kettőnek is Levelbéli megszóllittatását. — A' mi derék Barátunk Ováry Miklós Ur ugyan most, két naptul fogva, veszedelmes Tüdőgyuladásban van: de, mivel még ekkoráig Szerencséjét tapasztaltuk akármelley hevesen fogó Nyavalyájából is hamari fellábbadásához; innen olly reménységgel vagyok, hogy most sem fog betegeskedése soká tartani, 's annál kevésbbé veszedelmessé válni. — Barkasy Imre Urra nézve javallatom azon Sarkallik, hogy ő Sulyoknak Prokátora. —

Egyéberánt Szivembül Sajnálván, hogy most ennél többet nem tehetek, a' Mlgos Grófnénak is ide kapcsolt alázatos tisztelete mellett, becses Uri Jóvoltiban zártt maradok
Tekintetes Uraságodnak

alázatos szolgálja
Szőrgh Sámuel

U. I. Nem mulatom el az izentt tiszteletet a' mi kedves coadjutor Superintendensünknek adandó első alkalmatossággal megjelenteni. — Azon pedig örvendek magamnak, hogy nékem is ugyan azon *Episcoposokkal* van a' 3. féle Ritusbul olyan a' millyen egybeköttetésem. — De ám! A' Szegény Erdélyi Püspököt, azolta hogy Erdelybül ide küldött szép Levelében róllam is név szerint megemlékezett, — halálos ágyban fekvőt lenni hallom. — Kár! Mert bizonyosan kivergődzne Ő Erdélyben a' *Sonderlingsgébül*. —

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4° 29. sz.]

5841.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Széphalom den 26 Jan. 1821

Ihr gestern abends erhaltenes Schreiben, mein Herr Graf, hat mich hoch erfreut. Ich war in Ängsten wegen Ihrer Gesundheit, die nach einem Ihrer letzten Briefe aus Ofen einem gefährlichen Stoss erlitt. Sie haben viele Verehrer zwischen uns; aber ich würde, sollten Sie in Ihrem frühen Mannesalter mir altem Manne zuvorgehn, sagen: nulli flebilior quam mihi. Doch das soll nicht geschehen, das wird nicht geschehen. Das Vaterland hofft von Ihnen sehr viel; ich kann ihm viel nichts geben, und wahrlich das was ich ihm gab, ist so wenig und gering, dass ich mich dessen schämen muss. Nach so viel Anstrengung so wenig zu geben, zeigt von den wenigen Kräften die ich von der *mostoha természet* erhielt, von den schlimmen unvorbereiteten Zeiten, in welchen ich lebte: aber auch von meinem guten Willen, und das ist Stoff genug zu meinem Lobe. Ich habe doch nicht umsonst gelebt.

Unter andern meinen wenigen Verdiensten ist unstreitig mein literarisches, eigentlich grammatisches *Gezänk* eins der besten. Ich hoffe zu meiner Sache, dass die Nachwelt davon anders urtheilen wird, als meine Mitlebenden. Ich sah dass wir nicht vorschreiten; ich sah, dass unsere Leser unsere Scribenten, und Scribenten unter sich wechselweise nicht verstehn, und nicht verstehen wollen; ich sah dass Ipsilonist und Jottist sich mit einem vatinianischen Hass hassen, und da es dem Einen u[nd] dem Andern völlig gleich hätte seyn sollen, wie sie den Klang des aus N und J entstandene französischen GN (im gagner) bezeichnen, diese, statt

einer vernünftigen Duldsamkeit, die Sache durch intriguen, *gesammelten* Stimmen, ja sogar durch *erkaufte* Stimmen und Befehlungen haben zu entscheiden getrachtet. Ich glaubte diese ewigen Feindseligkeiten die die gelehrten Herren dabey noch durch erheuchelte Bescheidenheit zu bedecken trachteten, können nicht anders beigelegt werden, als wenn wir unsere wechselseitigen Hass in eine offene Fehde verwandeln. Mir schwebte Bodmers und Gottscheds Gezänk und seine wohlthätige Folgen vor den Augen, und ich habe sie so lang und so stark gereizt, bis ich mein Ziel erreicht habe. Was habe ich bey diesem Kriege von meinen Gegnern und von mir selbst, was haben meine Gegner von mir und von sich selbst, gelernt! Der edle Krieger schämt sich weder der Wunden die er erhielt, noch derer die er versetzte; ich wenigstens habe nie verbotene Waffen geführt, nie meine Gegner aus Hinterhalt und durch ausgesandte Meuchelmörder angegriffen; das haben sie beides, und von Anfang her. Non certasse pudet, sed non incidere luctam. Es ist Zeit zu enden, und alles was ich in der Hitze der Streit entweder über das Mass oder mit Missgriffen gethan, gut zu machen. Und jetzt ist das mein Hauptbeschäftigung.

Ich las Somogyis seichte und grobe Schrift eben darum mit Ruhe, warum Sie, edler Mann, sie mit Widerwillen lasen. Beregszászi gab seine Antikritik auf 7½ Bogen in Patak heraus. Ich habe die elende Scartete gestern erhalten. Ich werde ihm keine Silbe öffentlich antworten. Aber fragen werde ich ihn, dass wenn das *talan* (im Deutschen *un* oder *los*) nicht Adjectiven, sondern Substantiven angehängt wird, wie wird sich das Phänomen erklären lassen, dass wir *méltatlan*, *bátortalan*, *elégtelen*, und von allen Partizipien, die doch Adjectiva sind, z. B. *kötött*, *kötetlen*, *tudó*, und dann *tudós*, *tudatlan* etc. haben. Er liess zweye meiner Briefe an ihn drucken (eine Niederträchtigkeit, die nur bey einem stolzen u[nd] Hypochondrischen Mann gesucht werden kann); ich freue mich ihretwegen nicht schämen zu müssen, wenn man sie als nicht *gedruckte*, sondern nur *geschriebene* Briefe liest. —

Sie schreiben, verehrter Graf, dass Sie meiner Meinung über *Kisfaludi* nicht sind. Nicht aus einem unedlen Gefühl, sondern um meine Meinung zu berichtigen, bitte ich Sie inständigst, mir anzuzeigen, worin ich ungerecht gegen *Kisfaludi* bin. Ich beneide diesem Manne sehr viel; nichts aber mehr als seine poetische Fülle und die Leichtigkeit seines Versemachens. Freylich ist es um tausendmal leichter unsandirte Zeilen zu reimen, als scandirte. Aber das Lob über seine Fülle, die manchmal das Mass überschreitet, lasse ich ihm sehr gerne zu; ja ich beneide ihn darum. Was ist *Kisfaludys* Sprache gegen die eines Szemere, Kölesey, SzentMiklósy und Berzsenyi, die freylich bey jeder Zeile deutsches Studium und das edle Ringen verrathen, da *Kisfaludy* leicht dahinfließt, jedem Leser willkommen, der bloss ungrisch gelesen hat, und die Filagorien

für nichts als filagorien, Tändelei, und Bedeckung unseres Mangels an Genie, ansieht. Ich rühme mich das Feld unserer Kenntnisse in diesem Punkt ausgearbeitet, und unsern Geschmack an etwas besseres als wir vor meiner Zeit, angewöhnt zu haben.

Ich habe wieder eine Epistel in Alexandrinern, mit Verläugnung meines Geschmacks, geschrieben. Die an Festetics war allgemein beklatscht, und man merkte meine Bosheit, in dieser von den Ungarn allgemein geliebten, gleichsam nationalen Form meinen Neologismen Eingang zu verschaffen, nicht, und meiner Bosheit gelang mir; man hat meiner Neologismen darin nicht gewittert. In dieser an Kornis wagte ich sogar Küprisz, und Küprisz, a' szép, (das epitheton griech[isch] und deutsch dem subst[antivum] nachgesetzt) und rózsálló új rosige Finger. Dieses wird mehr in die Augen stehen. Aber es helfe, was kann. Die Herren müssen nachgeben: denn das wird der Sprache gedeihen. Kisfaludy Károly, Bruder des Sándor, hat mich um Beiträge zu seinem Almanach gebeten. Alles was ich in ein solches passend hatte, habe ich an Sam[uel] Igaz in Wien geschickt. Da die Kaiserin, die die Dedication des Almanachs huldreich annahm, befohlen hat, das Manuscript sollte in Februar schon in Wien seyn, so konnte ich nicht anders, als Kisfaludy Károly an Igaz zu adressiren, er soll von diesem dasjenige übernehmen, was dieser nicht aufnahm. Ich schickte beiden ein Lied, welches vielleicht einige Götheische Züge verräth: Innigkeit und natürl[iche] naivetät.

MINNYIHEZ.

Égtem érted, 's te szerettél;
Még én égek, nem te már.
Ah, te már elhidegedtél,
Szád szemed tagadja bár!
'S én itt magamba borulva
Nevedet sóhajtgatom,
Elbúsúlva, megfásúlva
Veszteségem' siratom.

Elenyésztek életemnek
Tündér istenálmai.
De ne rettegj; mély sebemnek
Nem terhelnek vádjai.
Légy te boldog! könnyebbedve
Viselem majd terhemet,
'S ezt sóhajtom kevélykedve:
Minnyim egykor szeretett.

Göthe sang nicht gern Trauertöne der Liebe. Aber auch solche sind nicht zu tadeln, wenn sie nicht übel gerathen sind. — Auch Kisfaludy Károly schlisst alles aus, was Beziehungen an Personen

hat. **E**igentliche Gelegenheitsgedichte, wie sie Canitz und andere dichteten, taugen freylich nicht viel. Aber Klopstock, Horaz u[nd] Pindar haben solche gedichtet, und Horazens Episteln sind nicht unwürdig neben seinen Oden zu stehn. Ich wünsche, dass Szemere in seine Anthologie kein Stück aufnehme, dass der Aufnahme unwerth ist: aber dass er gute Stücke darum ausschlesse, weil sie persónl[iche] Beziehungen haben, wünsche ich nicht.

Gróf Kornis Mihályhoz.

einer seinen Ahnen war Gouverneur in Siebenb[ürge]n u[nd] seine Mutter ist die edle Tochter des edlen Thesaurarius Carl Teleki.

Hijába omlanak, barátom, könnyeid;
 Atyád' nem hozhatják-vissza nyögéseid.
 Érez sarkai a' vad Halál' kapujának
 Soha nem nyílnak-meg halandó' jajának.
 Ebből áll a' vadnak egész felelete:
 A' ki lesz, ide jut! Zeüsznek ez végzete.

Türed a' mit tünni kell, s leljen fájdalmában
 Lelked vigasztalást 's erőt önmagában.
 A' mi elmúlt, tekintsd örökre elmúltnak —
 Így kiált a' Szükség 's az Ész a' búsultnak.
 Jó; de míg elfásulsz, áldd a' Természetet,
 Hogy a' szenvedőnek lágy könnyet engedett.

Klopstock: Lindernde Thränen, euch gab die
 Natur den menschlichen Elend....

Élt már Prometheusznak agyagból gyúrt mive,
 De csak verni tudott, nem érezni, szíve.
 Homlokát illeté Pallasz világával,
 Küpris, a' szép, keblét rózsálló ujjával.
 's im a' buta agyag lát, eszmél és ítél,
 Sohajt, szeret, gyűlöl, vágy, útál, fél, remél.
 Igazán emberre csak az által leve,
 A' mit e' kettőtől ajándékul veve:
 Ész, melly oltogassa a' Szív vad égésit,
 Érzést, melly fenyítse az Ész' tévedését.

Tedd te is, bár nehéz, a' mire intenek,
 's midőn fájdalmaid el-el-süllyesztenek,
 's az Ész vesztésed' nagy voltát rajzolja,
 's hogy határ nélkül sírsz, ő még igazolja,
 Kérdd a' Szívtől, mit sug egy homályos szent hit,
 's derítsd-fel elmédnek komoly képzelményit;
 Csald-meg szemed', 's tagadd a' mit az tisztán lát,
 Hajlasz barátodnak ha követni szavát.

Mondd, hogy atyád még él, mert még élszívednek,
 'S vége a halálban nincsen az életnek;
 Mondd: az a' szebb és jobb kezdetét ott veszi,
 A' hol porhajlékát a' lélek leteszi;
 A' mit egy szép álom feste Scipiónak,
 'S Pláto 's Virgil költe, mondd te is valónak;
 'S meg lát'd, a' Szív csudát, 's igen nagy csudát tész,
 És hogy az nem rosszabb birtokunk mint az Ész.

3. 2—4 sind ex Somnis Scipionis des Cicero.

Úgy van! még él atyád, barátja Szívednek;
 Körülötted lebeg, 's tanúja tettednek.
 Lát, midőn sírsz, hogy bár Zsigmondtól eredtél,
 Ki Erdélyt kormányzá, még semmit nem tettél;
 'S bár Teleki Károly volt hív anyád' atyja,
 Neved' csak vérséged' fénye ragyogtatja,
 Nem az önmagadé! — lát, 's örül sorsának,
 Hogy illy fiút hagyja házának 's honjának.
 Sírj, és ha barátod' intését tűrbeted,
 Szeressd a ragyogást, 's valld-meg hogy szereted.*
 Így sirt, 's nem titkolta nagy Szíve sírását,
 Ki a' Marathoni Vezér' ragyogását,
 'S a' ragyogásban a' tettet irigylette,
 'S később élte 's veszte által érdemlette.

Két út viszen oda, a' hova Szíved vágy;
 Ne nézzd a' vakító példát: nézzd ez mit hágy.
 Homály is adhat fényt, és a' házi-élet,
 Ha érdemek védik és a' köz ítélet.
 Felejtve lesznek majd korunk sok Nagyjai:
 Nem soha Festetics, soha nem Ráday.

Néked osztályrészü az a' fényes juta,
 Mellyen sok rossz kényén, sok jó vésszel futa.
 Járd, de a' Szírenek ellen óvd füledet,
 Ne tagadd meg soha ál fényért tisztet.
 Bukj, ha kell, 's kívánja Szíved' szent érzése —
 Atyádnak, kit siratsz, erre hív intése.

*Die bezeichnete Stelle ist Voltairn abgeborgt:
 Romains, j'aime la gloire et ne veux point m'en taire.

Sie verzeihen dem Vater. Meine Tochter ist bey ihrem
 Claviermeister in Kassau, u[nd] macht bruit mit ihrem Spiel.
 Ich konnte dies nicht verschweigen.

[*Két melléklet: a), b)*]

[a)] Hier zwey Epigrammen, die Sie befohlen.

Mint hajlong a' gyermek alatt a' gyapjas oroszlán!
 'S menyeyi zengzetinek vad tüze mint mosolyog!
 'S oh a' büszke, miként érezteti véle hatalmát,
 És hogy egen földön ő egyedül az erős!
 Vélem is ezt érezteti most, szép Niese, miolta
 Elfogva ajkaidon, durva bilincsre vetett.

EGGY FERDŐBEN. Váradon.

E' liget árnyai közt ége a' Szép Náisz Apollért,
 Asszonya vette nyilát, 's a' szeretőre lövé.
 Szemtelen, égj, úgy monda, de vessz! A' Nympha vesz és ég,
 Hév habokat buggyant, 's hirdeti keble' tüzét.

Bey der Übersetzung dieser 2 Epigrammen werden Sie mein Herr Graf die Schwierigkeit nicht bloss des hajlong sondern auch des buggyant (ich werfe Blasen auf) fühlen. Die Sprache würde göttlich seyn, wenn man an ihr bessern dürfte.

Ungeduldig erwarte ich die Nachricht, dass meine Novembrele 2 Päckchen in Ihren Händen sind. Die Abschrift der Briefe aus 7bürgen, so wie sie abgegangen, habe ich nicht in duplo. Das wäre wieder ein Arbeit seyn, wäre das MS. irre gegangen. Diese Briefe, Sallust u[nd] Cicero sollen dies Jahr erscheinen, finde ich einen Verleger. Leben Sie wohl, verehrter Graf. — Wir sind Sie mit meiner Apologie des Cardinal Martinuzi zufrieden? Pest nahm sie sehr gütig auf, u[nd] ich bin aufgefordert mehrere solche zu liefern. — A' Tisztulás innepe erhalten Sie im nächsten Brief geendet. Der Oberpriester sieht eine Vision. St. Stephan, Ludwig I., Matthias, Theresia, Franz u[nd] der Palatin werden geschilden.

[b)]

AZ ŐSZ.

Eltűntek a' föld' ifju álmái,
 A' kis virágok. Hőbb tájakra költ
 A' szós pacsirta. Búsan állanak
 'S lomb nélkül a' kerges tölgy' ágai.
 Fakó levél zúg végig a' mezőken,
 Elkapva, majd letéve, a' szél' kezéből;
 'S a' fáradott föld nyugtan várja, míg
 A' tél' halálpallástja befedi

Vándorlott légyen már el a' pacsirta;
 Bár álljon dísze nélkül rét 's mező:
 Ősz nékem kedvelt évszakom te vagy.

Nyár és Tavasz kérkedjék dúzs kecsében:
Te ránk mennybeliek' kegyét hozod.

Szelíd vágy a' Tavasz; a' Nyár' hevéből
A' Szenvedelmek' lángjai gyúladoznak;
'S mi könnyen vérzi-el itt a szív magát!
Az Ősz hontérő hattyúhoz hasonlít,
'S a' hegyszemek' varázs zajgásihoz.
Zöld mint a' pálmák 's az olaj' sudarja;
Eggy Angyal lépeget-fel a' mezőben;
Lehellte lélek, érzelmi szelídek.

A' csillagok tisztábban tündökölnek,
Komoly tűzökben lépve a' szent kapukból;
És a' mi fojtott szívvel méne-ki,
Most vágyva tér nyugodt honjába vissza. // *Sietve*
Gyúl a' biztos kerek, 's helyet fog a'
Tűzpad körül; kezdődnek a' regék
A' láng borzasztó perezegési mellett.

Ti Kedvesim! ha engemet közétek
Az Ősz vissza vezérl e? nem tudom.
Oh bár a' Vándorpályát ellökhessem!
De éljete ti boldogúl, s' nevem'
Hagyjátok ollykor nyájasan zenegni.
E' szív, mint a' szent Lyánypap' lombjai,
Bár szél kapdossa, csak valót beszéll.

[Eredetije: MTAK M. Irod. 4-r. 139. sz.]

5842.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek

B E R Z S E N Y I H E Z

Február, 1821.

Ez a' kis Pap jó fej és tiszta lélek. Szeressd magáért és érettem. Akkor osztán magadért fogod szeretni. Általam akara felvezettetni hozzád, 's én őtet e' megtisztelésért is szeretem.

[Autográf: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 122. sz.]

5843.

Kazinczy — Nyomárcay Józsefnek

Különös bizodalomú drága Jó Uram Director Ur,
érdemes barátom,

A' legforróbb szívvel veszek részt az Úr megtiszteltetésén.
Mélt[óságos] Báró Sennyei Úr tudja mely tiszta lelkű embert bír
az Urban, 's illő volt hogy bizodalmit bebizonyítsa. Az Urat érde-

mei 's a' Szerencse egyarányt viszik, 's én azt annál szívesebb örömmel nézem, mert tudom, hogy nekem 's gyermekeimnek javokra van az midőn illy gondolkozású barátom emelkedik.

Kevés napokkal ezelőtt egy Epistolát végzettem-el, melyhez még Septemberben fogtam volt. Azt hittem hogy szükségem van bizonyos dátumokra, melyeknek a' vers végében fel kell dolgoztatniok, 's azért halasztottam-el az elvégzést. De ismét¹ gondolat ért; elvégeztem. A' Festetieshez írt Epistolámat még ellenségim is javallással vették, 's minthogy ez ahhoz hasonlít, képzelem, ezt is úgy fogják. Megtagadtam tulajdon ízlésemet az övékéért, mert én a' verseknek ezt a' formáját nem szeretem. **Mi** mesterség olly két sorú verseket írni, melyben csak arra kell vigyázni, hogy a' két utolsó hang egyezzen, 's a' 6dik syllaba mellett Caesura essék? A' Rómaiak és Görögök az illy játékot nem vették volna versnek. De ha a' mi Olvasóink gyönyörűségeket lelik illyenekben, teljen kedvek. **Én** ezt arra a' ravaszságra használám, hogy némelly Neologismusokat vettem-fel belé: *Küpris*, a' görög forma és pronuntiatio szerint az az *Cypris*. *rózsálló* az az *rosige*, tudnilik *rózsaszínbe csapó*. A' festők a' szép kezeknek mindég ezt a' szint szokták adni. — Egyeberánt azt hiszem, hogy az én barátom némelly hamiskodó soromra mosolygani fog magában. Dr. Beregszászi Úr e' napokban nyomtattatta ellenem Patakon egy moeskos írást. Vagy nem értette szavamat, vagy érteni nem akarta, 's úgy bánt a' hogy kedve tartja. Még vallásomról sem felejtkezett-el, 's azt mondja *félig nyilván*, hogy sokaknak a' Keresztyén Vallás úgy botránykozás és bolondság mint a' Zsidóknak és Pogányoknak volt. Csak Rómát nekik, 's sorba fognak bennünket égettetni ezek a' mi Theologusaink. Maradok változhatatlan tisztelettel. Szép-halom Febr. elsőjén 1821.

alázatos szolgája Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levelek.]

[Melléklet a levél mellett.]

Gróf Kornis Mihályhoz

Egyik nagyatyja Erdélyi Gubernátor volt; az anyja pedig leánya az Erdély Thesaurariusának Gróf Teleki Károlynak, kit feje, szíve, tudománya, hazafiusága miatt nagy tiszteletben tart Erdély még most is. Maga ez az ifju Gróf igen modestus, csendes, minden jót nagyon szerető ifju, kit én méltán szeretek.

Hijába omlanak, barátom, könnyeid;
Atyád nem hozhatják-vissza nyögéseid.
Érez sarkai a' vad Halál' kapujának

¹ A kipontozott részekben a levél papírja ki van szakadva.

Soha nem nyílnak-meg halandó' jajának.
 Ebből áll a' vadnak egész felelete:
 A'ki lesz, ide jut; Zeusznak ez végzete. az az: Ezt ig...¹

Túrd a' mit túrni kell, 's leljen fájdalomában
 Lelked vígasztalást 's erőt önmagában.
 A' mi elmúlt, tekintsd örökre elmúlnak —
 Így kiált a' szükség 's az Ész a' búsultnak.
 Jó; de míg elfásulsz, áldd a' Természetet,
 Hogy a' szenvedőnek lágy könnyet engedett.

Élt már Prometheusznak agyagból gyúrt mive,	
De csak verni tudott, nem érezni, szíve.	az az a'
Homlokát illeté Pallász világával,	<i>Szép Küpris-</i>
Küpris, a' szép, keblét rózsálló ujjával.	Ez görög
'S ím a' buta agyag lát, eszmél és ítél	szóllás így.
Sóhajt, szeret, gyűlöl, vágy, útál, fél, remél.	Gróf Dezsőffy
Igazán emberré csak az által leve,	József gondol...
A' mit ajándékul e' kettőtől veve:	Egyik levél-
Észt, mely oltogassa a' szív' vad égését,	ben írta azt n...
Érzést, mely fenytse az Ész' tévelygését.	's én méltónak néztem fel... ²

Tedd te is, bár nehéz, a' mire intenek,
 'S midőn fájdalmaid el-el-süllyesztenek,
 'S az ész veszteséged' nagy voltát rajzolja,
 'S hogy mérték nélkül sírsz, ő még igazolja,
 Kérdd a' Szívtől, mit sug egy homályos Szent hit,
 'S derítsd-fel elmédnek komoly képzelményit,
 Csald-meg Szemed', s' tagadd a' mit az tisztán lát,
 Hajlasz barátodnak ha követni szavát.³

Mondd, hogy atyád még él, mert még él szívednek,
 'S vége a' halálban nincsen az életnek;
 Mondd: az a' szebb és jobb kezdetét ott veszi,
 A' hol porhajlékát a' lélek leteszi;
 'S a' mit egy szépálmom feste Scipiónak,
 'S Plátó 's Virgil költe, mondd te is valónak,
 'S meglát'd, a' Szív csudát, 's igen nagy csudát, tész,
 És hogy az nem rosszabb birtokunk mint az Ész.

Cicero in
 Somnio
 Scipionis

¹ Itt a levél papírja kiszakadt.

² A kipontozott részekben a papiros ki van szakadva.

³ A versszak áthúzott, eredeti két utolsó sora:

„S meglát'd, a' szív csudát, igen nagy csudát tész,
 És hogy az nem rosszabb birtokunk mint az Ész.”

Ugy van! még él atyád, barátja szívednek,
 Körülötted lebeg 's tanúja tetteidnek.
 Lát, midőn sírsz, hogy bár Zsigmondtól eredtél,¹
 Ki Erdélyt kormányzá, még semmit nem tettél;
 'S bár Teleki Károly volt hív anyád' atyja,
 Neved' csak vérséged' fénye ragyogtatja,
 Nem az önmagadé! — lát, 's örül sorsának,
 Hogy illy fiút ada házának 's honjának.

Síri, 's ha barátodnak intését tűrheted,
Szeressd a' ragyogást, 's vadd-meg, hogy szereted. (Voltaire.)
 Így sírt, 's nem tagadta nagy szíve' sirását,
 Ki a' Marathoni Vezér' (Miltiadesz) ragyogását,
 'S a ragyogást csak a' tettért irigylette,
 'S később' élte 's holta által érdemlette. (Themistoclesz.)

Két út viszen oda, a' hova szíved vágy,
 Ne nézzd a' vakító példát, nézzd ez mit hágy.
 Homály is adhat fényt, és a' házi-élet,
 Ha érdemek védik, és a' köz ítélet.
 Feledve lesznek majd korunk² sok' Nagyjai:
 Nem soha Festetics, soha nem Ráday.

Neked osztály-részül az a' fényes juta,
 Mellyen sok rossz kényén, sok jó vésszel futa. NB.
 Járd; de a' Szírenek ellen óvd füledet,
 Ne tagadd-meg soha ál fényért tisztetted.
 Bukj, ha kell, 's kívánja szíved szent érzése, — NB
 Atyádnak, kit siratsz, erre hív intése.

[Volta]irnek gyönyörű sora ez: *Rómaiak, én szeretem a dicsőséget*, 's [nem] csinállok titkot belőle. Ezt Voltaire Ciccroval mondatja. A' mi [em]berink csupa keresztyén alázatosságból vannak gyúrva. Az a' baj, hogy [a' di]csőséget osztán lopják is, ha módjok van hozzá. Nézzük a' Restauratiót. [Ne]m jobb volna e *megvallani*, 's nem *lopni* osztán, 's nem *koldulni*? — [E]zeknek a' mi verselgetéseinknek az a' haszna van, hogy az efféle sorokat megkapja az Olvasó, 's nemesedik általa. Mennyi ok van hogy nemesedjünk! Nézzük-e! csak Zemplényt, mik esnek itt a' keresztyén alázatos-ság...³

¹ Eredetileg: születéstől.

² Eredetileg: honunk.

³ Az utolsó szó a papírral együtt leszakadt a levélről.

5844.

id. gr. Török Józsefné, Horváth Borbála — Kazinczynak

[Sáros] n[agy] Patak. 22^{ik} Febr. 1821.

Tekintetes Úr!

Drága Kedves Uram Bátyám!

A' mint haza érkeztem megmagyaráztattam magamnak Tettes Tothpápay Úrral a' Fáy Barnabás Ő Nagyságával téendő Transactionk projectumát, mellyet úgy értelett meg velem, hogy három esztendeig a' megbetsüléstől kívánja Fáy Barnabás Ő Nagysága a' jószágot a' maga kezénél megtartani, azután meg három esztendeig nekünk arendába adni, azután 1000 Forintba esztendőről esztendőre birni, és oly módon kíván bennünket Örökségünkben kijátszani: azért tehát Mlgos Klobusiczky József Assessor Úrnak megírtam, én a' pernél maradok, a' Transactionora nem állok, az Árvák Örökségekkel nem játszok.

A' Groff Török József Ő Nagyságával történt szerződésünket is megértvén, helyesnek jónak találtam, 's mellette maradok.

A' Kedves Uram Bátyámmal tett abbéli egyezsünkhez képest, hogy a' 'Sarnói jószág iránt folytatandó perünk a' Kedves Ötsém Asszony Ő Nagysága és az én közös actoratusunk alatt folyjon, méltóztasson Kedves Uram Bátyám oly rendelkezéseket tenni, hogy az úgy a' mint célba vettük, és mentül hamarabb lehet elkezdődjön. — Én ezen expressusom által írok ezen dolog felől is eperjesi Procatoromnak Pothajeczky Péter Fiscalis Úrnak, méltóztasson Kedves Uram Bátyám is véle vagy levél által, vagy személyesen a' felől értekezni, 's ezen dolgunkat hathatósan előmozdítani. Mely felől is kegyes választ alázatosan kikérem.

Egyébbaránt magamat, a' Kedves Ötsém Asszony Ő Nagysága 's egész Úri Háza tisztelése mellett, Úri gratiájában 's tapasztalt igaz atyafiságába ajánlott maradok

Drága Kedves Uram Bátyámnak

alázatos szolgálója

Horváth Borbála

Grof Török Josef özvegye m. p.

U. I. Azon Transactio projectumát bővebb megvi'sgálás végett alázatosan ide rekesztve küldöm Drága Kedves Uram Batyámnak.¹

[Eredetije: MTAk. Régi és új írók 4-r. 264. sz.]

¹ A levélnek csak az aláírása autográf.

5845.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Ujhely, den 13 März 1821.

Hochverehrter Graf,

Ich war schon in tausend Sorgen, dass das MS meiner Siebenbürger Briefe und das andere Päckchen verloren gegangen sind. Ihr heute erhaltenes Schreiben vom 8ten dieses hat mich von diesen Sorgen befreyt. Ich bitte Sie unterthänig, mir diese Siebenb. Briefe durch den Grafen Anton, Ihren würdigen Neffen, zurück zu schicken. Ich habe das um so mehr nöthig, weil ich die Arbeit ohne der erstern Hälfte des Werks nicht fortsetzen kann.

Jetzt auf Ihre Bemerkungen, mein Herr Graf.

Nro 1. Die Stelle über die österr[eichischen] u[nd] mährischen Wirtshäuser will ich ganz auslassen.

Nro 2. Das Zimmer der Gräfin in Kraszna hat viel sehenswürdiges, aber auch mir scheint, dass ich dort zu weitläufig bin. — Meinem Gefühle nach muss jedes Porträt, gemahlt oder gehauen, idealisirt werden; ganz historische Porträts sind wenig werth; besonders gilt dies aber von Porträten der Plastik, und so sind die Köpfe von Voltaire und seinem königlichen Freund. Ich habe in diesen Briefen vieles gesagt, was ganz ausbleiben könnte u[nd] sollte; aber ich kenne mein Publicum, u[nd] glaubte diesem auch ausser seinem Platz manch Nützlichs sagen zu müssen.

Nro 3. Ihrem Wink wegen dem *Kegy* will ich gehorchen.

Nro 4. Die Stellen Méltás u[nd] Cynoscephalac sollen ausbleiben.

Nro 5. Die Legende auf dem Carniol ist die nemliche, welche Sic, mein Herr Graf, mir geben. Ich habe davon einen schönen Abdruck in spanischem Wachs. Die 4te Zeile blieb aber aus. Für diese hatte der Künstler keinen Platz mehr.

Nro 6. Ferdinand wurde *gewählt*. Aber er glaubte *schon vor der Wahl* ein Recht zu unsrer Krone zu haben.

Nro 7. Die Stelle von Rogendorffs Eifersucht gegen Révay will ich nachtragen. So auch die über Báthori Sigmond.

Nro 8. Szárny bleibt weg. — Starkschwachtasenkasten ist wohl nur im Scherze erfunden.

Nro 9. Der Schritt den Bruckenthal unter der angebotenen Theresia nicht that, war, dass er seine Religion nicht änderte

Nro 10. Um Bulcs sieht man grossze Strecken Landes, welche vor kurzem noch Wälder waren. Hic u[nd] da stehen noch die versengten Bäume, die man stehn lies, weil sie zu dick waren um ganz ausgehackt zu werden.

Ich glaube gewiss, dass die Übersetzung dieser Briefe an dem Original nicht vieles bessern lassen wird, und ich wage Siemein Herr Graf, unterth[änig] zu bitten, mir nebst dem ungr[ischen]

Original, auch die Übersetzung mitzugeben. Mit der ersten sichren Gelegenheit sende ich sie Ihnen mit dem innigsten Danke zurück.

Ich habe dazu noch keinen Verleger. Trattner bot mir seine freundschaftliche Dienste an. Aber bey ihm druckt man sehr incorrect. Ich will mit diesen Briefen auch Sallust und Ciceros Catilinarien, dann die Rede pro Milone, Marcello, Ligario und Dejotaro, dann das Somnium Scipionis herausgeben; und gebe dem Verleger die Briefe aus 7bürg[en] nur unter dem Bedingnis, wenn er mir auch diese 2 oder 3 Bände, mit dem latein[ischen] Text unter der ungr[ischen] Übersetzung, druckt. Graf Anton Mailáth nimmt Sallusts Catilina und Ciceros Catilinarien mit. — Ich schreibe meinen Sallust wieder um. Es würde mir unendlich lieb seyn, wenn Sie, mein Herr Graf, meinen Sallust einigen Freunden unserer Literatur zeigen wollten.

Mit der innigsten Freude sah ich in dem Anfang des Tud[ományos] Gyűjt[emény] Ihre ungr[ische] Hexameter. Ich würde Ihnen dies längst gesagt haben, hätte ich gewusst, wo Sie sich aufhalten. Diese sind wirklich sehr gut gerathen, und schreiben Sie ungrisch so gut, wie Sie deutsch schreiben, so gratulire ich Ihnen und unserer Literatur.

Prof. Kövy in Patak ist über Ihren Aufsatz contra Jankovics entzückt, und das nicht darum, als wäre er ein dumpf-eifriger Anhänger von Calvin; nein! gewiss nicht sondern weil er Ihre schöne Seele zu schätzen, und Sie ganz verstehen weiss. Einer meiner Bekannten fragte mich auf sein Geheiss, welcher Mailáth das sey, der diesen Aufsatz verfasst hat; und aus dem Munde dieses weiss ich, der ich ihn (den Prof. Kövy) kenne, wie sehr er über diesen Aufsatz entzückt war. Da ich mir an Sie denken kann, ohne dass mein Herz gewaltig schlägt, so war die Antwort ausführlich.

Das Zempliner Comitát hat mich beordnet, die Unordnungen, die in das Archiv eingeschlichen sind, zu heben. Dicses Geschäft und die Congregation u[nd] Sedrien halten mich hier auf. Wäre ich jünger, wie erwünscht wäre mir dieses Geschäft. Aber jetzt!!! Doch ich werde trachten das mir auch hier die gute Sache etwas zu danken habe. Als ich heute der 3te vor dem Vorsitz führenden V[ice]Gespann in der Congregation sass traten meine zwey Söhne in den Saal. Ich nahm den einen zur Linken, den andern zur Rechten. Sive pium hoc mavis, sive hoc muliebre vocari, ich kann auch dort nicht vergessen das ich Vater bin. Spät merkte ich, dass zwey edlen Menschen das gefiel. Doch die Knaben sahen schöne Säbel, und gingen hin. In 15 bis 20 Jahren können diese Kinder hier die Söhne der Cornelia werden.

Ihr unterthanigster Diener
Franz Kazinezy

5846.

Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek

Ponori Török Józsefnek Kazinczy Ferencz

baráti szíves idvezlését.

Megbecsülhetetlen ajándékaid, 's kivált a' Kalmár György 'Autographona, szívemet, Kerekesünk' Biographiája fejemet nyerte volna meg Néked, nagy érdemekkel ragyogó 's szeretetre igen méltó Ijju, ha mind kettejét rég olta nem bírnád. A' ki így gondoskodik másoknak örömeik eránt, az nem lehet nem nemes lelkű; a' ki pedig így ír, tiszteletünket érdemlén, ha semmi rónyt nem bírna is. Felélesztetted bennem azt a' régi hitemet, hogy ifjaink többek lesznek idővel mint mi öregek vagyunk; melly természetes is, minthogy az, a' ki irtva találta az utat, könnyebben futhatja-meg futását, mint a' ki idejét az irtogatásra vesztegette, 's Te, szeretett barátom, ezeknek számokban bizonyosan ragyogni fogsz. Szerencsét a' futáshoz! Felelj-meg a' Haza' reményeinek, 's ragyogásod' teljében szeressd annak négy fíjait, a' kit már akkor nem fogsz szerethetni. Emlékeztessd őket, hogy szeressék a' Szépet, a' Jót, a' Szentet; 's ha ál utra tévednének, mint atyjok' barátja, dorgálva, feddve, fenytve vezessd utba. Emíl fiam sokat ígér; a' többiről még nem szólhatok.

Kerekesnek Életét bepiszkolva küldöm vissza. Elrettentem midőn nevem előtt azt a' külvilág' titulusát pillantám-meg, 's minek nevem elébe a' Praedicátum? Regnum nostrum non est de hoc mundo, ezt mondá Idvezítőnk. Kitérlém Hamletem' dicséretét is, mert az ezt valóban nem érdemli. Szeretem én ha ott magasztaltatom, a' hol a' magasztalásra nem vagyok érdemetlen, és ha ollyanoktól magasztaltatom, a' kik magok is magasztalhatók, 's az a' bohó kevély alázatosság, a' mellyel annyi fursang játszik körülötünk és közöttünk, nekem sem nem vétke, sem soha az nem volt. Ismerem magamat, 's nem rettegek lárvá nélkül jelenni-meg a' Jók között úgy a' hogy vagyok. De midőn barátimat a' szeretet ragadja magasztalásomra a' hol feddést 's fenytéket érdelek, ott kénytelen vagyok őket kérni, hogy ne pirítsanak. Kitérlém nevemet egy más helyen is; nem akarom hogy miattam magadnak ellenséget csinálj. Ellenben a' hol a' Kerekes' javallását emlited, ott semmit ki nem töröltem. 'S ez elég jele egyenességemnek. Ha holtom után marczonglani fognak a' kiket most Orthologusaim és Neologusaim 's Antieriticám elnémitott, tedd a' mit barátság és igazság kívánnak, 's fessd characteremet ezen vonások után. Lehet e kevesebb gögü embert látni az életben, mint én vagyok? hogy hihetik tehát ezek, hogy én az Irók körében vagyok kevély? Ha vádolni akarnak, vádolják nehéz izlésemet, ne szívemet. Azok a' kik közelebből ismernek — —

att gyűlölte. Minekutána Irásai Stambulba küldettek, nem bánta másképen mint bánt. Szerencsétlen idők, melyekben egyik fél sem tévé a' mit kelle. Mennyi Magyar vér pazarlottatott-el haszon, sőt ok nélkül! — Széphalom April. 7d. 1821.

Kazinczy Ferencz

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5847.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Széphalom den 7 May 1821.

In Ihrem letzten Schreiben, verehrter Graf, hat mich nichts so sehr angezogen, als die schönen, treffenden, geistreichen Porträts. Die Ihnen die liebsten sind, sind es mir auch; und vielleicht zieht mich ein dunkles aber wahres Gefühl noch mehr gegen dem Arglosen, als den edlen freymüthigen. — Wohl könnte man aber über nicht Einen, sondern über Mehrere der Könyvesinálók die angeführte Stelle sagen: Wie doch die Gelehrten so — wunderliche Menschen sind. Sie tödten in sich das Schöne muthwillig und wegen dem lächerlichsten aller Dinge — dem Dünkel.

Auch bin ich Ihnen, edler Mann, für Ihre Offenheit unendlich verpflichtet, mit welcher Sie mir Ihre Ansichten über Kisfaludis Sonette und Canzonen mittheilen. — Es wäre unbesonnen, albern wäre es sogar, dass alle Stücke in den Poesien dieses oder jenes Dichters gleich vortrefflich und gediegen seyn sollen. So wie in einem Gemälde bald Pinselstriche und die unvollendete Arbeit des Künstlers uns vergnügt, in dem andern das vollkommen Ausgearbeitete: so ist es auch mit Gedichten; und ist denn in Horaz, im Pindar, in Göthe alles gleich? Wahr bleibt unterdessen, was Metastasio über Petrarchs Sonette sagt, dass in der ganzen Sammlung etwa 12 ohne Rüge seyn können. Ich hätte nicht Muth, hätte ich dazu auch Kraft sie gut zu übersetzen, vieles darunter für meiner Arbeit ansehen zu lassen. So auch in Gemälden grosser Meister — wo ihre Fehler nur das Alter heiligt. Ich scheine mir gegen Kisfaludi darum gerecht zu seyn, weil ich sein schöpferisches Talent gewiss so willig, so freudig nehme, wie keiner seiner Bewunderer, und ich kann irrig, einseitig, mit meinem verwöhnten Geschmack über diese Gedichte urtheilen. Aber Gaal mag über seine Regék sagen, was er gut findet, so wie über dem Geschmack der *ungarischen Schule* ich kann diese breit gehaltene Erzählungen, und dem Geschmack der ungarischen Schule gar keinen Geschmack abgewinnen, und sehr viele Sonette dieses unter uns ungarischen schöpferischen Genies beneide ich ihm ganz und gar nicht. Einige sind *Excellent* gedacht; kein grosser Dichter Seiner Nation könnte sich ihrer schämen. Aber nimmt man nicht nur das E-

dachte, sondern auch Ausführung dazu, wo ist das hier, welches sich mit Szemere's *Remény* messen dürfte. Schon ein Gedicht dieser *lieblichen Art* in unscondirten Zeilen! Doch einige finden darin Stücke, welche aus lauter Trochäen zusammengesetzt sind. Ich erinnere mich nicht auch nur eine Zeile solcher Füße gefunden zu haben.

Sie, mein Herr Graf, wollen dem 12§ meines Aufsatzes über unsere Prosodie mit meinem Namen bezeichnen. Was ich dort gesagt habe, weiss ich nicht, weil ich keine Abschrift davon habe, und die Arbeit in voller Eile gemacht war. Thun Sie hier und in allem was Sie von mir sagen wollen was Ihnen gut dünkt.

Balla hat in der Rec[ension] der Töltényischen Sonette über dem Reim viel wahres und Ersprissliches gesagt; ich möchte aber den Mann gern sehn der auch nur ein Gedicht von einem Bogen, nach seiner strengen Forderung, im Ungarischen, dieser reimarmen Sprache, reimen könnte. Ich habe Lust einen Aufsatz dem Tud[ományos] Gyűjt[emény] zuzuschicken über den *Reim*. Der Reim erweckt in uns Vergnügen durch die surprise, welche daraus entsteht, das zwey ähnlich scheinende Dinge unähnlich sind, und eines dem andern unerwartet folgt. Ein Nomen in singulari und ein anderes Nomen in plurali gibt surprise, nicht nur ein Nomen u[nd] ein verbum. — *Musen* und *Busen*, und *Jugend* und *Tugend* gibt aber keinen surprise, und also auch kein Vergnügen. Engem und zengem achteten meine Freunde in einem meiner Sonette nicht schön, weil in beydem das suffixum des *ÉN* vorkommt. Ich aber behaupte das diese zwey Reime excellent, und schon wegen den süßklingende zengem sehr angenehme Reime sind. De gustibus etc.

Sallust und Cicero müssen mit dem lateinischen Text gedruckt werden. Dies ist ein vehikel um mit unserer Jugend latein. Classiker lieb gewinnen zu lassen, und das thut Noth. Dann aber wird mancher Leser sich an manchen Dingen in Sallust stossen. Dann blickt er in den lateinischen Text, und erräth, warum der Übersetzer den römischen Különözö so und nicht anderst hat reden lassen müssen. Retzer schrieb mir, er sey oft genöthigt Voss's Homer aus den Händen zu legen, und dafür den griechischen in die Hand zu nehmen. Nur meine Bescheidenheit machte, dass ich ihn nicht zurückschrieb, dass Heyne in dem Übersetzer, welcher nicht für den Haufen arbeitet, dieses lobt. Auch sah ich, dass der grosse Freund der gewürzten, stark gewürzten Literatur der Britten den seichten Grund seines Freundes Ratschky theilt, und das Platte im Deutschen dem gewürzten vorzieht, und nebst Bescheidenheit lies mich auch Klugheit schweigen.

In meinem gestern erhaltenen Schreiben lese ich, dass bey einer academischen Solemnität in Göttingen ein Magister dem Stil des Joh. Miller hoch empor hob. Einer unserer Landsleute machte dem Panegyristen Einwendungen, u[nd] sagte: nubes et inania

captat etc. Heyne declarirte sich für den Tadler, ohne Millers grosse Vorzüge zu schmälern. Dieser vergleicht hierin Hormayrs Stil mit dem des Miller.

Hat jemand vor mir schon die Bemerkung gemacht, das Schillers Sprache nicht deutsch, sondern englisch ist? Ich wage über so was nie öffentlich zu urtheilen. Aber auf diesen Gedanken brachte mich auch seine abscheuliche, oft mir (bey ihm und bey Wieland) unnöthig scheinende Wortmengung. Wir Ungarn thun hierin besser. Wir vermeiden das Fremde, und machen dadurch die Sprache reicher; aber mahlende fremde Wörter nimbus, gloria (Glorie) brauchen wir zur Veredlung unserer Idéen.

Wie der deutsche Übersetzer der Erd[élyi] Lev[elek] dem Ungemach entgehe, das weiss ich wahrlich nicht. Ich war voller Erwartung, wie Sie mich aus meiner Verlegenheit den Weg finden lassen, den ich nicht traf. Ewig Schade dass ich auf mein gutes Glück nicht wagte, diese Briefe in ihren ersten Guss drucken zu lassen. Wäre nur dadurch die Liebe meiner Freunde nicht aufs Spiel gesetzt gewesen; ich hätte es gewiss gewagt. Winkelmann sagt in der Gesch[ichte] d[er] Kunst, die Kunst sey darum auf einem so niedrigen Grade bey uns, weil Genie seiner Flügel dort wo ein König schaltet, nie entfalten darf. Quid interest, ob König oder Freunde uns hemmen? Diese sprechen uns immer zu, selbst *Ihr* und mein edler freymüthige: du machst dir feinde. Soll ich den Wunsch meiner Leser, oder ihr Bedürfniss, den schielen und nicht selten schalen Rücksichten einzelner Menschen nachsetzen? Ja, aber Feinde mir zuziehen? — Nun so ich wenigsten den Beifall einiger Edlen. Was könnte all Gutes geschehen, wenn wir die fatale *Prudentia* nicht immer uns kalt zulispeln liessen! — Dank, Dank, Dank die autogr[aphische] Geschenke. —

Herrliche Sachen in Igaz's Zsebkönyv.

Und die edle Sprache eines Klauzál!

Ihr unterthänigster Diener
Kazinczy

[Eredeti: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 139. sz.]

5848.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Széphalom den 11 Jun. 1821.

Hochverehrter Graf,

Ruhen die accente (á, é, i, etc.) immer, oder doch meistens, auf den Wurzeln der Wörter? oder, quod idem est, auf den entscheidenden Sylben des Wortes?

Dies ist die Frage, welche Sie mir in Ihrem letzten Schreiben vorlegen.

Wir Ungarn haben Wörter, welche gar nicht betont sind. Fa, kebel, szerelem, tehetetlenek. Lesz ist Wurzel, unbetont. létel, étel, vétel, tétel — in diesen ist der Ton auf den Wurzelsyllben. Aber was werden wir von felém, roám etc sagen? was von falás, vevés, verés? — Ich glaube, unsere Sprache gleicht in dieser Rücksicht ganz der griechischen u[nd] lateinischen, nicht der deutschen.

Dass Sie, mein Herr Graf, sich ganz zum Ungarischen Dichter und Schriftsteller weihen, ist ein köstlicher Gewinn für unsere Literatur. Ihre Talente, Ihre hohe Bildung, Ihr Ton, den Sie sich in dem Umgange nicht nur der grossen Welt, für welche Sie erzogen waren, sondern auch in der Verbindung der edlesten Männer, wie Moritz Dietrichstein, an dessen schönen Brief ich nicht vergessen kann und will, dann die Musik, in welcher Sie sich einen überwiegenden Namen erworben haben, berechtigen uns zu stolzen Erwartungen. Gelänge Ihnen in dieser Ihnen bis jetzt noch ungeübten Sprache ein Lied, wie das *armen Vatershaus*, oder ein prosaischer Aufsatz, wie die schöne Zueignung an den deutschen Krieger mit dem Franz[ösischen] Namen und die an Ihre Frau Gemahlin, — und warum sollte so etwas Ihnen auch im Ungarischen nicht gelingen; so wäre das ein Kleinod, dessen wir und bis jetzt kaum zu erfreuen haben. Sie lieben Szemere und er liebt Sie, wie ich hoffe. Mein Rath, wenn ich Ihnen einen geben, dürfte, wäre, dass Sie nicht drucken liessen, bis er es liest. Wäre Szemere in meiner Nähe, ich würde gewiss nie etwas herausgeben bevor er es gelesen hat. Selbst ihn würde ich nicht blind befolgen; selbst ihn nicht: aber es ist immer gut, wenn man über den Werth eines Aufsatzes ihn hört. Ich kenne viele die nicht ungern ihre Meinung sagen: aber sie alle zusammen sind mir nicht Szemere. Er hat Geschmack und Grammatik: viele haben nicht beydes, oft weder das eine noch das andere.

Die grosse Fertilität von Kisfaludy Sándor beneide ich dem herrlichen Manne gewiss, ja ich bewundere sie an ihm. Die Stücke, welche ich aus seinen Himfy' Szerelmi in meiner Recension gelobt habe, sind Meisterwerke. Wären diese kleinen Gedichte in scandirten Zeilen geschrieben, dann wären sie das höchste in unserer Poesie. Auch so stehen sie hoch in der Zahl. Übrigens bin ich frey Ihnen zu gestehen, mein Herr Graf, dass mir Himfy unsern Autodidakten auf der Violin gleicht, die das Instrument geistreich streichen, aber für die höheren Reitze eines Gluck, Bach, ja auch nur eines Pleyel und Mozart taub sind; sie wollen nichts als magyar táncz. Erinnern Sie sich der aegäischen Ode von ihm an Festetics, welche das Tud[ományos] Gyűjt[emény] aufnahm? Und was sind denn seine Jamben im Hunyadi? (ich nannte *Jamben*, damit ich nicht über seine dramaturgische Schöpfung urtheilen zu wollen scheine.) Mir ist das Werk eben so unlesbar, wie seine Regék, und das nicht

wegen der scansion und schema, sondern wegen der Weitschweifigkeit und andern Fehlern der diction. -- Wissen Sie schon, dass sein Bruder Karl ein Gedicht in Arbeit hat in achtzeiligen Stanzen? Bey Gott, wir schreiten vor! schrie ich, als ich sie las. Ein warmer Pinsel, und die Sprache geheilt, edel; in romantischer Tinte. Ich bin stolz, im buchstäblichsten Sinne des Wortes stolz über die Liebe, mit welcher mich der edle Mann beehrt. Hätte ich diese verdorbene Menschennatur, welche Füredi Vida (Takács u[nd] Verseghy) in mir wittern, und könnte ich neben meiner und von meiner niemand leiden; so würde ich Berzsenyi, Szemere, Szent-Miklós, Kisfaludi Károly und Klauzál, wie Belzebub, und wie seine Gebrüder heissen, einen Engel des Lichtes hasst, lassen.

Meine ganze Hoffnung ist, nach dem Tode meines Ungvár-Németi, *Klauzál*. Ich glaube, in ihm beginnt eine neue Epoche unserer Literatur. Bis jetzt kenne ich seine Handschrift nicht, weiss nicht einmal wer er ist; mich verblendet also nicht Freundschaft. Aber seine Ode an Koháry, und sein Roman in Igaz's Zsebkönyv, *Róza és Kálmán*, sind herrliche Erstlinge. Seine Sprache gleicht der Sprache des Sallust; diesen sollte, nachdem mein Sallust erscheinen wird, *Klauzál* übersetzen. O dass mir die Beschämung noch werde ehe ich ad deos inferos abgerufen bin! Küssen, küssen werde ich den Räuber meiner Krone. Denn ich will Ihnen mein Herr Graf, nach der imprudenten Freymüthigkeit, die ich tief in meinen Charakter habe, nur gestehn, dass wo mir auch diese Krone nicht gegeben wird, ich sie mir selbst, stolz in meine Bewusstseyn, aufsetzen werde. Unstreitig ist das, sammt Emilia Galotti und Marmontels Contes, das beste, was ich versucht habe. Nun bin ich mit diesem Sallust vollkommen fertig. Jugurtha ist im Tone, welchen ich bey Catilina gehalten, übersetzt: in den in ihrer integrität auf uns gekommene Fragmenten, und den Episteln an Caesar habe ich aber mit der abscheulichen Lizenz der Franzosen gearbeitet: den Sinn aufgefasst, und in einer glatten, leicht verständlichen, spielenden, ja brillanten Sprache gegeben. Sallust erscheint in Catilina und Jugurtha in seiner römischen Toga: in den Fragmenten und den Episteln in frakk und pantalon. Takács¹ und Verseghy würden und werden nicht klagen können, dass ich den Ungar zu einem Römer gemacht habe, wohl aber zu einem Franzosen. Doch lasse man sie sagen, was ihnen beliebt. Wenigstens habe ich gezeigt, dass unsere Sprache eine Vielseitigkeit hat, wie keine ausser der Deutschen.

Ich habe in meinem frühern Brief an Sie, mein Herr Graf, nur sagen wollen, dass Schiller seine Wortmengerey so treibt wie ein Engländer, und alles so würzt, wie die Engländer. Auch ich lese nicht englisch; habe aber doch Englands Sprache mit andern verglichen.

¹ Kazinczy sajátkezű toldaléka a lap alján: Takács ist ja todt — von mir heiligst bedauert, denn er war treu.

Hormayrs Taschenbuch für 1821 sah ich noch nicht. Bey dem allgemeinen, mich ganz erdrückenden Geldmangel, legte ich mir die schwere Strafe auf, nur das allernothwendigste, unentbehrlichste zu kaufen. Mein Schwager hält die Succession meiner Frau bis auf den letzten Heller zurück, trotz dessen, dass er den Process gewiss verlieren wird. Aber er meint, *qui habet tempus, habet vitam*. Und ich bin Vater von 7 Kindern, Bruder von 7 Geschwistern.

In Igaz's Zsebkönyv werden Sie, mein Herr Graf, Podmaniczky's Roman (vielleicht nach Kotzebü) dann die Csáky Lóra, wegen der schönen anmuthigen Sprache und Vortrag, dann noch mehr Papps Reise mit Vergnügen lesen. Ich habe den jungen Podmaniczky complimentirt, und ihn auf seinen grossen Verwandten Joseph, und auf seine Ahnen die Ráday und Teleki erinnert. Bliebe bey ihm Schriftstellerey nur Leidenschaft, und nicht Spielwerk. Von ihm erwarte ich sehr viel. Er trat mit einem vortrefflich gearbeiteten Stück auf. — Lachen Sie nicht darüber, dass mein Name auf den gestochnen Titelblatte dieses Taschenbuchs erscheint. Das geschah ohne mein Wissen, und Wollen. Ich zeichnete den Tokayer Berg ohne Licht u[nd] Schatten, weil man von der Spitze des Várhegy bey Ujhely nichts als nur die contouren an einen Novembertag sehen konnte, u[nd] schickte Igaz die Zeichnung bloss darum, damit er sich den Berg seiner Heimath lebhaft vorstelle. Er liess die Landschaft hinzeichnen, aber die kürzere Seite ist durch die Schuld des Kupferstechers falsch.

Ihr unterthänigster

Kazinczy Ferencz.

[*Külön lapon*]

Da Sie, mein Herr Graf mit dem Administrator des Zempliner Comitats, dem Herrn Baro Tabulac Freyherrn von Malonyai verwant sind, so glaube ich, dass es Ihnen nicht unangenehm seyn wird, wenn ich Sie bitte, meinen Sallust seinem Kammerdiener zu übergeben. Seine Introduction geschieht in Julius, und eine sicherere Gelegenheit finden Sie nicht, mir das Päckchen zurück zu schicken.

[Eredeti: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 139. sz.]

5849.

Ráday Pál — Kazinczynak

Tisztelt kedves Barátom!

Melly édes meg-illetődéssel vettem kedves Leveledet, érezni nagyon tudom, de ki-fejezni azon érzéseimet gyakorlatlanabb a' pennám, mintsem annak elől-adásához hozzád intézett Levelemben

fogni mernék is. Esmérem jó Szivedet, esmérem boldog emlékezetű, elfelejthetetlen Nagy Atyám 's Ipam eránt viseltt indulatodat; tapasztaltam 's tapasztalom ujjabban erántam, 's áldott jó Ágnesem eránt való szives barátságodat. Köszönöm, Barátom, hogy Nemzetségem Nevéről, 's Eleim némelly érdemeiről emlékezni kívansz a' Tudományos Gyűjteménybe; de enged-meg egyszer'smind attól való tartásomat, hogy ezen általad való meg-tiszteltése Familiám-nak nem gerjeszt é irigyeket. Sokkal kedvesbb itélettel vagy TE Házam 's Személyem eránt, mint mások a' kiket éppen azon Hivatal magamra való Válasásával bántottam-meg, látya az Isten, akaratom ellen, mellyről Leveled végében emlékezni, Szerentsét viseléséhez kívánni, méltóztattál; olvasd-meg a' Tudományos Gyűjt[emény] VI. Kötet 129. lapját; bizonytságot ad cz Félelmem helyes vóltáról. Többet tudnék én ezekről írni, de halgatok inkább a' kedvetlen dologról; Szóval bővebben, ha az Isten öszve hoz bennünket. — Tellyesítém azomban Kivánságodat, 's készséggel felelek Kérdéseidre, ugyan is:

1.) A' Bibliotheca hány Kötetből áll, bizonyos Számát meghatározni tökéletessen nem tudom, mivel a' Könyveimnek nagy része nints mind helybe; mind az által mintegy 16. Ezerig, sőt inkább többször is lehet.

2.) Idvezült Atyám 1743^{ba} Május hólnap 30^{kán} született, megholt Julius 10^{likén} 1801^{be}

3.) Az Anyám Fáy Susánna, Születése napját és Eszterdejét soha sem tudtam ki-tanulni; több körülállásokat egymással combinálván azomban, úgy tartom, hogy 1749^{be} jött e' Világra,* — Lakodalmat 1767. tartottak.

4. 1782^{be} Martz. 8. emelte József Császár a' Familiánkat Bároságra; 1790^{be} Nov 18^{dikán} Leopold Grófi Diplómát adott.

5. 1783^{ba} Julius 28^{dikán} Honth Vármegyébe Adminisztrátor lett az Atyám, — 1785^{be} Aprilis 11^{dikén} a' Királyi Tábla Birójának neveztetett, 1786^{ba} pedig Septemvirális Táblához tette által József Császár. — 1792^{be} Taxa nélkül Belső Titkos Tanátssa; 1799^{be} Januarius 24^{dikén} Korona Örzőnek neveztetett-ki.

6. Én 1768^{ba} Martius Hólnap 31^{kén} Születtem Pétzelen; jó Feleségemet 1793^{ba} Majus 31^{dikén} vettem el, kinek Atyát jól esmérted, Anya pedig Radvánszky Rosália vala. — Ezen igen szerentsés és boldog házasságomba, két élő Leánnyal áldott-meg az Isten, Annával és Ersivel; az első Szerentsés Felesége Gr. Nádasdy Lászlónak; Ersimnek sem kívánok jobb áldottabb férjet.

7. Két jó reménységű Fiaim, kik Nagy és Szép Atyok neveit viselik, tökéletessen Szerentséssé teszik életemet, ki még eddig meg-elégedtem Sorsommal; nagyra soha sem vágytam, 's Házam népe kebelébe leg több gyönyörűséget leltem. A' Fiaim Posonyba tanulnak; László Született 1804^{be} August 31^{kén}, Gedeon 1806.

* [Ráday pótlása :] meg-holt 1816. Febr. 29.^{dikén}

Junius 23^{dikán}. Reménylém, ebből a két Fiuból mind a Hazának mind Sz[ent] Vallásunknak Haszon-vehető embereket nevelek; ajánlom őket Kegyeségodba.

Ezek azok a' Tárgyak, melyekről nagy betsü Leveledbe tudakozódni méltóztattál, 's melyeket Szeméremmel, nehogy kérkedni láttassam, de hogy szíves barátságod ellen ne vétsek, egész készséggel Véled közlök. — Nagyon Sajnálom, hogy áldott emlékezetű Nagy Atyám némelly aprólékos Munkátskái, Versetskái, el-tévedtek. Több szorgos keresés után is, reájok nem akadok; többek meg-érdemlettek talán közülök, hogy a' Kinyomtatás által, az el-enyészéstől meg-mentettek volna, de hihető, Szegény jó Atyám, a' ki nem szeretette, midőn a' mi Kedves 79. Esztendő's ártatlan Öregünk ifjai tüzzel versetskéket koholt, el-égette azokat. Grófnédát 's Téged, Ágnesem velem együtt tisztel, én Kezeit tsókolom, 's meg-külömböztetett, igaz, örökös tisztelettel barátságodba ajánlott, állandóan maradok

Pétzel Julius 9^{dikén} 1821.

alázatos Szolgád
Ráday

[Kazinczy kézírása:] Gróf Ráday Pál,
Cs. Kir Kamarás, és
Fő—Curátor a' Dunamelléki
Kerületben

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 45. sz.]

5850.

Kazinczy — Balla Károlynak

Tekintetes Balla Károly Pest Várm[egyei] Kapitány Úrnak

Kazinczy Ferencz

szíves tisztel[etét] baráti üdv[özlését].

Nagy tekintetű férjfiu, érdemes társam, barátom! A' könyvek küldése által engem kimondhatatlanul leköteleztél, de mind a' hármát olyannak találtam, a' millyennek képzeltem. Kín, nagy kín azokat végig olvasni. Rettenetes az a' józan És z, a' mire bennünket a' *Nagyságos Consiliárius Ur köteles szolgája* az Országglási hatalom által szeretne rá korbácsoltatni (lásd Előbeszédét a' Tiszta Magyarságban), hogy Egységünk legyen, sine qua cultura ne cogitari quidem potest. Gondolnám azonban, hogy ez az Egység' barátja csak azon feltétel alatt óhajtja azt az Egységet, ha az ő józan Esze' sugallatai fogadtatnának-el Egységnek, 's az Ypsilon eltolhatná a' Jottát; különben inkább az Anarchia mellett maradna, melyet most olly veszedelmesnek tekint. Keresztényeni magam' megtagadásával fogtam a' két könyv' olvasásához,

's feltevém magamban, hogy ha jót mondand, lemondok eretnekségeimről: de ez a' két könyv még inkább megerősíte eretnekségeimben. Megengedi hogy új szokat csináljunk, de csak úgy ha jó formatioval, 's maga m a g y a r t a l a n t csinálja, melly valóban igen magyartalan szó. Dúl fúl, hogy rontjuk a' Germanismusokkal a' Nyelvet, ő pedig ö s z v e t a r t j a (zusammenhalten) az Originallal a' Másolást; Nekia' Sonett magyartalan, 's azt SonettÁva csinálja. Szeretném látni, mint táncolna ő egy MenuettÁt, 's gondolom, az nem volna magyartalan MenuettA. Én nem tudom, micsoda gyönyörűséget találhattak abban a' nagy Istenek, hogy két illy egygyüvé férhetetlen teremtetést teremtenék, mint az a' menuettÁzó németetlen, francziátalan, olasztalan, ángolytalan ember, és én. Szerencséjére Nyelvünknek úgy látom, hogy Íróink közt még eddig egy sínes, a' kit az ő sok és potrohos könyvei a' józan Észnek megnyerhettek volna, noha erőszakot és fortélyt munkába veve, hogy bennünket tanítványaivá tehessen; a' józan Ész és a' Chróma mellett is mindnyájan iszonyodunk az ő azokOt a' görögökOt, törökökOt, tökökOtjeitől, 's alkalmasint azt hisszük, hogy a legiszonyosabb Nyelvrontó az, a' ki csak egy két új szót csinált, hanem az, a' ki a' Paradigmákat mind felforgatta. 'S úgy beszél e a' curio mint az ő magyartalansággal-nem vádoltatható Aglájája? És hogy megboldogistenez! Szegény ember! Szánni kell, hogy ennyi tudománnyal, elkészüléssel, izzadással semmire sem tud menni, míg mások javallást, legalább némelyeknekél, találtnak.

Ha a' Sonettnek kellene Magyar Név, én azt inkább z e n g é - nek nevezném. De minek az? Ne magyar nevet igyekezzünk adni, hanem jó magyar Sonetteket.

Ha azt kérded, hogy mit ítélek azokról, a' miket Töltényinek mondál, úgy azt felelném, hogy nagyon elnehezítéd a' Sonettek' dolgozását. A' rímekben gazdag olasz nem olly kényes mint ti akartok lenni, 's a' Bentinelli' szava sokakat tévedésre viszen. Rövid lévén a' Szechema, minden hiba inkább megtetszik a' dalban; de a' mi más rövid dalunkban helyt talál, helyt talál itt is. A' hév érzés, a' játszó képzelet, a' csínos, gondos, válogatott beszéd, az olly rím melly a következőt el nem árulja előre, 's szépen, legalább nem-rútúl, hangzik, nekem elégnek tetszik a' Sonettben is. Egy barátom azt jegyzé-meg Sajkámra, hogy a' között kétszer fordul-elő rímjeiben, 's Petraréára emlékeztetém. A' ki másodszor hallja, felejtí hogy már hallotta egyszer. Ugyan-az azt jegyzé-meg, hogy nem kedvesen hangzik egymás mellett a' 'S szírtjeit... Verseghi pedig azt mondja, hogy ezt olvass ki sem tudja mondani az ajak. Mi lenne abból ha ezt és azt igaznak mondanánk, 's a' szép vagy nem-szép zengést az egyes hangok csinálják e, vagy az egész folyamatja?

Elj szerencsésen, és fogadd-el köszönetemet mind barátságodért, mellyel boldogítál és a' mellyet ajánlasz, mind csudálást

érdemlő H u b ádért. Többet illyet, és hosszabbakat. Tőled illyeket szabad várnunk. 'S új Sonettát, mint az Ajándék-ívben! — Széphalom, Júl. 20d. 1821.

Szemerét és Kisfaludy Károlyt ölelem. Ne élj vissza levelemmel, az az ne láttassd olyakkal, a' kik bölesebbek, mint hogy a' lélek' gyúlóságait eltűrhetnék. Nehéz satyrát nem írni.

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levelek.]

5851.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Széphalom d. 20. Aug. 1821.

Hochverehrter Graf,

Ihr braver Neffe Graf Anton hat die Gefälligkeit gehabt, mir meinen Sallust zu übergeben. Baron Malonyai hat ihn den Tag seiner Inauguration zum Assessor des Zempliner Comitats ernannt, und mein Compliment, welches ich ihm darüber gemacht, war, dass er seinen Richter Stuhl bey der kön[iglichen] Tafel haben möge. Ein würdiger Zweig des Hauses, welches uns so viele grosse Männer gab.

Der Einzug unseres Administrators war königlich. Als er die Fähre an dem Sajó bey Köröm betrat, empfing ihn eine Laube, in die die Fähre umgewandelt war, mit dem Vers des Prof. Kézy, an dem ich aber etwas bessern musste.

*Örvendez a Sajó, 's zugnak vig habjai,
Midőn szélére ér a nagy Malonyai.
Szép folyam, vidd-álta! Zemplény' határára,
Csókolgassd nyomdokit, 's add néki tudtára,
Hogy a' kies Megye repes örömébe',
Lelkes Kormányzóját fogadván keblébe.*

Kézys Vers gefiel niemanden, man forderte von mir einen andern. Ich gab das, was ich hier unterstrichen habe, und nun ward der Vers beklatscht, als wenn es was grosses wäre. Sie wissen, mein Herr Graf, wie wenig ich Alexandriner, und dazu noch in unschändlichen Zeilen schätze; und ich glaube nicht unbescheiden zu seyn, wenn ich sie anführe.

Baron Wenckheim, seine zwey Schwäger die Orczy, Lőrincz und György, und Vincenz Festetics kamen mit unsern Administrator und gewiss als ein omen laetissimum. Er speiste den 4ten Aug. zu Girincs bey dem Assessor der kön[iglichen] Tafel Jopseph Almásy, die Nacht brachte er in dem Almásischen Schlosz zu Szerenes zu. Überall empfing ihn eine haranguirende Deputation. Dem 5ten speiste er in dem Schlosz zu Patak, wo die Zahl seiner Begleiter schon auf 200 zuwuchs. Und so kam er Abends, durch

die Insurgenten, dann durch die Truppe der Hayducken, u[nd] der Comitats Hussaren unter dem Donner unserer Kanonen u[nd] Mörser, und Feld Musik an. Vor dem Comitatshaus stieg er aus, u[nd] wurde vom V[ice] Gespann Szemere ungrisch salutirt.

Den folgenden Tag empfing uns der liebenswürdige Mann fürstlich. Seine ungrisch sehr schön gearbeitete und sehr schön recitirte Rede war des allgemeinen Beyfalls, ja Bewunders wirklich wert. Seine erste Sitzung war kurz, denn nun ging er und alles was in der Sitzung war, zu dem Denkmal unserer bey Raab d[en] 14 Jun 1809. gefallenen. Vier Fahnen waren an das Denkmal angelehnt, die 5te in der Hand des Standartsführers. Obrister Kammerherr Kandó empfing uns zu Pferde. Ober Notar Adam Szirmay las seine Rede vor, und nun antwortete ihm Kandó mit seiner starken, gedämpften Stimme. Wenkheim, Oberste von der Pester Insurrection, B[aron] Laurenz Orczy, der bey Raab eine Wunde erhielt, Festetics der mit Vater und Bruder bey der Insurrection war, und Graf Joseph Desóffy, der 1805. seine Bücher mit dem Schwerdt umtauschte, machten die Scene interessant. Ich führte meine zwey ältere Söhne an den Fuss des Denkmals hin.

Dann erfolgte das Mittags Essen, und Abends Illumination und Ball.

Ich sass an der Seite des Grafen Jos. Desóffy als der Oberste von Wilhelm Hussaren mit seinen Offizieren kam. Ich machte ihnen Platz, und ging zum 2ten Tisch herab, im Hofe, wo alle die speisten, die im Saal Platz nicht mehr fanden. Und da war ich Zeuge einer Moralität, die mich entzückte. Als man die Gesundheit des verehrungswürdigen Obergespanns Grafen Joseph Eszterházy trank, erschall sein Vivat nicht e i n m a h l, nicht d r e y m a h l, sondern s e c h s m a h l nach einander, und das in langen dumpfen Zügen. — Auch ward seit der Administrator erschien, kein Mittags essen genossen, ohne dass unsere Zempliner, durch den Anblick der Orczy an ihren Vater, den geliebten Obergespann, erinnert, ihre Gesundheit und sein Andenken ausgerufen hätten. Laurenz Orczy dankte dafür bey dem Abschiedsmahl in einer Rede, die er vor Empfindung verwirrt hat. Wir verstanden seine Verwirrung.

Der Administrator führt das Ruder in kräftigen Händen. Er hielt Sitzungen 5 Tage nach einander; es ist niemand da, der nicht sah, wie sehr er seinem Amte genug ist. Einige fingen an sich zu regen, aber er imponirte. Und seine H a l t u n g! — Für mich war es eine wahre Augenweide ihn in seinem Stuhle zu sehn. Ich dränge mich nie an die Gefeyerte; nie! Auch habe ich das nicht nöthig; denn ich bin ohne Ansprüche, ohne Hoffnungen. Um so wahrer ist mein Wort.

Der Administrator schlug die Bitte seinen Sohn zum honoraren V[ice] Notár zu ernennen dem Assessor der kön[iglichen] Tafel Joseph Almásy ab, und seiner Schwägerin in Topolóvka die Bitte, ihren Fiscal zum Assessor zu ernennen, gleichfalls ab. Er spielte

die Rolle des Mannes, der das Gefühl seiner Würde hat, excellent, und das ohne jemand seine Grösse empfinden zu lassen. — Man fragte mich, wie ich mit dem Administrator zufrieden bin, u[nd] ich sagte, ich sey es schon aus aesthetischen Gründen unendlich. Alles zeigt uns Adel und Hoheit.

Ich unterhalte Sie verehrter Graf, mit Nachrichten dieser Feyerlichkeit. Ich habe ähnliche Aufzüge in Menge gesehen, doch keine schönere in jeder erdenklichen Rücksicht. Geist, Herz, Ohr und Aug waren jetzt ergölzt. Literärische Nachrichten fehlen mir jetzt.

Sallust wird in ein paar Monathen fertig, und ich schicke ihn an Igaz. Er mag zusehn, ob er ein Mittel finden kann, das MS. herauszugeben.

In Major Cserei haben Sie, mein Herr Graf, einen Mann gefunden, den ich nie genug lieben kann. Ist er noch in Wien?

Ich verharre mit der innigsten Verehrung

Ihr unterthänigster Diener
Fr. K.

[Eredetije: MTAk M. Irod. Lev. 4-r. 139. sz.]

5852.

Komlósy László — Kazinczynak

Tekintetes Úr!

Nevezetes marad örökre Lelkemben azon fényes Nap, melyet Tettes ns Zemplén Vármegyében a' feő Ispányi Hely Tartó Ur Eő Nagysága Behelyheztetése alkalmával eltölteni szerentsém lett — mély Honnyosi Benyomásoknak Napja volt ez, lágyult Mejjemben; de engedjen meg a' Tettes Ur, nem mesterkézett — hanem Eredeti Erzesimnek, ha azt mondom, hogy legemlékezetesebbé tette rcám nézve azon idő pontot az; hogy a' Tettes Urat — kit eddig tsupán Tudományos Írásaiból — s mások Előterjesztéséből ismérhettem, személyesen is tisztelni bötses alkalmatosságom lett: Szégyenlettem ugyan is, hogy a' Tettes Urat — kinek Hazánk Határai keskenyek — én nem esmérhettem.

Az a' Tisztelet, melyet a' Tettes Úr maga iránt Bennem akkor lobbantott, méginkább öregbedett akkor, midőn Zemplényből lett Hazajövelelemmel útamát Munkáts felé folytatván, a' Tettes Urnak hozzám intézett Levelét a' Postán találtam — azt az igéző Levelét melynek Én, mintegy Szentségnek örökké bókolni — és Maradékimnak is Erekje gyalánt el tenni fogok — akkor pedig, midőn az Újság Levelék a' Tettes Urnak felöllem — magamat meghaladó módon lett emlékeztését mutatták el merülésem végételen lett! Itt jutott édesen eszembe az, amit Phodrus mond:

Mihi parva laus est, quod Tu, Tibique similes Vestras, in Chartas Verba transferis mea.

Én érzem ugyan, hogy az a' valami — mely a' Tettes Urat ily Tanuságtételekre vezette, nem Én bennem — hanem a' Tettes Úrnak Embert szerető szívében, 's egyenes Lelkében van — oly tiszta léleknek bélyege ez — mely nem tartván tsupán abban gyönyörűséget, hogy maga a' Világi zavarokon túl emelkedhetett, azt óhajtaná, hogy másokat is maga után ragadhatna, oh mely nemes — és az önszeretet szennyeitől, mely igen meg menkedett Indulat! hogy ez valósággal egy ily higgadt forrásnak folyamatja Tanuja előttem az; hogy a' Tettes Ur irántam való Nemes Gondolkozásának erőssítésére, a' legtermészetibb, 's ugyan azért leg szentebb Erzést, az Atyai Indulatot hívja Tanúnak: Azt mondja ugyan is Levelében; hogy *ha Úri Magzati oly állapotban lennének, mellém kívánná adni gyakorlás végett, hogy engem tévén példánnyokká, belőlők ily Emberek válhatnának*, ha igaz az, hogy: *Fortes nascentur fortibus*, ugy csak Attyok Nagyságát kell példányul tenni; de annál nagyobb dítőséget igyekszik reám háritani a' Tettes Ur hogy ily Nagyoknak is engem választana például — és ez az a' mi reám nézve valóban fel emelő: Mert a' mit egy szerető Atya, fiaira nézve boldogítónak véll, az leg alább annak figyelme előtt csak ugyan nem lehet semmi.

Nem vétkezem tehát, ha örömet nyilatkoztatom abban, hogy tehettem valamit olyat, mely a' Tettes Úrnak Tetszését meg nyerhette, és reménylem, nem fogja azt is a' Tettes Ur kedvetlenül venni, ha ez oda ragad el engem, hogy itten némely Írásimat a' Tettes Úrral közleni bátorodom, annyival inkább, mert egygyikéről személyesen is ajánlást tettem vőlt.

Az Első, a' Tettes Úr által ugy neveztetett Bereghi Innepnek be jegyzése.

A' Második annak bejegyzése, midőn Megyénk az Ujj Katonákat felajánlotta; ezt azért közlöm: mert a' Tettes Úrnak szerentsés öszvejövetelem alkalmával talán harmadik szava is mindjárt az vőlt hozzám, hogy az ujj Katonákat meg adtuk? — Az Eő Fel-ségéhez tett Felírás is e' szerént lett, a' mint itt le íratott.

Harmadik az a' Beszéd, melyet All Jegyző koromban akkor tettem, midőn a' Nemes felkölt sereg 1809^{ik} Eszt. Megyénk-ből ki ment.

Negyedik az ezeknek vissza jövetelék alkalmatosságával 1810^{ik} Eszt[endőben] általam tart[ott] Beszéd.

Ha ezek a' Tettes Ur figyelmét meg nyerhetik, lészen még szerentsém némely más Hivatalos Írásaimmal is szolgálni, mert a' magános elmélkedésektől egy felőll igen szorgos Hivatalom, más felőll a' föld fele vonszó Honnyi környűll állásaim el zárnak.

Be mutattam a' Tettes Úr köszöntését a' Bereghi, sőt keveset mondok, a' Magyar Haza Trasybulusának — a' ki valamint minden Nagy, és szép iránt, igen érzékeny; ugy a' Tettes Ur kifejezéseit is szív beli gyengédedséggel vette — sőt meg is hagyta

Nékem, hogy részéről is jelenteném ki azt hogy a' Zemplényi Öszvejövést a' Tettes Urral kötött Ismeretség reá nézve is leg behatóbbá tette.

Ugy értettem All Ispányomtól, hogy most Egerbe jártában Zabólechban öszve jött volt Tettes Szemere Albert Urral, aki azt fedezte fel, hogy engem minden gondossága mellett sem talált fel Zemplénbe, és azért felöllem nem egészen kémélő Jegyzést tett, ha a' Tettes Úr vele szembe lépzen, méltóztasson Eszébe juttatni, hogy maga a' Tettes Úr ismértetett meg vele akkor, midőn a' Kolorédóval és Izdentzivel való Történeteit, és azt is, hogy Ur a Páll mellett, a' Felség előtt mit tett — elő beszéllette — Én ugyan meg esmérem magamban azt a' fogyatkozást, hogy a' Természettől kieszkedő Tulajdonságot nem nyertem, hanem Andalgó inkább, és magamban zárt, mint Nyájas vagyok; de azért Embergýülölő, és durva még sem vagyok. Egyébb iránt tapasztalt Emberi szeretetében ajánlott tisztelettel vagyok.

A' Tekintetes Urnak.

Beregszászban September 25^{kén} 821.

Alázatos szolgálja

Komlósi Komlósy László mp

[Eredetije: MTAI Irodalmi Levelek.]

5853.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Eperjes den 6ten März 1822

Hochverehrter, hochgeliebter Graf,

Ich erhalte diesen Augenblick Ihr mir sehr theures Schreiben vom 31 Decemb. Sie kennen meine Verehrung, meine Liebe für Sie, und ich habe nicht nöthig, Ihnen zu sagen, wie sehr mich dieser längst erschte Brief wieder aufrichtet. Es ist so lange dass ich Sie nicht sah, dass ich von Ihnen nichts wusste, und ich habe besorgt, eine Krankheit oder Unannehmlichkeiten, welche vielleicht eine Krankheit überwiegen, wenigstens beykommen, haben Sie anfallen können. Sie geben mir wieder einen Beweis Ihres unschätzbaren Wohlwollens, und ich bin ruhig.

Dass Ihnen mein Epigramm gefallen könnte, habe ich wohl erwartet, und ich freue mich unendlich zu sehn, dass ich mich in meiner Erwartung nicht getäuscht habe. Auch mein Inneres, meine ganze Denkungsweise ist darin ausgesprochen. Das ist meine durch Irreligion erläuterte glühende Religion. Gábe Gott, dass dieses Epigramm von vielen verstanden würde. Lassen Irreligion, wie Herder sie nennt, ist die Pest der Menschheit; das, was dieser entgegensteht, erniedrigt den Menschen; diese, die m e i n e, ist uns Trost und Stütze; diese ist uns a l l e s; mir gewiss a l l e s.

In kurzem zeigt Ihnen Igaz ein Gedicht *a' Bünösök*, von welchen ich auch hoffe, dass die Ode (numerisque fertur lege solutis) Ihnen gefallen wird. Diese ist der Aurora zugebracht, und nicht meinem geliebten Freunde Igaz. Ich wünsche, dass sein Taschenbuch so wie das des edlen Kisfaludy Károly bleiben, lange bleiben, und mit einander mit aller Erbitterung des edlesten Stolzes wetteifern. Ich mag in keiner Sache Monopolen, denn sie führen uns zur Einseitigkeit, und bin versichert, ich bin gewiss, dass uns nur Reibungen abschleifen können, weil uns andere Mittel des Abschleifens fehlen. Aber Reibungen sollten wo nicht freundschaftliche, doch ein anders als edle seyn. Wir prangen ewig mit unsre hazaszeretet, und können nicht ertragen, wenn jemand unserer Person oder unsern Dünkel von uns selbst, etwas nahe tritt; wir predigen ewig Bescheidenheit, Demuth; aber wehe dem, der uns merken lässt, dass er uns nicht anstaunt und bewundert. Vos estis sal terrae, sagte der Herr zu seine Jünger; und so ein sal sollten auch die Schriftsteller der Nation seyn. Das würde gewiss an die Nation stark und gewaltig wirken, und unser Beruf sollte ja kein andrer seyn, als diese immer mehr zu werden.

(Dass ich ja nicht vergesse, dass Gregor Berzeviczy eines plötzlichen Todes den 11 oder 12 Febr. starb. Er wollte den Geburtstag des Monarchen mit einer Musik feyern, und während dass er mit diesen Veranstaltungen beschäftigt war, fiel er todt um. So erzählt es jeder hier.)

Ich tödte meine lange Weile hier mit der letzten Überarbeitung meiner Erdélyi Levelék. Die vielen Rathgeber haben mir den Kopf verdreht. Es ist sehr lange dass ich das MS, unberührt liegen liess, und nun las ich es, wie ein fremdes Werk. Ich schriebe diese Briefe mir und nicht meinen rathgebern zu lieb, und so rechne ich darauf, dass Sie, mein Herr Graf, damit weniger unzufrieden seyn werden. So wie ich mit dieser Umarbeitung fertig bin, übergebe ich das MS der Presse.

Der Starrsinn meines Gegners im Processe ist fast ohne Beyspiel, und weil er Unrecht hat, und doch siegen will, so spielt er spectaculöse Spiele. Ich will mit Weib u[nd] 7 Kindern lieber arm seyn, und reiche Edlen anbetteln, wenn es so weit kommen sollte; aber betriegen, stehlen, Imposturen spielen werde ich nie, nie! — In Decemb. habe ich für meinen Procurator eine Information aufgesetzt, von welcher man das Urtheil fällte, dass es sehr gut lateinisch geschrieben ist. Ich schickte also den Aufsatz an Prof. Kézy, um doch zu hören, ob ich das Lob verdient habe. Auch er schrieb in dem Ton zurück. Ich setze Ihnen verehrter Graf wenigstens eine Stelle her, und das darum, damit Sie sich überzeugen, dass Sie Ihre Achtung keinem unwürdigen geschenkt haben. Durum est, et asperum, illas (nehmlich sorores) successione in Kázmér privare, successione in Pászthó et Sávolý ob commoda maseulorum jam privatas, dum frater T[örök]

partes earum vi occupatas vi tenet, et in sororibus, aliud de se meritis, non injuriam suam in Ónod, quae nulla, sed falsas tantum spes suas ulciscitur. — At filialis pietas sororum in patrem opt[imum], justissimumque quos terra coluit virorum (das war Ludwig T[örök] gewiss) addi ad has preces unum adhuc jubet. Indignum est, ut memoria talis tantique viri, hominis frugi et sobrii, beandis unice prolibus intenti, rei suae auctoris, domus restauratoris, (sein Vater hat 900, 300, also bald eine Million auf Wiener Scheine reduciert, verzehrt) qui nomen a majoribus acceptum et eminenti munere publico cum dignitate gesto, et fama eruditionis non egregie tantum tuitus est, sed illustravit etiam, irreverenti et veritate aliena narratione laceretur; indignum est, ut proles talis tantique viris matrisque matronae venerabilis (quae Bona inter proles suas praecepto mariti Acquisitoris obsecuta, dividi etiam tum volebat, ubi von dem Sohne gezwungen nolle videretur) inter se litigent, animumque suum erga se invicem exacerbare sinant, exacerbentque. Controversia haec inter proles eodem sanguine cretas melius poterat amica rerum illustratione pensitationeque momentor, sopiri, und ich erzähle, wie ich ihm die Proposition gemacht, dass die Frage durch ein Compromiss verpflichtet werde, und ihm frey liess, das praesidium dabey seinem innigsten Fr[un]de, ja, dem Bruder seiner Frau, zu übertragen, und dazu für sich zwey Assidenten zu wählen, wo die Schwestern (2 an der Zahl) nur Einen für sich wählen werden. Er ging es nicht ein, denn er sah, dass er das Gut so gleich wird herausgeben müssen.

Villi Tánecz ist ausserst interessant, u[nd] wie es zu erwarten war; das aber hat alle meine Hoffnungen übertroffen, dass Sie, mein Herr Graf, der sich so lange nur der deutschen Versification gewidmet haben, sogar ottave rime wagten, und glücklich bestanden haben. Sollte ich aus der Aurora etwas selbst geschrieben zu haben wünschen, so ware das die äusserst méltóságos, cgy-szerű és lelkes Darstellung von Horvát István, Kisfaludis *Élet korai* in ottave rime, und das schöne Lied von Kölesei, *a' Szép Lenka*. Das mittlere Gedicht ist reich an Blumenschmuck; Kölcseys Lied hat Philomelentöne; und Horvát erscheint als Heldensohn des Vaterlandes u[nd] Held der Sprache. Meinen Helmezi hätte Plato zugerufen was er dem Xenoerat zurief. Es ist nicht genug, dass unsere Sprache kraftvoll sey; sie soll auch süß seyn, besonders in der Übersetzung eines italienischen Gedichts.

Und nun zum Schluss eine Nachricht, welche Sie entzücken wird: — Kisfaludy Sándor ist mir ausgesöhnt. Es ging sehr schwer, aber es ging, und ich drücke die Augen über manches zu, damit es noch mehr gehe. — Ich hielt von Anfang her damit, dass wir ohne Recensionen nichts gewinnen werden, und dass diese den Schriftsteller bedachtsamer, die Leser aufgeklärter machen müssen. Dunst und Dampf kann nur durch Gewitter vertrieben werden. Ich, aber nicht allein, gaben also Recensionen. Ich theilte aber

meine Recensionen dem recensirten Auteur sehr oft mit; so auch Kisfaludy. Er war höhlich beleidigt, u[nd] antwortete mir nicht, schrieb mir nie mehr. Ich hätte die Recension zurückhalten sollen, u[nd] ich liess sie abdrucken. Dies beleidigte ihn noch mehr. Verleitet durch Schillers Xenien (die ich aber nie sah, sondern bloss aus Nachrichten kannte) gab ich die Tövissek u[nd] Vir[ágok] heraus, und nun war die ganze Welt wider mich. Credit enim manare poetica mella se solum — — — Takács wüthete, u[nd] so entstand der schreckliche Hass der Transdanubianer. Takács u[nd] Horvát Endre steckten die Fahne aus, und es waren viele die sich zu sie schlugen; auch die, die mit Gewalt eine Academie d.s Quarantes bey uns haben wollten, weil ich dawider arbeitete und die persönl. Freyheit des Dichters in Schutz nahm, u[nd] lehrte: Alles ist gut, sey es auch neu, wenn GUTE Schriftsteller es gebrauchen.

1815 besuchte ich Takács in Raab, u[nd] sagte ihm: Fehle ich, warum überweist man mich meiner Verirrungen nicht, in Briefen, oder in Recensionen, oder in Gegenschriften; und wozu sind die wider mich ausgeschiedte Meuchelmörder? wozu Complotte und Zusammenrottungen. Er sprang auf, u[nd] las mir einen Brief von Horvát Endre vor, die mir die E m b r y o der z u e r r i c h t e n d e n U n g r [i s c h e n] A c a d e m i e leibhaftig vor die Augen stellte. Horvát Endre referierte ihm, wie der Herzog von Bassano an Napoleon. Ich lachte in mir über den neuen Maret u[nd] den neuen Napoleon. In der Rückreise von Wien stieg ich mit Weib u[nd] Tochter bey Takács ab, um ihn u[nd] Horvát Endre zu überführen, dass sie sich in mir irren. Sie glaubten ich sey in mich so verliebt, dass ich Alles im Allen seyn wolle. Das half nichts. Takács wünschte, wir sollten wieder Faludis werden, u[nd] uns vom *deutschen Anstrich* hüten; und ich sagte wir sollten Griechen, Römer, Deutsche zu Vorbilder nehmen, der neue Napoleon versprach mir, sein Minister würde mich in Briefen entkezern. Aber der neue Minister der philologischen Angelegenheiten war so unbewandert, dass er nicht einmal wusste dass a r c u s von a r c e o kömmt, u. also P f e i l b o g e n und nicht die f o r n i x der Zimmer in der e r s t e n D e u t u n g bezeichnet. Unsere ministerielle Unterhandlungen zerschlugen sich also, u[nd] Takács ward noch mehr erbittert. Jetzt stund er selbst, der ungr[ische] Napoleon wider mich auf in seinem Aufsatz im Tud[ományos] Gy[űjtemény] a' Recenziókról. Ich las, u[nd] sah dass er es ist der spricht. Sein Wirwarr u[nd] seine ewigen Citationen sagten mir das. Damit ich ihn aber nicht errathe, so liess er den Aufsatz durch Versegi abschreiben u[nd] Verseghi liess ihm seinen Namen Fűredi (Franz) Vida (Verseghi). Ein edler Mann verrieth den Streich an mich. Ich habe mit dem Concordia Discors geantwortet. — Aus dem M[agyar] Kurir sah ich Takács sey tod. Ich schrieb einen herzlichen Brief an Pápay. Er ward über meinem Adel gerührt, dass ich über dem Tod meines hartnäckigsten Gegners noch wirklich

u[nd] ungeheuchelt traure. Neki az volt hibája hogy nem hihette hogy a' ki nem ugy gondolkozik mint ő, szerethesse a' mit ő. Und da ich ihm schrieb, ich bin stark genug in *allen* Zusammenstossungen die Reconciliation zu verlangen, ich mag Beleidiger oder Beleidigter seyn; so bat mich Pápai diesen Schrift bey Himfy noch einmal zu wagen. Ich that es auf der Stelle, den 20. Aug. — Den 31 Jänner erhielt ich Pápais u[nd] Kisfaludys Schreiben; dieser war ziemlich kalt, u[nd] kostete viel ihm; aber ich erhaschte seine Rechte, und sprach warmes Herzens. Seine Freundschaft werde ich immer mehr u[nd] mehr gewinnen mich bestreben. — Haben Sie schon das Programm des brutalen Baesányi üb[er] die neue Ausg[abe] v. Faludi gelesen? Lazar Somsich nannte ihn nie anders als a' m a r h a - e m b e r, und ja, das ist er. Ich werde groben Menschen nie antworten, wenigstens nie grob. Scharf kann ich seyn, aber grob zu seyn ist mir nicht gegeben. Leben Sie wohl, verehrter Graf. Ich erwarte mit Ungeduld Ihr Werk bey Cotta.

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 139. sz.]

5854.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Széphalom den 16ten April 1822.

Hochverehrter Graf,

So sehr ich krank bin, und so heftig die Schmerzen sind, die mir das Rheuma in meinem Kopfe verursacht, eile ich doch Ihnen zu sagen, dass mir das liebliche Gedicht vom *schlafenden Kinde* mehr Lindrung gab, als alle Mittel Aesculaps. Ich habe Ihr verehrtes Schreiben mit der letzten Post erhalten, und hier geht schon die Übersetzung des Liedes; ich liess mir Ihr Gedicht von meiner Frau vorlesen, denn meine Augen sind stark afficirt; lernte es auswendig, u[nd] übersetzte es dann, während meine Frau und *sechse* meiner Kinder um mich schiefen. Die Form hat eine sehr starke Veränderung erlitten; Hier Jamben — dort ein Sonett. Aber das Gedicht gleicht in etwas dem *Bilde von Sais* bey Schiller, und das ist in Jamben gearbeitet.

Az alvó gyermek.

Mély álom lepte-meg a' gyermeket
 Az Óltár' zsámolyán. Hiv anyja fut
 A' kisdéd alvót onnan *félre kapni*. (oder *előlelni*).
 Mert im közelget fényes (hier so vielals feyerlich) lépdelés-sel
 A' Pap, hogy a' Mise véretlen áldozatját
Az irgalom' fejének bémutassa. (oder A' mindenek' atyjának
 feje, az az kutfeje, Quelle der Erbarmung.)

Hagyd őt aludni! mond a' Pap szeliden;
 Az ártatlanság' álma is könnyörgés.
 Hevült lelkében képek kelnek itt,
 A' millyeket nem lát a' külvilág.
 Álmán keresztül nyájas Angyalok
 Szállonganak, 's elhintik a' kegyesbb
 Jövendő' magvát szunnyadó keblébe,
 Melly majd az égnek nyitja szép virágít.

De im a' Nap ragyogva lő alá
 A' templom' ablakin az oltár' oszlopára.
 A' gyermek ébred. Arca' lángolása
 Így szöll anyjához: „A' mondás igaz volt.”

Zeile 3. *előlelni*, weg umarmen, ist edler, aber *kikapni* passt mehr; dieses zeigt die Hastigkeit an, mit welcher das Kind von dem nahenden Priester weggerafft wird; jenes zeigt mütterliche, besorgte Zärtlichkeit, die mit dem Hast in Widerspruch ist.

lépdel wie das gradior der Römer; pompöse Schritte.

véretlen glaube ich, ist auch das Wort des Catholicismus, welcher in dem romantischen Gedicht in seinem schönsten Glanz glänzt.

Hab ich je etwas gewünscht, so wünsche ich, dass Sie diese meine Arbeit leidentlich finden könnten, einmal, weil das Gedicht es wirklich verdient, zweitens weil ich ihren Erwartungen so gerne entsprechen möchte.

Was ich mit dem zwey andern Gedichten machen kann, weiss ich noch nicht. Sie können keine grössere Plage sich vorstellen, als die meine ist, wenn ich ein Lied oder Sonett ungrisch arbeite. Das Égtem értted etc. in Igaz's Taschenbuch kostete mich blutige Schweisstropfen. Freilich kenne ich viele von uns, die leicht hinreimen; aber Geschmack ist zollfrey, und ich sage weder über meine Arbeit, noch über die von Andern etwas.

Sind Sie auf der Meinung, verehrter Graf, dass in der Aurora Kölcsey's Szép Lenka u[nd] Horvát Istváns Árpád das ist, was bey Igaz Tóth Lászlós Schwanenlied u[nd] Klauzális Róza és Kálmán war. Die 4 schönste Blüthen unserer Literatur. Árpád so hoch, so rein, so hehr, u[nd] Lenka in dem romantischen Glanz. Freylich ist aber Lenka für die Meisten ungenissbar.

Ich möchte auch wissen, was Sie und andere Freunde unserer Spr[ache] u[nd] Lit[eratur] über Bariczs Agricola sagen. Viel Geist und Erudition; aber die Übersetzung hätte noch nicht gedruckt werden sollen. Sie hat abscheuliche Blössen. Ob[er]gespann Balogh Péter hat den Tacitus übersetzt schrieb er mir selbst; Cserei Miklós Gubernial Rath hat ihn auch versucht; wie weit er vorgeschritten, weiss ich nicht; aber er hat meine Agricola verlangt, um seinen und meinen zusamm[en] zuhalten. Ich habe blos die folio Ausg[abe]

des Lipsius, und keinen Übersetzer, und ich glaube, sogar ein Heyne sollte nichts übersetzen, wenn er nicht Alle Adminikel bey der Hand hat. Ich schickte also dem Cserei nichts als den *E i n g a n g*. Seine Übersetzung sah ich nie. — Jetzt da Baricz seinen herausgibt wünschte ich mit dem meinen aufzutreten, nicht als *glaubte* ich, Baricz damit zu verdunkeln, um so weniger, als wäre das mein *Wunsch*, sondern weil ich glaube, dass unsere Sprache u[nd] Literatur durch nichts so gefördert wird, als wenn mehrere uns. Scribenten sich auf dem nehmlichen Autor üben werden. *Rex erit qui recte faciet*. Für alle Leser wird vielleicht der schlechteste der beste seyn. Aber wer wird das je wollen? u[nd] wer bey Tacitus?

Sie geben mir einen sehr weisen Rath, mein Herr Graf, den ich gewiss befolgt haben würde, wäre der Rath mir auch nicht so schmeichelnd gegeben. Bey dem genus irritabile soll man auf keine Freundschaft u[nd] wahre Aussöhnung rechnen. *Manet alta mente repostum judicium Paridis, spretaeque injuria formae*. Aber so yllogistisch ich seyn mag, ich kann es nicht zusehn, dass sich jemand durch mich gekränkt, gehasst sehe. — Ihr Rath aber gleicht dem Wink Göthes in seinem Coptischen Lied, und ich will diese zweye mir vor Augen schweben lassen, wenn mich mein erweichtes Gemüth wieder in Versuchung bringt.

Ich schrieb diesen Brief halb blind, u[nd] bitte Sie also um Vergebung wegen mancher unleserlicher Stelle.

Sind Sie mit Ihrem Ihrer würdigen Schwager dem Herrn Baron von Mednyánszky, so sagen Sie ihm, ich bitte Sie dringendst darum, dass mich seine schönen Darstellungen in seinen Taschenbüchern stolz auf meine Nation machen, die auch ihn gebar. Könnte ich dem edlen Mann doch die Hand drücken, und ihm stumm ansehn. Er würde mich ganz versehn. *Nullum odium magis stultum* (ich setze dazu *magis impium*) *quam veritatis*. Könnte ich doch alle Dezennien auf ein paar Monathe aus meinem Grabe hervorkommen, um zu sehn, wie viel Licht und Glanz Männer wie Sie und Er über die so zurückgesetzte Nation verbreitet haben. Ich that *tantum agendo* nichts; einmal weil ich zu früh kam, und von Natur nicht genug begabt war, und was war damals noch Patak! u[nd] meine Mutter Witwe — dann weil ich abgetrennt von andern, auf dem Lande, unter so ungünstigen Verhältnissen lebte. Leben Sie recht glücklich, ganz nach Wunsch.

Dank für die zwey Autograph Geschenke, den wärmsten Dank.

Kazinczy Gr. Mailáth Jánosnak

[1822. május eleje]

Verehrter Graf,

Ich beginne mein heutiges Schreiben mit einer höchst erfreulichem Botschaft, welche Ihren würdigen, auch Ihrer würdigen Neffen, dem Grafen Anton Mailáth in Perbenyik betrifft. Er wird uns leben, und ist auf dem Weg des sichersten Genesens. Seine Krankheit war die nervosa putrida. Die berühmtesten Ärzte wurden herbeigeholt, aber sie gaben jede Hoffnung auf. Wir hielten ihn schon für verloren, und bedauerten das Vaterland, welches in ihm einen seiner ersten Zierden und Stützen verlieren soll. Unsern Vice Gespanne thaten alles, was in ihrer Möglichkeit war, und trotz dessen, dass wir Congreg[ation] u[nd] Fixen hatten, ging der zweyte, H[er]r von Szőgyéni, doch zu ihm hinaus. Fiscal Lehoczky war stets um ihn. So auch Frau Conseill[ère] Szirmay aus Topolovka. — Genug, der edle, allgemein geliebte, geschätzte Jüngling, der werth ist, ganz werth ist, der Fadel Ihres Vater, mein Herr Graf, der Sohn Ihres Bruders, und Ihr Neffe, und Georgs Cousin zu seyn, lebt.

Ich hätte Ihnen früher schon geschrieben, aber ohne mit dem Grafen Anton in der mindesten Berührung zu stehn, überfiel mich ein unüberwindliches Schaudern, so oft ich an ihn dachte.

Mein Advocat in Eperjes ist H[er]r Samuel Aszalay von Szendrő, und ich wünschte mir keinen andern, wäre ich auch Fürst Eszterházy, und liefe ich Gefahr, alle meine Güter zu verlieren. Ein äusserst liebenswürdiger, edler Mann, und in grosser Achtung vor seinen Richtern. Cicero und Tacitus sind ihm stets bey der Hand, und wir lesen ein paar Stunden diese, de Senectute, und manches in der Annalen und dem Histor. Libris. Er war zuvor Secrétaire bey G[ene]ral Gabriel Splényi, besonders weil der General zugleich Obergespann von Szaboles war. — Dann rühmt man auch Vincenz Bujanovics, der mit Aszalay innigst verbund[en] ist, und einen dritten, mit Namen Hellner, den ich ein paarmal sprach, aber nicht einmal seinen Taufnamen kenne. Bujanovics und Hellner sind auch sehr gute Köpfe und edle, dort sehr geschätzte Männer. Geht diese Frage den Baron Mednyánszky, und nicht einen andern Schwager von Ihnen an, mein Herr Graf, so freut es mich doppelt, Ihnen, Herrn von Aszalay oder die zwey obgenannten vorschlagen zu können.

Es sind bloss zwey Tage, dass ich den freyern Gebrauch meiner Augen wieder erhalten habe, und ich sehe jetzt klare r

reiner wie zuvor, wiewohl mein Gesicht eins derjenigen meiner Sinne immer war, über die ich nie zu klagen hatte. Apud deos inferos zwischen 1794. u[nd] 1801. konnte ich noch die editions de Cazin, noch kleiner als die Elzevirs, bey dem kärglichem Licht ohne Ungemach lesen. — Darum sind Ihre übrigen Gedichte noch nicht angerührt. Auch war ich, seit dem ich sie von Ihnen erhielt, von wiederwertigen Geschäften und bey Sedrien, so sehr aufgefangen, dass mir keinen Augenblick möglich war, die Arbeit vorzunehmen. Mit dem schlafenden Kinde hätte ich also meine geringen Kräfte nicht umsonst versucht. Wie wird es aber mir bey den gereimten Stücken ergehn? Doch Sie, verehrter Graf, erleichterten mir ja die Arbeit, da Sie mich von der Scansion des Zeilen lossprachen. Ich will also jetzt die Arbeit vornehmen. — Szép Lenka ist entzückend übersetzt. Kölescy wird stolz seyn. Mich freut es, dass diese Ballade in Ihrer Anthologie abgedruckt wird. Im deutschen ist das Gedicht sogar mir, den das ungewohnte, zu gewagte so sehr gefällt, und nicht zurückstosst, verständlicher, als im Ungrischen. Aber eben diese Neuerungen des Kölescy machen es, dass mir dieses Stück auch im Ungr[ischen] so sehr gefällt.

Mit der gestrigen Post erhielt ich XVI Briefe des Königs Matthias Corvinus, welche noch ungedruckt sind. Welch ein Fund!

Leben Sie wohl, verehrter Graf, und erhalten Sie mir Ihre unendlich schätzbare Zuneigung.

Mein Herr Graf

Ihr unterthänigster Diener
Kazinczy Ferencz

Wann erhalten wir die Magyarische Gedichte? Mein Sallust und die Erdélyi Levelek sollen in wenig[en] Monaten endlich fertig werden. — Baricz ist oft sehr glücklich, aber oft auch nicht. Unter andern begegnete ihm das schlimme Unglück, dass er in einem Orte invidia durch irigység wiedergab, als wenn er nicht gewusst hätte, dass dieses in gewissen Fällen auch gyüölötetés heisst. Und schon sein vitam et mores in der 1 Zeile des Agricola! — Doch opere in magno fas est obrepere errorem, und er ist der erste Ungar, der den Tacitus herausgab. Obergespan Balogh Péter, Gubernial Rath Cserei Miklós haben aus Tacitus auch übersetzt, Balogh viell[eicht] den ganzen Tacitus.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Hochverehrter Graf,

Müde in der Übersetzung Ihrer zweyer Gedichte mir nichts zu Genüge machen zu können, bat ich den Grafen Joseph Dessóffy um seinen Beistand. Auch er war durch den Tod seiner Schwägerin der Gräfin Sztáray gebornen Károlyi, und die lange, gefährliche, ängstliche Krankheit eines seiner Söhne aufgehalten. Aber diese Stunde erhalte ich die Übersetzungen, und die Eile mit welcher ich sie Ihnen bringe, so wie die Eile, mit welcher ich Ihnen die Übersetzung des Gedichts von dem am Altar schlafenden Kinde gebracht habe, mögen mich bey Ihnen entschuldigen. Sie wissen, welche Mühe mich jede Kleinigkeit in Reimen kostet, und werden nach den vielen Gnaden, die Sie für mich haben, dieses lange Säumen nicht meinem Nicht Wollen, sondern meinem Nicht Können zuschreiben. Darum bitte ich Sie, verehrter Graf! —

AZ ŐSZ.

Oszla miképp a' rózsakor' idv-álmja
 Ugy a' virág; zuztól a' pacsirta tart,
 Szállna e tört ágon a' bogoknak romja
 'S a' kivédlett telkek nyujtván avart?
 Puszta területen a' tér' csorda baromja
 Szélben bögve, gyomot, tarlót, kavart,
 'S csendek alatt lankadt ugarunk sejtendi,
 Gyász lepelébe havunk hogy majd rejtendi.

Ámbár messze hazát a' madárfi keressen,
 Éktelenebb sinljen most a' határ,
 Bár a' kebel dobog is nem ütve olly hevesen,
 És közelit langyosbb égfénye bár,
 Még is az Őszt nézem mosolyogva kegyessen,
 Drága gyümölcst éh szám ízelve vár.
 A' Kikelet és a' Nyár mutogat szép szándékot,
 Ám de te Ősz szebb vagy, 's adsz bőven ajándékot.

Tiszta fohász a' Tavasz. Nyár szikra szeméből
 Ló bellángjairól gyujtó hevet,
 Ollykor vért is szív mások' kebeléből.
 Illy nem az Ősz: kínál bakator-levet.
 Hattyuként síklik 's nedvek' közepéből
 Dúzs nyakkal víz közt int és nevet;
 Úgy halad önnön egén Angyal, friss szellem
 Lehlete, arca pedig nyájasság, kellem.

Mennyeg' kékjeiben őszkor szebb fény ég
 'S tiszta seregként szent takarón terül¹
 Künn a küzdőnek most int, hogy már rég
 Bús honny hagyta mezőn ingyen kerül
 Jer haza, mond, vár itt jobb tűzhely, jobb lég,
 Testvéribb szívben búd elmerül.
 Szereseg, pattog a' láng 's bikk, s említő szónál
 Morezos időn, örömet-tartó kandallónál.

Térek e, kedvesim, én őszkor hozzátok?
 Lesz e szarándokság sors végzetem?
 Mind eggy; halmozzon jót Isten reátok.
 Bőv ősszel napjitok' nem tölthetem.
 Szívem' szíveteken hogy hordozhatok
 Mint én azt még is megkérhetem.
 Lelkem igaz tova is, 's tán párja a' levélnek
 Mellyet Anyók már rég eleresztgete szélnek.²

A' TÉLI FOLYAM.

Görgeti a' sebesen zúgó Vág hullámit
 A' szilajos habzárt a' jég borítja.
 Hol itt, hol ott magát lángokra nyitja,
 Forrva, meleg mélyben rejtven gyúllámit.

Úgy takarom kebelem nem szűnő vérzését
 Hóba, dérbe, midőn sebem vakar.
 A' keserv lobogva tollat akar,
 'S lángol a' Jaj fagy alatt, titkolván rezgését.

Néma levégbe szakad fájdalomam' szózatja,
 Ott szív hijja vagyon: buta itten a' vak nép
 Jég, gyulvány eggyütt, bús lelkem' forgatja,

És torlódva nőven a' belsőmen tép.
 Ám de halok meg elébb mint szívem árja
 Belsőmből a' sebet 's a' vért kitárja.

Sie befahlen mir in diesen Gedichten nichts aufzunehmen,
 was den Leser aufhalten könnte. Ich kann nicht läugnen, dass
 hier manches Wort, mancher Ausdruck vorkömmt, den der gemeine,
 oder der nicht fortschreitende Leser nicht wird verstehen wollen

¹Ősszel 's télben több csillag fénylik az egen, mint tavaszkor és nyárban. — Gr. Dessewffy József jegyzete; Kazinczy kézírása.

²A' Cúmai Sibylla jövőndő igaz mondásait falevelekre írta, mellyeket az ő barlangjából szelek szórtak-el a' világon. Foliis tu carmina manda, ut fluitent sparsim rapidis ludibria ventis. — Eredetileg gr. Møiláth János jegyzete; Kazinczy kézírása.

und können. Aber ich gebe die Übers[etzung] des verehrten, geliebten Mannes, wie ich ihn erhalten habe. Ihr würde es schmeicheln, Ihren Beifall zu erhalten; aber da Sie mein Herr Graf, und nicht Er hier spricht, so haben Sie ja freye Hand.

Meine Briefe aus Siebenbürgen sind bis jetzt in Wien. Ich habe das MS. vor zwey Monath an Döbrentei abgeschickt, dass er sie nochmals übersehe. Jetzt arbeite ich an meiner Lieblingsarbeit, an Sallust. Um diese Übersetzung dem Originale in jeder Individualität ähnlich zu machen, und das maxUmus, das vOlguS, das coloS dem ungr[ischen] Leser vor die Augen zu bringen, sage ich nicht fel, sondern föl, nicht becs sond[ern] böcs. Kleinigkeit, aber wehe dem, dem Kleinigkeiten Kleinigkeiten sind. Auch Sallust kann in März erscheinen. —

Den 4t. speiste Erzherzog Ferdinand u[nd] der Herzog von Cumberland in Ujhely. Sie erschienen auch im Archiv. Ich präsentierte dem Erzherzog das kön[igliche] Rescript seiner unvergesslichem G r o s s m u t t e r, in welchem Sie uns den Tod ihres Vaters meldet, und sagt, dass sie die Regierung übernommen habe. Der Rescript ist 2 Seite lang, und der Erzherzog hat es ganz gelesen. Dann zeigte ich noch manche Autographe. Bocskay, Bethlen Gábor, und die Fürsten v[on] Siebenbürg[en]. Wir waren entzückt über die unschätzbare Bescheidenheit, und das edle Wesen dieses Erzherzogs. Man sieht in ihm den D e n k e r, und da man *dieses* sieht, so denkt man mit Freude an den tapfern Soldaten, der sich bey Ulm mit dem Sabel in der Hand Weg machte. Auch der junge Fürst Schwarzenberg sprach mit mir ungrisch, und liess mich merken, dass er weiss, dass ich ein Buchmacher sey. So ein Wort macht mich stets stumm. Es erinnert mich an meine Sünden.

Ich bitte Sie, mein Herr Graf, noch einmahl um Ihre Vergabung wegen dem sehr späten Erfüllen Ihres Befehls. So wie mir jedes Merkmal Ihres unschätzbaren Wohlwollens unendlich angenehm ist, so könnte ich mich nicht trösten, wenn ich sähe, dass Sie mir nicht mehr das sind was Sie waren. Szephalom d. 6. Sept 1822.

Mein Herr Graf Ihr unterthäniger Diener

Fr. K.

[Eredetije: MTA K. M. Irod. Lev. 4-r. 139. sz.]

5857.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Hochverehrter Herr Graf,

Endlich bin ich mit der Übersetzung Ihres Sonets: Es wälzt der *Wag* etc fertig. Ich übergebe Ihnen diese beschämt, nicht bloss wegen der Späte der Zeit, sondern auch weil die Arbeit meinen Wünschen nicht entspricht. In den erstern Zeilen habe ich Zeile

für Zeile nicht untreu wiedergeben: aber wo ist der point am Ende? und wie war er im Ungrischen zu geben, da diese an Reimen so sehr arme Sprache weder das *hallgass* noch das *ne szóllj* wieder reimen kann? — Noch beschämter stehe ich vor Ihnen, wenn ich die Übersetzung Ihres *Szegény Utas* mir denke. Diese ist gewiss sehr glücklich gerathen, und ich beneide den Glücklichen, der das schöne Lied uns im Ungrischen gab. Ihr *Ferdinand II.* ist bey weitem nicht so glücklich gerathen; die Sprache darin ist hartgeschmiedet.

Diese meine Übersetzung hat mich zu einer Entdeckung gebracht; ich sah dass wir Sonette auch in nicht scandirten Zeilen geben können; nur müssen die Zeilen dann nicht 11, sondern 12 Sylben haben. Schlagt jemand von uns diesen Weg ein, so muss er nur darauf sehn, dass er bey der Wahl der Reime edel sey, und die gemeinen, wie *habjait*, *jelengetik Szózatja* etc. wo das suffixum an dem Worte hängt, verschmäh. Nichts ist leichter, als mit solchen nominibus et verbis zu reimen. Aber solche Zeilen haben hinwieder auch wenig Reiz.

Ich habe Hebe und Aurora recensirt, und das in den Blättern des Magyar Kurir, weil diese Blätter in mehrern Hände kommen als die Hefte des Tud[ományos] Gyűjt[emény]. Igaz wird gewiss auch die Recension von der Aurora aufnehmen; die von der Hebe ist bereits aufgenommen worden. Beide verdienen Beyfall, und wenn der Verleger seine Rechnung findet, so wird unsre Literatur sich *riesig* heben. — {Kisfaludys Erzählung a' Szentmihályhegyi Remete scheint mir das beste, was er in dieser Gattung geliefert hat, und das Lied hat Zeilen, die dem Leser ewig bleiben. (Karl Kisfaludy ist ein wahrer Proteus, der sich in jede Form glücklich schlagen versteht. — Welcher Abbruch, dass jetzt Szemere, Kölcsey und bey unsern Prosakern Horvát István und der lebensw[ürdige] Klauzál schweigen!

Sie, verehrter Graf, wird es gewiss interessiren, zu wissen, dass mein Streit mit dem Transdanubianern nicht nur ein Ende hat, sondern, was bey Königen selten geschieht, durch den schönsten Frieden gekrönt ist. Bin ich auf etwas stolz, so ist es auf diese Fehde, der mir den schönen Kranz gab. — Hier ist die Geschichte:

Jemand konnte es nicht verschweigen, dass ich seine allgemein geachtete Arbeiten lobte, aber auch tadelte. Ich glaube, dies war der erste Stoss zu allen den Unannehmlichkeiten, die darauf gefolgt sind. Man sah mich für den an, der mit dem Schaden anderer allein zu glänzen wünsche. Meine grammatische Epigramme: *Tövissek és Virágok* brachten den Hass wider mich noch mehr in Flammen und einige Recensenten, die meines Sinnes waren und mich in Posaunenton lobten, trieben die Erbitterung aufs höchste. Takács, einst Erzieher von Ladisl[aus] Festetics, dann Ober Notär vom Raaber Comitatz, Verseghy und Batsányi Linzben Felső Austriában standen wider mich incognito und durch gedungene

Meuchelmörder auf. Auf den letzten (Batsányi) fiel mein Argwohn wirklich nie. Ich reizte die Transdanubianer, die der Meinung waren, dass unsere Literatur u[nd] Sprache nur dann aufblühen kann, wenn sie sich von der Nachahmung der Fremden auf der weitste zurückziehen wird, und Verseghy dadurch, dass ich seine Grammatik für die schlechteste die wir haben können, ausgab. Zu allen diesen kam meine Apologie des Neologismus, welcher diese Herrn zum Schweigen brachte, meine Partie aber jetzt erst kühn gemacht hat. Der Sieg war *mein*, das ist dieser Apologie; aber meine Gegner waren noch unentschlossen, was sie sagen u[nd] thun sollen.

Takács starb. In dem Augenblick als ich seinen Tod aus den Zeitungen erfuhr, schrieb ich an seinen Freund Fiscal Pápay in Pápa, der mich liebt, aber meine philologischen Grundsätze nicht liebt. Der edle Mann sah, dass mich wirklich nicht Eigenliebe verblendet hat, sondern nur mein Geschmack durch die Fremden verdorben sey. Er liess meinen warmen Brief durch meine Gegner lesen. Dies dämpfte ihren Hass, aber sie schwiegen. Nun erschien in Tud[ományos] Gy[űjtemény] Guzmics, der Benedictiner, mit seinem Aufsatz über *Sprache* (aus Herder, aber gut aufgefasst u[nd] mit Geist applicirt). Ich schrieb an ihn, und dankte ihm dafür. Da sahn diese Herrn, dass ich ausser mir und meinen Arbeiten auch andere Arbeiten lieben kann, und ich erhielt mit einer Post Briefe von Guzmics, Horvát Endre u[nd] Pápay.

Wir können jetzt sagen: So wie Spr[ache] u[nd] Literatur der Menschen durch Bodmers Gezänk mit Gottsched einen Schwung erhielt: so sey dieses auch bey uns glücklich wiederholt. Man sehe nur Hebe u[nd] Aurora, und vergleiche uns jetzt mit Faludi u[nd] die übrigen. Und was wird erst in 10 Jahren!!! —

Ich beharre mit der innigsten Verehrung Mein Herr Graf

Ihr unterthänigster Diener

Kazinczy Ferencz

Széphalom d. 8 st. Xbr.

1822.

Hömbörgeti a' Vág torlodó habjait,
De vad tajtékzását fagy, jég, és hó fedik.
Csak itt meg ott látni hív buggyanásait,
Mellyek, hogy titokban lángol, jelengetik.

Igy rejtem-el én is szívem' gyulongását,
Midőn, hogy jég vagyok, hazugon, színlelem.
Csak lantom árulja keblem' hullámzását;
Ők hidegnek vélnék, 's öldös az érzelem.

Néma levegőben zeng-el bűm' szózatja;
Nincs szív önálok, 's tompa a' sokaság,
'S elkinzott keblemet láng 's jég váltogatja.

Bajom óriási növésben mindég hág (mindég oder fenntebb)
De ne hallják fülek keblem' nyögéseit —
Hasadj-meg, szegény szív, 's titkold gyötrelmeit.

Was würde Baron Hormayr zum folgenden Epigramm sagen?

Eggy lovat, eggy tehenet hámoz szekerébe magához,
'S vonja veleek terhét, Alpeszi Nympha, fiad.
Puttonban viszen ott földet bérezére legaljasbb
Völgyéből, és zsirt, 's krumplival ülteti-be.
Vaj, sanyarun teng ő! de szelid törvényeit őrzi
Austria, 's a' hívnek híve felelji baját.

Ein Pferd und eine Kuh spannt dein Sohn, Nymphe
der Alpen (Tyrol) zu sich in seinen Wagen, und
zieht seine Last mit ihren vereint.

Dort schleppt er in Büttlen Erde und Dung von dem
tiefsten Thal hoch auf die Felsenklippen hinauf,
und bauet darin Erdäpfel an.

Wohl lebt er dürftig! Aber Österreich schützt seine
milden Gesetze, und der Treue des Getreuen
vergist seines Elendes.

Ich sah meinen Tyroler wirklich, wie er die Fechsung seiner
Wiese mit einer Kuh, die er zu seinem einen Pferd, und sich selber
noch dazu, gespannt hat, nach Hause nahm. Das Bild des 2ten
Distichons ist auch nach der Natur. —

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 139. sz.]

5858.

Kollár György — Kazinczynak

Tekintetes Tudós Tábla Biró Úr!

Különös Kegységű és teljes Bizodalomú Drága Nagy
Jó Uram!

Engedjen meg abbeli bátorságomnak, mely szerint, az alább
következendőket a' Tekintetes Urral mint Hazánk elsőrendű
Tudossával közleni bátorkodom.

t. i. a' Tek. Marczibányiana Foundationn feltett kérdések közül,
ezen kérdést: *Mimódon lehetne egy tökéletes Magyar Lexicont.* sat.
készíteni elmélkedésemnek tárgyául véván; Négy Esztendei tartós
és mély elmélkedésem utánn (nékem teljes bizonyosságúnak látszik.)
a' Principiumot fel találtam mely is ez:

1.) Minden szók az egész emberi Nemzet nyelvében egy szóból származtak; és minden betük egy betüből.

2.) Az első szó ez: Djeo djeo. (legeredetibbenn) de már ma felettébb le tsonkázva és össze huzva van így p. o. *djdeljő* még tsonkábban *ēdjő* (a' Palotzoknál:) *Idő*: Es az első betű a' karika vagy o. az Időnek schemája.

3.) Ez az első szó az Istenségnek legelső Neve; melyet maga nyilatkoztatott ki az első értelmes és okoskodó embernek; de mediate; seu per Sensus: és így ez Revelatio Mediata: vagy Cognitio ex ratione per Sensus. = Cognitio a posteriori. = Tempus intelligibile = Ens perfectissimum ex quo, per quod, et in quo fierent et existent omnia.

4.) Ettől az első fő gyökérszótól származnak még három kisebb rangú de ugyan fő gyöker szók t. i. a.) *ēdjōrrō* (de hozzá kell gondolni már mindenikhez az első fő gyökeret így *Odjōrrō ēdjō* = Centrum Systhematis planetarii Nostri = mái neve szerint Nap.

b.) *ōdjōllō* (*ōdjō*) = firmamentom Levegő ég és plánéták

c.) *Djeorr* = *djōrr* = (*djō*) = Föld.

5.) Ezeknél a Négy fő gyökereknél nincs több az egész emberi Nemzet nyelvében; Ezek vagynak ma el felejtve, és ezek hellet állanak roszszul az úgy nevezett Négy Elementumok, mint minden való Dolgoknak principiumai: És valamint az úgy nevezett Négy Elementumokból veszik minden Dolgok eredetjüket: Ugy ezen Négy fő gyökerektől veszik, vagy egyesén, vagy keverve minden dolgok a maguk neveket; úgy hogy azon milliom meg milliom szóknak Törsokeik, csak e' négy fő Törsok, vagy Gyökérszók. — Mivel pedig —

6.) Ezek a' Négy fő gyökerek *ōdjō*, *ōdjōrrō* (*ōdjō*) *ōdjōllō* (*ōdjō*) és *Dj rr/ōdjō* a' mint nyilván látszik még ma is tiszta magyar szók ismét tehát teljes bizonyossággal lehet concludálni: hogy akármikor akkor kezdődött az emberi Nyelv. De a Magyar-nak első eredeti Nyelvnek kellett és kell lenni. De igen jól meg kell jegyezni

7.) Hogy az Egész Emberi Nemzet Nyelve *Stenologica Lingva* vagy ezen Négy fő gyökerekből össze rakott, torlott szókból, annyira le tsonkázott és össze huzott Nyelv: hogy egész szók helyett csak a' Szóknak egyes betűi áljának; sőt még betűinek is többnyire compositumok p. o. a Karikának egy Negyed része az mely a Karikát ki kerekíti. így gondolván ⊕ ki veszem a negyed részt mely teszi a Cirkalom ki terjesztését. = ▯. Szegelet: annyi mint Zsidó Dalet vagy d. ez az Dj djő szónak első betűje; és már ebből származnak minden quadrát betük: így p. o. 's rövidségért a' Zsidó finálé □ a Magyarba így áll M csak hogy már ma össze szoru így M. így az A mely valóságos Cirkalom: Ugy hogy már ma nem stenologizálni kell többé a szókat mint T[ekin]t[etes] Kovács Imre Ur akarja; hanem inkább ki nyujtani mert már

szavainknak töbnyire eredeti értelmeket azért nem értjük mert a Nyelv nagyon Stenologált; így a T. Z. X sat. Kettős d-ék tsak hogy hangjaik Rafállódtak, vagy el hanyatlottak; mint hogy annak különben nem is lehetet lenni; hogy egyik dolgot a másiktól meg lehessen különböztetni: Mert eredeti képpen minden Dolgoknak nevek idő és a Négy fő gyökek Szerént; vagy Idő, (djörő (Időrrő) Idő ődjállő (időllő) Idő vagy djörő ődjő (idő) . mert valamint hogy egy Atyától való fiak, mind ugyan azon Atyának Nevit viselik; ugy az okosság postulatuma: hogy Ő rola (az Időről) nevezessék mind a Mennyei mind a' földön való teljes tseled; Mert Ő általa ő benne él vagynak és mozganak mindenek. — Tehát.

8.) Az emberi eredeti egy Nyelvnek ily meg különözését leg elsőbenn és kiválóképpen az okozta: hogy ez szélledő Familiáknak Nemzeteknek leg öregebb Attyaik, (papjaik) s filosofusaik, a' Természet vezérlésénél fogva ugyan azaz egy filosofiára találván a Természetben (Religiora) a' filosofica Definitioikat más más képpen stenologizáltak, vagy huzták össze; és tsonkázták le p. o. világ ez a Németben már összebb huzva áll így Welt.

Másodszor a' Nyelvnek felesleg való bősége mert majd minden dolognak szinte négy neve van a' négy fő gyökek Szerént (de . . . mind tsonkán p. o. ezt a szót Bolond (ez az időálló gyökörből és az időből össze tett szó:) így is lehet találni: Dudó (djődjő) szusza (idjörő) dőre (djör gyökérnek diminutivumja) a' németben toll = (idollo) tsonkán és rafólt betűkkel.) Narr, thor a djör gyökertől. — Harmadszor a' vocalisoknak a Szók körül való ki veszése s szoktatése, melynek legkevesebb jelit látni még mind eddig a magyar nyelvben. — Negyedszer az írásnak össze vissza fírgatása által po ez a Zsidó szó Ereb. = setét mélység meg fordítva Dere vagy tsonkábban Der:kut e' D-ét V-vé változtatva vera vagy vera görög szó. és magyarul ver-em = setét mélység. — Ötödször mind Consonansoknak mind vocalisoknak el változásai p. o. Ebből a két eredeti gyökérből, djor és ődj, így össze téve djör 'djő a többi között iljen egymástól különböző de még is egymáshoz tagadhatatlan atyafi szók származnak. Magyarul Kert. Németül Gart-(en) Frantziául 'Jard(in) olaszul: giard-(ino) Totul (za) Hrada. mert a' Za más gyökér. Rátzul: grada. Oroszul: gorod. ismét németül burg. ismét. Magyarul őrdő vagy erdő Németül erde. Herta = Föld. Sat. — Töb jegyzeteimnek a Nyelvek meg romlásáról itt hejek nem lévén azt allítottam —

9) Hogy egyetlen egy filozofia (:Religio) lappang az Egész emberi nemnek nyelvében Világ kezdetétől fogva meljnél több nem is lehet világ végeig. míg iljen organumu emberek maradnak. Ennek summája ez. Az Istenségnek Essentiája Tűz. de tsak értelemmel meg fogható (ignis intelligibilis) és ő magát így és egyszerűsmind Karikában és sferában jelenti ki szüntelen. Már hogy e' volt Ádámtól le felé mind eddig a' filozofiája az emberi Nemetnek semmit sem hagynak kételkedni a' Historiai Dátumok és a tapaszt-

talás. Minden Nemzetek mában szintén jelen volt s jelen van a' tüz és Karika vagy Sféra a Bálványoknak kezekben vagy fejekben mint az Istenségnek Symboluma. A régi Egyiptomi papok a fejeken és szemérem testeken viseltek a Karikát így Ábrahámnak Noenak a volt a filozófiája. Az orr függőknek fülön függőknek Kar, 's láb peretzeknek gyűrűknek fej fedeleknak batároknak öveknek kontyoknak Királyi Koronáknak 's kerekben levő sferáknak mind azon egy filozofia (Religio) az eredetek. Ez az eredete a' mai Clerus fejen való Korona Metztésnek is. tudja e' vagy nem ő lássa.

10. Hogy az Istenségnek nevét mind a' négy fő gyökérből vették a Nemzetek annak is igen szép és tagadhatatlan nyomaira akadni a különböző letsonkázott nyelvekben így p. o. djeodj vagy egyszer véve djeo öszszébb huzva djő ettől való nevén az Istenségnek a franc. Dieu = djő. (roszszul írja de jól mondja:) az olasz Dio v. Iddio a' Deák Deu-s. mert az s más gyökér. — a Görög Θεός a kínai Yao: vagy Djao. s. a. t.* — Második Gyökér ödjörro (ödjdő) Ettől való igen tsonka Nevei az Istenségnek a' Zsidó Esch. a Kaldeus Eschsa. a' Görög Estia a Deák Vesta az Indus Vissnu a' Persa Jezdán vagy djezdán és Jesten a Magyar Isten. — Harmadik fő gyökér ödjöllő Ettől való tsanka nevei az Istenségnek a Magyar élő a Zsidó él. élőha a' Török persa Arabs Alla; a Cigány Devla. S. a. t. — Negyedik gyökér Djörro. Ettől való csonka Nevei az Istennek Magy: Ur. Nemetül Herr Görög: Kür-(ios) ez más gyökér:/ így pür Ind uur, vuur. sat:

11. Hogy a' Nemzettségek magokat ezen Négy fő gyökerek szerént classificálták világ kezdetétől fogva annak is tagadhatatlan datumai vagynak. így p. o. Papok Császárok királyok = idő fiai = Isten fiai. Hercegek Grófok = Időző idő fiai = Nap fiai. Nemesség = Idöllő idő = plánéták Fiai. Köznép = djörro = főeknek Fiai mely classificatio ma is minden Nemzetben meg van kisebb nagyobb változással. Az Indusoknál pedig különösen fenn áll. s. a. t. A Bibliábann is van erre hiteles datum 1 Mós I: VI. 2.

11. Mivel fel sem tehetem hogy a' Tekintetes Ur B[iblio]técájában Jablonszky Pantheon Aegyptiona ne találkoznék. oda igazítani Bátorokodom, mint az általam fel talált principiumnak igen Derék Datumára; de a mely a' Pestre beküldött 's örök halgatásra büntetett munkámban ninesen fel téve; mert még akkor erre nem akadtam. t. i. Libro 3° p. 52 ha jól emlékszem. a' hol ez a Szóllás formája Te hueite vagy T. hueite vagy öszszébb huzva — T. hueite semmi egyébb nem lehet mint = djeodjeonak le tsonkázott és öszsze vont ki ejtése: jelentésére nézve pedig éppen azt teszi a mit Nálam a Djeodjeo: és a' mit a Német Heite és a Deák Hodie tesznek csonkán. Így hasonlóképpen hogy az Θ az első betű és hogy annak neve Theut Libro V. Cap V. mely ismét semmi nem egyébb mint az Eredeti djeodjeo le tsonkázva és el kopaszítva. Következésképpen hogy igaznak kell lenni az általam fel talált Principiumnak; és annak hogy a' Magyar nyelv első eredeti nyelv; és hogy

négy fő gyökérnél több az egész emberi Nemzet nyelvében nincsen; de nem is lehet. És hogy ezek henteregnek forognak össze huzva és le tsonkázva Minden Nemzet Nyelvében is és a' Magyar Nyelvben is. arról imé ide Zárok a M[agyar] Nyelvre nézve egy próba darabot; melyet ugyan tsudálni s bámolni lehet; de el tagadni nem: tsak hogy mindég azzal a' meg jegyzéssel hogy az egész emberi Nemzet Nyelve Stenologia. Száraz Etymologizállása a Szóknak Táblát és sok krétát kívánna, s azoknak Regulai Nem egy Missilishben valók lévén azokról önként halgatok. — Elég az hogy. —

Én ezeket kívántam leg utóljára közleni a' Tekintetes Úrral, hogy minek Utánna Gondolataimat rendszerben és 52 jó Nagytotska §-sokban Pestre a T[ekintetes] Mártzibányiána fundatióra béküldöttem, a' meg vizsgállás és lehető ki terjesztés végett. Nem tsak hanem a' N[agy] M[éltóságú] M[agyar] K[irályi] H[ely] T[artó] Tanáshoz Az Esztergomi Ersek Hertzeg Primás fő Méltóságoknak a Felséghez nyujsák alazatos környező Levelemben könyörgöttem volna a' Meghalgattatásért semmi haszon fejében; hogy leg alább lássa azt egy Tudós foldim s Nagy Lelkü Hazánk fia, a' ki sok el szenyvedett méltatlanságok között is él Nemzeti Nyelvünknek meg maradásaért és virágzásaért.

Könyörgök tehát teljes Bizodalommal méltóztasson a Tekintetes Ur nagy Kiterjedésű 's Nagy Méltóságokkal való Correspondentziája 's esmeretsége szerént Ennek a' Magyar Nemzet Nyelve elsősege beli Ditsőségét Magával ki Nyilatkoztató Munkának oly buzgó; Nyelvét Szerető Nagy lelkű Hazafit szerezni, vagy Szavamat meg jobbitva; egy valamely olj Nagy Lelkü hazafinak ajánlani a' T. költségét ennek ki nyomtattatására ne sajnálja. Én kész vagyok ezt bővebben is világosabban sysstemában ki dolgozni és addig mellette tett fáradságom 's köleségem melj 7. Esztendőől fogva többre meggy 300 forintnál meg sem emlitem tsak ezt az Igazságot bizonyíthassam meg: hogy a Magyar Nyelv. Első eredeti Nyelv. Vagy hogy minden Nemzet Nyelvének azon Négy fő gyökéren kellett fundáltatni; melj négy fő gyökér mind e máj napig elő szó a Magyar Nyelvben.

Mely alázatos jelentésem és búzgó könyörgésem mellett magamat a' Tekintetes Urnak teljes bizodalommal reménylett Uri Kegyes Favoriba alázatosan ajánlott alázatos tisztelettel maradtam. Augustus 4^{ik} 1823 B[alaton] Fő Kajár
A Tekintetes Tábla Biró Urnak

alázatos tisztelő Szolgája
Kollár György a' B fő
Kajári Refm Sz[ent]
Ekkla L[elki] Pásztorá msk.

[Eredetiije: MTAK Irodalmi Levelek.]

[Kollár jegyzete:] a' Magyar Jó = fő Jó Summum bonum = fő Ödjő

Kazinczy — Zemplén vármegyének

Tekintetes Nemes Vármegye! Általásván a Levéltár Politica Aktájinak vegigtekintésén, sőt már a Juridicumokéban is téven valamit, tisztünknek ismerjük, Jelentésünket azok cránt a miket találtunk, a miket cselekedtünk, és a mik ezentúl kívánják még munkálkodásunkat, alázatos tisztelettel bemutatni.

Archivumunk az 1558dik esztendőn kezdődik. Előbbi Írásainknak elveszések miként történt legyen, minthogy az kevésse vagyon tudva, s érdemli hogy közönségesen tudassék, s a Maradék is feljegyezve találja, elmondjuk. — A Mohácsi ütközet után Zápolya János és Első Ferdinand között két részre szakadván az Ország, Gróf Homonnai Drugeth Ferencz, Tárnok Mester, s Ungvári és Sárosi Fő-Ispán, János Királlyal tartá; testvére Gróf Homonnai István, Zemplénynek Fő Ispánja, Ferdinánddal. Ferencz az öccsét a János részére igyckezett általvonni, s minthogy ez állhatatosan Ferdinánd mellett tartá, a bátyja Fegyverhez nyúlt, s István öccsét a Csicsvai várba szoritotta. István oda vitte volt a Megye' Levéltárját is. Ferencz tüzet vete a várnak, s leveleink hamuvá égtek. Későbbi írásaink hol Vice-Ispánjainknál s Notáriusainknál, hol a Sztropkai Klastromban, majd a felépült csicsvai várban is, tartatának; az írások és Protocollumok Gyűlésinkre a régibb időkben inkább Sztropkóra vagy Zemplénybe, az ujabbakban inkább Patakra hordattak; s a háborgások közt így ismét sok holminak kelle elveszni. Sok elégett Sztropkón is, a mint a Nobilitariák eszmójiban láthatni. Mostani Vármegyeházunk itt Ujhelyben 1758. kezde épülni, s 1773. készüle el; s ebben a Levéltár az épület éjszaki szárnyában, benn az udvar felé (a mit itten a maradék kedvéért jegyzünk fel) két szobát kapá a felsőbb soron, egy pitvarral, honnan bal kéz felé és az úczára az archivariusok dolgozó szobájába nyílik az ajtó. E két szobában állának a Levelck, de zavarban még, s 1783. akkori Fő Notariusunk, később a Királyi Tábla-Birája, végre az Eperjesi Districtualis Tábla Elölülője s Udvari Tanácsos néhai Méltós. Szirmay Antal Úr vette magára a Registratio nagy munkáját. A Herculesi erejű férfinak köszönhetjük, hogy végre Levéltárunk rendet kapá.

Az is kötelességünk ké lévén téve, hogy adnánk vélekedésünket, miképen lehetne az említett két szobát, melly a naponként nevekendő Írások sokasága által annyira elfoglaltatott, hogy sok esztendei legujabb Írásaink csak a szoba asztalán vagynak kirakva használni: szükségesnek látjuk elmondani elébb, hogy az akták itt melly rendben fogtanak legyen helyt.

Almáriumok boritják el a két szobának minden falait, úgy hogy ide újabbakat hozni lehetetlen. Azoknak felsőbb részei polczokból állanak, az alsóbb részek fiókokból; s polczok és fiókok közt a Protocollumok sora fut.

A fiókokban az 1. szám a 27ig a Nemességeket illető bizonyítások állanak, az éjszaki falnak azon ablaka mellett mely közelébb van az ajtóhoz. A 28dik számon kezdve a 149dikig a II. József Császár uralkodása alatt gyűlt Irások mennek; s Mappák, s a forspontokról s saláriumokról szóló quietantiák. Az Helységek Urbáriumai is itt állanak a Nobilitariák mellett.

A következő 150. Numerus a 238ig az ajtó jobb és bal fele mellett azon Irásokat zárja magába, melyekre a Politicai Acták Elenchusának VI. és VII. Kötetei mutatnak, s 1538tól szinte 1777ig mennek.

A polczok is az említett ablak mellett kezdődnek, az első Numeruson; végig menvén a szoba négy falain ugyan ezen ablaknál végződnek a 207dik szám alatt. Ezen Loculusokban tartatnak az Archivumnak minden egyéb Irásai, a Protocollumoknak útmutatása szerint.

Az Almáriumok éjszaki és keleti szegletében a görbülést nyomtatott Könyvek töltik be; párkányaikon pedig Dicalis régi Conscriptiók állanak az Alphabetum betűji szerint, és a Józsefi uralkodás Austriai rendelkezéseinek Kötetei.

Loculusunk üresen csak 14 van, s azokat csak két esztendei registrálatlanul álló Akták is elfogják tölteni.

A kisebb szoba a Juridicumoké. Ez nem csak semmi újat nem fogadhat magába, sőt a József alatt gyűlt Peres Aktákat is a nagyobb szoba négy Ablakainak egyikébe tolta ki magából.

Ezeknek előre bocsátásai után, vélekedésünk három czikkelyből állana: — 1) Ámbár kevés irás találtathatik, itt, mint egyébütt minden más helytt, a mit legalább a maradék kára nélkül elvetni lehetne: ki kellene vetni mind azt, a mi hasznot sem a közönségnek, sem a Magányosoknak, sem a Historikusnak nem ígér, ha itt ötven esztendőnél régebben áll. Nem tehát a Ferdinandok és Leopold alatt olly sokszor sikertelenül panaszlott Excessus Militiae Germanicae, vagy a Limitationes rerum venalium, s a Credentionalisok Csomójit; mert ezek a Historicus előtt nagytekintetű régiségek: de igen a Criminalis régi Pereket, a gonosztevők és szökevény katonák Currentatiójit, az említett forspontokról és Saláriumokról szóló quietantiákat, a régen megvizsgált Pereceptoralis számadásokat, a sokféle régi Dicalis és más Conscriptiókat, s néhány igen vastag csomókra ment Tutorialis és Tisztartói számadásokat, melyek vagy egészen elvettethetnek, mint a forspont és saláriumok quietantiáinak haszontalan lomjai; vagy a Pitvarban felállítandó almáriumokba vitethetnek, vagy azon familiáknak, a melyeket ezen Tutorialis és Tisztartói számadások illetnek, visszaadhatnak. Felelünk egyszersmind annak igaz voltáért, hogy ha az ide berakott irások nem a szerint hajtathatnának be a mint eddig volt szokás, hanem a papirosok árkusai behajtás nélkül rakathatnának csomókba: Archivumunk egyharmada ürességet kapna. S ezen itt tanácslott módot

az is ajánlhatná, hogy így a papirosok inkább megmentetnének a megszakadás és kilyukogatás veszedelmeitől.

2) Az Archivum nagyobb szobáján végig, annak közepében olly polczozatot lehetne állítani, melynek loculusaiba mind az egyik mind a másik oldalról dugattathatnának az irások. Kénytelenek vagyunk mindazáltal itt azt a megjegyzést tenni, hogy így az asztal helyt többé nem találna, melyre szükség van, és hogy az Archivum setétebbé válna.

3) Az Archivumhoz lehetne fogni még azon szobát is, melyben most az első Vice-Notarius szállásol, de úgy annak mostani ajtaját ablakká kellene változtatni s ajtót oda a nagyobb szobából nyitni.

Ila az első szám alatt előadott mód volna az, mely a Tekint. Nemes Vármegye javaslását megnyerhetné: készen lészünk teljesíteni parancsolatját, annál inkább, mert eddig tett munkálkodásunk alatt megismerkedvén az itt oly sokszor és minden elég ok nélkül megváltoztatott renddel a mi az uj Archivariust jó ideig egész zavarban tartja, a parancsolat teljesítésére elkészülteknek érezzük magunkat.

A mi kiküldtetésünk fő czélját, tudniillik annak megtekintését illeti, hogy mely darabok nem találtak, jelentjük alázatos tisztelettel, hogy számtalan nem elveszett, hanem csak helyeikből kimozdult irásokat oda a hova tartoznak, visszaállítottuk, az elszórva levőket együvé raktuk, a nem találtaknak egész Lajstromát csináltuk, hogy ha majd, még pedig már nem sokára, a munkán egészen keresztül esünk, az elveszetteknek s kiadattaknak nyomozásához nyulhassunk. Sokat a magok összegyűrt, elroncsolódni kezdett állapotjokból kiragadtunk, némelyeket a Könyvkötő által, hogy el ne szóródhassanak, egybe kötöttünk; s ide számláljuk nevezetesen a Rudolph alatt tartott tiz Dietáinknak Originális Articulusaikat, s a most uralkodó Király alatt tartott Dietáink Megyebeli Követei Relatiójikat és onnan Megyénkhez intézett Levelezéseiket. Három esztendeje hogy ezen dolog bennünket munkában tart, s úgy hisszük hogy egy esztendő alatt munkánk bé léssen rekesztve. Nem könnyű munka, és nem az a minek kedvetlenségei nem volnának: de nekünk meg van édesítve azon érzés által, hogy a Tekint. Nemes Vármegye bennünket megtisztelő parancsolatjának engedelmeskedtünk, s a maradék javáért, legbecsesbb kincsének fennmarasztásában, valamit tehetünk.

Magunkat további kegyességében ajánlván mély és hív tisztelettel maradunk A Tekint. Nemes Vármegyének Ujhely Aug. 15d. 1823. alázatos szolgáló Kazinczy Ferencz kiküldött Tábla Bíró. Dókus László kiküldött Fő Fiscalis.

5860.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Édes barátom,

Eperjesről jövék haza feleségemmel és Sógor asszonyommal Delvónéval, kik ott letévék a' hitet és reveláltak; a' sógorom Török letévé a' hitet és nem revelált. 14 esztendő oltára nem ért egy láda leveleket megtekinteni 's regesztráltatni. Szánj édes barátom, hogy ennyi csapás után még ezt is kell szenvednem, törvénykezni, és költenem haszontalan. Istentelenség és crudelitás a' mit velem a' Sógorom teszen.

Ezen útamban Gróf Dezsöffy Józsefnél kelle lennem gyermekei examenjekon; megígértem azt neki az Ujhelyi Gyűlésen. Rám parancsola a' Gróf, hogy köszönjem meg neki azt az atyafiságot, hogy Capitálisodat nem sürgeted, 's ezen levellemnek egyedül ez a' célja. Szerettem volna ezen útam alatt veled lenni, 's Bárczára készültem az elmúlt Csötörtökön Kassáról: de tovább mulatván Eperjesen mint szándékoztam, Szkárosig hajtatték.

Élj szerenesésen. Ajánlom magamat becses barátságodba.

Ujhely Sept. 3 d. 1823.

[Címzés:] Tekintetes Barczai Bárczay Ferenc Urnak
Bárczán vagy Kérben.

[Eredetije: OL, a Bárczay-család levéltára.]

5861.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Jeszeniczi és Wadasi Jankovics Miklósnak szives tiszteletét,
idvezletét Kazinczy Ferenc.

Nagy fényű férjfiu! Szemerénk bizonyossá tevé utolsó nálam létében, hogy Te rólam szeretettel emlékezel, 's én annál hajlandóbb valék hinni biztatásának, mivel téled szeretetelni óhajtok, 's érdemeidet ismerem, becsülöm, csudálom. 'S annak bizonyosságát engedd egy kérésem által adnom: most dolgozom utolsó gonddal Szallusztom' fordításán, melly egyszerre fog Erdélyi Levelimmal megjelenni. Ha Maros-Vásárhely közelebb volna hozzám, 's még élne az Erdély' Verulámja, onnan venném ki a 'Don Gabriel' spanyol fordítását, hogy azt is segédemre fordítsam. Közelebb ezt sehol nem tudom mint Nálad; 's ámbár tudom hogy nagy bibliothecák birtokosai nem szeretnek könyvet kölesön adni, 's kivált illy becsüt: esedezem előtted, hogy kérésemre térj el a' példától és a' könyvet pecsét alatt add által tek. Zsiday Sándor curális ügyvéd urnak, hogy nekem hozza el. Fogadom, hogy azt novembernek közepe táján ugyan ezen barátom által vissza fogom küldeni, 's kár és szenny nélkül.

Mint méne véghez utolsó gyűlésünk Ujhelyben (Aug. 18-ikán) a' köz hírből tudod. Tömve volt a' temérdek palota, 's a' sokaság a' lóczákra, almáriomok' tetejire álla fel. Mint a' raj, ugy zsibongának ezek, 's tiszteletes al-ispánunk hiába emlékeztete némellyeket a' hely' szentségére. 'S midön megnyillott az ajtó, 's belépe az, a' kitől rettegének, a' siketítő lármában harsogott az Ötvös és a' Karafa neve, és még két adjectivum, mellyet pirulok leírni. Nem vala csuda, hogy az a' ki jött, elsápadva 's reszkető állal közelite helyéhez, hol familiájának eggy tagja emlékeztete a' Caesar' szavára: καὶ συτεκνον μου¹ Megfordult, 's ment, követve az elesendesedni nem tudó zajtól. — Él j szerencsésen. Széphalom. Septemb. 17 d. 1823.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5862.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Széphalom den 3ten Nov. 1823

Gerührt danke ich Ihnen, Verehrter Graf, für den neuen Beweis Ihres unschätzbaren Andenkens und die autograph[en] Beiträge. Ihr Brief kam zugleich mit dem Bogen der Hébe, aus welchem ich sah, dass das *Schwerdt der Rache* Sie zum Verf[asser] hat. Als ich acht Tage früher den Bogen erhalten hatte, in welchem der Anfang dieser lieblichen Dichtung steht, und ich mit meinen Muthmassung bloss um meinen Szent Miklósy schweifte, aber sah, dass er das nicht gedichtet haben kann, rief ich einigmahl auf: *Welch ein Stern geht hier unserer Literatur auf!* Ich freue mich Ihres schönen Triumphs; aber mit *Neid*.

Mit Ungeduld sehe ich dem Erscheinen Ihrer Magyar[ischen] Gedichte entgegen. Was wird doch das äussere Deutschland darüber urtheilen? — Leider muss ich Ihnen jetzt mit erneuerter Scham gestehen, dass ich den *Dachs* weder im fascikel Ihrer Briefe, noch in meinen übrigen Papieren finde, wiewohl ich das Blatt überall gesucht habe, wo ich es verlegt haben konnte. Meine verschiedenartigsten Beschäftigungen haben meine Papiere in Unordnung gebracht.

Sie fragen mich über meinen Sallust. — Ich theile Ihnen seine *zwey* Vorreden mit, als dem Manne, zu dessen Geschmack ich das überlegenste Vertrauen habe, und bitte Sie, mein Herr Graf, auf das innigste, mir Ihr Urtheil darüber zu sagen. Ich bin sehr besorgt, dass diese spielende, petillante Entgegenstellung des Sallust mit Cicero vielleicht nicht übel gearbeitet ist, u[nd]

¹ Te is fiam [Brutus].

zeigt dass ich meine zwey elő kép ziemlich gut aufgefasst habe; vielleicht auch sehr nöthig ist, um die Leser mit den zwey Grossen in Bekanntschaft zu bringen, deren Werke Ihnen durch mich vorgelegt werden; aber besser vor einem neuen als vor den Werken eines Alten stünden. — Doch urtheilen Sie selbst, und frey. Ihre Belehrung wird mir noch lieber als Ihr Lob seyn, und Sie wissen doch, wie sehr ich Ihrem Beifall verdienen zu können wünsche. — Der Beschluss scheint mir matt, u[nd] wenn Sie diesen Beschlusz umarbeiten¹ wollten, wäre mir unendlich lieb und erwünscht. Annyit bibelődtem rajta, hogy egészen össze-zavart, s így más segédjére szorultam.

Das Exemplar des Sallust, das ich zum Druck bestimmt hatte, war schon rein abgeschrieben, als Graf Vinzenz Sztáray, neveu vom Cardin[al] Migazzi, mir den 10ten Octob[ris] seinen Sallust, edit[i]on Burnouf, aus der schön gedruckten Ausgabe des Lemaire, Paris 1821. 8. selber brachte. Nun erwarte ich von Döbrentei die Abhandlung des Dussault über Sallust, u[nd] Alfieris italien[ische] Übersetz[un]g, von der ich schon par anticipation in der Vorrede spreche, weil ich sie aus Burnouf kenne. Und so soll mein Sallust in wenigen Monathen der Censur übergeb[en] seyn. — Ich bitte Sie unterth[änigst] meinen Freund Igaz rufen zu lassen, und ihm die Vorreden zu übergeben. Vielleicht findet er Mittel, dass das Werk gedruckt werde, ohne dass ich die Kosten hergebe, welches mir da mein Process noch immer nicht zu Ende ist, schwer fiele.

Ich liege als convalescent im Bette umringt von meinen jüngst[en] Kindern, die spielen, springen, schreyen u[nd] jaulzen, dass es eine wahre Vatersfreude ist. Kein Wunder wenn mein Brief die Störung in welcher ich schwebe, zeigt. — Meine Frau, mit ihren vom Vater geerbten Medicinischen Kenntnisse hat mich dem Anfall eines Nervenfiebers und einer quahlvollen Lungenentzündung entrissen. — Heute vor 8 Tagen (den 27 sten Oct.) trat ich in mein 65stes Jahr. Meine Antithetische Vorrede zu Sallust könnte Leser die mich nicht sahn, zu den Glauben bringen, dass ich 25 alt bin. Wäre nur die Lebhaftigkeit meines Geistes Bürge, dass ich lange leben werde. Meine armen Kinder haben meines Lebens nöthig. Es ist grausam was der Bruder meiner Frau mit uns thut.

Leben Sie wohl, verehrter Graf, und behalten Sie mich in Ihrem gütigen Andenken. Ich erwarte Ihr Urtheil über die zwey Vorreden mit Ungeduld.

Da ich nicht weiss, ob meine Übers[etzung] des H e r b s t e s in Ihre Hände kam (es sind mehrere Monathe, dass ich sie

¹[Kazinczy sajátkezű toldaléka:] (Den Beschluss habe ich heute in der Nacht umgearbeitet.)

Ihnen zugeschickt habe), schliesse ich sie hier auch bey. In Distiche wusste ich sie nicht bringen. Auch ist die darin herrschende Sentimentalität mehr für diese Form geeignet. Elegien sind kläglich; aber sie hüpfen doch.

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 139. sz.]

5863.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

[Széphalom] den 25 xbr. 1823

Hochgeborner Graf,

Eben lese ich Ihre Novelle in der *Auróra*. Ein herrliches Stück, das mehr noch Kraftaufwand nöthig hatte als die in der *Héber* und in der sich Ihr Genius noch mehr ausspricht. Aber *Zuniga* ist lieblich, die *Salzgruben* sind mir, der in der Gnomenwelt mich kaum orientiren kann, zu dunkel. Doch das ist meine Schuld, und nicht des geistigen und geistvollen Dichters. Auch das ist Wohlthat, dass Sie uns mit dieser Gnomenwelt bekannt machten. — Sonst gefiel mir vielleicht am meisten *Karl Kisfaludys* Erzählung *Viszontlátás* S. 135, *Szellőhöz* S. 47. und *Veresmartys Völgyi lakos* 241. — Auch *Diesirae* ist trefflich gearbeitet.

Wie freue ich mich, dass ich Ihnen mein Herr Graf, meine Vorrede zu Sallust vorgelegt habe. Sie haben mich durch Ihre Frage aufmerksam gemacht, dass ich nicht spreche, ne non intelligi possim. Die Stelle wird so besser stehn:

Mellyet a' szintén-ugy tömött, de nem kedvesen-sötét, hanem búsan-fekete Tacitusz is csak úgy tudá meghaladni, hogy utól-érni ugyan távolról sem tudá. Der düstre Tacitus steht dem lieblich ernstern, das Helldunkle liebenden Sallust nach.

Mit meinem Grundsatz über die Kunst zu übersetzen, wollte ich nicht anders sagen, als dass es nicht möglich ist Wort zu Wort zu übertragen; auch liegt die Sache nicht an dem, dass wir den Gedanken, das was geben, sondern in Werken die Kunst über alles andre dem Charakter, die Farbe, die eigene Physionomie des Schriftstellers, des Dichters, u[nd] des Gedichtes oder des Gedichteten. Und das haben Sie in der Übersetzung der Magyarischen Gedichte beurkundet, oft noch verschönert aber stets im Geiste des Gedichteten.

Sie würden mir, mein Herr Graf, eine wesentliche Wohltat erweisen, wenn Sie mir bey Ihrer ausgebreiteten Bekanntschaft mit Bibliothekaren und Buchhändlern ein Verzeichnis *aller Übersetzungen des Sallust ins Deutsche*, vom Anfänge bis zu der allerletzten ausschreiben liessen und zuschicken wollten, damit ich diese meiner Übersetzung voransetzen könnte. Ich besitze folgende:

von Abbt, Wagner, Meissner, Höck, Schlüter, Weinzierl, Fröhlich, und erhalte dieser Tagen die von Woltmann. Es gibt aber ihrer auch mehrere.

Auch wünschte ich zu wissen, ob Deutschlands Gelehrte ihre *Bibliotheca Classica Latina* schon herauszugeben angefangen haben, und darin Sallust schon erschien. Vielleicht wäre es Ihnen leicht, eine Anzeige über diese Sammlung zu erhalten, auf welchen Fall ich auch unterfange, Sie darum inständigst zu bitten.

Ich wünsche Ihnen ein gesegnetes glückliches Jahr, und beharre mit aller Verehrung

Mein Herr Graf

Ihr unterthänigster Diener
Franz Kazinczy

[Eredeti: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 139. sz.]

5864.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Jeszeniczi és Wadasi Jankovich Miklósnak szives tiszteletét Kazinczy Ferencz.

Vitkovics barátom írja, mely kegyességgel szándékozol Te is, mélt. Nyitray ur is, segíteni szándékomat Sallustnak kiadásában, ki végre, harmincz esztendői készületeim után, ezidén bizonyosan megjelen. Köszönöm segédedet, 's kérek, méltóztassál hálás tiszteletemet ennek az urnak azon ígérettel általadni, hogy kincse nálam sem el nemvész, sem szennyet nem kap. Vitkovicsunk talál alkalmat, mely azt hozzám általhozza.

A' mi ezeljaimra tartozót összeszerzenem lehetett, összegyűjtöttem. Birom a' Havercampét is, mely a' textus' megállapítására legjobb. Gróf Sztáray Vince használnom engedé a' Burnoufét, míg azzal Gróf Kornis Mihály meg is ajándékozott. Örvendek hogy ezt a' Burnoufét fordításom' kieresztése előtt ismerhettem; általnevém belőle a' De-Brosset által dolgozott Fasti-kat. Alfieri-nek fordítását Burnoufból ismerem, 's most várom Florentziából; mert az olasz könyvek Bécsben nem nagyon kaphatók. Az volna egyik legnagyobb óhajtásom, hogy a' Don Gabriel spanyol fordítását kaphassam meg, ha csak nyolezad napra is, hogy a' nehezebb helyeket össze vethessem, 's láthassam, hogy a' herczeg azokat miként adá. És ha tudsz egyet valahol, indulatossan kérek, nyerd meg birtokosától, hogy azt nekem kölcsönözze. A' franczia nyelven fordítani nem lehet; nyelvök minden idegent francziává változtat, 's így a' Cassagne' és Thyvon' fordítása ugy nem Sallust, mint a' Delille' gyönyörűen-dolgozott Virgilje sem Virgil. Kevély a' szó, de igaz: a' magyarnak valaha jobb Sallusta lesz mint a' német-

nek; de azt csak sokaknak igyekezeteik után várhatjuk. Én itt sokat mertem, melyet még barátaimmal is csak nyomtatásban akarok láttatni. Tartok tőle a' sok tanácsló összezavar.

Sallustomat nyomban fogja követni Cicero, hogy olvasóm lássa, mit akarék Sallustban. Előbeszédem második §-át bátorodom ide tenni; lásdd, mely igen szeretem én őtet. November oltá betegen fekszem; ő volt kinjaim' enyhítője. — Élj Te szerencsésen, tisztelt szeretett barátom, 's tarts-meg nagybecsü emlékezetedben. — Széphalom Január 21 d. 1824.

[Eredetije az OSzK kéziratárában.]

5865.

Kazinczy — Bernáth Andrásnak

Különös tiszteletű Drága Jó Uram!

Tábla Biró Fiscális Ur!

Kapitány Katona Ur engem ezen tréfája által csudálkozásra ragadott. Mennyi poétai ér van ebben a' kedves bohóságban, 's mit tehetne Kapitány ur, ha ezzel nagyobb dolgokra is akarna sáfárkodni, mint egy órának felvidítása. Én méltónak láttam ezt leiratni 's megküldöm Gróf Desseőffi Jósefnek, egy exemplárban magamnak megtartván. Kérem az Urat Fiscális Urat, méltóztassék Kapitány Urnak megmondani, hogy én ezt a' pajkos könnyűséget, Lelkének ezt az elevenségét irigylem; maga pedig az Ur Fiscális Ur fogadja el szives köszönetemet ennek közléséért

alázatos szolgája

Széphalom Január

27. 1824.

Kazinczy Ferencz

[Eredetije ismeretlen, másolata fennmaradt Sipos Péter jegyzőkönyvében, amely ma Draskóczy László tulajdona.]

5866.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Jeszeniezi és Wadasi Jankovics Miklósnak szives tiszteletét Kazinczy Ferencz.

Nemes lelkű férjfiu, tisztelt barátom! Ellágyita kegyességed, 's enyhite fájdalmimon, szenvedésimen. Örülék rajta, hogy szánsz. Azon felül hogy november oltá fekszem, 's alig van annyi erőm, hogy végig lépdelhessenek a' szobán, sógorom makaességával kell vesződnöm. Eggy hete hogy prókátoromnak készítem a' feleletet, 's ez foglal-el éjjel és nappal. Csak száz ötven három ezret liquidál, azon felül a' mit később készül beadni; de a' melyből öt sorom

kilenczven ezret ról-e. Mi lenne az én szegény gyermekimből, ha kiholtam volna? Mert csak én vagyok az, a' ki ezen istentelenségeket felvilágosíthatom. Kellett e nekem, annyi szenvedések után, még ezt szenvednem, 's életemnek végső napjaiban? Mig az anyám élt, egy rossz testvérem szívta véretem, anyánk megé rejtözve, hogy őtet ne bánthassam; most a' sógorom teszi ezt. 'S törvényeink az illy gazságot nem büntetik. 'S így folya-el életem szenvedésekben, 's a' nélkül hogy gyermekeim sorsokon könnyítheték! a' nélkül hogy gyermekeimnek azt a' nevelést adhatnám, melyet nekik akartam!

Intesz, hogy élni siessek. Nékem a' dolgozás nem fáradság, hanem enyhülés és öröm. Mind feleségem, mind magam olly érzéssel vagyunk, hogy a' Brezenheim birtokával sem pompáztunk volna, 's a' házi élet csendét tartván fő boldogságnak, mondd-el, én, a' ki soha nem kártyázom, nem tespednék e el, ha nem olvasnék, nem írnék? De tehát nekem allegatiókra kell e vesztegetnem időmet, hogy a' ki olvassa azt mondja, hogy tudok egy kisség latinul? Kevés napjaim lévén hátra, szerettem volna nyugalomban élni, hogy minden dolgozásimon végig futhassak, 's vétkeimet jóvá tehessem, papirosaimat rendben hagyhassam. Te is fogsz tőlem venni valamit.

A' negyven aranyért én állok jól, nem Vitkovics. Csak kezemhez érjen 's a' vivő ne veszítse-el, kár és piszok nélkül megyen vissza kezedhez. Így vevé Gróf Sztáray Vincze kár és piszok nélkül Lemaire kiadású Sallustját. Nem szeretném, ha valaki hivtelenséggel hálátlansággal vádolhatna. Esedezem tehát előtted, nemes lelkű férjfiu, hogy Codexedet is add mellé. Nem lehetetlen, hogy én Sallustot latinul is kiadom, mint az olasz Nardini. De ha ezt nem tehetném is, mely kedves lesz nekem kevélykedni a' világ előtt hogy hazánk is bírja Sallustnak két Codexét nálad és mélt. Nyitray urnál. A' variánsokat legalább kiszedem, és a' magyar fordítás mellé adom. Légy tehát rajta, hogy megkaphassam a mélt. Nyitray urét is.

Előbeszédemet Sallusthoz ma küldém Kassára, hogy nyomtasák-le, a' Catalinariák első fejezetével. Ezt azért tevém az Előbeszédhez, hogy lássa, a' kinek Sallust nehéz emésztésű, mint igyekeztem a' két nagy író különbségét kijegyzeni. A' Milóért mondott beszédét tevém vala oda, de azt kevesebben ismerik. — Az én legkedvesebb olvasásom a' Róma prosaicuszai közt mindég Sallust vala, 's jól vagy rosszul, ebben mutatom-ki minden erőmet a' mi van. De nem csak az kérdés, millyen a' munka: hanem az is, millyen olvasó olvas. Miként tessék Sallust annak magyarban, a' ki Sallustot latinban is kárhóztatja? Sok külföldi fordítás van kezem közt; szorosan hasonlítom össze ezekkel a' magamét, 's azt hiszem, hogy ez meg fogja szégyenliteni az iskoláson hü, de németesen-hideg Schlüterét, meg fogja a' Woltmannét is. A' francia nem fordítást szokott adni, hanem periphrasist. Elmondják majd a' mi kedves, kedves szomszédink: Et heic dii sunt.

Élj szerencsésen, édes barátom. Mihelytt veszem a' nyomtatást, azonnal veszed. Tiszteld, kérlek, mélt. Nyitray urat, 's nyerd meg nekem Codexét. Nem fogom soká tartóztatni. Széphalom, Február 26d. 1824. — Subit ira jacentem ulcisci patriem! *Virgil.*

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5867.

Kazinczy — ismeretlennek

Ew. Gnaden,

Der Schmerz unsrer Verehrten, Geliebten, ist nach dem, was Sie mir zu schreiben die Gnade haben, um vieles gelinder, und das muss uns genug seyn. Hätte mich der Umstand nicht getäuscht, dass die Thüre von innen eingerügel war, ich wäre von selbst auf den Gedanken gekommen, dass das Gerücht aus einem dumpfen Grunde entstanden seyn konnte, wozu Vorfälle dieses Hauses und dieser Gegend Anlass gaben. Ich wünsche, dass dieses Gericht sich bald lege, damit der Schmerz unserer Freundin nicht gereizt wird; denn hat Sie gleich Seelenstärke genug sich zu sagen, dass ein Tod den man sich gibt, immer aus einer trauten Seele, oder doch einer sich nicht mächtigen herkömt, so ist der Gedanke doch peinigend, dass man uns ohne Schmerz verlassen konnte. Selbst der Tod ist ja, nach meinem Gefühl bloss darum schmerzlich, weil wir von denen getrennt wurden, die wir lieben, und die uns lieben.

Ew. Gnaden hatten bloss den Wunsch Felder und Wiesen zu haben, nicht auch einen Weingarten; und so könnte ich nun mit nichts andern dienen, als mit einem Weingarten auf dem Sátor ganz über dem Sztáraysehn, an den dieser gränzt. Sollte dieser Ew. Gnaden gefallen, so haben Sie nichts anders zu thun, als sich darüber mit dem Fiscalen Herrn von Zilay abzufinden. Meine Frau trägt mir auf, Ihre Verehrung an Sie und an den Herrn Obristwachtmeister beyzufügen; mit welcher auch ich verharre

Ew. Gnaden unterthänigster Diener

Franz Kazinczy

Széphalom d. 28. Febr. 1824.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5868.

Kazinczy — Bárczay Ferencnek

Édes barátom,

Örvendek életed vissza térésének. Hidd-el, sokat sajnálottam, hogy látogatásodra nem leheték, és hogy talán jelenlétem könnyebb-ségedre, enyhületedre nem lehetett. Én téged, te engemet kölesö-

nösen emlékeztetünk boldog napjaira ifjúságunknak, 's az neked is nekem is nem lehet nem kedves azon napjainkban a' mellyekre ezt kiálthatjuk: *n e m s z e r e t j ü k e z e k e t*. Gróf Gyulainénak megírtam hogy halál fíja valál 's ismét életnek fíja vagy, 's te tudod, hogy az neki kedves hír volt. Bár még egyszer lehetne Dédácsot látnom, mert az nekem kedvesebb mint Andrásfalva.

Én magam is fekszem November olta, de már épülök. Ollykor fel is kelek ágyamból, 's ha szebb a' nap, kísétálok az udvarra a' kertre. Elfogyott minden erőm: de még meg nem halok. Tudja Isten, hogy az én gyermekimnek szükségek van rám. Épen most dolgozom megint egy Allegatiót, melly Eperjesi peremnek véget vet, vagy azt közelíteni fogja. Erdemlettem e én azt, hogy annyi szenvedésemhez ez is férjen még? Barátom, hány ördög jár fel 's alá emberi alakban!

Élj szerencsésen, édes barátom. Az Isten tartson meg még igen sokáig, 's jó egészségben, vig kedvben.

Széphalom Marz 6d. 1824

[Eredetiije: OL, a Bárczay-család levéltára.]

5869.

Kazinczy -- Jankovich Miklósnak

Jeszeniczi és Vadasi Jankovics Miklósnak Kazinczy Ferencz baráti szíves tiszteletét.

Silvester, az az Erdősy Jánosnak Magyar Grammaticája, vagy inkább az az egyetlen példány, melly minden nyomtatványai közzül a' mi időnkre általjött, a' prof. Sinai Miklós' kincsei közzül Fáy János debreczeni consul rokonom és barátom' birtokába ment-által. Ez azt pénzért ki nem adja kezei közzül: igen képt, mellyen épen ugy kap, mint Te tisztelet barátom, a' magyar dolgokon. Nékem 1812. octóberben negyven ezer forintot érő pénzgyűjteményét adá kezembe, mellyet anyja' testvérétől püspök Klimótól kapa, hogy vigyem-fel Bécsbe, 's azon vásároljak képeket teljes szabadsággal. A' pénzt felvittem, de nem éltem vissza barátságával 's bizodalmaival, 's belőle csak egy darabot sem költöttem-el; de sorba járván minden Broccanteuróket Bécsben, és a' kik képeket gyűjtögetnek, kijegyezttem, kinél mi van, a' mi érdemi a' megvételt; referendárius Vajnatól, az Erdélyi Cancellarián pedig egy négylábnyi magasságu, három lábnyi szélességű Nativitást ezer háromszáz forintot meg is vettem, 's kézzorítás alatt ígertettem meg magamnak, 's a' haza' szeretetére kényszerítvén a' referendáriust, hogy a' képet, mig Fáy megírja, ha nem sokallja e árát, senkinek el nem adja. Veszed észre, Kedves Barátom, hogy én ezt olly hosszan és olly melegséggel beszéllem, mellyet a' fel nem avatottak mosolyganak rajtunk; de hagyj szabadon szóllanom, 's

kedvetmet töltenem. Fáy valóban sokallá azt, és sokáig kérésimre nem hajlott. Végre megküldé a' pénzt, 's a' midőn a' kép hol Egerbe, hol Fáy akkor lakott, megérkezék, ő maga 's az érsek festője felkiáltanak, hogy az többet ér mint Fáynak három vagy négyszáz darabból álló szép gyűjteménye. — Nem kinozlak többé dicsekedésemmel; de még elmondom, hogy örökké fogok vele kevélykedni; mert hogy azt a' kincset hazánk bírja, az az én érdemem. Már alkudozta bécsi érsek Hohenwarth Vajnátlól, 's többet is akara érte, mint a' min én megalkuvám.

Baronyai Deesi János' Sallustja az én kezemben van. Egerben 1813 vagy 1814 a' kiáradott víz elsepre némely viskókat, 's a' megkárosodott lakók kénytelenek valának holmicskájukat elárulni. Szent-Miklós Aloyz, a' Consiliarius' fija, akkor Egerben tanult, 's a' történet az árulót hozzá vezeté. Ez tudta hogy én Sallustot fordítom, 's nekem küldé a' megvett könyvet. Én elfogadtam, de megigérvén hogy holtom után visszaszálljon rá. A' könyv tehát övé. Ez is egyetlen példánya lévén 2 nyomtatványoknak, régen azt tanácslám vala neki, hogy ezt tenné le a' nemzet kincsei közzé, 's tégyen örömet vele a' mi olly méltán szeretett nádorunknak. De engedd mondanom, engem egy meggyőzőhetetlen rettegés száll meg mindég, hogy a' nemzetnek ez a' kincse, a' Muséum, szálaha tul ballagnat a' határon, a' mit a' francia háboruk alatt nem vala ujság látni 's irtóztam, meggondolván, hogy az a' kincs egy olly diszes emberke' gondviselése alatt áll, mint Jacobus Ferdinandus Millerus de Brassó, consiliarius regius, kit Isten haragjában teve c' kincsek őrzőjévé. Inkább óhajtottam, hogy az magányos birtokba költözzék. Azonban illy helyeken is, van e' állandóság, édes barátom? A' szent tűz ollykor még a' Vesta szüzeinél is elaludt: miként hihetnénk tehát, Te vagy én, hogy gyermekeinkben, unokáinkban az fenn marad? Kevés ház van a' hazában, a' mi azzal dicsekedhessék a' mivel a' Telekiek, kik ha talán ἀμυνσοῦσ¹ fiaikat szülnék is, nem szülnék tudományt nem kedvelőket.

Van még egy kincsem; azt Horváth István fogja venni tőlem ajándékban: a' debreczeni hagiographusok apographona. Ez csudálást érdemel a' leiró' hűsége és ügyessége miatt. Utánlotta az eredetinek minden rándítását mint a' leghivebb rézmetszet a' mivész' rajzolatját. 'S bár ez az általam minden mások felett tisztelt 's szeretett, mert minden mások felett tudós és igazlelkű barátom a' vastag munkát nyomtatásban kiereszthetné! Annyi gazdag, noha megesonkitott jövedelmű püspök és kanonok rakhatnának össze annyit, hogy a' munka kiadathassék.

Nagy-Ajtai Cserei Farkas es. k. kamarás és major barátomnak tégedet előre bejelentelek a' jövő postán. Ő fija az egykori híres és imádkozni szerető 's hazájához is hív referendáriusnak, 's Báró Wesselényi Miklósnénak Zsibón testvére. Ha az ő lelke nem

¹ Múzsátlan.

tiszta, úgy utálj engem is. Lakása Krasznán van, de negyedik esztendeje, hogy Bécsben múlat, kedvellen Urunktól, ki előtt sok nemes cselekedetei által lön ismeretessé. Szállása a' Trattner-háznál van; oda intézzd leveledet.

A' Sallust' Codexei 's spanyol fordításai dolgában Vitkovicsnak levele téveszte-meg, vagy az az öröm, mellyel ígéretedet felgyuladva olvastam. Örvendeni fogok ha elmondhatom, hogy nem csak hallottam, hogy bírod, hanem láttam is; 's megtörténhetik, hogy el is mondok holmita' mit birtokaidban lelni fogok. Küldj tehát mindent, a' mit óhajthatok, 's légy bizonyos, hogy csak az uton ne történjen baj, nálam semmi el nem vész, el nem romlik. Ugy hittem a' mai postával venni fogod Sallustom' Előbeszédét, de újabb levelem megérkezéséig munkába nem vétetheti. Mihelyt le lesz nyomtatva, azonnal küldöm hozzád is. Én a' mi Trattnerünket úgy szeretem ma mint mindég, 's soha sem felejttem mivel tartozik neki a' haza, mivel én: de dolgozásimat ezentul Kassán fogom nyomtattatni, hogy az iveket, minekelőtte sajtó alá vétetnek, megtekinthessem, melly annál inkább remélhető, mivel Kassától csak négy mértföldnyire lakom, 's az ő leveleit a' hétfői 's csütörtöki posta hozzám hozza, a' keddi 's pénteki hozzá viszi. 'S Pesten nem jó nyomtattatni, mert sok az i g a z i t ó, még pedig a' kéretlen. — Siet emberem, hogy a' postát el ne szalassza. A' mit most elhagyék, jövő levelem fogja kipótlani. De engedd ezt azon ígérettel végeznem, hogy tölem ajándékban kapod a' Thököly Inre peesétnyomóját, melly 1813. azon helytt találtatott Hunyadban, a' hol ő megveretett. Él j szerencsésen. Széphalom Márc. 13 d. 1824.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5870.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Wadasi Jankowics Miklósnak alázatos tiszteletét Kazinczy Ferencz.

Tisztelt Barátom, Jóltevőm! Ez estve vevém kár nélkül Sallustiusodat spanyol és német fordításaival minden kár nélkül. Kár nélkül veszed vissza, mihelytt velek dolgomat végzem, 's a' haza előtt hirdetem-el lelked nemességének e' jelét.

A' megígért peesétnyomót venni fogom barátságos kedveskedésképen, 's mellé teszem a' Martinuzival hadakozó Rogendorff Wilhelm emlék ezüst pénzét. De minthogy a' feleségem' anyja ennek a' németnek maradéka volt (Gróf Rogendorff Aloyzia Ferencz Antal generálisnak, a' palatinus Pálffy Miklós unckájának, leánya) kérni foglak, hogy ezt magát nékem add vissza, 's elégedj-meg vele, ha az ötvös azt számodra leönti. 'S bár ezen alkalommal nékem is öntetnél kettőt, 's ezüstben visszafizetem az ezüstöt.

Cserei Mihály Historiáját nem Cserei Farkas, hanem Csere Miklós guberniális consiliarius barátom adá nekem kölesön, 1816, midőn Erdélyből hazajöttem. Sok dolgot adván Gróff Dezsőffyhez irt Erdélyi Leveleim' kidolgozások, a' kéziratot általküldém Patakra prof. Szombati Jánoshoz, hogy iratná-le a' bibliothéca számára, ha az még nem bírja. Kevés napok mulva vissza kapám azt azon jelentéssel, hogy a' Collégium bírja, még pedig jobb exemplárban és tovább terjesztve a' beszéllést. Én sem iratám-le tehát, 's a' Cserei könyvét neki visszaküldém. Te azt Gróf Teleki Józsefnél megtalálhatod; csak hogy a' Telekieknek nem jó ezt a' Csereit és munkáját említeni; egészen másnak festi a' Duca d'Alba szakálu Teleki Mihályt mint a' minék ötöt Thaisz mondá a' Tudományos Gyűjteményben. Nehéz időkben sokszor úgy viseli magát a' jó ember is, hogy benne a' jók felakadnak, 's így bánhata Teleki Mihály: de vért, 's ártatlan vért 's hóhér által ontatni egy részeges tunya fejedelem nevében csak még is nem olly dolog, a' mit menteni lehessen. Én, ha Telekinek hívnának, nem hiszem hogy ezen ösömmel kevélykedhetném.

Zrinyinek nevét hallván nekem minden vérem megpezsdlül. Erit ille mihi semper deus. [Szébb magyar írók én nem ismerek a' régiek közül, 's szeretnék tanítványa lenni Sallustban. Ismered e egy nem versekben irt munkáját, melyet én Hadi Tudománynak neveztem. Azt Gróf Dezsőffy József a' fejeverett Bónis Ferencz szép unokájától iratta le. Ott is kimutatta foga' fejérét hogy a' németet (a' közellakót) nem szerette. A' Censura azt most meg nem engedi, hogy kiadjuk: de az idők változnak, 's az effélék jó fenntartani. Kérlek, tehát, méltóztassál, a' kincs' birtokába eljuttatni.

Magadhoz hívsz, 's repülnék: de nem mehetek. Perem a' sógorommal közelit végéhez. Én 14 esztendő oltá mindég ajánlom 's kérem az amicát, noha az Eperjesi Tábla és a' Cancellária (hova ő folyamodott 's kudarczal tolatott vissza) engem kiáltanak győztesnek. Annyira elrontott engem ez a' rossz testvér, hogy azt az utat még nem tehetém. Talán most egy magán ejtett nagy gyalázat elfogadtatja vele amicámat. Ha ezt nem teszi, nyomoruságom kényszerít majd, lemenni Pestre. A' Hormayr' Zsebkönyvében (1821) épen ma olvasám kincseid' leírását, történetből akadván kezembe a' könyv midőn egyebet keresék. Barátom, melly n a g y vagy Te! és mint kevélykedem én illy férjfiu' barátságával! Irigylem gazdagságodat és hazafiuságodat. Élj szerencsésen, fogadd el hálámat nemes tetteredért, 's légy megnyugtatta, kincseid nálam olly bátorságban vannak, mint szobádban. Örökös tisztelettel.

Széphalom Ápril 19 d. 1824.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5871.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Nemes-lelkü férjfiu, tisztelt, szeretett barátom,

Rezeidet nagy köszönettel küldöm-vissza, mert hasznokat nem vehetem. Más formátumban kell megjelenni Sallustomnak. Ellenben előre csedezem előtted, hogy majd, ha fordításom sajtó alá megyen, az abrosszal megajándékozni méltóztassál, hogy azzal nyomtatásokat tétethessek. Vissza adom azt akkor osztán.

Óhajtottam volna, hogy láthass, midőn esomód' megérkezzék. Képemen ömlött-el megindult lelkem, 's nincs szó, melly hálámat inkább magyarázhassa, mint az az én némaságom. A' de Brosset' nevezetes Munkája, melly felől nem is tudtam, hogy németre le van fordítva, nagy szolgálatomra lesz Sallustom' kikészítésében.

Két holnapja hogy távol vagyok házamtól, 's az egészen rendetlenségbe hozá dolgaimat. Testvér öcsém Dienes, Consiliárius, s egykor Biharnak Második Vicze-Ispánja, April. 30d. megholt, 's Várad negyven ezer fntba került házát nekem hagyta, de azon kötelezéssel, hogy adósságait fizessem. E' gondok úgy kívánák, hogy oda menjek-le. Debreczenben jelentém Fáy János barátomnak, hogy Te óhajtanád megnyerni tőle a' Sylvester Grammaticáját. Őtet most a' Könyvgyűjtés' dühe szállá-meg, minekutána Festésekben és régi pénzekben sokat bir. Nehezen fog megválni tőle ; de jó volna, ha dublettjeid közül egy csomócskával megkinálnád. 'S kérlek, ezt ne halaszd. Irj neki, 's tedd-meg az ajánlást. Lelke nemes, de szenvedelme nagy.

En tőle leginkább két Stambbuchot irigylek, 's abból sok nevezetes aláírásokat másoltam-le. A' nyavalyás Apafi Mihálykáét, noha atyja is nyavalyás volt, a' Bécsben fogva élt 's honját bosszúból látni nem is akart Cancellárius Bethlenét, Teleki Sándorét, 's másokét; 's Váradon a' Fóris Otrókosi Ferenczét egy más Stambbuchból, mellyet Szolgabíró Domokos László bir. Barátom, ha Te egyszer meglátnád Debreczent és Váradot, annyi pénzzel sokat gyűjthetnél. Fáy és ez a' Domokos adhatnának holmit, a' mit óhajtasz.

Itt küldöm a' Tököli' peccétnyomóját és a' Rogendorff' pénzét. Az elsőt méltóztassál megtartani, de a' másodikat vissza kérem, gyermekeim miatt. Hanemha mind ebből mind abból nekik is öntetnél egy két öntevényt. Ha papirosaim közt rá akadok arra, a' mit nekem Consil. Kenderesi ira a' Tököli, vagy inkább az akkori Confoederatio' peccétje felől, ezen levelem mellé fogom tenni; ha rá nem akadék, későbbben veszed.

Sallustom' Előbeszédét Kassán adám-ki, nem hogy előfizetőket gyűjtsek; az sikeretlen mód; hanem hogy Literaturánk' barátjai lássák mit akarok, és idejében szolljanak, ha kedvek van hozzá. Egy barátom már szolla; a' szerint szeretné hogy adjam

Sallustot, a' hogy Cicerot ígérem itt. De ugy Sallust nem volna Sallust, hanem Cicero volna. Sallustom nem lesz kedves, 's talán azért is, mert nekik a' Sallust' Sallustsága sem kedves.

Ezen útam alatt egy valaki azt beszéllé nekem, hogy egy solidus tudományú férfi felőlem ezt szokta mondani: „Nem foghatom-meg Kt; az ő beszéde rakva van vétkekkel: és még is annyi csinnal, annyi kedvességgel, nekem ugyan senki sem szóll”. — — —

Ha az ítélet való volna, azt kiáltaná, hogy Sallustot magyarban fordítani senkit nem illet inkább mint engemet. Sallustnak épen ez minden érdeme: rosszul ír (az iskolák szerint) de szépen. — — — De nem azt kell e mondani, bár kevesebb mértékben, az egy Virgilt kivéven, minden más Classicusról is?

Fogadd-el forró hálámat, 's szíves tiszteletemet, azon fogadással, hogy Codexeidet küldöm, kár nélkül, mihelytt lehet.

Széphalom, Jul. 7d. 1824.

örök hived
Kazinczy Ferencz

[Eredetije: az OSzK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1937. 180—181. l.]

5872.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Tisztelt barátom,

E' pillanatban értem, hogy néhai generális Péterffy úrnak zemplényi születésű fija holnap Pestre indul. Minthogy ezt igen jól ismerem, és igen jónak ismerem, bátorkodom kezébe adni két codexeidet, a' római Sallustét és a' német fordításét. A' spanyol fordítást egy ideig még megtartom; de ne légy gondokban: valamint ezt vevéd szenny és minden kár nélkül vissza, ugy fogod a' spanyolt is. Ha Bihar vármegyei utam el nem fogott volna, most ezt is vissza adhatnám már.

Kimondhatatlan köszönettel tartozom én Néked, nemes szívé férjfiu, határt nem ismerő jószágaidért, 's azon ajánlásodért, hogy házadnál két szobát, 's istálót és szekérszint kaphatok: de azzal élnem most lehetetlen volt: dolgaim sem eresztettek hozzád és hozzátok, egészségem sem. Ugy látom a' novemberi terminusokra sógorom fog szorítani, hogy Pestre menjek. Akkor tartok számot kegyességidre.

Eddig vevéd, ugy hiszem, a' Thököli Imre' pecsétjét és a' Rogendorff' emlékpénzét; azt Paziázi ifju barátom, 's Kisfaludy Károlynak hiv tisztelője, vitte-le, Sallusthoz metszetett rezeiddel, melyeknek hasznát nem vehetem. — Olvasád e a' Kedveskedő minapi darabjában a' mit Fáy Jánosnak debreczeni gyűjteménye

felől elhirdeték? Az affélét jó, úgy hiszem, tudatni. Éljen boldogul,
's az ég teljesítse minden kívánságaidat. Széphalom, aug. 17d.
1824.

Örök tisztelőd
Kazinczy Ferencz.

Kérlek alázatosan, méltóztassál mingyárt tudósítani, hogy
a' két Codex kezdedhez ért.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5873.

Igaz Sámuel — Kazinczynak

Sept. 20d. 1824.¹

Tegnap toppant bé hozzám Ferenczynk Rómából, képzel-
heted örömet. — Újra vissza fog menni; de a' Te látásod nélkül
nem.

21

IX 24.

[Eredetije: MTA K. M. Irod. Lev. 4-r. 27. sz.]

5874.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Kifogyhatatlan jóságú barátom,

[1824. okt. 4.]

Sirom' széléről irom e levelemet 's akkor már, midőn bizonyos
vagyok benne, hogy ezuttal meg nem halok. Eperjesről egy vesze-
delmes tüdőgyuladást hoztam haza, és egy csömört azonfelül;
's e kettős baj rettegtete, hogy el kell hagynom feleségemet, gyer-
mekeimet, 's azt a' hazát, hová akármely nagy légyen majd
boldogságunk túl az életem, mindég örömmel vágynék, ha csak
kevés napokra is, vissza. Orvosaim hallgatva nézék bajomat, 's
hozzám láttak egész hűséggel. Ma jó napom van, 's úgy hiszem
óránként fogok javulni. Életerő bennem még sok van, 's még
ígérhetek magamnak egy decenniumot. Annak bizonyosságául engedd
mondanom, hogy egy nap sorba járván a' praesesemet és bírójmat,
reggeli 9 órakor megindulék gyalog Eperjesről Sárosba, a' távol-
ságot sokkal kisebbnek gondolván, minthogy Eperjesre a' sárosi
várnak csak orma látszik; a' hegyet legmeredekebb oldalán meg-
másztam, 's délutáni háromkor ismét Eperjesen valék, a' nélkül

¹ A keltezés Kazinczy keze-írása.

hogy csak egyszer is leültem volna. Ennyit használá a' testet el nem kényeztetni.

Melly sokszor mondtam ezen élet és halál között lebegésemben: *Maxima vitae pars eripitur nobis aliud agentibus!* Melly sokszor mondtam, hogy ha még isteneim életben hagynak, kerülvén minden új foglalatosságot, a' régiebbeket készítem-el! De félek, ez a' feltevés is olyan lesz, mint a' penitentiásoké, kik minden fogadásai mellett visszatérnek a' régihez. Eperjesen töltvén három hetet, 's Cicerónak Levellein kívül semmi könyv nem lévén velem, hozzá fogtam ennck fordításához, és az első könyvvel a' Wieland felosztása szerint készen vagyok. Ismervén a' munkát, esztendő alatt elkészülhetek az egészszel. Wielandot minden sornál megtekintettem, de mentsen Isten attól, hogy Cicerót olyan áradozásban fordítsam.

Miolta haza érkezőm, vettem levelét Igaznak azon jelentéssel, hogy Ferenczy Rómából megérkezett, hogy oda vissza megyen, de nem a' nélkül hogy engem meglát. Ha Pesten lesz, nagyon kérek, faragtassd képedet, nem hiúságból, hanem hazafiuságból, hogy ennek hivei tisztelheessenek, ha majd nem léscsz is. A' hazának valaha kelhet egy panthcona; 's ott Jankovich tiszteltetni fog.

Örvendék azon hírnek, hogy a' mi kedves nádorunk' megtekinté kincseidet, és hogy ott magát olly járatosnak bizonyítá a' tudományokban. Ő nékünk védangyalunk, diszünk, dicsőségünk. Hadd hallja a' német, a' franczia, az angoly, hogy a' mi gazdagaink között is van egy Jankovich.

Én Lónyai Gábor felől igen sok rosszat tudok mondani, de tudok igen sok jót is. Képe alá ezt lehetne írni: *Ater et albus.* Egész Zemplény tudná hogy én szinte bujtam barátsága elől, 's szégyeltem volna a' semmirekellők közzé keveredni, kiket czéljai kivitelekben eszközöknek fordíta. De tisztelt barátom, azt mondják az ördög felől, hogy ha kis ujunkat megkapja eggyyszer etc. etc. legokosabb fel nem tenni vele; mert azután, akarod, nem akarod, azt kell tenned, a' mi neki tetszik. Az ő nagy vétkeinek eggyike énelőttem az, hogy a' Báró Prényi Zsigmond ellen tett panaszokat 18 esztendőig vizsgálatlanul hagyá, míg végre a' legigazságosbb fejedelem ezt a' munkát Péchy Jánosra bizá, ki Prényit fejérebnek találá a' hónál. Ezt elmondhat'd minden jónak. — Midőn a' gyűlés össze Carafázta össze Ötvösözte, elfordultam az undok tettől; a' király' küldöttjével ugy bánni nem szabad, nem illik; de azt jegyzém-meg, hogy ennyi gazságokért a' megye valaha bosszut állott. Király és haza egygy. Átkozott a' ki a' kettőt egymástól elválasztja! Hát a' ki azt pántlikáért, titulusért, csillogásért teszi? Átkozott és nevetséges! Ellensége mind az eggyiknek mind a' másiknak.

A' régi kézirat' apographonára eggy betűt sem vettem válaszképen; de én az affélében fel nem akadok. Szerettem azt a' tisztalelkű, tudós embert, 's szerettem azt hinni, hogy ő nekem barátom.

A' kit olly sok esetekben leltem tisztának, sőt nagynak, nem hiszem hogy hasonlatlan lehessen magához.

Hogy kódexeid az uton romlást nem vallottak, annak nagyon örvendek; úgy fogja venni mélt. Nyitray ur is a' spanyol Sallustot.

Africa' reze Sallusthoz, kezemben van; a' többit visszaküldém, mert nem vehetem hasznokat.

Beteg embertől, sőt valóban halál markából kiszabadulttól ennyi elég volna egyszerre; de kifurná oldalomat a' bohó történet, ha el nem mondanám. Halgassd tehát:

Eperjesen három hetet töltvén hijába (persze sokat hevere a' zöld asztalon, de fel nem vették, mert a sógorom felesége azt állítá, hogy férje Pesten van, 's ő igazságtalanságot fog szenvedni, ha megérkezése előtt veszik fel) Sept. 14 d. magam is felmenék a' kálváriára. Addig furám magam a' nép közt, míg a' legfelsőbb kápolna előtt állék. Annak balkonjára kijöve egy pap, 's szerencsére magyarul mondá predikázióját. Közel husz Zachéus a dió-gesztenye-hárs-fák ágaira másza fel. A' nép közt tótok is valának, kik nem értvén az oktatást, szörnyű felsóhajtások közt imádkozának, 's a' pap beszédét érthetlenné tevék. Ezért megneheztele egy Zachéus a' fán, s egyszer csak neki orditja magát:

Tót atyafiak, kérem Kegyelmeteket legyenek csendesen, hadd hallgassam az Isten igéjét.

Bár csak protestált volna valaki, mondtam magamban, hogy neki bizony a' tót nem atyafija; de senki sem protestált.

Élj szerencsésen, hasonlithatatlan férjfiu, diszére a' nemzetnek, nekem tovább is mind örömömre, mind boldogságomra.

Örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5875.

Kazinczy — Dulházy Mihálynak

Oct. 8ikán 1824.

Édes Barátom!

Túl vagyok még is minden veszedelmen. Megtarta feleségem, Dr. Breznay 's az öreg és ifjú Horn Urak. De melly erőtlén vagyok. Bizony fél lábom a' koporsóban volt. Ölelem az Urat egész barátsággal.

Kazinczy Ferencz

[Dulházy Mihály másolata az OSzK kéziratárában.]

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Fáy Andrásnak Kazinczy Ferencz baráti szives idvezletét.

Édes Uram Öcsém, Dulházytól ma vevém az Uram Öcsém igen kedves levelét, de a' Munkát postán csak nem küldhette ki. Nyugtalanul várom, mint mind azt, a' mi az Uram Öcsém' tollából foly. Uram Öcsém az egész Nemzet' szeretetét bírja, 's méltóbban mint mind azok, a' kik azzal dicsekszenek. Bár a' Mesék Első Kötete is megjelenne, 's bár mind az a' mit Uram Öcsém eleitől fogva irt, de az elsőbbek a' szükséges igazításokkal. A' ki magát és Olvasójit igazán becsüli, az bizonyosan mindég sokat fog törteni dolgozásin, ha az idegen szem a' botlásokat meg nem sejtí is, mert semmi javulást nincs nehezebb megnyerni mint a' magunkét.

Az én Maria Theresiám a' tavalyi Hébében olly tapssal fogadtatott, mellyet neki nem ígértem. Hogy hosszú ne legyen, csak végig röpültem a' történeteken. Ezidén Zrinyit dolgoztam, 's az még Theresiámat is feledtetí, a' mint látom. Én sem egyikben sem másikban nem látok egyebet, mint azt, hogy forró szívvél van írva. Erdélyi Leveleimnek ígérem a' legközségesbb javulást. Azt azolta hogy a' Bécsi Censor' engedelmet megnyerte, újra dolgozám; kiszabadítám magamat a' mások parancsai alól, 's nem úgy adom a' hogy ők akarák, hanem a' mint magam. 'S most Szalluszt fogja el gondjaimat, a' Nyelvrontók' fejedelme. Ezek az emberek mint-hogy Praeceptorok voltak, rá szoktak mindenen praeceptoroskodni, 's a' Rhetoricát tanított Professornak meg kell mutatni, hogy a' Classicusokat az is ismeri, a' ki Rhetoricát nem tanított. Szallusztal együtt jelen-meg Ciceróm (némelly Oratióji 's a' Scipio' Álma), és majd majd Cicerónak minden levelei, mellyek neki leg-interessántabb Munkája. Az első könyvet Eperjesen végeztem-el, hol három hétig mulattam pereim miatt. Ellenségeinket jobb így pirítani-meg, mint velek birkozzatni, a' mit ők nem érdemlenek.

Hallom Kulcsár a' Guzmics Theokritja ellen is kikölt. Nem veszi megbántásúl Kulcsár ha kimondom, hogy az a' nagy munka túl van a' K. bírósága' határán. Én Eperjesről tudógyuladást hoztam haza, 's úgy valék, hogy sem feleségem sem magam nem hívénk, hogy megmaradhatok; de a' veszélyből ki vagyok kapva; azonban tudóm alig ha örökre oda nincs, 's négy hete hogy nyomom az ágyat. Mihelyt jobban leszek, 's táguznak siető dolgaim, összehasonlítom a' Guzmics fordítását a' göröggel, 's kikelek Kulcsár ellen. Ezek az emberek mindég csak azt akarják, hogy az ő törvényeik ellen szállani ne merjünk: A' görög és a' latin e' helyett a' Szépet kereste és az Erőst. Irtóztató, midőn Döbrentei is azt tanítja, hogy a' Magyaroknak bajusz kell; 's melly alacsonyság az őtőle, midőn még szót is csinált megbélyegzésünkre:

a' Nyelvtörőt.

Hadd örvendjen bajszos Muzsájának.

Bizony, édes Uram Öcsém, az Aspásia nem ok nélkül lakol. Sok van ott a' mire nem vala szükség. De a' Kulcsár és Döbrentei embereinek egész hadok ada e olly szép dalokat mint Kovacsóczy, Bajza, és Vörösmarthy? Mit irigyelhetek én inkább mint ezt a' gyönyörű dalt:

Zeng a' patak felhők eveznek stb.

Mig a' Nyelvtörök illy darabokat adnak, addig lármázhat az Uj Szellem 's Bacsányi.

Thewrewk egy görög Epigrammot a' Hébében énrám alkalmaztata, 's az Epigramma valóban igen szép. Csókolja ötöt és Kovacsóczyt, Szemerét, Vitkovicsot Uram Öcsém, 's az utolsónak jelentse, hogy Erdélyi Leveleimet November látni fogja. Ölelem kedves Uram Öcsémet. Széphalom Octób. 22 d. 1824.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5877.

Kazinczy — Rátkay Pálnak

Különös bizodalmu Drága Jó Uram Fő-Esküdt Ur!

Csörgön lakó Strossz Herskó nékem háromszáz forintommal adós, 's a' pénzt rajta meg nem vehetem. Most borokat csinál a Mátyásházi hogyeken. Alázatosan kérem az Urat Fő-Esküdt Urat, méltóztassék azokat számomra elfoglalni. Hogy előadásom nem hamis, reményilem kétségbe vonni az Ur Fő-Esküdt Ur nem fogja. Ajánlom magamat becses barátságába s maradok

Az Urnak Fő-Esküdt Urnak alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz

Széphalom Október 28 d. 1824.

[*Címzés a borítékon:*] Tekintetes Rátkay Pál Urnak, Tekint. Abaujvárm. Fő-Esküdtjének nagy bizodalmu Drága Jó Uramnak.
— Felső Regmecz.

[Eredetije a sátoraljaújhelyi levéltárban.]

5878.

Kazinczy — Rátkay Pálnak

Különös bizodalmu Drága Jó Uram Fő-Esküdt Ur,

Alázatosan kérem, méltóztassék ezen emberem által a Csörgön lakó Stross Herskótól sequestrumba vett ötven forintot, mely felől Mikóházán létünkben az Ur Fő-Esküdt Ur nekem azt a' hirt adta, hogy számomra reá tette kezét, általküldeni. A legszivesebb közö-

nettel köszönvén kérésem barátságos teljesítését maradok hiv tisztelettel

Az Urnak Fő-Esküdt Urnak alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz

Széphalom Január 15. d. 1825.

[*Címzés a borítékon:*] à Monsieur Monsieur Paul de Rátkay Juré du Comitát Abauj-vár — Felső Regmecz.

[Eredetije a sátoraljaújhelyi levéltárban.]

5879.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Édes Uram Öcsém, igen kedves barátom,

Néhány napot tölték Mélt. Gróf Dezsőffy József Urnak házá-
nál kibeszélhetetlen gyönyörűségek közt. A' tiszteletre legméltóbb
atya, a' csudálásra legméltóbb anya, nő, házi-asszony, a' szeretetre
legméltóbb Virginie és három fiu, egy minden tekintetben ide
illő Nevelő, és a' mi Dulházynk' társaságában, felejttem még el-
süllyesztő bajaimat is. Holnap Eperjesre megyek; ezen a' termi-
nuson ott már kétszer voltam, 's bár most utolszor légyek ott;
a' mit reménylek is, minekutána feleségemnek jusa másod izben
van a' Birák által megismerve, 's Novemb. 27 d. a' per' bevégezése
általok parancsoltatott. — 's itt, édes Uram Öcsém, Uram Öcsém
felől is úgy emlékeznék, mint lelkének 's tudományának tisztelőji,
személyének barátjai. A' Kedvesapongások 's nékem még ezeknél
is inkább a' Mesék, mindennek tetszenek. A' Hébe' Recensiojában
én azt mondom, hogy magyar Irónak több Olvasója, 's minden
elassiból, még nem volt mint Kisfaludy Sándornak és Fáynak.
Bár az Uram Öcsém minden Munkáji e g g y f o r m a t u m b a n
jelenhessenek-meg, 's minél előbb, 's egy gondos, 's Orthographiát
és Grammaticát jól tudó Corrector' gondjai alatt. Ez a' kiadás
ugyan szebb lehetett volna. —

Az Ellinger Minervája e' héten jut sajtó alá; már rakják első
ívét. Gróf Dezsőffy ira hozzá egy hosszú Előbeszédet, melly tele
van erővel, szépséggel, tudománnyal. Azok a' Nyelvtörők ellen-
ségei örömmel fogják olvasni, de eggyzersmind pirulással. Melly
fonákosságokat beszéllgetnek ők, meg sem álmodván hogy bőle-
ségek kacajra fakaszt bennünket, 's vastagságok szánakozásra.
Jutott e az valakinek eszébe, hogy a' hetven nálunk is hatvan
és tiz legyen mint a' francziánál, 's mi szükség úgy tenni, mintha
azt rettegnék? 's azért hogy jó az e l z s i b b a d t a' l á b a m,
rossz e e l a l u d t a' l á b a m? Hiszen az utolsóban trópus
van; hogy valamint az elaludt embernél megszűnt a' functio:
úgy az elzsibbadt lábban. De ezek az Urak nem akarnak úgy

sze eskázní mint mi; ők a brakolnak. Sok szerencsét hozzá.

Kovácsóczy bántva van, és vastagon, a' Tudományos Gyűjteményben. Szánom ötöt, a' lelkes nem ifjat, hanem ifju férjfit: de szánom bántóját is. Ily undokságok a' Minervában nem lesznek. Ront, de *Csillagját* adá, mint Kisfaludy Károly a' gyönyörű *Jövevényt*. 's a' ki így ront, én azt irigylem, csudálom, szeretem. Kérem Uram Öcsémet, mondja-meg ezt mind Kovácsóczynak, mind Kisfaludynak.

Ez a' csuda ezimű 's csudaformátumú Minerva nem a' Gróf Dezsőffy gyermeke, s nem az enyém, sem nem a' Dulházyé. Ellinger nekünk minden hírünk nélkül¹ kérte a' Privilegiumot, 's csak akkor tudatá velünk, midőn meg vala nyerve. Mit nem követénnk-el, hogy jobb gondolatra hozzuk. Nem lehetett. De talán a' darabok elfelejtetik olvasójival a' czímet és formátumot. Ellingernek elébb kellett volna valamit kezdeni. Sok Meghívó-levelei halommal állanak most is asztalán, 's nekünk kelle kikapni elakadásából, kik itt vagy e' tájon vagyunk. A' második 's 3 dik darabban, reménylem több dolgozója lesz.

Gróf Dezsőffy Február. 14 d. indul Pestre. Ha ott lesz, keresse-fel Uram Öcsém; Munkáji ajánlásúl lesznek előtte.

Éljen szerencsésen, édes Uram Öcsém. Ajánlom magamat igen nagy becsű barátságába, atyafiságába

Kedves Uram Öcsémnek

Kassán, Január 28 d.
1825.

alázatos atyafi szolgálja

Kazinczy Ferencz

Hireimet a' Minerváról csak meghittjeivel tudassa Uram Öcsém
Ismerem a' Pesti Patvarkodókat. Rossz célra élnének velek.
Mondja Uram Öcsém Ponorinak, hogy Pogány László Úr Hunyad
Vármegyéből Eperjesen mulat. Sokat tanultam tőle Erdélyi
Leveleim' megigazításokra.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5880.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

WADASI JANKOWICH MIKLÓSNAK

Kazinczy Ferencz

szíves tiszteletét, baráti idvezletét.

Imhol küldöm vissza a' legszívesebb köszönettel a' Don Gabriel spanyolra fordított Szallusztját, minden mocsok és minden kár

¹ Áthúzza: nyerte meg.

nélkül, 's nagyon kérlek, hogy azt Méltós. Helytartói Tanácsos Nitray Úrnak tiszteletem' 's köszönetem' bemutatása mellett viszszaadni 's köszönetemet megbecsülhetetlen jóvoltodért újabban elfogadni méltóztassál. Ha mi jó az én fordításomban lesz, azt Te nagy részben fogod a' magad érdemének tekinthetni. Neved és a' Consil. Nitray Úré tisztelettel van Előbeszédem' végében említve, valamint a' Velencei Patriarcháé is. kitől most veszem a' Bécsi Könyvárosok által hijába várt Alfiéri' Szallusztját. Az én fordításom ez idén nyomtatva lesz, 's a' mint hiszem, javulást fog vonni rám, és igen nagy feddést, mert én Szallusztot, a' Különözt, nem adom közönséges nyelvben. — Perem Május 30d. kezdődik a' Fő-Itélőszék előtt, 's az miatt a' Szent Istváni terminust Pesten fogom tölteni. Előre örvendek szerencsémnek, hogy akkor Veled és kincsciddel élhettek. Élj szerencsén, halhatatlan érdemű férjfi, 's szeress továbbá is. Ujhely, Május' 15d. 1825.

[Eredetije: az OSZK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1937. 182. l.]

5881.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

WADASI JANKOWICH MIKLÓSNAK

Kazinczy Ferencz

szives tiszteletét, idvezletét.

Tisztelt férjfiu, kedves barátom! Óhajtanám, képzelj, mely kevély vagyok én, valamikor leveled érkezik, és én abban a' te szeretetednek újabb bizonyságait olvashatom. Melly kicsiny vagyok, ha elnézem, hogy ennyi igyekezetim mellett is, ennyi kifárasztáhatatlan gond után, az, a' mit dolgoztam, véghetetlenül alatta van annak, a' mi szemeim előtt lebege, és a' mit elérni haszontalan törekedtem; de melly nagy, tulajdon szemeimben, midőn azt forgatom, hogy engem olly érdemekben-gazdag férjfiak szeretnek, mint Te vagy, és az Pesten, kit én a' legtudósabb Magyarnak szoktam nevezni; és még egy harmadik, ki bizonyosan érdemli, hogy egygyütt neveztessek Veletek. Hogy megkülönböztetésekre egészen méltatlannak ne találtaam, előszedem minden erőmet; de tüzem el van oltva a' rettegetések által; pedig mi lehet jó tűz nélkül? 's így azt a' jót sem adhatom, a' mit különben talán adhaték vala. Vedd ezekhez atyai gondjaimat 's e' nagy korban; vedd azt, hogy én falun lakom, távol Pesttől és társaimtól, ki, ha őket ollykor láthatnám, gazdagíthatnák ismérteimet, tévedésimben baráti kezekkel vezérelhetnének, példájokkal gyúlaszthatnának; vedd olly soknemű és ellenkező nemű foglalatosságimat; 's mondd-meg, nem csuda e hogy csak azt is adhatám, a' mit eddig

adtam, és a' mi szekrényemben a' megjelenést várja. — Szeretném, ha halálom után az, a' ki Biographiámat írni fogja, e' szempontokat nem felejtene.

Szallusztomnak ezidén nyomtatva kell lenni; ez adjameg Jubiléumi örömit. Mit mond reá némelly ember Pesten, azzal épen semmit nem gondolok. Nem vagyok annyira akár szerénytelen, akár járatlan az emberi indulatok 's dolgok ismertetében, hogy vagy reméljem, vagy kívánjam, hogy dolgozásaim mindenek megnyerjék javalását; 's ha majd nyomtatva lesz a' munka, csendes vérről fogom nézni, miként gáncsoltatik még azoktól is, a' kiktől egyebet vártam volna. Hiszen a' mindenektől gáncsolt Szalluszt' fordítása akkor volna igazán szerencsétlen fordítás, ha beszéde senkitől, 's leginkább a' Nyelv' tisztaságáért rettegőktől nem gáncsoltatnék. De nem akarom addig hallani szavakat, míg dolgozásom meg nem jelen, 's Pesten soha semmit nyomtattatni nem fogok; nehogy azok a' mindenben parancsolni szerető Nyelvemesterek e' kézírásomban is úgy ejtsenek pajkosságokat, mint már történt. Ezért vontam-el magamat a' Tudományos Gyűjtemény' Munkásai közzül is, noha a' derék Munka' örök fenn maradását senki inkább, mint én, nem óhajtja.

Szallusztznak kiadása, a' Bécsi Nyomtató' számolása szerint, többbe kerül kétezer forintnál, pap. pénzben, 's azt én a' magaméból le nem tehetem, el lévén a' más' igazságtalanságai miatt, terhelve adósságokkal. Fő-Ispáni Helytartónk' Méltós. Szilassy József Úr' fényes Bejövetele' napján, Május' 8dikán, örömem vala meglátni Kubinyi Ferencz Urat, ki Literaturánkat egy gyönyörűen felkapott gondolat szerint akarja elősegíteni. Te a' lelkes embert ismered, és talán barátid közzé számlálod. Szólj vele, kérlek, 's tégy kérdést, nem ellenkeznek e' czéljaival, hogy Szallusztomat adja-ki a' szerint, a' hogy én óhajtom. A' mi bejő, maradjon czéljaira; nekem elég lesz, ha nekem néhány példányt ad a' szebb és a' közönséges papirosúakból. Kubinyi különben is képemet met-szetni szándékozott, a' mint mondá: metszesse tehát a' könyv elibe; így a' könyv több Vevőt kap. De inkább épen ne, mint ne John, vagy valamelly ehhez közelítő Művész által; a' Ferenczyé nagyon nem jól van dolgozva. Kreutzinger által festett, 's Igaznál Bécsben álló képem érdemli e' szerencsét, mert jó kéz által van dolgozva. — Classicusok, annál inkább azoknak fordításai, nem várhatnak számos Vevőket; valljuk meg, hogy a' sokaság azoknak inkább tiszteli neveiket mint munkáikat, 's mentségére azt mondogatja, hogy ha kell, inkább kell maga az Író, mint fordítása: a' Munkának tehát úgy kell szabni árát, hogy kétszáz nyomtatvány a' belé-tett pénzt visszatérítse. Annyi Vevőt a' két hazában találunk, csak a' nyomtatás' szépsége és a' Rézmetsző' dolgozása miatt is. Mikor osztán ennyi elkelend, a' képeket külön is lehetne árulni, mint most a' Ferenczyét; de nem addig. — Tedd, a' mi hatalmadban áll, édes barátom, 's idezárt leveletem adassd-meg Kubinyinak.

Fordításomat senkivel nem láttatám eddig: igen némelly ifjakkal, nem Tudósokkal, Előbeszédemet, 's ezekkel azért, hogy lobbantsak szikrát lelkekbe, 's mutassam-ki, mint kell olvasni a' Régiség' Íróját. De Te, kedves barátom, annyi jótéteid után, kíváncsi vagyok tőlem 's én azt örömet teszem, hogy a' számból kivégelek, 's ime közlöm, mind Előbeszédem' egyik részét, mind Catilinának egyik legszebb Fejezetét. De nagyon kérlek, ne engedd azt látni Orthologusinkkal, kik között sok édes-keserű 's keserű-édes is van. Verseghi megholt, de élnek társai; osztán az én fordításom nem Orthologusnak való csemege.

Kevélykedve leszek Vendéged, egyedül a' fiammal Augustusban, 's előre köszönöm nemes-lelkű ajánlásodat. Hív Szemere Pálné is szállására: de érzem én, mit teszen Veled lenni, 's elmondhatni hogy Nálad valék. Éljen szerencsésen! — — — — Ujhely Máj. 27d. 1825.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában. Megjelent: Akad. Ért. 1937. 182—185. l.]

5882.

Kazinczy — Szeder Fábiánnak

Szeder Fábiánnak Kazinczy Ferencz tiszteletét; szíves idvezletét.

Gyűjteményed kezem írását kívánja, úgy értem a' mi szeretett *Guzmicsunktól*. Vedd azt tehát, 's vedd azon vallomással, hogy dolgozásaidat eddig is mindég gyönyörrel olvastam, a' legutolsót, az ángolykertekről, részvétellel is. Sokan azt bábozásból kedvelik, 's hiúságból, hogy birják a' mit kevesen bírnak 's csak a' nagyok birhatnak; nem a' Szép szeretetéből, nem a' Mesterség értéséből; 's így tanításaid használhatnak. De holminek értésére ész kell, 's az nem juttat mindennek — *Élj szerencsésen, lelkes hűve ügyünknek, 's Révainak barátja, 's így az nekem is*. Engedd hinne, hogy szeretsz. — Széphalom, Octób. 27 d. 1825. Melly nap belépek életem 67-dik évébe.

Ujhely, Octób. 26 d.

Felbontom leveletem, hogy nagy Atyám nagy atyjának írásával kedveskedhessem. Ezt ma a' Zemplény Vgye Levéltárának egyik borítékjáról szakasztottam-le, kár nélkül és így vétek nélkül. A *Rákóczy ház* hűve volt, 's háromszor fogattatott el a' Németek által; utolszor pénzzel és hite megváltoztatásával mentette meg lejtét. Sok követségeit viselte mint Zemplénynek a' Dictára és egyéb helyekre, mind a' fejedelmi háznak Bécsbe, 's ennek haláláig hűve maradt. Leopold a' Catholicussá léttét Assessorává tévé a' Királyi Táblának, 's Protonotáriussá, de ezen utolsóbb hivatalában megelőzte a' halál.

[Eredetije megvolt a' pannonhalmi bencés rendház kéziratai között.]

5883.

Kazinczy — Rátkay Pálnak [1825]

Lopnék, ölnék, gyujtogatnék oly elakadásban vagyok megint: de azt a' tanácsot nem követhetem. Nem tudom. Méltóztassék Fő-Fiscalis Ur csak azt a' nagy barátságot és jótételt közleni velem, hogy az Augustusi számolás szerint menjen, de még ma vagy holnap.

[*Címzés a borítékon:*] Tekintetes Fő-Fiscális Urnak.

[Eredetije a sátorajánjhelyi levéltárban.]

5884.

Kazinczy — ismeretlennek

— ¹Megolvastatám kézírásomat a' Theol. Professorral, Sáros-Patakon. Az egy temérdek tudományu lelkes, szives fiatal ember. Azt mondá nekem, hogy az ő fija más könyvből nem fogja tanulni ezeket a' Bibl. Történeteket, 's elesudálkozott, mely elmésen magyarázám-meg a' figefa kiszárasztását. Azt javallá. De nem szereté, hogy Jákóbnak birkozása felől azt mondám, hogy álmodta hogy birkozik, 's a' mint fetreng ezen álmában, kificzamodék a' lába. Ugy mondom tehát, a' mint a' Bibl. mondja: de nem szeretném, ha valaki tudakozná tőlem, kivel birkozik, és miért?

*

Hogy Vörösmarty neked sokat köszönhet, maga beszéllé egy barátjának, Fiscalis Stettner György Urnak, 's ez nekem írá-meg. Rettenetes dolog, édes barátom, ha a' jobb lelkek egymást megszűnnek szeretni. Hát még ha semmiért! Mert nem semmi e az a' bolondság, hogy én ragyogjak, és ne más. Ha némelly ember ezt Tuladunán olvasná, nevetne, hogy ezt én mondom, a' ki nem türhetem a' más fényét. De itt vagy én hibázok, vagy csak azért látszik úgy némellynek, mert annak baja van, 's izlésünk. — Élj szerencsésen. Január 31 d. 1826.

[Eredetijének részlete az OSzK kézirtattárában.]

5885.

Kazinczy — Kazinczy Péternek

Édes Uram Bátyám,

Azon kérésen kezdem leveletem, hogy ezt Uram Bátyám közleni senkivel ne méltóztassék. Nem szeretném azt, a' kitől a'

¹ A levél eleje hiányzik, l. a jegyzetet.

hireket vevém, kedvetlenségbe hozni, pedig azt senki sem szereti, ha felőle hírek terjednek-el. Kitől vettem a' hirt, kitalálhatja Uram Bátyám.

Vay Abrahamnál egy követ sem viseli magát jobban. Soha nem változik, 's ma az, a' ki elejéntén volt. Bátran, sőt megrettenthetetlenül mondja-ki gondolkozását, de soha sem hág túl a' sínóron, 's tüze által magát el nem kaptja. Nagy talentoma, tapasztalása, olvasása a' legszövevényesebb kérdésekben is kisegíti az elakadásból; nyelve soha el nem akad, 's ha kell éles, de soha nem goromba. A' legjobb követek mind barátjai, az ifjuság pedig imádja. Egyedül Mariásy Istvánnal kapott össze. Ez talán éleskén azt mondá, hogy a' Borsodi Követ Vice Ispánnak Bajkort el kellett volna fogatni: Erre Vay azt felelé, hogy a' Borsodi Vice Ispán nem fogja a' maga kötelességét a' Gömöri Vice Ispántól tanulni, és ezenfelül még valami szuróst. Ismerjük Máriási Istvánt, hogy ő mindég bántva szóll, 's hihető itt is így Vayhoz. — Péliné egy levelet íra Abrisnak, 's megköszönte neki, hogy a' maga derék viselése által atyjoknak emlékezetét fenn tartotta ezen a' Dietán; 's ezt én sirva 's örülve hallottam, 's én viszont Pélinének fogom megköszönni.

Némellyek úgy hitték, hogy Vay el lesz homályosítva Ragályi Tamás által. Azt mondja az, a' kivel szóllék, hogy Ragályi Tamás minden tudománya mellett Vay mellett nem is ragyog. Én is nagyon sokat vártam Tamástól, mert őtet nagyon szeretem: de csudáltam, hogy Tamásnak semmi szavát nem olvastam a' sok Dietai levelekben, holott a' Vay szavait sok levelek elhirdették.

Ennyi örömhöz még azt adom, hogy Kazinczy József igen jól viseli magát, Kazinczy Andris felől pedig ezt mondá nekem valaki: *Szeretném, ha Andrist fiamnak fogadhatnám* olly igen derék ifjú.

A' Mágánások között nincs jobb mint Ilesházy, a' Fő Ispánok között mint a' Kandó Oberster násza Ghyezy. Valamikor Lánecz kibeszéli magát, 's többére úgy a' hogy a' Status nem szereti hallani, Ghyezy mingyárt felkél, 's letorkolja Láneczit.

Vitéz pökedelve a' követeknek. Az ifjuság a' háta megévonúl, 's ott szidja szemtől szembe. Az pedig visszafordúl, pirongatja hogy egy öreg embert, a' ki magát olly sok Dietákon producálta, mint merik illetni; de azok kimondják neki, hogy most bezzeg rosszul producálja magát, 's jobb volt volna otthon maradni. Minden követ iszonyodik tőle, 's ő Ötvösnél ebédelget 's vele tart egyedül.

Czirákit az egész ország szerette. Most Cziráki annyira más, hogy rá nem lehet esmerni.

Nagy Pál furiosus beszélő, de eltemeté magát a' jó követek előtt. Hat hétig nem volt Sessióban, mert haragudott, hogy elvesztette becsületét. Az Ország nem bánná, ha ott hagyná a' Dietát. Sokat beszél fecsegeve, és nem a' jó szeretetéből.

Szinnyei László Sárosi Vice-Ispán nagyon rosszul viselé magát a' Diéta elején, mert nem merte el nem mondani azt az Orátiót,

a' mit neki a' Fő-Ispánja csinált, hogy a' Commissáriusokat ne büntessék. Bernáth Zsigmond egy szálláson lévén vele, megint jó hazafit csinált belőle, 's Szinnyi most bánja és szégyenli a' mit tett. Bárcsak Zsiga Szerencsi Istvánt is jóvá tehetné.

Prényi Zsigmond is jóra kezd változni. Csak hogy a' változóhoz soha sem lehet bizodalom.

Az új Personális igen derék, de minthogy ő ott nem úgy szóll, mint Mailáth, hanem mint Personális, sokszor nem tetszik a' követeknek. Minap voksra eresztvén a' Vallás dolgában előfordúlt kérdést, 's elijedve látván, hogy most mingyárt úgy dől-el a' dolog, a' hogy a' Püspökök nem szeretnék, a' kir. Városok¹ és Káptalanok követit is voksra eresztette. A' Rendek felzúdúltak 's a' Personális szélllyel bontá az Űlést. A' Követek rá mentek, hogy 1608 előtt a' Városoknak követeik sem voltak, 1723 sem ada nekik voksot. Megigérte, hogy többet nem teszi. 's így Kricskó Uraméknak rövid volt az örömök.

A' Császár Mart. 16d. túl vala minden veszedelmen, 's gyógyul. Holnap meghalljuk, mint van.

Ajánlom magamat gratziájába kedves Uram' Bátyámnak; a' feleségem tiszteli alázatosan gyermekeim velem együtt csókolják kezeit.

Az Urnak Uram Bátyámnak

Mart. 27 d. 1826.

alázatos szolgálja
Ferencz

Méltóztassék ezt mingyárt elégetni.

Asszony Nénémet mindnyájan alázatosan tiszteljük.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5886.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Ujhely d 12 Jan. 1827²

Ich habe Ihnen geklagt, Verehrter Graf, dass das MS Ihrer ins Ungr[ische] übersetzten S a g e n mit der Hinterlassenschaft meines Fr[eu]ndes I g a z ins Sequester genommen ward, oder verloren gegangen ist. Seit meinen letzten Schreiben berichtete mich aber H[er]r Prof. Márton in Wien, dass er das MS. zu sich genommen hat, und ich bat ihn, es mir zurückschicken zu wollen. So wie ich es erhalte, soll das Werk gedruckt werden, und das in einer niedlichen Auflage. Belehren Sie mich nur, wohin ich Ihnen zu schreiben habe.

¹ Áthúzza: at.

Ich habe bey Graf Anton nachfragen lassen, wo die zwey Pakete hingekommen sind, welche Sie für mich in seinen Händen abg- legt haben, denn ich habe sie bis jetzt nicht erhalten. Der Graf gab meinem Commissionaire die Antwort, er habe sie schon abgeschickt. Sollten Sie, mein Herr Graf, ihn sprechen, so bitte ich Sie unterth[änigst] zu machen, dass ich diese Schätze erhalten kann. Graf Joseph Dezsöffy, V[ice]gespann Szemere und Comáromy werden schon Mittel finden, dass ich sie gewiss bald erhalte.

Und nun die Nachricht dass mein Sallust dieses Jahr in einer Pracht Ausgabe gewiss erscheinen wird. Diese Herrn Grammatiker werden mir ihr Crucifige zuschrein. Aber ich lasse mich lieber zum Märtyrer kreutzigen, als meinen Sallust durchwässern. Das ist meine Lieblings-Arbeit. Ich bin stolz darauf, dass ich Ihren Beifall habe, stolz über den Tadel der Ungeweihten, und froh, diese Arbeit nicht einmal durch meine Freunde bis jetzt erblickt haben zu lassen. Ihr Rath hätte zu nichts anders gedient, als mich zu stöhren, zu verwirren.

An meine Freundin, das liebe, unglückliche Mädchen, welches Sie mit der e r n s t e n Muse der Geschichte verglichen haben, habe ich geschrieben, und ihr Ihre Zeilen mitgetheilt. Da ich das Kind wie meine eigenen liebe, so bin ich unendlich glücklich dadurch, dass sie sich Ihren Beifall zuziehen wusste. Ach, warum haben Sie, mein Herr Graf, ihre s c h ö n e, ihre e d l e Mutter nicht gekannt! Ihre Briefe, ihr schönes Bild sind mir heilige R e l i q u i e für mich und meine Enkel.

Mit ewiger Verehrung

m m m¹

[Eredetije: MTAk M. Irod. Lev. 4-r. 139. sz.]

5887.

Ormos Miklós — Kazinczynak

Tekintetes Tábla Bíró Úr

különös tiszteletre való Uram!

E' folyó Esztendő, 's leg közelőbb múltt Hónap 14kén hozzám intézett betses Levelét Tekintetes Tábla-Bíró Úrnak illendő tisztelettel vévén, azonnal ezen Nemes Országos Levél Tár Jegyzői Hivatalánál olly rendeléseket tettem, hogy ezen Tettes Nemes Zemplén Vármegye diszére búzgón törekedő Czély a Tettes Úrnak, minden lehetséges módon elősegíttessen; melly rendelésemhez képest, ugyan azon Jegyzői Hivatal hivatalossan jelenti, hogy ámbár a leg nagyobb szorgalommal felhányta légyen, ezen Országos Levél Tár Jegyző Könyveit, azon Protestatióknak mindazon által, mellyben Drugeth István, vagy más valaki ezen Ns Megye Levél Tárának a Csitsvai Várba, a tűz lángja által való megemésztését kesergené,

¹ Aláírás helyett három kis m alakú tollvonás.

semmi nyomára nem akadhatott, egyedül ide Sub./, rövid leírásba rekesztett Irományokat¹ találta, melyek ezen Tettes Ns Megyére nézve Historiai tudományúl valamennyire szolgálhatnak. Ki is egyébbaránt illendő tisztelettel vagyok

Tekintetes Tábla Bíró Úrnak

Leleszen 6^{dik} Februarii 827

alázatos Szolgája

Ormos Miklós

Prefektus mp.

[Eredetije: MTAK Irod. Lev.]

5888.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Wadasi Jankowich Miklósnak

Octób. 26d. 1827 Sátorajjaujhely

[*A levél eleje Kazinczynak Jankovichhoz írt, ismert költeményének első három bekezdése.*] Megyek tehát, 's éltémnek karjaid között . . .

Imhol tisztelt kedves barátom, a' mit utolsó kegyes leveledre a Horázt hasonlatosságára (Quinque dies tibi pollicitus . . .) Hozzád írni fogok. Restauratiónk 's szüretünk elvont, 's az epistolát bizonyos okokra januárius előtt, midőn vendéged leszek, nem is akarom bérekeszteni. Fogadj azon kegyességgel, a' melly Vele a' hívást teteti, 's hidd, hogy jóságoddal kevélykedni mindég fogok.

Örvendek hogy a' Dugonics által fordított Catilinát megláthatom. Maradjon áldásban köztünk emléke, mert szerette a' mit kell szeretni, 's tüzet átszikkasztatá sok kebelbe, írásával, tanításaival, példájával. De a' mennyire az ő tollát ismerem, alig hihetem, hogy Szalluszt általa kívánt volna fordíttatni; a' tömött rómaiát nem látom mint fordíthatná az ömlő 's áradozó magyar. Én Catilinát két fordításban viszem Pestre, 's talán Jugurthát is, hogy a' Döbrentek, kik, véteknek nézik a' Szalluszt' Szalluszt-ságát, ugy is lássák, a' hogy ők szeretik — és a' hogy ők értik.

Örvendek dicsőségednek, hogy régi költőink maradványait kiadod. Higj nekem, ámbár a' nyelv' barátjai nem felejtetik eddig is mit tettél, és hogy téged ugy is mint kívált igen gazdag gyűjtőt, ugy is mint író, melly jutalom illet, néked ez lesz egyik elhervadhatatlan dicsőséged. Kérlek, add-ki olly csinosan, nem pompával, a' hogy azt tőled várhatja a' haza, kinek az istenek temérdek gazdagságot is adtak; erőt is tehát, nem csak akaratot, mint nekünk. Nem kíván a' dolog velin papirost, de igen szépet

¹ Nincs a levél mellett.

és szép metszésű betűket, szép formátumot és tellyesen elkészült correctort. Nékem, ki falun lakom, 's olly tájon, hol alig lakik egy barátja ügyünknek, semmi oda tartozó darabom nincs. Egyedül azt kell említenem, hogy a' Révai által kiadott régi daloknak egyike az első betűk által megnevezi íróját, a' min Róvainak szemei elsíklottak. A könyv (Révai Versei, Pozsony, 1787.) nincs kezemnél; e leveletem Ujhelyben írom; de arra könyű lesz rá akadnod. Éljen igen szerencsésen, 's dicsőségednek és a' hazáénak.

Hiv tisztelőd:

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5889.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Tisztelt barátom,

Közlenni találám hozzád szőlő Episztolámat egy valakivel, kinek mivel izlését, tudományát ismerem, 's az kért, hogy ne halaszszam bérekesztését, engedtem kérésének, 's bevégeztem azt. Imhol megyen Hozzád és őhozzá. Bár a' Te tetszésedet nyerhetné meg, ki eránt szívem a' tisztelet és barátság érzésein felül most a' háláéival is eltölt. Ha láttatod valakivel, emlékeztessd őket, hogy olvassák-meg mellé a' Horáztét: *Quinque dies tibi pollicitus...* mellyet én legalább legszebb epistolaji közzé számlálok.

A' Riegelsbrunni malaczozás a' köznép szájából van véve; László Pál kapitány urat pedig ismertem. A' történet tudva van a' Hegyalja öregeinél.

Ma irok Szent Miklósynak, engedje-meg, hogy a' Decsi Szalusztyjának egyetlen példányát, melly mindeddig ismertetik, a' Te kincseid közzé tehessem-le.

Estve van, sietek leveletem feladni. Éljen szerencsésen.

Örök tisztelőd

November 23d. 1827,

Kazinczy Ferencz

Levelem első sora leírásakor vevém a' hirt, hogy Sávári Soos János, a' Gróf Amadé gondolt gyilkosa, ártatlannak találtatott a' Kir. Táblán. A' hír annyira megörvendeztete, hogy tollam hibákat ejte a' levélben.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

Wadasi Jankowich Miklóshoz, 1827.

Megyek tehát, 's életemnek karjaid közt
Fogom kiélni négy öt szép hetét;

Megyek, tenálad szálllok, asztalodról
 Élősködöm, kifárasztom cselédid'.
 Kifárasztom lovad', míg kénytelen lész'sz,
 Ha majd lefoly pöröm, 's Biráim a'
 Pro J. vad gyilkolójinak kezekből
 Kirántanak, ezt mondanod magadban:
 „Hideg vendég nem volt a' szemtelen.”

Theresiánk alatt, míg a' Magyar
 Nem tudta még, mint már most, Bécs hol áll,
 Egyg Kecskeméti dúzs polgárt baja
 Rá kényszeríté, hogy kedves lakását
 Hagyná-el, és a' Lejtán[!] lépne túl.
 Útjában azzal élé, a' mit magával
 Hazulról vitt, 's Komáromban veve.
 De a' Wolfstháli Motozók kövér

Sódrából, kolbászából, mind kifoszták,
 'S őt Riegelsbrunnban az üres tarisznya
 'S üres gyomor csapszékbe kergeték.
 Csak bort akart. A' fürge Kellner itt
 Malacczal kínálá-meg, és midőn
 Egy portziót már felropogtata,
 Még egyet, ismét egyet tőn elébe.
 Becsületes legény a' Németecske,
 Mond György magában; majd ha az Isten egyszer
 Elhozza közzénk, 's ő is fenn-akad,
 Jóakarátja vissza lesz fizetve.
 Meglátja Mikli, mit tud a' Magyar
 Azokhoz, a' kik érdemlik, mutatni.
 De a' midőn halálkodásait
 Elkezdte, 's menni akart, Beczolt! kiált
 A' fürge Sógor. Akkor látta György,
 Mit térszen Riegelsbrunnban a' becsület.

Te nem fogsz engem porczogó malacczal
 Jól tartogatni, hogy midőn megyek,
 Házmastered rám nyujtsa tenyerét.
 De én sem mondom, hogy ha az Isten egyszer
 Felém vezérl, leróvóm a' rovást.
 Mint te nem átalsz vélem tenni jót,
 Ugy én nem a' jót tőled elfogadni.
 'S bár Szemerém is hí, bár Vitkovics,
 És Bártfaim, 's a' lelkes Fáy, készek
 Lakásokat velem megosztani,
 'S én nálok kényen 's nyüg nélkül lehetnék;
 Bár a' nem régen épült Zrínyi 's az
 Arany-Hajó szobájakat kinyitni

Elöttem is nem késedelmeznének:
 Önkénytt repülök a' te karjaidba,
 És hogy te fogsz-el, büszkén hirdetem.

És majd, ha nálad lések, és ha majd
 A' szeretetre legméltóbb halandót,
 A' tiszta főt és tiszta szívet, a'
 Kedves társalkodót immár kilaktam;
 Ha majd csudálva nézem, mint levél
 Tizenkét esztendőék lefolyta alatt
 Te böles pazar, kincsekben gazdagabbá,
 S irigyeddé lesz tisztelőd, barátod,
 'S a' nagy gyönyör megkönnyülésre szállít:
 Jer akkor, és vezess-el te Ferenczynk'
 Graphidionához, hogy felejtve mindent,
 De nem, hogy azt honunknak hős fija
 Teremté, csókom a' márványra szálljon.
 A' már-már hetvenesztendős öreg
 Eléggé ifju még lánggra gyúladozni,
 Keblét ha szépség, és ha hon hevítik.

Most útamát Horvátunkhoz veszem,
 A' nagyhoz, jóhoz, szenthez. De te rántsd-el
 A' gondolatlant, és sugd ezt fülébe:
 A' négy fiu, három lány, 's hitvesed
 Számlálnak minden órát; láss dologhoz.
 Essél elébb keresztül a' pörön,
 'S éld akkor osztán szíved' kényeit.

A' Burkus-háborúban egy Huszár-Tiszt
 Kinek csak két szemét 's hosszúra nyúlt bajusszát
 Hagyá meg épségökben puska, kard,
 Tört ezommbal, karral tére-meg Tokajba,
 Hogy szőlejeit mivelvén, Istenének
 Élhessen; eddig a' világnak élt.
 De ő Tokajban is csak Kapitány,
 Nem szőlős-gazda volt, 's midőn vagy ő
 Ment látogatni mást, vagy mások őtet,
 Beszélgeté, 's nagy tüzzel, mint veré-meg
 Collin alatt ő a' nagy Fidriget,
 Berlinben ő mint volt Hadikkal, és
 Lódonnak ő mint nyert egy Schweidnitzot.
 'S László (mert ez volt vezetékneve,
 Pál 'a kereszt) addig beszélgeté
 Collinját, Berlinjét, és Schweidnitzát,
 Hogy szőlejei kapálatlan maradtak.
 Szüretkor még is csak kiméne, 's látván

Hogy más furmintot szed tőkéjéről,
 Sárgát, mint a' méz és arany, de neki
 Csak egrest ád a' parlag, és hogy a'
 Szomszédok szőlejei, mint a' miveli kert
 Tisztán mosolyognak a' Néző szemébe;
 De farkas-bundaként a' többi közt
 Az ő parlagja, szürkén a' magas
 Gordontól és cseplyétől, pisztolyát
 Belé süté, 's kaczagva hirdeté-el,
 Hogy ő farkast löve; vegye, a' kinek kell
 'S tovább is hirdette Schweidnitzait.

Te sugd a' László Pál' nevét neki,
 És ha nem enged, üzzd Prokátorához.

5890.

Kazinczy — Teslér Lászlónak

Teslér Lászlónak Kazinczy Ferencz
 szives tiszteletét.

Horátz után fordított Episztoláim szerencsések valának megnyerni javalásodat, 's ez arra bátorít, hogy egy Episztolámat küldjem-meg Neked, mellynek dolgozása alatt, ha meg nem csalódom, körül lebege annak a' szeretetre-méltó embernek dévaj de bölcs lelke. — Jankowich Miklós, a' temérdek-gazdagságu, mihelytt tavaly szó kezdé lenni a Dieta vége felől, ajánlotta Pesti házainak egyikét. Meghíva Szemerém is, 's én inkább ennél akarék szállásolni, hogy minden üres óráimat vele tölthessem. Most megújítá kívánságát, 's hálátlan volnék a' tiszteletre méltó ember eránt, ha ajánlását el nem fogadnám. Eszembe jutta a' szép *Quinque dies tibi pollicitus* . . . , 's így támadá az Episztola. Én is két bohó történetet beszéllek, melly, valamint a' László Pál neve is, kit láttam, ismertem, nem az én phantasiám' teremtese; az egyik elevenen festi azt a' tanulatlan de bátor és manu promptus katonát, ki Friedrichnek, Londonnak neveiket hamis pronounciatióval ejti; — a' másikkól szépen szóll a' Németek' szent gyűlölése: (Becsületes legény a' *Németecske* — a' Mikli (Michel) 's amott a' vitéz lélek és kar, itt a' vad nemzeti-antagonismus, jól kontrasztíroz a' gondolkozás' és mód' vétkességével, 's azt szűli, a' mit az iskolák *naiv*-nak mondanak. — Csak azt kell még jelentenem, hogy a' gyomtól felvert szőlőt a' Hegyalja farkas-bundának szokta dévajkodva nevezni, a' cseplye' és laboda' lakó színéről, melyet az magára a' derek után veszen. László Pál valóban meglátta a' szőlejét, 's oda hagyta. — De sok is már az Episztolára. — Csak azt a' gondolatlan Vallástételt engedd tennem, hogy én ezen csinálmányommal szo-

katlanúl meg vagyok elégedve. Az atyák szeretik gyermekeiket még mikor nem érdemlik is, 's miért piruljak atyai érzésimért.

Hát te mint vagy, édes barátom? Nem képzelheted mint örvendek én azon, hogy te nem vagy többé Káplán. Én téged szeretnélek, ha Franciscánus serviens Fráterke volnál is; de fájtnék, ha láttni, hogy olly sokáig valál függő állapotban. Aut virtus nomen inane est, aut decus et pretium recte petit experiens vir, ezt mondja az én Bölcsém. Légy rajta tehát, hogy veres öved, lánczocskád, 's csakód lehessen valaha; ott fogsz te osztán, a' te jó és szép lelkeddel, jót tenni. Most élj szerencsésen. Adjon Isten neked boldog új esztendőt. — Ha reménylenem is szabad, a' mit óhajtok, a' mit feltettem, hűsvét körül meglátlak. Vice-Ispán Sárközy barátomhoz akarok kirepülni Pestről, nem csak ezen kedves barátját ifjúságomnak, hanem Mohácsot, Szigetet, Csáktornyt is meglátni. Decemb. 2d. 1827.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5891.

Kazinczy — Thaisz Andrásnak

Decemb. 4d. 1827.

Tekint. Thaisz Urat bizodalmasan kéri az Alólírt, hogy ezen levelét kézhez küldeni méltóztassék, — a' Tud. Gy. kötetében talán. Nem tudván, hogy Bellicz Ur' leveleit melly postáról veszi, kénytelen volt ez utba csapni Kazinczy Fer[encz].

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5892.

Kazinczy — Vay Ábrahámné Kazinczy Zsófiának

Édes Hugom,

Csak időt akarek engedni fájdalomnak, melyet olly példásan szeretett Atyád elvesztésén érzesz, midőn egy új hírrel vagyok kénytelen elszomorítani, melyet a' kik nevünket viselik nem hallhatnak mély megilletődés nélkül — Kazinczy István nincs többé. Most veszem Özvegyének levelét, hogy tegnap, December 17dikén, dél után ötkor májgyuladásban meghala. Temetése 20dikban lesz.

E' szerint édes Hugom, egy holnap alatt két Kazinczy tűne el közzülünk. Atyád 1747. Junius' 17d. született: István 1774. Martzius 19d. — Atyádnak Isten hosszú életet ada, és azt az örömet, hogy Nálad végezhető-el életét, gyönyörű gyermekeid csoportjában: István aprókat is hagyja, első házasságából hármat,

a' másodikból hetet; és még csak az egyik gyermeke áll ott a' hol kell. — Nagy textus a' gondolkozásra.

A' posta ma indul, 's ezt már gyertyánál írom. Éljen szerencsén, édes Húgom, 's lássd mind azt az örömet, melyet olly igen nagy mértékben érdemelsz. Ajánlom magamat atyafiságos barátságodba 's maradok szíves tisztelettel

Édes Húgom

Ujhely Decemb. 18. d. 1827.

[Az aláírás helye kivágva]

Ma vevénk a' hírt, hogy Gróf Sztáray Vince is, az a' nemes lelkű meghala. — Tudassd hireimet Fő Tisztel. Superint. Úrral kérlek.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5893

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Tisztelt barátom,

Kegyességed engem kevélyé téssen. Büszkén hirdetem mindenfelé, hogy vendéged lések, és hogy Templomodba szállítasz be, 's akarom, hogy azt valaha biographusom is emlegesse. Tudom én, miben lehet, miben kell kevélykedni.

Sógorom, kivel perlek, halálosan beteg. Ma veszem a' hírt, hogy tegnap még élt, de életéhez semmi remény. Így én csak februáriusban leszek nálad. Addig, 's már januárius első napjaiban, venni fogod a' Deesi Szallusztját, melynek ezen nyomtatványánál nem jött által több a' mi időnkre. Utolsó postával vevém Szent-Miklós Aloyz barátomnak levelét, hogy azt megengedi.

Azzal együtt veszed Catilinámat azon fordításomból, melyet azok számára nyomtattatok, a' kik ama másikat javallani nem fogják. Mert én Szallusztot két fordításban adom, 's egyszerre a' kettőt. Az egyik Szallusztot a' római színben adja 's a' Szalluszt arczával: a' másik az új idők izlésében: simán, a' Thucydideszi homály nélkül, 's olly nyargaló beszédben, hogy azt a' gyermekek és asszonyok is megérthessék.

Szent-Miklós irja, hogy Nógrádban én is assessorrá neveztetem. Ki nem assessor ma? De nem ismerném a' dolgok becsét, 's hálátalan volnék a' tiszteletre-méltó fő-ispán eránt, ha ennek szívesen nem örvendeznék, nem magamért, hanem az ügyért. Végre tehát nagyjaink is érzik, mit teszen az, mit ér az, a' mire mi annyira igyekezőnk!

A' Magyar Társaság felől csak azt tudom, a' mit írni méltóztatál. Senki velem azt nem tudatta mind eddig. Én elejétől fogva

rettegtem a' Társaságtól, mert láttam, mitől félhetünk: az a' tudós czimbora, az az erőszak, az a' fortélyoskodás! De többé nem rettegek. Jó, hogy harmincz esztendő előtt nem álla fel ez a' Társaság; jó, hogy illy feje van, a' ki akarja is a' jót, látja is. Fata viam invenient, aderitque vocatus Apollo.

A' posta siet; bé kell rekesztenem. Éljen igen szerencsésen, nemzetem nagy disze, 's tarts meg engem megbecsülhetetlen barátságodban. Ha szabad volna kérnem, kérnék, hogy tiszteletemet jelentsd be Horvátnak. Adján Isten, hogy őt a' legörvendetesebb állapotban találhassam.

Örök hálás tisztelőd
Kazinczy Ferencz

Decemb. 28d. 1827.

Nem állhatom meg, hogy jelentsem, hogy ez a' holnap két Kazinczyt oltá ki: Pétert és Istvánt. Péter testvére volt az atyámnak, István az atyám másik testvérének (Andrásnak) fija. Péter 81 esztendőit élt, István 53mat. Péter nyájasan beszélgette valakivel, 's enyelgéseit közt annak mosolygva megüté bal vállát; az is mosolyg, rá néz Péterre, 's halva látja maga előtt. Melly boldog halál! de csak 81dik esztendőnkben! Péternek leánya Vay Ábráhámné, 's ezek ma menének keresztül Ujhelyen; leányokat Euláliát viszik Deregyőbe, hol lakni fog, néhány napok előtt eskettetvén össze Lónyai Jánossal, az unghi Fő-Ispán ifjabb fijával. Ennek idősb testvére Lónyai Gábor november elsőjén váltá jegyett az itt emlegetett Kazinczy István Ottilia leányával.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5894.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Édes Uram Öcsém, nagy tekintetű, kedves barátom,

A' két Báthoryt azzal a' gyönyörűséggel olvastam, a' mellyel mindent, a' mi Uram Öcsémnek tollából foly; 's a' kedves ajándék felébreszté bennem azon kívánságot, hogy bár mind azt, a' mit Uram Öcsém dolgozott, egy formátumban, egy czim alatt, birhatnánk. Hazánknak egy Írója sínes, kit többen olvasnának, 's ámbár ez másoknál nem dícséret, Uram Öcsémnél kérdésen kívül dícséret, még pedig nagy, és igazságos. Nem felejtetem, melly örömmel, melly csudálással olvastam én a' többek közt a' mit Uram Öcsém Pest felől írá a' Minervában. Ugy olvasták é mások sokan, nem tudom: azt tudom, hogy az a' genialis teremtés igen nagy becsű teremtés.

Az Auróra' Kiadóji igen jól tették, hogy a' kis poema' czimét megváltoztatták. Szíves köszönettel tartozom nekik. Nem kell nekem

semmi egyéb mint az, hogy az olly fejű olly szívű emberek mint Uram Öcsém szeressenek.

Ezt megnyerni majd Februáriusban igyekszem. Alperes Sógorom a' halál' réve körül evez, 's ez tartóztat, ez halasztatja útamat. Melly boldog leszek az Uram Öcsém karjaiban! — Pesten lesz Gróf Dessewffy is egész télen által. Éljen szerencsésen, édes barátom, kit kevélykedve nevezek rokonomnak is.
Január. 2d. 1828.

Kazinczy Ferencz.

[Címzés:] Tekintetes Fái Fáy András Urnak, Pest Vármegye Táblabírájának. Pesten.

[Eredetije: az OSzK kézirtatárában.]

5895.

Kazinczy — Fáy Jánosnak

Édes barátom,

A' barátok levelei mindég örömmel fogadtatnak: de Te, megpillantván az enyémet, szinte megijedhetsz, mert azok mindég kérelmek. — Most azért könyörgök, hogy képmet és az Abrahám és Hágár copiját méltóztassál nekem Ilényi nevű Ujhelyi kereskedő által felküldeni, hirtelen egy cilindert esztergályoztatván, a' mire a' két kép feltekertessék, különben félő, hogy a' festék megrepedezik. A' magam képmet Februáriusban Pestre fogom levinni, s' azért teszem a' kérést. Kövess-el mindent, hogy most vehessem.

A' Sógorom Török Pepi meg nem holt. Szívesen óhajtom hogy felgyógyuljon. — Éljen szerencsésen s' tarts-meg engem becses barátságodban. —

Január. 8 d. 1828.

örök hived

Kazinczy Ferencz

[Címzés:] Tekintetes Fái Fáy János Urnak sok Tekintetes Nemes Vármegyék Fő Táblabírájoknak, Debreczen Szabad Királyi Város Consulának szives tisztelettel. Debreczen.

[Eredetije: az OSzK kézirtatárában.]

5896.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Ujhely, Január 29d. 1828.

Tisztelt barátom,

Még mindég tartóztat készületlenségem, 's az Istenek tudják mint indulhatok; de akarint lehet, február közepéig Nálad leszek.

Szekeremet, lovaimat inasommal, kocsisommal visszaküldöm. Hozzád magam szálllok de fiammal és ennek inásával; ágy nélkül és olly kevés lommal, mint képzelheted; annak legnagyobb része könyveim lesznek és papirosaim. Hogy fiam eránt is terjesszd-ki kegyességedet, míg neki Pesten szállást szerzek, arra nagyon kérek. Megfér ott, a' hol én.

Addig is engedd Néked azt a' hirt hoznom, és Veled együtt Horvátunknak, hogy Consil. Kriebel Stryben, néhány nap előtt küldé hozzám Magyar-országi Historiája Manuscriptumának hatodik kötetét, regálpapirosra nagy gonddal írva, hogy azt vigyem-le, 's magam nyujtsam-be Ő cs. k. fő-hercegségének a' nádornak. A' könyv egyharasznyi vastagságu. Sok arcz és táj festések vannak benne, két abrosz, és néhány oklevél hiv másolatja. — Nekem synchroonist tábláját küldé ajándékban. Pompás Munka; még csak négy fogás jelent-meg; 's most kezdődik, a' Christ 800 esztdejével, a' mi bennünket közelebből érdekelhet.

Én ennek a' hiv hazafinak, ki a' magyar-földön, de többé nem magyar-birtokban is, nemzetének él, viszont ajándékol a' Dietai Magyar Pantheon darabjait küldém, és a' sopronyi második követ képét, 's a' Rákóczy-ház genealogiáját, melyet a' Kassai Minerva egyik darabjának leginkább a' Zemplény vgyei archivum leveleiből dolgoztam. — Mind az a' hü embernek igen kedves lészen; ismerem lelkét. — A' Nagy Pál képét nekem Thaly Antal és Farkas Károly küldé, és csak egy példányban; de attól Kriebelért kész valék magamat megfőszteni. Megengeded, hogy válasszomat a' nemes-lelkű ifjakhoz ide tehessem. Versfáragó valaminek nézi a' maga csinálmányait: [Itt következik a Thaly Antalhoz és Farkas Károlyhoz irt verses epistola.]

És minthogy itt ezen episztolácska áll, 's verselgetésimről is van szó, — légyen szabad ide tennem egy epigrammat:

VAY JÓZSEF KÉPÉNÉL.

Halld Vayt. — „Ő nem szól.” — Halld ugy is; az isteni férfi Erre tanít: Némán üzzd te is, a' mire törsz.

Törsz — tehát nagy, a' mit akar; némán, az az nyugalomban. — Mert az igazán nagy, a' ki a' nagyot ugy teszi nyugalomban, mintha az kicsiny volna, — David azt kérdezte Napoleontól, hogy mint fesse őtet a' Szent Berhárdi hegy tábláján? Napoleon felele: — „Lovamat hortyogva a' félelem miatt a' szirt meredekségén: magamat nyugalomban.”

De élj szerencsésen, tisztelt barátom, kevélységem,

örök hived

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: az OSZK kéziratárában.]

5897.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Pesth 17-a Febr. 1828.

Tisztelt barátom,

Én tegnap dél után értem be, de betegen, és általjárván a' hideg által', 's ruháim bé voltak pakkolva, úgy hogy Hozzád csak még látogatásképen sem mehettem-el. Ne vedd ezt hidegségnek, tiszteletlenségnek, hálátlanságnak. Élni fogok megbecsülhetetlen jószágoddal, mihelytt rendbe szedem magamat, 's által költözöm hozzád; Epistolám után azt hihetné a' világ, hogy meghasonlottunk, 's azért mult-el a' készüllet. Kevélykedni fogok én azon, hogy vendéged voltam, 's Kéziratid Templomában. — Addig vedd Kriebelnek e' kötetét megtekintés végett, mert Kriebel úgy akarja, hogy a' nádornak én nyujtsam be, eggy bepecsételt levéllel, melybe ismét lesz eggy ajándék a' Muzéumnak. Kérlek láttasd a' mi tisztelt barátunkkal Horvátal, kit szíves tisztelettel idvezlek. — Szallusztot, a' Decsiét, holnap veszed. Addig is ajánlom magamat nagybecsü barátságodba.

Örök hived
Kazinczy Ferencz

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5898.

Kis József — Kazinczynak

Tekintetes Ur!

Az Erdélyi Leveleket a' rendelés szerént küldöm Pestre, melléjek téve apróság meg jegyzéscimetis, melyeket lehetett volna sokkal többre terjeszteni; de előttem állott mindenkor az a' tekintet, hogy nem Historicus, hanem Utazo írja, hogy eddig ki nem küldöttem oka volt a' Sokféle közbe jött környülállás, és hogy némely dátumokat is akartam közleni.

Szegény Baló Halálát valóságos Sajnos érzéssel vettem, remélem Professor Péterfi Ur olyan böltsen Fogja a' környülállásokat elintézni hogy Imrének rövidsége nem lészen. Grof Bethlen Imreh Ur Ó Exja mintha érzette volna úgy jövendőlte Nekem előre a' Betegség meg érzése után a' bizonyos halált. Csudálatosok a' Gondviselés uttyai 's annálfogva még azt Se tudhattya az ember ha nem okosabbaké a' halálon örvendező Nemzetek, az Europai böltselkedőknél. Azomban mégis csak igaz az hogy a' ki az ifiuság Szenvedéseit és ezen Modiba lévő büntetés Forma Nevelést ki állotta, annak csak kellene élni mégis, a' Szenvedések indemnisatiojára.

Ha a' Tekintetes Urnak Palatinus Ő Királyi Herczagsége által lett meg hivattatása meg elégedésére Szolgál, azon lelkemből örvendek. A' nagy intézetek nagy jót Szórhatnak az Országra, de ha rossz tendenciát vesznek kártételek sem kicsi. Mi közönségesen, Sem jót, Sem rosszat nem csinálunk 's ebbe Fészkelődik hátra-maradásunk. Nemes Magyar Országnak több Feje, több ereje, de a' cselekedetek következtetésis bizonyosan Nagyobb leszsz. Ha a' Bizottság hosszszon talál munkálkodni meg eshetik hogy a' Tekintetes Urhoz Szerentsém leszsz, melyet mint tiszteletem bizonyítását ohajtanék, de nagyon vágyámis arra hogy azon Nagy érdemű Férfiakkal kiket mint a Biztosság tagjait közelébbi levelébe meg említeni méltoztatott Szerentsém lehessen esmerkedni. Erdélybeis esett annyi a' Tudományok terjesztése könnyebbitésére hogy azok a' Theologian és Mathesisen kívül Magyarul tanítottak az űsztől Fogva, Kivéven a' Kolosvári Collegyomot, a' hol Szükségesebbnek tartják dolgot és nyelvet edgyütt rosszszul tudni. A' tanítás modgya, és a' tanulás nagyobb figyelemre valo Vétele végett, ezen téli Examenekre a' Fő Consistorium Minden Collegyomokhoz Commissariusokat rendelt volt, kiknek egyarányos tapasztalások azt mutattya, hogy minden igyekezett mellett még mind a' Clastromi repetizálás uralkodik, és a' tudományok terjedését a' gyermekek eszéhez alkalmaztato könyvek nem Segítik. Az idegen nyelvek tanulása pedig még mind Nemoba van. Mindezekre azért tészem figyelmetessé a Tekintetes Urat, hogy ha az Akadémia Fel Állittása plánuma ki dolgozása alkalmatosságával, az egész Országra, és nemzetre ki terjedhető jo Idiakat, és kivált intézeteket lehetne el Szorni, méltoztassék meg emlékezni, és másokatis Fel ebresztteni arra, hogy hót nyelven tudomány nem leszsz, és már csak ideje lenne ki költözni a' Klastromok Cellaiból. Az Örmény, az olá két Számba nem vett Nemzet, tud az Istenhez maga nyelven Szollani, 's a' Magyar Nemzet Nagy részinek ez a' Szerentsije sint. Méltoztassék azomba meg engedni hogy esmeretes gondolkodása modgyát ennyire ebresztet: meg vallom azt hiszem hogy Anya'-Nyelv nélkül Fő nem lehet, a' Sziv el idegenedik, mert a' nemzetek az idegen köntösből idegen nyelvbe menvén által, rendre eppen azon az uton enyiszték el, a' melyet most a' Magyar követ.

Grof Betlen Imreh Ur Ő Exja, most Berkenyisi Joszágába vagyon, innen ez előtt mintegy három héttel ment el úgy tudom hogy Imrét Husvetra Szándékozik látoul bé hozatni.

Mlgs Grof Desőfy Josef Urat, méltoztassék a' Tekintetes Ur szommal tisztelni, és bizonyossá tenni a' Felől hogy ámbár ugyan az élet ideje telésével, az erő minden nap kevesedik, de reméllem mégis hogy annyit meg Sugorgathatok a' menyi látogato utam el hordozására Szükséges leszen. Ritka Fiat kívánnék magamnak, de Aurelba valóságos dicsekedést tanálok, ha láttya a' Tekintetes Ur Aurelt csokollya meg érettem, de a' Sziklábás Fiuról se felejtkezik el. Az energias ifiu ember becsületet érdemel. Csokollya hát

mindeniket, hogy a' Litteratura Nestora lelke annál inkább Fuvod-jék beléjek.

Tekintetes Jankovits Miklos Urat nem lévén Szerentsém Személyesen esmerni, a' Tekintetes Ur közbejárását azon esetre kérem, ha vagy egyszer olyankor találnék Pesten keresztül menni mikor a Tekintetes Ur Személyes ajánlásához szerentsém nem lehetne.

Ha a' Deputatiok munkái következésibe valami irható leszsz barátságos tudosittást kérek, a' ki változhatatlan tisztelettel maradtam a'

Tekintetes Ur

N.Enyed 24^a. Febr. 1828

alázatos Szolgája
Kis Josef

[Eredetiye: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 52. sz. III. köt. 229. p.]

5899.

Kazinczy — Szeder Fábiánnak

Tisztelendő Szeder Fábián Director Urnak Kazinczy Ferencz szives tiszteletét.

Perem még sem vétetett fel; a' Királyi Tábla mindég a' Crimináliákat ítélgeti, minthogy a három esztendeig tartott Dieta alatt az ide appéllált illy nemü perek nagy halomra gyűltek. De végre eljő a' sor a' Civilisekre is, 's ugy hiszem, hogy egy két hét alatt végét látom istentelen nyomorgattatásimnak. Egyedül ez a gond vont el eddig is, hogy *Pannonhalmát* 's Esztergomot, hol mind Tisztel. Director Urat találom, kit Értekezései, Zsebkönyve, crántam bizonyított becses hajlandósága, 's a' kertek szeretete miatt rég ólta tisztelem, mind az emelkedő Basilicát csodálhatom, és azt a' halhatatlan férfit, ki ezen királyi mű által a hazának örök fényt, a' Mesterségeknek köztünk életet és emelkedést ad, meg nem láttam. Repülnék azon jó asszony és jó anya karjaiba, kit a' Gondviselés az én annyi csapásokkal verdesett de igen szép életemnek áldásul adott; repülnék megölelni megint otthon hagyott hat gyermekimet (a' hetedik velem van): de azok megbocsátanak, ha egy héttel később látnak. Mikor lehetek Esztergomban, nem tudom, de leszek, 's örvendek, hogy az Ur' társaságában láthatom meg az én *Guzmicsomat*. Éljen addig is szerencsésen Tiszt. Director Ur, és szeressen.

Pest, Junius 2 d. 1828.

[Eredetiye megvolt a pannonhalmi bencés rendház könyvtárának kézíratai közt.]

5900.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Édes Uram Öcsém, tisztelt, szeretett barátom,

Az Uram Öcsém képe a' Pataki Bibliothecában függ. Tegnap Júl. 14d. reggel függesztetékel ott. Én Fáy Ferencz és Comáromy István Vice Ispán Urakat vittem-el nézésére, 's az elsőbb hívnek találá a' képet, de szebbítésekkel. Kinek a' szeme láthat képet szebbítések nélkül? Hiszen a' Művész és a' Kézmunkás, a' Künstler és Professionista éppen az által különböznek.

Prof. Kövyt Patakon nem láttam, mert nem forga ott a' hol én. Kézyt láttam, de a' tömött sokaságban és a' Gróf Teleki asztalánál messze esett tőlem. Dicséretére válik Prof. Kövynek a' mit hirdet; az, hogy a' Pestiek őbenne és Ereseiben, ő és Ercesey a' Pestiekben, rútúl megcsalták magokat: a' Pestiek azt valának kénytelenek látni, hogy Patak és Debrecen tud¹ deakúl, a' mit nem hittek; Debrecen és Patak azt, hogy a' Pestiek tudnak magyarul, a' mit ők nem akartak hinni.

Nem képzelheti kedves Uram Öcsém, mely közönséges itt az örvendés, hogy peremet megnyertem. A' Sógorom Ránkon volt, midőn oda megérkezett a' hír. Még az ő jelenléte sem tartóztathatá a' jelenvalókat, hogy örömeiket² ki ne jelentsék.

Feleségem a' legszivesebb tisztelettel köszöni Uram Öcsémnek mind azon megbecsülhetetlen atyafiságos barátságokat, melyeket Uram Öcsém rám és a' fiamra vesztegetni méltóztatott. Csókolom a' szép és jó Süsiet, a' kis csorbát, a' ki nekem a' titulust visszadta, megtoldván a' kopasz névvel. Méltóztassék kedves Uram Öcsém elhinni, hogy mindég gyönyörködve emlékezem az Uram Öcsém házánál töltött óráimra, az Uram Öcsém' társaságában töltött időmre, 's óhajtanám azt megérdemelhetni. Augustusban újra élek velek. Ajánlom magamat atyafiságos barátságába, 's maradok változhatatlan tisztelettel

Kedves Uram Öcsémnek

Széphalom Július 15d.

1828.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5901.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Édes Uram Öcsém, kedves barátom,

Tegnap éjszaka értem haza Tornáról, Jászóról, Eperjesről 's feleségemet 's három gyermekimet igen nehéz betegségben talál-

¹ Athúzva: mag.² Áthúzva: eltitkolják.

tam. Azonban dolgaim ma beszóllítottak Ujhelybe, 's itt vevém a' Magyar Kurírnak három darab ujságait (Nro 10, 11, 12.), 's azok között azt, melyben a' Pataki Examen és az Uram Öcsém képe fölül vagyron szó. De ezen Ujságok mellett vettem egy levelőt Ponori Thewrewk József barátomnak is, azon jelentéssel, hogy Augustusban Uram Öcsémnél lesz. Ha még ott volna, méltóztassék megmondani neki, hogy leveletem azért nem vette, mert mindég más meg más helyeken volt. Én az nap feleltem, 's leveletem a' Balogh eggyik vejének, fijának, vagy unokájának adreszáltam. — Kohn Festő nekem azt felelé, hogy a' képet, a' Baloghét, épen annak adta-ki, a' ki az elsőbbeket elvitte; ki légyen az, azt meg nem mondhatta, ellelejtván nevét. De minthogy az elsőbb küldés kézhez érkezett, nem kételkedhetik rajta, hogy ez is kézhez ment, vagy megyen.

Én kevés napok alatt indulok Pestre, 's szerencsém lesz meglátni Uram Öcsémet. Szállásolni Palinknál fogok, kinek épen most veszem Ang. Gd. irt levelét. Csókolja Uram Öcsém ötöt és a' kiket mind ketten szeretünk. Stettnerrel Tornán valék, 's nagy öröömre volt, hogy ötöt ott találtam. Ott Octóber 9d. lesz a' Restauratio.

A' szép Susit méltóztassék nevemben idvezleni kedves Uram Öcsém a' legszivesebb barátsággal, a' kis csorbát csókolom.

Kedves Uram Öcsémnek
Ujhely August. 19d. 1828.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5902.

Kazinczy — Bárczay Józsefnek

Édes Uram Öcsém,

nagy bizodalomú 's tiszteletű Uram,

Sietve jöttem Eperjesről haza felé, megbetegedett fiammal, 's az ömlő esőben, 's 11 órakor indulván-meg Kassáról. Ha Bárczán ekkor bémentem volna, nem érheték vala helyre, 's így azt a' szerencsét hogy kedves Uram Öcsémet és a' Méltóságos Asszonyt tisztelhessem, el kelle szalasztanom. Másszor tészem azt, és méltóztassék elhinni kedves Uram Öcsém, a' legnagyobb örömmel. Uram Öcsém egy szeretett barátom' gyermeke, a' Méltóságos Asszony nagyatyja pedig erántam elsőbb ifjuságom olta sok kegyességgel viseltetett. Én ezt a' két relációt nem tudom felejtteni, 's nem akarnám, ha tudnám is. Prónay Lászlónak a' fija Sándor engem most is úgy néz mint áldott atyja' kedveltjét.

Tisztelje kedves Uram Öcsém nemes lelkű atyja Urát. Én negyed nap múlva indulok Pest felé, hogy peremet a' Septemvirátuson is megnyerjem. Tisztelem a' Méltóságos Asszonyt, 's magamat

ajánlom gratziájába. Éljen szerencsésen édes Uram Öcsém, és szaporítsa a' jó emberek' számát. Gazember magában is terem.

Kedves Uram Öcsémnek
Széphalom Aug. 30d. 1828

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: OL, a Bárczay-család levéltárá.]

5903.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Széphalom Octób. 13d. 1828.

Édes Uram Öcsém nagy tekintetű kedves Barátom,

Alázatosan kérem Uram Öcsémet, méltóztassék az ide zárt jelentést a' Tornai Restauratio felől Kulcsárnéhoz elküldeni, hogy az Ujság levelébe felvehesse. A' Restauratio ott valóban csendesen ment véghez, de nem gyalázatos törekedések nélkül. Soltész Subs. Ispán, Farkas Antal és Fáy Ferencz összebeszélének, hogy a' melly pillanatban Ragályi és Martinidesz kiesnek, azon pillanatban, még a' restaurálás actusa alatt, ezeknek kocsijaikat az uczára ki-rántatják; 's a' mint Ragályi per conelamationem, Martinidesz per vota megválasztatának, ezek a' Male contentusok fogatának 's oda hagyják Tornát. — Consil. Szathmári Miklósnak Pál fija muzsikusoktól kísérve jött a' Ragályi Abrahám vacsorájához, 's részegen kiáltozó: Nem kell nekünk senki, csak Ragályi Abrahám és Farkas Antal. Erre a' Consil. Mariásy István fija, ki épen szomszédom vala a' vacsoránál, Szathmári Pálnak ezen sokszor elmondott szavaira mindég ezt mondá a' legnagyobb phlegmával: A' F a r k a s e s a k e r d ő b e v a l ó. 'S ezt az antiphonizálást lehetetlen volt nevetés nélkül látni. — Talán talán a' restaurálási szilajkodásoknak vége lesz valaha. Becsületes embernek iszonyu azt látni, hogy a' kevélyek mint itatják marhává az embert, hogy czéljaikat elérhessék. De ez a' dolog Uram Öcsémet nem igen interesszálhatja.

Azt beszélem inkább, hogy ott eggy gyönyörű kis leányt megcsókoltam. Elbúcsúzván Consil. Ragályi Abrahámnétól és Ragályi Gedeonnétól, ez az utolsóbb engem megcsókola. — Ekkor én engedelmet kértem ettől, hogy tehát a' leányát is, a' szép kis Miecit, megcsókolhassam. Illy privilégiuma van, édes Uram Öcsém, az öregségnek; de én inkább csak epedve nézném az illy kedves alakocskákat mint ez előtt n e g y v e n esztendővel néztem volt. Szomorú visszaemlékezések az elmúlt boldog időkre!

Nem volnék e alkalmatlan, édes Uram Öcsém, ha arra kérném Uram Öcsémet, hogy Peskitől hozassa-el már kifizetett képe-met, és adja által Richternek, hogy légyen Richternél, míg Novemb. első napjaiban Pesten leszek? Eggyzersmind kérem Uram Öcsémet, méltóztassék az ide zártakat általadni.

Ajánlom magamat becses barátságába 's azon atyafiságába, mellyel magamban és mások előtt szívesen kevélykedem. Szíves idvezlésemet a' szép Susienak, 's a' kis Csorbát a' kopasz Csorba csókolja.

alázatos atyafi
szolgája

Kazinezy Ferencz

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5904.

Kazinezy — ifj. Vay Miklósnak

Méltóságos Báró, Első Alispán Ur,

nagy tiszteletű Uram!

Én Tornáról Kassának, Bárczának, Ruszkának kerültem, és mind a három helytt kellyén mulatnom, csak a' szeredai gyűlés alatt érheték be ide. Elszalasztván az órát, mellyben a' Méltós. Urnál tiszteletemet tehettem volna, tisztemnek ismerem levélben mondani el, a' mit szóval kellett volna elmondanom.

Pesten ő Nagyságának a' Mélt. Fő-Ispán Adminisztrátor Urnak megigértém, hogy Tornán leszek, 's megjelentem ott. Octóbernek csak 4-dikén értem Pestről haza, 's keresztül menvén Ujhelyen, kerestem ugyan Fő Notárius Urat, de ez Miglészre méne-ki, a' papi-gyűlésre. Ugy hittem, a' több Zemplényiek közt Fő Notárius Ur is Tornán lesz, 's így sem bé nem jöttem azon két nap alatt, a' mit Pestről haza jöven, otthon töltheték, sem levelem által nem kérdezém, ha jön e valaki Tornára. Ha megálmodhattam volna, hogy csak magam leszek ott, a' Péter Rectorral és a' honor. Fő-Fiscalissal, inkább magam is elmaradtam volna.

A Fő-Ispán megütközve látta, hogy Zemplényből senki sem jelent meg, 's tudakozá tőlem, mint történt ez. Elmondottam, hogy csak két napot tölthetvén otthon, senkivel sem szólhattam, 's felelni nem tudok. Consil. Ragályi Ábrahám menté magát meg nem hívásunkért; ő akara, de a' Megye emberei azt mondák, hogy az nem volt nálok szokásban. Azt láttam, hogy a Fő-Ispánnak az fájt, 's igyekeztem kikerülni ezt a' textust. A' Fő-Ispánné azt is mondotta, hogy bár csak négy alkalmas Zemplényi hajdu jelent volna meg; mert a' Tornaiak nem tudtak szolgálni. Kiesinységek, de emlitem, mert olykor a' kiesinységeket is kell tudni.

Engem a Fő-Ispán a' maga valóban megbecsülhetetlen kegyessége szerint megmarasztá a' Fő-Ispánné ebédjéhez, megparancsolván, hogy csak délután induljak-el onnan, 's megmaradtam. Maga szeredán jött, esőtörtökön restaurált, pénteken reggel ment, hogy Rozsnyón ebédelhessen a Püspöknél. A két Vice-Ispán utána ment oda, nem vele. Dolgaik tartóztatták; azért nem vele. Pénteken tehát nem vala semmi Gyűlés.

Gróf Andrásy György Úr ott volt, de sem nem kerese semmit, a' mint hire vala, sem szó felőle épen nem volt. Candidáltatának Ragályi, Soltész, Knezsik, Martinidesz, az öreg Bárczay Ferencz, de aki mingyárt a' Conferentián kitorleté nevét, és Szathmáry Király Antal. Ragályi per conclamationem marasztaltatott meg, Martinidesz százhusz vokssal haladta felül a' kis Vármegyében a hires Soltészt. A többi mind conclamatio által tétetett meg.

Soltész és Knezsik második, sőt első Vice-Ispánok akarnának lenni, 's az elsőbb oly vak volt, hogy hitte is hogy az lesz. A' fekete ruhás Clérus (a' Praemonstratensisek nem) Soltész mellett fogott, ezen fontos okoknál fogva: 1., az ember különben el nem élhet; 2., Convertita; illő hogy hasznát lássa. Soltész tehát és az ő két fija, Farkas Antal és Fáy Ferencz Fő Szbirák, bizonyosan elhívén, hogy Ragályi, és ha Ragályi, ugy az ő általa kedvelt Martinidesz is, elmarad, összebeszéltek, hogy mihelytt Ragályi bukni fog, a' Ragályi és Martinidesz kocsijaikat a' Vgye háza udvaráról az uczára kirántatják. Szép volt tehát látni, hogy R. és M. meg nem bukván, Soltész, Fáy, Farkas, és a' Soltész két fija azonnal oda hagyák Tornát, 's haza szelelének. Fáy és Farkas helyett Kós Károly és Pogonyi leve Fő Szbiró; a' derék Komjátit Perceptorságra con-demnálták. Knezsik búsan tánczolt.

Gedeon Lajos magát egy nagy Úr által ajánltatá a' Fő Ispánnak Fő Szbiróságra. A' Fő Ispán mindent megteve a' mi hatalmában állott, de Szbirónak más választatott. Gedeonné a' palota' ajtajában, a' Ragályi szobájában várta a dolog' kimenetelét, 's akkor könnyekre fakadva igen hangoskán declarálá, hogy nem fogja megengedni férjének hogy Vice legyen. 'S Gedeon Vicének sem választatott meg, és így a' fenyegetés szükségtelen volt. De a' Vice Nótáriusságot a' férjének csak ugyan megengedé. Midőn ehhez neki egy Katona Tiszt gratulála, ezt felelé: Das ist auch der Mühe werth dazu zu gratuliren. A' Fő Ispánné a' bálból a Ragályi szobájába méne kipihenni magát a' kanapén, Gedeonné kínálás nélkül mellé üle.

A Szányi' Vice Nótárius fija is Fő Szbiró szeretett volna lenni. Egészen kimarada mindenből. De ez nevelést mutata, mert megjelent a' bálban, 's tánczolt, feleségestül. Az öreg Szányi fenyegetőzött Aug. 14. d. hogy ha a' Fő Ispán ez idén nem restaurál, ők panaszt tesznek. Nem boldogulván fija, most neheztel, 's ismét fenyegetőzik.

A Megye pénzt, bort teve együvé, hogy megelőztessenek az itatások. A' Soltész fele három hordó bort küldé Szinbe. Az Esperest Kérészi tanácsából a' Színiek visszaküldék ezen tudós felelettel: A' mit eleink szerzének, 's *vérrel*, mi nem adjuk el *boron*. Egy más helységi Nemesseg nem bánt illy nemesen, de okosabban. Megitta a bort, s ezt izente: De azért csakugyan Ragályi és Martinidesz lesz a két Vice Ispán.

Illó, 's nagyon illó, mert ez a' Méltós. Bárót illeti, elbeszélmem, hogy Gőcze Ur engem Tornán azon Contestatióval szólita-fel a' mellette teendő könyörgésre, hogy még gyermekeimnek is megköszönik gyermekei. Dialogusként mondom el a történetket. Édes Uram Öcsém, (felesége atyámfia) reményilem Uram Öcsém a' lépést a' Két Vice Ispány, a Fő Notárius, a' Fő Fiscális hírével s javaltával tette. Kénytelen vagyok megvallani, hogy nem; ez a gondolat bennem egyszerre támada, 's huszonnégy óra alatt exequálva volt. A' bizodalom egyenességet kíván; kimondom tehát, hogy Uram Öcsém oly haragot vont magára, melyet egész életében sem fog elolthatni. Mit mondana Uram Öcsém az illy bánásra, ha a megye Stabálisa, vagy ha Kossuth, ha Szikszai volna? A Katonáknál duellum várja a' ki magát elébe furja a rendes lépésekkel menőknek. — Már a lépés meg van téve, 's én nem desistálhatok, nem desistálok; kiviszem, akármibe kerül. Az egész Clérus mellettem fog. — Márjási Zsigmond, a' megholt Boldizsár testvére, hallotta conversatióinkat, 's kimondá Geőczének, hogy nekem van igazam. — Egy valaki közzénk jött, 's vége vala a' beszédnek. Többet elő nem hozta nekem. De úgy hiszem, a Rozsnyai Püspök által kérlette meg Ő Nagyságát. — Szánom a szerencsétlen embert. Ma a testvérével szállottam, Károllyal, a' ki veje Moskovszkinak. Még nekik van feljebb. Wem nicht zu rathen ist, dem ist auch nicht zu helfen. De szánom azt a kegyes Előljárót is, a kit a' Vicéknak lenni szégyenlők az olyanok ajánlása által akarnák kényszeríteni, hogy őket Főkké tegye, a' kiknek ellentállani bajos.

Engedjen meg a Méltós. Úr, hogy jelentésemben a' legapróbb detailba bocsátkoztam és elúnattam. A' kormányon ülőnek jó mindent tudni — ez téveszte e' hosszúságra.

Elfelejtém mondani, hogy Mélt. Csománé Assz. két kisaszszonyával vala ott.

Alázatosan kérem a Méltós. Urat, méltóztassék mély tiszteletemet a' két Méltós. Asszonynak bemutatni. Sajnálva hallám Kassán az Eggyetlentől, hogy Ő Nagysága a' Mélt. Generálisné betegeskedik. Maradok alázatos hiv tisztelettel Méltós. Báró Első Vice Ispán Úrnak, Újhely, Octób. 18. d. 1828. alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz s. l.

[Eredetije a Vay-család levéltárában?]

5905.

Kazinczy — Szeder Fábiánnak

Tisztelendő Director Ur, nagy érdemü barátom!

Richter pesti festő, a Leopold utcán, szomszédjában a' Notre-Dámáknak, ha tudniillik így neveztetnek azon apácák, kik leánygyermeket nevelnek (ezeknek templomjok és a Richter háza közt

csak egy keskeny ucza mégyen le a' Dunára) engem feste, 's képe-
met en profil hirem nélkül kőre metszette. A' munka durvácska,
de a rajzolat igen jó, 's képem minden barátim ítéletek szerint el
vagyon találva. Kérem az Urat Director Urat, vétessen-meg belőle
hármát, egyikét magának, másikat *Guzmics*nak, harmadikát Prof.
Rumy barátomnak, ki, a' mint látom leveléből, már Esztergomban
van, s vegyék azt mindhárman úgy, mintha ajándékban vennék
tőlem. Azért bátorkodom ezzel alkalmatlankodni, mert kevésbe
kerül a' három kép, és mert úgy hiszem, hogy az Ur Director
Ur ezzel *Guzmics* és *Rumy* barátimnak örömmel fog örömet
nyújtani.

Ha Pestre jó az Ur Director Ur, és képe talán még festve
nincs, üljön Richternek és ne másnak. *Czuczor* barátunkat is ő
festette. Sőt utasítsa ehhez és ne máshoz mindazokat, a' kik mago-
kat festetni akarják.

Theurewk barátom Nov. 10 d. érkezék-meg hozzám Manschgó
festő uti-társával. Patakon sokat festete, a' két Herczeg Brezen-
heimot, 's 'a Pataki Collégium sok Professorait, de nem Kövyt,
ki magát erre megkéretni teljességgel nem engedte. Ujhelyben csak
a Prédikátort, nálam feleségemet en miniatüre, lyányomat aquarel-
ben, Mikóházán az Abauji tiszteletes Dietai követet Vice-Ispán
Comáromy Urat tuschban feketén, az asszonyt aquarellben. Onnan
Nov. 14. ment le Kassára 's a mint leveléből értem ott sokakat
festete. Holnap várom, 's véle megyek Miskoleztnak, Egernek, Pestre.
Egerben már volt, mert az Érseket még egyszer akarja festetni,
nincs megelégedve az Érsek rézmetszeteivel és azzal a mit Manschgó
dolgozott vala az ő Gyűjteményére. Én nov. elsőjén vettem levelét
az Érseknek, mellyben jelenti, hogy Olasz Országban hat eszten-
deig gyűjtött képeinek egy Galleriát készített, 's tavasszal akarja
megnyitni; akarja, hogy lássam. Ott nagy örömem lesz mert nékem
a' kép az, a' mi a' borszeretőnek a' bor; de valóban inkább fogom
csudálni ezt a' esuda nagyságu férfit mint Gyűjteményét.

Alázatosan kérem az Urat Director Urat, méltóztassék ide
zárt leveletem Prof. *Rumy* Urnak általadni, és azt a' szerencsétlen
barátomat érettem is szeretni, 's valamiben lehet segíteni. Huszon-
egy eszt. mióta ismerem — fortem crede, bonumque. — Maradok
szíves tisztelettel

Tisztel. Director Urnak Széphalom, novemb. 22 d. 1828.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz mp.

[Eredetije megvolt a pannonhalmi bencés rendház könyvtárának
kéziratai közt.]

5906.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Édes Uram Öcsém, különös tiszteletű drága jó Uram,
nagy érdemű barátom,

Toldy nekem utolsó postával megküldé Richter által lithographolt profil képmet. Azon képmen kívül, melyet Richter Kreutzinger után legelébb festé, és a' melyet Uram Öcsém is annyira megkedvele, hogy magát is festeté vele, én épen ezt a' profilképmet tartom minden képeim közt a' legjobbnak, 's így örvendek, hogy azt multiplicálva látom. Így nem veszhet-el többé, 's gyermekeim, 's azoknak gyermekeik 's unokájik birni fogják. Ne nézzük magunkat nagyobbaknak mint illik, de ne is kisebbeknek, 's valljuk meg, hogy ha mi örülünk, ha barátink' és atyáink' 's őseink' képeiket birhatjuk, a' mi barátink, a' mi maradékink is fognak örvendeni, hogy a' miénket birhatják; 's én a' hamis lelkűséget az alázatos kevélységet még inkább szégyenleném mint a' hiuságot. Külömben is tudva van közönségesen, hogy nékem minden passzióim közt legindulatosabb passzióm a' festés' szeretete, 's én az Uram Öcsém házánál látván életemben legelőször a' Nemzet' örök díszét Ferenczyt, ott hagyám Ragályi Tamást, 's mentem őtet ölelni meg. — Így tehát a' Toldy ajándéka, 's annak tudása hogy képem lithographolva van, nékem igen kedves volt, 's Richter engem újabban nagyon lekötölte barátságának ezen újabb bizonyossága által. Hogy azt tenni készül, nekem soha sem mondotta, 's meg sem álmodtatta, 's így a' dolog a' véletlen meglepetés által nékem még kedvesebb. — De eggyet még is apprehendálok, 's kegyetlenül. Miért nem tévé alá ezt: Érdeminek becsülőji? —

Richternek meg kell köszönnöm barátságát, 's ő talán nem nézet leveleket postán. Uram Öcsém lakván hozzá legközelébb, bátorkodtam hozzá Uram Öcsém által írni, így az Uram Öcsém kebelébe is önthetvén-ki érzéseimet, 's remélvén hogy Uram Öcsém megbecsülhetetlen barátsága szerint alkalmatlankodásomat rosszra magyarázni nem fogja. Méltóztassék neki általküldeni az idezártat.

Thewrewk itt vala Novemb. 10, 11, 12. Mikóházán 12, 13, 14. Akkor Kassára ment, azt igérvén, hogy 20dikig itt lesz, 's akkor eggyütt megyünk Pestre. Embert küldék hozzá, ha ott van e még, 's jön e, 's felelt hogy ma itt lesz. E' szerint holnap megyünk. Egerben az Érseket, Ivánszkit, Makárit, Miskolczon a' Superintendenst és Szathmáry József Főszolga birót, Patakon Nyirit, Somosit, Kézyt, Péterfit, Kálniczkit, Magdát, Miklóst, Csengerit, Majorost, 's a' várban a' két Herezeg Breczenheimot, festette, (Kövy ülni nem akara, mint Dókus László Ur nem Ujhelyben,) nálam feleségemet 's Zseni leányomat, Mikóházán Comáromy V. Ispt, Kassán igen sokakat, V. Ispt. Consil. Szent Imreyt, Patay Sámuel, Kazinczy

Józsefet, a' Püspököt etc. etc. Gyűjteménye tehát nagyon szaporodott. Gyönyörű pályát nyitva magának Thewrewk. Mit adnánk érte, ha minden fél században támadt volna eddig illy portraigyűjtő. Valóban az ő igyekezete érdemli hogy segéltessék.

Reményilem Richter nem áll-meg az én képem mellett, és minthogy minden egyéb képei közt az Uram Öcsém feje a' legjobb és a' Ferenczyé, — kérdésen kívül jobbak ezek mint a' Szemcrée, Vitkovicsé, óhajtanám hogy az Uram Öcsémé is metszve légyen. Uram Öcsémnek az a' ritka szerencse jutott, hogy Uram Öcsémet szereti minden, a' tudós és a' nem tudós; 's így képét metszve birni minden óajtja.

Ezt virradatkor írom, 's ágyban fekvé. Addig is míg megölelhetem kedves Uram Öcsémet, ajánlom magam becses barátságába, mind azokat a' kik szeretnek, tisztelem, ölelem, 's maradok kedves Uram Öcsémnek

alázatos szolgálja

Novemb. 25d. 1828.

Kazinczy Ferencz

[Eredetije: az OSzK kézirtatárában.]

5907.

Szedér Fábián — Kazinczynak

Tekintetes Táblabíró Ur,

nagy érdemű Barátom!

Széphalomról 22dik Novemberben irt nagyon becses Levelét e' hónap' 4-dikén vettem, és Richter által köre metszett Képe felől tett rendelkezést tellyesíteni egész hévvel siettem. Gyermekei mód örülök a' szerencsésen talált profilnek, hogy azt, kit szüntelen úgy tiszttelek, híven adja előmbé.

Azonnal Rummy barátunknak adtam a' három Példány közül egyet, ki azt meg fogja levél által köszönni. Guzmicsek is, mihelyt alkalom lesz, a' neki szánttat elküldöm.

Rummy már jól halad a' honnyi Törvény-tanításban, és reményilem, hogy tellyes bizodalmát megnyerendi nem csak hallgatóinak, hanem a' Főbbeknek is, a' mi is neki a' kívánt nyugalomra alapul fog szolgálni. Hallom, hogy szabad asztal 's szállás mellett 400 ezüst forint fizetése van, és két fiának, kik vele fognak lakni, szinte meg lesz tartások.

Nagy köszönettel vagyok az Uránia' számára küldött *Édes-ségekért* és *Ujítókért*, mellyek annak becsét valójában emelik. Tettszett ezen Almanachban észrevenni, hogy ötvennél több benne a' dolgozó. Célom az, hogy merjenek a' fiatalok kezdeni; azért többnyire mindeniknek elfogadom munkáit, és kinek-kinek a' mint

lehet, kedvezek. Nem reménylem, hogy azért classicus Iróink óvnak velem kidolgozásait közleni, mivel azok kezdők között jelennek meg. A' tökéletes mindenhol jó helyen áll, és mindenhol ragyog.

Ha Beimelt rávehetném, jövődében a' képeket Ender által rajzoltatná, és Blasche vagy Hoffmann által metszetné. Ezek értenek leginkább az Almanachbeli képekhez. Így sokat nyerne Urániának külseje. Magamat kegyes barátságába ajánlva maradok

Tettes Uraságodnak

Esztergam 10. Dec. 1828.

alázatos tisztelő barátja
Szeder Fábián

[Eredetije ismeretlen, másolata az OSzK kézirtárában.]

5908.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Édes Uram Öcsém, nagy érdemű kedves barátom,

Midőn a' szép levelhező ment a' levélkével a' Pali ajtaja felé, én már nyultam e' szelet papiroshoz, hogy Uram Öcsémnek legalább azt jelentsem, hogy az Argándi lámpa mellett nagy gyönyörűséggel dolgozom, gyakorta éjfélt utánig. Valamikor Thewrewk mellettem elkoppantja a' maga gyertyája' hamvát, mindég áldom Uram Öcsémet, hogy ezen alkalmatlanságtól megmentse. — Holnap tehát mind hárman megjelenünk; de az én bizodalmam Uram Öcsémhez annyira megyen, hogy bátorkodnám még két Horatziusi u m b r á t kérni oda: *Farkas Ferencz Urat és Müncheni Vendégét*. Szombaton ezt Farkas Urnál találtam, 's Uram Öcsém kimondhatatlanul fog örvendeni, ha a' Müncheni embertől olly dolgokat hallhat mint én hallók. — Ölelem kedves Uram Öcsém tiszta szivemből, lelkemből, és minden erőmből. — Xber 15 d. 1828.

[Eredetije: az OSzK kézirtárában.]

5909.

Kazinczy — Gr. Mailáth Jánosnak

Hochverehrter Graf,

Ich besorge dass ich Sie nicht zu Hause treffen könnte. Zu Ihren Originale und meiner Übersetzung setze ich also diese paar Zeilen mit, um Ihnen zu sagen, dass Seite 2. u[nd] 4. meiner Übersetzung eine Lücke blieb, die mein Aug in dem Originale nicht entziffern wusste. Ich bitte Sie unterthänig, sie auszufüllen, und die ganze Übersetzung überblicken zu wollen. —

Szemere ist noch immer in Péczel. Dieses Märchen wird wohl durch seinen Setzer in dem Druckerey abgefordert werden. —

Ich bin fast ein Monath schon in Pesth, und habe mich nirgends sehen lassen. Dafür habe ich mehr als fünfzig Bogen zusammen geschrieben. Ich arbeite an meiner Biographie, wozu mich Szemere nach so vielen Jahren endlich einmahl verleitet hat. Die Leser des Tudom[ányos] Gyűjt[emény] haben den Aufsatz in den Januar, Febr. u[nd] Novemb. Hefte mit mehr Vergnügen gelesen, als ich es zu hoffen wagte; es geschehe also Szemeres und des Publicums Wille. Was ich nicht sollte u[nd] durfte habe ich nicht gesagt.

Entschuldigen Sie mich so, Verehrter Herr Graf, dass ich trotz meiner veneration für Sie, so wie für Ihrem grossen und edlen Schwager, dem H[er]z[og] von Baron Mednyánszky, weder Sie noch Ihn gesehen habe.

Den 27. xb. 1828.

Kazinezy

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 139. sz.]

5910.

Kazinezy — Bárczay Józsefnek

Különös tiszteletű Drága Jó Uram,

kedves Uram Ösém,

Mint hogy az Uram Ösém tisztelt Ura Atyja olly helytt lakik, hová a' posta talán bé nem adja a' leveleket, bátorkodom kedves Uram Ösémnek vinni a' hirt, hogy feleségem' pere Január. 21d. 22d. revideáltatott a' Septemvirátuson is, és hogy ott is adjudicáltatott feleségemnek a' rátája az anyja' halála olta tőle megtagadott ususfructussal. A' sententia nem egészen az én óhajtasom szerint üte-ki, mert én az ususfructust az ipam halála olta 1810. kerestem; azt mondá egy Septemvir, hogy ez azért lesz így, mert az Exequens torkig esett volna a' Computusba. De a' helyett hogy úgy egy negyedrészt kaptam volna, 's tartoztam volna fizetni a' melioratiókat és azokat a' rettenetes építéseket, most ezek ingyen esnek feleségemnek, és nem egy negyed, hanem egy harmad részben. Méltóztassék kedves Uram Ösém ezen leveletem tiszteletre olly igen méltó atyjának minél előbb béjelenteni. — Tisztelem a' Méltóságos Asszonyt alázatosan, 's ajánlom magamat gratziájába, kedves Uram Ösémnek atyafiságos nagybecsű barátságába.

Kedves Uram Ösémnek
Pesten Január. 30d. 1829.

alázatos szolgája
Kazinezy Ferencz

[Eredetije az OL-ban, a Bárczay-család levéltárában.]

5911.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Tisztelt barátom,

Tegnap, estve felé, keresélek, 's szóllottam eselédeddél, ki szobádat őrzi. A' kinn járás beteghebbé tevé mint voltam, 's egész éjem nyugtalan szunnyadásban 's esuda álmok közt mula el. Doctor Forgó úr már gyógyító kezek alá veve. Siettetnem kell felgyógyulásomat, 's így könyörgök, engedd meg hogy ma estig ágyban maradhassak. Ugy holnap tiszteletemet fogom tehetni.

Alázatos hiv tisztelőd

Ágyban, 21. febr. 1829

Kazinczy Ferencz

[Eredetije: az OSZK kézirtattárában.]

5912.

Kazinczy — ifj. Vay Miklósnak

Méltóságos Báró Első Alispán Ur,

nagy tiszteletü Uram!

Elüté az éjféli 12 órát, de holnap reggel indulván a posta, nem fekszem-le addig, még a' Méltós. Urnak is el nem beszéltem, melly bált ada ezen a farsangon Gróf Aponyi követünk Párizsban.

Kicsinálá vendégeivel, hogy férfiak, asszonyok, fijaik és leányik ezen bálra magyarba öltözve jelenjenek meg. A' férfiak mind Atilla dolmányban, hozzá illő mentével és topánkásan; az asszonyok vállban, kötővel, pártával. Minden úr és assz. mellett egy egy apród kezében tartván egy hosszú pálezát, s azon urának, asszonyának ezimere. Táncz csak magyar, Muzsika csak Magyar, Bihari és Lavotta után, 's a Veszprémi kótákból. A' dolog hihetetlen lármát csinálá Párizsban, 's az Udvar azt kíváná Aponyitól, hogy repetáltassa az Udvarnál. Ezt a követségnek egy tiszte ír á a' Párizsból kevés holnap előtt haza jött Tesediknek, nékem pedig Bthecár, Horvát István, ki épen most megyen el tőlem. A levél a' Tud. Gyűjt. lesz nyomtatva.

Mélt. Administr. és Fő Ispán Urunk Ő Nagysága és az igen tiszteletes Asszony egészségesek. Én nem szeretek alkalmatlan lenni, 's három hét olta csak kétszer voltam ott. Az Admin. Ur Ő Nsga mindég el van foglalva, 's így csak ebédre megyek oda az adott engedelem szerint ha nem parancsol is velem. Az az idő mind Ő Nsgának, mind nekem üres, és így legjobb olyankor men-nem oda. Szeretettel emlékezzék a' Mélt. Ur felől ma is.

Mélt. Sz. Királyi Ur hétfőn esküszik fel Septemvirnek és a' Septemvir vagy Kir. Táblához kivülte senki sines kinevezve — úgy mondá ma Mélt. Admin. Ur.

Mart. 2. d. installáltatott a Judex Cur. az Universitas Pracsének a' Vgyc ház palotájában. Maga papir nélk. a' Rector Magnif. pedig papirosból tarták deák Orációjukat. A sokaság nem Vivátot kiabála, hanem *Éljent*. Jelen volt a Várnában elfogott Basa is. Midőn Róth (Rector Mgf.) kiereszté száján a *Mohács* szót, tolmácsát kérdé meg, mit mond. Itt a Várnai Civilis Commendáns is.

Engedjen meg sietésemnek a Mélt. Úr. Egy öreg ember nem győzi úgy az álmatlanságot mint régen. — Szíves tiszteletemet a két Mélt. Asszonynak, és az én kedves barátomnak Szabó Urnak. A Méltós. Urnak, Pest, Mart. 6. 1829. alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz s. k.

[Eredetije a Vay-család levéltárában?]

5913.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Wadasi Jankowich Miklósnak tisztelettel teljes idvezletét

Kazinczy Ferencz.

Hat holnapi távolylótem után végre házam népe karjai közt vagyok; Junius 3d. érkeztem haza, és már 8dikban Eperjesre kelle mennem bokros bajaim miatt, melyeket az isteni gondviselés reám olly nehéz kezekkel mért, de viszont erőt is ada 70 dik esztendőmben, még kiállani, 's talán nem gyáva lélekkel. Még mindég bizonytalanságban lebegek, ha ezek engem és négy fiamat, három lányomat nem fogják e a' mélységbe temetni, 's mind ezt egy istentelen sógorom makaessága és kevésysége miatt, ki a' feleségem részét 19 eszt. olta úgy tartóztatja, hogy neki egy fillért is soha nem adott. Engedj meg fájdalom kiömlésének, nemes szívű halandó, és szánj szenvedésimben.

Valamint barátságoddal szóval és írva mindenek előtt dicsek-szem, 's azt a' szivességet, mellyel magad és a' Méltós. Asszony engem fogadni méltóztatatok, hirdetem a' leghálásabb indulattal: úgy azon bizodalommal, melly a' hálának legesalhatatlanabb bizonyossága, kérlek, halhatatlan Férfiu, hogy Heinrich nevű budai festőnek, ki nekem szoros barátom, méltóztassál megengedni, hogy számomra a' Mátyás Király és Cardin. Martinuzzi képeiket lemásolhassa. Tudatni fogom Olvasóimmal, hogy nemzetünk e két kincse birtokát a' te hazafiságodnak 's bölcseségednek köszönheti.

Engedd mondani mint szokatlan és megjegyzésre méltó dolgot: Szepesben bokáig erő hó van most juniusban, 's a' juhokat szénán tartják istálóban egész hetek olta, a' szarvas marhát pedig a' szomszéd Sáros, Abauj és Gömör Vármegyébe hajtották le, nem legelhetvén a' hóban.

Elj szerencsésen, tisztelt nagy és jó férfiu. Add által forró tiszteletemet a' Méltós. Asszonynak, és ha megengeded hogy ezzel alkalmatlan légyek, Horvát Istvánnak, a nagynak, nemesnek, jónak. — Széphalom Jun. 12d. 1829.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5914.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Különös tiszteletű Drága Jó Uram, kedves Uram Öcsém,

Június elsőjén elhagyván Pestet, 3dikban szerencsésen haza értem. Az én Bártlainém és Wékey Károlyom társaságában hozzám nem férhete semmi veszély. — Nem képzelheti Uram Öcsém melly változásokban találtam házamat, de szerencsés változásokban. Emil ennyivel nagyobb mint én.¹ Megnőtt Antonim is. Bálint pedig és Lajos egész Deákok levének azolta. Lajos olvasni nem tudott mikor elmentem, most pedig a' négy Conjugátiót is tudja már. Emil is megfelelt reménységemnek, 's aratás után Publicus lesz. Antonim maradt leghátrább a' négy között, talán betegsége miatt; de azt helyre kell hozni, 's helyre fogja.

Alig pihentem meg itt négy nap 's azonnal mentem Eperjesre sürgetni sógorom ellen az executiót. Én Assessor Lánczyt kértem ki, 's a' Praeses Zmeskált rendelte; ez pedig declarálja hogy Júliusban sem jöhet. Engem Creditoraim nyomnak, 's annál több okom van sürgetni ezt az Executiót. Nem boldogultam a' Praessel, mert a' Sógorom akarja Zmeskált. Holnap tehát ismét Eperjesre indúlok, és sürgetem Zmeskált, hogy Július elején mingyárt jöjjön, vagy deprecálja. Előre látom én hogy bajom lesz. Nagy bajban vagyok, de megcsináltam az ideális calculust, 's látom hogy kigázolok. De idő kell neki. Istentelenség a' mit 19 eszt. oltá szenvedek 's 7 gyermekkel. Uram Öcsém ha kedvetlen hirt hall felőlem, higgyje hogy azt az idő kívánta úgy. Jó lesz abból. Annak meg kelle történni, hogy nyugtom legyen.

Tisztelje kedves Uram Öcsém Asszony Hugomat Jakabfalvyné Asszonyt és Uram Öcsémet Jakabfalvy Urat. Nem hihetik, mennyire hozzájok szoktam, és mennyire nehezen esik nekem, hogy néha nem láthatom. Mondja meg Asszony Hugomnak Erzsinek Uram Öcsém, hogy minap nem Gróf Nádasdinével álmodtam, hanem azzal a' ki elvesztette a' templomban mind hallását mind látását, 's az Ispánnal láttam. Meg nem tudom fogni hogy jön az ember álmába olly idea. —

¹ A levél elején a baloldali margón 55 mm. hosszúságú függőleges vonalat rajzolt Kazinczy és mellé a következő feljegyzést írta: „Emil ennyivel nagyobb mint én.”

De hogy van a' mi Palink és Palinénk? Csak azért is bosszankodtam a' hideg, szeles és esős időre, hogy Pali nem feredhet. Édes Uram Öcsém, ha Uram Öcsém tudja mint szeretem én Palit, és azt az egészen neki teremtetett derék asszonyt, képzelheti mint vagyok gondokban egészsége cránt. Minden jót reményelek, mert óhajtom azt. Ma irok Szalay Laezinak hogy tudósítson. Ha velek lesz Uram Öcsém méltóztassék nekik megmondani, hogy ámbár valaha jól esik hogy itthon lehetek, szívesen vágyok vissza hozzá. Ime 11 holnapot éltem el az én Palimmal, melyet soha sem remélhettem. Bár ezt a' marok földet Csaba mellé tehetném által, hogy sokszor láthatnám. Mondja meg Uram Öcsém hogy munkája kész, de csak a' Recensio, nem a' Ruacusi dolog is. 17 napja hogy meg érkeztem, 's képzelheti mennyi bajom volt. Azonban az ő munkáját is újra dolgoztam, az én Életemben is sokat és jobban mint volt.

Ha Uram Öcsém egyszer Erzsine! lesz, kérem menjen a' fokete Elefánt felé; az Erzsi kapujától a' második kapuban kell bemenni Simó Ferencz Erdélyi születésű Magyar Festő. A' Tudományos Gyűjtemény Kiadói képemet kívánák. Festetém vele magamat, de még meg nem száradt midőn eljöttem. Ne légyen gondokban. Méltóztassék megtudni az árát, 's megírni nekem, hogy megküldhessen. Ne felejtse azt édes Uram Öcsém. Simó Ur a' képet Május 30d festette 's én Június elsőjén elhagytam Pestet. Emlékeztesse arra is hogy a' Gróf Teleki József képét nekem copizálni ígerte plajbásszal. Nagyon kérem erre.

Ha Uram Öcsém a' maga paradicsomában lesz, emlékezzék hogy én is emlékezem, az enyémben, kedves Uram Öcsémről — a' kertemben. Pestről haza küldött némely fáim szépen kiköltek, 's kivált azon magvainak örvendek, melyeket Gödöllőn loptam.

Az én kedves barátnémnak a' szép Šusicnak köszönje meg kedves Uram Öcsém megbecsülhetetlen barátságát, 's mondja, hogy ha Pestre megyek, ismét annyit eszem, hogy szomszédaim emlékeztessenk, hogy sok is lesz. A' kis Gusztit eszokolom. Adjon Isten Uram Öcsémnek sok örömeket benne.

Éljen szerencsésen édes Uram Öcsém, 's tartson meg engem igen nagy becsű atyaliságos barátságába. Maradok szíves tisztelettel

Kedves Uram Öcsémnek

alázatos atyafi szolgálja
Kazinczy Ferencz

Széphalom Junius 20d. 1829.

[Eredetiije: az OSzK kéziratárában.]

5915.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak

Wadasi Jankowich Miklósnak

szíves tiszteletét küldi

Kazinczy Ferencz.

Ez este veszem Patakról az idezártat 's küldöm, de magyarázatok nélkül, mert fekvő beteg vagyok. Kopácsi előfordul, de nem említetik a' miről kérdés volna, hogy franciscánus volt, Sztárayval együtt. Ha felgyógyulok, lesz gondom rá. Éljen szerencsésen tisztelt, szeretett barátom 's vedd hálás köszönetemet mindazokért, a' miket Pesten mulatásom hosszu ideje alatt erántam bizonyítál. Széphalom Jul. 15d. 1829.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5916.

Kazinczy — Rátkay Pálnak

Különös bizodalma Drága Jó Uram

Fő Esküdt Ur,

Vettem igen is a' Tek. Bárczay Ferencz Úr levelét, 's aláz. köszönöm általküldését. Adja Isten hogy tized nap mulva az Urat úgy láthassam, a' mint érdemei 's szeretetre méltó tulajdonai kívánják. Én hideglelős vagyok, ott nem leszek; de ide haza fogom kérni az Istent, hogy ne engedje a' rosszat.

Maradok barátságába ajánlva
Az Urnak Fő Esküdt Urnak

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz

Széphalom Septb. 5d.
1829.

[Címzés:] Tekintetes Rátkay Pál Fő Esküdt Úrnak.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5917.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Széphalom Septemb. 16d. 1829.

Édes Uram Öcsém,

Megrázott az a' hír hogy a' mi kedves Vitkovicsunk nincs többé, 's egész éjjel vele tépelődtem. (Az Uram Öcsém szomorú

tudósítása tegnap érkezett az Ujhelyi postára, 's én azt feleségemtől Mikóházán vevém, hol Comáromy Náni körül valék Krankenwärter, minthogy bátyja 's ennek derék, sőt tiszteletes hitvесе, a' Kassán hétfőn tartott Restauratio miatt, hol Comáromy István Első V. Ispán leve, elhagyák a' házat, 's a' kedves beteget magára hagyák. Én ötet tovább sem hagyám vala, de holnap után Exccutióm lesz Kázmérban a' Sógorom ellen, 's készülnöm kell ma és holnap hozzá.) — Be nem tud az ember gazdálkodni az idővel, édes Uram Öcsém, mert az az idea, hogy magunk 's barátaink meghalhatunk, olly kedvetlen, hogy az ember tudja ugyan hogy egyszer — akarja, nem akarja — idvezülni fog; de nem **hibeti**. Ha én azt képzelhetém vala Posten, melly melegen köszöntem volna meg a' tiszteletes férfinak 26 esztendőс megbecsülhetetlen barátságát. Ez a' barátság' értése, ez az én hála érzésem arra tol, a' mit az iderekesztett czédulán fog találni kedves Uram Öcsém, 's kérem alázatosan méltóztassék azt Kulcsárnénak általküldeni.

Ma írok ezen dologban a' Budai Pap Vitkovicsnak is, 's reménylem hogy általa 's mások által segítve szerencsés leszek jól teljesíteni a' mit akarok. Levelei hozzám kötve vannak, 's ez sokat segít, kivált majd élete leírásában.

Az most nekem a' legkeservesebb a' mitől Uram Öcsém is retteg — az, hogy Palit is eltálatom veszteni. — Édes Uram Öcsém, én úgy vagyok Palival mint a' magát boldognak érző házas ember a' feleségével. Más asszony mint az övé talán szebb, jobb, qualificáltabb, de ő senkit annyira mint feleségét nem szereti. Én sem senkit inkább az egész világon mint Palit.

Én Vasárnap menék által Comáromy Nánihoz, mert a' mint mondám, bátyja 's ánya a' Restauratióra mentek 's onnan el nem maradhattak, 's Náni csak két beteg frajezimer és egygy nem öreg, de éltes Asszony gondjaira volt bízva. Nem meghiva, hanem ön mozdultomtól tehát áltmenék a' kedves beteghez. Tegnap feleségem érettem jöve, mert ma és holnap dolgom lesz. — Már tegnap megérkezék a' hir, hogy Comáromy István, kit Puky Antal ki akara tolni, sőt elébe ugrani, csak ugyan megválasztatott vótumok szedése által, mivel a' Conclamatio a' dolgot nem dirimalhatá.

Második V. Isp. lett Fő Notarius Vitéz,

Fő Notarius leve Puky Antal.

Első V. Notarius Kelcz. a többit még nem tudom.

Hogy Uram Öcsém szolgálni nem akar, azt én mindég nagyon sajnálottam 's most is nagyon sajnálom. De kiki tudja mire van hiva 's körülállásai mit kívánnak és engednek. Uram Öcsémnek mindég megvan az a' dicsősége, hogy valamint az Irói pályán, úgy a' Polgárin is ragyogásban 's köz szeretetben látja magát.¹

¹ Áthúzza: De ha hivatalt nem visel is Uram Öcsém, hogy Diétai Követ legyen, azért szinte könyörgök.

Uram Öcsém vesztegeti reám pénzét, 's elhalmoz ajándékival. Szinte sajnáltam eddig hogy magát olly becses holmijeitől megfosztá. De most koldúlok valamit. Ejtse módját, édes Uram Öcsém, hogy a' Ponori Thewrewk által kiadott m a g a képének és a' Vitkovicsénak egy exemplárját kaphassam. Ha Uram Öcsém fél kőncz bibulát **szorosan** öszve hömbörget 's arra hajtogatja a' két képet, 's arra ismét **szorosan** fel kőncznyi hasztalan vagy fejer papirosat hömbörget, 's ezt is szorosan, 's három helytt szorosan általköti, kár nélkül mehet el a' benger Amerikába is. De a' spárgakötésnek három helyt kell lenni. Erre kérem édes Uram Öcsém, 's igen nagyon.

Eljen szerencsésen, édes Uram Öcsém, mind azokkal a' kik az Uram Öcsém szívének kedvesek. Maradok a' leghálásabb, legtisztelőbb, legbarátibb érzésekkel 's kevélykedve azzal hogy illy lelkű 's érzésű férfinak atyjafija vagyok

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz

Elfelejtém mondani, hogy Kis Muki, ált ellenben a' Mélt. Szilasy Fő Ispán Ur házával, vagy más Zemplényi ifju, 's talán Zsiday Sándor Ur elhoznák a' kért képet.

És még egyet, édes Uram Öcsém. — Richter, a' Festő, azon háznál lakik, a' mellynél Farkas Ferencz Ur, grosszes Färberhaus an der Donau, Fischplatz. —

Ugyan tekintesse meg édes Uram Öcsém, ha kész e Richternél a' holmim, 's ferslágom kezénél van-e. Ha igen, tolja rá azt a' kisedet, legalább nem nehéz ferslágot is Uram Öcsém arra, a' ki az Uram Öcsém és a' Vitkovics kért képét elhozza a' terminus végével. — A ferslágra pénzt tettem le Bártfai barátomnál.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5918.

Kazinczy — Pyrker László titkárának

Tisztelendő Secretárius Ur,

nagy bizodalmu Uram,

A' jövő holnap' első napjaiban szerencsém lesz Ő Excellenciájának a' Nagy-Méltóságú Patriárcha-Érseknek az elhozott Journalokat vissza küldeni, mert e' tájról akkor csalhatatlanul Borsodba mégyen egy ismerősöm, kire a' nyalábot rá bízhatom. Melly dolgokat találtam azokban, 's mint örvidenek, ha Ő Excellenciája nekem megengedné hogy elmondjam a' mit ide rekeszték! Hadd örvidjen nemzetünk a' maga kevély díszének 's örök dicsőségének.

Én ezt Praefatiómba akarnám fűzni, mellynek mása meg van ugyan nálam, de az némelly változtatásaim után nem az többé, a' mi nálam megmaradt. Ha Praefatióm még talán Egerben van, alázatosan kérem Tisztel. Secretárius Urat, hogy azt nekem postán által küldeni méltóztassék; ha pedig már a' Typographus kezében van, onnan vissza kívánni 's postán kezemhez juttatni. Míg a' Betűszedő a' Munka körül fárad, lesz időm összeszőni azokkal, a' miket e' Journálokban lelék. Sietni fogok igazításimmal, 's nem Budára küldöm azt, hanem Egerbe, hogy Ő Excellenciája előbb megtekinthesse.

A' Szent Hajdan Gyöngyei vesztettek már az által is, hogy a' pompás járdalású hexameterek olaszra nem hexameterekben fordítottak; mit vesztenek tehát, midőn én a' hexametereket 's az illy hexametereket prózában, bár poetai prózában adom! Nyugtalanul várom a' jobbak' ítéletét, a' kik tudják hogy itt soknak el kelle veszni, 's áldanám sorsomat, ha ezek azt mondhatnák, hogy dolgozásom a' csudált szépségű Originálshoz a' szerint hasonlít, mint egy nem rossz rézmetszés a' maga bájos ecsetű olajfestéséhez.

Feleségem szívesen köszöni Tisztel. Secretárius Urnak nagybecsű emlékeztetését, 's ajánlja magát tisztelt hajlandóságába. Én arra kérem az Urat, méltóztassék elhíttetve lenni, hogy ismerettségét ezen igen terhes útam' szép szerencséjéi közzé számlálom, 's minden alkalmat örömmel fogok használni hogy nagytekintetű barátságos indulatját megnyerhessem.

Tisztel. Secretárius Urnak

Széphalom Ujhely mellett

Martz. 21d. 1830.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz

Hogy a' dolgot siettessem, ma írok Sághy Urnak Budára, hogy a' Praefatiót nekem küldje fel postán. Addig nyomtassák magát a' Munkát. Annak íveit én, illy távoly Budától, 's a' közelítő gonosz utakban, nagy elkésés nélkül meg nem tekinthetném. De ha a' Praefatio még Egerben van, azt Tisztel. Secretárius Úrtól fogom vissza várni, 's minden haladék nélkül.

[Eredetije: az OSzK kéziratrárában.]

5919.

Kazinczy — Láczy Ferencnek*

Tekintetes Excequens Bíró Úr,

nagy tiszteletű Urunk,

Azon alázatos Reflexiónkat, mellyeket a' Tekintetes Ur által Júliusban munkába vett 's Septemberben folytatott Executio

* A levél Kazinczy autográf fogalmazványu, amelyet felesége és ennek leánytestvére D'Ellevauxné Török Mária nevében írt.

alkalmatosságával némelly kérdések eránt tenni szóval bátorkodtunk, szükségesnek látjuk itt írva is alázatos tisztelettel bemutatni, meg lévén győződve az eránt, hogy a' Tekint. Ur, a' maga mindenek előtt ismeretes és általunk is híven tisztelt igazságszeretete szerint, a' miben kérésünket igazságosoknak¹ fogja találni, teljesíteni kész leszen.

Először: Alázatosan kérjük a' Tekint. Urat, méltóztassék a' szántóföldek esztendei hasznokat akár azon mód szerint cjectálni,² mellyel a' telkes gazdák³ a' magok⁴ Urbarialis birtokaiktól a' földes Uraságnak esztendőnkint in redemptam nonae húsz frtokat fizetnek,⁵ akár pedig⁶ a' visszatérő szem és annak piaci ára szerint⁷ ut sub (diametralis) computusba venni. Ezt mi két leánytestvérek annál nagyobb igazsággal kívánhatjuk, mert ha a' jószágot szüléink' halálok oltá magunk birtuk volna, mi azt nem adtuk volna ki⁸ censusra, 's leginkább nem három forint censusra.

*Másodszor:*⁹ Az osztály alá eső épületek hasznát az azok árának interesse szerint szabni meg, mellyet annál nagyobb bizodalommal remélhetünk, mivel itt nincs semmi régi épület luxusra¹⁰ téve hanem minden haszonra, és mi az Alperes által tétetett czifra épületeknek becsárát fizetjük, következésképen ő annak¹¹ ususfructusául a' becs ára' interestét szedte és ezután is szedni fogja. De továbbá ha a' természeti és polgári törvények' rendelete szerint az Alperes velünk a' köz anya halála után megosztott volna, mi azon épületekből capitálist is formálhatván, annak szinte az interesse lett volna az ususfructus.

Harmadszor: A' Tekint. Exequens Bíró Úr által a' Molnárok Urdolgája általjában a' Malom reparatiojára számíthatott. Méltóztassék a' Tek. Ur Zamba Molnárt és az egész Kolbását 's Kázmért kihallgatni, 's látni fogja, hogy Zamba Molnár és a' Kázméri télben nyárban mindég dolgoztak itt, minthogy a' bátyánk szüntelen épített, 's itt az egész tájon az van szokásban, hogy a' Molnár örök Urdolgával, még pedig ács munkával tartozik, 's a' Malom reparatioja csak a'¹² Molnár legény kötelessége lett volna. Azonban a' Malom nem csak nem reparáltatott, hanem hogy most rosszabb

¹ Kihúzza: venni

² Kihúzza: a'

³ Kihúzza: minden

⁴ Kihúzza: birtokai Colonialis

⁵ Kihúzza: akár a' szerint, a' hogy Kázmérban és Kolbásán a' szántóföldeket esztendei censusa kivenni szokás;

⁶ Kihúzza: a' szántóföldek esztendei hasznát.

⁷ Kihúzza: computálni venni

⁸ Kihúzza: három

⁹ Kihúzza: Az Atyánkról

¹⁰ Kihúzza: épülve,

¹¹ Kihúzza: jövődöbeli,

¹² Kihúzza: Malom kötelessége

állapotban van mint az Anyánk¹ halála idejében volt, a' fentebb nevezett Molnár szinte megvallja.²

Negyedszer: Valamint a' kihallgatott Kázméri Molnár tagadta az Uraság számára tett Áesmunka tételeit, úgy hihető, hogy hamisan adta be a' Malom jövedelmét is. Alázatosan kérjük tehát³ az itt megöregedett Zámbo Molnárt e' részben hit alatt kihallgatni.

Ötödször: Alázatosan kérjük a' sarjubeli haszonnak is részünkre leendő kiszámítását.

Hatodszor: A' Kovács-Vágási Korcsmát az Arendás mindég az Arendán felül tartozván reparálni, aláz[atosan] esedezünk hogy az esztendei haszonvételre nézve az egész csztendei 30 forint arendát méltóztassék egy esztendei haszonvételül megállapítani a' Conservatióra való lehúzásnak a' feljebb előadott oknál fogva helye nem lévén.

Hetedszer: Hogy a' Mátyásházi szőlő esztdként nem 30 fl. tiszta jövedelmet hoz be, bizonyítottatik itt a' ././. vessző alatt, 's esedezünk az ott foglalt tanúk meghiteltetésekért, 's annak folytatában a' haszonvételnek is a' vallomások értelmében való megállapításáért.

Nyolczadszor: A' Tek. Exequens Bírótság méltóztatott az épületek haszonvételéből pro conservacione egy harmadrészt lehúzni. Azonban méltóztassék a' Tek. Úr Szokirát, Vercsinák Mihályt, a' Kucsma két fíjait, sőt magokat a' helybeli hiteseket hit alatt kihallgatni; meg fogják vallani, hogy az ősi épületek sokkal rosszabb állapotba és így deteriorálva vannak az Alperes által; sőt a' Kástély mellett állott ólat, szekérszint, a' czífra istálló udvarán állott épületeket elhányatta,⁴ a' palánk és sövény kerítését kivettette, a' kastély fedelét elpusztulni engedte, csupán csak azért, hogy az ősi épületekre nézve bennünket károsítson, 's a' még haszonvehető ősi épületek helyett új épületeket 's kerítéseket a' mi zavarásainkra 's terhelésünkre tétessen. Esedezünk azért aláz. hogy valamint tőlünk kívántatik, hogy az Alperes épületjei' becsárát proportionate fizessük, úgy az Alperes is a' fenn kitett tanúk vallomásából világosságra jövő deterioratiókat nekünk rebonificalja. Ily tekintetbe kérvén vétetni azon réteket is, melyeket másokkal reánk nézve károsan eleserélt.

Kilenczedszer: A' mi a' marhákat illeti mennyi szarvas marha volt az udvarba, mennyi a' Hegyalján, úgy szinte mennyi sertés volt,⁵ és mit érhettek, ennek kivilágosítása tekintetéből méltózt-

¹ Kihúzza: idejében

² Kihúzza: Nincs kérdés hogy ezeknek egyike is másika is dolgozott esztendő által háromszáz napot, 's így a' kettő hatszázat, fizetés és tartás nélkül.

³ Kihúzza: az ez eránt

⁴ Kihúzza: nem azért mintha úgy

⁵ Kihúzza: ugyan csak

tassék a' Tek. Biróság ugyancsak Szokirát, Vercsinák Mihályt, és a' Kucsma két fiukat hit alatt kikérdezni.

A' mi a marhák ususfructusát illeti, itten teljességgel meg nem állhat a' marhák becse árának interese, hanem szükség annak a' majorbeli hasznát és szaporcdását is calculusba venni.

Kénytelenek vagyunk az ususfructusra nézve közönségesen alázatosan felfedezni, hogy mivel az Anyánk 1817. Aug. 8d. és így épen aratáskor és a' szüret előtt holt meg, valamint az aratási és kaszálási, ugy a' szüreti 1817dik esztendei egész purus proventus nem különben az Augustus 8dikától jövő Arendális és robotális jövedelmeknek is 1817dik esztendőre is calculusba kell jönni. És ezt annyival is inkább törvényesen kérhetjük, mivel az Alperes az Anyánk halálakor találtatott proventusokkal¹ a' mult 1829dik esztendőben tizenharmadik proventusot vette el, a' Tek. Biróság pedig csak tizenkét esztendőre számította. Esedezünk tehát alázatosan az ususfructust is tizenhárom esztendőre calculálni.

Tizedszer: Ámbár positive tudjuk hogy a' Kolbási proportiionális Korcsmából az Alperes már vett jövedelmet, de ezt az oda való Korcsmára felvigyázó Földes Urak az Alperes eránt való tiszteletből a' mi személyes megkérésünkre kiadni nem akarván, esedezünk alázatosan, méltóztassék a' Tek. Biróság őket ezeránt kikérdezni, 's ezt is calculusba tenni.

Tizeneggyedszer: Alázatosan kérjük a' Tek. Biróságot, hogy a' B[ibli]othecát, Chemiai instrumentumokat, 's minden mobiliákat, melyek a' Sententia értelme szerint az Executio alá tartoznak, a' letett Revelatorium Juramentum alatt abban az állapotban melyben az Anyánk halálakor maradtak felfedeztetni, 's mindezeket is calculusba venni méltóztassék, fenntartván egyéberánt hogyha az Executio alatt más beneficiumok vagy deterioratiók is általunk világosságra hozatnának, azokat is a' T. Biróság ált[al] calculusba vétethessük.

És már e' végre esedezünk alázatosan hogy szinte a' Juramentum Revelatorium² terhe alatt méltóztassék a' Tek. Biróság az Alperest a' proportiionális pernek, mely velünk úgy közös mint az Alperessel, 's ezen Executiót főképen érdekli, előmutatására kötelezni.

Kázmér 1830.

Máj. 26d.

[Eredetije: MTAK Levelestár.]

¹ Kihúзва: az Alperes,

² Kihúзва: büntet,

5920.

Kazinczy — Bárczay Józsefnek

Különös tiszteletű Drága Jó Uram,

kedves Uram Öcsém,

A' mi Mikóházi kedves barátnénk beszélé nekem hogy kedves Uram Öcsém örvendett azon hogy Executióm Kázmérban véghez ment. Alázatosan köszönöm szíves részvételét. Az én sorsom valóban méltó, hogy még a' pogány is szánjon, annál inkább a' jók, kiknek lelkek iszonyodik az igazságtalanságtól. Hetveneggyedik esztendőmet élem, hét gyermek atyja vagyok, annyi esztendő oltá szenvedem az Eperjesi a' Királyi 's a' Septemvirális Táblák által megismért kintzásait a' sógoromnak: azonban az executióban én semmi kedvezést nem nyertem, ő mindent, valamit akart. -- Egy köből őszi vetés haszna az ususfructus eruálásában 3 frta vétetett, holott megmutattam, hogy a' szomszéd Lasztóczon 8, Mihályiban 7 frtot fizetnek annyitól; a' tavaszi 1 fr. 30 xrbán; egy szőlő purum lucruma h a r m i n e z forint, holott a' helységi Becsülők azt 260 frtra tették; egy három contignatiós granárium haszna 16 frt., az úgynevezett kastély, a' minden istálók és ólak, 's a' temérdek köből épült csűr esztendei haszna, ezek mindössze vévén n e g y v e n forintra becsültettek; — a' Molnár robotája 13 esztendő alatt közel 3000 frtot tett volna, 's egy fillérre se vétetett, 's így méne minden. Én meg nem tudom fogni, mint mehett így ez az Executio, 's örvendve látom hogy attól borzad minden a' ki hallja.

Igy történt, hogy midőn azt hittem hogy eljutok a' jószág birtokába, Birám azt publicálá, hogy ha Eperjesen neki 12,081 frtot 34 xrt lefizetek, kijő, 's részemet kiszakasztja, nekem általadja.

Ott állok tehát, a' hol czelótt 13 esztendővel, 's a' sógorom kaczagja hogy szükségét láttam, 's feleségem öröksége kikeresése miatt magamat gaz adósságokba vertem, a' sajátom nagy részét elidegenítettem.

Szánjon édes Uram Öcsém, mert sorsom azt valóban érdemli. Kérem Uram Öcsémet, méltóztassék e' levelemet tisztelt Ura Atyjának megküldeni. Maradok hív tisztelettel Az Urnak kedves Uram Öcsémnek

Széphalom Jun. 6d. 1830

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: OL, a Bárczay-család levéltára.]

5921.

Kazinczy — Fáy Andrásnak

Jun. 22 d. 1830.

Különös tiszteletű Drága Jó Uram, kedves Uram Öcsém,

Szemerével és angyali jóságú feleségével tegnapelőtt Ujhelyben, tegnap itt voltam. Mint örvendek hogy feleségem ezt az igen jó asszonyt látta, 's úgy megszerette mint magam; 's míg vele voltam, 's azt kértem magamtól, hogy az én elbetegesedett igen kedves barátomból mi volna most, ha el nem vevé ezt az áldott asszonyt, sokszor jutott eszembe a' kedves Uram Öcsém'szava, mellyet hozzám tett, midőn a' Kriska elhalása felől megvittem a' hirt. Palinak kedves Uram Öcsém Borecsát óhajtá. Megvan a' mit Uram Öcsém óhajtá, 's az idő javalja a' tanácsot.

Kedves Uram Öcsém e' napokban két exemplárban fogja venni a' Szent Hajdan' Gyöngyeinek fordítását. Egyikét adja által Uram Öcsém a' nekem is kedves Gusztinak, a' másikat Jakabfalvy Daniel kedves barátunknak. Méltóztassék kedves Uram Öcsém megmondani Gusztinak, hogy a' felőle vett hír engem nagyon megörvendezettete. Szép az, hogy iskolájiban ragyogást vona magára, 's hogy ott elsőnek ismértetik. Bár férfi korában is azt ítélik felőle, mellyet én a' lelkes gyermeknek bizony mind tehetségeire, mind a' rá fordított gondra nézve megjövendőlttem. Illyje el, kedves Uram Öcsém, hogy illyet róla ezután is igen nagy örömmel fogok.

Vette e' már Uram Öcsém Baváriából az ígért s e r t ?

Mit is ígért vala nekem? Régen ellelejtettem. — A' Vitkovics irásait letették e Uram Öcsémnél számomra? —

Ugy; Bajza köszönti Uram Öcsémet. — Ha jól kérdelem e? —

Fő Notárius Dókus Úr beszéli, hogy az Uram Öcsémtől méltán szeretett Stánzi mondotta meg neki előre, hogy a' szomszéd szobában egy kedves ismeretséget fogja megújítani az ott kitett képben, 's hogy az melly örömmel lepte megezt a' barátomat. Ha képünk illy örömet ad azoknak is a' kikkel egy időben élünk, melly örömet adand akkor mikor magunkat már nem lelnek, 's így nem köszönhetem meg eléggé hogy kedves Uram Öcsém magát festetteté, hogy az olajban dolgozottat a' Collégium Bibliothecájában felfüggeszthetém, hogy a' profilt a' crayonban gyermekimnek fogom egykor hagyhatni. És nem örvend e Uram Öcsém hogy a' mi Stanzinkét bírja? Bizony nincs jobb neme a' vesztegetésnek mint az, midőn azokat festetjük a' kiket azok, a' kik ezekhez bár melly nemével a' kötelékeknek csatolva vannak, szeretnek és szeretni fognak.

Csókolom, még pedig szívesen és örömmel csókolom a' kis Gusztit; baráti szíves tiszteletemet Susikának. Sokszor vagyok képzeletemben kedves Uram Öcsémnél, kire fekete kerek pixise

is minden pillanatban emlékeztethet. — Az én egyik nagy kevélységemet, **F e r e n c z y t**, méltóztassék kedves Uram Öcsém nagyon tisztelni nevemben, 's kérni hogy engemet szeretni ne szűnjön még; én őtet bizony nem fogom. Éljen igen szerencsésen, édes Uram Öcsém. Ajánlom magamat nagybecsü atyafiságos barátságába 's maradok szíves tisztelettel

Kedves Uram Öcsémnek

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5922.

Kazinczy -- Jankovich Miklósnak

Wadasi Jankowich Miklósnak hiv tiszteletét Kazinczy Ferencz.

Halhatatlan férfiu, tisztelt barátom! Erdélyi Leveleimet készítvén kiadásra, mellé óhajtanám tenni a' Hunyady Mátyás királyunk és a' Cardinális Martinuzi képeiket, mellyek a' Te gyűjteményedben állanak. Kérlek tehát alázatosan, méltóztassál Richter urnak megengedni, hogy nékem ezeket lemásolhassa. A' munka ára eránt megtettem a' rendeléseket, 's azt Bártfay barátom fogja kifizetni Richternek.

Mátyást nem a' Fugger birtokából Hozzád általment képről óhajtom, hanem a' másiktól, hol Mátyás borostyános fővel van festve.

Ajánlj a' Méltós. Asszony kegyességeibe, 's méltóztassál elhitetve lenni örök tiszteletem felől. Élj a' haza javára 's díszeré sokáig. — Ujhely, Julius 8d. 1830.

[Eredetije: az OSzK kéziratárában.]

5923.

Lónyay János — Kazinczynak

Tekintetes és különösen Tisztelt Feő Tábla Biró Ur!

A' közelébb mult Hónap 22^{kén}, Megyénkre nézve azon nevezetes napon á midőn köz szeretetünk 's tiszteletünk méltó Tárgyát, Méltóságos Ts[ászári] Kir[ályi] Kamarás és Feő Ispányi Heljtartó Vajai Vay Ábrahám Ur Eö Nagyságát Feő Kormányozói Székébe határt nem esmérő öröm érzések között, Ősi Szokásaink szerint bé iktatni szerentsések valánk, ujjabb jelét tapasztalhattuk tiszteltt Ö Nagyságának, á Hazai nyelv, Litteratura, 's Tudományos ki fejtődés eránt vonszó, 's olj sok, és jeles áldozatokkal az egész

Haza előtt bé bizonyított buzgóságának, a midőn á Tekintetes Feő Tábla Biró Urat, á Hónyi Litteratura Elő mozdítóinak közönségesen tiszteltt, 's halhatatlan érdemü Nestorát, 's Hazánk koszorú Lantosát, Megyénk Tábla Birájává ki nevezni, 's így bennünket, azon Szerentsében, hogy a' Tekintetes Urat is némünemü tekintetben Megyénk Tagjai közzé számlálhassuk, részeltetni méltóztatott. Kedves kötelességemmé tették azon alkalmatossággal a' Tekintetes Karok és Rendek, hogy ezt a' Tekintetes Urnak tudtára adnám. Meljet is a' midőn teljesitenék, tapasztaltt nagy betsü Uri kedvezéseibe ajánlott, meg különböztetett tisztelettel maradtam. Tekintetes Feő Tábla Biró Urnak

Szoljván Julius 13^{dikán} 1830.

alázatos szolgája
Lónyay János

T[ekintetes] N[emes]
Beregh V[ármegye]
Ord[inarius] V[ice]
Ispánnya

Feő Tábla Biró T. Kazinczy Ferencz Urnak

[Kívül piros pecsét és a címzés:]

MUNKATS T.N. Beregh Vármegye Ord. Vice Ispányától
Tekintetes Nemes Nzetes és Vitézlő Kazinci Kazintzy Ferencz
Urnak, több T. N. Vármegyék Feő Tábla Birájának

Hivatalból

S a Ujhelybe

[Eredetije: MTAK Tört. 2-r. 22/B. sz.]

5924.

Kazinczy — Barkassy Imrénék

Nagy érdemü kedves barátom. Ujhely, Aug. 13d. 1830.

B. Vay Miklós és Szirmay Antal (a Vékei, nem a Tolcsvai) diétális követekké választattak. Aug. 11d. — Mint méne véghez a' mi igen kedves Főispányunk installációja aug. 5dikén, azt a' Magyar Kurir leveléből fogja érteni, hova a' hirt a' mult postával küldöttem fel. Rettenetes azt látni, hogy akik barátok voltak, vagy barátoknak akarának tartatni, mint lettek most világos ellenségek, sőt dühös ellenségek. Az Ur jól tenné, ha Prof. Mártonnál megmutattatná magának az oda küldött levelet, még pedig a' mellé tett cédulával.

A' Personális és a' Főispány gyönyörű dikiókat tartottak. Megjövendöltem én még mikor a' Főispán itt Vice- és Fő Nótáriusi hivatalt viselt is, mi lesz ez a szertelenlelkü 's nagy tudományu ifju férfi, 's ime teljesedik, amit jövendöltem. Ha él és ha egészséges

lesz, úgy Gróf Majláth Antal a' hon legelső hivatalaira fog felemelkedni.

[Közölve Gálos Rezső tulajdonában levő másolatból. Megjelent Gálos Rezső: *Kazinczy-levelek*. It. 1951. 226—227. l.]

5925.

Kazinczy — Barkassy Imrénék

[1830 dec. 10.]

— — — Ezek lévén kéréseim, hadd adjak valamit a barátságunknak is.

Kérdés: — Ki rontotta el Zemplény ügyét? — Erre feleljen az Ur magának; mert én nem szeretném papirosra tenni gondolatimat.

Oly dikciókat hallánk néhány hetek óta, melyekben a' Nérók, Domiciánusok, Don Miguelek, IV. Ferdinándok, X. Károlyok hangzottak. Én ott nem voltam; különben megmondtam volna hogy a' Zempl. Vmegyei Gyűlés e neveket nem ismeri. — Pillogni akar minden. Sok a' Clodius. 'S nem volna, ha szarvat nem adtunk volna neki.

Nem szeretem ezeket édes barátom, 's arisztokrata kezdek lenni.

Sietek, mert a' pósta be lesz zárva egy óra alatt. Ölelem az Urat egész barátsággal.

Vivat Gönczi az Urnak irt levelére.

Ezeket ne tudassa az Ur másokkal.

Vettem 18/12. 30. Kazinczy Fer. Válasz. "5/12. 30.

[Közölve Gálos Rezső tulajdonában levő másolatból. Megjelent Gálos Rezső: *Kazinczy-levelek* It. 1951. 227. l.]

[*A lev. utolsó lapján Kazinczy levele Márton Józsefhez.*] (Lev. XXIII. 5926. sz. l.)

5926.

Kazinczy — Márton Józsefnek

[*Barkassy Imrénék irt levél utolsó lapján :*]

Tekint. Márton József Prof. Urnak.

Nagyérdemű barátom! Szíves köszönetemet a' mai postával vettekért is. — Épen most hozzák hozzám Szabolesnak Zemplényhez irt levelét.¹ Szaboles azt hagyta követeinek, hogy az Országot buzdítsák egy Millió konvenc. pénz adására a' Nyelvnek intenzíve

¹ Szaboles vármegye e nevezetes átiratát l. teljes egészében (Szaboles vármegye az ország minden megyéjéhez. 1830. nov. 29.) Kazinczynek Toldyhoz írott levelében. (Lev. XXI. 431. sz. l.)

és extenzíve segélésére, egy Pesten építendő Játékszin épülésére. — Szép, de én csak azt akarnám, hogy a' könyvvevők és az újsághordatók száma szaporodjék. Menne a' dolog úgy minden áldozat nélkül; ha az olvasók nem lesznek, hiába az áldozat. Ez az én Crédóm.

Ölelem szíves tisztelettel és barátsággal az Urat. Prof. Urat.
Sietve Decemb. 10d. 1830.

[Közölve Gálos Rezső tulajdonában levő másolatból. Gálos Rezső: Kazinczy-levelek It. 1951. 227—228. 1.]

5927.

Kazinczy — báró Vay Miklósné sz. báró Adelsheim Johannának

Generális báró Vay Miklósnénak szül. báró Adelsheim Johannának*

Nagyságodnak anyai gondjai meg vannak jutalmazva: minden tökélyt együtt, és igen nagy mértékben bíró fija, kit belső érdemein felül még a szép külső, és a' mit a' természet csak a' maga leginkább kedveltjeinek ad, az ékes beszéd is ragyogtat, Diaetánkon megnyerte a jók' tiszteletét, 's illy fiatal esztendeiben a' Haza Nagyjai között ül. Hova fog majd felhágni, ha az Ég kedvezend életének! és milyen volna most öröme annak a tiszteleltű és nagy, és nemes érzésű atyának, kit én még mindig élőnek szeretek rajzolni, ha láthatná házának ezt a fényét! A' hirre elfogott ez a' gondolat s nem lettem nyugtot, míg érzéseimet Nagyságodnak elébe nem önthetem. Fogadjja azt Nagyságod azon tisztelet' jeléül, amelylyel én Nagyságod, 's nagy férje, és ragyogó háza, 's a' Vay vér eránt változhatatlanul viseltetem.

Engedjen az Ég hosszú életet Nagyságodnak, hogy háza szerenéséjét virágzani, nagy fiját olly tetőkre lépdelleni láthassa, hol majd teljesen fogja betölteni nagy reményünket. Ragyogtassa ez a' Vay is nevét az által, a' mivel Eleji ragyogtatták, azok a' dicső, azok a' szent férfiak! Nékem öröm kitekinteni a' jövődőbe, 's elképzelni, hogy a' Nagyságod unokáji méltók lesznek atyjokra, 's anyjokra, nagyatyjokra és nagyanyjokra!

Kegyességebe ajánlva, maradok mély tisztelettel...

Ujhely, január 13. d. 1831.

[Eredetije ismeretlen, másolata (Horváth Döme kézírásában) fennmaradt Váczy János hagyatékában.]

* Midőn idősb 29. esztendősb Miklós fija, Zemplénnek 1827. oltal elsőbb Vice-Ispánja, és 1830. diaetái követje, Borsod vármegyei adminisztrátornak neveztetett (1830. dec. utolsó napjaiban).

5928.

Kazinczy — Szilvási Szabó Jánosnak*

Ujhely, január 13d., 1831.

Nem volt erőm megtartóztatni magamat, hogy Ő Nagysnak a' Mélt. Generálisnének örvendésemet, nagy fija megtiszteltetésén elébe ne öntsem, 's midőn azt tettem, mint mellőzhetném-el azt a' tisztelt barátomat, ki azt a' nemeslelkű férfit a' hazának nevelte? Az ur második atyja báró Vay Miklósnak, 's itt épen azt érzi, a' mit Ő Nagysága a' Mélt. Generálisné.

Megbántva érzésem én magamat, nagy érdemű barátom uram, ha az Ur azt hihetné felőlem, hogy én a' Bárónak borsodi adminisztrátorra neveztetésében csak azt nézem, a' mit a' lelketlenek, a' titulus, a' fényt, azt a' villogást, noha ez is szerencse. Nevetséges¹ ezt játszani, hogy mi mindegynek tekintjük, akár bársonyban járjon valaki, akár pakróczban. Azt nézem én, hogy az Ur neveltje ott, a' hol állni fog, és még inkább a' hova majd felfog hágni, mennyi jót tehet a' Hazának és Protestantizmusnak. Gyanus két név, 's nagy részben azoknak tűzők miatt, a' kiket egyikénél és másikánál, mivel a' *dolog értéséig* nem emelkedhetek fel, csak a név gyulaszt; de tisztelt barátom uram előtt szavam nem lesz gyanus. Az Ur fija emlékezni fog, hogy e kettőért mit tettek nagy Eleji, 's nem hajlik-el dicső ösvényekről. Az ígér igazi dicsőséget; ahhoz képest minden fény homály.

Nem ismerem közelebből Borsodot, de bár ott Clodiusok ne volnának, kik nem tűrhethén, hogy őket a' sors a' nép sepredéke közé vetette, szemtelenséggel követnek-el mindent, hogy ők is elől állhassanak. Utálatos és gonosz had, 's kész mindent elkövetni, mert a' jót is csak kevélységétől szurkálva teszi. Büszkélkedve valloam magamról, hogy én az effélék közt fel nem tudom lenni magamat. Én pirulok helyettek.

Késő éjjel írom ezt, 's kénytelen vagyok bérekeszteni, mert szemem már alig látja betűimet. Azon könyörgéssel vetek véget, hogy az Isten az ifju Vayakból neveljen Elejikehez méltó fiakat.

Maradok szíves tisztelettel

[Eredetije ismeretlen, másolata (Horváth Döme kézírásában) fennmaradt Váczy János hagyatékában.]

5929.

Kazinczy — Kazinczy Ferencnének

Pesth den 19. Febr. 1831.

Theure, liebe Sophie! — Ich feyre deinen Geburtstag ferne von dir, aber im Geiste bin ich dir nah. Gott erhalte dich mir zum

* Báró Vay Miklós Generális' két fiának nevelőjéhez.

¹ Olvashatatlan szó.

Engel, wie du mir das seit 26 Jahren warst, und zum Glück unserer armen Kinder. Bis ich dich habe, bin ich nicht ganz unglücklich.

Ich bin gesund, vollkommen gesund nur das¹ — — —

Das weitere erzähle ich ungrisch, dass auch die Kinder es verstehn. Kövesdről Febr. 7d. hétfőn azon Pesti Szakács szekeren indultam meg, a' ki B. Vay Miklósnak Installatióján főzte a Zuckerbäckereyokat 's ebédeket. Kápolna és Gyöngyös közt egy üveges hintó elrepüle mellettünk, 's megállott. Deresényi Pál kiszálla a' batárból, 's kért üljek mellé 's menjek vele Gödrc, melly² — — —

[Eredetije MTAK Régi és új írók 4-r. 261. sz.]

5930.

Kazinczy --- Kisfaludy Sándornak

Kisfaludy Sándornak Kazinczy Ferencz
szíves tiszteletét.

Szó lévén ezen írásomban mind Károly testvéred mind Magad felől, halhatatlan férfi, sietek azt Veled közleni. Engedj meg bátorságomnak hogy ezzel terhellek. Rettenetes dolog a' mit némellyek köztünk űznek, 's illő vala hallatnom érzésimet 's vélekedésemet, hogy ez a' vadság valaha némüljön el. Kettejek előtt, kikhez Szemerével együtt magam vittem el a' nyomtatványt, a' felolvasott hely két különböző érzést csinált; az egyik nyugalomban mondta hogy felelni fog, — a' másik tűzzel hallgatá, 's azt jegyzé meg, hogy Vörösmarty nem érdemlé bántásomat, mert világos, hogy a' hol dévaj kedvvel a'z Árpád' magasztalóji felől szólék, 's azoktól borzadozni mondtam magamat, a' czélzás Vörösmartyra van. — De czélzást *gyanítani* nem szabad, 's ha valaki a' Hermann' tömjénzőjít csipkedte volna meg, Klopstock bizonyosan nem jutott volna azon gyanúra, hogy a' csipkedő rá czélzott. Osztan én meg mondtam, ugyan itt, de más helyen, hogy én Vörösmartyt korunk 's körünk' nagy díszének nézem, 's ez a' vádat meghazudtolja. Nem Árpádot nem tisztelem én, kinck tiszteletére magam is írtam egy Ódát, sem az olly lelkes magasztalóját nem mint Vörösmarty, vagy Horvát Endre; hanem azoktól iszonyodom, a' kik Nemzetünknek ezen áldott Alkotóját lélek nélkül 's rossz versekben emlegetik, 's már legalább harmincz év oltá. — Az a' *becsületes ember* ott Yoricki humour, 's titkosan azt akarja jelenteni, a' mit kiki ért csak a' megcsapdosottak nem, hogy én nyugalomban haragszom.

A' hol élet van, tolongás van, ott el nem kerülhetjük az összeütődéseket; de a' nevelt ember nem teszi a' mit a' faragatlan. --

¹ A levél itt le van vágva, az írás megszakad.

² A levágás miatt ezen az oldalon is megszakad az írás.

De sietek a' több példányok széllyelküldésével, 's levelemet bérekesztem.—A' haza Istenei tartsák meg nekünk becses életedet. Pesten, Május' elsőjén 1831.

[Eredetije: MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 130. sz.]

5931.

Kazinczy — Kazinczy Ferencnének

[Pécel, 1831. május eleje.]

Liebe theure Sophie,

Der Bártfay hat mir deinen Brief u[nd] Zsenis Brief hieher hinausgeschickt. Das war eine Freude für mich. Glaube mir, meine Sophie, dass Du mir heute so lieb bist, als vor 27 Jahren. Ich kenne deinen ganzen Werth, und deine Zeilen, dass wir die *wenige* Zeit die uns noch übrig ist, beysammen seyn sollen, hat mir Thränen aus den Augen gepresst. Die gottlose Menschen! die verderbte Seelen, die fühlen dass sie unrecht handeln, und uns doch so tief gesunken sehen können!

Die Academie gibt uns Arbeiten, und der junge Graf Teleki, Bruder des Ober Gespanns unsers Praesidenten, hat dem Szemere gesagt, Kazinczy sey derjenige, der noch bey jeder Sitzung eine Arbeit vorwies. Die Sitzungen werden alle *Montage* Abends gehalten, denn der Praeses ist in der Frühe bey der Königl[ichen] Tafel occupirt. Um nichts zu zehren, komme ich jeden Dienstag mit Szemere nach Pécel, und bleibe hier bis Montag früh; dann gehen wir in die Stadt. Jetzt aber werde ich eine ganze Woche da bleiben. — Von unsern Sachen mündlich. Ich weiss dass es dich u[nd] die Kinder schmerzen muss, nichts zu hören; aber ertragt das mit Geduld, meine Lieben, und schreibet auch mir nichts, was ein dritter nicht wissen soll. Briefe können verloren gehen.

Ich habe hier von der Reise nach Pannonhalma wenig exempläre; in Pesth viele. Von diesen schicke ich dir *e i n s*. Dass dieses kleine Werk dir Freude gemacht hat, ist mein Stolz. Szemere glaubt, ich habe noch nichts geschrieben, was meine Seele, meine Gefühle, meine Eigenheiten so wahr mahlt, — und dass diese Schrift so *schön* ist, wie die Jahreszeit, in welcher ich die Reise gemacht, und die Gegend, durch welche ich fuhr. Alles ist mit der Schrift zufrieden, und die Scene, wo ich den Benedictiner umarmt und dem Engländer das l'habit est noir, mais l'ame est blanche zurief, und worüber die zwey Frauen in ein Lachen ausbrachen, gefällt jedem. — So lacht auch jeder darüber, wie ich erzähle, dass der Taubstumme als ich ihn fragte, was ist das *T a n z e n* — mir mit seinem Finger einen Kreis, wie man im Walzer sich dreht,

vorzeichnete, und ich aufschrie: *német, ha magyar voltánál, bokáidat ütőd együgyűvé.* — Und nach diesen Thorheiten und Scherzen so viel graves, so viel Gefühlvolles, die heilige Anhänglichkeit an dich meine Sophie schon im ersten Brief, wo ich deinen Segen zur Reise erbitte, wo ich deinen Namen im Garten auf eine Rinde schrieb — u[nd] die Scene an der Margarethen-Insel mit Niny. — Du musst aber wissen, dass ich hier bis in die Ohren verliebt bin. — Ich fand hier eine junge Frau, die *zwanzig* Jahre alt ist, und in der ich ganz, aber ganz, die Szerencsy finde, wie die Szerencsy vor 47 Jahren war. Das ist die Gräfin Ráday, die Gemahlin des jüngern Grafen, den du 1815 wie er noch Kind war, gesehen hast. Sie ist die Tochter von Joseph Teleki aus Siebenbürgen, der der jüngern Bruder von Teleki László war. — Ich bin aber mit meiner Liebshaft sehr unglücklich, denn ich sah sie in allem nur *fünfmahl*: Eine der liebenswürdigsten Geschöpfen Gottes, und allgemein geliebt wie Du, meine theure Sophie. — Wie hört sie gern, mit ihrem Gatten, wenn ich von dir, von Niny, von Phigie, spreche. Ich wünschte dass du diesen Engel kennen könntest; sie würde dir das werden, was die Niny war. — Wie gesagt, ich sehe in ihr stets die *junge* — jetzt schon *alte* Thérèse. — Seit einem Monath ist sie bey der alten Ráday in Ludány, wo der ältere Ráday wohnt.¹

[Eredetije MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 118. sz.]

5932.

Rudnay Sándor — Kazinczynak

Tekintetes Tudós Tábla Biró-Úr!

Örömmel vettem, 's olvastam utazásának rövid leírását, mellyben az Esztergomi Művek is érintettnek. — Nem ok nélkül sajnálom, hogy ittlétébe Tábla Biró Úr engem barátságos látogatásával nem szerencséseltetett, melly alkalommal némely tévedéseknek, p. o. a' 44^{ik} lap, hogy Szent István Astrietől, nem pedig a' mint közönségesen tudja vagyon Szent Adalberttől kereszteltetett meg, elejét vehettük volna. Egyébiránt mind ezen munkátskáért, mint ama kellemetes Szent Hajdan Gyöngyeik[ne]k szives köszönetemet jelenván, jóvoltába ajánlott vagyok

Esztergam Majus 24^{ken} 1831.

kész kőteles

Card[inalis] Rudnay Sándor mp.

T[ekintetes] Kazinczy Ferencz Tábla Biró Úrnak.

[Kívül ép viaszpecsét.]

¹ A levél vége hiányzik.

[Külső címzés :]

*A' Kardinális Ország Primássától*Tekintetes Kazinczy Ferencz
Úrnak, több Tek[intetes] Nemes Vármegyék
Tábla Birájának etc.**Pesten**

[Csak az aláírás autográf.]

[Eredetije: MTAK Irodalmi Levélek.]

5933.

Szabó István — Kazinczynak

Sokat leskődém tegnap epigrammáim' olvasója' homlokán, az ítélet után: de mert azt el nem leshettem, szerencsésnek tudom magamat tek[intetes] úrnak ama becses hajlandóságával, mellyet kicsiny személyem tapasztalt. Ez nekem sokáig lesz főgyönyörűségem, s ha fő lenni megszűnnék is, azt feledni nem fogom, hogy akárminő dolgozások csak ennyi figyelmet is, személyem pedig egy oly levélről érdemle megtiszteltetést. Mind annyi ösztönök, hogy igyekezetem még nagyobb, s fordításom javallásra méltó legyen. Mint csak ez is határozott el, mind addig föl nem lépni dolgozásokmal, míg ő szoros lakomban meg nem pihent s tehetségem szerint csint nem öltött. — Méltóztassék ezen keveset kedvesen fogadni. Nem válogatva írárok ki őket gyűjteményemből. Fő jutalmam leend, ha az első Férfiu e szóval zárandja be papirosomat: igyekszik. — Karancs-Keszi (Nográdban) jun. 19d. 1831. *Szabó István*.

[Kazinczy Ferenc másolata MTAK M. Irod. Lev. 4-r. 38. sz.]

JEGYZETEK

Kazinczy Ferenc levelezése XXIII. kötetének soronkövetkező jegyzeteiben arra törekedtünk, hogy a levelek szövegének jobb megértését elősegítsük. Igyekeztünk minden fontosabb utalást felderíteni, s a magyarázatot igénylő neveket és cseményeket röviden megvilágítani. A közismert, minden irodalomtörténeti kézikönyvben fellelhető személyekről és tényekről nem adtunk részletes ismertetést, csupán a levél tartalmának megértéséhez szükséges felvilágosításokra szorítkoztunk. Több esetben, mivel adataink hiányoznak vagy egyes utalások értelme ma már nem fejthető meg, az általunk is szükségesnek tartott magyarázatokról le kellett mondanunk. Kiadványunk jellegéből adódóan sokszor hivatkozunk a Kazinczy levelezés előző kötetekre: Kazinczy Ferenc levelezése. I—XXI. köt. Bp. 1890—1911. Kiadta Váczy János. — XXII. (pót) köt. Bp. 1927. Kiadta Harsányi István. Az ezekre való hivatkozás *Lev.* I., II., III. stb. jelzéssel történik. Az olvasó, a kutató eligazítását szolgálják a Kazinczy-művekre és Kazinczy-irodalomra (elsősorban Váczy János munkáira) történő gyakori utalások is. E művekre a következőképpen hivatkozunk: Kazinczy Ferenc összes költeményei. I—II. köt. Kiadja Abafi Lajos Bp. 1879. = *K. költeményei*; Kazinczy Ferenc: Magyar Pantheon. Életrajzok és életrajzi jegyzetek. Kiadja Abafi Lajos. Bp. é. n. = *Magyar Panth.*; Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete. Kiadta Abafi Lajos. Bp. (1879.) = *Pályám eml.*; Kazinczy Ferenc: Fogságom naplója. Bevezette és sajtó alá rendezte Tolnai Gábor. Bp. 1951. = *Fogságom napl.*; Kazinczy Ferenc: Erdélyi Levelek. Kiadta Abafi Lajos. Bp. 1880. = *Erdélyi Lev.*; Váczy János: Kazinczy Ferencz. Bp. 1909. = *Váczy : K. F.*; Váczy János: Kazinczy Ferencz és kora. I. köt. (Bp.) 1915. = *Váczy : K. és kora.*

A jegyzetek elején álló számok a levelek sorszámát jelölik. Utána a levél íróját és címzettjét, majd keltét közöljük. Az egy-egy levélre vonatkozó, különböző tárgyú megjegyzések új bekezdésben következnek egymás után.

5649., 5650., 5651. Kazinczy László — Kazinczynak. (1782, jan. 3., jan. 19., jan. 28.)

KAZINCZY LÁSZLÓ (1763—1807) Kazinczynak második testvére, öccse, pályája tetőpontján ezredes az osztrák hadseregben. Ő teljesítette a kívánságot, amelyet eredetileg a legidősebb fiúval, Ferenczel szemben

támasztott a család; tanulmányainak elvégzése után (1780 körül) katonának állt. Ebben az időben már kadét volt s mint gr. Wartensleben Vilmos tábornok pártfogoltja Eszék mellett, a szlavoniai Vinkovcén, a gradiskai ezredben szolgált. Állomáshelyéről gyakran küldött hosszabb beszámolókat testvéreinek, elsősorban Ferencnek. (Lev. I. 18—24. sz. levél és 541—544. l.).

Az itt közölt levelek a legkorábbiak az ismertek közül.

A jan. 3-i levélben Kazinczy László egy tisztársával, gr. Merwelddel kettesben tett szolgálati utazását írja le a Szerémségben.

Darvas, akiről a levél elején szó esik, DARVAS FERENC (1740—1810), ebben az időben Nógrád megye alispánja, később Pest megye országgyűlési követe, majd helytartótanácsi tanácsos, a magyar nyelv közéleti és irodalmi használatának lelkes előharcosa. A Kazinczy-testvérek közeli kapcsolatban voltak vele. (Vö. Lev. I. 47., 49. sz., 555. l., XXII. 5406., 5421. sz.)

A levél végén említett „Grof” a parancsnoka, Wartensleben.

A jan. 19-i levélben arról esik szó, hogy Wartensleben tábornok miként foglalkoztatja Kazinczy Lászlót tiszté, — zászlótartóvá — való előléptetése előtt.

A jan. 28-i levél java részét ismét a tisztjelölt foglalatosságainak leírása tölti ki. — A második bekezdés hazai ismerősök és szórakozásaik iránti érdeklődés. BÁRCZAY ISTVÁN, Bárczay Ferenc Abauj megyei szolgabíró fia volt, a Kazinczy-fiúknak, Ferencnek is pajtása. (Lev. I. 544. l.) TÖRÖK ISTVÁN a sárospataki kollégiumban a Kazinczy fiúknak éveken át praeceptor, később toorzai lelkész. (Lev. I. 543. l.)

A levél elején szóba kerülő RHÉDEY FERENC, később Bihar megyei alispán, atyafiságban volt a Kazinczy-családdal; kúriájában a Kazinczy-testvérek többször megfordultak. — (B. J.)

5652. Lavater, Johann Kaspar — Kazinczynak. (Zürich, 1783. júl. 28.)

LAVATER, J. K. (1741—1801): zürichi német lelkész, filozófus, író és költő. Bodmer és Breitinger tanítványa volt. Vallásos és hazafias verseivel Klopstock költői irányát folytatta. Fiziognómiai munkáit korában nagyon elismerték. Kazinczy hozzá írott levele, amelyre itt közölt választát küldte, ismeretlen. Így azt sem tudjuk (Kazinczy levelezése sem világosít fel bennünket pontosan), milyen ügyben ajánlotta neki, hogy Gessner lelkészhez, Breitinger vejéhez forduljon. Hogy Kazinczy Gessner lelkészt valóban felkereste levelével s tőle választ is kapott Salamon Gessnernek írott, 1783. nov. 29-én kelt levele bizonyítja: „Melden Sie meinen wärmsten Dank und zärtliche Hochachtung H. Diacon Lavater, u. H. Pfarrer Gessner, für die gütigste Beantwortung meines Briefes. An H. Pfarrer Gessner will ich, sobald ich die nöthigen sicheren Nachrichten von meinen Freunden erhalte, schreiben.” (Lev. I. 34. sz.) — (F. G.)

5653. Kazinczy — Miller, Johann Martinhoz. (Tokaj, 1783. nov. 11.)

Ez az eddig kiadatlan levél Kazinczynak Millerhez intézett levelei közül sorszám szerint a negyedik. Az előző három közül kettő ki van adva

(Lev. XXII. 5401/18a és 5403/28a/sz.), a harmadik, amelyről jelen levélben történik említés, még eddig nem került elő. Hogy a most közölt levél a negyedik, azt az is bizonyítja, hogy az első oldal felső balsarkában egy — feltehetőleg Miller kezétől származó — 4-es szám látható.

Millernek Kazinczyhoz csupán egy levelét ismerjük (Lev. I. 25. sz.), ebben olvasható többek közt a következő rész: „Ich bitte Sie ... mir auch manchmal zu schreiben; besonders, was für Wirkungen Siegwart in Ungarn macht ...”

MILLER, JOHANN MARTIN (1750—1814) német költő Ulm-ban élt, Goethe Werther-ét utánzó szentimentális regénye, *Siegwart, eine Kloster-geschichte* 1776-ban jelent meg és óriási sikert ért el. Kazinczy is a Siegwart iránti lelkesedés hatása alatt intézte hozzá ismeretlenül első levelét 1782. márc. 18-án és már ebben jelezte, hogy a művet le akarja fordítani. A most közölt levélből kitűnik, hogy a fordítás el is készült és Kazinczynak ekkor még szándékában volt a mű kiadása is. Kiadási szándékát annak idején a *Magyar Hirmondó* 1782. évi 26. számában is közzétette, mégpedig azért, hogy „azon fordításhól való örömet el ne kapná valaki előle”. De mégis ez történt, 1787-ben megjelent BARCZAFALVI SZABÓ Siegwart-fordítása, Kazinczy fordításának pedig még a kézírata sem maradt ránk (vö. Váczy: K. és kora 101—102. l., Pályám eml. 134. l. és a Bácsmegyei előszavát ezzel kapcsolatban). A levélben olvasható Young-idézettel és az említett „boldogabb idők”-kel Kazinczy nem gondolhatott másra, mint Steinmetz Ninon-ra. *A Gessner-fordítás 1788-ban jelent csak meg, nem 1784-ben, mint ahogyan még e levél írásakor tervezte Kazinczy.*

CHODOWIECZKI, DANIEL NIKOLAUS (1726—1801) német festő és rézmetsző, korának híres könyvillusztrátora.

PRÓNAY LÁSZLÓRól Kazinczy rövid biográfiai jegyzete: „szül. 1734. szept. 17-én, consiliarius lesz a helytartótanácsnál 1783. nov. 16-án, ott első protestáns királyi biztos és zólyomi főispán 1785-ben, esanádi főispán 1790-ben, megl. Pesten 1808. okt. 28-án. Neje Radvánszky Rozália”. (Magyar Panth. 393. l.) — (Cs. G. K.)

5654. Kazinczy — br. Orczy Lőrincnek. (Alsórcgmec, 1784. ápr. 24.)

Kazinczy — mint a középnemes családok fiai általában — közpályára, vármegyei szolgálatra készült. Iskolái elvégzése után 1779-től több éven át törvénytudományt folytatott, előbb Kassán, majd Eperjesen, végül Pesten a Királyi Táblánál. Pesti tartózkodása alatt alkalma volt megismerkedni az irodalmi, tudományos és közélet némely jeleseiével, többek közt ORCZY LŐRINC báróval (1718—1789), a tábornok-költővel, Abauj megye főispánjával. A nagyúr jóakaratot mutatott a fiatal Kazinczy iránt. Patvarista szolgálata elteltével Kazinczy Orczytól Abauj megyénél tisztii alkalmazást kért. A kedvező alkalom 1784 tavaszán következett el, Kelez tiszteletbeli aljegyző halálával. Kazinczy sietve jelentkezett Orczynál; ennek emléke ez a levél. Orczy úgy irányította a dolgokat, hogy a vármegye közgyűlése javaslatot tegyen az állásnak Kazinczyval való betöltésére, s ennek alapján október 13-án kinevezte pártfogoltját tiszteletbeli aljegyzővé. Kazinczy hivatalbalépése a kassai megyeházán 1784 végén

vagy 1785 elején történt. (VÁCZY: K. és kora. 128—134. l., VÁCZY: K. F. 15—17. l.) — (B. J.)

5655. Kazinczy — br. Orczy Lőrincnek. (Kassa, 1785. okt. 25.)

Kazinczy nem sokáig szolgált Abauj megyénél Orczy Lőrinc főispánsága alatt. 1784 vége felé Orczy, hajlott korára hivatkozva, de minden bizonnyal főképpen azért, mivel nem akarta II. József császárnak egyre erőszakosabb és alkotmányellenesebb rendszerét szolgálni, lemondott főispáni méltóságáról. (VÁCZY: K. és kora. 134—135. l.) Utóda ifjabb fia, ORCZY LÁSZLÓ (1750—1807) helytartótanácsi tanácsos, altárnokmester, a magyar udvari kamara alelnöke lett. Kazinczy és az öreg Orczy azonban továbbra is kapcsolatban maradt egymással: Kazinczy időnként bizalmas beszámolóleveleket írt atyai pártfogójának, tájékoztatva őt a kassai megyeháza legfrissebb cseményeiről.

Ebben a levélben a vármegyének arról a nevezetes közgyűléséről ír színes, eleven, csaknem riportszerű jelentést, amelyen II. József 1784. ápr. 26-i rendelete értelmében először használták a német hivatalos nyelvet a megyei életben; ahol több olyan közigazgatási újítást vezettek be, amely évszázados hagyományokat forgatott fel.

E levélnek idáig csak az első bekezdése volt ismeretes, az is keltezetlenül; további részét elveszettnek gondolták. (Lev. I. 54. sz. és jegyzete.) — (B. J.)

5656. Kazinczy — br. Orczy Lőrincnek. (1785. nov. 24.)

Arra a bizalmas viszonyra, amely a megyei hivatali életben Orczy Lőrinc és Kazinczy között kialakult, érdekes bizonyosság ez a levél is. Kiderül belőle, hogy a Tarnaörsön és Pesten nyugalomban élő öreg Orczy nem érte be a kassai megyeházi életéről szóló általános tájékoztatásokkal, hanem időnként konkrét kérdéseket is felvetett s ezekre tüzetes választ kapott Kazinczytól. — Itt főleg az új főispán, helyesebben adminisztrátor, Orczy László és a megye vezető tisztviselői — Kelez Antal első alispán, Zombory Zsigmond második alispán és Comáromy György főjegyző — közötti személyes viszonyról kerül szó. Ezenkívül elmondja Kazinczy azt is, miként sikerült előlépnie a tiszteletbeli aljegyzőségből valóságos aljegyzővé. (VÁCZY: K. és kora. 149. l.) — (B. J.)

5657. Kazinczy — id. Ráday Gedeonhoz. (Kassa, 1786. okt. 19.)

Eddig kiadatlan levél. E kötet sajtó alá rendezése közben került az OSZK kéziratárának birtokába.

A levél tartalmából és Ráday válaszából (Lev. I. 83. sz.) is világosan kitűnik, hogy Kazinczy levelében két verset küldött Rádaynak, az egyik azonban, a Barótihoz intézett ma már hiányzik mellőle. Egyébként mindkét vers megjelent nyomtatásban az Abafi-féle kiadásban. A levél mellől hiányzó vers teljes címe: *Szabó Dávidhoz, midőn egy idegen munkát közle vélem. Catullusnak hasonlatosságára. Kassán októb. 16d 1786.* Az epistola eredete, hogy Kazinczy öccse, Miklós, akinek Baróti Szabó tanára volt, egy este egy hexameterekben írt „irgalmatlan rossz” könyvvel tért haza.

melyet B. Szabó Kazinczynak küldött. Kazinczy a fent megnevezett című epistolával küldte vissza a könyvet. (Lev. I. 553. sz.).

A másik, a levélhez mellékelte vers is ki van adva Abafinál a Töredékek között (I. 157—159. l.) *A vallástalan* címen. Minthogy a kiadotthoz képest — melynek eredetije az Akadémia Kézirattárában van —, a levélhez mellékelte vers több változatot mutat, itt is közöltük. Maga Kazinczy a következő jegyzetet fűzte e verstöredékhez: „Ezen esztendő (1787) adá ezen didacticus töredéket is, a vallástalanok ellen. — Meg nem érett minden, amit olvasunk benne: gondolkodás, alkotás, nyelv és technika. De már embriója annak, a mit később némelyek epistoláimban szerettek.”

Ráday válaszában (Lev. I. 83. sz.) újabb versek írására serkenti Kazinczyt, s legjobbnak tartaná, ha „Ódákra, Énekekre és Pásztori Dalokra adná magát”; Baróti Szabó verseiről kedvezően nyilatkozik. — (Cs. G. K.)

5658. Kazinczy — id. Ráday Gedeonnak. (Kassa, 1789. szept. 26.)

Kazinczy itt közlésre kerülő, Ráday Gedeonhoz intézett öt levele, az 1789—1790-es évekből, kettejük irodalmi kapcsolatát tükrözi.

ID. RÁDAY GEDEON (1713—1792) irodalmi munkássága, tekintélye és egyénisége nagy hatással volt az ifjú Kazinczyra. Mint sárospataki diák, 1772-ben látta először Rádayt; pesti patvarista éveiben idejének nagy részét az ő társaságában töltötte. Rádaynak 1792. aug.-ban bekövetkezett haláláig Kazinczy tőle kért tanácsot valamennyi irodalmi munkájához. (Váczy: Ráday G. életrajza.) Kazinczy *A Rádayokról* című cikkében a család történetét, s kettejük kapcsolatát is megírta. (Megjelent: *Felső Magyarországi Minerva* 1827. VI. füzet, 1225—1233. l. és ugyanez a szöveg *Magyar Panih.* 20—35. l.).

A levél melléklete Kazinczynak Pálóczi Horváth Ádámhoz (1760—1820) írt üdvözlő költeménye. A vers két versszakát elküldte már Kazinczy Rádaynak az 1789. márc. 14-én írt levelében. (Lev. I. 187. sz.) A vers teljes szövege nem jelent meg a Váczy-féle levelezés-kiadványban. Nyomtatásban az *Orpheusban* látott napvilágot (1790. I. 184—190. l.). Címe ugyanaz, mint a kézirat. Változtatott szöveggel közölte Kazinczy a *Heliconi Virágok 1791. esztendőre* című, Pozsonyban — Komáromban Weber Simon Péter költségével és betűivel megjelent verscskötetben (52—58. l.). Címe itt csak ennyi: *Keresztes Bálint kedveséhez Tornai Margiához a szent Földről*. A vers egykorú, ismeretlen kéztől származó, nem teljes másolata az OSZK Kézirattárában van, Jankovich *Magyar versek* ... c. másolatgyűjteményében. Jelzete: Fol. Hung. 1058. ff. 1—2. Címe: *A Szent-Földről 1221. Esztendőben Keresztesy Bálint Tornay Margit jegyeséhez*.

Ráday *Uram ki lészen lakosa* ... kezdetű verse régi zsoltár szövegének az átköltése. Egykorú szövegét az Apostagi Graduál őrzi. Ez 16—17. századi kéziratok kötet. A vers 17. sz. első éveinek kézírása. (OSZK. Fol. Hung. 1216. f. 14v.) Megjelent a *Magyar Múzeum* 1789. I. k. III. negyed 270. lapján, cím nélkül, ezzel a feljegyzéssel: *XV. szoltár' szokott nótájára*. Közöljük a két szöveget:

Zsolár az Apostagi Graduál-ban :

Ráday verse a Magyar Múzeum-ban :

Uram ki leszen lakója
 Az te fölséged sátorának
 Ielencz meg es ad tuttomra
 ki leszen örök lakossa
 szent helyednek es hailokodnak.

Uram! ki lészen lakosa,
 Felsőged ditső sátorának?
 ,S a'hoz ki bizhat valaha,
 Hogy nyugtot fog találnia?
 Szent hegyed' oldalán magának?

Az ki iar igaz életben
 Szol es szolgálhat igassagot
 igazan forog mindenben
 es hivseges ő szívében
 es szereti az igassagot.

Az a' ki tökélettel jár;
 Tselekszik mindég igazságot,
 Igazságot szóll, 's azért bár
 Gyüöltessék; de még se zár
 Szívébe titkoltt álnokságot:

Ki az ő felebaratya
 ő nyelvével nem ragalmazza
 karra! nem bantia szomszédgyat
 nem rutullya attiafiat
 es tisztesseget nem gyalaza.

A' ki nem üz rágalmazást,
 Ember — társához nints gonosszal,
 Nem sért meg nyelvességgel mást;
 Mert gyüölöi e' rút szokást,
 És nem fizet a' rosszszokért
 rosszszal:

Az Istentelent utallya
 az Isten felöket szereti
 ökö! tisztesseghen tartia
 esküveset meg gondollya
 ha kart vallás aszt meg nem segi.

Az Isten-felőt tiszteli,
 Az Isten-káromlót útallya,
 Sőt! éppen nemis nézheti:
 'S ha egyszer hitét le teszi,
 Kárt vallyon bár, de azt meg
 állya.

Az ki penzevel el hiven
 kölczön ad de nem ker uzorat
 az artatlan ember ellen
 aiandekot ő nem veszen
 az ki így teszen az meg alhat.

Ad költsön, szükülttel jól tesz,
 'S nem vágy azért ő usorára,
 Bért ártatlan ellen nem vesz:
 Az ilyen — oh! be boldog lesz!
 Boldog sorsának nints határa.

Ráday 1789. szept. 1-én írja Kazinczynak, hogy Fülöp János kassai szenátorral küldi Aranka György két fordítását. (Lev. I. 241. sz.) Ezt köszöni Kazinczy itt közlésre kerülő levele. ARANKA egyik munkája: *A napnak négy része a városban*, Parini Giuseppe (1729—1799) olasz költő németre fordított versének fordítása. A másik munka egy levélromán, címe: *Julia levelei Ovidiushoz*: fordítás német eredetiből. Aranka két fordítását külön-külön kötetben Kazinczy rendezte sajtó alá és jelenttette meg Kassán 1790-ben. Egyik sem található; nyilvántartja Petrik bibliográfiája I. k. 101. l. (A levélromán eredeti címét és tartalmát közölte GYÖRGY LAJOS: A magyar regény előzményei című munkájában (279—280. l.).) A fordítás alapszövege francia nyelvű; erről készült az a német fordítás melyet Aranka használt. Ennek címe: *Brieje der Julie, Tochter Kaisers August an Ovid. Eine Handschrift, welche in dem Herkulan gefunden worden. Nach einer englischen Übersetzung*. Megjelent: Frankfurt u. Leipzig. 1783.) Kazinczy a levélromán kiadásáról 1789. dec. 20-án írt Arankának (Lev. I. 271. sz.)

„A' Julia levelei úgy jönnek-ki a' mint parancsoltad. Magam rajzolgok hozzá egy képet a' homlok levélre. Amor jajgatva mégyen 's lábait béklyó szorítja; íveit pedig mérgesen elhintve lehet látni. Kézzülök egy kigyó fonakodik-ki. — Ezt én Bétsben metszetem: de Kassán fogják nyomtatni. Veszed majd az árkusokat minden postán.” Nem tudjuk, hogy Aranka hogyan fogadta Kazinczy kiadványtervezetét, nem ismerjük a válaszát. Kazinczy bécsi metszőjéről, kivel ezekben az években dolgoztatott, a Szemere-Tár I. kötetében találunk egy autográf feljegyzést: „Gebhard Ehle volt az a híres Pecsétnyomó metsző a' ki 1786-ban metszett nekem sokat.” Vajon 1789-ben is vele dolgoztatott-e, vagy másvalakivel, nem sikerült kideríteni.

RAJNIS JÓZSEFnek (1771—1812) a Magyar Múzeum 1788—1789 évi számairól írt bírálatára BATSÁNYI JÁNOS (1763—1845) nyílt levélben válaszolt: *Rajnis Józsefnek, a Virgilius fordítójának, viszontag egészséges hosszú életet kíván Batsányi János* címmel, Kassa, 1789. máj. 31. dátummal. (Megjelent: *Magyar Múzeum* 1789. I. 273—330. l.)

Kazinczy legközelebbi bécsi útja: 1791. máj.—aug. — (B. M.)

5659. Kazinczy — id. Ráday Gedeonnak. (Regmec, 1789. dec. 27.)

Kazinczy Rádaynak küldi bírálatra *Fogy az élet s nem sokára...* kezdetű verse javított szövegét és *A gyermek poéta* című versfordítását.

Ráday 1790. febr. 1-én válaszol Kazinczy levelére, „mely még 27-a Xbr. iratott... de némely öszve tsoportozott válasz adásaim okozták, hogy az Ur kívánsága szerint, az kezemhez küldött verseket meg nem vizsgálhattam. Most már azokat levelembe újra az Urnak meg küldvén, azoknak végén magam irántok való ítéletét fel tettem.” (Lev. II. 291. sz.) Egy év múltán, 1791. febr. 14-én kelt levelében Ráday ezen a versen mutatja be Kazinczynek az időmértékes verselés szabályait. (Lev. II. 361. sz.)

Ennek a *Fogy az élet s nem sokára...* kezdetű versnek autográf változata a Szemere Tár I. k. IV. folióján található, egy közelkorú, ismeretlen kéztől eredő másolatát az Országos Széchényi Könyvtár kéziratára őrzi. Jelzete: Quart. Hung. 177. ff. 16—16^v. Nyomtatásban megjelent először *Boldog bolondoskodás* címmel, Alsó-Regmetz, 1788. jun. 30 dátummal a *Magyar Muzeumban*: 1789. II. negyed 78—79. l. 1791-ben a *Heliconi Virágokban* is megjelent, címe itt: *Bátorodás az élet sebess repülése ellen, Alsó-Regmetz Rák 30 d. 1788. megigazított a' Tokaji szüretben Skorpio 24d. 1790.* Újabb kiadása: *Ujhelyi Dayka Gábor versei*-vel együtt Kazinczynek *Poetai Berké*-ben, 158—159. l., Pesten, 1813-ban; címe itt: *A kor örömei.* — Énekeskönyvekben is megtaláljuk. *Váci Énekes Gyűjtemény 1801.* évi kiadásában a 30. ének. — *Régibb és újabb részint érzékeny, részint vig, többnyire eredeti dalok gyűjteménye.* Sáros-Patakon 1826. 20. l. és ennek a kötetnek második kiadásában, *Érzékeny és vig dalok gyűjteménye...* Sáros-Patak, 1834. 60. l. — Pálóczi Horváth Ádám 1813-ban gyűjtött versei, az *Ötöd-félszáz Énekek* között a 115. ez a vers. Címe itt *Csók a bor között.* A nótául jelzett 112. verset. *Gyermekeitől meghevülve* a kötetben kótával együtt találjuk, így megismertük a *Fogy az élet...* kezdetű Kazinczy-vers dalmát is.

ABAFI LAJOS Kazinczy összes munkái c. sorozatában *Bor mellett* címen közli ezt a verset. (I. 6. l.) Abafi valószínűleg a Tokajban átdolgozott vers szövegét közölte, ez lényegesen eltér a többi szövegváltozattól, ezért bemutatjuk:

Fogy az élet, 's nem sokára
Szép korom majd elrepül;
Érzem, messze nincs határa,
S majd komor telére dül.
De borral sebes szárnyának
Lépveesszöket hányhatok,
Bort hamar, bort! Mulásának,
Ha iszom, kacaghatok.

Még most, hála istenimnek!
Kelyhem bátran forgatom
Még most, hála istenimnek!
Lollimat csókolgatom.
Még nincs a' ki elfogassa
Gyanuba vett levelem,
Nincs a' ki tudakozgassa,
Ki sziszeg titkon velem.

Lányka, jer, jer mártsd rózsádat
Kelyhem édes nedvibe.
Fonjad azt 's mellpántlikádat
Hajam barna fűrtibe!
Oltogasd szám szomjúságát,
'S pajkoskodj addig velem,
Mig az élet boldogságát
Nyílt karod között lelem!

Kazinczy, GÖTZ, JOHANN NIKOLAUS (1721—1781) német író *Der dichtende Knabe* című költeményének fordítását küldi Rádaynak. A vers autograf szövegét az Akadémia Kézirattára őrzi (R. u. i. 2r. I. k.). Címe: *A gyermek poeta*. Kazinczy Döme Károlyhoz 1790 jan. 1-én intézett levelében az eredeti szöveget és a fordítást is közli. (Lev. II. 279. sz.) Ennek szövege csak részben egyezik az itt közölttel. A fordítás megjelent: *Orpheus* 1790. I. 274—275. l. — *Helikoni virágok* 94—95. l. — *Poet. berek*. 145. l. — ABAFI i. m. II. k. 176—177. l. Az eredeti német nyelvű kiadás szövege és Kazinczy német másolata közötti szövegeltérést Váczy mutatta ki. (Lev. II. 279. sz. l. jegyzete.) A kéziratokban és mind a négy szövegközlésben a vers címe *A gyermek poeta*, az Orpheusban kiegészítése *Superint. Götz verseiből. Rozsnyón, December 12 dik. 1789.* A Heliconi Virágokban a cím alatt csak a dátumot találjuk. Szövegeltérés mind a négy közlésben van. — (B. M.).

5660. Kazinczy — id. Ráday Gedeonnak. ([Tokaj,] 1790. jan. 5.)

Kazinczy levele válasz Rádaynak 1789. dec. 12-én keltezett levelére. (Lev. I. 268. sz.).

Kazinczy a Batsányival és Baróti Szabóval együtt kiadott Magyar Múzeum szerkesztőségéből kivált. Új lapot indított *Orpheus* címmel.

Magyar Museum, Kassa 1788. jul. — 1792 [dec.] Szünetelt: 1790—1791. Megj. negyedévenként, Szerk. és K. Baróti Szabó Dávid, Batsányi János, Kazinczy Ferenc. Ny. Trattner Mátyás, Pest, 1792 : Ellinger János, József, Kassa. 8r. *Orpheus. Egy hónapos írás, a' józan gondolkodásnak, igazabb izlésnek és Magyar történeteknek elősegéllésére.* Kassa. 1790. jan. — 1790. aug. Megj. havonként. Szerk. Széphalmy Vintze [Kazinczy Ferenc]. Ny. Landerer Mihály, Pest. 8r.

Kazinczy csalódását fejezi ki mikor szerkesztőtársakról szólva levelünkben írja: „...kivált ha Batsányiak találnának lenni, meg-zavarnák tsak a' szándékomat”. A közte és Batsányi közötti ellentétéről Kazinczy a *Magyar (Kassai) Múzeum és Orpheus miként kezdenék kiadatni* című írásával számol be, mely a Kisebb kéziratok című kéziratcolligátumában található, OSZK Kézirtattára őrzi. (Jelzete: Quart. Hung. 1238. ff. 1—2^v.) Tekintve, hogy a kézirat tartalma szorosan kapcsolódik levelünkhez, és mert magyarázatot ad a következő, 1790. febr. 23-án kelt (Lev. XXIII. 5662. sz.) levélben levő Vergilius-fordításokra is, közöljük a teljes szöveget.

A kézirat Kazinczy sajátkezű írása, benne önmagát kirekesztve, harmadik személyben mondja el a történeteket.

„Magyar (Kassai) Múzeum és Orpheus miként kezdenék kiadatni?

Kazinczy azt hitte mindég; hogy a' Nyelv' és Literatura' emelkedésére semmi szer nem szükségesebb, mint a' Journálok. Ezek öszvekötdésbe hozhatják az elszórva élő tudósokat, egyike a' másikat a' példaadás által tüzelteti, 's a' Recensiók az Írókat figyelmesebb dolgozásra buzdítják az Olvasók ízlését 's értelmét 's ítéletét pedig mívelni fognák.

Kassán lakván minden héten legalább két estve ő és Batsányi öszvegyűlének Baróti Szabó Dávid Rhetoricát tanított Professornál. Kazinczy sok ízben buzdította Szabót, hogy kezdenének illy Írást, 's azt állította, hogy azt csak merni kell; egyszerre jelengetik majd a' társak magokat mindenfelől. Soha sem boldogúlhatta igyekezetében, a' mint akkor is gyanította, most pedig erősen hiszi is, azért, mert Batsányi, ki akkor még csak Diurnista a' Kassai Kamara¹ mellett, és így minden külső fény nélkül, nem igen meré magát a' két öregobb mellett fitogtatni, olly szándékkal volt, hogy kevés idő múlva maga lehessen minden. — Egy estve Batsányi nem vala jelen, 's Kazinczy szerencsés vala rá venni a' szándékra Szabót. Kezet ada Kazinczynak, 's erre bízta, hogy írná meg a' Praefatiót. Külömben ketten azt végezek, hogy nem csak a' köztők lakó Batsányit, hanem Rádayt, Horváth Ádámot, és Földit is társaknak fogadják, 's ezeknek írásaikból adják ki az első Kötetet.

Batsányi az első öszvegyövetelben elfogadta a' társsá fogadtatást, de azt kívánta, hogy a' legelső Füzetben csak hármoknak dolgozásaik

¹ Áthúzva: Adminisztrátora

vétessenek-fel. Erre mind Szabó mind Kazinczy készek voltak. — Azután azt kívánta, hogy az ő Orthographiája vétessék-be. Erre Kazinczy nem hajlott; igen Szabó, ki maga is a' Batsányi Orthographiájának áldozá fel a' magáét. Azt csak nem kívánhatom, úgy mondá B., hogy kettő engedjen eggynek, sem hogy eggy darab Jottával, a' másik Ypsilonnal jelenjen-meg. — Engedtem, csak hogy a' Munka kiadása kezdődjék.

B. tovább sem szűne-meg cabalázni; azon volt hogy elfojthassa társainak szabadságát. Kazinczy azt elűnta, 's külön vált, azt nekik ki-mondván, valamint azt is hogy miért vál külön.

A'ki ezt olvassa, nem fogja hihetni hogy a' Batsányi ellen itt tett vád igaz lehessen. Imhol tehát egy történet, mely ezt felvilágosíthatja. — Kazinczy a' Pozsonyban lakott Landerertől újsággépen egy ívét vevé a' Rajnis által fordított Virgiliusi Eclogák nyomtatásának. Rajnis mind Szabóval mind Batsányival össze akasztotta volt kerekét, 's Batsányiban az a' bosszús gondolat támadta, hogy Szabó fordítsa-le Virgílinek azt az Eclogáját, melyet Rajnis itt nyomtatata és Landerer nyomtatva küldö-le, 's igyekezzék Rajnist felülhaladni; ez Rájnist nagyon elpiríthatja. Szabó engede a' gonosz tanácsnak, Batsányi pedig azt kívánta a' szép tanács sugallásáért és a' Szabó fordítása körül tett igazításokért, hogy Szabó írjon eggynehány hexametert Batsányihoz, mely Pracambulunként álljon az Ecloga előtt.

Mind a' Muzéum, mind az Orpheus elakadának a' 8dik Köteten a' versengés, 's a' társak' elmozdulásuk miatt, mert Kazinczy 1791. Aprilisban hivatalából kilépe, 's Kassát oda hagyta."

A folyóirata elnevezéséről sokáig töprengett Kazinczy. Schiller folyóiratát példázza, mert ennek tartalma az övéhez hasonló. Ez meg-jelent 1785-ben *Rheinische Thalia*, majd 1792—1793. *Neue Thalia* címmel.

Kazinczy az Orpheus első számból csak egy-egy cikket ismertet, a szám teljes tartalma a következő: I. Ajánlás, Gróf Pálffy Károly Főcanc-lárius ő Excellenciájához. II. BÉ-Vezetés. 1. Gróf Pálffy Károl ő Excell. Levele Pétzelihez. 2. B. Prónay László ő Excell. Levele Kazinczyhoz. 3. Helvetius a' Tudom. el-terjesztéséről. 4. Rajnisnak Virgiliusára (Révai). 5. A' Muzsákhoz (Febér). 6. Póp Newtonra (Sup. Szilágyi). 7. Liciniushoz. (D. Földi). 8. A' Veréb (Aranka). 9. B. Rádaynak Pétzeli Palotája. 10. Töre-dék a' Wielend Diogeneséből (Ivánkay Vitéz). 11. Egy birre vágóhoz (Aranka). 12. Egy Haragoshoz (Dömc). 13. A Majom és a Róka (Aszalay János). 14. Glycerion Wielandból (Ottományi Szabó). 15. Az öreg és a fiók galamb (Aszalay). 16. Sójajtás Metastasióból (Kazinczy Ferentz). 17. Tsalat-tatás (Horváth Ádám). 18. Utazások Kassa (Széphalmy). 19. Litteratori Tudósítások. 20. A' Törvény-szabásról (Kazinczy). 21. Grammaticai jegy-zések (Széphalmy). Az első szám 100 lap.

Kazinczy levelében Rádaynak *Eviralla Ossziánnak tolatékjából* című munkájának megjelenését az Orpheus 1. számában jelzi, azonban csak a 2. szám első darabja a 103—124. lapon. Ráday ugyancsak az első számban jelzett műve: *Mólnár Albert, magyar soldárinak első ki-adásáról. Jöttek ki Herbornában 1607-ben* pedig az Orpheus 6. számában jelent meg, a 97—122. lapon. — RÁDAY Zrinyi első énekét prózába ültette át, az *Elöl-*

*Járó Verse*k-hez Zrinyit és munkáját dicséző verset írt. Címe: *Gróf Zrinyi Miklós Szigeth Vára veszedelmének kötetlen beszédre való jordittása*. Megjelent a *Magyar Muzeum*-ban 1788—1789. 212—230. l. A II. ének kihagyásával a III. éneket is prózába ültette át. Címe: *Zrinyi harmadik éneke sziget veszedelméről*. Megjelent uo. 411—431. l. Ez utóbbi versben találjuk a török ifjú dalának átköltését, a *Valál szerencse*... kezdetű verset, 416—418. l. A vers kéziratos szövegváltozatát őrzi az OSZK Kézirattára. Jelzete Oct. Hung. 73. f. 225^v. Megjelent: *Heliconi Virágok* 61—63. l. Címe: *Mechmet dala. Gróf Zrinyi Miklós, Szigeti Veszedelmének III. Énekéből*. — (B. M.)

5661. Kazinecy — J. Sonnenfelsnek. (Kassa, 1790, febr. 3.)

Sonnenfels, Joseph (1732—1817): osztrák államférfi és író, a politikai tudományok egyetemi tanára. II. József felvilágosult politikájának egyik fő támasza volt irodalmi és kulturális téren. Hevesen támatta Bécs irodalmi és társadalmi elmaradottságát, az osztrák színpadot Lessing szellemében igyekezett megújítani. Az ő sürgetésére szüntették meg Ausztriában a kínvallatást. 1797-ben bárói rangot kapott. Mint udvari tanácsos és a képzőművészetek akadémiájának elnöke halt meg. Kazineczynak, aki 1786-tól 1791-ig gr. Török Lajos kassai tankerületi főigazgató mellett az elemi iskolák felügyelőjeként működött, egyik előjárója volt. Kazinecy bécsi tartózkodása idején személyesen is megismerkedett vele s gyakran időzött társaságában. E levélével együtt az iskolalátogatóknak írott s előtűk elmondott útmutatását küldte meg neki: *Hivatalba vezető beszéd, melyet kassai tudománybeli megye nemzeti iskoláinak legelső királyi vizitatoraihoz tartott, mint a megnevezett iskoláknak királyi districtualis inspectora Kassán decz. 20. 1789. Kassa, 1789.* — Még ugyanebben az évben németül is megjelent Kassán. (I. Váczy: K. és kora. 250. l.). — (F. G.)

5662. Kazinecy — id. Ráday Gedeonnak. (1790. febr. 23.)

Kazinecy levele válasz Rádaynak 1790. febr. 1-én írt levelére. (Lev. II. 291. sz.) Fűskuti Landerer Mihály (1725—1795) kassai nyomdász gondatlanságát panaszkolja Kazinecy. Az OSZK hirlaptárában és a Ráday-Könyvtárban az *Orpheus* első számának egy olyan példánya található, amelyen a kék borítólapon 1790. év helyett 1890. dátumot olvashatunk. (L. BUSA M.—VIRÁGH R.: Érdekes sajtóhibák. Kazinecy Ferenc *Orpheus* c. folyóiratáról. *Magyar Könyveszemle*. 1956. 1. sz. 63. l.).

Az *Orpheus* postai expedálásáról Kazinecy a folyóirat 1790. február hónapi borítólapjára a *Foglalat* után nyomtatja, 11 nappal a levelünk keltezése előtt, febr. 12-én: „A' Felsőleges Helytartó Királyi Tanátsától még ekkoráig sem érkezék-be az engedelem, hogy ezen hónapos-írás Postán küldetthessen-meg azoknak, a' kik ezt hordatni kívánják. Még most tehát nem adhatok erránta egyéb tudósítást, hanem hogy egy példánynak árrát a' Nyomtató Postán kívül 20. krajtzarban határozta-meg”. (A Ráday-Könyvtár példánya.)

A *Tityrus* amit Kazinecy sürgősen visszaker Rádaynak *Virgilius első ektógája* című fordítás. (Megjelent: *Magyar Muzeum* I. 331—345. l.) Ennek a műnek a *Foglalat*-ában olvassuk: „Virgilius-nak ezen Ektógáját

Magyarra mind Rájnis József, mind Szabó Dávid Ur fordította, ugyan Virgilius vers-mértéke szerint. Mellyik, és mennyire haladta legyen meg a másikat, az Olvasó önnön maga ítéllye-meg. A különbség szembetünő. Imitt van mind a két fordítás, szóról szóra, betűről betűre." Rájnis fordításából csak egy lap közlését találjuk a 332. lapon, Baróti Szabó Dávid fordításából a 333—345. lapot. Melyiket küldte el Kazinczy Rádaynak, s kéri vissza levelünkben, nem tudjuk. A két Vergilius-fordításról l. az 1790. jan. 5. kelt (Lev. XXIII. 5660. sz.) Kazinczy Rádayhoz intézett levél jegyzetében a *Magyar (Kassai) Múzeum és Orpheus* miként kezdének kiadatni? című Kazinczy-kézirat közlését. — (B. M.)

5663. Kazinczy — id. Ráday Gedeonnak. (Kassa, 1790. márc. 25.)

Kazinczy beszéde nyomtatásban megjelent magyar és német nyelven: *Hivatalba vezető beszéd, mellyet a kassai tudománybeli megye nemzeti iskoláinak leg-első királyi Visitátoraihoz tartott, mint a' meg-nevezett iskolának királyi districtualis inspectora* Kassán, December 20-ik 1789. Ny. Ellingor János József. 30 l. 8r. — *Rede bei der Einsetzung der königl. National-schulen Visitatoren des Kaschauer Litterarbezirkes in ihr Amt. gehalten...* den 20. Dezember 1789, Kaschau, gedr. bei Joh. Jos. Ellingern. 29 l. 8r.

Ráday visszakéri a Kazinczynál levő, Batsányi által hozzájuttatott kéziratait, az 1790. febr. 1. és 1790. márc. 8. levelében. (Lev. II. 291., 305 sz.).

Kazinczy Gancs Pálhoz és Horváth Ádámhoz intézett, Cseh-Szombaty Jánosnál letétbe helyezett, itt említett leveleit nem ismerjük, elkallódtak, vagy elvesztek. CSEH-SZOMBATY JÁNOS (1748—1815) orvos, 1784. febr. 10-től országos főorvos. GANCS PÁL (1764—1826) Ráday családnál nevelő, utóbb titkár.

Kazinczy Ferenc Kül-földi Játészó-színjé-nek első kötetében Kassán 1790-ben jelent meg Kazinczy fordításában *Hamlet szomorú játék. VI. Felvonásban. Shakespeare munkája, úgy a' mint az a' mi Játészó-színeinkre léphet.* A levélben felsorolt fordítások közül a többi nem jelent meg nyomtatásban.

Kazinczy beosztottjáról, VITÉZ IMRÉRŐL, a Ráday Könyvtár *Orpheus*-példánya 1790. május hónapi borítólapja tartalomjegyzékén a *Ki nem nyomtatott munkák* című rovatban olvassuk: „Ivánkay Vitéz Imre Ur a Dusek Oretesének fordítója, kész Göthének Clavigójával, és valakiből másból Johanna Gray nevű szomorú játékkal.” Voltak-e előadások a Diacta idején, ha igen, játészó színjeink mit adtak elő, Vitéz Imre darabja színre került-e, nem tudjuk. (L. még. Lev. XXIII. 5712. sz. levél jegyzetét).

II. Lipót 1790. jún. 10-re Pestre országgyűlést hívott össze. Az *Orpheus* 1790. febr. hónapi *Foglalat*-a után olvassuk, hogy Kazinczy Vitéz Imre Goethe-fordításának kiadását *Kül-földi Játészó-színjé*-be tervezte: „a másodikban lessz Clavigó Ivánkay Vitéz által fordítva...” Még egy kötet tartalmát sorolja fel Kazinczy. E szerint 3 kötetre tervezte ezt a munkát, csak az első jelent meg.

Ráday 1790. márc. 8. írt levelében (Lev. II. 305. sz. l.) két versét küldi: a *Tinyrust*, melyet Kazinczy 1790. febr. 23-án írt levelében kért, ez:

Dienes. Virgiliusnak első ecclógája, megmagyarosítva és I. Mátyás királyunk idejéhez alkalmaztatva, és a *Tavaszi este* címűt.

Ráday 1790. febr. 24-én tudósítja Kazinczyt, hogy Aranka György ugyanazon verseit két szerkesztőségnek is elküldte, a *Magyar Múzeum*hoz és az *Orpheushoz*; figyelmezteti, nehogy mind a két helyen egyidőben közöljék azokat. (Lev. II. 302. sz.) Vergilius II. ecclógáját Ráday átköltötte. Címe: *Szép Rózsai. A Virgilius Alexiszének szabad követése vagy inkább megmagyarosítása*. Közölve Kazinczy összes művei-ben IX. kötet.

Ráday Phaedrus *Poeta* című meséjéből vett idézet: a IV. könyv, XXV, mese, 7. sora.

Sem Rousseau *Contrat Social*, sem II. Frigyes *Antimachiavelli* című munkák nem maradtak ránk Kazinczy fordításában.

Ráday 1790. febr. 1. keltezett levelében kéri Kazinczyt, hogy Anacreont fordítson. „Vajha reménylhetném, hogy Anacreon harmadik Odáját is az Hidegvette Cupidorul, és az kilentzedikét, a levél vivő galambbrul ilyen fordításban az urtól láthatnám...” (Lev. II. 291. sz.) Az első dal megjelent az *Orpheus* I. kötetében 293—294. l. *Anakreonnak III. dala szabadon fordítva. Fejér-Gyarmat, Szatthmárban, Jul. 16. d. 1790.* címmel, Széphalmy álnév alatt. Abafinál i. m. 85—86. l. Címe: *Az éjjeli vendég. Anakreon III. dala.* és a *Poetai berek* 174—175. lapján azonos címmel. A szövegösszevetést Abafi végezte el i. m. 278. l. A második vers 1803-ban készült. Megjelent *A galambhoz* címmel, *Poetai berek* 181—183. l., és Abafinál *A levélhordozó. Anakreon IX. dala* címmel. i. m. 87—88. l. A versek szövegösszevetését elvégezte Abafi i. m. 278. l. — (B. M.).

5664. Kazinczy — [Podmaniczky Józsefnek ?]. (Hegyalja, 1790. nov. 2.)

Igen nagy valószínűséggel tételezhető fel, hogy e levél címzettje PODMANICZKY JÓZSEF, aki ebben az időben helytartótanácsos volt és akivel Kazinczy Pesten, a Széchényi Ferenénél tartott irodalmi értekezleten, 1790. okt. 3-án, találkozhatott. Ismeretes Podmaniczky tudomány- és irodalompártolása. Dec. 4-én Kazinczy a következőket írja Döme Károlynak: „Tudakozd meg kérlek Weber urtól, ha B. Podmaniczkynek és Calavini Urnak, a' Primás Bibliothecariusának meg adta é Levelemet? Én a messiásomat nyomtatnám, de nincs pénzem, mert a Literatura nagyon Meg vont.” (Lev. II. 345. sz.). Az a mű tehát, amely miatt Kazinczy levelet intézett Podmaniczkyhoz, feltehetőleg Klopstock *Messiasa*. A levélben említett *Jelentés* ugyan hiányzik, de egy példánya megvan a MTAK kéziratárában (Vegyesek, 4-r, 71. sz. 8. l.): *Jelentés Klopstock Messiasának kiadása felől. Regm. okt. 17. d. 1790.* Kovachich Márton Györgynek 1790. okt. 30-án a következőket írja Kazinczy: „mein Beutel ist durch Litterarische Ausgaben geschwächt, wie ich dies in der Ankündigung von der Messiad Klopstocks jedem zur Schau stelle.” (Lev. II. 340. sz.) A *Hadi és Más Nevezetes Történetek* 1791. évi IV. szakasza 278. lapján a következőket olvashatjuk ezzel kapcsolatban: „Sajtó alatt van K. urtól Klopstock Messiasának 10 első éneke is . . . Két forinttal lehet előfizetni az említett nagybetsű munkára.” A *Messias* fordítására gyűjtött előfizetések miatt Kazinczy-

nak későbbi kellemetlenségei is voltak, vö. Váczy: K. és kora. 379. l. — (Cs. G. K.)

5665. Kazinczy Batthyány-Strattmann Alajosnak. (Regmec, 1791. január 7.)

Ez az egyetlen ismert levél amelyet Kazinczy BATTHYÁNY—STRATTMANN ALAJOS (1750—1818) herceg, cs. kir. kamaráshoz intézett. Batthyánytól is csak két Kazinczyhoz írott levelünk van: 1790. okt. 18 (Lev. II. 338. sz.) és 1791. febr. 12. (Lev. II. 360. sz.) A most előkerült levél időben a Váczynál közölték közé ékelődik.

Kazinczy macenast, munkáinak kiadását reméli Batthyánytól, és egy tudós társaság megalapítást. Ez már — talán — Kazinczy második ilyen tervezete amit Batthyány-Strattmannnak küldött. Az elsőről (?) írja Kis Jánosnak: „Herceg Batthyány Lajosnak 1790-ben egy Planumot küldöttem egy Arkádiai Társaság alkotása cránt.” (Lev. II. 424. sz.)

Kazinczynek nem sikerült a herceget megnyernie arra sem, hogy munkáinak kiadásában segítőtje legyen. Kazinczy BESSENYEI (1747—1811) példázza ki mikor Bécsben a reformátusok agense volt, BELEZNAV MIKLÓS (1723—1787) tábornok pártfogása alatt egészen az irodalomnak ajánlott, költségével jelentethette meg munkáit. Bessenyei Beleznavnak ajánlott munkája Hunyadi János élete és viselt dolgai megjelent 1778-ban. Feleségének ajánlotta *Hunyadi László tragédiája* című, 1772-ben megjelent munkáját. A kötetek megjelenésének költségeit Beleznav viselte. Bessenyeit Mária Terézia is támogatta; az udvari könyvtár tiszteletbeli őrének nevezte ki. Halála után fia, József ezt az állását megszüntette, Bessenyei Bécsből 1782-ben Bercele, 1785-ben pusztakovácsi birtokára költözött.

Kazinczy levelének keltezéséig, 1791-ig összefoglaljuk a Magyar Társaság felállításának terveit, hogy így a levél tartalmát kiegészíthessük. 1790 nyarán Széchényi Ferenc házában összegyűltek az irodalom előkelőségei és egy tudós társaság megalapításáról tárgyaltak. Kazinczy Arankának írja 1790. nov. 2-án „Az a' plánum olvastatott el, a' melly szerint a' M. Társaságnak kell fel állitadni.” (Lev. II. 342. sz.) Bacsányit nem hívták meg az összejövetelre, Kazinczy Döménék írja dec. 4-én „Egy ma vett levélből értem, hogy Batsányi úrtól minden fél, és így el-maradt” a társaság ügye. (Lev. II. 345. l.) Kazinczy bizonyosan ismerte Bessenyei *Egy Magyar Társaság iránt való Jámbor Szándék* című munkáját, mely 1790-ben, Bécsben, Révai Miklós kiadásában jelent meg. Bessenyei munkáját befejezte 1781-ben. Levélváltásukból a legelső 1777. febr. 11-ről (Lev. I. 9. sz.) a második 1802. aug. 15-ről kelt (Lev. 530. sz.). Feltételezhető, ez utóbbi levél hangjából is, hogy levelezésük nem szakadt meg, csak elhallódott és egy magyar tudós társaság megalapításának tervezgetése nem hiányzott a levelezésükből.

Ismerhette Kazinczy a 18. sz.-ban létrejött társaságokat is. A legelső ilyen tudós társaság 1730-ban alakult, csak újságcikekkel ismerjük. A *Kaiserlich Königlich allergrnädigst privilegirte Anzeigen aus sämmtlichen kaiserl. königl. Erbländern* 1755 máj. 3. számában olvasunk róla. Azért, mert a legelső

ismert ilyen társaság és mert a folyóirat a kutatás számára nehezen hozzáférhető, közöljük a cikk teljes szövegét:

„Diese damals junge Patrioten wollten im Jahre 1730. eine Gesellschaft zur Verbesserung der ungarischen Sprache, nach dem Beyspiel der zur Verbesserung der deutschen Sprache entstandenen Societäten errichten. Sie setzten folgende Gesetze fest:

a) Es sollte der Gesellschaft frey stehen, den Geschicktesten zum Vorsteher zu ernennen, dieser sollte Elöljáró heissen, und den ersten Sitz haben.

b) Der für die gesellschaftlichen Sachen, Sorge tragen würde, sollte den zweyten Rang haben, und Gondviselő heissen.

c) Zu den zusammenkünften sollten wöchentlich zwey Stunden bestimmt seyn. Bey welcher Gelegenheit ein Mitglied, eine lesungswürdige Abhandlung vorlesen, und diese alsdann von den übrigen, nach den Regeln der strengsten Kritik beurtheilt werden sollte.

An dieser entstandenen Gesellschaft waren Vorsatz und Absichten lobenswerth, nur zu bedauern ist es, dass es ihr an Unterstützung und Aufmunterung fehlte, und dass daher der Eifer, mit welchen die Sache angefangen worden, sehr bald erkalten musste. Wie viel schöne Uebersetzungen, und vielleicht auch Originalschriftsteller würde jetzt Ungerland aufzuweisen haben, wenn dieses gemeinnützige Vorhaben zu seiner völligen Reife gekommen wär.

K. n. S. in E.”

Kazinczy VERESTŐI GYÖRGY (1698—1765), kisebb tehetségű költőt, ki halotti búcsúztatókat és vallásos verseket írt, szembe állítja Voltaire-rel. Voltaire munkáiból Pétzeli fordította magyarra: *Zaire*-t, ez megj. Győrben, 1784-ben, *Alzire*-t, ez Komáromban, 1790-ben jelent meg.

Kazinczy felsorolja a bécsi udvarban jól ismert személyiségeket: Füger, Friedrich Heinrich (1751—1818) festő. — Lampi, Christian Johann (1751—1830) festő, a bécsi akadémia tanára. — Maurer, Hubert (1738—1818) festő. — Maulpertsch, Anton Franz (1724—1796) a század egyik leghíresebb festője; Magyarországon is sokat dolgozott. — Zauner, Franz (1748—1822) szobrász. — Nem tudjuk, hogy Kazinczy melyik Fischerre gondolt, sok ilyen nevű festőt és tudóst ismerünk ebből a korból, így Ludwig zenész, Marton szobrász, Dániel orvos stb. Schmutzer, Jacob (1733—1811) rézmetsző. — Jacobé, Johann (1733—1791) rézmetsző. — Kohl, Ludwig (1746—1811) festő. — Kohl, Clemens (1754—1807) rézmetsző. — Blumauer, Aloys (1755—1798) költő, II. József idején udvari cenzor. — Ratschky, Josef Franz (1757—1840) költő. — Alxinger, Christian Johann (1755—1797) költő, a bécsi udvari színházak titkára. — Pichler (születési nevén Greiner), Karoline (1769—1843) író. — Baumberg Gabriella (1766—1839) költő. 1804 után Batsányi János felesége. — Chodowiecki, Daniel Nicolas (1726—1801) berlini rézmetsző,ivel Kazinczy Klopstock Friedrich Gottlieb (1724—1803) *Messias* című, 1748-ban megjelent munkája fordításához illusztrációkat készíttetett.

Fordításáról Kazinczy a *Példák a' Klopstok Messiásának munkában lévő fordításáról* című, és a *Jelentés a' Klopstok Messiásának kiadása felől* című cikkében számol be a *Hadi és Más Nevezetes Történetek* 1791. nov. 4. számában. Csak évek múlva olvassuk az *Erdélyi Múzeum* 1816. I. félév 30. számában a *Messiás fordításáról. Előfizetési Jelentés* című cikkét. Kazinczy a levelében felsorolt fordításai közül csak Gessner *Idylliumai* fordítása jelent meg Kassán 1788-ban. Már 1785-ben elkészült a munka, de a *Pályám Eml.*-ben évek múlva is ezt írja róla Kazinczy: „En Gessnernek idylljeit adám ki Kassán 1788-ban, nem sietve ugyan, mert sok esztendőig tartogatam szekrényemben, de még mindig nem eléggé biztos kézzel.” Megjelent *Gessner Idylliumi* címmel. Kazinczy 27 év múlva *Gessner Salamon munkái* című kiadásában *Abel halálát*, a *Szemira és Szemin* című töredéket, *Daphniszt* és az *Első hajóst* jelenteti meg. A két kötet *Kazinczy Ferencz munkái. Szép Literatura* című 9 kötetes sorozatban látott napvilágot. Az *Idyllek* a sorozat III. kötete. Megj. 1815-ben.

KOVACHICH MÁRTON GYÖRGY (1744—1821) *Vestigia comitiorum apud Hungaros* című, Budán, 1790-ben megjelent aktapublikáció. Ennek kiadásához Batthyány 1000 forintot adott.

Kazinczy 1791 tavaszán kezdte el Széphalmon háza építését, mely az egyébként könyvkiadásra fordítható anyagi lehetőségeit is felemésztette.

Időrendben a második tudós társaságot melynek létezéséről tudomásunk van, WINDISCH KÁROLY GOTTLIEB (1725—1793) alapította Pozsonyban. Történetét összefoglalta VALJAVEC, FRITZ: *Die Pressburger Gesellschaft der Freunde der Wissenschaften 1761—1762.* (Ungarische Jahrbücher 1936. XVI. 264—267. 1.) A társaság 15 pontban foglalt statutumai tervezetének kézirata a pozsonyi ev. lyceum tulajdona. Ennek szövegét közli Valjavec. Ezt a szabályzatot még a 18. sz. végén átdolgozták, az OSZK kéziratárában találjuk. Az átdolgozott tervezet ugyancsak 15 pontból áll, de lényegesen eltér az első összcállítástól. Ebből a kéziratból tudjuk meg, hogy Windisch társasága 1752-ben alakult, 1759-ben felújították, s a társaság célja elsősorban a történelem művelése volt. A kézirat felsorolja az előadók nevét, az előadások címét. Windisch 25 előadást tartott, a többiek közül Kastenholz Honorius Vilmos 16, Kern János Mihály pozsonyi ev. lelkész 15, Kempelen Farkas 6, Sgolanitz József Ferenc 11, Fábry Pál 2, Szász Péter 2, Gold József 1, Kempelen Engelbert 1, Sautersheimb 1 előadást tartott. A kézirat a társulat tagjainak egy-egy előadását teljes szöveggel közli. Elhangzott 84 előadás, ebből 55 szigorúan tudományos jellegű volt.

Ebből, az itt most közlésre kerülő Kazinczy-levelből tudjuk meg, hogy a nádorispán, vagyis Sándor Lipót főherceg is tervezett egy tudós társaságot, de ez nem valósult meg. (MÁLYUSZ ELEMER: Sándor Lipót főherceg nádor iratai Bp. 1926. c. forráskiadványban erről a kezdeményezésről nem találunk adatot.)

Magyar Tudós Társaságot akar felállítani Erdélyben ARANKA GYÖRGY (1737—1817). Kolozsvárt, 1791-ben megjelent munkái: *Egy erdélyi magyar nyelvemelő társaság felállításáról való rajzolat, az haza felséges rendeihez, Az erdélyi kézírásban lévő történetíróknak esztendőszám szerinti való lajstroma* 63 *Az erdélyi kézírásban lévő történetírók kiadására feldíltítandó társaságnak*

rajzolatja. 1792-ben pedig *A magyar nyelv-művelő társaságról. Ujabb elmékedés* című munkája. Kazinczy levelünkben hivatkozik Aranka törekvéseire. Sajnos levelezésükből ez a megbeszélés nem tűnik ki. Az 1790—1791-es évekből Arankának Kazinczyhoz írott egyetlen levele sem maradt ránk, csak Kazinczynak Arankához intézett 22 db. levelét közölhette Váczy.

Kazinczy előtt — mint levelében írja — a Római Arcadiai Társaságnak a példája lebegett. Ezt Leoni, olasz jogtudós Rómában, 1690-ben alapította Accademia degli Arcadi elnevezéssel. A társaság tagjai, költők és költőnők, görög pásztorneveket vettek fel, jelvényük a fenyő és borostyán ágakkal körülvett syrinx, a pásztorfurulya volt. Kazinczy tervezett társasága jelvényének ezt a pecsétet választotta azzal az eltéréssel, hogy a pásztorfurulyát egy fatörzsön álló bagoly tartja a csőrében. Kazinczy tervezetében a társaság elnevezése A Magyar Liget Pásztor, vagy A Magyar Arcasasok lett volna. Batthyányit főpásztornak, önmagát főjegyzőnek jelölte. Magyarországot, Erdellyel együtt, II. József felosztása alapján, öt kerületre osztotta, mindegyiknek élén egy-egy alpásztort jelölt, a tagokat pedig három csoportra különítette: 1. A működő írók, azaz a „legelő”, 2. Az írókat segélyező, másként „védők”, 3. Az érdeklődők, más néven a „gyönyörködők vagy mulatók”. Az alpásztorok, kiket Kazinczy névszerint is megemlített: SPISSICH JÁNOS, (+1804) Zala megye alispánja, a nemzeti függetlenség és a polgári reformok harcos híve. 1797-ben a kormányzat fegyelmi úton elmozdította alispáni állásából. PÁLÓCZI HORVÁTH ÁDÁM (1760—1820). TELEKI ÁDÁM (1740—1792).

Kazinczy Gessner fordításainak kiadását kéri a hercegtől, ez sem valósul meg. A *Kazinczy Ferenc munkái. Szépliteratura*. Pesten, 1814—1816-ban megjelent 9 kötetes munka 2—3. kötetként látott napvilágot. — (B. M.).

5666. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (Bécs, 1791. jún. 3.)

Kazinczyt BÁRCZAY FERENCHEZ (1766—1836) egy életen át tartó barátság kötötte. Váczy levelezés-kiadványában mégis Kazinczynak Bárczayhoz csak egyetlen levelét találjuk 1829. nov. 3. keltezéssel (Lev. XXI. 5059. sz.). Bárczaynak Kazinczyhoz intézett levelei közül pedig még maig sem ismerünk egyet sem. A levelezés-kiadványban Bárczay Ferenc nevével legelőször Kazinczy Lászlónak, Ferenchez 1782. máj. 3-án (Lev. I. 21. sz.) intézett levelében találkozunk. Kazinczy maga a *Pályám eml.*-ben az 1790-es évekből így emlékszik meg barátjáról: „Egyike valék én is azoknak, kik májusban Abaujból a' korona tiszteletére lemenek. Első órát ott gyermek-ségem, ifjúságom, öregségem szeretett társával Bárczay Ferenc Úrral a' Ferenc és Desseffy Kata fiával állám.” (140. l.)

Kazinczy 1791. évi bécsi tartózkodása idején írta levelét Bárczaynak. Ezen kívül barátaihoz ekkor még öt levelet intézett: Aranka Györgynek 1791. máj. 26. (Lev. II. 375. sz.), Kovachich Márton Györgynek 1791. máj. 30. (Lev. II. 376. sz.), és 1791. aug. 15. (Lev. II. 381. sz.), Döme Károlynak 1791. júl. 15. (Lev. II. 380. sz.), Édes Gergelynek 1791. aug. 17. (Lev. II. 382. sz.).

A felsorolt levelek közül csak a Döme Károlyhoz intézett árulja el, hogy hivatalos ügyben jár Kazinczy Bécsben. Azért jött, hogy próbálja helyzetét rendezni, mert elbocsájtották vallása miatt inspectori állásából: „Május elején feljöttem, hogy itt dolgomat a' Fels. Udvar elébe terjesszem, 's mostanáig mulatok itt, noha azt véltem, hogy tíz nap alatt vissza-térhetek. Ezt nemcsak a' Fejedelmünknek itthon nem léte, hanem egy átkozott sárgaság is okozta, mely azonnal hogy ide értem úgyba nyomott és egy hónapnál tovább 4 fal közé zárva tartott.”

Betegségéről minden Bécsben írt, itt felsorolt levélben panaszskodik Kazinczy, de csak ebben, a Bárczayhoz intézettben találjuk meg a bécsi öltözet és gőg kigúnyolását és a gazdaságtörténeti adatokat. A magyar viseletről szívesen ír máshol is Kazinczy, így pl. a *Jászó-Szinje* (Kassa 1790) I. kötetében, a *Hamlet* fordítás előszavában, a *Pályám eml.*-ben több helyen.

Kazinczy a Práterben üldögélve a sétálók között PODMANICZKY JÓZSEF (1755—1823) helytartótanácsost látja SOMSIICH LÁZÁR feleségével, Jeszenovszky Rózával. Somsich az 1790—1791. országgyűlésen Zalamegye követe és kir. tanácsos.

FISCHER IMRE kamarai tanácsos és a szepesi tizenhat város, továbbá Lubló és Podolin kamarai uradalmak kir. igazgatója. (Lev. II. 429. sz. I. és jegyzete.).

FÜLETINCZI KELCZ ANTAL 1786-ig Abauj vármegyének első viceispánja. — (B. M.)

5667. Kazinczy — Hajnóczy Józsefhez. (Nagyvárad, 1794. febr. 21.)

Ezt és a következő 5668, 5670, 5672 és 5673 sz. leveleket Benda Kálmán közölte először az It. 1949. kötetében. A vonatkozó jegyzetanyagot felhasználtuk.

HAJNÓCZY JÓZSEF (1750—1795) ügyvéd, kir. tanácsos, kamarai főtitkár, a magyar jakobinusok egyik legkiemelkedőbb alakja. Kazinczyval több év óta tartó kölcsönös megbecsülés, barátság köti össze. A jakobinusok elfogatásakor lefoglalt iratok között maradt fenn ez és a fentemlített levelek.

A levél elején említett gyűlés és deputáció története röviden a következő: a helytartótanács 1792. szept. 25-én kelt leiratában a vegyesházasságokból született gyermekek egyházi hovatartozását és egyházi nevelését az addigiakhoz viszonyítva a protestánsok hátrányára szabályozta. A megyék, köztük Bihar, feliratban fordultak az uralkodóhoz, aki részben módosította a rendeletet, de Bihar megye feliratának támadó és tisztetetlen hangja miatt tisztújítást rendelt el. A megye bocsánatkérő feliratára azonban a tisztújításra vonatkozó rendeletet visszavonta. Bihar megye feliratát Péchy Imre alispán vezetésével küldöttség vitte a nádorhoz. E küldöttség egyik tagja volt Szentjóni Szabó László. Az ugyancsak említett kassai és ujhelyi gyűlések, melyeken K. betegsége miatt nem vehetett részt, Abauj és Zemplén megyék közgyűlései, melyeken a cenzurával kapcsolatos legújabb rendeleteket is megtárgyalták.

Az *Extractus legum* (de Statu Ecclesiastico Catholico in Regno Hungariae lutarum) Hajnóczy 1792-ben névtelenül megjelent munkája, melyet 1794-ben betiltottak és példányait elkobozták. A sorozatos könyvbetiltások ellen Bihar megye több feliratban tiltakozott a nádornál. Gömör megye felirata a cenzurát szigorító 1793. jan. 14-i és ápr. 18-i rendeletről különösen nagy visszhangot keltett. Abauj megye itt említett első felterjesztése (1793. jun. 10.) ugyanezt a kérdést fejtegeti. Kazinczy részvételét a tárgyalásokon csak az ő saját feljegyzéseiből ismerjük. Hozzászólásokon kívül talán a felterjesztések megfogalmazásában is közreműködött.

A Tiszánimnemi superintendens területén 10.203 frt 30 kr-t gyűjtöttek össze az uralkodónak a franciák elleni háború költségeire. Az összeget küldöttség vitte Bécsbe. Erről megemlékezik a *Bécsi Magyar Hirmondó* 1794. évi febr. 14-i számában.

E levél utóiratát Németh János királyi jogügyi igazgató, a felségárulási pörben a közvádoló, másolatban csatolta a periratokhoz, úgy tüntetve fel, mintha ezekben a sorokban Kazinczy kérkednék jakobinus mivoltával. Kazinczy feljegyzéséből tudjuk, hogy védőügyvédjének megtiltotta, hogy erre a vádra feleljen, s a direktor ezen cselekedetét „aljasság”-nak nevezte. BEÖTHY [LÁSZLÓ] huszárezredes, majd bihari alispán. BATHYÁNYI ALAJOS gr. (1750—1818), az *Ad amicam aurem* c. munka szerzője, az 1790—91. országgyűlésen a felvilágosodott ellenzék egyik vezérszónoka. CSEBI POCÁNY LAJOS (1761—1791) a jozefinizmus híve, Bereg megye főispáni adminisztrátora és kancelláriai tanácsos. KAZINCZY itt említett bátyja, DIENES (1761—1824), ekkor Bihar megye főjegyzője. MAJTÉNYI LÁSZLÓ (?—1825) honti alispán, helytartósági tanácsos. PÉCHY IMRE (1753—1841) 1791—1803-ig Bihar megye első alispánja. RHÉDEY LAJOS (1763—1831). A többi Rhédey Lajos közül itt arról van szó, aki Zemplén-Bihar és Szatmár megyék táblabírája volt, II. József híve, 1798-ban forradalmi kijelentéseiért törölték a táblabírák sorából.

SAUER KAJETÁN gróf (1744—1811) arbei választott püspök, váradi nagyprepost. Az 1790-es országgyűlésen denunciáló magatartást tanúsított, egy röpiratban megvádolta Bihar megyét, hogy a váradi káptalan alá tartozó hajdúfalvakat azért akarja felszabadítani, hogy bennük mindenre kapható támogatót kapjon az uralkodó ellen; azonkívül Sauer az országgyűlés alatt és később is rendszeres tudósításokban számolt be II. Lipótnak a rendi ellenzék tagjairól. SZENTJÓBI SZABÓ LÁSZLÓ (1767—1795) költő, ekkor Bihar megye jegyzője. (Cs. G. K.)

5668. Kazinczy — Hajnóczy Józsefnek. (Regmec, 1794. júl. 12.)

Kazinczynak ez a levele csak töredékes másolatokban maradt ránk, a királyi jogügyi igazgató ugyanis csak azokat a részeket iratta le, amelyeket a pörben felhasználhatott. A szövegben a kihagyásokat pontok jelzik. Az OL Vertr. A. 44. fasc. Kazinczy periratai 7. sz. melléklete tartalmazza az itt közölt részt az utolsó bekezdés kivételével. Az OL Vertr. A. 43. fasc. Szilágy György periratai 5. sz. mell. csupán az itt közölt szöveg első és utolsó bekezdését tartalmazza.

A levél első bekezdése a Nagykárolyban 1784. júl. 7-én tartott installációra vonatkozik. Károlyi József grófot iktatták be ekkor itt Szatmár megye főispáni székébe.

A nemzeti játékszínre vonatkozó mozgalom részleteit ld BAYER J.: A nemzeti játékszín története Bp. 1887. I. 202. skk 1. — Az adakozók sorában Kazinczyt is ott találjuk.

A levél utolsó bekezdésével kapcsolatban különösen sokat faggatta Kazinczyt a királyi jogügyi igazgató, úgyhogy 1795. febr. 26-án K. egy feljegyzést adott át neki (OL Vertr. A. 52. fasc. 20. cs.)

GYULAY SÁMUEL gr. (1719—1812) altábornagy az 1790—91-es országgyűlésen az udvarellenes párthoz tartozott. Kazinczy a nagykárolyi installáción találkozott vele. (Cs. G. K.)

5669. Kazinczy — a pesti Vereinigung szabadkőműves páholyhoz. (Regmec, 1794. júl. 19.)

A levelet Jancsó Elemér közölte *A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe a XVIII-ik században* c. (Cluj, 1936.) munkájának 175—177. lapján. Az itt közölt hiányos szöveget az eredetivel összevetni nem állt módunkban.

Jancsó E. fentemlített munkájában részletesen foglalkozik Kazinczy szerepével a szabadkőműves mozgalomban. Forrása a dégi Festetics levéltár szabadkőműves anyaga, amely — Jancsó közlése szerint — csaknem teljes egészében megőrizte a századvégi pesti és budai szabadkőművesség emlékeit.

Kazinczynak Szláv György felvétele érdekében a pesti páholyhoz intézett levele az utolsó ismert kapocs, ami őt a szövetség munkájával összekötötte (vö. Jancsó i. m. 182—183. l.). A Vereinigung páholy jegyzőkönyve e levéllel kapcsolatban, amelyet 1794. aug. 5-én olvastak fel, szösz szerint a következőket tartalmazza: „Sind zwei Empfehlungsschreiben, und zwar eines von Br. Franz Kazinczy von 19 wodurch der Profane Georg Szláv Oberstuhlrichter von Biharer Comitatz, dann der zweiter von dem abwesenden Br. Gyürky. ... der Hochwürdiger behält sich selbst vor, vorläufig auch an den Br. Kazinczy zu schreiben.” Kazinczy levele a jegyzőkönyvhöz van csatolva, a következő megjegyzéssel: „Beantworten [?] den 7 Aug 1794.”

A levél elején említett deputáció, amelyben Szláv György is részt vett ugyanaz, mint amelyikről a Hajnóczyhoz u. ezen év febr. 21-én intézett levélben szó van, történetét l. a Lev. XXIII. 5667. sz. levél jegyzetében.

SZLÁV GYÖRGY táblai ülnök és szolgabíró Bihar vármegyében, később János nevű testvérével együtt Kazinczy rabtársa. (Vö. Lev. XXII. 5477—5478. sz. levél jegyzetével.) — (Cs. G. K.)

5670. Kazinczy — Hajnóczy Józsefhez. (Regmec, 1794. júl. 24.)

Kazinczy Wieland-fordítása, amelyet még 1790-ben készített, 1793-ban jelent meg Trattnernél, Pesten, *Sokrates Mainomenos, az az a Sinopei Diogenes Dialogusai Wielandból* címen. 1794. máj. 30-án a könyv terjesztését

eltiltották, a Kazinczynál ebben a levélben közölt indokok alapján. A kancelláriai rendelet latin szövegét Kazinczy közli levele végén. Kazinczy gondolt rá, hogy folyamodik a végzés megváltoztatásáért, de elfogatása ebben megakadályozta.

Az egyetem elhelyezését illetően, amikor az egyetemet 1784-ben Budáról Pestre helyezték, felmerült a gondolat, hogy az ifjúság erkölcsi nevelése szempontjából nem volna-e helyesebb valamelyik kisebb városba áttenni az egyetemet. Esztergom és Vác kerültek szóba. A keleti protestáns megyék és általában a felvilágosultak egyedül Pesten látták a megfelelő kulturális keretet, amely az egyetem számára alkalmas.

Kazinczy 1794. okt. 6-án Kiss Jánoshoz intézett leveleiből tudjuk, hogy még a nagykárolyi főispáni installáción, júl. elején a következő kéziratokat bízta Szentmarjayra: „Gessneremnek 15dszeri fordítása, Wieland Grátziának fragmentuma, Anakreonnak némely dalai.” (Lev. II. 543. sz.) Szentmarjay elfogatása után ezek a kéziratok valószínűleg elkallódtak.

Az említett *Intimat wegen der Pressfreyheit* Abauj vm 1793. aug. 12-i feliratára érkezett királyi válasz.

ASZALAY JÁNOS (1767?—1796) a pataki normális iskola igazgatója, korábban Kazinczy öccsei mellett nevelő. A Martinovics-perben háromévi börtönműre ítélték.

BODENLOSS jezsuita neve a lexikonokban nem található. Életrajzi adatait I. GYENIS A.: Jezsuita Történeti Évkönyv Bp. 1942. 439. l.

FÁY ÁGOSTON ekkor Abauj megye alispánja.

SCHAEFFRATH LIPÓT br. (1734—1808), kegyesrendi szerzetes, a pesti piarista gimnázium igazgatója, pesti cenzor.

VÁLYI K. ANDRÁS (1746—1801), 1792 óta a pesti egyetemen a magyar nyelv és irodalom tanára, Wieland fordítása 1791-ben jelent meg. — (Cs. G. K.)

5671. Kazinczy — Szentgyörgyi Istvánnak. (Regmec, 1794. aug. 3.)

SENTGYÖRGYI ISTVÁN (1736—1799) sárospataki tanár a bölcsélet és görög nyelv tanszékén 1767 óta. 1797-ben vonult nyugalomba. A Lev. II. 449. sz. levél Szentgyörgyi válasza Kazinczynak erre a levelére, amelyben többek közt a következőket írja: „A Deputáció... Objectuma a' Pataki Oskola jobb rendbe hozása, a' Tudományokra, Erköltsökre, 's az Oeconomiára nézve... úgy tartom, hogy maga a Deputatio fogja fel tenni a Planumot, melly szerint a' materiák meg osztódnak.”

Elküldi Szentgyörgyi a levélben a görög mesék latin fordítását is és rámutat néhány hibára a görög eredetiben.

BABRIOS görög meseköltő az i. u. III. században élt, valószínűleg Alexander Severus császár kortársa, akinek a fiát tanította és akinek mesegyűjteményét ajánlotta. Meséit sántító jambusokban, chóliambusokban írta, amelyeknek utolsó lába jambus helyett trochaeus vagy spondaeus. (A Kazinczy levelében közölt görög szöveg ellenőrzése, magyar fordítása és a hozzáfűzött magyarázat, valamint Babrios életrajza Kövendi Dénes munkája.) — (Cs. G. K.)

5672. Kazinczy — Szentmarjay Ferencnek. (Regmec, 1794. aug. 22.)

Ezt a levelet Szentmarjay már nem kapta kézhez, mert Hajnóczyval és Laczkovics Jánossal együtt 1794. aug. 16-ról 17-re virradó éjjel a nádor parancsára elfogták és Bécsbe vitték. A levél Németh János királyi jogügyi igazgató kezébe került, aki a per folyamán azt fel is használta Kazinczy ellen.

SZENTMARJAY FERENC magyar jakobinus, Zemplén megyében született, nagyműveltségű ember volt, aki a szabadkőművesség révén került kapcsolatba Martinovicsal. Kihallgatásakor is a forradalmi eszmék hívének vallotta magát.

MARTINOVICSOT 1794. júl. 23-án tartóztatta le a bécsi rendőrség, az osztrák jakobinus összeesküvésben való részvétel gyanújával. Arról, hogy kínzással kényszerítették volna vallomásra, nincsen adatunk.

BACSÁNYIT szeptember 9-én éjjel fogatta el a nádor Pesten.

A levél 3. pontját illetően az itt közölt hírt megerősíti báró MEDNYÁNSZKY JÁNOS helytartósági tanácsos, udvari besúgó, aki 1794. aug. 11-i jelentésében röviden megemlíti, hogy Barco tábornok ágyúkat vonultatott fel Pesten, mert azt hallotta, forradalom készül (*Hungarica aus der Bibl. Sr. Majestät*, 26. fasc. 232. sz.). SÁNDOR LIPÓT nádor, aki aug. 8-án érkezett vissza Laxenburghól Budára, Ferenc császárhoz írt, aug. 9-én kelt levelében megemlíti, hogy „scheinet hier und in Pesth, sowohl auch im Lande ein jedoch mir unbekanntes Feuer zu glimmen”, amit a naponként megjelenő pasquillusok és lázító versek mutatnak is.

Jellemző a hírek akkori terjedésének gyorsaságára, hogy bár a levél megírásakor Belgium már több hete teljesen a franciák kezében volt, Kazinczy erről még mit sem tud.

Kazinczy Wieland-fordítására vonatkozóan ld. a Lev. XXIII. 5670. sz. levél jegyzetét.

BARCO VINCE br. (1719—1797) lovassági tábornok, Magyarország katonai főparancsnoka. — (Cs. G. K.)

5673. Kazinczy — Hajnóczy Józsefnek. (Regmec, 1794. aug. 22.)

Ez a levél minden bizonnyal a Szentmarjaynak 1794. aug. 22-én írott levél borítékába volt betéve, erre vall a levélben levő megjegyzés. Ezeket a sorokat Hajnóczy sem kapta már meg. A Szentjóni Szabó Lászlóra vonatkozó rész a Kazinczy júl. 12-i levelében írottakkal van összefüggésben. Hajnóczy közbeeső válasza nem ismeretes.

HATVANI ISTVÁN (1768—1816) a híres debreceni orvosprofesszor fia, ekkor Biharmegye alleltárnoka, majd tb. jegyzője. Kazinczynek az 1820-as években Szirmay Antal *Jacobinorum Hungaricorum Historia* c. kézirat munkájára írt megjegyzései közt ezzel kapcsolatban a következőket olvashatjuk: Szentjóni Szabó „1794-ben honorarius notarius volt Biharnak, s mivel Hatvani István ki nem tolhatta restaurációt, melyen gyalázatos utak által is igyekezett, arra kérte a Fő-Ispánt Erdélyi Cancellarius Gr. Teleki Sámuel Excellentiáját, hogy tegye secretáriussá, mely meg is lett” (közli: *Hazánk* 1889. X. k. 338. l.). — (Cs. C. K.)

5674. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (1794. dec. 14.)

Ez az egyetlen eddig előkerült búcsúzó-cédula, ilyen rövid sorokat írt Kazinczy elfogatásának órájában. A *Fogságom napl.*-ban olvassuk: „A tiszt megengede, hogy némely barátimtól búcsuzzam, de céduláimat meg akará olvasni, amit én nem elleneztem.” (26. l.) — (B. M.)

5675. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (1800. aug. 11.)

Kazinczy fogsága idején (1794. dec. 14—1801. jún. 28.) pár levél kivételével szinte kizárólag csak édesanyjának és családtagjainak írt leveleit találjuk Váczy kiadványában. Így pl. az 1796. évből egyetlen levelét sem ismerjük, hozzáírottat sem. Az 1800. évből ránkmaradt egy, febr. 27-ről az édesanyjától Kazinczynek írt levél. Kazinczytól pedig ebből az évből ez az egyetlen most előkerült levél, amit ismerünk.

A levélben elmondottakról részletesen ír Kazinczy a *Fogságom napl.*-ban I. 147., 152., 154. lapot. — (B. M.)

5676. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (Regmec, 1801. júl. 2.)

Kazinczy hosszú fogsága után (1794. dec. 14—1801. jún. 28.) ez az első levél, amit ismerünk. Barátja, Bárczay időközben másodszor is megnősült; felesége Bernáth Klára volt. L. erről az 1800. aug. 11-én kelt 5675. sz. levelet. Bárczay első feleségéről I. Lev. XXIII., 5694. sz. l. jegyzetét. — (B. M.)

5677. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Regmec, 1801. nov. 21.)

Ez a legkorábbi eddig ismert levél, amelyet Kazinczy nagybátyjának, Péternek írt. Kazinczy Péternek Ferenchez írt levelei közül nem ismerünk egyet sem.

A most közlésre kerülő levélben Kazinczy nagybátyát, Pétert kir. tanácsosi cím megszerzésére biztatja. Erősen sérült, csonka levél, a hiányzó szövegrészeket pontozással jelöltük.

KAZINCZY PÉTER (1747—1827) Zemplén megyei alispán. Felesége Ragályi Teréz. Gyermekeik: Teréz; Bernáth Jánosné, Zsófia; Vay Ábrahámné.

A levélben említett két melléklet elveszett.

A Mezőssy-családnak birtoka volt Nagytolcsván, Zemplén megyében. Kazinczy Mezőssy Jánosnének írt említett levele elveszett vagy lappang.

PAYNE [PAINE], THOMAS (1737—1809) angol író, politikus, az Egyesült-Államok kongresszusában, 1776-ban a külügyi hivatal titkára. 1781-ben politikai küldetésben Franciaországba, 1786-ban Londonba utazott. *Rights of man* c. munkájával a francia forradalom eszméit védte Burke ellenében. Angliában ezért pörbe fogták, mire Párizsba ment. Mint girondista, XVI. Lajos kivégzése ellen szavazott, ezért Robespierre 14 hónapig tartó fogságra vetette. Ez alatt írta *The age of reason* c. könyvét. Fogságából kiszabadulván Amerikában élt haláláig. — (B. M.)

5678. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (Érsemlyén, 1802. febr. 14.)

Kazinczy részvétét fejezi ki Bárczaynak fia elhunytá alkalmából. Az a levél, melyben Bárczay fia halálát közli Kazinczyval, elveszett vagy lappang. KEMPELEN (I. 402. l.) és NAGY IVÁN (I. 190—191. l.) családtörténete nem tud a Bárczay családban 1801 végén vagy az 1802 év első heteiben született vagy meghalt gyermekekről. Mindkét összeállításban a Bárczay-gyermekek: József (1759—1859), Mihály (1806—1865), András (1808—1886), János (1813—1886).

Kazinczy Érsemlyénbe utazik édesanyjával. BÜDÖSKUTY (BYDES-KUTY) IMRE, kit útközben meglátogatnak, 1792-től alispán; meghalt 1805-ben. — HALMÁGYI LÁSZLÓ (1788—1811), kinél ebédelnek, Kézpepszolnok megyealispánja. Felesége Zalakapocsi Domokos Mária. Gyermekeiről Nagy Iván családtörténetének (V—VI. k. 39—41. l.) adatai: Eszter: Vincze Pálné, Lajos, Czeczilia; Décsey Ferencné, Klára; Dancs Dienesné, Teréz; Bocskay Józsefné, Livia; Kövér Lászlóné, Rozália; Fényes Lajosné.

RHÉDEY LAJOSNÉ szül. KÁCSÁNDY TERÉZIA (1764—1804). RHÉDEY LAJOS (1763—1831) Zemplén és Bihar megye főispáni helytartója, a levél keltezésének évében, 1802-ben Szatmár megye országgyűlési követe volt.

A Tuschli-kávéházban Pataki Girig Konstantin Gáborral történt vidám esetről Kazinczy részletesbben szól az 1802. dec. 13. kelt levelében.

FÁY ÁBRAHÁM († 1822) Abauj megye főszolgabírája résztvett Balogh Péterrel a diétán. Ez utóbbiról Kazinczy a *Pályám eml.*-ben is megemlékezik: „Balogh Péter (ócsai), szolgabíróból főispánná küzdötte fel magát, később az evang. községek főinspektora, ki az 1790/91-ki országgyűlésen fényes szónoki tehetségevel lényegesen előmozdította hitsorsosai vallásszabadságát.” (345. l.) — (B. M.)

5679. Batsányi János — Kazinczynak. (Bécs, 1802. jún. 16.)

Batsányi és Kazinczy levelezéséből egyetlen egy levelet sem ismerünk eddig. Levélváltásukra bizonyítékunk a most előkerült Batsányi-levél. Válasz ez Kazinczynak 1802. máj. 29-én Batsányihoz intézett, ugyancsak ismeretlen levelére.

Az itt közölt levelet Kazinczy Gábor adta ki, de a kézirat lefolyását nem jelölte meg *Batsányi János* című tanulmányában. (Megjelent: *Új Magyar Múzeum* 1851—1852. II. évf. 438—453. l.)

Ez a Batsányi-levél különösen azért érdekes, mert maga Kazinczy látta eljegyzetekkel. A kettejük közötti kapcsolatra a levél és Kazinczy jegyzetei a legjobban rávilágítanak.

Kazinczy feljegyzései:

1. Az a szép asszony, a ki itt említettik, Illosvay Christine, akkor majór Sárosy Andrásnak, most gróf Toldy Ádámnak hitvese. Ez Batsányival egy bálban jöve össze, talán Debrecenben, hova Batsányi, Referendarius (s későbbben abauji főispán és Camerae Praeses) Semsey András úrral, Debrecen mellett Ujváros helységnek birtokosával ment vala. Kriska, vagy a mint én szerettem hívni, Tini, nagy szeretője vala a könyv-

csinálóknak, s olykor maga is fordítgatott Kotzebüei románkákat, de a melyek sajtó alá soha nem jöttek, s hallván, hogy valaki Bacsányit nevén szólítja, maga kezdé vele a szólást. B. örült a szép leánytól eredő tömjénnek. Ez szövte közötté az ismeretséget. — Tini 1803. májusban a váradi Felix bányában jöve össze velem, már ekkor Sárosynak hitvese. Beszélé, hogy ismeri Bacsányit, s kért hogy írnék neki, s kérném hogy küldené meg neki rézbe metszett képét, melyről Bacsányi vele szólott, maga ő azt asszonyi tartalékok miatt átalván.

2. Azaz fogságunkban; mert 1795. júniusban szomszéd szobában laktunk; közötté, s közötttem csak egy szoba lévén. — Fogságunk előtt bizony nem nagy barátságban éltünk.

3. Bacsányi elszabadulván Kufsteinből 1796. Bécsbe ment, s kenyeret kért. Diurnistává tétetett a bankó-háznál. Hogy szerencsését csinálhassa, felvettette magát a titkos Polizey — közé, s a levelek felbontogatása departamentjában szolgált. Midőn első levelemet vette itt kiszabadulásom után, úgy beszélé önmaga nekem a történetet 1803. Bécsben, elméne a levéllel gróf Saurauhoz, ki praesesc volt 1794. azon Commissiónak mely a Státus rabjait examinálgatta, s általadta ő Exclnak a tölem vett és általam hozzá (Bacsányihoz) német nyelven írt levelet, s elmondá hogy ő nekem rabtársam volt, s kérte a grófot, hogy ez azt olvasná meg s lássa, hogy az csak bizonyos könyvek s literaturai portékák iránt tudakozódik, Saurau megolvasta a levelet, visszaadta neki, s megdicsérte hűségért. 1803 május végével felértem Bécsbe, a Bacsányit meglátogattam leginkább a Sárosiné izenetei miatt. B. Kért, hozzá többet el ne menjek; ő vissza fogja ugyan adni visitemet, de az okosság azt kívánja, hogy egymást kerüljük. 1803—1804. egy hozzá írt levelemet felbontotta, couvert-t csinált rá, s visszaküldötte válasz nélkül; így adván tudtomra, hogy velem levelezni nem akar. 1808. octob. a Vadembernél ebédeltem. Bacsányi bejött, látott, s székem megett méne a más szobába enni, minden megszólítás nélkül. Ez a magát geheime Polizey béresévé tett Bacsányi 1806-ban udv. cancellistává neveztetett. Oly hive vala fejedelmének és kenyeret adó urának, hogy midőn Napóleon 1809. másodikkor vala Bécsben, lefordítá az ő magyarokhoz szóló proclamációját, és a franciáknak Bécsben létök alatt a Doll könyváros boltjában s másutt tartozkodás nélkül szidta azt, a kitől oly sok hűsöges testificatiói által keresett kenyeret. Megköttetvén a béke, Bacsányi látta, hogy neki nem jó Bécsben maradni, s elment. Párizsban nem szenvedhettek dölýfét, a mint ezt gróf Eszterházy József zempléni főispán beszélé nekem is, s isten tudja hová lett.

4. Én soha nem hittem azt, hogy a mostan élő emberi nemzetnek megholtam, sem az itt festegetett halhatatlanságot kevésbé lélekkel, quam necesse est probo, nem kerestem.

5. Ipsa dissimulatione famae famam augere! — Nem kereste a celebritást? sőt senki sem inkább! Ányosnak verseit, magát meg nem nevezve adta ki. Azért-e, hogy ne tudassék hogy ő adta ki, vagy hogy a coquettek szokása szerint, familiáriszá nem akarta magát tenni?

Prof. Hatvani István azt beszélé nekem halála előtt kevéssel, hogy ő a bécsi speculába felmenvén, megtudakozá Pater Hellt, az astronomust,

ha a meridianus úgy van-e vonva, mint Cassini vonta nem tudom hol, vagy egy más ismét nem tudom hol, s egy harmadik s negyedik stb. stb. s Hell álmélkodva kérdé: Et quis tu es! Melyre én (úgy mondá Hatvani) Ej! — Hell ismét akará tudni, ki ő, s Hatvani megint Éjt felele. Végre megmondá a maga nevét a celebritást nem kereső dölyfös Hatvani, s ragyogó arccal beszéllé nekem, hogy Hell mely tisztelettel fogadta így.

6. Mert féle Bacsányi, hogy az én leveleimből az ő nevét meglátják!

Kazinczy 2. jegyzetéhez kapcsolódó leírást és rajzot találunk a *Fogságom napl.*-ban (52. l.) „Junius 11. d. olta ezen szobákban így lakánk: 1. Szén Antal és —, 2—3. Szulyovszky és én, 4. Rosti János és Szentjóni Szabó László, 5. Batsányi és —, 6. Hirgeist és Szmétanovics, 8—9. Bujanovics Cornelius és Aszalay János, 10. Versegly és —, 14. Szláv György.” A felsorolás fölött van a rajz. Kazinczy a rajzon a szobákat megszámoztá.

Batsányi erre a bálra meglepetésül Hovay Krisztinának szánta *A rab és a madár* című, Kufsteinban, 1795 őszén írt versét. A bálon ezt a verset mégsem Hovay Krisztinának, hanem Kazinczynak adta. Kazinczy Batsányi leveléhez készített 3. számú jegyzete tartalmilag összefügg azzal a feljegyzéssel, amit Kazinczy csillag alatt Batsányi verséhez írt: „... a hű Batsányi a sas körmeiből elvette a kenyeret kufsteini fogsága után, s hogy a kenyérhez egyebet, s ha lehetne cifrát is kapjon, a titkos-polizei szentjei közé is felirattatá magát, s közöttök bei dem ehrlichen Departement der Erbrechung der Briefe veve szolgálatot. (1803.) Júniusban kért, hogy ötöt többé, azaz másodszor meg ne látogassam, mert ő szem alatt vagyok; s elbeszélé, hogy leveleimet melyet neki 1802. írtam, bemutatá gróf Sauraunak, elbeszélvén ennek, hogy én neki rabtársam voltam s a levélben nincs is egyéb literáriumnál. Pedig én azt neki németül írtam, feltéven, hogy levelem felbontathatik a postán.” A vers szövegét l. *Batsányi János Összes művei*. Sajtó alá rendezte KERESZTURY D.—TARNAI A. Versek. (Bp. 1953.) 38. sz. 69—72. l. az itt idézett szövegrész a vers jegyzete, 385—386. l.

Batsányi Osszián-fordításait kiadta KERESZTURY D.—TARNAI A.: *Batsányi János Összes Művei* I. Az *Osszián fordítások* a kötet III. része, (179—215. l.); a fordításhoz tartozó jegyzetben (526—565. l.) az összes külföldi és magyarországi osszián-fordítás teljes történetét, és a szövegismertetőket megkapjuk. L. még: MALLER SÁNDOR tanulmányát: *Osszián Magyarországon*, Debrecen, 1940. — (B. M.)

5680. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. (Debrecen, 1802. okt. 4.)

SZENTGYÖRGYI JÓZSEF (1765—1832): orvos, író és költő. Német egyetemeken, többek közt Jénában tanult orvostudományt. 1794-ben a bécsi kórházban végzett orvosi gyakorlatot, majd hazatérve Győrött, Nagykőrösön, 1800-tól haláláig Debrecenben működött. A nyelvújítás kérdésében ellenfele volt Kazinczynak (tőle származik a *Mondolat* első szövegezése, amely főként Barczafalvi Szabó Dávid és a túlzó nyelvújítók ellen irányult s amelyből Somogyi Gedeon a nyomtatásban is megjelenít, Kazinczyt támadó művet készített), de ő egész életében nagyra becsülte Szentgyörgyit és meghallgatta véleményét.

NÉMETH LÁSZLÓRÓL (1770—1806; a soproni ev. liceumban 1790-ben keletkezett magyar társaság egyik alapítója, 1796-tól a győri evangélikus gimnázium igazgatója), Kis JÁNOSRÓL és saját magáról Érsemlyén, 1802. szept. 12-én kelt levelében az alábbiakat írja Kazinezy Szentgyörgyinek: „Kis és Németh barátaink felől két érrendetes hírem van, ... — Némethnek. aug. 19-dikén fia lett ... — Kis Júliusnak utolsó napja oltá Nemes-Dömölki predikátor. Ez Pápához egy posta a' szombathelyi ország útban, és Ekklesiája egyike a' legjobbaknak Dunán túl, ha nem a' legjobbbbik ... Én tegnap tértem haza Szepesi és Sárosi barátimnak látogatásokból, kik 10 esztendőnk oltá nem látott tisztelőjüket úgy fogadták, mint egy égből megjelent Géníust.” (Lev. II. 532. sz.).

Kis-Mária-Cell = Celldömölk.

MURETUS, MARCUS ANTONIUS (1526—85): kiváló francia humanista. Különösen klasszikus-kiadásai (Catullus, Cicero) nevezeteseek.

Kazinezy levelének utolsó pontjára vonatkozólag ld. a fentebb idézett, Szentgyörgyi Józsefhez írott levelet (Lev. II. 532. sz.).

Szentgyörgyi tervezett műve 1803-ban jelent meg Debrecenben. Címe: *A legnevezetesebb természeti dolgok esméreti, az apróbb iskolák számára*. XIX. rézmetszettel. — (F. G.)

5681. Kazinezy — Budai Ézsaiásnak. (Érsemlyén, 1802. nov. 27.)

Budai és Kazinezy levélváltásából a most közlésre kerülő levél a legkorábbi. Váczy kiadványában Budainak Kazinezyhoz 1805. márc. 10-én írt levele a legkorábbi (Lev. III. 732. sz.), Kazinezynek Budaihoz írt levelei közül pedig az 1805. márc. 31-i az első. (Lev. III. 743. sz.).

Kazinezy 18 kötet könyvet ad ajándékba a debreceni collegium bibliothecájának. BUDAI ÉZSAIÁS (1766—1841), kinek kezéhez juttatja a könyveket, bölcsélet- és hittudor, ev. ref. superintendens. A debreceni kollégiumban előbb a költészeti osztály, majd az első éves diákok köztanítója, a történelem, a hellén és latin irodalom tanára, egyházkerületi főjegyző. Az átadott könyvek jegyzékét nem ismerjük. — (B. M.)

5682. Kazinezy — Bárczay Ferencnek. (Regmec, 1802. „vasbábák ünnepe” [dec. 13.])

A levélről hiányzik a hónap és nap dátuma. A levél keltezése a babonás Luca napja (dec. 13.) lehet, a vasbábák ünnepe; válasz az ágenstől 1802. novemberben kapott levélre.

Az ágens VITÉZ JÓZSEF († 1816) megyei udvari ügynök, Bihar megyei táblabíró és a helyvét hitvallásúak gyülekezetének bécsi ügynöke.

Regmec: Kazinezy-birtok. „Józsi, Józsiné”: Kazinezy testvére, József (1772—1855) és felesége Ragályi Mária. Regmecre várták Bárczayt egy „esküdt úrral”, kinek hivatalos jelenléte talán valami családi birtokrendezéshez volt fontos.

Kazinezy kiszabadulása óta nem volt Kemencen; itt lakott Kazinezy huga, Zsuzsanna (1768—1842) Péchy Sándor felesége. Kazinezy másik huga, Klára (szül. 1766) Kraynik József felesége volt; az utóbbiak gyermeke Teréz.

Kazinczy fogságából hazafelé utazott, amikor Tokajban 1802. aug. 10-én a szállásán testvére Klára és ennek leánya Teréz felkereste. A meg-
lepetést Kazinczy *Fogságom napl.*-ban írja le. (154. l.) L. még az itt közölt
1800. aug. 11-én keltezett levél jegyzetét.

SZLÁVY GYÖRGY bihari főszolgabíró Kazinczy rabtársa volt. „A por-
tékáját hozó hajó elsüllyedése”-ről nem találtam egykori újságokban
adatot. Szlávgy György Pozsonyban országos vásáron volt Kazinczyval.
A Pályám eml.-ben Kazinczy beszámol utazásukról (173. l.).

A Tuschli-kávéházban történt jelenetet részletesebben leírta Kazinczy
1802. febr. 14-én kelt levelében (Lev. XXIII. 5678. sz.).

A nyomtatásban megjelent családtörténetek nem ismerik Bárczay-
nak 1802-ben született gyermekét. Családtagjairól l. az 1802. febr. 14.
keltezett levelet (Lev. XXIII. 5678. sz.).

RHÉDEY LAJOS gróf (1763—1831) Bihar megyében főispáni hely-
tartó, 1802-ben Szathmár megye országgyűlési követe. Felesége Kácsándy
Terézia (1764—1804).

Gr. CSÁKY EMMÁNUEL Szepces vármegye főispánja.

Kazinczy első gyermekének Iphigeniának halála után szepcesi útjában
meglátogatta Csákyt. A Hazai Tudósítások 1806. évi 28. számában írja:
„Leányom halálán támadt bánatom elvert innen hazulról. Szepesbe szalad-
tam fel, 's gróf Csáky Emmánuelnél is mulattam, kinek hitvese Sophi-
mnek régi barátnéja. E' szerént láttam Hotkóczot, melynek tündéri fekvését
s' Anglus bujkálóját olly közönségesen csudálják.” Kazinczy *Hotkócz*, —
Ánglus-kertek című folytatásos cikkben részletesen beszámol a látogatás-
ról; az angol kertről, Hotkocz szépségeiről a *Hazai Tudósítások* 1806. évi
31—33. számában. — (B. M.).

5683. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (1802. dec. 21.)

A levél első sorai összefüggenek Kazinczynak Bárczayhoz 1802.
dec. 13-án írt levelével, melyben családi birtokrendezés ügyében egy „csküdt
úr” látogatását kérték Regmecre. (Lev. XXIII. 5682. sz.).

Comáromy György Abauji megyei alispánnak levele, melyet Kazinczy
itt említ, elveszett vagy lappang.

FÁY ÁBRAHÁMRól l. Lev. XXIII. 5678. sz. levél jegyzetét.

RADVÁNSZKY POLIXÉNA Ujházy Sámuel Sáros megyei földbirtokos
felesége volt.

PÓSA ISTVÁN alsóregmeczi prókátor.

SZULYOVSKY MENYHÉRTől 1795-ből Kazinczy írja a *Pályám eml.*-
ben: „... Zemplénnek egykor dietai követje, június 11 óta egy szobában
lakik itt Budán velem.” (166. l.) Kazinczy Kemenczére tervezett látogatását
1802. dec. 13. kelt levelében is említi (Lev. XXIII. 5682. sz.). — (B. M.)

5684. Puky Ferenc — Kazinczynak. (Dolyán, 1803. jan. 4.)

PUKY FERENC kir. tanácsos, 1792-től Nógrád megyei alispán régi
barátja volt a Kazinczy-családnak: Kazinczy édesanyjának, özv. Kazinczy
Józsefné Bossányi Zsuzsannának (1742—1812) özvegységében tanácsadója,
az árváknak gyámolítója, pártfogója. (Lev. III., 579. sz. és jegyzete.)

A fogságából szabadult Kazinczy és testvérei között 1803 elején már fcsült volt a viszony; Kazinczy valószínűleg osztozkodni kívánt a családi birtokon s ezért kereshette fel levelével Pukyt, kérve őt hogy küldje meg neki Alsóregmecnek, a Kazinczyak főfészkének felméréséről szóló bizony-ságlevelet; ugyanakkor fogságáról s a fogságban végbement hitbéli átala-kulásáról is őszinte hangulatú sorokat írhatott bizalmas atyai pártfogójának. Ehhez kapcsolódik Pukynak jelen levelében foglalt hosszadalmas vallás-erkölcsi bölcselkedése s az a jótanácsa, hogy házasodjék meg Kazinczy. Figyelemreméltó ez a levél azért is, mert ez adott alkalmat Kazinczynak arra a szép vallomásra, amely 1869-ben került a nagyközönség elé a Vasár-napi Ujságban. (Vö. Lev. II. 579. sz. levéllel és jegyzetével 507. l.) — (B. J.)

5685. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (Érsemlyén, 1803. jan. 23.)

A levél tartalma néhány rövid híradás.

Bárczay a pecsétnyomót és puskát Bécsből rendelte. Kazinczy 1802. dec. 13-án kelt, Bécsből írt levelében (Lev. XXIII. 5682. sz.) hívta fel figyelmét arra, hogy a fentieket onnan szerezze be.

RHÉDEY LAJOSNÉRŐL l. az 1802. febr. 14. kelt levelet (Lev. XXIII. 5678. sz.) Rhédey Lajosné Kácsándy Terézia 1804-ben halt meg; Csokonai mondta fölötte a búcsúztatót. Címe: *Halotti versek. Mellyeket néh. Méltgs. Kohányi Kátsándy Therézia aszszony Kis Rhédey Rhédey Lajos ur házasa-társának eltemetésekor tartatott tisztesség tételre készített és el is mondott Április 15-dik napján 1804.* Nagyváradon jelent meg. (Kiadta MÁRTON JÓZSEF: Csokonai Vitéz Mihály Poétai Munkái. Béts. 1813. IV. kötet 261—305. l.)

SZLÁVY JÁNOS (1772—1840) Szláv György testvére, mindketten Kazinczy Ferenc rabtársai voltak. Kazinczy többször megemlékezik róluk a *Pályám eml.*-ben. Szláv János 1803. jan. 15. szabadult ki; Kufsteinban és Munkácson 6 évig raboskodott.

IBRÁNYI KÁROLYNÉ KRAJNIK MÁRIA. Első férje Vékony János volt.

BERNÁTH GEDEON semlyéni birtokos; felesége Boronkay Anna. — (B. M.)

5686. Kazinczy — Széchényi Ferencnek. (Érsemlyén, 1803. jan. 24.)

Ezt a levelet nyomtatásban közölte VALJAVEC FRIGYES az ItK 1934. évi XLIV. kötete 391—392. lapján. A levélre vonatkozó ott közölt jegyzeteket itt felhasználjuk.

Kazinczy a kívánt katalógust megkapta (vö. Lev. III. 667. sz.) de nem Eggenberger által, hanem Péchy alispán adta neki át (vö. BARTFAY SZABÓ L.: A Széchényi Könyvtár első katalógusa, M Kszle 1927. 300. l.) Kazinczy a katalógusért valószínűleg személyesen mondott köszönetet. — (Cs. G. K.)

5687. gr. Széchényi Ferenc — Kazinczynak. (Pest, 1803. febr. 2.)

Kazinczy már fogsága előtt levelezésben állt SZÉCHÉNYI FERENCCEL (Lev. II. 284. sz. l.), a fogságból szabadulása után pedig úgy vélte, hogy a gróf egyike lesz azoknak az áldozatkész mágnásoknak, akik anyagi támogatásban fogják részesíteni irodalomindító, műveltségfejlesztő terveit.

Ebben az elképzelésében azonban eszalódnia kellett. Amikor 1802-ben nagy-szabású kiadvány-programjának támogatására kérte Széchényit (VÁCZY: K. és kora. 589. l.), visszautasításra talált. Széchényi félt a hörtőnből szabadtult jakubinussal kapcsolathoz lépni, annyival is inkább, mivel a maga szabadkőműves múltját is feledtetni akarta. Nem esoda, ha Kazinczynak egyidőre megrendült a gróf emberi nagyságába vetett bizalma. Széchényi — úgylátszik — sejtette ezt, mert a következő év elején, amikor a nemzetnek ajándékozott híres könyvtáráról készült katalógus függeléke és mutatója (*Catalogus Bibliothecae Hungaricae Nationalis Széchényianae tomi I. supplementum I. Posonii 1803. — Index alter . . . supplemento I. . . . Posonii 1803.*) kikerült a sajtó alól, küldött egy tiszteletpéldányt Kazinczynak is. Ennek emlékét őrzi az itt közölt levél. Nagy megtiszteltetés volt ez; külföldi uralkodókon, tudományos társaságokon, nagy hírű tudósokon kívül a hazában csak a szellemi élet legkiválóbbjai részesültek benne. Kazinczynak meg kellett engesztelődnie, különösen amikor értesült róla, hogy Usokonai Vitéz Mihálynak 100 Ft-ot is küldetett Széchényi a katalógus mellé. (Lev. III. 584. sz.) A következő évben Kazinczy már bizalmasan közli Kis Jánossal (Lev. III. 648. sz.), hogy *Szép Anikó* című kisebb prózai fordításában „complimentet” tesz Széchényinek. („... azt a tönjémt, mellyet néki gyujtok, a’ Virtusnak gyujtom . . .”). Nem sokkal később pedig — bár a levelek még nem kerültek elő — nyilván megindult a levelezés közte és Széchényi között. (Lev. III. 680. sz.) — (B. J.)

5688. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (Érsemlyén, 1803. febr. 26.)

Eddig kiadatlan levél. Vö. a Lev. XXIII. 5665. sz. levél jegyzetével. BERNÁTH GEDEON semlyéni birtokos 1803 februárjában elszöktette Kazinczyék Léni nevű szolgálóját. Erről az esetről Kazinczy egy másik levelében is megemlékszik (Lev. III. 652. sz.), ez a levél azonban Váczynál tévesen 1804-re van datálva és így a levelek sorrendjében nincs a megfelelő helyen.

A Bárczayak rokonságban állottak a Kácsándy családdal, ezért a jelen levélben említett „a’ Sógorod a’ Mélt. Kamarás Ur” nem más mint RHÉDEY LAJOS, „Theresi” pedig ennek felesége, RHÉDEY LAJOSNÉ KÁCSÁNDY TERÉZ. Velük kapcsolatosan Kazinczy följegyzett egy mende-mondát, amely szerint a férj és a szobaleány el akarták volna tenni láb alól az asszonyt. (L. Kazinczy kéziratban levő *Életrajzi adatgyűjteménye* III. k. 78. l. M. T. A. kéziratára 647. sz.) VITÉZ JÓZSEF bécsi agensről Kazinczy számos levelében tesz említést.

Rigó Sámson a neve Molière Botesinálta doktor-ának Kazinczy fordításában.

PUKY ISTVÁNNÉ iránt Kazinczy fogságából való kiszabadulása után érdeklődött (vö. *Pályám eml.* 231—232. l.). — (Cs. G. K.)

5689. Kazinczy — Bárczay Ferenchez. (Bécs, 1803. jún. 8.)

Eddig kiadatlan levél, l. a Lev. XXIII. 5665. sz. levél jegyzetét. A Bárczay-család címerét NAGY IVÁN és KEMPELEN némileg eltérően írják le, Kazinczynak e levélben erre vonatkozóan tett megjegyzései inkább az utóbbival azonosíthatók: kék paizsban koronán növekvő ifjú vörös ruhában,

nyitott nyakkal, fején fekete siphával, baljával feje fölött hétégy agancsot markol, mely jobb vállából karja helyén nő ki (Magyar nemes családok I. k. 401. l.).

Uti balesetét Kazinczy többeknek, részletesebben is, mint itt, megírta (Vö. Lev. III. 598., 599., 601. sz., valamint *Pályám eml.* 211—212. l.) A levél végén szereplő Nancsi valószínűleg Bárczay Anna, Bárczay Ferenc unokahúga.

Gyurka talán Kazinczy egyik zsellérje, Csizmár Gyurka, akiről *Széphalom és házi dolgai* c. feljegyzésében emlékszik meg (kiadta DÉKÁNI KÁLMÁN az ItK XIV. évfolyamában, a 223—231. lapokon.). Nem lehetetlen, hogy ő kísérte el 1803-ban Bécsbe, ez azonban csupán feltevés.

LANG, THOMAS (1749—1812) tiroli származású bécsi metsző, a Graveur- und Medailleurschule igazgatója, a Képzőművészeti Akadémia tagja. Sok munkája maradt fenn műgyűjteményekben. — (Cs. G. K.)

5690. Kazinczy — Bárczay Ferenchez. (Érsemlyén, 1803. júl. 18.)

Eddig kiadatlan levél, l. a Lev. XXIII. 5666. sz. levél jegyzetét. A pecsétnyomó készíttetésére és az úti balesetre nézve l. a Lev. XXIII. 5689. sz. levelet és jegyzetét.

A szóbanforgó bécsi külváros kb. 8—10 km-nyire lehetett, mert ennyire van Sebec Kassához.

Bárczay Ferencének öt gyermekük volt, akik közül az első 1799-ben, a második 1806-ban született.

Máriási Boldisár-t említi Kazinczy egy 1803. aug. 27-i levelében (Lev. III. 88. sz.), mint aki szerencsétlenül házasodott.

Pukyné-ra vonatkozólag l. a Lev. XXIII. 5688. sz. levelet és jegyzetét. — (Cs. G. K.)

5691. Lenz, Johann Georg — Kazinczynak. (Jena, 1803. szept. 29.)

LENZ, J. G. (1748—1832): bányatanácsos, a mineralógia tanára a jénai egyetemen. Ő alapította a XVIII. sz. végén a jénai mineralógiai társulatot, amelynek sok magyar tagja is volt, s amely Kazinczyt is tagjai közé választotta. Kazinczy, nem értvén a mineralógiához, méltatlannak érezte magát e tisztségre s a diplomát visszaküldte.

NAGY GÁBOR (1770—1861): híres ügyvéd, régiségbúvár. 1793-tól kezdve meleg barátság fűzte Kazinczyhoz; a Kazinczy-ház jogtanácsosa volt. Kazinczy episztolát írt hozzá s ebben értékes könyv- és kéziratgyűjteményét dicséri.

DOBSA FERENC (1768—?): korának híres orvosa. Érsemlyénben született, 1795-ben Jénába ment, itt végezte felsőbb tanulmányait. A jénai mineralógiai és latin tudós társaság tagja volt. Kazinczy Nagy Gáboron és rajta keresztül juttatta el a jénai mineralógiai társulathoz lemondó nyilatkozatát. Nagy Gábornak írt, 1804. febr.-i levelére a címzett a következőket jegyezte: „Vettem és válaszoltam Febr. 23-kán 1804; a nagyobb levelet, melybe e' volt zárva, in Orig. elküldtem Do. Dobsa Ferencz Úrnak, ugyan Febr. 23-kán, 1804.” (Lev. III. 651. sz.). — (F. G.)

5692. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (Érsemlyén, 1803. okt. 24.)

Eddig kiadatlan levél, l. a Lev. XXIII. 5666. sz. levél jegyzetét.

A levélben szereplő Susi nem más, mint KÁCSÁNDY ZSUZSANNA gr. GYULAY FERENCNÉ, akiért főleg 1786-ban, Kassára települése után égett Kazinczy (vö. VÁCZY: K. és kora. 397. l.) és e levél tanúsága szerint egykor Bárczay Ferenc is érdeklődött iránta. Később a barátság ismét helyreállt „Susi” és Kazinczy között.

A bihari megyei tisztújítás történetét Kazinczy máshol is megírta, l. Lev. III. 628. sz. A *Magyar Kurir* 1803. évi IV. féléve 29. számában megjelent tudósítást ezzel kapcsolatban minden valószínűség szerint ugyancsak Kazinczy írta (vö. Lev. III. 622. sz. lev. jegyzetével). Ebből megtudjuk, hogy a restaurációt az ún. „Szilvásy ház igen tágas palotájában” tartották.

BARANYI GÁBORRól Kazinczy azt jegyezte föl másutt, hogy tántoríthatatlan jellem volt, „mint Homér bajnokai: durva, de nagy . . .” (*Magyar Panth.* 209—212. l.).

DOMOKOS NAGY LÖRINC a *Magyar Kurir* fentemlített számában Domokos Lőrinc néven szerepel.

HALLER FERENC ebben az időben nagyváradi kanonok.

JURICKAY LÁSZLÓ (1756—1841) előbb kamarális ügyvéd, majd Bihar vm. alispánja és táblabírája.

PÉCHY IMRÉRől Kazinczy följegyzése: „szül. 1753 nov. 14-én, bihari alispán lesz 1790-ben, Rhédey Lajos mestersegei miatt távozik 1803. szept. 20-án, a palatinusi senátus tagja lesz 1803-ban, majd septemvir, vicepalatinusnak esküszik 1813. márc. 16-án.” (*Magyar Panth.* 392. l.).

RHÉDEY LAJOS (1763—1831) cs. kir. kamarás, főispáni helytartó és országgyűlési követ. Irodalomra, művészetre igen sokat áldozott. Bihar-megye főispáni helyettese, 1802-ben Szatmár megye követe a pozsonyi országgyűlésen, aranysarkantyús vitéz (ezért írja Kazinczy e levélben, hogy ő „a koles által több”). — (Cs. G. K.)

5693., 5697., 5698., 5699., 5700., 5703. John, Friedrich — Kazinczy-nak. (Wien, 1804. jan. 7., jún. 30., júl. 18., aug. 10., szept. 4., 1805. jan. 15.)

Kazinczy kiterjedt érdeklődési körében jelentős szerepet játszott a szépművészetek kodvelése. Fiatal korában ez inkább csak dilettáns rajzolgatásban és művészettörténeti adatgyűjtésben mutatkozott, később azonban figyelemreméltó kultúrává fejlődött. Irodalomszervező munkája mindinkább összefonódott a műértésre nevelés és a műpártolásra buzdítás célkitűzésével. Leveleiben, útleírásaiban, irodalmi kritikáiban nagy lelkesedéssel szolt hozzá a kínálkozó művészeti témákhoz. A művészeti érzék és a műízlés kifejlesztését kívánta szolgálni azzal is, hogy saját műveit, kiadványait, művészi illusztrációkkal ellátva bocsátotta közre.

A nemes propagandán túl Kazinczy személyes példát is mutatott a műpártolásra, mint műgyűjtő és megrendelő. Hosszú élete folyamán számos művészt — festőt, szobrászt, rézmetszőt, litográfust — foglalkoztatott idehaza is, külföldön is, többnyire saját portréjának elkészítésével. Fog-ságából való szabadulása után első arcképét 1803-ban csináltatta V. G. KININGER (1767—1851) bécsi grafikussal. A következő évben ennek a

Kininger-féle tusrajznak alapján egy újabb arcképet rendelt FRIEDRICH JOHN (1769—1843) bécsi rézmetszőnél. John poroszországi származású művész volt, mesterségét Londonban tanulta, s tudását a bécsi képzőművészeti akadémián tökéletesítette. Bécsben a pontozó modorban dolgozó rézmetszésnek egyik úttörője és elismert képviselője volt. A századfordulón az osztrák mágánok és írók elhalmozták rendeléseikkel. Magyarországon Kazinczy volt első megrendelője. John műveit Kazinczy valószínűleg 1803 nyarán tett bécsi útja alkalmával ismerte meg. Megrendelő levelében a mesternek két munkáját — Kosciuszko Tadeus lengyel szabadsághős (1746—1817) és Alxinger Johann Baptist osztrák költő (1755—1758) portróját — jelölte meg formai mintául saját képmásához. Több mint egy évig tartott, amíg a Bécs és Érsemlyén között lebonyolódó nehézkes levélváltások után elkészült és Kazinczy kezébe került a rézmetszésű arckép. Az idevágó korrespondenciából hat John-levél maradt ránk, érdekes dokumentációul a metszet mellé, amely Kis Jánosnak Kazinczy menyegzőjére írt s 1805-ben kinyomtatott kétnyelvű (magyar és német) költői levelében került először közzétételre. (*Kazinczy Ferencnek öszvekelésére Szendrei gróf Török Sophia-Antoniával Nagy-Kázmért, Zemplény várm. Novemb. XI.-dikén, MDCCCIII. Barátja Kis János. Bécs 1805.*) — Vö. Rózsa G.: Friedrich John und die Schriftsteller der Aufklärung in Ungarn. Bp. 1956. Klny. az Acta Historiae Artium-ból. — Rózsa György: Kazinczy Ferenc a művészetben. Művészettörténeti Értesítő VI. 1957. 174—190. l.) — (B. J.)

5694. Kazinczy — Bárczay Ferenchez. (1804. febr. 25.)

Eddig kiadatlan levél, l. a Lev. XXIII. 5666. sz. levél jegyzetét. A bihari restaurációra és Gyulayné Kácsándy Zsuzsannára vonatkozóan l. a Lev. XXIII. 5692. sz. levél jegyzetét. Betegségét említi egy gr. Török Zsuzsannához intézett levelében is; „das schreckliche Gallenfieber, das mich so geschwächt hat . . .” (l. Lev. III. 634. sz.).

Mándi Márton József *Levélkönyvének* olyan példánya vagy kiadása nem volt a kezemben, amelyben Rhédey Lajos képe benne lett volna, mint ahogyan Kazinczy ebben a levelében említi.

A Susi ura: gr. Gyulay Ferenc.

A Sztella-fordítással kapcsolatosan Kazinczy maga a következő magyarázatot adja egy másik, Kis Jánoshoz Nagyváradról 1794. márc. 4-én intézett levelében (l. Lev. II. 436. sz.): „Sztellám Abaújházi szolgabíró Bárczay Ferenc Urnak van dedikálva. Ez a' szegény barátom éppen úgy járt, mint Sztellában Cecilia. Ceciliát szerette Fernandó, de az állhatatlan Fernandó Ceciliát elhagyá és Sztellát kezdé szeretni. Azonban szerette Ceciliát is, Sztellát is. Ez vala az én szegény Barátom sorsa. Jenny ötet is szerette, de mást is! Ezt senki sem fogja érteni, csak Jenny, az én Ferim és én.” A jelen levélben közölt négysoros vers címe a K. költeményei I. k. 285. lapján: *A Jenny barátjának és az enyémnek*. Vö. még a Lev. XXIII. 5675. sz. levéllel.

A „hires festő”, aki Kazinczyt előző évben, tehát 1803-ban Bécsben lefestette: KININGER, VINCENZ GEORG (1767—1851), akvarell- és miniatura-festő, rézmetsző.

A PIKA GÁSPÁRra vonatkozókat Kazinczy Pandektáiban is följegyezte (Lev. IV. 621–622. sz. l.). Innen azt is megtudjuk, hogy a szóbanforgó eset kb. harminc évvel korábban történt. Aktualitást talán az adott neki, amiről egy későbbi levélből értesülünk: ugyanis Bek Pál, aki Bárczay Annát (l. Lev. XXIII. 5695. sz. levél jegyzetét) vette nőül, a házasságkötés előtt kálvinistává lett.

A Pika Gáspár vallásváltoztatásáról szóló történet theologiai vonatkozásainak magyarázatát Súlyom Jenő ny. ev. theol. tanár szíves felvilágosítása alapján közöljük:

„Tulkaim, madaraim leölettek”: idézet Máté evang. 22. rész 4. versből, a királyi menyegzőről szóló példázatból. Az idézet Kazinczynál valószínűleg sommásan utal az úrvacsorai szertartásra. Ma is van olyan evangélikus úrvacsorai rend, amelyben a lelkész a kiosztáskor így hívja a kommunikálókat: Jertek, ime minden kész. — „Sub, supra, cum”: az evangélikus tanítás szerint a Krisztus in pane, cum pane, sub pane stb. van jelen az úrvacsorában. A többszörös praepositio-ból a felekezeti vitában gúny lett és Kazinczynál is gúnyos értelemben szerepelnek a praepositio-k, sőt köztük egy olyan is (supra), amely az evangélikus hitvallási imatokban nem is szerepel. — (Cs. G. K.)

5695. Verseghy Ferenc — Kazinczynak. (Buda, 1804. ápr. 9.)

VERSEGHY FERENC (1757–1822): pálos szerzetes, majd világi pap, író, költő és nyelvész. A Martinovics-mozgalomban való részvétele miatt Kazinczyval együtt ítélték halálra, majd fogság-büntetésre. A nyelvfejlesztés ügyében Révai Miklóssal szemben — aki a nyelvtörténet döntő szerepét hangsúlyozta — az élő nyelv mellett foglalt állást s az -ik-es igeragozás és a j-hangú ragok ellensége volt. A küzdelemben Kazinczy Révai oldalára állt s velük szemben Verseghy alul maradt, noha a népnyelvre vonatkozó számos észrevétele úttörő jelentőségű volt.

Kazinczynak a levél elején említett válasza ismeretlen. Verseghy levele, amelyre ezt az ismeretlen választ küldte, Budán, 1803. nov. 29-én kelt és Kazinczy (a levélre írott megjegyzése szerint) 1804. jan. 6-án vette Érsemlyénben (Lev. XXII. 5444. <631/b.> sz.).

MAKK DOMOKOS: pálosrendi szerzetes, az esztergomi prímás mérnöke és matematikusa. Verseghy 1803. nov. 29-i, előbb említett levelében írja, hogy fogsága idején anyjától fondorlattal kicsalta pénzét, eladta az ő házi eszközeit és könyvtárát s hazatérése után csak peres úton tudta visszaszerezni tőle vagyonuk egy részét. — Kazinczy „Makkjai”: célzás a szabadulása után családjával, főként József öccsével történt súrlódásaira és összeütközéseire. (Ld. Váczy: K. és kora XII. fejezetének erre vonatkozó részeit.)

KIS ISTVÁN budai és pesti könyvtáros elvállalta Verseghy munkáinak kiadását. Verseghy 1803. nov. 29-i levelében kérte Kazinczyt, hogy sürgesse nála a kiadás ügyét. Kazinczy ismeretlen válaszában biztathatta Verseghyt, hogy képét is közölje a művek előtt. E biztatásra válaszol a levél második bekezdésében. (Verseghy Kis Istvánnak átadott műveire és megjelenésükre vonatkozólag ld. Lev. XXII. 5444. <631/b.> sz. levelet és jegyzetét.) — Kazinczy 1801. jún. 28-án szabadult fogságából, Verseghy

1803

pedig csak 1804. aug. 27-én. Így közölhette vele a Kazinczy távozása után kiengedett Landerer Mihály, Tánicsics Ignác és Szén Antal rabtársaik szabadulásának napját.

Versseghy műve, *A tiszta magyarság, avagy a csinos magyar beszédre és helyes írásra vezérlő értekezések...*, 1805-ben jelent meg Pesten.

Versseghy kiszabadulása után gr. Szapári János nádori főudvarmester leányainak volt a nevelője, s 1806 végén ő ajánlotta József nádor magyar nyelvgyakorló mesterének. — (F. G.)

5696. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (1804. ápr. 21.)

Eddig kiadatlan levél, l. a Lev. XXIII. 5666. sz. levél jegyzetét. A levélben említett conscriptio-ra nézve Kazinczy gr. Teleki Sámuelnek a következőket írja: „Assessor Baranyi József Ur' társaságában a' Sárréti Járás' egyik szakának Conscriptiójára rendeltetvén, Májusnak első napján hozzá fogtunk a' munkához, 's Bagost, Debreczenhez két mértföldnyire, 's Monostorpályit elvégeztük” (Lev. XXII. 5449. sz.). Ugyanerről a *Pályám eml.*-ben is szó van, a 228. lapon: „Az ország gyűlése végeztése szerint minden vármegye téteté a népesség conscriptióját, s Bihar a maga táblabírái közül engemet is kiküldé, mellém adván Baranyi József urat azon tájra, mely Debreczen és Várad között fekszik.”

A Stella fordításával kapcsolatban l. a Lev. XXIII. 5694. sz. levél jegyzetét. BEK (BECK) PÁL es. és kir. kamarás és kir. tanácsosról Kazinczy a következőket jegyezte föl: „Beck Pál consil. elveszi Bárczay Nánit, Miklós és Szénásy Zsuzsa leányát, 1804. aug. 25-én.” (*Magyar Panth.* 372. l.) Ezzel kapcsolatban is vö. még a Lev. XXIII. 5694. sz. levél jegyzetét.

RHÉDEY LAJOSNÉ Kácsándy Teréz temetése ápr. 15-én volt Nagyváradon, rá a halotti verseket Csokonai Vitéz Mihály írta és ő maga olvasta is fel. Itt fázott meg, hazatérése után egyre rosszabbul lett és 1805. jan. 28-án meghalt.

A levélben szereplő nevek közül: Polyxén: Ujházy Samuné Radvánszky Polyxéna; Süsic: Gyulai Ferencné Kácsándy Zsuzsanna; Theresi: Rhédey Lajosné Kácsándy Teréz; Th(eréz): Szerencsy Józsefné Radvánszky Teréz. — (Cs. G. K.)

5697., 5698., 5699. és 5700. John, Friedrich — Kazinczynak. (Wien, 1804. jún. 30., júl. 18., aug. 10., szept. 4.)

L. a Lev. XXIII. 5693. sz. levél jegyzetét.

5701. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (Érsemlyén, 1804. szept. 7.)

Eddig kiadatlan levél, l. a Lev. XXIII. 5666. sz. levél jegyzetét. Kazinczy több levelében is leírta leánykérése történetét (vö. Lev. III. 691., 692., 697. sz.). Házassága előzményei visszanyúlnak egészen fogásából való kiszabadulásáig. Amennyire igyekezett ugyanis Kazinczyt családja és szűkebb baráti köre a fogságból kiszabadítani, éppen olyan mértékben tapasztalnia kellett hazatérése után ugyanezek részéről a lelkesedés csökkenését. Fiatalabb öccsei ugyanis, akik távollétében a család anyagi ügyeit gondozták, nem vették szívesen, hogy a már egymás között

felosztott vagyonból ő is részt kért, már csak azért sem, mert alapján véve rossz néven vették neki, hogy olyan ügybe keveredett, ami a családra nézve is súlyos következményekkel járt. A barátok és ismerősök egy része pedig szintén — nyíltan vagy udvarias formák mögött — visszahúzódott a „büntönviselt” emberrel való érintkezéstől. Testvérei és anyja egyre inkább gyámkodni akartak fölette, mikor látták, hogy továbbra is az oly veszélyesnek bizonyult irodalommal foglalkozik, és minden irányú lépését gyanakodva figyelték. Egyik betegsége után egy fiatal, Maris nevű szobalány került a közelébe, akiről azt hitte a család, hogy Kazinczy feleségül akarja venni. A családi viszály ezen a ponton odáig fajult, hogy Kazinczy minden alkalmat keresett, csak hogy távol lehessen otthonról. Egyetlen kiút volt számára ekkor egy olyan házasság, amelyről nyilvánvaló, hogy nem rábeszélésre, hanem saját akaratából állt rá. Gr. Török József, Kazinczy egykori főnöke, aki családjával a közeli Kázmérban lakott, azok közé tartozott, akik Kazinczyt mindég, fogsága után is nagyrabecsülte és szívesen látta. Két leánya közül az idősebbre, Sophie-ra esett Kazinczy választása.

A Kazinczy házassága körüli bonyodalmakra anyjával és testvéreivel való viszályára nézve a részleteket l.: 1. Széphalom és házi dolgai. Kazinczy feljegyzései, közli DÉKÁNI KÁLMÁN az ItK 1904. évi XIV. k. 223—231. lapjain; 2. Kazinczy Ferenc följegyzései. Közli DÉKÁNI KÁLMÁN az ItK 1902. évi XII. k. 191—266., 336—350., és 493—502. lapjain; 3. Kazinczy Ferenc Diáriuma. Közli DÉKÁNI KÁLMÁN az ItK 1905. évi XV. k. 193—206., 327—346. lapjain.

Ruszkán Klári: Kazinczy Klára, Krajnyik Józsefné, Ferenc testvére. Susic: gr. Török Zsuzsanna, Sophie huga. — (Cs. G. K.)

5702. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Kázmér, 1805. jan. 5.)

Kazinczy újdonsült házasember, alig két hónapos férj volt e levél keltének idején. Még apósa házában lakott Nagykázmérban s innen járt feleségével tisztelgő látogatásokra a Zemplén megyei Kazinczy-rokonsághoz. Erre utalnak a levél harmadik bekezdésében foglaltak. Beretón, Körtvélyesen, Pazdicsón és Lazonban az ifjú pár Kazinczynak nemrég elhunyt nagybátyja, KAZINCZY ANDRÁS (1738—1804) családjánál és atyafiságánál vizitelt.

Kazinczy másik nagybátyja, KAZINCZY PÉTER (szül. 1747) is Zemplénben lakott; birtokai és kúriái Báriban, Lasztócon és Szöllőskén voltak. Kazinczy Péter alispánságot is viselt, tekintélyes és vagyonos megyei úr volt, aki úgy látszik segítséget nyújtott Kazinczy sógorának, ifj. gr. Török Józsefnek (1777—1830) megyei szolgálatba lépéséhez. Idevág a levél első bekezdése. A többször említett gróf: Kazinczy apósa, a grófné: anyósa, Pepi pedig a sógor, ifj. Török József.

A záradékban említett néne Kazinczy Péterné Ragályi Terézia, a hug leányuk Kazinczy Zsófia. — (B. J.)

5703. John, Friedrich — Kazinczynak. (Wien, 1805. jan. 15.)

L. a Lev. XXIII. 5693. sz. levél jegyzetét.

5704. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (Érsemlyén, 1805. márc. 15.)

Eddig kiadatlan levél. L. a Lev. XXIII. 5666. sz. levél jegyzetét. Felesége betegségéről l. Kazinczy levelét Szentgyörgyi Józsefhez, Lev. III. 730. sz. 1.) (Cs. G. K.)

5705. Juhász János — Kazinczynak. (Pest, 1805. márc. 20.)

JUHÁSZ JÁNOS: premontrei szerzetes, majd világi pap. Résztvett a Martinovics-mozgalomban s Kazinczyék rabtársa volt. Juhász János — Kazinczynak, Pest, 1816. dec. 12-i levélre Kazinczy az alábbi sorokat jegyezte: „Juhász János Pesten a' Rochusz Kápolnájánál, az az a' Városi Ispótálynál, Plebánus, egykor Praemonstratensis, tovább Világi-Pap. Velem fogoly.” (Lev. XIV. 339. sz.).

Kazinczy levele, amelyben Juhászt arra kérte, hogy Virág Benedekről írjon, ismeretlen. Másokhoz írt leveleiben sincs nyoma e kérésének.

HORVÁTH KOTSI = Horváth József (Kocsi): jeles színész, aki kolozsvári diákkorában lépett a színészi pályára, szerte az országban több társulatnak tagja volt, s később színigazgató lett. Több színművet írt és fordított. 1830-ban halt meg Kolozsvárt. — (F. G.)

5706. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (Érsemlyén, 1805. márc. 30.)

Eddig kiadatlan levél. L. a Lev. XXIII. 5666. sz. levél jegyzetét.

A Kazinczy házassága körüli családi bonyodalmakra nézve l. a Lev. XXIII. 5701. sz. levél jegyzetét és az ott közölt irodalmat. Kétségkívül a Kazinczy kiszabadulását követő években állandósult családi viszály volt az oka annak a gutaütésnek, amely Kazinczyt a conscriptio alkalmával 1804. jul. 25-én este Konyáron érte.

RAGÁLYI MÁRIA Kazinczy Józsefnek, Ferenc öccsének felesége volt. — (Cs. G. K.).

5707. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (1805. aug. 8.)

Eddig kiadatlan levél. Vö. a Lev. XXIII 5666. sz. levél jegyzetével. — (Cs. G. K.)

5708. Fabich József — Kazinczynak. (Győr, 1805. aug. 19.)

FABICH JÓZSEF (1753—1809): a győri gimnázium, majd papnevelő tanára, műfordító. Lelkes, felvilágosult szellemű hazafiságával nagy hatást tett tanítványaira. Előadásait magyar nyelven tartotta. Meleg barátság fűzte Révai Miklóshoz, Rájni Józsefhez és Kazinczyhoz, velük együtt munkálkodott a magyar nyelv fejlesztésén. A misemondást is magyarra akarta tenni. Számos új szóalkotásából kevés vált közkeletűvé. Révai Miklóssal egy időben sürgette a magyar tudományos akadémia felállítását. Révai 1791-i akadémia névsorában a tudós társaság tagjai közt Fabich is szerepelt. Eredeti művei alkalmi költemények. Irodalmi jelentőségét műfordításai adják. Ő ültette át elsőnek magyarra a görög irodalom igen sok jeles klasszikus alkotását. Fordításai nyersek, darabosak, költőietlenek: tehetsége nem állt arányban buzgalmával. A görög lírikusok közül lefordította a teljes Pindarust s más kilenc lírai költő némely darabjait. (Meg-

jelentek Győrben, 1804-ben *Vas vármegyei községi Fábchich József az magyar föl állítandó tudós társaságnak az XI. szám alatti tagjától magyarra fordítottat P[indarus] Alceus Zájfo Stezikorus Ibikus Anakreon Bakkilides Szimonides Alkmán Arkilokus* címmel.) Lefordította Aischylos, Sophokles és Euripides összes drámáit; e fordításai kéziratban maradtak reánk.

Kazinczy *Magyar régiségek és ritkaságok* c. műve (ebben adta közre Sylvester János *Grammatikáját* is) megjelenése előtt hirdetést tett közzé a *Magyar Kurir* 1805. jul. 19-i (II. 6.) számában. Itt olvasta Fabchich Kazinczy címét, felkereste levelével s ezzel hosszú ideig tartó, gyakori és bizalmas levelezés kezdődött közöttük. Megjelent már ekkor Fabchich Pindarus, lefordította a teljes Aischylost és Sophoklest s éppen Euripidesén dolgozott. E kötetben közölt 16 levelében pontosan tájékoztatja Kazinczyt munkája haladásáról, többször kér tőle tanácsot és segítséget, beszámol győri barátai (Révai, Rájnis stb.) sorsáról, tevékenységéről. Levelének igen sok apró részlete és utalása homályos előttünk, mert ezideig Kazinczy válaszaiból egyet sem ismerünk. — Fabchich leveleinek ortográfiája a szokásos korabeli helyesírási következetlenségeken túlmenően rendszertelen, sokszor egészen zavaros. Az interpunkcióra és az ékezésre nem ügyel, igen sokszor használ pontot vessző, ill. rövid ékezetet hosszú helyett és megfordítva. Nagyon gyakori nála a mondatkezdés kisbetűvel, míg máskor teljesen indokolatlanul nagy szókezdő betűket használ a mondat belsejében közzavak elején is. A magyar, latin és német szavakat, mondatokat, szövegrészeket egy levélen, levélfejezeten, sőt mondaton belül is összekeverve alkalmazza, sokszor az érthetatlenség határáig. A magyar zs helyett igen gyakran találjuk nála a szláv ž-t (pl. Fabchich Józef), stb., stb. (A Lev. XXII.-ben Fabchichnak két levelét közölte Harsányi István 5643 (829/a). és 5644 (874/a) sz. alatt.) — (F. G.).

5709. Fabchich József — Kazinczynak. (1806. márc. 1.)

Fabchich Euripides fordításai közül a két Iphigeniát Kazinczy első gyermekének Iphigeniának akarta ajánlani. 1805. okt. 20-i levelében írja Kazinczynak: „...valamint mind ketten igen sajnálottuk az őszi hideg lelésnek látogatását, úgy meg örvendettünk Ifigenia kis Asszonykájának Születésén: én azt mondom Rájnis bátyáknak, hogy Euripides, mind két Ifigeniámmal in Aulide, et Tauris meg ajándékozom az drága kis Asszonyt, ambas ei inscribendo, dedicando more in Pindaro meo usitato, helyben hagyva gondolatomat, reménylem Tek. Ur is jó szívvel fogadja barátságos szándékomat.” (Lev. XXII. 5643. <829/a.> sz.)

Fabchichnak a prozódiaival s a verselés elméletével foglalkozó munkái kéziratban maradtak ránk: *Versiones poetarum graecorum, Supplementum prosodiae Graecae*.

PAINTNER ANTAL MIHÁLY (1753—1826): jezsuita, majd a rend feloszlatása után világi pap. Egy időben győri kanonok volt, majd nagyprépost s a győri kerület középiskoláinak főigazgatója. A jenai mineralógiai társaság tagjává választotta. Jó barátja volt Révai Miklósnak, anyagilag is segítette őt.

MÁR PÉTER (1770—1823): győri református lelkész, Fabchich barátja.

Kazinczy Fabchich elhunytá után tőle kért és kapott adatokat Fabchich életéről és egyéniségéről. (I. Lev. VII. 1716. sz.).

NAGY JÁNOS: Győr megye szolgabírája. Lefordította Vergilius *Aeneis*-ét, Horatius *Szatiráit*; verseket és tanulmányokat írt. Megjelent munkája: *Magyar Virgilius az az Virgilius Aenédásnak némelly darabjai, melyek deák eredeti versekből ugyan annyi számú és lábú magyar versekbe foglaltattak.* Győr, 1806.

A levélre vonatkozólag l. még Fabchich 1805. aug. 19-i (Lev. XXIII. 5708. sz.) levelének jegyzeteit. — (F. G.)

5710. Budai Ézsaiás — Kazinczynak. (Debrecen, 1806. márc. 5.)

BUDAI ÉZSAIÁS (1766—1841): bölcselet- és hittudós, a magyar klasszika filológia egyik jeles kezdeményezője. 1794-től a debreceni református kollégiumban a történelem, a görög és latin nyelv, 1808-tól pedig a hittudomány tanára volt.

A levél előzménye Kazinczy — Nagy Gábornak írott, 1806. febr. 15-i levelében: „29. Jan. érkeztek a' Bavariai könyvek. Sok jó van között. Azolta megszakadás nélkül írom a' Catalogust. . . Két ládát már leszegeztem, és az úgy fog állani mind addig, míg vevője akad. — Most a' 3dikba vetem melléjek a' magam hasonló tárgyú könyveit.

Ha kész lesz a' Catalogus, beküldöm bekötni. Akkor meglátja az Ur. — Már egynéhány helyre írtam felé. Fazekas Esperest Ur itt lévén, nézett holmit, 's kért, hogy Budai Esaiás Urnak küldjem a' Catalogust. Azt fogom is. Az és Szombathy Ur Patakon lássák 's ha negvételik, örülni fogok, hogy oda esik, és nem oly helyre, a' hol holmit elzárva tartanának.” (Lev. IV. 877. sz.).

A könyvgyűjteményt, amelyet Kazinczynak anyagi szükségből kellett cladnia, végül is a sárospataki református egyház vette meg kétezer forintért. — (F. G.)

5711. Fabchich József — Kazinczynak. (Győr, 1806. márc. 10.)

TUMPACHER JÓZSEF (1765—1821): teológiai doktor. Győri kanonok, 1804-től a pesti egyetemen a teológia tanára. Fabchich Győrben közeli kapcsolatban volt vele, Pesten nála tétette le Kazinczynak szánt küldeményeit.

RAJNIS JÓZSEF mint győri hitszónok ismerkedett meg Fabchich-csal, kihez utóbb meglehetősen baráti szálak fűzték. A levélben említett s megjelent művei: *A magyar Helikonra vezérlő kalauz, azaz a magyar versszerzésnek példái és regulái.* Pozsony, 1781.; *Vergilius Eklogái.* 1789. (1814-ben: *Vergilius Georgikonja.*)

PÉTERI TAKÁTS JÓZSEF (1767—1821): író. Győri diákkorában Fabchich volt a tanára, ő buzdította a magyar nyelv és irodalom művelésére. Gr. Festetics György támogatásával 1798-ban *Magyar Minerva* c. könyvkiadó vállalatot létesített és — bár a gróf a II. kötet után megvonta tőle segítségét — sokat fáradozott a magyar írók munkáinak kiadásáért.

MÜLLER KÁROLY (1787—1857): győri kanonok, prépost és főesperes.

(L. még Fabchich 1808. aug. 19-i (Lev. XXIII. 5708. sz.) levelének jegyzeteit.) — (F. G.)

5712. Fabchich József — Kazinczynak. (1806. máj. 23.)

Kazinczy három levele, amelyre Fabchich itt válaszol, ismeretlen. RÁJNIS JÓZSEF Vergilius-fordítása (*Vergilius Georgikonja*) 1814-ben jelent meg.

DÖME KÁROLY (1768—1845): pozsonyi kanonok, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja. Kazinczy biztatására kezdett verseket írni, de ezeknél irodalomtörténetileg jelentősebbek Metastasio-fordításai.

A barbarusok (Fabchich a németeket nevezi így) földjéről jött antikvitásokról 1806. febr. 15-én írja Kazinczy Nagy Gábornak: „29. Jan. el-érkeztek a' Bavariai könyvek. Sok jó van köztte.” (Lev. IV. 877. sz.).

BUCZY EMIL (1782—1839): piarista tanár, gyulafehérvári kanonok, a Magyar Tudományos Akadémia lev. tagja. Kazinczy híve volt. Epigrammái, egyéb verses művei és esztétikai dolgozatai jelentek meg az Erdélyi Múzeumban (egyik alapítója volt) és a Felsőmagyarországi Minervában.

SÁNDOR ISTVÁN (1750—1815): bibliográfus. *Magyar Könyvesház* (Győr, 1803) c. műve az első magyar bibliográfia. Kazinczy első művének 2. kiad.-ról szóló adata téves.

SOMOGYI PRELÁTUS = Somogyi Lipót (1748—1822): 1790—94-ig győri kanonok volt, 1794-ben a budavári Boldogasszony egyház prépostja, 1806-ban szombathelyi püspök lett.

Kazinczy *Magyar régiségek és ritkaságok* (Pest, 1808.) c. művében cáfolja a krakkói ortográfiát. Itt adta ki Sylvester János első ízben Krakkóban megjelent grammatikáját.

TSÉRTSI = Csécsi (Tsétsi) János (1650—1708): a sárospataki főiskola tanára és igazgatója. A magyar kiejtéssel és helyesírással foglalkozó munkája: *Observationes orthographico-grammaticae de recte hungarice scribendi et loquendi ratione*. Lőcse, 1708. és Szeben, 1767.

PÁPAI PÁRIZ FERENC (1649—1716): jeles orvos, tudós polihisztor. Híres szótára másfél századon át használatban volt: *Dictionarium Latino-Hungaricum*, Lőcse, 1708. — Hozzácsatolva: *Dictionarium Hungarico-Latinum*.

FEKETE = Galánthai Fekete János (1740—1803): felvilágosult, szabados szellemű főúr. Voltairet rajongásig tisztelte. Amikor *Mes Rapsodies* c. két kötet francia versét tokaji bor kíséretében elküldte neki, Voltaire köszönőlevelében azt válaszolta, hogy verseinél jobb a bora. — KIS JÁNOS Wieland (Muzarion)-fordításában a rímeket franciás ún. nőrímekre változtatta át.

VITÉZ IMRE (?—1806): Kazinczyval iskolafelügyelő korában, 1789-től együtt szolgált a kassai kerületben, mint „subalternusa”. Állását vele együtt veszítette el. Dayka Gáborhoz meleg barátság fűzte. Együtt nevelkedtek s együtt kezdték írói pályájukat is. Kazinczyval mindketten a kassai Magyar Múzeum révén ismerkedtek meg. Vitéz később Győrben lett inspektor; itt halt meg 1806-ban. (L. még a Lev. XXIII. 5663. sz. levél jegyzetét.)

Halála után Kazinczy Fabchichon keresztül igyekezett megszerezni özvegyétől Daykára vonatkozó írásait, a birtokában levő Dayka leveleket, verseket és Vitéz saját munkáit. Dayka költeményeit, életrajzával együtt 1813-ban adta ki *Poetai berkével* együtt.

(L. még Fabchich 1805. aug. 19-i (Lev. XXIII. 5708. sz.) levelének jegyzetét.) — (F. G.)

5713. Fabchich József — Kazinczynak. (1806. jún. 18.)

A levélben említett Kazinczy művek: *Hivatalba vezető beszéd*... (Kassa, 1789., u. ez németül: Kassa, 1789.) — *Sztella*, Goethe után. Pozsony, 1794.; s vele együtt: *A vak Lantos*, Veit Weber után.

(L. még Fabchich 1805. aug. 19-i (Lev. XXIII. 5708. sz.) levelének jegyzetét.) — (F. G.)

5714. Fabchich József — Kazinczynak. (Győr, 1806. júl. 2.)

VITÉZ IMRÉRE vonatkozólag l. Fabchich 1806. máj. 23-i (Lev. XXIII. 5712. sz.) levelének jegyzetét.

Fabchich nyomtatott hirdetése: *Tudósítás Pindarus Anakreon munkájának fordítása iránt*. Győr, 1803.

Kazinczy Hamlet-fordítása 1790-ben jelent meg Kassán: *Kazinczy Ferencz Külföldi Játészó-Színjének első darabja Hamlet*, Shakespeare és Schröder után.

A második újságot, a *Hazai Tudósításokat* Kultsár István indította meg Pesten, 1806. júl. 2-án. Hetenként kétszer jelent meg. (A másik magyar hírlap az 1786-tól Bécsben megjelenő *Magyar Kurír* volt.)

(L. még Fabchich 1805. aug. 19-i (Lev. XXIII. 5708. sz.) levelének jegyzetét.) — (F. G.)

5715. Fabchich József — Kazinczynak. (1806. aug. 1.)

HOLLÓSI: Hollósi Mihály győri prépost és apátkanonok, Győr megyei táblabíró. Fabchich *Hollosty Mihály győri nagy préposthoz* (1806.) c. költeménye kéziratban maradt fenn.

L. még Fabchich 1805. aug. 19-i (Lev. XXIII. 5708. sz.) levelét. — (F. G.).

5717. Fabchich József — Kazinczynak. (1806. szept. 2.)

Válasz Kazinczy 1806. júl. 9-i, ismeretlen levelére.

Kultsár István újságja, a *Hazai Tudósítások* 1806. júl. 2-án indult.

HONEGGER: Honegger Lőrinc (1782—?) teológiai doktor, győri kanonok. A győri licumban nyerte el a doktori címet és a tanári oklevelet. 1827-ben lett győri kanonok.

ROTTER: Rotter József a győri püspöki templom káplánja, később plébános.

Kazinczy Cserey Farkas ösztönzésére országos gyűjtést hirdetett az elhunyt Csokonainak állítandó síremlékre. Felhívását a *Hazai Tudó-*

sítások 1806. évi 14. sz.-ban tette közzé (*Csokonainak sírköve*). A segély-összegek összegyűjtésére az ország minden részében felkért valakit, Győrött Fabchich Józsefet (I. Kazinczy—Kultsár Istvánnak. 1806. júl. 30. Lev. IV. 963. sz.). A javasolt sírfelirat miatt (Árkádiában éltem én is) robbant ki a debreceni írók és Kazinczy közt az ún. *Árkádiai-per* (I. még a Kis Imre—Kazinczynak, 1807. dec. 16-i levél jegyzetét e kötetben: Lev. XXIII. 5733. sz.) — Fabchich levelében értesíti Kazinczyt a nála összegyűlt összegekről.

BALOG = Balog Sándor (1743 körül—1810): jezsuita, majd a rend feloszlata után világi pap; győri kanonok, a püspöki liecum aligazgatója. ESZTERHÁZY KÁROLY (1725—99): egri püspök.

DOZLERN = Doslern Miklós Ödön (1758—1839): beneés pap. 1802-től 1807-ig Sopronban volt gimnáziumi tanár.

Révai Miklós Verseghy ellen írott két vitairata: *Verseghy Ferencnek tisztasággal kérkedő tisztátalan magyarsága*. Pest, 1805. (Világosvári Miklósfő János néven adta ki.) és *Verseghy Ferencnek megcsalatozott illetlen mocskolódásai a tiszta magyarságban*. Pest, 1806. (Fényfalvi Kardos Adorján néven jelent meg.).

„Az virtiről semmit se hallok” kitétel Baróti Szabó Dávidra vonatkozik, aki miután 1799-ben nyugalomba ment a Komárom m.-i Vírten élt egy volt tanítványa, Pyber Benedek házában.

Az IZSAI DÖME PLÉBÁNOS: Döme Károly.

Fabchich levelének aláírása: Dajfántfi. Ezzel a névvel jelöli magát 1807. jan. 20-i levelében (Lev. XXIII. 5720. sz.) is, ahol felsorolja a Csokonai sírkövére összegyűlt adományokat. — (F. G.)

5718. Fabchich József — Kazinczynak. (1806. nov. 5.)

Kazinczy levele, melyben Fabchichot első gyermekének, Iphigeniának elhunytáról értesíti, ismeretlen. A kislány 1806. aug. 18-án halt meg s ugyanezen a napon fejezte be Fabchich Euripides Iphigeniájának fordítását, amelyet a leánykának szándékozott ajánlani. Emlékezetére készített versét e levelével egy időben Kultsárnak is elküldte. A költemény a Házai Tudósításokban a következő bevezetéssel jelent meg: „Fabchich József, az Pindarusnak fordítója... elvégezte Eskilust, Szofoklest, Euripidesnek Hekubáját, Oresztosét, Feniszzáit, Medeáját, Hippolitust, Aulisi és Bordaesi Ifigyenit, ez két utolsót Tek. *Széphalmi Kazinczy Ferencz* Úrnak és Nagys. Gróf Török Sónia Antónia Asszonyának kedves letele Párjának első szülött Ifigyenia Kis Asszonyának ajánlotta, ki 1805. Szűz havának 8-dikán született és 1806. ugyan Szűz havának 18-dikán az fogkeelésben meghalt. Az Csecsemőnek emlékezetére, Tek. Nagys. Szüleinek vigasztalására az következő verseket írja:”

PÉCHY IMRE (1753—1841): alnádor, a hétszemélyes tábla bírása, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagja. Munkája: *A magyar nyelvről a polgári és peres dolgok folytatásában. De usu linguae hungaricae in publicis negotiis*. Pest, 1806. (Név nélkül jelent meg, magyar és latin szöveggel.) — (F. G.)

5719. Fabchich József — Kazinczynak. (Győr, 1806. nov. 22.)

Válasz Kazinczy 1806. szept. 5-i ismeretlen levelére.

A Kazinczy vigasztalására készült tizenegytagú versre vonatkozólag l. Fabchich 1806. nov. 5-i levelét és a levél jegyzetét (Lev. XXIII. 5718. sz.).

(L. még Fabchich 1805. aug. 19-i levelének jegyzetét: Lev. XXIII. 5708. sz.) — (F. G.)

5720. Fabchich József — Kazinczynak. (Győr, 1807. jan. 20.)

Válasz Kazinczy 1806. okt. 2-i, ismeretlen levelére. Ebben küldte el Fabchichnak leánya, Iphigenia epitáfiumát, amely Abafi kiadásában *Egy gyermek sírkövére* címen jelent meg (K. költeményei. I. 66. l.). A vers eredeti címe: *Iphigenia halálára*, másutt: *Iphigenia K. F.-nek és gr. T. S. A.-nak gyönyörűségök, egyetlen örömek. Szül. N.-Kázmért, 1805. aug. 8., meghalt ugyanott, 1806. aug. 18-án.* — Leánya halálára Kazinczy még egy verset írt, de az töredék maradt: *Phigie halálára* (K. költeményei. I. 73. l.).

Fabchich Iphigeniát elírató verse Fazekas Mihálynak nem tetszett. Kazinczytól is megkérdezte, miként vélekedik a versről. Ő 1806. okt. 9-i levelében válaszolt: „Mit tartok Fabchichnak versei felől a' lyányom halálára, nem látom szükségesnek mondani. Kezembem van levele, melyben írja, hogy egy Postával küldötte-meg azt mind nekem, mind a' Kultsár újságainak. Én egyszerre vettem mind írva, mind nyomatva. Fabchich egy öreg Jesuita, Canonum Prof. Győrben, 's szentül szereti Nemzetét. (Lev. IV. 1012. sz.).

Fabchich e levele elején említett agolkáját (eklogáját) az alábbi levél kíséretében küldte el Kazinczy Ferencének:

Nagyságos Aszszony
nekem Nagy Kegyelmű Aszszonyom!

Különös vigasztalással értettem Tekintetes Ura Szívünknek 3dikán vett leveléből hozzám való kegyelmét: miket írtam, szívembe véstem örökre, s azon igyekezem, még élek, hogy öregbüljenek, háláadással vettem Sz. Mihály havának 26dikán az meg ígért két, hanem az leg jobb szivességből meg fiadzott négy butellia Eszenciát. holmi következhető, mitül Isten óvjon! betegségemre meg óvom. ez verseket¹ 2, és 3dikán készítettem, nem is akarék felelni, még velek nem kedveskedhetem. az 38dik sort nálunk nem értik, hol az tűz támadott, olly baglok hühognak ellenünk: szinte ez postával indul az Püspökhöz is Rákosra. Dozlerntül nem vettem ugyan még feleletet: hanem Tekintetes Vitézné Aszszony ezt mondotta felőle, hogy az Istenbe boldogult Ura már az kótákat feszegette. Dozlern azt válaszolta, hogy szerzetes létére az muzikán fel adott, és minden kótáit széllyel osztogatta. ezzel Nagyságtokat az Istennek kegyes Gondviselésébe, magamat további kegyelmekben ajánlván maradok

Nagyságtoknak

alázatos szolgálja
Fabchich József

Gönyűn MindSzHavának 11dikén 1806.

[Eredetije: MTAK. Irodalmi Levelek] (F. G.)

¹ Nincsenek a levél mellett.

5721. Fabchich József — Kazinczynak. (1807. jan. 29.)

A levél első része Kazinczy és a debreceni írók: Fazekas Mihály (Nihilus Figulus) és Kis Imre (az salétromos) között, a *Hazai Tudósítások* hasábjain folyt Árkádiai-perre vonatkozik.

KONDÉ: Kondé József. Az ő anyagi támogatásával jelent meg Rájnis József *Georgicon*-fordítása.

KULTSÁR ISTVÁN a Hazai Tudósítások engedélye ügyében tett bécsi útján látogatta meg Fabchichot. Decsy Sámuel és Pánczél Dániel, az egyetlen korabeli magyar nyelvű hirlap, a bécsi *Magyar Kurir* szerkesztői minden módon meg akarták akadályozni egy második magyar újság megindulását s e miatt kellett Kultsárnak lapengedélye ügyében Bécsbe utaznia. — (F. G.)

5722. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Széphalom, 1807. júl. 17.)

Kazinczy mint a sárospataki kollégium consistoriumának tagja évente ellátogatott az ünnepélyes évrő vizsgákra és ugyanakkor résztvett az előjáróság tanácskozásain. Így történt 1807. júliusában is. Az ekkor lezajlott fontosabb csemenyekről számol be ez a levél.

Előterben Kazinczy Péternek a megrokkant pataki professzorok segélyezésére szánt ezer forintos alapítványa áll. Némely irigyek úgy látszik megpróbálták lebecsülni a nagylelkű felajánlást. Erről és saját védő felépítéséről referál Kazinczy. A szóban forgó személyek: Porkoláb István a széllődés következtében megbénult és megnémult professzor (Lev. V. 80., 92., 93., 105., 307. l.), továbbá Szathmáry József kir. tanácsos, Szabolcs megyei alispán (Lev. V. 91., 93. l.), Komjáti Ábrahám (1743—1827), Kövy Sándor (1763—1829) és Vadnai József a pataki iskola professzorai, végül Ragályi Gedeon Gömör megyei alispán, a kollégiumnak ekkor megválasztott vice-curatora.

A két Szemere — István és Albert — szerepéről s Kazinczynak az utóbbival, egykori iskolatársával folytatott éles vitájáról l. Lev. V. 1142. és 1143. sz.

Az utolsó bekezdésben elmondott eset szereplői: Vay Ábrahám (1789—1855) ekkoriban pataki diák, később a Magyar Tudományos Akadémia egyik alapítója, valamint id. gr. Török József, Kazinczy apósának bátyja (szül. 1742).

Az utóiratban szereplő Laci: Kazinczy testvéröccse, Kazinczy László (1763—1807) ezredes. Betegségéről és haláláról l. Lev. V. 1146., 1149. sz. (B. J.)

5723. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Széphalom, 1807. aug. 2.)

A levélből nem tudjuk meg, hogy ki a bécsi nyomdász, de következtethetünk, mert Kazinczy levelünk keltezése előtt két nappal, júl. 31-én (Lev. V. 106. sz.) Cscrinek panaszodik Haykul Antal bécsi nyomdász hanyagságáról. Kazinczy munkájának a címlapjáról is hiányoznak a nyomdász és nyomda adatai. (*Kazinczynak fordított egyveleg írásai*. I. kötet. Széphalom, Abaujban, 1808.) A munkáról recenziót találunk ismeretlentől a *Hazai Tudósítások* 1808. máj. 7-i 37. sz. 295. l., *A' Magyar*

Literatura c. rovatban. Csak az első kötet jelent meg, Kazinczy eredetileg három kötetre tervezte. A recenzió a többi kötetről is ír: „A’ legközelebb megjelenendő két kötetek Ossziannak, Denisznak és Klopstoknak énekeivel, ’s Lesszingnek Emiliájával ’s Minnájával nem sokára készen lesznek, minthogy már a Sajtó alatt vannak.”

Kazinczy Péternek és családjának az adatait l. Lev. XXIII. 5677. sz. levelet és jegyzetet. — (B. M.)

5724. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Széphalom, 1807. aug. 23.)

Kazinczy Ferenc testvére László (1763—1807) ezredes. Súlyos betegségben 1807. júl. 16-án halt meg; júl. 18-án temették el. Kazinczy Ferenc *Oberster Kazinczy László halála ’s életének némely történeti* című emlékezést írta öccse halálára. (Megjelent *Hazai Tudósítások* 1807. II. félév szept. 12., 22. sz. 176—179. l., továbbá *Magyar Panth.* 200—205. l.)

A levélben említett Kazinczy-testvérek életrajzi adatait l. Lev. XXIII. 5682. sz. levelet és jegyzetet.

A sátoraljaujhelyi gyűlésről nem találtam híradást az egykorú újságokban. Ulászló törvényének tárgyalása Ferenc király (1792—1835) és József nádor (1796—1847) jelenlétében történt. A vitában Vay Miklós (1756—1824) generalis mellett szólalt fel Nagy Gábor (1770—1861) a neves régiségbúvár, akinek értékes gyűjteménye az 1810. évi debreceni tűzvészkor elpusztult. — (B. M.)

5725. br. Riedele András — Kazinczynak. (Brünn. 1807. szept. 7.)

Először Ferenczy Z. közölte az ItK 1929. évi XXXIX. kötete 348—352. lapjain. BR. RIEDELE ANDRÁS, akivel Kazinczy, mint rabtársával fogsága idején ismerkedett meg, I. Ferenc császár és testvére Ferdinánd főherceg nevelője volt II. Lipót firenzei udvarában. 1794. júl. 24-én fogták el és csak 1808-ban szabadult ki, úgy hogy Franciaországba szökött. A Lev. XXII. kötete több olyan levelet közöl Riedele-től és másoktól, amelyek az itt közölt levéllel összefüggésben vannak és a benne foglaltakat jobban megvilágítják. E levél eredetije nem ismeretes, éppen úgy mint a XXII. kötetben közölt Riedele-leveleké sem. Míg azonban utóbbiak másolata a MTAK kézirattárában megtalálható, addig a most közölt levél Ferenczy Z. hagyatékából került elő, azóta azonban nyoma veszett, úgy hogy szövegét még a másolattal sem lehetett egybevetni. Így a nyilván olvasási nehézségekből származó hiányokat nem tudtuk pótolni, hanem helyüket — éppen úgy mint az ItK-beli közlés — hosszú vízszintes vonásokkal jelöltük. A nyilvánvaló hibákat csak olyan esetben javítottuk, amikor azok kétségtelenül kitűntek, így pl. a Ferenczinél Hourich-ként szereplő családnevet Honrichs-ra írtuk át. Kazinczy már fogsága idején, de különösen kiszabadulása után igyekezett a még börtönben sýnylő Riedele-n minden módon segíteni. Egy Cserey Farkashoz intézett leveléből megtudjuk (Lev. V. 1176. sz. 1.), hogy az itt közölt levél eredetijét Kazinczy elküldte Csereynek ajándékba, azzal a kifejezett céllal, hogy ő is küldjön számára valami adományt. Kazinczy maga is útnak indított egy küldeményt, illetőleg kedvező alkalomra várt, amint ezt Csereyhez intézett 1807. máj. 28-i levelében említi

(Lev. V. 1118. sz.). Úgy látszik azonban, hogy ha Riedele-hez intézett levelét máj. 26-ról keletkezte is, nem tudta mindjárt útnak indítani. Ez megmagyarázza a Riedele jelen levelében említett késedelmet.

FRAU GRÜNERSPERG: Grünersperg Jánosné, az obrowiczi fenyítőház felügyelőjének jólelkű felesége, aki Kazinczyt is segítette fogsága idején.

KAZINCZY LÁSZLÓ: Ferenc testvére, 1807. júl. 16-án halt meg Bécsben, ahol már egy év óta kezeltette magát, de nem tudtak rajta segíteni (vö. Lev. V. k. 1154. sz.).

A levélben szereplő többi nevek és álnév:

Florimunda: gr. Blumegenné Heister Florimunda, gr. Heister Fülöp testvére. Fräule Scharlotte: minden valószínűség szerint özv. Honrichsné Rotschütz Carolin; Rubicunda: előbbinek testvére, Wilhelmine v. Rotschütz; Dieitur: gr. Heister Fülöp generális, a brünni fogház katonai parancsnoka, egyébként Riedele-nek egykori iskolatársa, aki emberségesen bánt a foglyokkal és úgylátszik része volt abban, hogy Riedele, hosszas sínylődés után elhagyhatta börtönét; Itineris: gr. Berchtold Lipót, aki könyvet írt 1797-ben a pestis gyógyításáról, lehet hogy ez a könyv a jelen levélben említett „das fleischfarbene Buch”; a „der Sanctus Practicus” talán Ujgyörgyi (Neumüller) József, aki Kazinczyval egy időben szintén be volt börtönözve. — (Cs. G. K.)

5726. Kazinczy — Vay Ábrahámnak. (Széphalom, 1807. szept. 24.)

Eddig kiadatlan levél. E kötet sajtó alá rendezése közben került az OSZK kézírattárának birtokába.

A kötetünkben közölt, Vay Ábrahámmal intézett levelek közül ez a legkorábbi. Vay Miklós generális ügyére vonatkozólag vö. az 1807. dec. 22-i levél (Lev. XXIII. 5734. sz.) jegyzetét.

A *Leonardus Attilája* és a *Judicium de Cometa* Kazinczy könyvtárának darabjai, amelyek később a sárospataki kollégium könyvtárába kerültek. Az említett katalógus is nyilván az a saját könyvtáráról készített jegyzék, amelynek eredeti példánya ma is megvan Sárospatakon. Uti János praeceptor szerepel a Lev. XXII. k. 5408. sz. levélben. 1787-ben Kazinczy pártfogolta, még mint fiatal embert. — (Cs. G. K.)

5727. Perecsényi Nagy László — Kazinczynak. (Arad, 1807. nov. 5.)

PERECSÉNYI NAGY LÁSZLÓ (1771—1827): a XIX. sz. elejének egyik legtermékenyebb írója, fordító és nyelvész; Arad vármegye esküdtje, majd szolgabírája. A magyar nyelv gyarapítása végett az idegen eredetű szavakat ki akarta küszöbölni, helyettük azonban rossz magyar szavakat koholt. E miatt Kazinczy több ízben rosszalóan nyilatkozott róla (pl. Desewffy Józsefhez írott [1806.] nov. 11-i levelében: Lev. IV. 1036. sz.). Nyelvészeti munkák mellett verses műveket s Dugonics példája nyomán regényes történeteket is írt (*Léta magyar vitéz és Zamira pannoniai kisasszony*, Pozsony, 1800.; *Szakadár esthoniui magyar fejedelem bújdosása*, Pozsony és Pest, 1802.; *Orithia magyar amazon története*, Pozsony és Pest, 1804.), ezeket azonban Dugonicson is túltevő ősmagyarkodás, túlzó nacionalista szemlélet jellemzi.

Kazinczy Révai Miklós után érdeklődő levele ismeretlen. A *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1808. évi 39. sz.-ban *Révainak nevei s születési napja* címen közölt cikket.

FABCHICH JÓZSEF (1753—1809): a győri papnevelő tanára, költő, a görög klasszikusok egyik első magyar fordítója. — (F. G.)

5728. Fabchich József — Kazinczynak. (1807. nov. 17.)

Válasz Kazinczy 1807. febr. 7-i és 1807. aug. 28-i ismeretlen leveleire.

Fabchich lelkes híve volt a tudományok fejlesztésének és a magyar nyelv kiművelésének. Egy magyar tudós társaság felállítása ügyében 1792-ben hivatalos felterjesztést készített. Kéziratban maradt latin nyelvű tervezetének (*Planum promovendae et excolendae Linguae Patriae Hungaricae exigendae hunc in finem Societatis*) — sok más korabeli akadémiai tervhez hasonlóan — nem lett eredménye. Ettől kezdve arra buzdít, hogy az egyes városokban alakuljanak kis nyelvművelő, tudomány- és irodalom-ápoló társulatok. Ő győri és környékbeli tanár- és költőtársaival gyakran találkozott: felolvasták műveiket, költeményeiket s buzdították egymást. E tárgyban küldte el relációját Kulcsár Istvánnak, aki azt a *Hazai Tudósítások* 1807. március 7-i, 19. számának 150. lapján jelentette meg név nélkül: „*Győrött (Halak havának 5-dikén.)*”

Sokféle útja vagyon a' tudományok terjesztésének 's a' Magyar Nyelv virágoztatásának: de kételkedem, ha nem a' legjobb volna e' ha minden kis városban a' Tudósok munkáit egymással közölni barátságosan néha össze gyűlnének. Ez volt a' Régiéknél az a' mód, melly az ő remek munkáikat szülte. Maga vallja ovid: *Facta est admonitu saepe litura tuo.* Illyen végből némelly Tudományok Baráti elrendeltük, hogy Rák havának első napján dél után 4 óraker a' Lókuti forrásnál Győr mellett össze gyűljünk (Ez a' forrás vagyon a' Kozáni Major és az Akasztófa között.) Itt *more Collegii Arcadiei* a' Versek 's más munkák felolvasására minden Magyar Tudomány kedvellőit meghívunk. Melly Poetai uzsonnánál előmondandó Verseket az Ország Bibliothecájának Pestre megküldjük. Addig is ime Nagy János Urnak a' Virgilius Forditójának verse:

Van közel egy forrás Győrhez, mellynek vize Mászlás,
Martony kútja lehet, hogy ha előbbre mehet.
Martony célja, ki azt (kimerítvén a' bele gyűlt gatz)
Felesicsamazza belől, kívül utól meg elől.
Úgy de ha sok kérdés támasztó ellene mond, és
Azt hiszi, hogy nehezen lesz valamitske ezen
Marton céljából? Felelet, hogy ez puha szájból
Jön ki tsak, úgy de miért? nints lehetetlen, azért.
Kezdeni kell egyszer, úgy leszsz az semmiből egy szer.
Az, mihez egy tehetős fogni akar, lehets. 's a't.”

Fabchich azon művét, amelyet Deeszy Sámuelnek a *Magyar Kurirban* való megjelentetés végett megküldött, nem sikerült megállapítani.

BOLDOGRÉTI: Boldogréti Vig László. E néven adta ki Horvát István Verseghy ellen írt és Révai Miklóst magasztaló művét: *Verseghy Ferencnek megfoggyalkozott okoskodása a tiszta magyarságban*. Pest, 1806. — Fabchich Horvát István e művét tévesen Horváth József (1774—1841) piarista tanár munkájának tulajdonítja.

MIKLÓSI: Világosváry Miklósi János; **KARDOS:** FÉNYFALVI KARDOS ADORJÁN: Révai Miklós álnevei Verseghy ellen folytatott nyelvészeti harcában. (I. Fabchich József 1806. szept. 2-i levelének [Lev. XXIII. 5717. sz.] jegyzetét.)

NAGY PÁL: Felsőbüki Nagy Pál (1777—1857): kiváló politikai szónok. 1807-ben választották országgyűlési követé s ott felemelte szavát a jobbágyok mellett és kárhoztatta a megyei visszaéléseket. A kormány politikája miatt az 1808-i és 1812-i országgyűlésre nem tudott bejutni. 1825-ben lett újból követ s nagyhatású beszédével előmozdította a Magyar Tudományos Akadémia megalakulását.

Kazinczy a *Hazai's Külföldi Tudósítások* 1808. évi 39. sz.-ban írt Révai Miklósról: *Révainak nevei s születési napja*. Ezért érdeklődött felőle barátaitól és ismerőitől.

RÁTH: Ráth Mátyás, az első magyar nyelvű hirlap, a *Magyar Hirmondó* szerkesztője. — **MATYUS:** Mátyus Péter, a lap szerkesztője Ráth után, ill. Révai előtt. — (F. G.)

5729. Kazinczy — Vay Ábrahámnak. (Széphalom, 1807. nov. 18.)

Eddig kiadatlan levél. Jelen kötet sajtó a á rendezése közben került az OSzK tulajdonába.

Vay Ábrahám „Liszkáról írt” levele nem maradt fenn a levelezésben. Kazinczy több ízben kifejezésre juttatja leveleiben nagyrabecsülését a fiatal Vay Ábrahám iránt, bár ez legalább olyan mértékben atyjának, Vay Józsefnek és nagybátyjának, Vay Miklósnak szólhatott. A későbbiekben gyakran előforduló házassági ügyről Vay Ábrahám és Kazinczy Zsófia között ebben a levélben még nincs szó, talán éppen a dec. 6-án sorra kerülő keresztelő (dec. 4-én született Kazinczy Eugénia) adott alkalmat a fiataloknak a megismerkedésre.

A „kálvinista vagy pópista gyerek” magyarázata az, hogy Kazinczy kálvinista, felesége pópista azaz katolikus vallást követvén, gyermekeik közül a fiúk az apa, a lányok az anya vallását vették fel. A hangsúly tehát tulajdonképpen azon van itt, hogy fia vagy leánya születik-e Kazinczynak.

RAGÁLYI TAMÁS (1785—1849): R. József consiliárius fia, élénk részt vett a megyei életben, később országgyűlési követ lett és kitünő szónok volt. — (Cs. G. K.)

5730. Nyiri István — Kazinczynak. (Sárospatak, 1807. dec. 1.)

NYIRI ISTVÁN (1776—1838): sárospataki professzor, a maga korának jeles polihisztor, főképen matematikával és filozófiával foglalkozott — később a M. Tud. Akadémia is ezekben a tudományágakban tüntette ki tagsággal —, de a rajzoktatásnak is mestere volt. Kazinczy úgy látszik valamiféle rajzzal — talán éppen egy saját kezűleg készített grafikus

ábrázolással — ajándékozta meg a professzort; ezért szól a köszönet. — (B. J.)

5731. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Széphalom, 1807. dec. 5.)

Az újszülött Eugénia Kazinczy második leánya. A keresztszülők id. Szirmay Tamásné Beniczky Honorata, Zemplén megye 1775—84. évi alispánjának, kir. tanácsosnak özvegye (Lev. VII. 520. l.) és br. Vay Miklós dandártábornok († 1824).

A keresztszülőket helyettesítő gr. VANDERNÁTH FERENCNE szül. (br. Splényi Petronella a költő Orczy Lőrinc unokája volt; VAY ÁBRAHÁM (1789—1855) pedig Vay Miklós unokaöccse, ez időben sárospataki diák, Kazinczynak kedvelt fiatal barátja s házasság révén nemsokára rokona. Vö. Lev. V. 1179., 1199., 1210., 1220. sz.). — (B. J.)

5732. Fabchich József — Kazinczynak. (1807. dec. 10. körül)

Válasz Kazinczy 1807. szept. 28-i, ismeretlen levelére.

Péchy Imre műve *A magyar nyelvről a polgári és peres dolgok folytatásában* név nélkül jelent meg Pesten, 1806-ban. (l. még Fabchich 1806. nov. 5-i levelének jegyzetét: Lev. XXIII. 5718. sz.)

Perecsényi Nagy László Révairól 1807. nov. 5-i levelében tudósította Kazinczyt (l. Lev. XXIII. 5227. sz.) — (F. G.)

5733. Kis Imre — Kazinczynak. (Debrecen, 1807. dec. 16.)

KIS IMRE (1775—1831): debreceni salétrom inspektor, több vármegye táblabírája. A Csokonai sírjára emelendő emlékkő kapcsán keletkezett Árkádiai-perben levelezett Kazinczyval s Fazekas Mihály mellett leghevesebb ellenfele volt. Kazinczy Cserey Farkas biztatására a magyar közönséget a *Hazai Tudósítások* 1806. júl-i számában felszólította egy Csokonainak emelendő sírkő költségeinek az összegyűjtésére. Azt javasolta, hogy a kövön a költő nevének, születési és halálozási idején kívül ez a felmondatt álljon: „Árkádiában éltem én is”. A debreceniek e feliratot sértőnek találták városukra és Csokonáira, mert úgy tudták, hogy Árkádiában jó legelők vannak kivált szamarak számára. A hosszú és heves tollharcban Kazinczy nem tudta meggyőzni ellenfeleit a felirat jelentéséről: „Művész valék s boldogul éltem a művészi szép élet szférájában.” Kis Imre levele az Árkádiai-perben vívott harcokra és a síremlékre nála összegyűlt 33 forintra vonatkozik. — (F. G.)

5734. Kazinczy — Szemere Albertnek. (Széphalom, 1807. dec. 22.)

Ezt és a Lev. XXIII. 5735, 5739. sz. leveleket Tolnai Gábor közölte először az It 1837. évi XXVI. kötetének 109—115. lapjain.

SZEMERE ALBERT közeli rokonságban volt Szemere Pállal, s Kazinczynak Sárospatakon iskolatársa. Különösen meleg barátság nem fűzte őket egymáshoz. A fogságból való kiszabadulás után Kazinczy politikai téren óvatossá válik és minden törekvése az irodalmi gondolatban összpontosul. Szemere kuruc-magyar szerepét a megyei életben elítélte, különösen egy a császár ellen mondott támadó beszéde miatt. Napoleon személye iránt

azonban úgy látszik mindketten egyforma tiszteletet éreztek, erre vall a Kazinczy által leírt Hatzfeld-epizód, amelyet ebben az időben többeknek megírt (vö. Lev. V. 1182. sz.).

Vay Miklós itt leírt ügyével is sokat foglalkozott Kazinczy (vö. Abafi-féle *Figyelő* 1876. I. k. 374—379. l. Kazinczy Ferenc egy ismeretlen műve címen közli *Generális báró Vay Miklós beszéde a Dietán, 1807, melyért Generálisi méltóságától megfosztott.*). Vay ugyanis beszédében azzal vádolta a császárt és a palatinust, hogy ők az ország első méltóságait pénzért vesztetik. Ezért a császár őt egy Handbillet-tel megfosztotta generálisi méltóságától. Ezt azonban a rendek állásfoglalása miatt visszavonta és így Vay újra viselhette a „fejér mentét”. — (Cs. G. K.)

5735. Kazinczy — Szemere Albertnek. (Széphalom, 1807. dec. 31.)

E levelet Tolnai Gábor közölte először az It 1937. évi XXVI. kötetében (vö. még a Lev. XXIII. 5734, 5739. sz. levelekkel).

Szemere Pál munkájára vonatkozólag I. Kazinczy levelét Szemere Pálhoz 1807. ápr. 20-án (Lev. XXII. 5482. sz. l.). Szemere Pálnak a *Hazai Tudósításokban* megjelent *Észrevételek Arcudiában* c. dolgozatára Kazinczy válasza ugyancsak a *Hazai Tudósítások*-ban (1807. XLVII. sz. Toldalék) jelent meg. — (Cs. G. K.)

5736. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Regmee, 1808. jan. 2.)

Kazinczy azért neheztel nagybátyjára, Kazinczy Péterre, mivel az László testvére halála óta (1807. júl. 14.) nem keresett kapcsolatot a családdal. Kazinczy László haláláról I. az 1807. aug. 23. kelt levél jegyzetét (Lev. XXIII. 5724. sz.).

Kazinczy Ferenc már 1801. nov. 21-én írt levelében is kéri nagybátyját, hogy folyamodjék az udvari tanácsosi rangért.

Kazinczy Péternek fiúgyermekvei nem voltak; hogy birtokait maradványul leányai (Teréz: Bernáth Jánosné és Zsófia: Vay Ábrahámné) örökölhessék, Kazinczy azt javasolta, „fiúsíttassanak” vagyis a fiág örökösödési joga rájuk kiterjesztessék. (Kazinczy [Péter és családja életrajzi adatait I. Lev. XXIII. 5677. sz. levél jegyzetében.) — (B. M.)

5737. Kazinczy — Vay Ábrahámnak. (1808. jan. 13.)

Eddig kiadatlan levél. Jelen kötet sajtó alá rendezése közben került az OSZK kéziratárának birtokába.

Ebben a levélben céloz Kazinczy először Vay Ábrahám és Kazinczy Zsófia egymás iránti érdeklődésére, illetőleg az ezzel kapcsolatban felmerült problémákra.

Golop helység a Vay-család egyik ágának állandó lakhelye. — (Cs. G. K.)

5738. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (Széphalom, 1808. jan. 21.)

Kazinczynak Fáy Andrásához intézett most közlésre kerülő három levelének Zádor Gyula majd Zádor György volt a tulajdonosa, akik mindketten jó barátságban voltak Fáy Andrásal. Váczy kiadványában Kazinczy-

nak Fáy Andrásnak csak 7 levelét találjuk. Levélváltásukból a legkorábbi keltezésű a most közlésre kerülő levél. Zádor Gyula apja hagyatékából kiadott egy kötet levelet 1886-ban: *Zádor György levelezése Kazinczy Ferencel 1823—1831* címmel. A most előkerült 1808., 1809. és 1810. évben írt három levelet összekapcsolja Kazinczynek Fáy András *Bokrétá* című, 1807-ben megjelent verseskötetéről szóló bírálata. (Teljes címe: *Bokréta melyel Hazájának kedveskedik F. F. A. Pesten Trattner Mátyás Betűivel 1807.*)

FÁY ANDRÁS (1786—1864): író, földbirtokos, a M. Tud. Akadémia igazgató tanácsának és a Kisfaludy Társaságnak tagja. Felesége Sziráky Zsuzsi. Gyermekek Gusztáv 1848-ban Gömör megye másod-alispánja volt.

Ez az 1808. jan. 21 keltezésű levél a legelső, amit Kazinczy Fáynek írt. Badics Ferenc Fáy András életrajza című monográfiájában tudott erről a levélről, de nem tudta, hol lappang. Idézi munkájában a Szemere-tárban őrzött „Fáy autográf önéletrajzi jegyzetei”-ből a levélre vonatkozó sorokat: „Ez volt az első levele hozzám. Ebben lehord, hogy stylem grammaticatlan s rossz orthographiaju; de sok ébresztéssel vegyítve.” Szemere Pál is megemlékezik erről a Kazinczy-levélről a *Pályaismeretési adatok*, Fáy András című, a *Divacsarnok* 1853. évi 3. számában megjelent cikkében: „Kazinczy azonnal válaszolt ugyan a Bokrétára, s a meséket és epigrammákat, a másnemű költemények közül pedig a Vigasztalás, Juratusdal, Köles-nös-Vallástétel, Zalogosdi, Kettős tavasz... eziműeket, örvendező és buzdító javallattal fogadta el, de más részről nyelvészeti és műtani figyelemzetéssel lépett föl...”

A levélben megdicséért versek: *Dall*, 59—60.; *Vigasztalás*, 11—14. l.; *Juratus dal*, 15—16. l.; *Egy barátom Rózsijára*, 14. l. — Kazinczy tanulásra buzdítja Fáy, hogy többet tudjon, mint tanára Kovács József a sárospataki kollégiumban (BADICS i. m. 23. l.). Fáy, Kovács József emlékére, *A Jó tanító* című epigrammát írta. (Megjelent *Bokréta*, 90. l.)

Révai Miklósnak *Elaboration grammatica hungarica*... 1803—1806-ban megjelent munkáját ajánlja Fáy figyelmébe Kazinczy.

CSERÉPI KÁROLY: Fáynek tanulótlársa volt Sárospatakon. (I. BADICS, i. m. 25. l.) Barátságuk a későbbi években is megmaradt. Fáy a *Bokrétában* (23—32. l.) megjelentette saját versei között az övét is, Cs. K. megkülönbéztetéssel a versek végén.

Kazinczy elismerő szavai Szemere Pálról *Még egy szó az Arkádiáról* című cikkében. (Megjelent *Hazai Tudósítások* 1807. évi 47. számához tartozó *Toldalék*-ban 389—391. l.).

TUSSAY MÁRTON: Fáy András keresztapja volt; keresztanyja pedig Szerencsy Józsefné szül. Radvánszky Teréz (BADICS, i. m. 4. l.) — (B. M.)

5739. Kazinczy — Szemere Albertnek. (1808. jan. 30.)

A levelet Tolnai Gábor közölte először az It 1937. évi XXVI. kötetében (vö. még a Lev. XXIII. 5734, 5735. sz. levellekkel). A levélben felsoroltak közül a kitüntetést Bay Ferenc kapta (vö. Kazinczy levelét Cserey Farkashoz 1808. márc. 14-ről keltezte, Lev. V. 1254. sz.).

Cserépy Károlyt említi Kazinczy a Lev. V. 1219. sz. levélben is. DREVENÁK: Drevenyák Ferenc, szomolnoki bányász-inspector és kir. tanácsos.

A „Hypallages ur” jelentését nem sikerült megfejteni. — (Cs. G. K.)

5740. Kazinczy — Vay Ábrahámnak. (1808. febr. 27.)

Eddig kiadatlan levél.

VAY ÁBRAHÁM (1789—1855): fia volt Vay Józsefnek és unoka-öccse Vay Miklósnak, ekkor még a pataki iskola diákja, később Borsod megye követe, cs. kir. kamarás és tanácsos. Amennyire Kazinczy nagy tisztelője volt Vay Józsefnek és Miklósnak, éppen olyan őszinte rajongással vette körül Vay Ábrahám Kazinczyt. Abban, hogy a 18 éves ifjú érdeklődése az alig 14 éves Kazinczy Zsófia — Ferenc unokahuga iránt fölébredt, nem kis része lehetett Vay Ábrahám Kazinczy literátori tevékenysége iránt táplált tiszteletének. Így ír Vay Ábrahám 1808. máj. 14-én Kazinczy-nak: „Báritsak Kazinczy Ferencet feleségestül hinná szüleinek a kis Sófi, be kevélyen esküdnek örök hűséget a Státus rabja Leányának.” (Lev. V. 1295. sz.) Kazinczy eleinte hevesen ellenezte a fiatalok terveit, talán főleg azért, mert nem akart szándékos házasságszerző színében feltűnni a Vay-család előtt, később azonban (1810-ben) ő maga fogalmazta Kazinczy Péter (Zsófi atyja) nevében a belecgyező választ Vay József leánykérő levelére. (Szövegét l. az OSZK Kézirattárában.)

Jelen levél válasz Vay Ábrahámnak Patakról Kazinczyhoz intézett levelére (Lev. V. 1245. sz.). Ebben jelzi többek közt Vay Ábrahám, hogy Kazinczy egyik könyve bepiszkolódott, de míg V. Ábrahám a *Don Carlos*-ról írja ezt, addig Kazinczy a *Wilhelm Meister* miatt tesz szemrehányást. (Goethe művének nyilván csak az első részéről lehet itt szó, mert a második rész jóval később készült csak el). Talán nem véletlen, hogy éppen ezt a művet adta kölcsön Kazinczy Vay Ábrahámnak, példája éppen jól alkalmazható volt rá. Posa márk Schiller Don Carlosának híres alakja, vele kapcsolatban írja Vay Ábrahám fentemlített levelében: „... a Karaktere idealis s éppen az az Ideal, mejre magam törekszem.”

Vay Ábrahám és Kazinczy Zsófia házasságára vonatkozóan sok adatot és részletet lehet találni a Lev. V., VI. és VIII. kötetében kiadott levelekben.

A Vay-család berkeszi levéltárában — amely 1956-ban sajnos teljesen megsemmisült az OL-ban — található volt Kazinczy Péternek, Zsófi atyjának egy levele Vay Ábrahámhoz 1807-ből, amely azt mutatja, hogy ő a maga részéről nem nézte rossz szemmel a fiatalok egymás iránti érdeklődését; a levél szövegét, minthogy másolatomban fennmaradt, eredetije viszont elpusztult, itt közöljük:

„Drága Uram Öcsém,

Karacsony Innepire el nem jöhetet Uram Öcsém ajánlása szerint, mivel Ura Atya parancsolatját teljesítette. Most újra szívesen látom Uti Urral ha ki jönnek hozzánk az Innepekre; az olvasásra adott könyveit köszönettel vissza küldöm. Kedvessen köszönti Uram öcsémet Soffia,

köszöni az könyveknek el olvasására nyújtott sziveséget Uram Öcsémnek,
én pedig el várván szives indulatiban zárt vagyok

tökellertes szívü szolgálja

Drága Uram öcsémnek

Kazinczy Péter

Szóllóskén die 15 Mart. 1807."

Az UJHELYI GYÜLÉS: gr. Eszterházy József, Zemplénmegye főispánja febr. 24-én gyűlést tartott Sátoralfajuhelyen „... ahol a *Diaetalis articulások* ... publicáltattak.” (Vö. Lev. V. 1243. sz.).

Génie: Kazinczy Eugénia, Kazinczy 1807. dec. 4-én született leánya, akinck kereszttatyja Vay Miklós volt, de a keresztfőn helyette Vay Ábrahám volt jelen. — (Cs. G. K.).

5741. Kazinczy — Vay Ábrahámnak. (Széphalom, 1808. márc. 12.)

Eddig kiadatlan levél. Vö. a Lev. XXIII. 5740. sz. levél jegyzetével.

A levél eleje és utolsó mondata Kazinczynak ekkor megjelent munkájára, az *Egyveleg írárok* I. kötetére vonatkozik. Ebben a kötetben jelent meg először a levélben említett három Marмонтel-fordítás: az *Alcibiád*, *A szamniumi menyegzők* és *A négy palack*.

A négy palack c. regében Alcimachus a fehér palack felhajtása után „természetes hült voltát” nyeri vissza; ezzel szemben a piros, rózsaszín és kék palack tartalmának kiűritése különböző érzelmi állapotokat idéz elő.

KAZINCZY ZSÓRIA ÉS VAY ÁBRAHÁM kapcsolatára vonatkozólag is l. a Lev. XXIII. 5740. sz. levél jegyzetét. Kazinczynak ebben a dologban Vay Józsefhez intézett levelét nem ismerjük, de utóbbinak válasza ki van adva a Lev. V.-ben (1249. sz.).

A „sensus fallunt” tréfás átírásának magyarázatát megtaláljuk Kazinczy hasonló értelemben fogant epigrammájában, *A nehéznyelvűben* (ezt 1809. dec. 27-én írta), amelyben „otromba beszéd”-nek nevezi, ha valaki Kárisch-t mond Chárisz helyett, stb. Hogy Kazinczy jelen levelében személy szerint kire gondolt ezzel kapcsolatban, azt nem sikerült megfejteni.

A hosszabb görög idézet az Ilias VI. énekének 208. sorából való (Mindig az élen járni és kimagaslani a többiek közül), Glaukos mondja Diomedesnek — apjáról, ki őt Trója védelmére küldte, s lelkére kötötte, hogy ne hozzon szégyent ősi nemzetségére. (Az idézet megfejtése Kövendi Dénes munkája).

A „zsiros könyvű nevelés”-en nyilván az elavult, maradi, nem korszerű nevelést érti Kazinczy.

Tolcsván a Szemere-család lakott, az említett „tolcsvai dolog” közlebbi vonatkozása előttünk ismeretlen.

A levélben említett Pali nyilván Szemere Pál.

SCHLÖZER, A. L. (1735—1809): a pétervári Akadémián a történelem, majd a göttingai egyetemen a filozófia professzora. — (Cs. G. K.)

5742. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Széphalom, 1808. márc. 28.)

Delvóné, szabatosan D'Ellevaux Fülcpné szül. Török Mária Kazinczy sógornője volt. A francia származású D'Ellevaux-család Krassó megyében,

Szpátán volt birtokos s több tagja tisztségviselő. D'Ellevaux-ék gyakran látogattak fel Zemplénbe a Török-szülőkhöz.

A második bekezdésben említett Krainikné Kazinczy legkedvesebb testvére Kazinczy Klára (szül. 1766), aki Kraynik Józsefnél volt férjnel a Zemplén megyei Ruszkán. A sérelmek, amelyekre utalás történik, Kazinczynak és ifjú nejének Érsemlyénben a szülői háznál elszenvedett méltatlan bántódásai. (Lev. III. 789. sz. és IV. 899. sz.).

Az ONKEL: id. gr. Török József, — „A' KIS TÜZES FEJŰ VENDÉG”: pedig Vay Ábrahám (1789—1855), „fija az első Magyarinak”, Vay Józsefnek (Lev. V. 91. l.). A 19 éves ifjú Sárospatakról, ahol tanult, gyakran járt Szőlőskére Kazinczy Péterékhez, a házigazda leányának, Zsófiának (Sophie) kedvéért. Az ismeretségből néhány év múlva házasság lett. (Lev. V. 1138., 1232., 1245., 1249., 1264., 1295., 1298. sz.).

Ugyancsak a Kazinczy Zsófiának küldte meg Kazinczy rokon kedveskedésből ez év elején megjelent Marmontel-fordítását (*Kazinczynak fordított egyveleg írásai*, Első kötet, *Marmontelnek szívkepző regéji két könyvben*, Széphalom 1808. (Olvasási tanácsot azért ajánlott a megajándékozott figyelmébe, mivel tartott tőle, hogy írásműve, amelyben merészen alkalmazta nyelvújító elveit, nehezen érthetőnek fog bizonyulni. (Vö. Lev. V. 1222., 1235., 1251., 1262., 1267., 1304. sz.). — (B. J.).

5743. Kazinczy — Vay Ábrahámnak. (Széphalom, 1808. ápr. 5.)

Eddig kiadatlan levél. Vö. a Lev. XXIII. 5740—5741. sz. levelek jegyzetével.

A levél végén előforduló hasonlatot Mithridates vejéről később ismét használja a fiatalok házassága fölötti örömeinek kifejezésére (Vö. Lev. VIII. 1870. sz. l.).

Kazinczy ebben a levelében említi, hogy a „Mélt. Ur.” (ti. Vay József) „a Románok olvasása ellen fakada ki” — érdekes ennek az álláspontnak összevetése Kazinczy Péternek a Lev. XXIII. 5740. sz. l. jegyzetében közölt levelével.

WARTENSLEBEN VILMOS gr: tábornokszórnagy rokonságban volt a Vay-családdal; itt általában az akkori osztrák katonatiszti szellemet bírálja Kazinczy levele utóiratában. — (Cs. G. K.).

5744. Kazinczy — Kazinczy Péternek. [1808. május 6—8. között.]

A levél nagy része tartalmilag és sok helyen szó szerint is megegyezik Kazinczynak gr. Desseffy Józsefhez ugyancsak kelet nélkül írt levelével (Lev. V. 1287. sz.). Mindkét levél megyei tisztújító választásokra vonatkozó híreket közöl. A levélben említett szereplők:

RHÉDEY LAJOS l. Lev. XXIII. 5678. sz. levelet és jegyzetét.

KÁROLY FERDINÁND: váci püspök.

KAZINCZY DÉNES (1761—1824): Ferenc testvére.

BEÜTHY ÖDÖN (1796—1858): Bihar megye főispánja.

PÉCHY IMRE (1753—1841): Bihar megye első alispánja 1791—1803-ig.

HALLER FERENC gróf († 1867): prépost-kanonok.

DOMOKOS LŐRINC (1761—1825): Bihar megye főjegyzője 1803—1810-ig.

SZENTIMREY GÁBOR (szül. 1757): Abauj megyei szolgabíró, később jegyző, végül alispán. (Magyar Panth. 398. l.)

IBRÁNYI FARKAS: a debreceni táblánál assessor.

A kis Sophie, kit Kazinczyék vendégül várnak, Kazinczy Péter leánya. l. az 1801. nov. 21. kelt. levél jegyzetét (Lev. XXIII. 5677. sz. l.).

BATTHYÁNY ANTAL gróf (1762—1828) felesége gróf Roggendorf Cecille (1778—1814). — (B. M.).

5745. Kazinczy -- Vay Ábrahámnak. [1808. máj. 14. után.]

Eddig kiadatlan, dátumnélküli levél. Válasz Vay Ábrahámnak 1808. máj. 14-én Kazinczyhoz intézett levelére (Lev. V. 1295. sz.).

Ebben említi Vay Ábrahám, hogy verset írt egy tanulótársa halála alkalmából, maga a vers azonban ismeretlen.

A Contrascriba minden valószínűség szerint Kézy Mózes, aki 1808. febr. 3-án írja Kazinczynak, hogy őt választották meg erre az iskolai tisztségre.

SZÖLLŐSKE: helység Zemplén megyében, Kazinczy Péter és családjának állandó lakhelye.

Kazinczy pataki diákkorában Buday őrnagyné Jolán nevű leánya iránt érdeklődött, valószínűleg erre gondolt itt, amikor „pataki álmá”-t említi.

A görög idézet tartalmilag emlékeztet Kazinczy *Írói érdem* c. epigrammájára.

KOVÁSZNAI (TÓTH) SÁNDOR Cicero fordítása 1782-ben és 1795-ben is megjelent.

SEMSEY ANDRÁST (1778—1814) Kassán, 1808. febr. 22-én installálták abaújmegyei főispáni tisztségébe (L. Lev. V. 1253. sz.) — (Cs.G.K.)

5746. Péli Jánosné Vay Erzsébet — Kazinczynak. (Kálna, 1808. júl. 24.)

PÉLY JÁNOSNÉ VAY ERZSÉBET: Vay József (1750—1821) szeptemvir és Vass Anna leánya. Kazinczy Ferenczy Lajosnak küldött, 1808. aug. 11-én kelt levelében igen művelt asszonynak mondja (Lev. VI. 1332. sz.). Itt közölt levelében Kazinczy 1808. máj. 1-i levelére (Lev. V. 1282. sz.) válaszol. Kazinczy ebben a levelében kérte őt, hogy Majthényi Lászlónak írott s mellékelte levelét (amely ezigdig ismeretlen) juttassa el a címzetthez.

MAJTHÉNYI LÁSZLÓRÓL Kazinczy a következőket jegyezte fel: „Előbb Hont Vgyei V. Ispán, továbbá Helytartói Tanácsos, honnan önnként ment nyugodalomra. 1790. minden Dietán nagy javallással viselt követi méltóságot. 1805-ben, midőn az ellenség Bécsét megszállotta, a' Palatinus által kevesed magával a' kormányzó Tanácsba választatott. Tiszteletet érdemlő férfi.” (l. Lev. XXII. 5496. sz. levél jegyzetét.).

FERENCZY LAJOS: miskolci ügyvéd, 1818-tól 1823-ig a tiszáninneni ref. egyházkerület világi jegyzője volt. Több versét elküldte Kazinczynak,

aki észrevételeit hozzá írott leveleiben mondta el róluk. Ferenczy ebben az időben Vay Erzsébet házában nevelősködött. Kazinczy Vay Erzsébetnek írott levelében „fordított egyveleg írásainak első kötetét” ajánlotta Ferenczy Lajos figyelmébe.

PÉLINÉ TESTVÉRE: Ábris = Vay Ábrahám gr. (1789—1855): császári és királyi kamarás, a M. Tudományos Akadémia egyik alapító-, majd tiszteleti tagja. Kazinczy Pélinének küldött levelében dicsérően emlékezik róla, azt írja, hogy nem ismer nála szeretetre méltóbb és szebb moralitású gyermeket. Vay Ábrahám később Kazinczy Zsófiát, Kazinczy Péter (Ferenc nagybátyja) leányát vette feleségül. — (F. G.).

5747. Kazinczy — Kisfaludy Sándornak. (Széphalom, 1808. aug. 22.)

Válaszlevél Kisfaludy Sándor 1808. júl. 27-i levelére (Lev. VI. 1327. sz.).

HIRGEIST FERENC: Kazinczy rabtársa, 1803-ban szabadult ki. Kazinczy 1808. máj. 13-i levelében (Lev. V. 1294. sz.) értesíti Kisfaludy Sándort, hogy ajándékol küldte neki Hirgeist képét. Kisfaludy 1808. szept. 15-én, itt közölt levelére válaszolva a következőket írja Kazinczynek: „A napokban került kezemhez igen becses ajándékod. Mint örültem-meg, és mint lepettem-meg, midőn az előttem tellyességgel ismeretlen *Hirgeist* helyett Petrárka' képét kaptam, a' mit Olaszországban létemkor sokáig, de mindég haszontalan hajháztam és a' Tiédet.” (Lev. VI. 1356. sz.).

A levélben több ízben említett nagyprépost NAGY JÓZSEF (1753—1810.), szombathelyi nagyprépost. Kiváló szónok volt s lelkes hazafi; Kisfaludy Sándorhoz meleg barátság fűzte. Hatására vezették be a magyar nyelvet Vas megye nyilvános tanszkozásaiban.

ESZTERHÁZY JÓZSEF GR. (1760—1830 körül): az udvari kancellária referendáriusa, Zemplén vármegye főispánja. Az insurrectioval kapcsolatos megyei ügyekkel összefüggésben sok szó esik róla ez időben Kazinczy leveleiben.

Tübingai pályakérdés: „Egy magyar hazafi”, — később az a hír terjedt el, hogy a nádor vagy megbízottja, Négyessy László szerint gr. Stadion külügyminiszter tudtával és Ferenc császár jóváhagyásával a bécsi rendőrség (*Kazinczy pályája*. Bp. 1931. 101. l.) — 1808. márc.-ban a tübingai Cotta könyvkiadó cég útján, a legjobb pályaművet száz forinttal jutalmazandó, a következő kérdéseket tűzte ki: „Mennyiben volna kivihető, tanácsos és a magyar királyságban, valamint a hozzácsatolt tartományokban lakó különféle népek jóllétével s kiváltságaival összeegyeztethető a magyar nyelvnek a közhivatalokban, jogszolgáltatásban és közoktatás terén kizárólagos hivatalos nyelvvé emelése? Megvan-e a magyar nyelvnek az e célra mulhatatlanul megkívántató kifejllettsége? S mily haszon vagy kár hármanlanék ebből az országra politikai, kereskedelmi s irodalmi tekintetben?” A pályázatokot latin, német, vagy francia nyelven lehetett beküldeni. A pályakérdés kitűzésével a bécsi kormánynak provokatív célja volt. Az 1807-i országgyűlés ugyanis határozatban követelte a magyar nyelv államnyelvvé emelését: tanítását és hivatalos használatát. Az országgyűlés előterjesztését az uralkodó nem erősítette meg s az udvar meg-

bízásából a „magyar hazafi”, hogy viszályt keltsen a magyar nyelv hívei és ellenzői, továbbá a magyarság és a nemzetiségek között, — a kérdés szövegezéséből is kitűnik, hogy tagadó feleletet várva — tűzte ki a fenti pályakérdést.

Kazinczy báró PRÓNAY LÁSZLÓ (kb. 1735—1808) esanádi főispán (a magyar nyelv és irodalom barátja s pártfogója volt és az 1790—91-i országgyűlésen rongoteget fáradozott nyelvünk hivatalossá tételéért) biztatására pályázott. Pályamunkáját magyarul írta meg, majd németre fordítva küldte el, de a címlapon jelezte, hogy magyarból fordítottatott. A pályadíjat nem nyerte el s művéből csak *A magyar irodalomszótár* c. fejezet jelent meg (*Erdélyi Múzeum* 1814. 1—10. l.).

Kisfaludy Sándor 1808. szept. 15-i válaszában helyesbítette biográfia téves adatait. Közölte, hogy Sümegen, anyja birtokán lakik már, mert betegeskedő feleségének ártott a kámi nedves levegő s, hogy felesége neve nem Eliza, hanem Rozália.

PÁPAY SÁMUEL (1770—1827) műve, amellyel Kazinczyt megelőzte, 1807-ben jelent meg Veszprém-ben. Címe: *Észrevételek a magyar nyelvnek a polgári igazgatásra alkalmazásáról; az odartartozó kifejezések gyűjteményével, melyeket a haza eleibe terjeszt Veszprém vármegye*.

SPISICH JÁNOS (1745—1804): jezsuita pap, később kilépett az egyházi rendből. Zala megye viceispánja volt. Areképét *Munkái* VI. kötetében (1815.) adta ki Kazinczy rézmetszetben.

VIG LÁSZLÓ: Horváth István (1784—1846): neves történetíró, egyetemi tanár, lelkes hazafi. *Versegi Ferencnek megfigyelt okoskodása a tiszta magyarságban* (Pest, 1806.) c. munkáját adta ki Boldogréti Vig László álnéven. — (F. G.)

5748. Kazinczy — Cserey Miklósnak. [1808. aug. vége, vagy szept. eleje.]

Kazinczy levele válasz Csereynek 1808. aug. 17-én kelt levelére (Lev. VI. 1338. sz.). Az itt közölt levél keltezetlen, de mert a két levél tartalma szorosan kapcsolódik egymáshoz, a válasz írásának ideje aug. utolsó, ill. szept. első napjaira csik, annál is inkább, mert erre a keltezetlen Kazinczy-levele Cserey 1808. szept. 6-án már válaszolt is. (Lev. VI. 1350. sz.).

A Kazinczyról készített rajz nincs a levélhez mellékelve. Több árnyékrajzolatot őriz az Akadémia kézirattára. Ezekből többet kiadott REXA DEZSŐ: *Árnyékrajzolatok* című munkájában. Bp. 1928. Ugyancsak jelentek meg még árnyékrajzolatok KAZINCZY FERENC: *Pestre* című utóírásában. Bp. 1929.

Cserey Kazinczynak gyűrűt küldött ajándékba; ebbe Rosty János lipcei metszővel vésette be Kazinczy profilját. Rostyról Kazinczy megemlékezett a *Magyar Panth.*-ban (302. l.).

BENKŐ JÓZSEF (1740—1814): ev. ref. lelkész és tanár említett levele elveszett vagy lappang.

Kazinczynak ebből a leveléből derül ki, hogy a *Pályám emlékeztetének* megírását már 1808-ban tervezte. Ez a legkorábbi erre vonatkozó adatunk. A levél szerint magában Kazinczyban merült fel a gondolat,

hogy megírja önéletrajzát. Eddig úgy tudtuk, hogy a kezdeményezés Szemere Pál volt. A *Pályám emlékezete* is így kezdődik: „Eljédék midőn Szemere megszólita, kére, kényszerite . . . mondanám el egész közönségünknek . . .” Kazinczynak Jankovich Miklóshoz írt leveléből (Lev. XXIII. 5760. sz.) kiderül, hogy Széchenyi Ferenc is kérte Kazinczyt önéletrajza megírására, fogságának említése nélkül. — (B. M.)

5749. Szemere Albert — Kazinczynak. (1808. nov. 25.)

Találónan nevezték az 1808-iki pozsonyi országgyűlést csendesnek, ellentétben az előző 1807-i budai országgyűléssel, amely ugyancsak hangos volt a heves ellenzéki megnyilatkozásoktól, a nemzeti sérelmek és kívánságok ingerült előadásától. 1790 óta a bécsi kormányférfiak nem hallottak még ilyen keserű igazságokat, ilyen éles megrovásokat, mint 1807-ben a budai diétán. A rendek csak abban az esetben voltak hajlandók az udvar által kért rendkívüli adó és ujonclétszám megszavazására, ha *a)* Magyarország és az örökös tartományok között fennálló közbülső vámokat vagy egészen megszüntetik, vagy legalább az igazságos viszonyosságra alapítva, törvény által szabályozzák; *b)* a bányaugyet a m. kir. kamara törvényes igazgatása alá vetik; *c)* ha jóértékű pénzeket veretnek és a papírospénz mennyiségét jelentékenyen csökkentik.

Az 1808-ban összehívott országgyűlésen ennek a türelmetlen hangulatnak már nyoma sem volt. Az udvar gondoskodott róla, hogy a megyék követi utasításaiba semmiféle kellemetlen tárgy be ne kerüljön s a követek ne legyenek ellenzéki szellemű emberek. Az összegyűlekezett rendek valóban tartózkodtak minden disszonáns hangtól s engedelmesen megszavazták a Napóleon ellen támadásra készülő osztrák hadsereg kiegészítésére kért 20 000 ujoncot s elrendelték az általános nemesi felkelést, majd csendben eloszlottak. Ez a szolgalelkű magatartás a hazafias nemesség körében általános visszatetszést keltett. A fojtott elégedetlenség csakúgy, mint a XVIII. század közepe óta más hasonló alkalmakkor, névtelenül terjesztett paszkvillusokban nyert kifejezést.

Egy ezek közül a paszkvillusok közül SZEMERE ALBERTÉ. A szerző (szül. 1760.) hegyaljai birtokos volt, valamikor a sárospataki kollégiumban tanuló társa Kazinczynak, afféle fűzfapoéta és megyeházi politikus. Kazinczy nem volt jó véleményű róla: „Excentrikus, gondolatlanul merész s tudákos” embernek tartotta. Erre vall ez a paszkvillus is. (L. még Lev. XXIII. 5852. sz. levél jegyzetét.)

A gúnyversben magasztalt személyek az előző országgyűlések „félclmetes” híre szert tett ellenzéki követői: Vay József Szabolcs megyei, Ócsai Balogh Péter Zólyom megyei, Vitéz János Abauj megyei és Czindery László Somogy megyei követ. A kigúnyolt Aczél István kir. személynök volt az 1808-i országgyűlésen, az alsó tábla elnöke. — (B. J.).

5750. Kazinczy — Szemere Pálnak. (Széphalom, 1809. febr. 11.)

Erre és az 5753 számú levélre Dümmerth Dezső kéziratban levő cikke hívta fel a figyelmemet. Jegyzeteit felhasználtam.

A levél és a vele kapcsolatban álló naplórészletek érdekesen világítják meg a pesti írók életét és viszonyukat Kazinczyhoz. HORVÁT ISTVÁN, aki ekkor Ürményi József országbíró mellett ennek titkáráként működött 1809. febr. 21-én írja be naplójába, hogy felkeresték őt barátai: Vitkovics, Szemere, Ferenczy János és Vilax Ferdinánd, a fiatal cisztercita, később zirci apát, valamint tanítványa, Paur Antal. Ekkor mutatja meg Szemere Horvátnak Kazinczy levelét, amely második felében Horvát István munkásságával foglalkozik. Horvát a levelet bemásolta naplójába és utána folytatólag a következőket írta: „Ezeknek szívemből örvendek ugyan, de állok el nem ragadtatom. Én Kazintziban a' finom izlést, és a' római, frantzia, görög, 's olasz és Német országi elegáncsiát mindenkor imádni fogom, ha es-el fog is élni ts helett. Ellenben a' hol hibáz a' Nyelv grammatikája és philosophiája ellen, bár azt finom Atticismus vagy más Dialectus névvel fogja is palástolni, ottan soha sem fogom sem védeni, sem követni.”

DOMOKOS LAJOS (1728—1803): Debrecen város főbírája, 1790-ben Bihar megye alispánja s országgyűlési követe volt. Részt vett a híres debreczeni *Magyar Grammatika* (Bécs, 1795) munkálataiban.

MÁTYÁSI JÓZSEF (1783—1849) ügyvéd, gr. Fekete János titkára volt 1803-ig. Egy a magyar nyelvre vonatkozó munkája 1806-ban jelent meg.

SZEMERE PÁL 1808—1809-ben Schedius előadásait hallgatta Pesten, ekkor alakult szoros barátsága Horvát Istvánnal és Vitkovicsal, ekkor fordult felé Kazinczy figyelmé.

VITKOVICS MIHÁLY (1778—1829): ügyvéd, Kazinczyval 1808-ban ismerkedett meg. Ő alapította Horvát Istvánnal, Szemerével Kazinczy ún. pesti triászát; Kazinczyval sűrűn levelezett, 1811-ben Kazinczy hozzá intézte híres epistoláját, mely a nyelvújítási harcot elindította. — (Cs.G.K.)

5751. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1809. márc. 7.)

Kazinczy és Jankovich Miklós egyaránt foglalkozott könyv- kézirat- és régiséggyűjtéssel. Közös érdeklődésük hozta őket közelebbi kapcsolatba. Könyveladás ill. vásárlás ügyében kezdtek levelezni 1809-ben. E kötetben kiadott levelezésük a rácalmási Jankovich-család levéltárából került elő. Az 1809—1825. években Kazinczynak Jankovichhoz írt 14 levelét Lukinich Imre közölte az *Akadémiai Értesítő*-ben. (1937.) Az 1819—1830 években írt 17 Kazinczy-levelet Jeney Károly találta meg a székesfehérvári városi levéltárban őrzött Jankovich-hagyatékban. Jelenleg az egész anyag az OSZK tulajdona. Kötetünkben ez utóbbi levelek sorszáma: 5830., 5861., 5864., 5866., 5869., 5870., 5871., 5872., 5874., 5888., 5889., 5893., 5896., 5897., 5913., 5915., 5922.

Kazinczy levele válasz Jankovich Miklósnak 1809. febr. 4-én kelt levelére (Lev. VI. 1413 sz.). Az itt közölt levél változata megjelent Váczy-nál (Lev. VII. 1437. sz.) az Akadémián őrzött eredeti szöveg után (M. Irod. Lev. 4-r. 174. sz.). Mindkét levél autográf; mi a most megtalált változatot közöljük, mert szövege és részben tartalma is eltér a Váczy-nál közölt levéltől.

A sárospataki könyveladásról Kazinczy így számol be Nagy Gábornak 1806. szept. 29-én: „A Pataki Collegium számára 1800 frton adtam-el a Bibliothecát az Ujhelyben 5-a 8bris tartott Conferencián. Az ára 2000

Rft volt; de a Curatoratus Collectát tett a Jelenlevők közt Vay Consil. Ur adott 100 ftot, Lónyay Gábor 50 ft, Kazinczy Péter 60, Komjáti Ábrahám 50 ft. Némelly reám tolta, hogy én is. Én 250 ftot oda engedtem nekik.” (Lev. IV. 1003. sz.).

A levélben említett egyik kódexről Kazinczy Nagy Gáborhoz intézett levelében, 1806. febr. 15-én írja, hogy azt a Baváriából jött könyvek közt kapta: „Leonardi Aretini Atila, Manuscriptum de anno 1300. tiszta papirosra és igen igen jól conserválva. Csak 12 pag, ugyan: de a munka egész és igen szép gothika írás.” (Lev. IV. 877. sz.) Nem szerepel a többi levélben is előforduló felsorolások között a *Judicium de Cometa* 1468 itt idézett kézirat.

Kazinczy ismertetése a két kódexről: *Bővebb előadás a Sáros-Pataki bibliotheca két Codexe felől*. Széphalom, Martiusnak 26-dik 1807. (Megjelent: *Hazai 's Külföldi Tudósítások* 1807. I. k. 29. sz. 241—242. l.)

A mappa, melyet Kazinczy a sárospataki kollégiumnak eladott, Lázius térképe. Ismertette Kazinczy: *Magyar-Országának talán első abrosza*. Széphalom február 23-dik 1807. címen. (Megjelent, *Hazai Tudósítások* 1807. I. félév 19. sz. 151—153. l. — Hivatkozás a cikkre uo. 1808. I. félév 10. sz. 79. l.)

MILLER JAKAB FERDINÁND (1749—1823) bölcséleti doktor, kir. tanácsos, 1803-tól Széchényi Ferenc könyvtárának őre, 1808-tól a Múzeum igazgatója. — (B. M.)

5752. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (Széphalom, 1809. ápr. 13.)

Fáy levele, melynek elvesztésével Kazinczy Kandó Gábort vádolja, máig sem került elő. KANDÓ GÁBOR (1743—1832) Fáy András 1804-ben meghalt Katalin testvérének volt a férje, a Zemplén megyei insurgensek ezredese (BADCIS i. m. 46. l.).

Kazinczy és Fáy levelezése csaknem egy évig megszakadt. Kazinczy Fáynek engesztelésül küldte szonettjét. Címe *Kazinczy házasság kötésének napja Török Lajos gróf leányával Zsófiával: XI. Novembris MDCCCIV*. Ugyanczt előbb már Kis Jánosnak és Dessewffy Józsefnek is elküldte a műfaj magyarázatával. Az alábbiakban több idevágó idézetet közlünk a korábban kiadott levelekből.

*Kis János*hoz, 1809. ápr. 11. (Lev. VI. 1456. sz.): „Sonettet magyarul soha nem írt még senki.”

*Dessewffy József*hez, 1809. ápr. 12. (VI. 1457. sz.): „Ötödfél esztendeje hogy megházasodtam. Csaknem annyi idejű az itt menő Sonett. Te. a' ki az olasz nyelv 's olasz Sonettek édességét ismered, 's a' Mesterség titkaiba mint Mester vagy beávatva, tudod, hogy nehezebb munka nincs a' magyar poezisban, mint ezen probléma feloldása; mert nagy nyög már a' rime is, nyelvünknek felette kevés rimája lévén... Nem szégyenllem megvallani, hogy ezt a' kis semmiséget esztendők oltá titkolom másoktól, 's így fogom a' többit is, donec nominis hujus honorem, megérdemleni fogják. Még csak Sophie ismeri: de ma megírtam Kisnek, s ime néked is; 's roád és Kisre elmondom: quod si me italicis vatibus inseres, sublimi feriam sidera vertice.”

*Virág Benedek*hez, 1809. ápr. 21. (Lev. VI. 1463. sz.): „E napokban engedtem látni némellyekkel ezt a' Sonettet is, mely magyarul leg

első próba. Megengeded, hogy véled is közöljem. — Imhol van a' hogy szeretném hogy ősmertessék. Olly időket élünk, melyben nem tanácstalan dolog elkészült munkáinkat másoknak is kezeibe adni."

Kölcsény Ferenchez, 1809. ápr. 23. (Lev. VI. 1465. sz.): „Uram Öcsém a' mint gondolom, Franciául és olaszul még nem olvas. Így nem tudhatja mi a' Sonetto, az olaszok kedves dalformájok. De felhányhatja a' Bibliothekában, 's tudni fogja mit magyaráznom kellene."

Berzsenyi Dánielhez, 1809. máj. 25. (Lev. VI. 1483. sz.): A szonett, „...melly Kisnek és Virágnak is megnyerte ugyan kedvelléseket: de fölöle a' te itéletedet is szeretném érteni, 's venni tömjénedet, ha azt arra érdemesnek fogod lelni. Kazinczy levele Kis Jánoshoz. 1809. máj. 30. (Lev. VI. 1487. sz.).

Két újabb szonett között ismét leírja Kazinczy Kisnek az 1809. ápr. 11-én már közölt szonettet.

Rumy Károly Györgyhez, 1809. máj. 30. (Lev. VI. 1488. sz.): Levélben közli a verset a műfaj magyarázatával.

Szögyén Zsigmondhoz, 1809. máj. 9 (Lev. VI. 1491. sz.):

„Te ismered házassági fénytelen boldogságomat. Érteni fogod tehát az ide tett magyar sonettet — első nem érdemre, melyet az első által nem czélozhatok, hanem az időre, mert még eddig több Sonetto magyarul nem énekeltetett. . . miért ne legyen a' magyarban is. Meg lehet, hogy a' francia nyelv könnyűsége, a' német nyelv nehézsége nem alkalmas e formára, de a' miénk az."

Döbrentei Gáborhoz, 1809. jún. 28. (Lev. VI. 1503. sz.): „Nekem most két versem forog kezeken, mely barátimnak javallásaikat megnyerni szerencsés volt." A vers után: „Ez volt a' legelső Sonett magyar nyelven. Még 1806-ban készült; de tudom mely kényes fülek itélik a' Sonettet, titokban tartottam mind ezideig." A másik itt közölt szonett kezdősora: „Mint a' szerelmes járja szép párjával . . ."

Badics Fáy életrajzában megemlékezik a versről: „Vitkovits házában tartott Kazinczy triásza összejöveteleket. 1811-ben például oly sürűen, hogy majd minden este együtt voltak. Fölolvasták az akkor eseményt képző sonetteket, melyeket Kazinczy és Szemere írtak 's Horvát adott ki." (116. l.) A kis füzet címlapja: *Hat Sonett. Kazinczytól és Szemerétől*. Kiadta Horvát István. Pesten. Trattner Mátyás betűivel é. n. A tíz számozatlan lapból álló nyomtatvány megjelenéséről nem tudott Kazinczy és Szemere. Horvát a kis füzetben a' szonettnek, mint műfajnak méltatása után a hármuk személyes kapcsolatáról, egymás iránt érzett nagyrabecsülésükről szól: „A Barátság, mely közötttem, és a' két jeles Férjfiu között szorossabb köteleket fűzött, el nem rejtette előlem a' szerencsés költeményeket. De nem csak a' Barátságe az, a' mi köz öröme, 's dicsőségére szolgálhat az egész Nemzetnek. Meglepem azért e hat Sonettet közre bocsájtással mind a' Hazafiakat, mind a' Szerzőket. Azokat, hogy érezhessék azon gyönyörűséget, mellyel az illy mester-munkákból érezniük kell; ezeket, hogy lássák e'ben is, hogy én az Ő érdemeinek forró és tüzes tisztelőjök vagyok." A vers az 5. lapon van. Címe: *Az én boldogítóm*. Szövegteltérések a levél szövege és a nyomtatott szöveg között:

1. vszk. 2. sor. Bal Végzet így vett volna szabadlásba,
3. sor. Ha megdühödve kapkod néha másba
4. sor. segélni mingyárt kész azt Istene.

Kazinczy házasságáról Kis János kétnyelvű verses kiadvánnyal emlékezett meg: *Kazinczy Ferencnek összevételése Szendrei gróf Török Sophia Antonival*, ... nov. 11. 1804 ... és *Epistel an Franz von Kazinczy* ... Bécs 1805. (Ismeretése: *Hazai és Külf. Tud.* 1807. I. 387—388. l. — Kazinczy esküvőjére Kölcsey Ferenc: *Kazinczy első sonettjére. Sonett.* című verset írta. Megjelent: *Magyar Dámák Kalendáriumja* 1815. 118—119. l.)

Március 23-án Dessewffy Józsefhez intézett levélben Kazinczy ezt panaszolja: „16-ik Martius olta csaknem mindég fekszem. Rheuma e a' bajom vagy chiragra és podagra, nem tudom, de kínos basogatást érzek, főképen bal kezemben. Ez idén érzem azt illy mértékben. Első közelítését Brünni fogságomban éreztem balkczem' ujjaimban, 's ott arra fogtam, hogy azt az éjjel nappal öt esztendőig viselt vas bilincs' megfagyása okozta olyankor, midőn még télben is egy órai sétálásra kihordottak.” (Lev. VI. 1447. sz.) Április 8-án, mikor Kazinczy jobban érzi magát, enyhébb hajra gyanakszik. Döbrenteihez írja: „...egy gonosz rheuma, melyet ebben a rettenetes időben a' kertészkedéssel magamnak szerzettem közel egy holnap olta ágyban szégzett...” (Lev. VI. 1453. sz.).

BÉRCZY JÁNOS: Nógrád megye tiszti orvosa, tagja a jenai mineralogiai társaságnak, orvosi cikkeket, utóbb verseket is írt az egykorú folyóiratokba.

A Ludányban élt három Ráday-nemzedék Id. Ráday Gedeon (1713—1792), Ifj. Ráday Gedeon (1745—1801), Ráday Pál (1768—1827); utóbbinak felesége Prónay Ágnes. — (B. M.)

5753. Kazinczy -- Vitkovics Mihályhoz. (Széphalom, 1809. júl. 16.)

L, az 5750 sz. levél jegyzetét.

A Kazinczy levele elején említett két Vitkovics levél nyilván az, amelyeket a Lev. VI. kötetében 1512. és 1514. sz. alatt olvashatunk. 1809. júl. 25-én írta be *Horvát István* naplójába a következőket: „Délután Paurom-mal tanultomban meg kerestek Vitkovits Mihály és Szemere Pál barátim, közölván velem Tek. Tudós Kazintzi Ferentz Urnak ime' levelét...” A levél szövege után így folytatja Horvát: „Sok észrevételeket lehetne e' levélről írnom. Mitsoda határozatlan az *Izlés* bírósága? kinek ez, kinek más *izlése* vagyon a nyelv dolgában” stb. Kettőjük közül mégis Kazinczy képviseli az újabb szellemi áramlatot és Horvát István nyelvészeti magatartásával magára maradt. — (Cs. G. K.)

5754. ifj. br. Wesselényi Miklós Kazinczynak. (Zsibó, 1809. aug. 29.)

Kazinczyt bensőséges barátság, sőt megleget szeretet szálai fűzték id. br. Wesselényi Miklóshoz (1750—1809) és feleségéhez, Cserei Helénához (1754—1831), s később fiukhoz, ifj. Wesselényi Miklóshoz (1796—1850) is. A kapcsolat eredete 1802-re nyúlik vissza, a fogságból való szabadulást követő esztendőre, amikor Kazinczy újra megkezdte irodalmi nevelő-

munkáját, és fordításainak kiadására készült. Hiába kereste azonban az ország műpártoló főurainak anyagi támogatását, kérése elől mindenki elzárkózott; a Martinovics-mozgalom részesével senki sem kívánt együttműködni, még Széchenyi Ferenc és Festetics György sem. A mágnessok között csak egy akadt, akinél megértésre talált, aki örömmel nyújtott segítőkezet neki: a kufsteini börtönben raboskodott id. Wesselényi Miklós. „Ne gondolja az Úr, Barátom Uram, — írta Wesselényi 1802. ápr. 15-én — hogy rám is elragadott volna az új betegség, mely meg szokott némely embereket környékezní, midőn az Úrral találkozónék s ezért nem feleltem volna mind eddig. Koránt sem...” (Lev. II. 518. sz.). Kazinczy meghatódottan fogadta Wesselényi segítségét s levelezés útján egyre szorosabb barátságra lépett a báróval.

1805. október—novemberében Kazinczy személyesen is meglátogatta Wesselényiéket zsitói kastélyukban. Ekkor ismerte meg a család egyetlen gyermekét, ifj. Wesselényi Miklóst. Kazinczy megcsodálta a kilenc éves fiú szellemi-tesztí fejlettségét s szép jövőt jósolt neki. Várakozásában nem is csalódott. Négy év múlva, 1809 márciusában amikor a Magyarország felé elöryomuló Napóleon ellen az erdélyi nemesség is kardot kötött, Kazinczy álmélkodva hallotta, hogy a 13 éves kis Wesselényi is bevonult a Közép Szolnok megyei insurgensekkel. Kazinczyt elragadta a lelkesedés és hosszú költői levélben üdvözölte a gyermekkatonát („Még practexta repdes válladon...”). Ezt az epistolát köszönni meg az ifj. Wesselényi ebben a levélben s hálája jeléül a vers kinyomatását ígéri. — (B. J.)

5755. Kazinczy — Kisfaludy Sándornak. (Széphalom, 1809. szept. 1.)

Válaszlevél Kisfaludy Sándor 1808. szept. 15-i levelére (Lev. VI. 1356. sz.) és Kandó Gábor által küldött kérdésére.

FARNOSI KANDÓ GÁBOR (1743—1832): a zempléni felkelő sereg vezredes kapitánya volt a győri csatában. Itt találkozott Kisfaludy Sándorral, aki a nádor segédtisztjeként vett részt az insurrectióban.

Kisfaludy levelében a drámai munkákhoz legillőbb formára vonatkozóan kérte ki Kazinczy véleményét: „A' Dramaturgiának nagy kedvellője lévén, mióta a' magyar Theatrom lábra kezd kapni ismét, már több ízben is meg-meg szállott egy kis kedv, egy eredeti hazai Tragédiának készítésére... De soha sem tudtam meghatározni magamban; ha a' Francziák' példája szerint a' rytmus-e, vagy a' Görögök, és újabb Németek után a' metrum illene-e jobban egy magyar Tragédiához, vagy talán leginkább a' poética próza. — Szeretném ez eránt való vélekedésedet tudni...”

J. H. Voss (1751—1826): német író a *Jenaische Allgemeine Literatur Zeitung* 1808. évi 4. sz.-ban, Bürger szonettjeiről írott bírálatában kel ki azon kényszer ellen, amelynek a szonettben a német írónak alá kell vetnie a nyelvet.

Kazinczy *November' XI-dike, 1804* című szonettjét *Az én boldogítóm, A' sonetto' Muzsáját* pedig *A sonett Musája* címmel adta ki Abafi Lajos. A levélben közölt szöveg és Abafi kiadása közt apróbb eltérések vannak. (K. költeményei. I. 49., ill., 47. l.)

NOVES LAURA = Szegedy Róza, Kisfaludy Sándor felesége. LAURA: Petrarca, híres olasz költő (1304—1374) eszményi szerelme volt; hozzá írta gyönyörű szonettjeit. Kisfaludy Sándor Szegedy Rózához írt szerelmes verseivel Petrarca mintáját követte: a *Himfy szerelmeinek* ún. dalbetétei a petrarcai szonett magyaros ritmusú változatai. Ezért nevezték Kisfaludyt már kortársai is „magyar Petrarca”-nak, s ezért nevezi Kazinczy a levélben Szegedy Rózát Noves Laurának.

Kazinczy az ifjú Wesselényihez írt episztolája *Báró Wesselényi Miklóshoz* (Miklós fiához) címmel jelent meg Abafi kiadásában. (K. költeményei II. 14. l.) — (F. G.)

5756. Kazinczy — Kazinczy Istvánnak. (Széphalom, 1809. okt. 16.)

Eddig kiadatlan levél. Jelen kötet sajtó alá rendezése közben került az OSZK kéziratárának birtokába.

1809. okt. 15-én született Kazinczy harmadik leánya Sophronia Thalia, aki később Thalie néven szerepel.

Az említett gyűlés Sátoraljaújhelyben volt, okt. 16-án, Kazinczy két másik levelében is megemlékezik róla (Lev. VII. k. 1563, 1564. sz.). A vele kapcsolatos történet arra vonatkozik, hogy a főispán titkos rendeletét az insurrekcióra vonatkozóan az alispán tévedésből nyilvánosan felolvasta és a jelenlevők nem tudták, hogy az utóbbi gyöngye emlékezőtehetségén, vagy a kiadott parancson nevéssenek-e jobban. — (Cs. G. K.)

5757. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. („Újhelyi szőlőm alatt”, 1809. okt. 25.)

A levél válasz Jankovichnak Kazinczyhoz 1809. okt. 18-án írt levelére (Lev. VII. 1567. sz.). Jankovich viszontválasza keltezetlen. Eszerint Jankovich megveszi Kazinczy gyűjteményét 1500 forintért. (Lev. VII. 1632. sz.).

Kazinczy Csereinek a „Kalendarion eránt” írott levele elpusztult vagy kallódik. — (B. M.)

5758. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1809. nov. 20.)

A meglévő Kazinczy levelekből nem értesülünk arról, hogy mikor érkezett el Kazinczy könyvküldeménye Jankovichhoz. Még 1810. jan. 29-én írt levelében Jankovich azt panaszolja, hogy a kassai kereskedő, kinek — mint Kazinczy írja — átadta a ládákat, nem is tud a szállítmányról (Lev. VII. 1657. sz.).

NAGY GÁBORRÓL: I. Lev. XXIII. 5724. sz. levél jegyzetét.

A sárospataki kollégiumnak 1806-ban eladott könyvekről I. Lev. XXIII. 5751. sz. levelet és jegyzetét.

VARJAS JÁNOS (1721—1786): a debreceni református kollégium tanára. E-magánhangzós szavakból írt elégiát adott ki. Magyar címe: *Meg-tört embernek énekje. Mellyet nem rigen szerzett, és egy meg-késeredett, de reménységgel teljes lélek képeben, tett-fel egy nevezetlen ember.* Két kéziratos másolat van az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában. (Jelzetük: Duod. Hung. 26. és Duod. Hung.) 78. A verset kiadta Kazinczy a Debrecenben,

1775-ben megjelent nyomtatványból *Magyar Régiségek és Ritkaságok* című, Pesten 1808-ban megjelent munkájában, a 181—223. lapon.)

SZENTGYÖRGYI JÓZSEF (1765—1832): debreceni orvos, Kazinczynak ajándékba megküldte Varjas János nyomtatott levelét II. Józsefhez. Címe: *Josepho II. imperatori pio, felici, augusto, sacratiss. Suae Majestati d. d. d. devotissimus subditus Joan. Varjas Vacii*, 1784. Typ. Franc. Ign. Ambo.

Kazinczy id. B. Wesselényi Miklóst 1809. aug. 9-én tudósítja, hogy „Gróf Viczaynak igen becses pénzgyűjteményét elvitték a' fur cruditusok.” (Lev. VI. 1535. sz. levél és jegyzete). Viczay Mihály gróf (1756—1831) gyarapította és rendezte családjának már meglevő érem- és pénzgyűjteményét. A gyűjtemény címtára *Musei Hédervariani in Hungaria numos antiquos graecos et latinos descripsit*... címen megj. Bécsben 1814-ben. L. még WURZBACH. VI. k. 582. l.

SINAI GÁBOR (1730—1808): debreceni ref. superintendentens, egyháztörténész. Lehetséges-e, hogy Kazinczy 1809. nov. 20-án nem tudta, hogy Sinai 1808. jún. 27-én meghalt, s így hiába várja válaszát?

KULTSÁR ISTVÁN (1760—1828): professzor. Az 1806. júl. 2-án megindult *Hazai Tudósítások*, 1808. júl. 2-től *Hazai 's Külföldi Tudósítások* című hetenként kétszer, Pesten megjelent újság megindítója és haláláig szerkesztője.

1810 közepéig sem Kultsárhoz, sem Sinaihoz írt Kazinczy-levelet nem ismerünk. — (B. M.)

5759. Horváth László — Kazinczynak. (Újhely, 1810. jan. 1.)

HORVÁTH LÁSZLÓ (Pálóczi): királyi tanácsos, Zemplén megye első alispánja.

Kazinczy ismeretlen levelében feltehetőleg a *Gróf Dessewffy József és Kazinczy Ferencz kiküldött táblabíróknak Vélemények tekint. Zemplény vármegye Rendéhez a Győrnél 1809. jún. 14. elesett vitézeknek állítandó emlékdolgaiban. Sátoralja-Ujhely, a közgyűlés alatt okt. 16. 1809.* (Sárospatak, 1811.) c. munka nyomtatásáról írt. — (F. G.)

5760. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1810. jan. 19.)

A három láda könyvben Kazinczy a Baviából kapott *Leonardi Aretini Atila Manuscriptum de anno 1300*... kéziratot küldi Jankovichnak. (Lev. XXIII. 5743. sz. levél és jegyzete.)

A *Pályám emlékezetének* történetéhez itt kapjuk a második ismeretlen adatot a most közlésre kerülő levelekből. Az első adata l. Lev. XXIII. 5748. sz. Itt kitűnik, hogy Széchényi Ferenc is biztatta Kazinczyt életrajzána megírására, de fogságának említése nélkül. Kazinczy munkájáról másolatot ígért Jankovichnak; a *Pályám emlékezetének* ezt a változatát nem ismerjük.

SINAI GÁBOR (1730—1808) fiának Miklósnak itt említett levele és apja könyveiről készített jegyzéke elveszett vagy lappang.

GR. DESSEWFFY JÓZSEF (1771—1843): az Akadémia igazgató tagja, 1802—1825-ig többszörs országgyűlési követ; felesége Sztáray Eleonora, gyermekeik: Aurél, Marcel, Emil, Virginia.

Kazinczy és Dessewffy nyomtatásban megjelent közös munkájának címe: *Cserneki és tárkői gróf Dessewffy József és Kazinczy Ferenc kiküldött táblabíráknak vélemények a' tek. Zemplén várm. rendeihez a Győrnél MDCCCIX Junius XIV. elesett vitézeknek állítandó emlék dolgában*. S. Patakon, Szentcsaba József betűjével, 1811. Az Országos Széchényi Könyvtár őrzi a műnek Kazinczy által dedikált egyik példányát: „Mélt. Jeszeneci Jankovich Mikl. Urnak. A' kis munka csak száz exlban van nyomtatva, és így nagy ritkaság leszén.” A kötet megjelent még: *Magyar Panth.* 319—329. l.—Ugyanczt a szöveget Kazinczy autográf kéziratából újra kiadta Lehoczky Tivadar Gróf Dessewffy József és Kazinczy Ferenc jelentése a Győrnél elesett zempléni vitézeknek állítandó emlék ügyében címen. (Figyelő. I. évf. 112—116. l.) További kiadása: *Zemplényi vitézek emléke Sátor-Alja-Ujhelyben* címen (Hebe 1823. 259—285. l.) — (B. M.)

5761. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1810. febr. 11.)

A levél válasz Jankovich 1810. jan. 29-én kelt soraira (Lcv. VII. 1657. sz.).

Kazinczy könyvszállítmányának harmadik ládájában levő ajándék könyvek között volt Roo Gerardus de: *Annales rerum belli domique ab Austriacis Habsburgicae gentis principibus, a Rudolpho primo, usque ad Carolum V. Gestarum . . . per — congesti, et conradi Decii opera et sumptibus . . . editi*. Oeniposztii 1592.

SENTGYÖRGYI JÓZSEF (1765—1832): orvos, Sallustius-fordításának címe: *Sallustius Cajus Crispus S. Szentgyörgyi Gellért magyarázatával*. Előre-botsátotta bévezetését a classicusok ismeretébe Jankovich Miklós. Budán, 1811. A m. kir. universitás bet.

DUGONICS ANDRÁS (1740—1818) Sallustius-fordítása nem jelent meg. Autográf kéziratát az OSZK-ban őrzik: *Dugonics Andrásnak Kegyes Oskolabeli Szerzetes Papnak regyes Magyar Munkái* c. kötetben. (Fol. H. 10. ff. 18—33: *Crispus Sallustiusnak Catilina Pártütéséről írt könyve, melyet magyarra fordított Dugonics András . . .* 1776. Vácson.)

VOSS, JOHANN HEINRICH (1751—1826): Horatius epistoláit fordította. Wieland, Christoph Martin (1733—1813) kinek Horatius-fordítását Kazinczy szerint Voss használta.

A Kazinczy által említett kiadvány teljes címe: *Magyar Régiségek és Ritkaságok* Kiadta Kazinczy Ferencz. Első Kötet: I. Sylvesternek Magyar-Deák Grammatikája. Uj-Szigeten, 1539. II. A legelső nyomtatott Magyar Ábécze. Krakkóban, 1549. III. Prof. Varjas János' E vocálisú éneke. Debreczen, 1775. Pesten Mossóczy Institoris Károly' számára, Trattner Mátyás műhelyében. 1808. Több kötet nem jelent meg a munkából, de Kazinczy az első kötet második kiadását is tervezte; az előkészített példányt az OSZK kéziratára őrzi. (Oct. Hung. 474.)

KISS ISTVÁN: könyvkötő, könyvkiadó üzlete a piaristák épületében volt. Budáról költözött ide, 1799-ben nyert polgárjogot, 1805-ben halála után felesége és fiai vezették tovább az üzletet 1816-ig, azután különváltak (GÁRDONYI ALBERT: Régi pesti könyvkereskedők Bp. 1930. 45. l.). Kis István kiadásában jelentek meg Dayka versei; a kötet elé Kazinczy Dayka

életrajzát is megírta. *Ujhelyi Dayka Gábor Versei*. Öszveszedte 's kiadta barátja Kazinczy Ferenc, Pesten, Trattner Mátyásnál. 1813. — (B. M.)

5762. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (Széphalom, 1810. febr. 26.)

Fáy András levelét, melyre Kazinczy hivatkozik nem ismerjük. Dayka Gábor (1769—1796) munkáinak sajtó alá rendezésével nem tudjuk mikor végzett Kazinczy, nem derül ki a levelezéséből. 1811. jún. 19-én Gyulai Lajoshoz intézett levelében olvassuk: „Daykának verseit Vitkovits barátom vette-által, hogy a' maga speculatiojára nyomtattassa”. (Lev. XXII. 5522. /2019/a. sz.) A kötet megjelent Pesten 1813-ban, Trattner Mátyás nyomdájában, *Dayka Gábor Versei*. Öszveszedte 's kiadta barátja Kazinczy Ferenc címmel.

Kazinczy itt említett leányai, Eugénia szül. 1807, Thalia szül. 1809-ben.

Kazinczy recenziója Fáy Bokrétájáról megjelent: *Annalen der Literatur und Kunst in den Oesterr. Kaiserthume*. 1811. II. Band 167. 1. — Pápay Sámuel Kazinczyhoz intézett levelében, 1811. szept. 18-án dicséri az itt megjelent recenziót. (Lev. IX. 2068. sz.)

Már előző, 1808. jan. 21-én kelt levelében is ajánlotta Kazinczy Fáynek Révai Miklós: *Elaboratio grammatica Hungarica* című 1803—1806-ban megjelent munkáját.

BÁRÓCZY SÁNDOR (1735—1809) Marmontel hat novelláját fordította; munkája *Erkölcsei mesék* címen jelent meg Bécsben 1775-ben. Marmontel, Jean — François (1723—1799) *Contes moraux* c. munkája magyar fordításban *Kazinczynak fordított egyveleg írásai* között jelent meg. (I. kötet Széphalom Abaujban, 1808 *Marmontelnek szivképző regéji két könyvben* címen.) Kazinczy véleménye Marmontelről Báróczynak, 1808. febr. 8-án írott levelében: „Némethen én három fordítását ismerem Mármonotelnek, 's adnák a' Musák hogy bár 6 fordítások jelenne-meg Magyarban, még pedig ugyan ezen Mesélésnek. Ezen uton reményem legkönnyebben 's legbizonyosabban nyelvünknek kicsinosodását, mellynek első 's legfőbb célnak kell lenni. És tegyük fel, hogy az én fordításomat valaki inkább kedvellené a' Tiédnél, mit kellene mondani annak a' Birálónak egyenességére, a' ki elfelejtkeznek tekintetbe venni hogy nyelvünk harmincz esztendei csinosgatás után valamennyire haladhatott? Publicumnak ítéletét az én próbámról még nem tudom: de azt magamról mondhatom, hogy a' Te Marmonteled előttem még ma is abban a' becsben van. (Lev. V. 1235. sz.) Báróczy Marmontel fordítását Kazinczy adta ki az író halála után: *Báróczy minden munkáji*. Újra kiadta Kazinczy Ferencz Pesten, 1813—1814. Trattner Mátyásnál. 1—8 kötet. A 8. kötetben van: az *Erkölcsei mesék Marmontel után*.

MADAME DE STAËL-HOLSTEIN, ANNE LOUISE GERMANIE (1766—1817) *Corinne ou l'Italie* par M. de Staël-Holstein. Vienne, chez Schrambe 1817. *Bibliothèque Instructive et Amusante*, Tom IV—VI. c. regényét Kazinczy fordításra ajánlja Fáynek. A francia író párizsi irodalmi szalonja a Napóleon-ellenes körök találkozó helye; ezt felfedik, s Madame Staël-t Napóleon kitiltja Franciaország egész területéről. Ezt a regényét 1805-ben olaszországi tartózkodása idején írta. Megjelent 1807-ben. Saját tragikus szerelmének

történetét írja le, megvilágítva Olaszország irodalmi és művészeti életét. Napóleon elkoboztatta a Corinne-t az író politikai elvei miatt. Magyarra Bölöni Farkas Sándor fordította: *Corinna vagy Olasz Ország*. Írta M. Stael-Holstein Francziából fordította B F S. I—III kötet. Autográf kézírata a kolozsvári univ. kollégium könyvtárában van; a XIX. század első felében készült másolata az OSzK kéziratárában (Jelzete: Quart. Hung. 1056.). A másolaton a mű ajánlásának keltezése: „1823. okt. 2. Kolozsvár”. Bölöni Farkas jegyzete szerint a francia kiadványon kívül Schlegel is fordította: *Corinna oder Italien*. Aus dem Französischen der Frau von Stael übersetzt und herausgegeben von Friedrich Schlegel. Berlin 1807. I—IV. A regény tartalmát és a fordításra vonatkozó irodalmat közli GYÖRGY LAJOS: A magyar regény előzményei Bp. 1941. 450—451. l. — A Dézsi-féle Világirodalmi lexikon szerint a mű magyar nyelvű fordítói és a kiadások éve: Kónyi János 1755, Belizár Z. P. 1773, Dániel István 1766. Ez utóbbiakról nem szól Kazinczy.

Marmontel munkája: *Les incas ou la Destruction de l'empire du Pérou dédié au roi de Suède*. Paris. 1777. 2 vol. Az író az indiánok pártján van, kiket a spanyolok rabszolgasorshoz tartanak. GYÖRGY LAJOS i. m. 516. lapon ír erről a műről. Magyarra Abrudbányai Szabó Sámuel (1756—1856) unitárius lelkész fordította. Kazinczy Erdélyi utazásai során meglátogatta Szabót: „Szabó ur sokat dolgozott magyar nyelven, fordította nevezetesen Marmontel Inkáit . . .” (Erdélyi Lev. 84—85. l.) A fordítás nyomtatásban nem jelent meg, nem tudjuk melyik évben készült. Kazinczy Döbrenteihez intézett levelében 1808. márc. 23-án írja: „Nem tudom, kiesoda az Incák’ fordítója . . .” (Lev. V. 1262. sz.) Nem tudjuk, hogy Szabó fordításának a híre jutott-e el Kazinczyhoz, vagy ez az utóbbi fordítás egy másik fordító munkája. (B. M.)

5763. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1810. máj. 29.)

KÉZY MÓZES (1781—1831): ev. ref. főisk. tanár volt Sárospatakon; két könyvének eladását közvetítette Kazinczy.

Írt-e Jankovich Kézy Mózesnek levelet könyvvásárlás ügyében, nem tudjuk. — (B. M.)

5764. Balogh Sándor — Kazinczynak. (Győr, 1810. júl. 6.)

BALOGH SÁNDOR (1743—1810): győri bencés kanonok és apát. A *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1810. évi 12. sz.-ban a következő nekrológ olvasható róla: „Győrött meghalt Fő Tiszt. Balogh Sándor Kanonok és Sz. Albert Praepostja, életének 67-ik esztendejében. Melly buzgó barátja volt legyen a’ tudományoknak, megmutatta végső Rendelésével; mert számos válogatott Könyvekből álló Bibliothekáját közönséges haszonra rendelte és ennek Győrött egy szép palotát ’s Gondviselőt fundált.” (I. Lev. VII. 1689. sz. levél jegyzetét.)

Kazinczy Fábchich József halála (1809. dec. 23.) után 1810. márc. 22-én levélben fordult Balogh Sándorhoz s Fábchichről irandó emlékezéséhez kérte tudósítását. Görög fordításai után is érdeklődött, mert ki akarta adni őket. (Lev. VII. 1689. sz.)

Balogh nem válaszolt Kazinczynak, ő 1810. ápr. 19-én újabb levelet írt neki és megismételte kérését. (Lev. VII. 1715. sz.)

Leveleivel együtt küldte el Balognak Fábchichra emlékező skázonját (*Fábchich*. Kazinczy F. Válog. munkái; Bev. Balassa József. Bp. é. n. 63. l.) és Napóleonnak és Lujának menyegzőjére írt, *A nagyság és szépség diadalma* c. versét (Sárospatak, 1810. márc.). — (F. G.)

5765. Kovachich Márton György — Kazinczynak. (1810. aug. 23.)

KOVACHICH MÁRTON GYÖRGY (1743—1821): jogtörténész, a pesti egyetemi könyvtár, majd a királyi kincstár tisztviselője. 1810 és 1815 között a nádor megbízásából fiával együtt bejárta az országot, hogy a Nemzeti Múzeum részére muzeális kincseket gyűjtsön s felkutassa az ország levéltáraiban található oklevélananyagot. Sátoraljaújhelyen SZIRMAY ANTAL (1747—1812) udvari tanácsos, zempléni országgyűlési követ házában szállt meg. Hogy Széphalomban járt volna, annak nincs nyoma Kazinczy levelezésében, de Sárospatakra — Szirmay kérésére — Kazinczy kísértő el. (I. Lev. VIII. 1826. sz.). — (F. G.)

5766. özv. Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsanna — Kazinczynak. (Érsemlyén, 1810. dec. 12.)

Az a feszültség, amely Kazinczy és édesanyja között az 1800-as évek elején — egyik testvérének, Józsefnek intrikái miatt — támadt, Kazinczy nősülése után lassanként feloldódott. Az Érsemlyénben lakó édesanya és a Széphalmon megtelepült fiú olykor kölcsönösen meglátogatták egymást, egyébként gyakori levelezésben álltak. Az öreg Kazinczyné időnként élelmi-szerekkel, terményekkel s egyéb ajándékokkal kedveskedett elsőszülött fia családjának, ezentúl pedig továbbította Kazinczy címére Erdély felől Érsemlyénbe érkezett küldeményeket. Ez a levél jellegzetes példája az anya és fiú között folyó levélváltásnak.

A levél elején említett tiszteletes úr FAZEKAS ISTVÁN, a művelt érsemlyéni református lelkész, Kazinczynak jóbarátja, irodalmi és tudományos kérdésekben levelező társa. Hozzá szokták küldeni Debrecenből, rendszerint Nagy Gáboron keresztül az erdélyi barátok, ismerősök leveleit csomagjaik: ő pedig özv. Kazinczynénak adta át ezeket, hogy a Széphalomra induló szekérrel továbbítsa. (Vö. Lev. VII. 1772., VIII. 1855., 1871., 1877., 1904., 1946., 1966., 2202. és 2022. sz.)

A Cserei Farkastól érkező küldemény több dolgot tartalmazott. KENDERESI MIHÁLYNAK (1758—1824) az irodalompartóló főkörmányszéki tanácsosnak ajándékát (több régi történelmi okmányt) Kazinczy gyűjteménye számára, továbbá Kazinczy némely nyomtatott műveinek (Marmontel s egyebek) a kolozsvári országgyűlésen árult, de el nem kelt példányait. (Lev. VIII. 1832., 1847. sz.) — (B. J.)

5767. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. (Széphalom, 1811. jan. 12.)

Kazinczy 1807 óta volt ismeretségben RUMY KÁROLY GYÖRGGYEL (1780—1847), a nyugtalan életű szepesi szász polihisztorral. Kapcsolatuk

inkább intellektuális jellegű volt, semmint bensőséges, de azért a teljes bizalom és őszinteség jegyében állt, s egész életre szólt. Gazdag levelezésüknek (Kazinczy állítólag több száz levelet intézett Rumyhoz) csak kis része maradt fenn, a megmaradt levelek azonban igen tanulságosak. Jellemző Kazinczy és Rumy igaz jóviszonyára az itt közölt levél is.

Kazinczy személyi kérdésben mond bizalmas, valóban csak benső jó barát előtt elmondható véleményt. FESTETICS GYÖRGYRŐL (1755—1819): a keszthelyi grófról nyilatkozik, helyenként igen élesen. (Vö. Lev. XXIII. 5828. sz.) Úgy látszik, hogy Rumynak valami ügyben súlyosan el kellett volna köteleznie magát Festetics-csel szemben, de ő erre még földijének, a történetíró Engel János Keresztélynek (1770—1814) rábeszélésére sem volt kapható. Ezért dicséri őt Kazinczy.

MILLER JAKAB FERDINÁNDRÓL (1749—1823), a Nemzeti Múzeum első könyvtárnokáról is lesújtó Kazinczy nyilatkozata. Kazinczy hallott Millernek a bécsi udvar számára végzett külön szolgálatairól s ismerte azt az ellenszenves igyekezetet, amellyel Miller az igaz érdemű pályatársakat (így a Nemzeti Múzeum gondolatának szülőjét, Kovachich Márton Györgyöt) háttérbe szorította.

A mű, amelyre Festetics-csel kapcsolatban Kazinczy hivatkozik: *Kazinczynek fordított egyveleg írásai*. I. köt. Széphalom 1808. 200. l., *A Szép Anikó* című fordítás Marmontel regéiből.

Kazinczy elfogulatlanságát szépen illusztrálják Engelről írt sorai is. Kazinczynek vele való ismeretsége sokkal régebb volt, mint Rumyval való barátsága, de nem oly közeli. Kölcsönösen nagyra becsülték egymást. Kazinczy, amikor 1808-ban Bécsben járt, személyesen is meglátogatta Engelt, s megajándékozta akkoriban megjelent munkájával, a Magyar régiségek és ritkaságok I. kötetével. Engel pedig méltatást írt e műről az ún. *Hálai Tudományos Ujság* (Ergänzungsblätter zur Allgemeine Litteratur-Zeitung) 1809. áprilisi számába. Itt Engelnek egy másik, Rumyról szóló recenziójáról lehet szó, amelyet Kazinczy megszívlelendőnek tart. — *Mosóczy* INSZTITORISZ KÁROLY jeles pesti könyvkereskedő és kiadó volt; vele akarta Kazinczy kiadatni a Magyar régiségek további köteteit is.

A levél második része a *Tövisek és virágok* küszöbön álló megjelenésével kapcsolatos. Kazinczy Rumynak is, — mint több más jóbarátjának — előzetesen bemutatott egyet-kettőt a csipős epigrammák közül s rövid magyarázatot fűzött hozzájuk. Az itt említett LÁCZAI JÓZSEF (1764—1828): sárospataki lelkész és tanár, a *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1809. évi dec. 23-i 51. számába Kazinczy-ellenes éllel cikket írt *A Magyar Versekről*. (Lev. VIII. 640. l.) Ebben a „véghangos versek” művelőit magasztalta Gyöngyösi Istvántól (1620—1704) Gyöngyösi Jánosig (1741—1818); ironikus sorait a következő gúnyverssel zárta:

A' Gém

Ostobaság úszni! A Gém így felele:

Ha a' Hattyú hívá versent úszni vele.

Ma is, hogy véghangos Verseket tsínálunk,

Dúlnak fúlnak némely Gém-poéták nálunk; —
Úsznának Horvátul, Pótsal, Gyöngyösisel,
Mátyásival ők is; — de talán nints mivel.

Kazinczy esattanáó válaszát a *Törisek*-ben adta meg; a Lúdhattyú Láczaínak, a Kocantyusi Gyöngyösi Jánosnak szól. — A Láczaí-versben szereplő költők: Pálóczi Horváth Ádám (1760—1820), Mátyási József (†1849) és Poóts András (†1812). — (B. J.)

5768. Dókus László — Kazinczynak. (Sátorajjáúj hely, 1811. febr. 11.)

A Kazinczy-birtokok felosztása Kazinczy és hat testvére között évekig tartó huzavona után csak édesanyjuk halálával, 1813-ban történni kezdett meg; mindaddig Kazinczy a részére ideiglenesen átadott csekély birtokrészen gazdálkodott. Szaporodó családját e kedvezőtlen helyzetben csak szűkösen tudta elartani s ezért érthetően nagy várakozással tekintett felesége jussának kiadatása elé. Gr. Török Lajos 1810-ben elhalván, napi-rendre kellett volna kerülnie a Török-vagyon felosztásának. Ám a dolgok itt is szerencsétlen fordulatot vettek: csaknem ugyanaz ismétlődött meg, ami korábban a Kazinczy-családban Kazinczy József és az özvegy édesanya, Bossányi Zsuzsanna részéről. Az elhunyt gróf fia, Török József eltüntette apja végrendeletét, s édesanyját, Roggendorf Alojzia grófnőt (†1817), befolyása alá vonva, vele együtt ellenállt az örökség kiadásának. A két leány-testvér, Kazinczyné Török Zsófia (1780—1842) és D'Ellevaux János Fülöpné Török Mária hiába igyekeztek anyjukat és bátyjukat méltányos eljárásra bírni. (Vö. Lev. VIII. 1909. sz., XVII. 3935. sz.) Miután egyéb jelekből is nyilvánvalóvá vált, hogy Török József a leányágot ki akarja rekeszteni az örökségből, perre kellett vinni az ügyet. (Vö. Lev. VIII. 1912. sz.)

A rendkívül bonyolult öröklési probléma kibogozására mindkét fél jogi szakértőhöz fordult segítségért: Török József Kossuth László fiskálishoz (Lev. XII. 2864. sz.), Török Zsófia és Mária pedig Dókus Lászlóhoz, Zemplén ez idő szerinti ügyészéhez.

DÓKUS LÁSZLÓ (1787—1858) fényes jövő elé tekintő, kiválóan képzett jogász, irodalmilag is művelt férfi, Kazinczy belső baráti köréhez tartozott; gyakran megfordult Széphalmon, részt vett az ottani irodalmi eszmecseréken, sőt Kazinczy biztatására maga is megpróbálkozott műfordítással. (Lev. VII. 1615., VIII. 1978., 1988., 2011. sz.) Itt közölt levelében foglalt egyezség-tervezete fényt vet az örökösödési viszály minden fontosabb kérdésére. Ezzel indult útjára az a per amely csak kevéssel Kazinczy halála előtt ért véget, s amely nyomorba döntötte az író családját. (Lev. XXIII. 5919. sz.)

A levél végén említett testvér, DÓKUS JÓZSEF, később Zemplén vármegye aljegyzője. — (B. J.)

5769. Sennowiz Mátyás — Kazinczynak. (Eperjes, 1811. szept. 3.)

SENNOWIZ MÁTYÁSRA (1763—1823) a széppességi származású neves magyar mineralogusra, a hazai leánynevelés úttörőjére, ez időben eperjesi leányiskolai igazgatóra Cserei Farkas hívta fel Kazinczy figyelmét. Cserei

és Sennowiz tudományos barátságban voltak; Cserei is, csakúgy mint Sennowiz, tagja volt a jenai mineralógiai társaságnak s ásványgyűjtésében Sennowiz támogatását élvezte. De Sennowiz Cserei felkérésére régi magyar irodalmi és történelmi emlékek felkutatására s megszerzésére is vállalkozott (Lev. V. 255. l.). Kazinczy és Sennowiz megismerkedése 1806. júliusában történt (Lev. IV. 237, 261. l.). Kapcsolatuk ettől kezdve állandósult; Sennowiz olykor vendége volt Kazinczynek Széphalmon (Lev. VI. 489. l., XI. 337. l.). Egyik találkozásuk után Kazinczy így írt Csereinek: „Kímondhatalanul sokat tanul az ember, midőn egy más tanulni szerető emberrel észve jó; mert egy főből más főbe mégyen által a gondolat s a gyűjtögetéssel a két gyűjtögető kölcsönösen osztozik. Én tőle sokat hallottam, a mit tudni szeretek.” (Lev. VI. 489. l.) Cserei példájára Kazinczy is megbízta Sennowizot, hogy számára irodalmi, történelmi emlékeket, főleg kéziratokat gyűjtsön.

E levélből kiténik, hogy Sennowiz nemcsak régiségekkel, hanem hazai és külföldi kortársak írásaival is gyarapította Kazinczy autográf-gyűjteményét. (Lev. VII. 36. l.)

A házi autographum-ok írói: a) AVAKUMOVICS ISTVÁN temesvári gör. kel. püspök, b) GLOSIUS JÁNOS (1764—1794) ev. lelkész a Gömör megyei Restéren, c) WALLASZKY PÁL (1742—1824) neves magyar tudós, irodalomtörténetünk egyik úttörője, a *Conspectus reipublicae litterariae in Hungaria...* Budae 1808. c. mű szerzője, d) RÖSLER (JÁNOS) KRISTÓF (1773—1837) 1800-tól a *Vereinigte Pesther Offner Zeitung* szerkesztője, e) RIBINY JÁNOS GYÖRGY (1760—1820) Széchényi Ferenc titkára, kiváló természettudományi és technikai műveltségű szakember, f) KRIEBEL DÁNIEL (†1804) az eperjesi ev. kollégiumban a retorika tanára.

A levél záradékában említett KECZER GYÖRGYNÉ STEINMETZ NANETTE Kazinczynek egyik ifjúkori szerelme volt. Eperjesi pátvarista korában (1781—1782) ismerkedett meg vele, tőle nyerte első irodalmi inspirációit. „Egy igen tiszteletes leány szerelme — írta Kazinczy élete vége felé Toldynak — Siegwartot fordíttatá velem s Gessner idylljeit.” (Lev. I. 545. l., XXIII. 5847. sz.) — (B. J.)

5770. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (1811. nov. 13.)

KAZINCZY DÉNES (1761—1824) Kazinczy legidősebb öccse, Bihar megyének 1803 óta alispánja, majd kir. tanácsos mint agglegény Nagyváradon, „a tisztántúli Sodomában” könnyelmű életet élt s megrontotta egészségét. (Lev. IX. 2078., X. 2372. sz.) 1811 őszén horzasztónak mondott betegségben sínylődött; halálától tartottak. (Lev. IX. 2093., 2098., 2107., 2111., 2113., 2132. sz.) Közte és Kazinczy közt meglehetősen távoli, hideg volt a viszony.

ÁBRIS és SOPHIE: Vay Ábrahám (1789—1855) és Kazinczy Zsófia, Kazinczy Péter lánya. Úgy látszik ekkor volt a menyegzőjük.

Az országgyűlés, amelyről szó esik, 1811. augusztus 25. óta ülésezett Pozsonyban. Napirendjén egyetlen nagy horderejű kérdés szerepelt, a napóleoni háborúk idején kibocsátott papírpénz devalvációjának kérdése. A birodalmi pénzügyek rendbehozatala végett ti. a bécsi kormány ugyanezen év

februárjában rendeleti úton egy ötödére szállította le a papírpénz névértékét, miáltal — tekintve hogy Magyarországon több mint egymillió forintnyi bankjegytörtnég volt forgalomban — óriási mértékben megkárosította a társadalmat. A vármegyék többsége megtagadta a rendelet végrehajtását. Ennek a társadalmi ellenállásnak leszerelése végett hivatta össze Ferenc király az országgyűlést. A hangulat a diétán is egyre feszültebb lett, amint a bankjegyek bevonásának határnapja, 1812. február elseje közeledett. Ezzel kapcsolatosak a levélben említett hírek. — (B. J.)

5771. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1812. febr. 14.)

KENDERESI MIHÁLY (1758—1824) erdélyi guberniális titkár Kazinczy-nak írott 1810. okt. 11-én kelt levelében (Lev. VIII. 1847. sz.) olvassuk: „Küldök egy igen nevezetes Petsét nyomot. Találjátok ki mire való volt? én is meg fogom írni hol? mikor találattot? mihelyt több időm lesz.” Kenderesi a pecsét magyarázatos leírását csak 1811. dec. 1-én kelt levelében (Lev. IX. 2105. sz.) közli Kazinczyval.

A pecsétnyomó megérkezésének dátumát Kazinczy Kis Jánoshoz írt levelének keltezéséből tudjuk: 1810. dec. 16. „Ma veszem Csereynek egy pakétját... Mellette drága ajándékot Mélt. Kenderesi Mihály Gubernialis Secretarius Úrtól... Egy Typariont ezen körülírással: Dissidentium in fide societas. — Képzeled, melly nagy örömöm.” (Lev. VIII. 1890. sz.)

Nem tudjuk ki volt az a mester, akivel Kazinczy a pecsétnyomót több példányban elkészíttette; Szombathy Jánosnak írja „Sok másait öntöttem annak, hogy a' Haza történeteinek kedvelőjével közölhessem...” (Lev. IX. 2158. sz.). Vay Miklósnak írja: „a' Kézmives bagyásom nélkül annyit öntött, hogy kevés híján 100 fíot kelle fizetnem érte.” (Lev. IX. 2177. sz.) — (B. M.)

5772. Sipos Pál — Kazinczy-nak. (Tordas, 1812. febr. 15.)

Kazinczy és Sipos Pál levelezése az 1806. évben indult meg és Sipos haláláig tartott.

SIPOS PÁL (1759—1816) Sárospatakon fizikát tanított; Erdélyben, Tordason volt prédikátor. *Sipos Pál és Porkoláb István* címmel írt róla Kazinczy a *Hazai Tudósításokban* (1807. II. félév). Ugyanez a szöveg megjelent: *Magyar Panth.* 359—361. l.

A levélben Sipos felsorolja filozófiai munkáit melyeket Kazinczy-nak postán küldött el, ezek teljes címe:

1. Vorlaufige Betrachtungen über die Philosophie c. munkájának hetedik fejezete. Teljes címe: Über den Stoicismus — im Gegensatz der Religiösen Philosophie. Autogr. kézírata az Akadémia kézirat-tárában van.

2. An die Freiheit c. fejezet Vorlaufige Betrachtungen über die Philosophie c. munka fejezete az An die Freiheit. Eredetije az Akadémia kézirat-tárában. Egyh. és Bölcs. 4-r. 5. sz.

3. An die Glückseligkeit. Autogr. kézírata MTA kézirat-tárában Sipos-nak Kazinczyhoz írott levelei között M. Irod. Lev. 4-r. 31. sz.

4. Über den Stoicismus XVI. fejezete: Über die Schönheit.

5. Über den Stoicismus XI. fejezete: Über die Moralität. — (B. M.)

5773. Kazinczy — Budai Ézsaiásnak. (Széphalom, 1812. febr. 24.)

Kazinczy Budai Ézsaiásnak is elküldte Thököly pecsétnyomójának másolatát.

A levél egykorú másolat; az autográf levél lelőhelyét nem ismerjük. Az itt közölt egy versmásolat-gyűjteményből került elő az OSzK kézirat-tárában. Jelzete: Quart. Hung. 3148. A kötet összefoglaló címe: *Némely Bucsuztató és Mulatságos Versek*. Ketsk. és Debretz. MDCCCVI—XVIII ig. A levél a 44—45 főlíokon van. Az ismeretlen kéz másolásának kelte a levél végén: „descripti d 2^a Ápr. 1812.”

A levél jelentősége az, hogy Kazinczy levelezésében sokszor és részletesen leírt pecsétnyomó lenyomatát ez a másolat sértetlenül megőrizte.

— (B. M.)

5774. Kazinczy — Szemere Pálnak. (Széphalom, 1812. ápr. 8. és 15.)

SZEMERE PÁL (1785—1861): költő és kritikus, Kölcsény Ferenc barátja, Kazinczy nyelvújításának lelkes híve. Horvát Istvánnal és Vitkovics Mihállyal Kazinczy „pesti triász”-át alkotta. Kölcsény Ferencsel közösen írott *Felelet a Mondolatra néhai Bohógyi Gedeon Urnak* (Pest, 1815.) c., a nyelvújítás védelmében írott munkája, a nyelvújítási mozgalom egyik fontos dokumentuma.

Nro. 2.

Törtéti levél: Vida László—Kazinczynak írott, Törtely 1812: márc. 25-én kelt levele. Utóirata: „Palyi tsak ugyan nálam volt, de tsak egy fertály nap, levelemet fel nyitotta és írta hozzád a magáét.” (Lev. IX. 2187. sz.) Szemere levele ismeretlen. Vida írja levelében, hogy Orczy Bugaci esárdájával együtt visszaküldi episztoláit: *Dessewffy Józsefhez, Arcászhoz*. (K. költeményei. 45. l.: *Egy Arcashoz*, 50. l.: *Gróf Dessewffy Józsefhez*).

Kazinczy 1812. márc. 18-i levelében érdeklődött Virág Benedektől Szemere iránt (Lev. IX. 2178. sz.). Virág 1812. márc. 29-én válaszolt (Lev. IX. 2189. sz.).

Szemere grammatikai munkájáról VITKOVICS MIHÁLY 1812. márc. 14-én a következőket írja Kazinczynak: „Szemerénk... egy irgalmatlan hosszú Grammaticusi Dialogusban fárad, a melyben a mostani híresebb Grammaticákat és Grammaticusokat recensensi úzóbe veszi. A Debreczeni Declinistákat Sicariusként egymás után döfögeti, 's kerékben töri. Horvátunknak sem hágy imitt amott békét.” (Lev. IX. 2175. sz.).

Kazinczy *Bácsmegyeinek öszveszedett levelei* c. szabad átdolgozása 1789-ben Kassán jelent meg első ízben. 1812-ben kelet nélküli levelében írta Horvát Istvánnak: „Bácsmegyeit nem kaphatok sehol. Félig kész nálam újabbi dolgozása.” (Lev. IX. 2176. sz.). Ezen újabb dolgozást — ahogy Kölcsénynek 1812. jún. 1-én írta (Lev. IX. 2241. sz.) — *Egyveleg fordított írásai* közt kívánta megjelentetni. A munka *Kazinczy Ferencz munkái* (Pest, 1814—16., 9 k.) IX. kötetében jelent meg *Bácsmegyeinek győtreime*i címmel.

PÁSZTHORY = Pászthory Sándor (1749—98): híres felvilágosult gondolkodású jogtudós, II. József uralkodása idején a magyarországi iskolák ügyek referense. Kazinczy, mint iskolafelügyelő alatta szolgált.

BEREG VÁRMEGYEI BAY = Bay György (1792—1849): királyi tanácsos, hétszemélynök és alnádor. A magyar irodalom buzgó pártfogója volt. Kazinczy levelezett vele.

Nro 1.

PRÓRAY SÁNDOR báró (1760—1830): igen művelt s különösen a történettudományban nagyon járatos férfiú volt, a Magyar Tudományos Akadémia megalakulásakor igazgatósági tagjává választotta. Kazinczy e hozzáírott s Berzsenyi költői megtiszteléséért köszönetet mondó levelének előzményére vonatkozólag Berzsenyi Kazinczyhoz 1812. ápr. 2-án érkezett levelében ez áll: „Martius 18-dikán ült bé Fő Ispányi székünkbe Gr. Teleki [László], mint Adminisztrátor. Báró Próray volt a' beiktató. Ezen solennitással az a' becsület ért engem kicsinyben, a' mi Téged a' Diactán nagyban. Ebéd felett Sárközy István Ur hozzám jött és meg csókolt, estve pedig B. Próray a' nagy Palotába hivatott, és mint poetát az egész közönség jelenlétében meg-köszöntött... Köszönd meg nekik, hogy a' M. Literatúrát énbennem megtisztelték; ők ezt megérdemlik, és Tőled igen kedvesen veszik.” (Lev. IX. 2183. sz.).

Kazinczy nevét Dessewffy József 1811 decemberében a Tübingai pályakérdéssel kapcsolatban említette az országgyűlésen, a magyar nyelv ügyében tartott beszédében (Lev. IX. 2132. sz.).

BERZEVICZY GERGELY (1763—1822): jeles közgazdász, a magyar közgazdasági irodalom úttörője. Gazdasági kérdésekben kora leghaladóbb magyar gondolkodója volt. Elképzelése szerint „gazdasági haladás lehetséges a nemzeti öntudat fejlődése nélkül” is (Révai J.). Kazinczy e felfogásával a nemzeti öntudat fejlesztésének gondolatát, nyelv- és stílusújító törekvéseit állította szembe.

BATTHYÁNY VINCE (1772—1827): az udvari kamara alelnöke volt. *Reise durch einen Theil Ungarns, Siebenbürgens, der Moldau und Bukovina im Jahre 1805* (Pest, 1811.) c. munkáját BREDECZKY SÁMUEL (1772—1812; evangélikus szuperintendens, Jénai egyetemi évei során meglátogatta Weimarban Goethet, Schillert, Herdert és Wielandot. Goethe levelezett vele.) az *Annalen der Literatur und Kunst* 1812. évf.-ban név nélkül megjelent művében bírálta. — Kazinczy Vida Lászlónak szóló, 1812. ápr. 15-i levelében a következőket írja róluk: „... csak azt kérjük a' jó Istentől, hogy azoknak nyelveket némissa-el, ujjakra pedig küldjön köszvényt, a' kik mint Berzeviczy Gergely, 's Batthyáni Vince a' Febr. 1812. recenseált munkában, 's ennek Recensense Superint. Bredeczki azt óhajtják, hogy nemzetünk olvadjon össze Austriával. Bath. a' Debreczeni Theatrum felől úgy szól mint a' kinek egy csepp esze sincs, ...” (Lev. IX. 2205. sz.)

Berzsenyi Dániel verseinek gyűjteményét a pesti és székesfehérvári papnövéndékek támogatásával Helmezy Mihály adta ki: *Berzsenyi Dániel versei* (Pesten, Trattnernél, 1813.).

Rumy Károly György *Monumenta Hungaricája* 1. kötetének 1. kiadása 1815-ben jelent meg *A' régi Magyaroknak magyar nyelven írt emlékezetes írásaik* címmel. Festetich György a mű ajánlását nem fogadta el, de kiadását 35 forinttal segítette.

BALOGH PÉTER (1748—1818): zólyomi főispán. Elhunytakor a pesti evangélikus hitközség istentiszteletén Kis János tartotta a gyászbeszédet.

CZINKE FERENC (1761—1835): mint Révai Miklós utóda, a magyar nyelv és irodalom tanára volt a pesti egyetemen. Csekély tehetségű ember volt, az udvar szempontjából nem jelentett veszélyt az ifjúság hazafias nevelését illetően. A nyelvújítás híveit a magyar nyelv megrontóinak tartotta.

DÖBRENTAI GÁBOR (1785—1851): író, szerkesztő. *Erdélyi Múzeum* c. folyóiratához (1814—18) Falka Sámuel betűmetszőnél rendelt betűket, akit — mint jeles tipografust — Kazinczy ajánlott figyelmébe 1811. okt. 17-i levelében. (Lev. IX. 2082. sz.) — Döbrentei szonettjére vonatkozólag l. a Lev. IX. 2173. sz. levelet.

Kazinczynak Poetai berke Pesten jelent meg 1813-ban Dayka Gábor verseinek függelékeként „Horvát István, Vitkovics Mihály, Szemerc Pál barátimnak” ajánlással.

A SZÉP SZTROKAYNÉ URA: Sztrokay Antal (1780—1850): ügyvéd, a MTA tagja. Kazinczy Poetai berke kiadása ügyében fordult hozzá (l. Lev. IX. 2186. sz.).

HORVÁT ISTVÁNT József főherceg csak később, 1815. dec. 7-én nevezte ki a múzeumi könyvtár őrvé. Hivatalát 1816. jan. 1-én foglalta el. — Kazinczy Gróf Dessewffy Józsefhez című, 1812-ben írt episztoláját két levelében is elküldte neki (Lev. IX. 2172. és 2176. sz.). Szemerével Sándor István lexikonát kívánta elhozatni Horváttól (l. Lev. IX. 2172. és 2176. sz.). — (F. G.)

5775. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. (Széphalom, 1812. ápr. 15.)

Berzsényilevelét, amelyben Dessewffy Józsefhez írt episztolája után érdeklődik 1812. ápr. 2-án vette. Kazinczy: „Kivált epistoláid én előttem mind új jövevények a' Szépnek fényesbb hajlékiból, kik én előttem az ujság' kecséit soha el nem veszítik. Mellyet Desőffihez és szép Hirgeistodhoz írtál, még nem láthattam 's igen ohajtom látni.” (Lev. IX. 2183. sz.).

VIDA: Vida László, Pest megyei földbirtokos, a magyar színjátszás áldozatkész, buzgó pártfogója.

KIS: Kis János

HIRGEIST NINT: Hirgeist Ferencnek, Kazinczy rabtársának huga, báró Prónay Simon felesége. Kazinczy *Margit-szigetén* című szonettjét írta hozzá. (K. költeményei. I. 47. l.)

A Gróf Dessewffy Józsefhez c. episztola teljes szövegét l. K. költeményei. 34. l.

BÁRÓ PRÓNAY SÁNDOR Berzsényit a Somogy megyei rendek előtt mint poétát felköszöntette. Kazinczy e Magyarországon szokatlan cselekedetért 1812. ápr. 8-i levelében mondott neki köszönetet (Lev. IX. 2197. sz.). Másolatát még ugyanazon a napon, 1812. ápr. 8-án Berzsényihez intézett leveléhez csatolta (Lev. IX. 2199. sz.). — (F. G.)

5776. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1812. ápr. 19.)

Szentgyörgyi József Sallustius-fordításáról l. 1810. febr. 11. írt levelét (Lev. XXIII. 5761. sz.).

Jankovich Kazinczyhoz írt itt említett levele, mellyel együtt Sallustius is küldi, elpusztult vagy lappang.

Kazinczy Szentgyörgyi Józsefnek 1811. júl. 16-án keltezett levelében írja meg a levélben említett eseményt: „Vitkovits egy vasárnap küldte fel... a' Budai Várba, hogy zárva lévén a' boltok, magától kéntelen egy exemplárt venni, mivel hétfőn viradatkor indul, a' ki azt nekem elhozza.” (Lev. IX. 2040. sz.) Erre válasz Kazinczynak Szentgyörgyi Józsefhez írt levele 1811. okt. 3. (Lev. IX. 2074. sz.)

Batthyány Vince munkájának recenziója a *Bécsi Annalisokban* jelent meg. (1812. II. füz.)

BREDECZKY SÁMUEL (1772—1812): a krakkói ev. gyülekezet prédikátora; lembergi prédikátorrá választásáról értesít a *Hazai Tudósítások* 1806. júl. 2. 1. sz., az Előmenetek és halálok című rovatban.

JANKOVICH MIKLÓS munkájának ismertetése: *Hazai's Külföldi Tudósítások* 1812. jún. 3. 45. sz. *Magyar-szó nemzés ötven példákban*; Elő adta W. Jankovich Miklós több Ns. Vármegyékben hitelt Biró. Pesten, Eggenberger József Könyvárosnál 1812.

Kazinczy Ferenc itt említett verse: *Vitkovits Mihály barátomhoz*. Széphalom 1811. Belső cím: *Poetai epistola Vitkovits Mihály barátomhoz, a budai görög püspökség consistoriumi fisdísisához, azon felekezetből első, sőt mind eddig egyellen trónkhoz*. Vitkovits epistolájára felelet *Máté-Szalkai Högyész Márton válasza a poetai episztolára*. Költt Szatthmár vármegyéből 1811-dik esztendőben. Nagy-Károlyban.

CERVANTES, SAAVEDRA MIGNEL DE (1547—1616): spanyol író *Don Quijote de la Mancha* c. munkájának két főhősét említi Kazinczy.

Juvenalist és Persiust Kazinczy nem fordította Kis János fordította utóbb mindkettőt. Munkáinak címlapja: *Juvenalis, D. Junius szatirai Részszereint folyó, részszereint kötött beszédben magyarra fordítva s szükséges jegyzetekkel világositva Kis János által*. Pesten, 1825. Petrózai Trattner Mátyás betűivel. *Persius, A. Flaccus szatirái magyarul és deákul. Szükséges jegyzetekkel világositva Kis János által*. Sopronban 1829. Ny. Kultsár Katalin.

Az említett házasságról értesít a *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1811. okt. 9. 29. sz.: „... Gróf Tolnai Festetics László Ur, Ts. Kir. Kamarás és a' Nemes Felkelő Seregnél Fő Hadnagy Ő Nga... ezen a nyáron a' Hohenzollern Hechingen Uralkodó Háznak Josefina nevű Herczeg Asszonyát magának eljegyezte. A' házassági összekelés ugyan Hechingenben Stuttgart mellett September elején ment végbe. A' honnan ezen szép ifju pár már haza érkezett.”

Monumenta hungarica sermone nativo scripta, az-az a magyaroknak magyar nyelven írt emlékezetes írásaik. Összeszedte 's kiadta Rumi Károly György Pest. 1815 Ny. Trattner Ján. Ta. — Újra megjelent: Kazinczy Ferenc urnak előbeszédjével meg bővített kiadás. Pest. 1816. Ny. Trattner Ján. Tam.

A spanyol kiadású Sallustius „rezeit” (klisséit) Kazinczy a saját munkájához át akarja venni. Don Gabriel fordításának címlapja: *La conjuración de Catilina y la guerra de Ingurtha por Cayo Sal. Cripso*. Madrid, Ibarra 1772. (A fordítás értékeléséről l. Lev. IX. 2035. sz.)

A felsorolt Sallustius-fordítások megjelenési adatai: Thyvon abbé francia fordítása Párizsban látott napvilágot, 1730-ban; Abbt Thomas német fordítását 1779-ben Lemgoban adták ki; Hoeck Johann Karl német fordítását 1783-ban adták ki; Meissner A. G. német fordítása 1790-ben Lipcsében jelent meg; Schlüter Theodor Eph. német fordítása Münsterben jelent meg 1594-ben; Weinzierl Franz Xaver német fordítása Bécsben az 1810-es években; Fröhlich János (1780—1849) Sallustius-fordítása megjelenésének évszámát nem találtam.

Kazinczy azokat a Sallustius-fordításokat, melyek kezében voltak ismertette a *Szallusznak kiadásai, fordításai* című cikkében. (Megjelent: *Muzáron*. 1829. IV. kötet. 182—191. l.)

Kazinczy Szirmay Antal védelmére feliratot intézett Zemplén megyéhez 1812. júl. 6-án; ebben részletesen leírta, amit itt közölt levelünkben összefoglalóan találunk. (A feliratot közölte Váczy Lev. X. 2277. sz.)

Szirmay Antal (1747—1812) családtörténeti munkája nem jelent meg nyomtatásban. Kézirata az OSzK-ban található. Jelczete: Fol. Hung. 880. Kazinczy Ferenc cikke: *Udvári-Tanácsos Szirmai Szirmay Antal Ur Élete Tulajdon jegyzései után*. (Megjelent Felső Magyarországi Minerve 1825. 349—354. l.; azonos szöveggel kiadta Abafi *Magyar Panth.* 124—133. l.)

— (B. M.)

5777. Kazinczy — Szemere Pálnak. (Széphalom, 1812. ápr. 19.)

Szemere említett levele ismeretlen.

Helmeczi szonettje: *Nemzetes Czirbulka Anna Asszonysághoz, a' Pesti Német Színjátszó Társaság első és Nagyjelességű Énekesnéjéhez, midőn a' nagytekintetű Magyar Közönséget nemzeti nyelvünkön énekével örvendezteté. A Dunamelletti régi Játékszínen Marcius 25ikén M. DCC. XII.* (L. Kazinczy — Kulcsár Istvánnak, 1812. ápr. 19. Lev. IX. 2209. sz.)

Sztrókai Antal verse: *Mélt. Róm. sz. birod. Gróf Széki Teleki László Urnak, midőn 1812. eszt. a tisztelt (Somogy) vármegye tek. rendivel első ülését tartand.* Pest, 1812.; levele: Pest, 1812. ápr. 10-i kolettal (l. Lev. IX. 2204. sz.).

Kulcsár levele ismeretlen. Kazinczy válasza 1812. ápr. 19-én kelt: „Köszönöm a' festésről küldött kis írás' felvételét.” Kazinczy *Festés, Faragás nálunk* c. cikke Kulcsár lapján kívül a bécsi *Annalen der Literatur und Kunst* 1812. évf.-ban is megjelent német fordításban.

Jankovich Miklós levele ismeretlen. *Magyar szónemzés ötven példában* (Pest, 1812.) c. művének négy első ívét Kazinczy Sárospatakra, Vályi Nagy Ferenc professzornak küldte el (l. Lev. IX. 2210. és 2215. sz.).

Sipos Pál Tardoson 1812. ápr. 4-én kelt levelét l. Lev. IX. 2194. sz.

D'Ellevaux Fülöpné, gr. Török Mária (Sophie testvére) levele ismeretlen.

A *Dayka Gábor versei*hez (amelynek függelékeként *Pocai berke* megjelent, Pest, 1813.) irt előszót kinyomtatás előtt Kazinczy megküldte pesti triászának. Mint neológus harcol ebben az ortológia hívei, s a debreceni nyelvészek ellen.

CZINKE FERENCTE vonatkozólag l. Kazinczy—Szemere Pálnak. Széphalom, 1812. ápr. 8. és 15-i levél jegyzeteit.

MÁRTON JÓZSEF (1771–1840): a bécsi egyetemen a magyar nyelv és irodalom rendkívüli tanára, a Magyar Tudományos Akadémia lev. tagja. Kiadta Csokonai verseit. — (F. G.)

5778. Kazinczy — Klobusiczky Péternek. (Széphalom, 1812. jún. 12.)

KLOBUSICZKY PÉTER (1752–1843): jezsuita, majd a rend feloszlatása után a nagyváradi egyházmegye világi papja. 1807-ben szatmári püspök, 1821-ben pedig kalocsai érsek lett.

György József szatmárnémeti prédikátor említett levele ismeretlen.

BILKEY FERENC (1797–1853): egyike volt a pesti központi szeminárium azon papnövéndékeinek, akik Berzsenyi Dániel verseinek kiadását (1813) fillérjeikkel segítették. Pappászentelése után különféle egyházi tisztségeket viselt. Alkalmi versei és egyházi beszédei jelentek meg nyomtatásban. Kazinczy az 1810-es évek végén levelezett vele. — (F. G.)

5779. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1812. júl. 2.)

A levél válasz Jankovichnak 1812. máj. 8-án Kazinczyhoz intézett levelére. (Lev. IX. 2226. sz.) Jankovich leveléből tudjuk meg, hogy Kazinczynek a *Magyar szó-nemzés ötven példákban* c. munkáját küldte. Kazinczy Jankovich kérését teljesítette, amikor a hozzáírányított példányokból barátainak többet szétküldött. (Lev. IX. 2226. sz.)

Ugyanebben a levélben szó van Dürer képeiről is. Kazinczy levelezésében Dürer származásának problémája nem merült fel 1812-ig. Ekkor, Rummy Károly Györggyel levélben magyarázgatnak róla. (l. Lev. IX. 2234. sz. levél és jegyzete.) Kazinczy elrajzolta Sandrart Joachim: *L'Academia tedesca della architettura, scultura e pittura, oder Teutsche Academie den Bau-, Bild- und Mahler-Kunst.* (Nürnberg 1675–1680.) c. munkájából Dürer genealógiai táblázatát. Ennck a német nyelvű táblázatnak pontos fordítása a most közölt levelünk magyar nyelvű táblázata.

Kazinczy cikke melyből a levélben idézetet közöl: *Mesterségek. Festés, Faragás Nálunk.* Széphalom 1812. Martiusban (Megjelent: *Hazai 's Külföldi Tudósítások* 1812. I. félév. 29–31. szám. Április 8, 11, 15. 233–234., 241–242., 248–250. l.)

Kazinczy jegyzete Ráday levelén: „Klimesch Tamás. Ez festette le Rádayt veres crayonban, mellyet osztán rézbe metszettetem.” (Lev. I. 146. sz.)

A levélben a szavak értelmezése Jankovich *Magyar szó-nemzés ötven példákban* c. munkájára vonatkozik. — (B. M.)

5780. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (1812. aug. 14.)

Levelünk a Zemplén megyei 1812. aug. 12-iki közgyűlés leírása. Adatait Kazinczy Wesselényi Miklósnak és Cserei Miklósnak 1812. aug. 15-én írott levelével egészítjük ki. (Lev. X. 2293. sz.) „Fő Ispánunk Gróf Eszterházy József Exc., az, a kit II. Leopold 1790-ben a' Palatinussá választott fija mellé rendelt Kamarásnak, és a' ki 1805, és 1809. Császárunkat

kísérgette hazánkban, megjelené nálunk negyed nap előtt, 's más nap, ugymint Aug. 12 d., Gyülést tartá. Fél órával a' gyűlés előtt egy confrentiára gyűlénk észve nála, 's hallánk miért jöve le Bécsből... hogy adnánk 407 legényt, 41 lovat huszárok alá..." A gyűlésről részletesen beszámol Kazinczy Sárközy Istvánnak is 1812. aug. 15-én (Lev. X. 2295. sz.). A gyűlés leírásának folytatása az itt következő, Kazinczy—Kazinczy Péternek szóló levél (Lev. XXIII. 5781. sz.).

A gyűlésről beszámol a *Hazai 's Külföldi Tudósítások* 1812. II. félév. 23. száma is. — (B. M.)

5781. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (1812. aug. 18.)

Tartalmilag folytatása Kazinczy Péterhez 1812. aug. 14-én írt, a Zemplén megyei gyűlésről szóló levélnek. (Lev. XXIII. 5780. sz.)

Kazinczy felszólalását indokolja az a tűzvész, amiről a *Hazai 's Külföldi Tudósítások* híradása a 1812. szept. 2-án 19. számban ír, eszerint: „Sátorallyaujhely-ben... július 19-ikén reggeli 7 óraker tűz támadván... a' Catholica Gyülekezeti... Parochiája... igen szép temploma tornyával együtt a lángok prédájává lett..." — (B. M.)

5782. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Zsolca, 1812. okt. 8.)

Kazinczy a feleségével megtett utazását írja le. Ismét Bécsbe szándékozik menni, erről az utazásról Kazinczy Szentgyörgyi Józsefnek 1812. szept. 30. kelt levelében részletesebben ír: „Én, ha szándékomat valamelly előre nem látott gátlás fel nem forgatja, Octóber 7dike táján Bécsbe megyek-fel, de még Octóberben ismét itthon leszek." (Lev. X. 2323. sz.) — (B. M.)

5783. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Széphalom, 1812. dec. 27.)

Kazinczy édesanyja 1812. nov. 14-én hunyt el Érsemlyénben. A nagyszony a családi birtokokat életében nem osztotta fel gyermekei között, csak ideiglenes haszonélvezetet engedett nekik az osztatlan jószágokban. Nem tartalmazott az örökösödésre nézve személyekre szóló rendelkezést testamentuma sem. Így az öt vármegyében fekvő apai-anyai hagyatékon a hét testvérnek közös megegyezéssel kellett osztoznia. Ámde barátságos egyezkedés helyett elkeseredett harc tört ki közöttük. Előbb a férfiág állt szemben a leánnyal, majd három csoport (Ferenc, Kraynikné Klára, Dercsényiné Julianna, továbbá Dénes és Péchyne Zsuzsanna, valamint József és Miklós) küzdött egymás ellen. Sokáig bizonytalan volt, hogy sikerül-e a felkért egyeztetők (arbiterek) segítségével megállapodásra jutniok, vagy perbe szállnak valamelyik kerületi tábla előtt. (Lev. X. 2362., 2366., 2372., 2376., 2381., 2384., 2393., 2412., XXIII. 5789. sz. és az utóbbinak jegyzete.) 1813 áprilisában nagy nehezen mégis megegyeztek s megtörtént az osztozkodás. A Kazinczynak jutott birtokokra nézve I. Lev. X. 2421. sz.

A végrendeleti végrehajtók illetőleg egyeztetők közül PÉCHY IMRE (1753—1841) országos hírvé, tekintélyes úr volt, többszörös országgyűlési követ, ekkor a Kir. Tábla ülnöke, később a Hétszemélyes Tábla bírása. —

DOMOKOS LŐRINCZ Bihar megye főjegyzője (Lev. VIII. 1851. sz.) Izsák SÁMUEL Szatmár megye alispánja volt. (Lev. X. 2357. sz.).

A levél végén említett gr. GYULAY FERENCNÉ Kazinczynak egyik ifjúkori eszményképe, Kácsándy Zsuzsanna; még 1785-ből Kassáról ismer-
ték egymást. Gyulayné ekkoriban már özvegyasszony volt és gyermekeivel
többnyire Küküllő megyei birtokán, Oláhandrásfalván élt. Ő is, gyermekei
is (Karolina és Lajos) igen közeli benső barátságban, gyakori levélváltásban
álltak Kazinczyékkal. Gyulayéknál nevelésködött — Kazinczy jóvoltából —
Döbrentei Gábor.

Özv. Vandernáth Ferencnére I. Lev. XXIII. 5731/a. sz.

A levél bevezetőjében felsorolt elhunytak közül csak a tudós SZIRMAJ
ANTAL (szül. 1747) Zemplén megye és a Martinovics-összecsküvés mono-
gráfusa volt jelentős személy.

Kisbári és Lasztóc Zemplén megyei faluk, Kazinczy Péter birtokai
és kedves tartózkodó helyei. — (B. J.)

5784. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1813. máj. 8.)

Kazinczy levelezéséből nem derül ki, hogy mi az az ajándék amit
Jankovich Kazinczynak küldött, az 1813. évből eddig nem került elő egyet-
len levelük sem. Az 1812-ben Pesten megjelent *Magyar szó-nemzés ötven
példákban* c. munkának előszavában Jankovich nem nevezi meg név szerint,
hogy kinek mond köszönetet, csak feltételezhető, hogy szavai Kazinczynak
szólnak. — (B. M.)

5785. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Széphalom, 1813. máj. 30.)

Az újszülött különös nevéről Kazinczy részletesen ír gr. Gyulay
Karolinának. A név Anto- és Nina nevekből, a keresztszülők (Dréta Antal
zirci apát és br. Vécey Nina gr. Csáky Antalné) nevéből van összetéve.
(Lev. X. 2445., 2449. sz.).

A keresztelő lelkész VÁLYI NAGY FERENC (1765—1820) sárospataki
tanár, az Iliász fordítója, Kazinczynak benső barátja volt.

A levél végén említett Dézy úr DÉZSY MIHÁLY Szabolcs megyének
ekkori alispánja. (Lev. VI. 561. l.) — (B. J.)

5786. Vida László — Kazinczynak. (Törtel, 1813. jún. 15.)

VIDA LÁSZLÓ (1770—1831): Pest megye táblabírája, a magyar szín-
játszás áldozatos mecénása. 1809-ben vette át br. Wesselényitől a pesti
magyar színtársulat igazgatását. Házassága után, megúnva a Pestre utaz-
gatást törtélti birtokáról, továbbá a színészekkel való sok bajlódás és családi
gondjai miatt 1811-ben lemondott állásáról. A színészetet tovább is támo-
gatta. Ő maga is írt és fordított színműveket. — Itt közölt levelében Kazinczy
1813. ápr. 25-i levelére válaszol (I. Lev. X. 2421. sz.).

Kazinczy e levelében azt írja: „Feleségem még nem betegedett-le.”
Fia: Antonius Sophron Ferenc 1813. máj. 30-án született.

Arról is beszámol, hogy Desseffy József 1813. ápr.-ban az ujhelyi
megyegegyülésen a Zemplén megyétől 436 katonát kívánó királyi parancs

ellen olyan nagyhatású beszédet tartott, hogy a gyűlés a királyi kívánságot megtagadta. Beszéde Kazinczyt és a gyűlés számos résztvevőjét sírásra fakasztotta. („Kecvélyen tekintgettem széljel hogy orczáim el voltak ázva.”)

A tervezett veszprémi út elmaradt.

KONDÉ JÓZSEF BENEDEK (1760—1831): kir. udvarnok és jószág-kormányzó. Esztergom, Komárom, Hont és Pozsony megye táblabírája volt. A magyar nyelv és irodalom ügyében sokat buzgólkodott.

BARÓTI SZABÓ DÁVID (1739—1819): költő, a magyar klasszikus verselés úttörője. Jezsuita pap volt, rendje feloszlatása után Komáromban tanár. Batsányival és Kazinczyval együtt alapították 1788-ban a kassai *Magyar Múzeum* c. folyóiratot. 1799-ben nyugalomba vonult és a Komárom megyei Viten élt.

Kazinczy mindkét említett epigrammája 1813. ápr. 6-án készült. (Abafinál *Laocoon* és *Dolce Madonnája* címmel közölve. *K. költeményei*. I. 60. l.). Levelében azt írja, hogy Dessewffy József a Laokoonról szólót szebbnek találta.

Kazinczy anyja, Bossányi Zsuzsánna halála (1812. nov. 12.) után megosztozott a rájuk maradt birtokon hét testvérével. Részletesen megírja Vidának, hogy mely birtokrészeket kapta ő s melyeket testvérei.

Ugyanebben a levélben panaszkodik Szemere hidegségéről is, amely igen búsítja. Szemere 1811-ben Vida segéde volt a magyar színháznál. Ezért esik szó róla Kazinczy és Vida minden levelében.

Kazinczy és Vida első találkozásuk után levélben eljegyezték egymással gyermekeiket (I. Lev. IX. 2049. és Lev. IX. 2053. sz.). Erre vonatkozik levelezésükben a „vöd” és „menyed” kitétel. — (F. G.)

5787. Dréta Antal — Kazinczynak. (Zirc, 1813. jún. 20.)

Kazinczy 1813. május 30-án kelt és Dréta Antalnak küldött, ez ideig ismeretlen levéléről, amelyben újszülött fia keresztatyjának kérte fel őt, 1813. július 2-án az alábbiakat írta Pápay Sámuelnek: „Dréta Urhoz ez vala legelső levelem. Kezemben vagyon forró szívvel írt válasza; azt Szemere Pali hozta-el Pestről.” (Lev. X. 2473. sz.).

Kazinczy ötödik gyermeke, Antonin (Antal) 1813. május 30-án született. „A’ keresztelő Pataki Prof. Vályi Nagy Ferencz volt; a’ kereszt- atya Dréta Antal zirczi Cisterciák’ Administratora és tituláris Pásztói Apát-Úr; a’ kereszt-anyja a’ Szathmári Fő Ispán’ leánya, Gróf Csáky Antalné. Ennek keresztneve Anna, in diminutivo Nina. Ebből ’s a’ kereszt- atya’ fél nevéből (Anto-) csinálám az Anto-nina vagy Anto-ninus nevet, ’s a’ gyermeket így hívják. E’ mellé még hozzá vetém a’ Sophron és Ferencz neveket feleségemnek ’s magamnak neveinkről.” (Kazinczy—Kölcsy Ferencnek. Széphalom, 1813. jún. 3. Lev. X. 2449. sz.).

Dréta Antal Tatay János (1789—1862) zirci kispap első miséjén kívánt találkozni Kazinczyval és feleségével. Kazinczyt meleg barátság fűzte Tatayhoz, leveleiben nagy szeretettel és tisztelettel emlegeti őt. Tatay Kazinczyt kérte fel, hogy első miséjén legyen a keresztatyja. (L. Lev. X. 2482. sz.). — (F. G.)

5788. Vida László — Kazinczynak. (Törtel, 1813. jún. 27.)

Válaszlevél Kazinezy 1813. jún. 3-i levelére. (Lev. X. 2448. sz.).

Kazinezy ebben a levelében értesítette Vidát fia, Antonius Sophron Ferenc születéséről.

KOPPI KÁROLY (1744—1801): piarista pap és tanár, bölcséleti doktor. 1784-ben a pesti egyetemen a világtörténelem tanára lett. Merész, forradalmi szellemű előadásaival sokat tett a pesti ifjúság magyarosításáért. Hajnóczy József barátja volt, a forradalmi francia alkotmányt dicsőítette. 1796-ban, a Martinovics mozgalom kapcsán veszítette el tanári állását.

PATAY JÓZSEF az 1812—13-i iskolai évben IV. non teológusként szerepel a sárospataki főiskola anyakönyvében. (I. Lev. X. 2330. sz. levél jegyzetét.)

FÁY LÁSZLÓ: Fáy Zsuzsanna fivére. A Fáy Lászlóval való házasságtól féltették és óvták Szemere Pált Vida és Kazinezy).

TATAY JÁNOS: zirci kispap. Első miséjére keresztyájként Kazinczyt kérte fel s miséjét az ő elfoglaltságai miatt augusztusról szeptemberre halasztotta. — (F. G.)

5789. Kazinczy József — Kazinczynak. (Alsóregmec, 1813. júl. 16.)

Kazinezy édesanyja, özv. Kazinezy Józsefné Bossányi Zsuzsanna. amíg élt, nem járult hozzá a családi vagyon felosztásához. Nyolc gyermeke (Ferenc szül. 1759, Dénes szül. 1761., Julianna Dercsényi Jánosné szül. 1762., László szül. 1763., Klára Kraynik Józsefné szül. 1766., Zsuzsanna Péchy Sándorné szül. 1768., József szül. 1772. és Miklós szül. 1774. (csak kisebb kihasított birtokrészeket kapott ideiglenes gazdálkodásra, a vagyon javát formailag saját magának tartotta fenn, ténylegösen azonban ennek hasznát nem ő látta, hanem József nevű fia, aki anyját befolyása és hatalma alatt tartotta. A rosszakaratú, önző fiú különösen kegyetlenül bánt legidősebb testvérevel, Ferencel. Kazinezy annyi méltatlanságot, bántást, erkölcsi és anyagi kárt szenvedett el József öccse részéről, hogy azt élete végéig nem tudta elfelejteni. Amikor 1812. novemberében az édesanya elhunyt, Kazinezy ilyen vallomást tett egy barátjának:” A szegény Anyám 73 esztendőss asszony volt; mikor csendes volt vére, a tiszteletre s szeretetre legméltóbb és valóan igen nagy lelkű Asszony: de mikor istontelen Sugallók elverték nyugodalmát, oly rettenetes a maga nemében, mint Wesselényi a férjfiak közt. Egy gonosz Öcsém (József) még testamentomában is megmetélte torkomat s gyermekeimét, mert ennek sugallásaitól függött szegény. Heten vagyunk élők és eggyaránt succedalo testvérek és így én gazdag nem lehetek, de legalább vége van nyomorgásomnak, melyben eddig élttem.” (Lev. X. 2362. sz.). Legfőbb ideje volt a vagyon felosztásának; Kazinezy már 53 éves volt. Az öt vármegyében (Abaujban, Zemplénben, Szabolcsban, Biharban, Hevesben) szétszórta atyai-anyai örökségen, mivel László 1807-ben meghalt, hét testvérnek kellett osztoznia. A „gonosz és alacsony lelkű” Józseffel azonban nem egykönnyen lehetett megegyezni: az osztozás 1813-ban hosszasan elhúzódott (Lev. X. 2366., 2369., 2372., 2376., 2381., 2384., 2393., 2396. sz.).

Ez a levél a huzavona időszakából való, amikor Kazinczy és József öccse még osztatlanul guzdálkodtak a Szabolcs megyei Petneházán. Úgy látszik a birtok előbb bérlő kezén volt, utóbb azonban részes gazdának volt kiadva s így a birtokosoknak saját érdekükben ajánlatos volt jelen lenni az aratásnál, behordásnál. A levél elején említett Tunyogi Szücs Dániel Petneházán lakó ügyvéd, a Kazinczy-testvérek megbízott helyi birtok-gondviselője volt. (Vö. Lev. X. 2453, 2440. sz.). — (B. J.)

5790. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Szóphalom, 1813. okt. 18—20. körül.)

A levél 1813. október 18—20. körül kelhetett. Kazinczyné ui. október 13-án harmadnapja volt túl az életveszélyen, e levél írásakor pedig már egy hete. (Lev. XI. 2528., 2531. sz.).

Gr. Rhédey Lajos (1763—1831) Bihar megyei főispáni adminisztrátornak Ferenc-napi (október 3-i) esküvőjéről Kazinczy több levélben megemlékezik, minden alkalommal a megbotránkozás és a gúny hangján. (Lev. XI. 2531., 2534., 2536., 2537. sz.) Kazinczy szerint Rhédey ekkor velo egyidős, 54 éves volt — más közkeletű adat szerint 1763-ban született, — ifjú felesége, Patay Sámuel Abauj megyei birtokos lánya pedig 16 esztendő. (Lev. XI. 2534. sz.) — Az a tíz év, amelyről e téma kapcsán szó esik, valószínűleg Rhédey első feleségének, Kácsándy Teréziának halála (1804) óta eltelt idő. — Ismeretes egyébként, hogy Rhédey mint irodalom- és művészetpártoló jelentős szerepet játszott a kulturális életben. Nevét Csokonai támogatása és a Nemzeti Múzeumnak juttatott pénzadománya teszi emlékezetessé.

BENEDEK MIHÁLY (1748—1821) 1806 óta volt tiszántúli superintendens. — (B. J.)

5791. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1814. jan. 7.)

Eddig kiadatlan levél részlete, amely Szemere Pál másolatában maradt fenn.

Az ItK 1933. évi XLIII. kötete 269—286. lapjain Gulyás József egy Sárospatakon őrzött kéziratból (jelzete Kt. 3321.) több levélrészletet közölt, amelyeket Kazinczy Szentmiklóssy Alajoshoz intézett. Egy Gulyás által megadott, de általa ismeretlen okból fel nem használt nyomon elindulva, sikerült a budapesti Ráday-könyvtárban ennek a sárospataki kéziratnak az elejét megtalálni (Szemere-Tár XXXV. pótkötet, azelőtt I. pótkötet XIII. fogása jelzet alatt). A két kézirat összetartozásához semmi kétség nem fér: lapszámozásuk, a levélrészlet-másolatok sorszámozása egymást kiegészítik, mind a kettőt azonos kéz — a Szemere Pálé — írta.

Hogy Szemere Pál milyen célból másolta ki éppen ezeket a levélrészleteket, miért és milyen rendszer szerint sorsámozta őket, azt a leggondosabb kutatásokkal sem lehetett teljesen felderíteni. Több adatunk van arra máshol, hogy Szemere Pál lemásolás céljából kölcsönként Kazinczy-leveleket, az is tudott dolog, hogy Kazinczy leveleinek kiadását tervezte, és hogy egy időben magyar irodalomtörténetet szándékozott írni. Tekintettel arra, hogy

e másolatokban Kazinczy leveleinek írókra, irodalomra, nyelvújításra vonatkozó részletei szerepelnek, a megfelelő címszók alatt, az a legvalószínűbb föltevés, hogy vagy egy Kazinczy-aforizmagyűjteményt szándékozott kiadni Szemere, vagy irodalomtörténete számára akarta felhasználni a kimásolt levélrészleteket. Még nehezebb megoldani a kiírt részletek sorszámozásának problémáját, ugyanis 1-től kezdve 37-ig találunk számozott részleteket, bizonyos számok egyáltalában nem szerepelnek, mások át vannak húzva és melléjük 0 van írva; a problémát az okozza, hogy néhány szám újra szerepel és hogy a számozás és a dátum sorrendje nem egyezik. Ezt csak úgy tudjuk megmagyarázni, hogy a levelek maguk sorszámmal voltak ellátva, de már ezek sem követték — talán tévedésből — a dátumok sorrendjét és ezért lehetséges az, hogy magasabb sorszámú levélrészletet előbb kell közölni, mint alacsonyabb sorszámút, mert így kívánja a megadott dátum. Az ismételten előforduló számokat azzal lehet megmagyarázni, hogy ugyanazt a levelet többször is átnézte Szemere és többször is másolt ki belőle egy-egy részletet. Közlésünkben igyekeztünk az összefüggések helyes megállapítására, csupán négy kisebb másolatrészlet pontos dátumát nem lehetett megállapítani, ezért ezeket az 1814. év végére tettük, bár lehet hogy nem az év végén, hanem közben íródtak.

A levélmásolat részletek elejét őrzi a Ráday könyvtár, ebben a következő számú másolat-részleteket találjuk: 1., 2., 3., 4., 7., 8., 9., 11. A sárospataki kéziratban a következő számok a köv. sorrend szerint fordulnak elő: 12., 15., (16) 17., 18., 19., (20) 21., 22., 23., 24., 28., 36., 27., 34., 36., 28., 34., (37?), 35., 23.

Összesen tehát legalább 37 Szentmiklóssyhoz intézett Kazinczy-levél lehetett Szemere Pál kezében, amelyekből kijegyzéseket készített, de voltak olyan levelek, amelyekből semmit nem írt ki. Egy kivételével az összes levélrészletek ismeretlenek, a 34. számút (1820. jún. 23-ról) megtaláljuk a Lev. XVII. 3861. sz. a., úgy hogy ezt itt újra nem közöljük.

A levélrészletek kimásolását Szemere nem egyszerre végezte, hanem többször is nekifogott: erre mutat az írás jellegének, a tinta színének időnkénti megváltozása és az a körülmény is, hogy a kézirat első lapján, a címben (*Kazinczy leveleiből Szentmiklóssyhoz 1814—1827.*) az 1827-es évszám helyén előbb 1820 állott.

SENTMIKLÓSSY ALAJOS (1793—1849): ügyvéd és birtokos, 1813-ban Egerbe ment jogot tanulni, 1817-ben Borsod megye aljegyzője lett. Az irodalom terén Kazinczy hatása és útmutatása alapján működött, költeményeket, epigrammákat, néhány bírálatot írt.

BUFFON, GEORGE LOUIS LECLERC (1707—1788): francia természettudós, 40 kötetes műve, a *Histoire naturelle générale et particulière* (1824—1832) igen népszerű volt.

BLUMENBACH, JOHANN FRIEDRICH (1752—1840): német természettudós, *Handbuch der Naturgeschichte* 12 kiadást ért meg.

Cento — olyan vers elnevezése, amelyet más költemények egyes soraiból állítottak össze.

Ujhelyi *Dayka Gábor versei* (Pest, 1813) előszavában a következőket írja Kazinczy: „Mind a ketten tűzbe jövünk azok ellen, a kik mindentől

rettegnek a mi idegen, új, szokatlan ... Literaturánknak előmenetelét épen ez a rettegés gátolja leginkább ... Még egy nemzet sem vitte elő literaturáját a nélkül, hogy azon nemzetektől, melyeknél a tudomány és mesterség már virágzott, ízlést, szöveget ne kölcsönözött volna” ... „Azonban igen is igaz, hogy ... a' szabadság csak azoknak való, a' kik a nyelvet tanulták, tudják, a ki nem-tudva, nem-akarva, megszoruláshibázik, járjon a törvény szerint ...” — (Cs. G. K.)

5792. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (1814. febr. 6.)

Kazinczy nagybátyjával családi híreket közöl.

Kazinczy Julia Dercsényi Jánosné hozta a hírt, hogy Kazinczy Péter leányának, Szófiának, Vay Ábrahám feleségének leánya született.

Az itt közölt levél melléklete elveszett, de közölte Váczy teljes terjedelemben: „Kazinczy — Az újhelyi ref. ecd. gyülekezethez. Beköszöntő beszéd, tartatott az Újhelyi Reform. Templomban, Febr. 6d. 1814.” (Lev. XI. 2592. sz.).

Rhédey Lajos második felesége, Patay Zsuzsanna. (Lev. XXIII. 5790 sz. — (B. M.).

5793. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1814. febr. 6.)

Eddig kiadatlan levél részlete, Szemere Pál másolatában. Vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetét.

Berzsenyinek 1813. dec. 25-én kelt, Kazinczyhoz intézett levelében olvasható az idézett mondat (l. Lev. XI. 2562. sz.), u. ebben nyilatkozik kedvezően Dayka felől is. Kazinczy Berzsenyinek ezt a levelét csak febr. 4-én kapta meg (vö. Lev. XI. 2593. sz.). — (Cs. G. K.)

5794. Vida László — Kazinczynak. (Pest, 1814. febr. 12.)

SZEMERE PÁL MENYASSZONYA: Szemere Krisztina (1792—1828). Esküvőjüket 1814. május 14-én tartották. Férje műveinek hatására valló versei és meséi jelentek meg a korabeli folyóiratokban. — (F. G.)

5795. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1814. febr. 27.)

E levélrészlet szövegét közölte Gulyás József az ItK 1933. évi XLIII. kötetében, Szemere Pálnak a sárospataki kéziratban (Kt 3321) található másolatából. (Vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével is.) Az itt leírt jelenetet Kazinczy megírta — sokkal szűkszavúbban — egy másik levelében is (Lev. XI. 2607. sz.).

KIS SÁMUEL (1780?—1819): Nagyszebenben, Neuhauser Ferenc festőnél és a bécsi Képzőművészeti Akadémián tanult, 1813-tól a debreceni kollégiumban a rajz és építészet tanára volt. Az építés mesterségéről írott könyve kéziratban maradt. (Művészeti Lexikon I. k. 566. l.) — (Cs. G. K.)

5796. Csehly István — Kazinczynak. (Olgya, 1814. ápr. 15.)

Kazinczyt 1802-től fogva igen szoros barátság fűzte Csehly Józsefhez (1878—1812), „a nagy Mathematicus, Linguista, szent magyar, és huszárhoz

illő tűzü katoná”-hoz (Lev. IV. 475. l.). Barátságuk 1802-ben kezdődött Virág Benedek közvetítésével (Lev. IV. 542. l.) s ettől kezdve Csehynek 1812 őszén, az Oroszországból visszavonuló francia-osztrák hadsereg litvániai harcaiban történt elestéig zavartalanul fennállt és igen gyakori, szívélyes levélváltással járt. A kapitány halálát is Virág Benedek közölte Kazinczyval 1813 nyarán (Lev. X. 2485. sz.). Kazinczy méltó emléket akart állítani fiatalon elhunyt kiváló barátjának, annál is inkább, mivel az a hír járta, hogy Csehy végrendeletileg jelentős összeget hagyott irodalmi célra s ennek felhasználását Kazinczy és Virág szándékától tette függővé. Kazinczy azt tervezte, hogy a *Magyar Régiségek* című kiadvány-sorozatában a debreceni könyvtárban őrzött XIV. századbeli Hymnarium kiadását fogja Csehy emlékének szentelni (Vö. Lev. XI. 2697., 2703. sz.). A jóbarát arcképével együtt életrajzát is közölni akarta. A szükséges adatok megszerzése céljából kutatta fel s kereste meg levelével az elhunyt testvéröccsét, Csehy Istvánt, Pozsony megye alügyészét. A testvér válaszát adja az itt közölt levél.

A kegyeletes szándék végül is másként valósult meg: Kazinczy összes munkáinak IV. kötetében széplitteratúrával (*Yorick levelei Elizához és viszont, Érzékeny utazások, A római karnevál*) áldozott a barátság oltárán; ugyanitt közzétette Csehy rézmetszetű arcképét is életrajz nélkül (L. Kazinczy Ferencz munkái. Szép literatura. Negyedik kötet. Pest. 1815.).

Csehy István levelében figyelemreméltó az a megjegyzés, hogy Kazinczynak és Virág Benedeknek Csehyhez írt levelei összegyűjtve az ő birtokában vannak. Ez a levélesemő sajnos máig sem került elő. — (B. J.)

5797. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (1814. okt. 18.)

Az említett címerrajz megvan a levél mellett; Kazinczy Ferencz rajza autográf magyarázatokkal.

Vay Ábrahám és Kazinczy Zsófia leányának születéséről l. a Kazinczy Péterhez intézett, 1814 febr. 6-án keltezett levelet (Lev. XXIII. 5792. sz.). — (B. M.)

5798. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1814. nov. 25.)

Eddig kiadatlan levélrészlet, Szemere Pál másolatában maradt fenn, a Ráday könyvtárban őrzött Szemere-Tárban. Vö. még a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével.

A levélrészlet tartalmát vö. a Lev. XI. 2760., 2763., 2764., 2765., 2767., 2768., 2772., 2779. sz. levelekkel.

Wesselényi említett levele (Lev. XI. 2761. sz.) Sárospatakról, 1814. nov. 6-án kelt.

Wesselényi Miklós br. ifj. (1786—1850) ifjúkorában házi nevelői Tőkés János és Pataky Mózes voltak.

PATAKY MÓZES (1784—1815): 1807-től volt ifj. br. Wesselényi Miklós nevelője. Kazinczy igen nagyra becsülte. Pataky lefordította Goethe *Egmontját* és Schiller *Don Carlosát*, de mindkettő kéziratban maradt. — (Cs. G. K.)

5799. id. br. Wesselényi Miklósné Cserei Heléna — Kazinczynak.
(Zsibó, 1814. dec. 10.)

Id. Wesselényi Miklós az utolsó nemesi felkelés évében (1809. okt. 25.) meghalt és özvegyére, Cserei Helénára (1754—1831) bárult egyetlen gyermekük, ifj. Wesselényi Miklós felnevelése. Kazinczy, mint hű barát a legnagyobb készséggel állt az elárvult család mellett. Néhány év elmúltával a kis Wesselényi férfivá serdült, s apja példáját követve, maga is benső barátságot kötött Kazinczyval. 1814. novemberében Wesselényi meglátogatta Kazinczyt Széphalmon s ekkor már az 54 éves Kazinczy és a 18 éves Wesselényi egymással a legfesztelebb viszonyban levő tegeződő barátok voltak. (Vö. Lev. XI. 2578. XII. 2761., 2766., 2777., 2791., 2796., 2809., 2816., 2838., 2846., 2856., 2863. sz.).

Az itt közölt levél válasz Kazinczynak arra az ismeretlen levelére, amelyben a költő a Széphalmon járt ifj. Wesselényiről bizonyára minden szépet és jót elmondott a boldog édesanyának. — (B. J.)

5801., 5802., 5803. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. [1814.]

Eddig kiadatlan levélrészletek, három különböző levélből, Szemere Pál másolatában maradtak fenn (vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével).

Helmeczi és Trattner jelentése „Kazinczy Ferenc Munkáinak nyomtatások eránt” a *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1814. évf.-nak 25. számában jelent meg. Helmeczi jelentése Kazinczy levelezésének ekkoriban egyik legérdekesebb tárgya. Májusban Helmeczihez írott levelében (Lev. XI. 2663. sz.) olvashatjuk a következőket: „Trattner Ur tele van panasszal, hogy 400 praenumeránst nem kap munkáimra, 's a' te érthetellen jelentésedet tulajdonítja okául. Én magam is sokféle leveleket kapok ez eránt.”

Különösen Pápay Sámuel támadta a jelentést. Kazinczy arról is értesült, hogy valaki 25 Frt-ot küldött Kultsárhoz, annak jutalmazására, aki a Helmeczi jelentését *magyarra* fordítja. (Lev. XI. 2679. sz.). A Jelentés elleni támadás összefügg a Mondolat körüli harcokkal. Helmeczyt túlzott neologistának tartották, vö. Lev. XI. 2669. sz.: „Helmeczi kivált a' Neologizálásban, erőlködve akarván követni Téged, Nagy Mesterét, a' nagy erőlködésben egészen megszakaszttya Nyelvünket, 's nem veszi észre, hogy a Kazinczizmusok, mellyek magának Kazinczynak tollából, fűszerező kiméllyessel, oly szépen folynak, az övéből, egymásra halmozva idétlenül esnek ki.” — (Cs. G. K.)

5804. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. [1814 vége — 1815 eleje?]

E levélrészlet szövegét közölte Gulyás József az ItK 1933. évi XLIII. kötetében, Szemere Pálnak a sárospataki kéziratban található másolatából (vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével is).

Kis János versei 1815-ben jelentek meg Pesten, Trattnernál, de Kazinczy nyilván már előbb ismerte őket kéziratban. Az *Epistola Kazinczy Ferenczhez* a II. k. 16—20. lapjain olvasható.

Kazinczy Poetái Berke 1813-ban jelent meg (Pesten, Trattnernál), ennek *Az Olvasóhoz* c. részében a következőket írja Kazinczy: „Fiatal íróban, egy tisztelt Ángol' ítélete szerént nincs becsesbb tulajdon, mint törteni tudni. Adjuk hozzá: nincs a' nem-fiatalban is. S annak, a' ki el van telve azon panasszal, hogy Íróink nem becsülik eléggé magokat és a' Publicumot, elébe rakván ennek virágaikkal együtt szemetjeiket is, illő vala megmutatni, hogy maga óvta magát e' setétségtől.” — (Cs. G. K.)

5805. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1815. jan. 17.)

Eddig kiadatlan levélrészlet, Szemere Pál másolatában maradt fenn (vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével). — (Cs. G. K.)

5806. Kazinczy — báró Szepesy Ignácnak. (Széphalom, 1815. jan. 20.)

SZEPESY IGNÁC báró (1780—1838): pécsi püspök, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja. 1808. nov. 29-én nevezték ki egri kánonkává. Különös gondot fordított a kispapok nevelésére, a szeminárium javára évenként 10 000 forintot áldozott jövedelméből, s több iskolát építtetett Egerben. A szeminárium könyvtárát — amelyet gr. *Eszterházy Károly* (1725—99) egri püspök alapított és saját jövedelméből külföldről vásárolt kitűnő új művekkel, ősnymtatványokkal és kódexekkel gyarapított — továbbfejlesztette és rendezte. 1828-ban pécsi püspök lett. Pécsen is könyvtárát és nyomdát rendezett be, s megalapította, majd végrendeletileg örökösévé tette a pécsi licumot.

Dessewffy József 1814. szept. 16-i levelében írja Kazinczynak, hogy családjával együtt Egerbe megy (Lev. XII. 2735. sz.). Az a levele azonban, amelyben egri tapasztalatairól számolt be Kazinczynak, ismeretlen.

Kazinczy ekkor fordította Klopstock *Messiasát*.

Az Egri Bibliothéka (*Az egri könyvtár* címmel) az I. 71. l-on, *A nyelvtörténet* az I. 113. l-on, *Az újítók* az I. 117. l-on jelent meg Abafi kiadásában (*K. költeményei*).

BEREGSZÁSZI NAGY PÁL (1750 körül—1828): sárospataki tanár. A magyar nyelvet a keleti nyelvekkel hasonlította össze és rokonította több munkájában. *Dissertatio philologica de vocabulorum derivatione ac formatione in lingua magyarica* (Pest, 1815.) c. műve közte és Kazinczy között az ún. „pennaliáború”-hoz vezetett. Kazinczy felelete a *Tudományos Gyűjtemény* 1817-i utolsó füzetében jelent meg.

ZSOMBORI JÓZSEF (1783—1822) cínzetes kanonok, gyulafehérvári tanár értekezése *Egy-két észre-vétel a' magyar nyelv' mostani állapotjáról* címmel jelent meg az *Erdélyi Múzeum* 1815. III. f. 152—170. lapján. — (F.G.)

5807. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1815. márc. 1.)

E levélrészlet szövegét közölte Gulyás József az *ItK* 1933. évi XLIII. kötetében, Szemere Pálnak a sárospataki kéziratban található másolatából (vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével is).

VIRÁG BENEDEK (1754—1830) Magyar Századok c. munkájának első kiadása Pesten 1808-ban, a második ugyanott, 1811-ben jelent meg.

KIS JÁNOS (1770—1846) versci Kazinczy kiadásában 1815-ben jelentek meg. — (Cs. G. K.)

5808. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1815. júl. 9.)

E levélrészlet szövegét közölte Gulyás József az ItK 1933. évi XLIII. kötetében. Vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével.

E levél tartalmát vö. még a Lev. XIII. 2908., 2935. és 2931. sz. levelekkel.

Váczy a 2940. sz. levél jegyzetében (Lev. XIII. 520—523. sz. közli Kazinczy följegyzését a jelen levélben megírt eseményekről, a Glottomachusok-ból. Ebből megtudjuk, hogy „az, aki a tüzet gyújtja”: Sághy Ferenc, a budai egyetemi nyomda felügyelője, mert vele hozta őt össze Pesten Kultsár István. Somogyi Gedeont és Sághyt egy másik helyen (Lev. XIII. 2940. sz.) „orgyilkolók”-nak nevezi, kik ellene kiküldettek. A „Sághy gerjesztője” pedig nem más, mint Téli Takács József.

Dayka műveit 1813-ban, Báróczyéit 1814-ben adta ki Kazinczy. Az ezekhez írott bevezetésekben is kifejti nyelvújítási nézeteit. A *Himfy szerelméről* írott Recenziója megjelent az *Annalen der Literatur u. Kunst* 1809. évi II. f. 127—136. és az 1810. évi kötet 233—236. lapján, azonkívül az *Erdélyi Múzeum* 1814. évi I. füzetében.

Képlaki Vilhelm álnév alatt a levélben megnevezettek *Az Új Holmi első csomójának kritikai megüldetése* címen (megj. Trattnernál 1810-ben) megbírálták Czínke Ferencet *Papageno-Bodza furulya* ... címen, mint költőt és filológust egyaránt.

A levél utolsó szakaszában idézett verssorok Kazinczynak gr. Török Józsefhez intézett ódájából (1801) valók. — (Cs. G. K.)

5809. Kazinczy — Bellaágh Józsefnek. (Széphalom, 1815. dec. 15.)

E levelet Kemény Lajos közölte a *Művészet* c. folyóirat 1913. évi XII. folyama 78—79. lapján.

BELLAÁGH JÓZSEF: a kassai normális iskola rajztanítója, majd városi építész volt. 1781-ben született, 1801-ben mint metafizikus, Vályi András egyetemi tanárral beutazta Alsómagyarországot. 1802—1869-ig Kassán élt. Kezdetben a kassai nemesi konviktus rajztanára, majd 1806-ban a Nikolay-féle magánleányiskolában tanít rajzot és zenét is.

SZEMERE GYÖRGY és PÉTER: unokatestvérek, Kazinczynak rokonai.

BALKAY PÁL (1785—1846): Bécsben tanult 4 évig, majd az egeri érsek megrendelésére oltárképeket festett. Inkább másolással foglalkozott, mint önálló művek alkotásával. Bécsből 1808 októberében Kazinczy hozta haza, ő maga is dolgoztatott vele és ajánlotta vagyonosabb barátainak (vö. ItK XII. k. 385—391. l.) BAYER JÓZSEF: Balkay Pál életrajza. Szerette az irodalmat is és szép könyvtára volt. A levél utóíratában említett „Balkay Pál onkele” mezőkövesdi plébános volt. Fáy János 1811-ben az eperjesi tábla bírása, Egerben képgyűjteménye volt, vö. Lev. IX. 2234. sz.: „Johann Fáy hat in seiner Gallerie zu Erlau Stücke [von] Domenichino, von Spagnolini, von Carlo Maratti.”

Furinói szemek: FURINI FRANCESCO (1600—1646), szentimentális tekintetű női alakjairól ismert firenzei festő. — (Cs. G. K.)

5810. Vida László — Kazinczynak. (Pest, 1816. jan. 24.)

Vida e levelében Kazinezy hozzá írott, *Vida Lászlóhoz* c. episztoláját köszöni meg. Kazinezy e költői levelet elkészülte után Helmezy Mihályhoz küldte Pestre. Vida 1816. jan.-ban Pesten járván tőle kapta meg, s Trattnernél nyomban kinyomatta.

Vida ezen köszönőleveléről Kazinezy a következőket írja Helmezy Mihálynak 1816. febr. 11-én: „Mondjad a' mi Vidánknak, hogy levele többet ér mint húsz Epistola. A' Velin exemplárt, melyet tőled vettem, Pandektáimnak 7dik Kötetébe varrtam be a' Vida levelével együtt. Hadd álljon együtt a' kettő, s Unokáim ismerjék belőle azt a' széplelkű embert, azt a' tiszteletes hazafit, a' kit atyjuk szeretett. (Lev. XIII. 3126. sz.).

Váczy János szerint (I. Lev. XIII. 3069. sz. levél jegyzetét) Kazinezy Vidához írt költői levelét szinte minden barátjának megküldte s legbővebb kommentárt a KisJánosnak küldött példányhoz fűzött. Váczy az episztolát ezzel a kommentárral közölte.

A Magyar Tudományos Akadémia kéziratánában M. Irod. Lev. 4-r. 38. sz. alatt van a kinyomtatott költői levélnek egy példánya Kazinezy utólagos kézíratos javításuival és a KisJánoshoz küldöttnél bővebb kommentárral. E variánst az alábbiakban közöljük:

Fegyverneki 's Felső-Penczi

Vida László

Urhoz

sok vármegyéknek

Első-Rendű Táblabírájokhoz

Kazinezy Ferencz

Széphalom, December' 11-dikén 1815

[Kézírással:] Kazinezy Fr

1839

Pesten,

Trattner János Tamás' betűivel

1816

Hah, mely idő! A' feldühült vihar
Kéményeimben kinosan jajog,¹
Mint a' Charybdisz' vinnyogó csudáji,
Midőn Eöl a' tengerekre esap,
'S tajtékos habjaikat kevergeti.
Sötét az est. Eltérek asztalomtól,
'S remegve, mintha az ég föld rám akarna
Borulni, a' kályha mellett helyt fogok,
'S visszáteszem képzeltemben magam'

¹ Kazinezy javítása után: jajog,

A' szép napokba, melyeket virult
 Nárcisszaidnak gazdagsága közt,
 És, a' midőn a' rekkenő meleg'
 Nyilaít tovább kinn már nem tűrhettétek,
 Romod' boltjában és a' hűs berekben,
 Barátom, eggyütt töltöttem veled.
 Oh Törtelen élt három szép napom,
 Ha fogsz te nékem újra feljelenni?
 Ha fogjuk ismét, biztosan kaczagva,²
 Álmatlanul kihuzni az éjket,
 Mig Helmezzink, hogy virrad, felsikolt,
 'S eloltja a' többé nem kellő világot?
 Mikor fogod te nékem Koppinak
 Ujra emlegetni lelkes oktatásait?
 Mikor Horányit, a' hevesi, vadat,
 De a' jókhoz jót 's szelidet a' szelidhez?
 Oh emlegessd! Ők engem is szerettek,
 'S lelkem tüzedtől fenntebb tűzbe kél.
 Ha majd Vendégeid elfognak, 's te rám
 Többé nem ügyelsz, ellopom magam
 Közzületek, hogy rejtettebb szobádban
 Elrészegülve nézzem másait
 A' Huysumoknak és a' Van-Dyceknek;
 És ott Battóninak szép asszonyát,
 Ki a' galád Triumvirt kedvesének
 Kaján nagyságára emlékezteti: —
 'S átkot kiáltva a' gaz Triumvirekre,
 Galériáeskád' ismét elhagyom.

Te hus fej és szív nélkül nem való,
 'S az ég megadta néked a' mit ő
 Adni a' jobbaknak áldásul szokott.
 Az édes kis hasznocska mellyedet
 Nem füzte szűkké, csalfa fény szemed'
 El nem vakítá, a' maszlagos kehelyt
 Te, mint az a' nagy folt³ nem illetéd.
 pénzt, csillogást, nem fényt, keresnek ők:
 Éldelletet te, 's tiszta fényt 's barátot.
 'S a' mit kerestél, bőven megnyeréd.

Te⁴ a' midőn az ég' lakóji közt
 Fellepe Wesselényi, homlokát

² Kazinczy javítása után: csevegve,

³ Kazinczy a szó után vesszőt tett.

⁴ Kazinczy a szó után vesszőt tett.

Körülkerítve a' makkos koszorúval,
 Melpomenének árva gyermekét,
 Nagyszívű Polgár, ótalomba vetted,
 'S sok áldozattal megtartád nekünk,
 Csudáltam a' Tevőt, 's Az szeretettel
 Felém jöve, és ő 's én egyek vagyunk!

Óh áldott óra, mellyben engemet
 Megszállta a' vers- és könyvgyártás dühe!
 E' sánta vers nem vers Böngészinek,
 'S Reti Jakáb 's Ripókvari Mark Ur
 És Kalkaim beszédemet nem értik,
 'S hogy mótely ez, a' Népre provokálnak,
 És a' Szokásra, melly a nyelvben Ur.
 De bár melly mázolás ez, engemet
 E' mázolás nélkül az én Vidám,
 És Szemerénk, Köleseynk, 's láng Helmeceink,
 'S te Szentmihály, nem kedvellenétek.
 Elég nekem! --- Emilem 's Antoninom
 Pirulni fognak vétkes nyelvemért:
 Barátimért ha fognak é pirulni!

Törtel Szolnok-Abonyinak szomszédjában fekszik, Pestben, egy gazdag de fátlan 's követlen téren. Könnyű tehát képzelni, hogy a' Vida' kertjének sűrű berke és az a' rom (így nevezi a' Ruin Wagner a' maga Phraszológiájában), mellyet Ő itt terméskövekből épít a' berek közt, melly jótétel a' nyári melegben azoknak a' kik nála mulatnak. 'S e' termésköveket is maga Törtel adja, mert Pesttől fogva szinte a' Tiszáig a' kőnek egy igen keskeny és a' föld' színe alatt csak kevés lábnyira fekvő ere megyen.

Van a' háznak egy kisdedebb Cabinetje is megrakva a' tisztelt Mesterek' Olajfestőcincnek szép másaival. Van-Huysum nagy Mester volt a' virág- és gyümölcsfestésben; Van-Dyck az Alföldi Iskolának egyik fő díszé, kivált portrékban; Pompejo Battóni a' mi időnkben élt. Az ő itt említett darabjának Originalja a' Bécsi Belvederben függ: Cleopatra Antoniuszal a' Caesar' mellyképe előtt.

Két homályosnak tetsző sor nem lesz homályos azoknak, a' kik Horátnak a' két helyeire emlékeznek: non tu corpus eras sine pectore, és dulce lucellum.

Midőn Bárá Wesselényi Miklós, Cs. Kir Kamarás és Közép-Szolnok Vármegye, Fő Ispáni Administrátora, 1809. megholt, a' Magyar Szinjátzó Társaság, mellyet nemzetünknek ez a' felejtethetetlen férifija sok esztendőig csak nem egészen a' magáéból tartotta vala, közel volt eloszlattatáshoz. Vida látta a' veszélyt, melly a' nemzet felett lebeg, 's nem emlékezvén hogy atya, csak arról emlékezvén hogy polgár, ótalmába fogadta a' társaságot, 's kormányát tetemes áldozatokkal négy esztendőig viselte. — (F. G.)

5811. Kazinecy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1816. ápr. 26.)

E levélrészlet első közlője Gulyás József, vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével.

Kisfaludy Sándor *Hunyadi János* c. históriai drámája 1816-ban Budán jelent meg. Szó van róla a Lev. XIV. 3167. és 3183. sz. levélben is. Utóbbiban értesíti Helmecezi Kazinecyt a mű megjelenéséről, és egyben foglalkozik nyelvezetével. — (Cs. G. K.)

5812. Kazinecy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1816. máj. 16.)

E levélrészlet első közlője Gulyás József, vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével.

Dessowffy József máj. 13-án egy napig időzött Széphalmon Kazinecyéknál (vö. Lev. XIV. 3209. sz.), így ez a leírása a legfrissebb benyomások alapján készíthetett. — (Cs. G. K.)

5813. Kazinecy — Kazinecy Péternek. (Széphalom, 1816. okt. 17.)

Kazinecy 1816. jún. 10-től szept. 10-ig volt Erdélyben. Úti élményeiről számol be.

Puky László helytartótanácsi tanácsosnál és gróf Gyulay Ferencné szül. Kácsándy Zsuzsinál tett látogatását részletesen leírja Kazinecy az *Erdélyi levelek*-ben I. k. 115—118. l. Puky haláláról uo. 118. l. emlékezik meg. (Vö. Lev. XIV. 3229. sz.)

GRÓF HALLER GÁBOR: Erdély kincstartója. Kazinecy nála tett látogatásáról: *Erdélyi lev.* I. k. 152—153. l.

SÍPOS PÁLról I. 1812 febr. 15-én Kazinecyhoz írt levél jegyzetét. (Lev. XXIII. 5772. sz.) Sipos Pál korábban Sárospatakon fizikát tanított, később Erdélyben Tordoson prédikátor volt. (vö. *Erdélyi levelek* I. k. 160—163. l.) Sipos halálának körülményeit Döbrentei és Lészay Dániel írta meg Kazinecynek (Lev. XIV. 3266. sz. és XIV. 3269. sz.). Kazinecy Rumy Károly György kérésére nekrológot írt Siposról (I. Lev. XIV. 3248. sz. levél jegyzete.).

Kazinecy Naláczyánál tett látogatását leírta az *Erdélyi lev.* I. k. 160—161. l.

Kazinecy Kolozsvárt Wesselényi Miklós, gróf Teleki József, Naláczy József magyar testőr-író és Koros Imre piarista vendége volt. Kolozsvár városnak és Kazinecy ottani élményeinek leírását I. *Erdélyi lev.* I. k. 63—78. l.

Gróf Kornis Ignácné szül. Teleki Annával és Teleki Károly erdélyi kincstárnokkal való találkozását Kazinecy leírta *Erdélyi lev.* I. k. 73. l.

Kazinecy Horváth Ádámnak 1812. szept. 13-án panaszolja: „Erdélyben csak egy Asszonyt letem a ki velem németül szólla, s az is Magyar Országi leány volt, Gr. Kemény Farkasné, szül. Batthányi leány.” (Lev. XIV. 3262. sz.)

Kazinecy a kolozsvári ref. kollegiumban tartott examenről részletesen beszámol: *Erdélyi lev.* I. k. 71—72. l.

A marosvásárhelyi Teleki-tékáról írt Kazinecy az *Erdélyi lev.* I. k. 92—100. l.

Kazinczy még utazása alatt gondolt arra, hogy élményeit leírja és kiadja. Az *Erdélyi Leveleket* azonban nem utazása közben, hanem hazatérése után, Széphalmon írta meg. Abafi szerint tizenkétszer dolgozta át. Legelőször *Töredékek Kazinczynek Erdélyi Leveleiből* jelent meg: *Tudományos Gyűjtemény* 1817. febr. 91—96. l., ápr. 32—35. l. Megjelenését hirdeti a *Magyar Kurir* 1823. jún. 10. 47. sz. „Kazinczynek Erdélyi Levelei szerencsésen keresztül esének a' Censurán s nem sokára megjelennek. Vajda-Hunyadnak Mélt. Bája István Ur által igen szépen és hiven festett képével és több rezeikkel.” A Felső Magyarországi Minerva folytatásosan közli 1831 aug. 561—610., okt. 737—762., nov. 810—822. l.

Brukental Sámuel gubernátor nagyszombati képgyűjteményéről: *Erdélyi lev.* I. k. 143—152. l. Ugyancsak megemlékezik Kazinczy róla továbbá *Gubernátor Bárá Bruckenthal Sámuelnek Bibliothecája, kép-gyűjteménye* címen. Megjelent a *Tudományos Gyűjtemény* 1818. VIII. k. 91—112. l.

Bethlen Imre Küküllő megyei főispán. Kazinczy nála tett látogatásának leírása: *Erdélyi lev.* II. k. 84—85. l.

A nagyenyedi könyvtárát részletesen leírja Kazinczy: *Erdélyi lev.* II. k. 92—98. l. — (B. M.)

5814. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1816. okt. 25.)

E levélrészlet első közlője Gulyás József, vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetét.

Döbrentei Gábort 1809-ben ajánlotta gr. Gyulayékhoz nevelőnek Kazinczy (vö. Lev. X. k. 2327. sz.). Élete végén elidegenedett tőle, az akadémiai titoknokság miatt, melyet Döbrentei nyert el. — (Cs. G. K.)

5815. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. [1817. március körül.]

E levélrészlet első közlője Gulyás József, vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetét.

A *Tudományos Gyűjtemény* 1817. évi II. füzetében jelent meg a 121—124. lapon Czinke Ferenc bírálata Pethe Ferenc *Természet-történet és mesterséges tudomány* c. munkájáról, és a 124—129. lapon Kölcsey Ferenc bírálata Kis János verseiről. A Lev. XV. 3401. sz. levélben is megírja ezeket Kazinczy. — (Cs. G. K.)

5816. Kazinczy — Teslér Lászlónak. (Széphalom, 1817. ápr. 10.)

Eddig kiadatlan levél.

TESLÉR LÁSZLÓ, később bonyhádi káplán, ekkor még pécsi papnövevényeknek talán legelső levelére válaszol Kazinczy itt. Teslér neve a Levelezés köteteiben csak 1818 elején fordul elő (Lev. XV. 3561. sz.). — (Cs. G. K.)

5817. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1817. aug. 25.)

E levélrészletek első közlője Gulyás József, vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével.

A levél első részletének egyes mozzanatait vö. a Lev. XV. 3481—3484., 3487., 3545. és 3517. sz. levelekkel.

MAJLÁTH JÓZSEF gr. (1752—1821): államminiszter fia volt Majláth János gr. az író.

COLLIN, HEINRICH JOSEPH versei (Bécs, 1812) között, az 51. lapon olvasható egy hosszabb költemény *An M.* címen, amelyre Kazinczy többször hivatkozik.

KÖFFINGER JÁNOS PÁL: 1786-ban született Nürnbergben, orvosdoktori oklevelét a pesti egyetemen szerezte, később Buda városi és kórházi főorvosa lett. Majláth Jánossal együtt kiadta a *Kalocsai kódexet* Pesten 1817-ben.

A levél második, Kulesár címszó alatt lemásolt részében az elisióra vonatkozó szöveget kihagyta Szemere, de ez olvasható a Lev. XV. 3470., 3496., 3522. sz. levelekben.

Pálffy János idézett szavai előfordulnak a Lev. XV. 3538. sz. levélben is.

A közvetlenül Kulesár Istvánra vonatkozókat l. a Lev. XV. 3472. sz. levélben is. — (Cs. G. K.)

5818. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1817. nov. 18.)

A levélrészletek első közlője Gulyás József, vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével.

Az elisióról szó van a Lev. XV. 3470. sz. levélben, a nyekkenésről a Lev. XV. 3468. és a XVI. 3751. sz. levélben is.

Az idegen — főleg latin és görög — szavak sz hangját seh-nek ejtők ellen sokat küzdött Kazinczy, vö. pl. a most közölt, Lev. XXIII. 5741. sz. levél jegyzetét is. — (Cs. G. K.)

5819. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. (Széphalom, 1817. dec. 4.)

Kazinczy 1816 nyarán került először kapcsolatba gr. MAILÁTH JÁNossal (1786—1855) a történetíró-publicista-költővel. Mailáth levélben kereste fel Kazinczyt, hogy tolmácsolja Josef Freiherr von Hornayr-nek, a Brünnben megjelenő *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst* c. folyóirat szerkesztőjének meghívását a lap munkatársai közé. Mailáth azt is közölte Kazinczyval, hogy alkalomadtán örömmel megismerkedne vele. (Lev. XIV. 3234., 3250., 3358., 3464., 3474. sz.) 1817 novemberében sor is került a találkozóra; a bártfai fürdőről hazafelé, Budára, illetőleg Törökbálintra tartó Mailáth betért Széphalomra s néhány óráig vendége volt Kazinczynak.

A Bécsben nevelkedett, német műveltségű gróf kedvező benyomást tett Kazinczyra. Úgy találta, hogy Mailáth „igen nagy olvasású, igen nagy kimiveltetésű, sok erővel bíró férfi”; elesodálkozott irodalmi ismeretein (állítólag 10 000 verset tudott könyv nélkül) és zongoravirtuózi készségén; meghatotta, hogy bennfentes volt a bécsi tudósok és művészek társaságában; s jólesett neki, hogy a legfontosabb irodalmi kérdésekben teljesen egyetértett vele. A rövid eszmecsere nyomán a két férfi között szoros irodalmi barátság keletkezett s fenn is maradt Kazinczy haláláig (Lev. XV. 3481., 3482., 3483., 3490., 3498., 3499. sz.).

A Kazinezy-Mailáth levelezés a széphalmi találkozón szóbakerült témákkal kezdődött. Ezek közül különösen sok figyelmet szenteltek egy arab gnómanak, jobban mondva e gnóma művészi magyar fordításának. A versike szövegét Mailáth Bártfán szerezte egy ismerőstől, s Kazinezyra bízta, próbálja magyar versbe szedni. Kazinezy érezte, hogy itt a magyar nyelv költői próbatételéről van szó, ezért nem érte be saját fordításával, hanem legközelebbi jóbarátját, a nagyműveltségű gr. Dessewffy Józsefet, továbbá Vályi Nagy Ferenc (1765—1820) sárospataki professzort, az Ilias fordítóját is bevonta a munkába. A hármas által külön-külön készített fordításokat — megtoldva még egy-egy német, latin és görög átültetéssel — Kazinezy büszke örömmel küldte meg Mailátnak, kérve őt, hogy „Nyelvünk becsületére tégye be valamely német Journalba.” Erre vonatkozik az itt közölt levél második és harmadik bekezdése, s ide kapcsolódik a fordításokat tartalmazó függelék. (Vö. Lev. XV. 296., 335., 337., 350., 365., 366—370., 383., 384. l.)

A második levéltéma Hunyadi János származásának kérdése. Kazinezy arra az értekezésre utal, amely a *Tudományos Gyűjtemény* 1818. évi I. számában jelent meg. (*Megczáfolása azon hírnek, hogy Hunyadi János magyarországi kormányzó és erdélyi vajda vad öletéből eredett.*)

A levél utolsó részében a költő Zrinyi Miklós akkor ismert két munkájának (az *Adriai tengernek syréndája*, illetőleg a *Symbolum*) Kazinezy által sajtó alá rendezett kiadásáról van szó. (*Zrinyinek minden munkáji.* Kiadta Kazinezy Ferencz. I—II. köt. Pesten, Trattner János Tamás betűivel és költségeivel. 1817.)

Az ugyanitt szóbakerülő Teleki gróf nem más mint TELEKI FERENC (1790—1853) ekkoriban helytartótanácsi fogalmazó, később erdélyi guberniumi tanácsos; a gróf ekkoriban próbálkozott a Szigeti veszedelemnek hexameterekben németre való fordításával. (Lev. XV. 3530. sz.). — A esáktornyai Zrinyi-arcképek azért érdekesek, mert Kazinezy fentebb idézett Zrinyi-kiadásának I. kötetében nem a költő Zrinyi portréját közölte, hanem nyilván tévedésből a szigetvári hőstét. — (B. J.)

5820. Kazinezy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1817. dec. 25.)

E levél első közlője Gulyás József, vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetét.

A *Tudományos Gyűjtemény* IX. füzeté 38—48. lapjain Kazinezynek tanulmánya jelent meg a Sonett-ről, ebben közli Szentmiklóssy szonettjét az *Altó szép-ről*.

Kis János bírálata a *Tűvisek és Virágok-ról* az *Annalen der Literatur* 1811. évi júniusi füzetében jelent meg, névtelenül. — (Cs. G. K.)

5821. Kazinezy — Teslér Lászlónak. (Széphalom, 1818. jan. 6.)

Eddig kiadatlan levél.

A recensióval kapcsolatban vö. még a Lev. XV. 3533., 3536., 3538. és 3561. sz. leveleket.

A *Tudományos Gyűjteményben* 1817-ben T jegy alatt megjelent dolgozatok: *Horehoviezai Dudics András élete* (IV. f. 36—57. l.) és *Töredék Telegdi Miklós életéből* (X. f. 71—76. l.).

B. és S. TRAK: Beregszászi Nagy Pál és Sipos József; az elsőnek műve: *Dissertatio philologica de vocabulorum derivatione ac formatione in lingua magyarica*, Pestini 1815; a másodiknak: *ó és új magyar, vagy . . . miképpen kelljen az ó magyarsággal az újat egyesíteni . . .* Pest, 1816.

E két mű recenziója jelent meg a *Tud. Gyűjt.* 1817. évi XII. f.-ben. Jankowich Miklós Pázmány Péter életére kitűzött pályázata a *Tud. Gyűjt.* 1817. évi folyamának VI. füzetében jelent meg. — (Cs. G. K.)

5822. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1818. febr. 9.)

E levélrészletnek első közlője Gulyás József, vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével.

A szöveg részben egyezik a Lev. X. 2389. sz. és XVII. 3861. sz. levelekével, azonban az elsőnél tévesen 1813 a dátum 1818 helyett. — (Cs. G. K.)

5823. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (Széphalom, 1818. febr. 10.)

Kazinczy és Bárczay levelezéséből 1818-ból csak ezt az egyetlen levelet ismerjük. — (B. M.)

5824. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1818. márc. 18.)

E levélrészletek első közlője Gulyás József, vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetét.

A tervezett recenzióról szó van a Lev. XV. 3569. sz. levélben is. Az idézett verssort l. a Lev. XV. 3573. sz. levélben is.

MÁRTON ISTVÁN (1760—1831): ev. ref. főiskolai tanár *Keresztény morális kis katechizmusa* 1817-ben jelent meg Bécsben; a *Tud. Gyűjt.*-ben két recenzió is jelent meg ellene, a második az 1818. I. füzetének 78—89. lapján. Utóbbira írta Kazinczy feleletét, amely külön nem jelent meg, hanem összegyűjtve, Márton műveinek többi bírálataival együtt. Címe: *Prof. tiszt. Márton István Urnak Ker. Morális Katechismus nevű munkájára írt Recenziók az azokra tett feleletekkel egybekötve*, Bétsben . . . 1818. Kazinczy írt hozzá előszót, és az ő bírálata a kötet 92—101. lapjain olvasható.

Ruszek vádjáról szó van a Lev. XV. 3569. sz. levélben is. A keszthelyi faültetésről l. még a Lev. XXIII. 5828. sz. levelet. — (Cs. G. K.)

5825. Kazinczy — Fejér Györgynek. (Széphalom, 1818. jún. 8.)

Kazinczy és Fejér György levelezéséből az itt közöltön kívül csak kettőt ismerünk; mindkettőt Fejér György írta: 1817. nov. 12. (Lev. XV. 3506. sz.) és 1818. máj. 18. (Lev. XVI. 3597. sz.)

FEJÉR GYÖRGY (1766—1851): kanonok, a budapesti egyetemi könyvtár igazgatója volt.

Kazinczy Antikritikája megjelent: *Tudományos Gyűjtemény* 1819. IV. k. 120—126. l. Válasz ez Kazinczynak *Munkái. Szép Literatura* Pesten.

Trattner János Tamásnál 1814–1816-ban megjelent kiadványról írt névtelen recenzióra, mely ugyancsak a *Tudományos Gyűjtemény* 1818. IV. k. 96–113. lapon jelent meg. — (B. M.)

5826. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. [1818. jún.]

E levél bizonyára 1818. júniusában kelt.

Egy hónappal korábban, 1818. májusában Mailáth közölte Kazinczyval, hogy a magyar költők műveiből német nyelven kiadandó antológiájába mely verseket akar felvenni. Ezek között szerepel Kazinczynak *A boldog alkony* című költeménye is. (Lev. XVI. 3600. sz.) Idevág e levél második bekezdésében az a megjegyzés, mely szerint jobb volna, ha Mailáth *E liget árnyai közt ége a szép Naisz Apollóért...* kezdetű epigrammát iktatná be a gyűjteménybe, vagyis amelyet ekkoriban *Egy ferdőben Váradon* címen emlegetett. (Lev. XXIII. 5841. sz.)

RATSCHKY, JOSEPH FRANZ (1757–1810) — akire Kazinczy hivatkozik — a felvilágosodás szépirodalmának egyik legtehetségesebb osztrák művelője volt; versci *Gedichte* (1785.) és *Neuere Gedichte* (1805.) címen jelentek meg.

Az utóiratban leírt epigramma, eredeti magyar címén *Az Ámor képénél az oroszlánon* (később: Ámor az oroszlánon) adja kezünkbe a kulcsot levelének keltéhez. Az epigrammát Kazinczy — a levél szerint — éppen ekkoriban írta; egy másik, 1818. jún. 15-i, Dessewffy Józsefhez szóló levelében hasonlóképen megjegyzi ugyanerről a versről, hogy az „c napokban” született. (Lev. XVI. 3611. sz.) — (B. J.)

5827. Rigó László — Kazinczynak. (Csaba, 1818. aug. 3.)

RIGÓ LÁSZLÓ: iskolatársa volt Kazinczynak a sárospataki kollégiumban. Miskolcon 1790-ben találkoztak, amikor Kazinczy a Budára hozott szent korona őrzésére küldött zempléni nemesi küldöttség tagjaként társaival együtt útban volt hazafelé. Valószínűleg Gessner-fordítását vagy Bács-megyeit ajándékozta neki ekkor.

BENKE JÓZSEF (1781–1855): Jókai Mórné, Laborfalvi Benke Róza atyja. 1815-től 1820-ig miskolci színigazgató volt. Rigó László Miskolc szomszédságában lakott Csabán (ma Hejőcsaba).

Kazinczy 1818. szept. 29-én válaszolt Rigó László levelére és könyveket is küldött neki. (I. Rigó László — Kazinczynak. Csaba, 1819. máj. 1. (Lev. XXIII. 5829. sz.) — (F. G.)

5828. Kazinczy — ismeretlennek. (Széphalom, 1819. márc. 6.)

Eddig kiadatlan levél.

A címzett talán Teslér László. A Lev. XVI. 3711. sz. levélben ezt írja Kazinczy: „Tegnap vetém egy nemes lelkű Papnak levelét, hogy a brekeke a Kánonokok chorusára van írva” (*a Törisek és Virágok Békái-ról van szó*).

A levél tartalmát vö. még a Lev. XVI. 3718. és 3719. sz. levéllel. Márton István *Moralis Ker. Catechismusá*-val kapcsolatban l. az 5824. sz. levél jegyzetét.

A keszthelyi versezet-tel kapcsolatban I. Lev. XVI. 3718. sz. levelet, amelyben Kazinczy a következőt írja: „Versemet nem a' Gróf küldé-meg a Kurirnak, hanem én, de a' gróf akaratajával...”

Keszthelyen 1817 óta minden évben másnak ültettek fát, 1818-ban Kazinczynak és Csokonainak. Erre nézve I. még a Lev. XXIII. 5824. sz. levelet.

FRERONISMUS: Freron francia író Voltaire esküdt ellensége volt, szatirikus cikkekkkel ostorozták egymást. — (Cs. G. K.)

5829. Rigó László — Kazinczynak. (Csaba, 1819. máj. 1.)

Válaszlevél Kazinczy 1818. szept. 29-i levelére. E levél ismeretlen, s így nem tudhatjuk pontosan, mely műveit küldte el Kazinczy, de valószínűnek látszik, hogy 1814—16 közt 9 kötetben megjelent *Munkáiból* küldött 6 kötetet. (I. még: Lev. XXIII. 5827. sz.).

BARKASI IMRE és SZROGH SÁMUEL Borsod megye táblabírái voltak. — (F. G.)

5830. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1819. okt. 5.)

CORTÉ Sallustius — fordítására, és a fordító személyére semmilyen adatot nem találtam. — HAVERCAMP SIGEBERT Sallustius-kiadása 1742-ben jelent meg Amsterdamban. — TELLER W. ABRAHAM kiadása 1790-ben jelent meg Berlinben. — Thyvon, Abbt, Meissner, Schlüter, Hoeck, Weinzierl, Teller és Don Gabriel spanyol királyi herceg Sallustius-fordításáról I. Kazinczy levelét Jankovichhoz, 1812. ápr. 19. (Lev. XXIII. 5776. sz. levél és jegyzet.)

Kazinczy fordítása csak halála után jelent meg *Sallustius Caius Crispus Épen maradt minden munkái*. Magyarra fordította Kazinczy Ferenc Budán 1836. Egyetem betűivel. — (B. M.)

5831. Kazinczy — Vay Józsefnek. [1819. nov. 12.]

A levelet Rexa Dezső közölte az ItK 1930. évi XL. kötete 82—83. lapján. Minthogy Rexa a levél jelenlegi tulajdonosát nem nevezi meg, nem állt módunkban a szöveget az eredetivel összevetni és a jelzett értelemzavaró hiányt kiegészíteni.

VAY ÁBRAHÁMÉKNAK a levélben említett születendő gyermekéről a genealógiák nem tesznek említést, talán egy korán elhalt gyermekről lehet szó.

Doctor Kovács Pestről: Kovács Mihály orvosdoktor.

Kriska: Szemere Krisztina.

A Majásy név Rexa szerint Mariásy-nak olvasandó. — (Cs. G. K.)

5832. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (Széphalom, 1819. dec. 4.)

Szabolcs vármegyének 1819. november 16-i tisztújító közgyűlése annak idején nagy hullámokat vert a Felső-Tiszavidék nemesi közvéleményében. A választást az tette nevezetessé, hogy majd egy évtizedes politikai tétlenség után itt adódott először alkalom a megyei nemesség

különböző rétegei és érdekesoportjai számára erejük összemérésére. A szegény boeskoros nemesség és a jómódú középnemes családok álltak egymással szemben. VAY ÁBRAHÁM (1789—1855) a septemvir Vay József fia, Kazinczy Péter veje a boeskoros-gubás nemestömegek szavazataival akart alispánságra kerülni. Jól megszervezett akcióját azonban megbuktatta a birtokos családok összefogása Fáy Barnabás (+1829) főispáni adminisztrátorral az élen. (Lev. XVI. 3801. sz. és 541., 543., 1., továbbá XVII. 3827. sz. és 587. 1.).

Az ügy felsorolt szereplői: KÁLLAY MIKLÓS, az említett eseménytelen időszak alispánja; KÁLLAY PÉTER ennek testvére (Lev. XVII. 62. 1.); DÉZSÝ MIHÁLY a megye köztisztjeletben álló, évtizedek óta szolgáló szolgabírája; CSEPEI ZOLTÁN PÁL és MOLNÁR GYÖRGY ugyancsak megyei tisztviselők. — Dessewffy József gr. mint Vay József ellenlábas, szintén Vay Ábrahám ellen dolgozott.

Az erdélyi püspök ekkor még RUDNAY SÁNDOR (1760—1831) volt, de az év végén már br. SZEPESY IGNÁC (1780—1838) váltotta fel; Rudnay esztergomi érsek lett.

A harmadik bekezdésben olvasható mondattal („...a'hol a Dobos is olly Nemes ember mint Teleki Sámuel...”) Kazinczy a Verbőczy-féle „una eademque nobilitas” elvére utal, mely szerint jogok tekintetében nincsen különbség nemes és nemes között, legyen bár az egyik dúsgazdag főúr s a másik nincstelen boeskoros. A vagyoni, hatalomban, műveltségben kiváló főúr példájaként említi Kazinczy gr. TELEKI SÁMUEL (1739—1822) erdélyi kancellárt, a marosvásárhelyi Teleki-téka alapítóját. — (B. J.)

5833. Kazinczy — ismeretlennek. (Széphalom, 1819. dec. 26.)

Eddig kiadatlan levél. A címzett talán VAY ÁBRAHÁM, erre utal a Sophie név (Vay Ábrahám felesége Kazinczy Zsófia volt). — (Cs. G. K.)

5834. Kazinczy — Kazinczy Ferenének [1819—1820?]

Eddig kiadatlan levél. Eredetije ismeretlen, Kazinczyné másolatában maradt fenn. Férje halála után Kazinczyné több levelet intézett Guzmics Izidorhoz. 1832. márc. 30-i levelével küldi el neki ezt a levélrészletet. Talán házassági évfordulójuk körül, vagy 60. születésnapja táján írhatta Kazinczy feleségének ezt a levelet: e körül az időpont körül (október-november) több levelében foglalkozik az elmúlás gondolatával. A levél datálását megnehezíti, hogy a benne előforduló évszám (15 vagy 16) nem olvasható ki teljes bizonyossággal Kazinczyné írásában. — (Cs. G. K.)

5835. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (1820. ápr. 17.)

A gr. Török-családnak igen ziláltak voltak a birtokviszonyai: jóságaik nagyrészt idegenek kezében voltak zálogjogon. (Vö. Lev. XXIII. 5844. sz. levéllel és jegyzetével.)

Sávoly falut Török Eszter br. Henniger Jánosné vetette zálogba még 1780-ban, 1813 óta pedig pórt folytatott érte az akkori zálogbirtokossal, Almássy Antallal. (Lev. XVII. 3828., 3869. sz.) A birtokhoz Török Eszter testvéreinek, Török Lajosnak (Kazinczy apósának),

d. Török Józsefnek, a vak grófnak és mindkettőjük leszármazottainak i. jogai tapadtak. A pörben tehát felesége révén Kazinczy is érdekelve volt bizonyos fokig. — Az idevágó bekezdés első mondata egyébként arra a sorsdöntő örökösödési küzdelemre utal, amelyet Kazinczy felesége nevében folytatott sógora, a lelketlen ifj. Török József ellen. (Vö. Lev. XXIII. 5768., 5919. sz. levéllel és jegyzetével.) E pörben Aszalay Sámuel eperjesi ügyvéd képviselte Kazinczyék ügyét.

Br. Vécsey Zsuzsanna a szóban forgó három testvér nagynyja volt. Török Ferenc Torna megyei alispán neje.

A Szabolcs megyei tisztújító közgyűlésre és Vay Ábrahám alispán-jelöltségére nézve l. Lev. XXIII. 5832. sz. — (B. J.)

5836. Kazinczy — Vay Ábrahámnak. (Széphalom, 1820. ápr. 25.)

Eddig kiadatlan levél. E kötet sajtó alá rendezése közben került az OSZK kéziratárába. Érdekes bepillantást nyújt a levél az 1820-as szabolcsi restaurációt megelőző személyi küzdelmekbe. Kazinczynak erre vonatkozólag más levelét nem ismerjük. Pípsz: gr. Desseffy József.

A Néném: Kazinczy Péter felesége, Vay Ábrahám anyósa. — (Cs.G.K.)

5837. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (Széphalom, 1820.)
jún. 24.)

E levélrészleteket először közölte Gulyás József, vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetét. A két részlet Szemere Pál másolatában azonos dátummal, de különböző sorszámmal (34, 35) szerepel. Ennek oka az is lehet, hogy Kazinczy egy nap két levelet is írt Szentmiklóssyhoz. De más magyarázata is lehet, amit megfejtteni nem sikerült.

Szentmiklóssynak *Hunyady László* c. szomorújátéka jelent meg 1820-ban.

Döbrentei Gábornak Bécsben 1820—21-ben megjelent külföldi színjátékai között első a *Vetek sulya*. 4 felvonásos szomorújáték. Beregszászi Nagy Pál csetét olvashatjuk a Lev. XVII. 3872. sz. levélben is. — (Cs.G.K.)

5838. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (1820. Anna napján)
[júl. 26.]]

A Lev. XVII. 3887. sz. levél szövege kisebb eltérésekkel azonos jelen levél szövegével, amelyet Gulyás József közölt először Szemere Pál kéziratolásától, vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetével. A Váczy-féle szöveg az *Élet és Literatura* 1829. III. k. 312—313. lapjáról van átvéve, dátuma (júl. 29.) nyilván sajtóhiba miatt tér el jelenlegi közlésünk dátumától. A most közölt két levélrészletet Szemere Pál nyilván két részletben, talán két különböző alkalommal másolta le, amit egyrészt az azonos 36-os sorszáma, másrészt az azonos dátum is bizonyít.

E levélrészlet válasz Szentmiklóssy 1820. júl. 14-i levelére (Lev. XVII. 3870. sz.) és utal Kazinczy 1820. jún. 23-i levelére; utóbbi megvan ugyan Szemere másolatában is, de minthogy Váczy közlése ennél a szövegnél teljesebb (Lev. XVII. 3861. sz.), itt most nem közöljük.

A levélrészletben előforduló P. Sz. M. betűk jelentése: Primóczi Szentmiklóssy Aloyz.

HEYNE CH. G. (1729 — 1812): klasszikus-filologus, a göttingeni tudós társaság titkára, amelynek folyóiratában, a *Göttingische Gelehrte Anzeigen*-ben mintegy 7—8000 cikke jelent meg. Rummy Károly Györggyel levelezett.

A *Szent Mihály* c. epigramma olvasható egészben a Lev. XVII. 3865. sz. levélben s részletek egyebütt is. Tassót idézi a Lev. XVII. 3841 sz. levélben is. — (Cs. G. K.)

5839. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. (Széphalom, 1820. szept. 15.)

E levélrészlet első közlője Gulyás József, vö. a Lev. XXIII. 5791. sz. levél jegyzetét.

Rösler *Recensens*-ével kapcsolatban a Lev. XVII. 3870. sz. levélben Szentmiklóssy Kazinczynak a következőket írja: „Rösler' Közhasznú Leveleiben megjelent H. Lászlóm Recenziója. Sie ist so gelehrt und sinnreich, als scharf und spitzfindig; gewisse anstössige Ausdrücke aber, die darin vorkommen, scheinen zu verrathen, dass der Verfasser in der Sprache der Grazien wenig bewandert sey.” — (Cs. G. K.)

5840. Szrógh Sámuel — Kazinczynak. (Miskolc, 1820. dec. 21.)

SZRÓGH SÁMUEL († 1829) Miskolcon lakó ügyvéd, Borsod megye táblabírája, főleg a hazai színjátszás pártfogása által szerzett maradandó érdemet. A miskolci magyar játékszínnek évtizeden át igazgatója volt. Tollforgatással is foglalkozott: egy közjogi értekezésen s a magyar nyelvnek a közigazgatásban való propagálásán túl ünnepi verseket, sőt egy drámát is írt. Kazinczyval szorosabb kapcsolata nem volt; levelezésüknek alig maradt nyoma. Kazinczy ez alkalommal egészen kivételesen fordulhatott hozzá, közbenjárását kérve valamilyen ügyben egy bizonyos Sulyok József nevű borsodi lakosnál. A Szrógh által említett Óvári Miklósról közelebbi adatunk nincsen. BARKASSY IMRE cancellista volt Borsod vármegyénél; mint ilyen résztvett az 1825—1827. évi országgyűlésen, s Kazinczyt több alkalommal tudósította a diétai eseményekről. (Vö. Lev. XX. 4690., 4763. sz.) — A superintendens nyilván a nagyműveltségű tudós debreceni BENEDEK MIHÁLY (1748—1821). Az erdélyi róm. kat. püspök, ha róla van szó, dr. SZEPESY IGNÁC (1780—1838). — (B. J.)

5841. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. (Széphalom, 1821. jan. 26.)

Kazinczynak Mailáth Jánossal kötött irodalmi barátsága igen üdvösnök bizonyult. A megismerkedés óta eltelt négy esztendő folyamán gyümölcsöző együttműködés alakult ki a két író között: Kazinczy magyar nyelvtani és irodalmi tanácsokkal támogatta Mailáthot, Mailáth viszont Kazinczy műveinek németre fordításával tett jószoigálatot Kazinczynak.

E levél tematikájában első helyen az ekkoriban már elsimuló nyelvújító harc szerepel. Kazinczy megemlíti SOMOGYI GEDEONnak (1783—1821), a *Mondolat* kinyomtatójának újabb górnba iratát (*Értekezés a Magyar*

Verselés módjáról és Fordításokról. Veszprém 1819.) és BEREGSZÁSZI NAGY PÁL (1750—1828) pataki professzornak a *Tudományos Gyűjtemény* által közzé nem tett, de Sárospatakon az előző évben kinyomtatott ún. *Antikritikáját* (Penna-háború, nemzeti nyelvünk dolgában. — A pataki collegiumról tett tudósítás megvizsgálása. Nem-Pesten 1820.), vagyis Kazinczy-ellenes kettős vitairatát, saját 1815-ben megjelent *Dissertatio philologica* etc. című munkájának védelmében.

A továbbiakban Kazinczy bemutatja néhány régebbi és újkölteményét.

Ezek: 1. *Minnyihez*; íródott 1791-ben, megjelent *Ígaz Sámuel* 1822. évi zsebkönyvében. 2. *Gróf Kornis Mihályhoz*; költői levél egy 1817-ben megismert tehetséges fiatal erdélyi mágnáshoz; elkészült jelen levél kelte előtt pár nappal, megjelent a *Minervában*, 1827-ben. (Vö. Lev. XVII. 3944., 3945., 3946., 3948. sz.) 3. Két epigramma: *Ámor az oroszlánon s Egy ferdőben Váradon*. Ezeket előző levelében Mailáth kérte Kazinczytól németre való fordítás s egy németnyelvű magyar költői antológiában való közzététel céljából. (Lev. XVII. 3932. sz.) Az antológia csak évek múlva jelent meg ilyen címen: *Magyarische Gedichte. Uebersetzt von Johann Graf Mailáth*. (Stuttgart-Tübingen 1825.) Az antológiában valóban megjelent Kazinczy-versek jegyzékét összeállította VÁCZY JÁNOS. (Lev. XVII. 3232. sz. levél jegyzetében 609. l.) — 4. *Az ősz* című vers Mailáth német költeményének (Der Herbst) Kazinczy által készített fordítása. (Lev. XVII. 4000. sz.)

A levél utolsó bekezdésében Kazinczynak három munkája került szóba.

1. *Az Erdélyi Levelek*. Ennek az 1817-ben elkészült nagy műnek a kiadását Kazinczy a baráti körében felmerült észrevételek és aggályok miatt évről-évre halogatta. A kézirat valóságos vándorutat tett a magyarországi és erdélyi ismerősök, jóbarátok körében, s valahányszor egy-egy bírálat elhangzott, Kazinczy mindannyiszor javításokat, sőt nagyobb átdolgozásokat végzett a kéziraaton. Most Mailáth került sorra; neki küldte meg Kazinczy a munkát véleménynyilvánítás céljából. (Lev. XVII. Bevezető rész XXI. l.)

2. *Sallustius és Cicero műveinek fordítása*. Ezeknek a klasszikus szövegeknek fordításán akarta bemutatni Kazinczy a nyelvújítás eszközeinek példaszerű használatát. Mailáth volt az, aki leginkább szorgalmazta a készen heverő műfordítások kiadását. (Lev. XVII. Bevezető rész XIX. l.)

3. *Martinuzzi apológiája* Kazinczy nemzetnevelői programjába tartozott. Mint Erdélyi Leveleivel, ezzel is tanítani akarta kortársait és az új nemzedéket; a magyarság méltatlanul elfelejtett hőseit, vértanúit akarta ismét élőkké tenni a lelkekben. (Megjelent *Cardinalis Martinuzzi* címen a *Tudományos Gyűjtemény* 1822. évf.-ban. — L. még: Lev. XVII. Bevezető rész XXVII. l.) — (B. J.)

5842. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. (1821. febr.)

Kazinczy Berzsényinek küldött ajánlószorai egy ismeretlen kispap ügyében. — (F. G.)

5843. Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek. (Széphalom, 1821. febr. 1.)

NYOMÁRKAY JÓZSEF: sátoraljaújhelyi ügyvéd volt, a báró Sennyey-báz direktora. Kazinczy levelezett vele.

Gróf Festetics Györgyhez c. episztoláját 1819. január 3-án írta. Köszönetet mond a grófnak azért a megtiszteltetésért, amely az 1818-i Helikoni ünnepségen érte, amikor neki és Csokonainak ültettek fát Keszthelyen. (Közlve: *K. költeményei*. II. 62. l.)

Kazinczy szigorúan megbírálta Beregszászi Nagy Pál *Dissertatio...* (1815.) c. művét. Beregszászi válaszáat a *Tudományos Gyűjtemény* szerkesztősége visszautasította. Hogy önállóan megjelentesse, ahhoz — Kazinczy szerint — nem kapta meg a pesti cenzor engedélyét. A levélben említett mű végül is Sárospatakon jelent meg: A „*Tudományos Gyűjtemény*”-ből kihagyott két darab értekezés. I. *Pennaháború Nemzeti Nyelvünk dolgában*. II. *A' Pataki collegiumról tett tudósítás' megvisszavételéről*. A' *Tudós Közönség* ítéletétele alá bocsáttatik. (H. és é. n.). A mű első részében Beregszászi Kazinczy bírálatára válaszol és nyelvújító munkásságát támadja, a második részben Sárospatakról írott dolgozatát vizsgálja, adatait megbízhatatlannak, az egész művet elhibáztattnak mondja. — Kazinczy leveleiben bevallja, hogy Sárospatakról szóló dolgozatába — bár Vály Nagy Ferenc professzorral együtt készítette és a tudós Szombathy János is átvizsgálta — hibák csúsztak. A nyelvújítás ügyében azonban nem tartotta érdemesnek Beregszászinak válaszolni. — (F. G.)

5844. id. gr. Török Józsefné Horváth Borbála — Kazinczynak. (Sárospatak, 1821. febr. 22.)

Kazinczy és felesége évek során át hosszú, nehéz pöröket folytattak közeli és távolabbi rokonaik ellen, olyan családi birtokrészekért, amelyek jog szerint őket illették volna, amelyeket azonban egy vagy más okból nem tudtak kézbevenni.

E pörök egyike egyrésztől Kazinczy Ferencné gr. Török Zsófia (1780—1842) és nagynénje, özv. gr. Török Józsefné Horváth Borbála, másfelől Fáy Barnabás († 1829) ekkoriban Ung megyei főispáni adminisztrátor, távoli rokon között folyt a Török-család szendrői (Borsod megye) birtokaiért. Ezeket a jószágokat Kazinczyné édesapja, gr. Török Lajos (1748—1810) és ennek testvérbátyja, gr. Török József (1742—1816) együttesen zálogosították el a Fáy-családnak. A pör a zálogviszony megszüntetésének feltételei miatt folyt. Ez a levél abban az időben íródott, amikor az alperes Fáy Boldizsár egyezséget kínált özv. Török Józsefnének, de az nem fogadta el. Említés történik egy újabb közös per indítása iránt is a zsarnói jószág (Torna megye) ügyében. (Vö. Lev. XVII. 3871., 3913., 3919., 3925., 4004. sz.) — (B. J.)

5845. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. (Széphalom, 1821. márc. 13.)

Ez a levél válasz Mailáthnak ugyanczen hónap 3-án Budáról kelt soraira. (Lev. XVII. 3961. sz.)

Előtérben az *Erdélyi Levelek* kérdése áll; e munkájának kéziratát, helyesebben a kézirat első felét Kazinczy még az előző év végén elküldte

Mailáthnak, kérve őt, hogy tegye meg észrevételeit. Szóba került a műnek esetleg németre való lefordítása is. Mailáth február végére befejezte a bírálatot, s kérte Kazinczy rendelkezését a kéziratra nézve. Erre vonatkoznak Kazinczynak az első bekezdésben foglalt kérései. „Graf Anton”, akivel Kazinczy a kéziratot visszahozatni kívánta. Mailáth János unokaöccse, MAILÁTH ANTAL gróf (1801—1873) a későbbi főkancellár, ebben az időben Zemplénmegye aljegyzője, mint ilyen Kazinczynak jóismerőse. A kiadással kapcsolatban említett Trattner a híres pesti könyvkiadó: TRATTNER JÁNOS TAMÁS.

A következő téma Kazinczynak ugyanesak sajtóra kész *Cicero és Sallustius-fordítása*. Mailáth kérdésére Kazinczy felsorolja, mit fordít a két auctorból: az 57 Cicero-beszédből ötöt: *Milo*, *Marcellus*, *Ligarius* és *Deiotarus védőbeszédét* és a *Catilina elleni védőbeszédet*. Az ugyanitt említett *Scipio alma* Ciceronak *De republica* c. filozófiai munkájából (VI. könyv) való részlet. — Sallustiustól a *De coniuratione Catilinae* című történeti monográfiát fordította Kazinczy.

Mailáth magyar hexameterre, amelyhez Kazinczy gratulál, a *Tudományos Gyűjtemény* 1820. évi mellékletében, a *Szépirodalmi Ajándékban* (10—11. l.) megjelent vers: *A Hold* (Lev. XVII. 3961. sz. levél jegyzete 606. l.).

A „contra Jankovics”-cikk alatt — Váczy szerint — Mailáthnak a *Tudományos Gyűjtemény* 1820. évf.-ban (VI. f. 110—115. l.) közzétett az a cikke értendő, amelyet cáfolatul írt Jankovics Miklósnak ugyanott, nemsokkal előbb (1820. évf. III. f. 1—7. l.) megjelent tanulmányára, *A Magyaroknak nem die Ungarn, hanem die Magyaren új elnevezése a Németek által, valóságos Philologiai tévedés*. (Lev. XVII. 3862. és 3888. sz. levelek és jegyzetei.) Az ezzel kapcsolatban emlegetett Kövy sárospataki professzor — KÖVY SÁNDOR (1763—1829) nagybíró jogtudós volt, Kazinczynak a nyelvújítási harcban egyik ellenlábas.

A Zemplén megyei levéltár rendezését Kazinczy valóban elvállalta. Munkájáról szóló egyik jelentését. I. Lev. XXIII., 5859. sz. alatt. — (B. J.)

5846. Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefhez. (Széphalom, 1821.) ápr. 7.)

E levél első bekezdését — az utolsó mondat kivételével — közölte Váczy a Lev. XVII. kötet 423. lapján, de nem az eredeti, hanem P. THEWREWK J.: Magyar nyelvkiecsok c. műve (Pest, 1858) 76. lapja után. Időközben előkerült a levél eredetije, amely jóval bővebb az eddig ismert szövegénél, de ez sem teljes, mert az utolsó sorok előtt feltételezhetően legalább egy lapnyi szövegrész hiányzik.

KALMÁR GYÖRGY (1726—?): nyelvész, külön ember volt, tanult, de zavaros fő, munkássága ezért maradó maradt. Nyelvbölcselettel foglalkozott, a magyar nyelvnek egyrészt tökéletességét, másrészt a török-tatár nyelvvel való rokonságát vitatta. Több műve nyomtatásban is megjelent.

Az említett „Kerekesünk” Biographiája” nem lehet más, mint Ponori Thewrewknek *Kerekes Abel életképe* c. műve (nem pedig Kerekes

Ferencé, mint ahogyan Váczy feltehetőnek tartja), amelynek OSZK-beli nyomtatott példányán az ipmressum éveként a címlapon 1821., de a kötet végén 1824. szerepel. A műben megtalálható az utalás Kazinczy *Hamlet-fordítására* stb. Kazinczy levele csak úgy érthető, hogy ő még nyomtatás előtt látta Ponori Thewrewk kéziratát Kerekes Ábelről, és ekkor húzta ki belőle az általa nem helyeselt szövegrészeket.

PONORI THEWREWK JÓZSEF (1793—1870): ügyvéd, régiség- és történetbúvár, sokoldalú irodalmi munkásságot fejtett ki. Kazinczyval való ismeretsége hatása alatt kezdett mindent gyűjteni, ami magyar irodalomra, történelemre, művészetre vonatkozott. — (Cs. G. K.)

5847. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. (Széphalom, 1821. máj. 7.)

Mailáthnak ápr. 8-án, Budán kelt levelére adott válasz. (Lev. XVII. 3969. sz.)

Az első bekezdésben emlegetett portrék azok a jellemzések, amelyeket Kazinczy a magyar irodalom egykorú reprezentánsairól (Szemere Pálról, Vitkovicsról, Horváth Istvánról, Virág Benedekről, Thaisz Andrásról és Jankovich Miklósról) írt Mailáth készülő németnyelvű magyar költői antológiája számára (Lev. XVII. 427—428. l.).

Ugyanebben az antológiában leendő állásfoglalás miatt folyt a vita Kazinczy és Mailáth között Kisfaludy Sándor költői jelentőségéről. (Lev. XVII. 427. l. és XXIII. 5848. sz.) — Gál, akit Kazinczy említ, GAAL GYÖRGY (1783—1855) a magyar mesevilág felfedezője.

A harmadik bekezdésben említett Kazinczy-cikk („12. §. meines Aufsatzes”) egy 1820 őszén elkészült és az Ersch-Gruber-féle enciklopédiába szánt prozódiai dolgozat: *Magyarische Sprache und magyarische Litteratur*; ez éppen Mailáthnál volt elolvasás és hozzászólás végett. (Lev. XVII. 3848., 3854. sz.).

A rím-ről szóló rész Balla recenziójára hivatkozik. Bírálát ez Balla Károly (1792—1873) tollából Töltényi Szaniszló (1795—1852) szonettjeiről; megjelent a *Tudományos Gyűjtemény* 1821. évf.-ban (III. f. 97—105. l.).

A *Sallustius- és Cicero-fordítás* közzétételét Mailáth folytonosan sürgette. Kazinczy azonban nem sietett, mert ezeket a munkáit a műfordításról vallott alapvető elvi álláspontjának igazolásául szánta. Kazinczy e tárgykörben két német tudós, Voss költő és műfordító, valamint Heyne régész és nyelvész nevét említi. VOSS, JOHANN HEINRICH (1751—1826) az Iliast és Odisszeiát fordította, HEYNE, CHRISTIAN GOTTLÖB (1729—1812) Tibullust, Vergiliust, Pindarost és az Iliast. Kazinczy mindkettőt fordítási felfogásuk miatt tanulmányozta.

A göttingui ünnepségről írva, Heyne mellett MILLER, JOHANN MARTIN (1750—1814) német író is szóba kerül; Miller Siegwart című érzelmes regényének fordításával kezdte meg Kazinczy 1782-ben irodalmi szárnypróbálgatását. Kettejük levélváltását l. Lev. I. 25., XXII. 5401. és 5403. sz.

A levél végén utolsó tárgyként hozza szóba Kazinczy az *Erdélyi Levelek* ügyét. Fájdalmasan keserű szavait Mailáthnak az a közlése váltotta ki, hogy nem látja értelmét a munka németre fordításának, mivel az a német

közönség körében, sajátos ismeretlen erdélyisége miatt, nem tarthat számot érdeklődésre (Lev. XVII. 426. l.).

WINCKELMANN, JOHANN JOACHIM (1717—1768): német régész, az ókori művészettörténet megalapítója. Főműve: *Geschichte der Kunst des Altertums*. Dresden 1764; 2. Aufl., Wien, 1776.

Az utolsó mondat az Igaz Sámuel (1786—1826) szerkesztésében megjelenő *Hebe* c. irodalmi zsebkönyv I. kötetének második, 1821. júniusában nyomtatott kiadására utal (Lev. XVII. 3973. sz. levél jegyzete 619. l.) — (B.J.)

5848. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. (Széphalom, 1821. jún. 11.)

Mailáth ez év május 28-án, Veszclén kelt levelében közölte Kazinczyval, hogy a hazai költők válogatott verseinek német fordításával elkészült, s antológiáját *Magyarische Gedichte* címen készül közreadni. (Lev. XVII. 3978. sz.) Ehhez az érvedetes újsághoz kapcsolódnak — a bevezető nyelvtani témát nem tekintve — a levél első gondolatai. Ez a háttér annak az elismerésnek, amellyel Kazinczy adózik Mailáthnak. Kazinczy biztosra vette, hogy Mailáth antológiája nyomán „a Külföld minket is . . . csudálni, irigyelni fog nem sokára”, s meghatódott azon, hogy „egy magyar írá oly jól németül a-hogy az Austriai Németek közül kevés.” (Lev. XVII. 3988. sz.) — Ide vág a Szemere Pálra vonatkozó rész, s ide a Kisfaludy Sándor költői jelentőségéről hónapok óta folyó vita záró akkordja. A Kisfaludy-komplexumban említett nevek (a Füredi Vida álnév, továbbá Takács és Verseghy neve) arra a Kazinczy elleni támadó cikkekre (*A recensiókról*) utalnak, amely a *Tudományos Gyűjtemény* 1818. évf.-ban (VI. f. 1—36. l.) jelent meg. E támadás mögött tudvalevőleg szintén Kisfaludy Sándor állt, Péteri Takács József és Verseghy Ferenc csak segédkeztek. (Lev. XVII. bevezető rész XIV. l.)

A levélben szóba jövő második nagy téma Igaz Sámuel *Hebe* c. zsebkönyvének I. kötete. Kazinczy elragadtatással szemléli az észrevétlenül felnőtt új írói nemzedéket: „Én és társaim nem irtunk úgy az ő korokban, sőt egy részben még most sem irtunk. A mi egész diésőségünk az, hogy mi irtottuk ki az utat, s ők nem futatnának. ha mi egész életünket apróságokra nem vesztegettük volna el.” A *Hebe* munkatársai közül Kazinczy főképp Klauzál Imrét tartotta nagyra olyannyira, hogy írói zsongéjéhez külön levélben kívánt szerencsét. (Lev. XVII. 3974. sz.). Klauzál (1799—1847) testvérbátyja volt Klauzál Gábornak, a későbbi (1848-as) miniszternek, s maga is gyakorló gazdász és gazdasági szakíró, utóbb az Akadémia tagja. A zsebkönyvben (117—123. l.) *Róza és Kálmán* c. elbeszéléssel szerepelt. (Lev. XVII. 619—620. l.) Benne is, mint az előző évben elhunyt Ungvárnémeti Tóth Lászlóban (1788—1820) Kazinczy a magyar irodalom nagy reménységét sejtette. — A kiemelkedő tehetségek között említett br. Podmaniczky Lajost (1803—1872) is külön levélben üdvözölte Kazinczy. (Lev. XVII. 620. l.) Podmaniczky érdeklődése azonban sokkal inkább a zene-szerzés, mint a költészet felé hajlott; nem is igen kísérletezett többé írással. — Az ugyanevak jeles munkának mondott *Csáky Lóra* c. történeti olvasmány szerzője SZILÁGYI FERENC (1797—1876) volt, később valóban kiváló történet-

író és akadémikus. (Lev. XVII. 621. 1.) — A sikerült útlevést, *Tengeri utazás Kis töredéke és Livorno...* (Hebe 137—166. 1.) Papp József írta, a pozsonyi ev. főiskolai magyar társaság vezetője és a Ráday-családnál nevelő. (Lev. XVII. 620. 1.)

Hogy az utóiratban említett Zemplén vármegyei adminisztrátor, br. MALONYAI JÁNOS († 1837) valóban rokona volt-e Mailáthnak, nem állapítható meg. — (B. J.)

5849. Ráday Pál — Kazinczynak. (Pécel, 1821. júl. 9.)

RÁDAY PÁL (1768—1827): az eperjesi kerületi tábla elnöke, majd 1821-től a dunamelléki református egyházkerület főgondnoka. A pesti magyar színtársulat megalakítása körüli tevékenységében Kazinczy lelkes társa és buzdítója volt.

Kazinczy 1821. jún. 15-i levelében (Lev. XVII. 3987. sz.) értesítette hogy a Rádayak érdemeiről akar emlékezni a *Tudományos Gyűjtemény*-ben. Hét kérdést tett fel neki ezzel kapcsolatban s Ráday itt ezekre válaszol. Kazinczy — ahogy leveleiből kitűnik — elküldte dolgozatát a *Tudományos Gyűjtemény*nek, de a folyóirat nem közölte. A *Felsőmagyarországi Minerva* 1827. évf.-ban (VI. füzet, 1225—1233. 1.) jelent meg *A' Rádayak* címmel.

Ráday hivatala, amelyért levele szerint többen megnehezítettek rá, a dunamelléki református egyházkerület főgondnoksága. Gr. Teleki László helyébe választották meg. Megválasztásáról a *Magyar Kurír* 1821. évf. 44. száma közölt tudósítást. — (F. G.)

5850. Kazinczy — Balla Károlynak. (Szépluhom, 1821. júl. 20.)

BALLA KÁROLY (1792—1873): Pest vármegye kapitánya, a Magyar Tudományos Akadémia lev. tagja. Pályája kezdetén a korabeli folyóiratokban és zsebkönyvekben jelentek meg versei, később főként gazdasági cikkeket írt.

Kazinczy levele válasz Balla Károly 1821. jún. 22-i levelére (Lev. XVII. 3992. sz.), amellyel együtt Töltényi Szaniszló szonettjeit és Verseghy két munkáját küldte meg Kazinczynak. A három könyvet Szemere Pál bízta rá. Kisfaludy Károly Kazinczynak írt, 1821. máj. 13-i levelének végén Szemere a következőket közli: „Töltényt 's a Verseghiségeket Ballára bízam.” (Lev. XVII. 2976. sz.).

TÖLTÉNYI SZANISZLÓ (1795—1853): orvos, a bécsi katonai-orvosi akadémia tanára. 1820-ban Kulesár István mellett volt segédszerkesztő a *Hasznos Mulatságok*nál. Ekkor ismerkedett meg Kazinczyval, Kisfaludy Károllyal és írói körével. *Sonettjei* 1821-ben jelentek meg Pesten. Balla Károly a *Tudományos Gyűjtemény* 1821. évf.-ban (97—105. 1.) írt róluk bírálatot.

Hogy Szemere Pál Ballán keresztül Verseghy melyik két művét küldte el Kazinczynak, nem tudjuk pontosan. Minthogy Kazinczy a régebbieket ismerte, csak a *Magyar Orthographia* (Buda, 1816., 1817., 1820., 1821.), az *Analytica institutionum linguae hungaricae* (Buda, 1816—17.) vagy a *Magyar grammatika* (Buda, 1818. és 1821.) c. munkákról lehet szó.

Kazinecy *Sajka* c. szonettje a *Hebe* 1821. I. k. 62., Balla Károly *Hubája* pedig a *Szépliteratúrai Ajándék* 1821. 73—75. l.-ján jelent meg. — (F. G.)

5851. Kazinecy — gr. Mailáth Jánosnak. (Széphalom, 1821. aug. 20.)

A levél bevezető és befejező részében ismét Kazinecy nagyjelentőségű munkája, a *Sallustius-fordítás* (De coniuratione Catalinae és a Bellum Jugurthinum) kerül szóba. Az elkészült műfordítás Mailáthnál volt bírálát végett. Kiadására Kazinecy Igaz Sámuelt kérte fel. (Igaz idevágó válaszát I. Lev. XVII. 3990. sz.).

További részében a levél beszámolót ad br. MALONYAI JÁNOS ALAJOS († 1837) kir. adminisztrátornak Sátoraljaujhelyen, 1821. aug. 6-án Zemplén megye főispáni székébe történt beiktatásáról és az 1809. évi győri csatában elesett zempléni nemesek hősi emlékművének felavatásáról. Az egyazon napon lefolyt kettős ünnepélyről Kazinecy tudósítást is írt a *Magyar Kurir*-ba (1821. évf. aug. 28-i 17. sz.), miután előzőleg ugyanott (1821. évf. júl. 13-i 4. sz.) ismertette a *Zemplényi Vitézek Emléke* létrejöttének történetét. (Mindkét cikket közli Váczy is: Lev. XVII. 622—625. és 631—633. l.)

A Kazinecy által ártírt egyik ünnepi verses felirat szerzője KÉZY MÓZES (1781—1831) a sárospataki főiskola tanára, kiváló klasszikus filológus. Ezenkívül még négy verses felirat készült az ünnepre, valamennyit Kazinecy írt (Lev. XVII. 635—636. l.).

A beszámolóban előforduló előkelőségek adatai: Br. WENKHEIM JÓZSEF (1778—1830) ekkoriban Krassó megye főispáni helytartója, a költő Orczy Lőrincnek veje, 1809-ben több megyei nemes felkelőserég parancsnoka. — Ifj. br. ORCZY LŐRINC (1784—1861) és br. ORCZY GYÖRGY (1788—1871) a költő Orczy Lőrinc unokái, az 1809-i győri csata vitézei. — gr. FESTETICS VINCE (szül. 1788.) 1809-ben insurgents tiszt. — ALMÁSY JÓZSEF (szül. 1773.) a Királyi Tábla ülnöke. — SZEMERE ISTVÁN (1764—1829) Zemplén megye alispánja. — KANDÓ GÁBOR (1770—1832) ezredes, az 1809-i felkelésben a zempléni insurgentsk vezére. — SZIRMAY ANTAL (szül. 1785.) Zemplén megye főjegyzője, a hasonló nevű tudós és író fia. — gr. DESSEWFFY JÓZSEF (1771—1843) író, később Széchenyi István ellenlábasa, a *Hitel Taglatatja*-nak szerzője, 1805-ben a Szabolcs megyei felkelők kapitánya volt. — Gr. ESZTERHÁZY JÓZSEF Malonyai János előde (1799—1821) Zemplén megye főispáni székében. (Lev. XVII. 3991., 4004., 4005., 4010., 4012. sz.) A levél utolsó bekezdésében említett „Major Cserei” Kazineczynak egyik legkiválóbb erdélyi barátja Cserei Farkas (1773—1842) neves botanikus, nagyműveltségű férfi. — (B. J.)

5852. Komlóssy László — Kazineczynak. (Beregszász, 1821. szept. 25.)

Bár fogsága után Kazinecy többé nem vállalt közszolgálatot, a közelet iránt állandó élénk érdeklődést mutatott, sőt közvetve részt is vett benne. A közeli és távolabbi környéken nem volt olyan tekintélyes megyei nemes, akivel ne levelezett volna, olyan megyei esemény, amelyről véleményt ne mondott volna. 1821. májusában maga is jelen volt Zemplén megye főispáni helytartójának, br. MALONYAI JÁNOSNAK († 1837) Sátor-

aljaújhelyen történt ünnepélyes beiktatásán. Itt váratlan ólményben volt része. A messze földről összesereglett ismerősök és ismeretlenek olyan meleg szeretettel vették körül, amilyenre nem számított, s emellett a kultúrával párosult magyar érzésnek olyan jeleit tapasztalta, amelyek mélyen meghatották. (Vö. Lev. XVII. 4005., 4010. sz.).

A Sátoraljaújhelyen felfedezett „jelkes emberek” egyike volt KOMLÓSSY LÁSZLÓ (1772—1835), akkoriban Bereg megye főjegyzője. A vonzó egyéniségű, ügyesen szónokló ember annyira megnyerte Kazinczy tetszését, hogy hazatérése után levélben üdvözölte, egyszersmind megkérte, küldje el egyik-másik ünnepi beszédének szövegét, hogy a *Bécsi Magyar Kurir*-ban felhívhassa szerzőjükre a nagyközönség figyelmét. Mindezen túl kifejezte Kazinczy azt a szándékát is, hogy a sárospataki iskolában tanuló legidősebb fiát, Emilt majdan szeretné joggyakornoknak adni Komlóssy mellé. (Vö. Lev. XVII. 4001. sz.)

Komlóssy válaszáat az itt közölt levél tartalmazza, mellette két alkalmi beszéd és egy jegyzőkönyvi részlet szövegével. Ezek időrendben a következők: 1. Az 1809. évi nemesi felkeléskor az elvonuló beregi insurgensek üdvözlése; 2. ugyanezen insurgenseknek és vezérüknek, br. Vay Miklós tábornoknak (1756—1824) a megyébe való visszaérkezésük és eloszlásuk alkalmával történt köszöntése; 3. a Bereg megyei főispáni adminisztrátor, Lónyay Gábor (1778—1824) 1821. évi beiktatásakor végbement ünnepség és ugyanakkor történt katonamegajánlás leírása a megye közgyűlési jegyzőkönyve szerint. A Lónyay-féle beiktatásról *Bereghi Innep* címen valóban írt Kazinczy egy tudósítást a *Magyar Kurir*-ba (1821. aug. 14-i 13. sz.), kiemelve Komlóssy szónoklatát (Vö. Lev. XVII. 629—630. l.).

A levél végén említett személyek: 1. „A Magyar Haza Trusybulsá” br. PERÉNYI ZSIGMOND (1783—1849) akkor Bereg megye alispánja, később 1849-ben a felsőház elnöke és a szabadságharc vértanúja; Perényi is a szóbanforgó sátoraljaújhelyi ünnepélyen ismerkedett meg Kazinczyval s életre szóló barátságot kötött vele. (Lev. XVII. 4001. sz.). — 2. SZEMERE ALBERT (szül. 1760.) Zemplén megyei birtokos, Kazinczynak egykori iskolatársa, afféle alkalmi költő; Kazinczy „pallérozatlan gyémánt”-nak nevezte. Az újhelyi ünnepélyen előadta *Comiti Colloredo* című versét (Lev. XVII. 4005., 4008., XXIII. 5749. sz.). — 3. IZDENCZY JÓZSEF br. (1724—1811.) a bécsi kormány államminisztere, a magyar rendi alkotmánynak nagy ellensége. — 4. COLLOREDO-WALLSEE, FRANZ DE PAULA (1736—1806.) titkos kabinetminiszter. 1801-től 1805-ig Colloredo és Cobenzl Lajos irányította a Habsburg-birodalom külpolitikáját. — (B. J.)

(Melléklet Komlóssy László 1821. szept. 25-i leveléhez.)

1.

Komlósi László All Jegyző által a Felkölt Nemes Sereg kimenetelének alkalmatosságával 1809-ik Eszthen Junius 13kán Bszászbau el mondott

Beszéd

Nemes Vitézek, Ilazám Bajnoki, Kedves Atyámfijai!

Nyóltzadik Századja már annak — mióta ditső emlékeztű Apostoli Első Királyunknak, Szent Istvánnak idejétől fogva ezen Honnyi alkotmányunk szelid védelme alatt ritka szabadságunk édes Gyümöltseivel élünk Szerentsénk van — voltak oly szomorú, oly fenyegető idő Szakaszok, melyek alatt ezen alkotmány — ezen Szabadság ingadozott, 's tántorgott, de az a' Feő Valóság, a' ki Nemzetünk iránt mindenkor könyörületseknek — mindenkor Kegyelmesnek tapasztaltatott — az a' Feő Valóság, kit a' meg keseredett Magyarok még most is élni, és magok Istenének nevezni szokták... Ez a' jó Isten mondom — és ditső Eleink Vitézsége — bajnoki karjai ezen borúlatokat el oszlatták — 's a' sinlődő hazát meg mentették — Második András azt érdemlette — hogy egész Európa őtet Válassza a' Szent Had folytatásának Vezéréül — Jerusálemig vitte ő Vitéz Magyarait — Béláinknak egyike méltónak ítéltetett hogy Görög Császárrá Választasson, és annak el fogadása — tsak magán mult el. Iső Lajos Nagy névvel tiszteltetett, és az Európai Fejedelmek egykori Ügyének Biróságára méltóztatott — Hunyadi János — kinek tsak emlékeztére is a' Török el sárgult, óh hányszor hízalta Ellenségei Vérpatakjával Hazája Térjeit? — ennek fíja Mátyás — kinek emlékezete a' Magyarok előtt most is oly kedves — a' Világ nagy részét rettegtette fekete Seregével, maga mindég diadalmaszkodván — soha meg nem veretvén, széles Határokat szerzett, Birodalmának a' Zrinyi Vitéz karja arra kényszerítete, Sulimánt a' Török Császárt, hogy Bosszuságába meg halyon, az ezeknél későbbi idők Atyllát, azt az Atyllát, kinek a' Római Császárok adóztak — . . Világ ostorának festik le, Arpadot, Zóltánt, Gyulát, Zabolchot, 's a' több hét Kapitányokat, mint az akkori idők leg nagyobb Vitézeit ugy emlitik — Ti is Vitézek -- az ezekben folydogált Vérnek részesei -- megfogjátok tudom érdemleni, hogy azon ditső Atyáknak méltó Fíjai — méltó Unokái, 's Maradékai lehessetek -- most -- midőn Honnyi Alkotmányunk ujra tántorog — Vitéz Eleiteknek Ns példáit követni — tudom siettek — meg fogjátok a' Világnak mutatni, hogy ily nagy Atyáknak el fajult Maradéki nem vagytok — a' Ti jobb karotokban óltalmat — Reménységet — és a' jövendő idők Bóldogságát viselitek reátok — egyedül reátok vagynak a' mi, és egész Európa szemei függessztve . . . A' Ti Pályátok a' leg szebb, és leg gyönyörűbb Pálya. Óh feleljetek meg ezen nagy várakozásoknak!!! Mennyetek kedvesek! bóldog lépésekkel mennyetek oda — ahova benneteket Virtusotok viszen — késérjen benneteket a' Magyarok Istenének Védelme — kísérjen a' mi jó kívánságunknak Zápora — késérjen, 's veletek legyen — búzgó fohászkodásunknak — 's könyörgéseinknek be telyesedése, arassatok Babert-'s Borostyán Koszorukat — hogy így egykor tsendes Hazátokba Kedveseitek ölelő karjai közzé bóldogul meg térvén — örvendezve tekinthessetek az el múltakra ditselkedve emlegethessen-tsudálhasson-tisztelhessen a' késő Maradék.

2.

Beszélvény

Mely a' Tettes Ns Beregh
Vármegyei Nemes Sereg

ciosztatásának alkalma-
 tosságával, Méltóságos
 Báró Kerületbeli osztályos
 Vezér Vajai Vay Miklós
 Úr Fő Nagysága jelen-
 létében el mondatott,
 Februárus 1⁸⁶ Napján
 1810^{ik} Esztendőben.

Méltóságos Báró Kerületbeli Vezér Úr Nagyságos Urunk!

Az eltűnt emlékezetű ellenséges viszontagságok között is élesztő
 vigasztalásul szolgált ezen Megye Rendinek, és magokba a' esüggedező
 szivekbe is fel emelő bizodalmat öntött azon Meggondolás: hogy a' Háboru
 bizonytalan kockájára készületlenül ki tenni kényszerített Ns Roko-
 nainkat, 's Polgár Társainkat a' Nagyságod személyében oly Vezérre bizni
 szerentsénk volt, kinek ősi által ömlésből birt buzgó Hazafisága -- Bölts-
 sessége -- 's nagy lelke határtalanul esmértes, nevezetes -- Most pedig
 midőn azokat a' Nagyságod kezeiből -- Kegyezségeink bizonyosságával sokkal
 tul azon, hol várakozunknak az illendőség által határozatni kellett, tetézve,
 békés hazánkba ismét el fogadhatjuk: -- és mind a' felsőbbségnek,
 mind közelebb Nagyságodnak velek lett teljes Megelégedése iránt tudósít-
 tattunk: A' minden Mértéket meg haladó Tiszta Örömmek, és valamely
 kedves el keseredésnek hathatós -- de mondhatatlan egyelectede az -- melyet
 szívünk érzékenyítették -- Nagyságod, egyedül Nagyságod eránt valyuk
 magunkat köteleseknek lenni azért -- hogy Nemes Vitézeink azon bijános-
 ságokat -- mellyekkel küszködtek -- békével el törvén, tsak hamar hason-
 lók lettek azokhoz -- akik őket elébb sokkal meghaladták -- Nagyságod-
 nak tartozunk azért, -- hogy Ns Seregünk, mind Kegyes Uralkodónknak,
 mind igen kedves Országos Fő Kapitányunknak kegyelmét meg nyer-
 hette -- Nagyságodat tiszteljük azért, hogy Nemes Szüleményünk közzül
 többen diszesebb meg különböztetésre méltóknak találtattak -- Nagy-
 ságodnak maradunk örökös háládatossággal adósok leg különösebben azért,
 hogy akkor, -- midőn a' szomszéd Gallieziai Meghasonlás Megyénket leg
 közzelebből fenyegette, és az ide takarított Királyi Kintsnek Ragado-
 mányának reménye, az ellenséges bé rontást leg félelmesebbé tette -- Nagy-
 ságod bölts Tanátsival -- útasításaival -- intézeteivel a' felsőség előtt tett
 hathatos közbe vetésével bennünket segélleni meg nem szűnt -- és
 Honnyi Véd Seregünk részire, a' szükséges Hadi szereket kegyesen ki
 eszközölni méltóztatott -- végye Nagyságod ily Jeles -- ily Nagy -- ily
 ditső Tettei jutalmául -- és háládatos érzésünk örökös zálogául azt, a'
 mit a' jó Hazafi Ezreknél többre betsülni tud Polgár Társainak buzgó
 szeretetét -- szives bizodalmát -- háládatos Tiszteletét -- áldó emlékezetét --
 és azon érzékeny kívánságát -- hogy Nagyságod az Uralkodó- a' Haza, és
 a' Köz- Jó boldogságáért hosszas időkiig élyen -- élyen. Vivát! Vivát!

Ti pedig Nemes Vitézek! Hazánk Bajnok! Kedves Rokonaink!
 kiket a sanyarú hadi Történeteknek előre nem tudott kényszerítései ez előtt
 nehány Holnapokkal, fájdalommal szakasztottak el tőlünk. Ti kik -- oly

nyugtos felajánlással siettetek akkor a' köz haza Védelmére — hogy alig lenne meghatározható — ha a' mi miattatok tűrt szorongattatásunk, vagy a' Ti kész elszánástok érdemel é elsőséget, mind kettő oly nyomos volt, hogy azoknak Nagyságához több nem járulhatott. A' mi mejjünk Vértett-szívünk egy része ki szakasztatni érzett — kinzó Töprenkedések — sujtoló epekedések tsatáztak bennünk — hogy Titeket az Háboru inségeinek öltözet-fegyver, és hadi gyakorlások hijjánosságával ki tenni kéntelenítettünk. — Ti belőltetek akkor is a' Bajnoki lélek tündöklött — Ti azon kellemeiket — azon Ketsegtetéseket, mellyekkel a' szülőtte Föld mindent magához vonson, Nemes büszkeséggel meg vetették — Ti a' fogyatkozásoknak minden nemét minden zugolódás nélkül szelid és tsendes viselettel, vitézi Türedelemmel ki pótolttatok — a' szenyvedő Háza az ingadozni kezdett köz Jó Felségellésére, 's gyámolítására örömtől lelkesítve — és mintegy magatokról elfelejtkezve gyorsan repültetek — majd ismét' ott — hol a' Háza erejének szebb, 's tehetősebb része, 's Szüleményeinek színe — az Ellenség előtt állott — a' viszontagságokat, a' hintegetni kezdett hitegetéseket tándorodás nélkül ki állottátok, és ezek által eléggé meg bizonyítottatok, hogy az erőss Vitéz lélek mellett a' bívsegetis tiszteletbe tartani tudjátok. Jeles tetteitek — leg kegyelmesebb Fejedelmünk és Országos Fő Kapitányunk figyelmét meg nyerték — ezen Felségek — gyűjtött érdemeitek Tanuivá önnön magatokat tenni kívánták — és azt — hogy Felséges Tetszéseiknek tökéletesen eleget tettetek — tudtotokra adni magok parantsolták. Azon magasztalások — azon ditsérő emlegetések — mellyekkel a' Felsőségről koszoruzva megtértek — nemes kevélységre ragadnak bennünket.

A' Ti Polgár Társaitok — a' Ti Rokonaitok — ezen Ns. Megyének minden Rendei Fő örömeiket, fő gyönyörüségeket egyedül abba helyhez-tetik — hogy Titeket az Atyafiságnak nyájjas nevével emlegetni szerentségek van — Azok a' Ti Polgár Társaitok — kik ölelő Karjaikkal most benneteket dobogó Mejjkhez szorítanak — azok, kik meg kémelt életetekért Ma a' Magyarok Istenének Polgári Ünnepet ülnek — és szíveik Öltárán háládatos Áldozatokat égetnek, — azok köszönik néktek — hogy a' Törvény, a' Felsőség, és a' Hadi Fenyték eránt magatokat szelidül, 's engedelmesen viseltetek — köszönik néktek, hogy a' fogyatkozásokat Békével ki állottátok — A' Nemzet — közelebb pedig ezen Megye Betsülletét fent tartottátok, köszönik, hogy a' köz Jóért — Magatokért, és ezen Megyéért, személyeteket fel áldozni készek voltatok — köszönik különösen a' Rendek néktek Tettes Tiszti Kar érdemes Tagjai — hogy ezen Megyének fíjait serény iparkodástok, a' jó Rendnek fenn tartása — a' Hadi Fenytéknek Szelidséggel egyellített ki szolgáztatása, és okos Bánástok módja által — nemcsak a' kívánt tökéletességre juttattátok — hanem a' Népnök is telyes szeretetét, 's Bizodalmtát megérdemlettetek, és ezen Megye ditsősségét gyarapítani szívesen törekedtetek. Ajánlják magokat a' Rendek — hogy az egész Ns Sereg eránt szeretettel — Háládással — és Tisztelettel lenni meg nem szűnnek — a' Ti személyeteknek — szabadságaitoknak — Jussaitoknak belső Bátorságára — valamint távol létetek alatt ugy ezen tul is fel vigyázniz azokat sérthetetlenül tartani — és ezzel Nemes Tetteiteket viszontozni

Fő kötelességek leszen — által adják Neveteket a' késő Maradéknak — mely azokat oly tisztelő emlékezetbe fogja tartani — mint ma a' Tisztes Régiség tartatik általunk.

Most az áldott Békesség ki derülvén Felséges Uralkodónknak akaratja szerint saját Hajlékaitokban vissza botsáttatok — hogy kedveseiteknek, Kebelébe azt a' mit szennyvedtetek, el felejtsetek, és tsendes Hazátokban az általatok szerzett Békesség apolgotó ölébe pihenjete — óh melly édes leszen az a' Nyugodalom !! mely a' fegyver tsörtetés és Tábori zaj között el lankadott Vitézt kisdad Majorjának egyik szegletébe készen várja! érezni fogjátok — hogy az el veszetnek vélt Gyönyörűség újjabb fel találása sokkal sokkal hathatosabb, mint annak szakadatlansága — ott a' nyugtos Magánosság közepébe — ott Tömjénczetek a' Hazza azon jó Attyának, ki a' dühösködő Viszszálkodásokat le tsilapítván, Benneteket enyhes Hony-nyotokba vissza hozott — Meg emlékezzetek azomba, hogy Ti született Katonák lévén, tovább is azok lenni meg nem szűntök, tartsátok elmétekbe, hogy a' Hazának Bóldogsága rajtatok áll — ne engedjétek a' mostan fel lobbant Vitézi Tűzet el aludni — a' Fegyverrel nyert Vitézi Jussok, és Szabadságok, Fegyverrel való védelmeztetést kívánnak — a' Hazza mind azon Bóltis Adományokért — melyeknek a' Nemest egyedül való Tulajdonosának lenni akarta, annak tsak karját- és kardját kívánta magának — ezek Nemesítették meg a' Magyarat — ezek is tarthatják azt fel, az a' felekezt — mely a' Hazába semmit Tulajdonának lenni nem mondhat, nevezetes Terheket visel a' Hazáért, — Ti kiknek kedveteikért minden Javait ez az édes Anya fel szentelte — annak Bennetek vetett biedelmét meg tsalnatok-e? Oh idegeny gondolat ez a' Magyar Nemzettől!! Szoktassátok magatokat azon Vidéken, melyben születtetek, túl gondolkozni — az Ember, kívált a' Nemes Ember egy helyhez nem köttetett — a' ditséretekkal, melyeket most nyertetek meg ne elégedjete, az igaz Virtusnak, ha ditsértetik, annál inkább nevedetni kell, — az Emberi Természet mindég nagyobb tökéletes-ségekre emelkedhetik — alaton lélek tulajdona a nyert magasztalásokkal fel fuvalkodni — és magokkal azt hitetni el, hogy már néki semmi hátra nints — magatokra, és a' Ti ditsőségekre! melyel őseitekkel vetélkedte — kérlek Benneteket !! hogy ezt a' Ti Nagyságtokhoz illő Lelket — melyet most ki mutatattok, mindenkor meg tartsátok — az Emberi kort nem annak hosszaságáért — hanem ditsőségéért betsúlni tanuljátok meg — a' hosszú élet tsak annak Bizonyosága, hogy a' használásnak elég alkalmatos-sága adódhatott elő — de hogy azon alkalmatosságok illendően használtattak-e?. Nem Bizonyosága — egy a' Ti Seregetekbeli husz Esztendő Ifjú tovább élt, mint az az Öreg, ki hatvanadik Esztendejét henyc hivalkodások között számlálja... Még két Törvényes Esztendők vagynak részeteokről hátra, azoknak bizonyos Szakaszai a' Ti gyakoroltatásokra fognak szolgálni — látom — óh látom előre mely készséggel fogtok azon időre, és helyre mely majd meg határoztatik — elő repülni, nem fogjátok többé engedni, hogy a' Hazátokra törekedő Veszély — oly készületlenül — mint most leppen meg Benneteket. A' Polgári Társaságba való állás valamint sok hasznosoknak, úgy sok szükségeknek is szerző oka lett — ezen sok szükség el háritására törekedő Vágyódás több szakaszokra osztotta fel a'

Polgári Társakat: másoknak kell lenni azoknak, kik a' külső Bátorságra — másoknak, kik a' Belső jól lételere vigyázzanak: — Amaz a' Vitézi Rendek — ez a' Belső Tiszt viselőknök kötelessége — ha tsupán a' Belső Bátorságra Figyelmeztünk: akkor az idegeny Nemzetek ragadományainak leszünk köz Tárgyai. Ha ellenben tsak a' külső Törekedések ellen egyesítjük a' Polgári erőt: akkor a' fogyver közt az igazság ki szolgáltatása halgatni fog; akkor magános Jussaink önnön polgár Társaink által tiportatnak le — a' mely Társaság tehát igazán Bóldog lenni akar — mind a' Katonák, mind a' Tisztviselők szükségeseek. — Mikor a' Vitéz a' köz hazáért Mejjét teszi ki, akkor a' Tisztviselő az Honnyi Csendesség — és a' magános Tulajdonok Védelmezésébe izzadozik; vagy az Iroványok halmainál gond lepte homlokkal sorvadozik — sem mind Katonák — sem mind Tisztviselők nem lehetünk, légyetek hát kedves Polgár Társaink Katonák, míg a' Törvény azt kívánja, hogy azok légyetek — Az engedelmességet Tiszteiktől való függést — az egytetértést — és a' jó rendet mind eddig — ugy czentul is a' Törvényes idő alatt meg tartátok — a' jó rend, a' dolognak lelke; a' függés az erőknök, 's a' különböző akaratoknak egyesítése — e pedig minden dolgok — de legkülönösebben a' Katonai szolgálatok teljesítésénél egyedül való módja, a' most viselt forma Ruhát meg tartátok: Felséges Nádor Ispányunknak több kegyes kívánságai között ez az egyik — így mind nemes Elhivatástokra annyival inkább emlékeztetni fogtok — mind az idegeny köntőssel bé huzatni szokott elpuhulás — ebből pedig a' lassanként — de múlhatatlanul következő más nemzetre fajulás — és a' Nemzeti Bélyegnek Végső el veszése el fog hárittatni.

Ti pedig Nemes Lelkek! kik az Emberiségnek Bennetek fedezett halandó részét — a' Haza szolgálatja között idegeny Hantok alatt hagyván — az Erkölsök sokkal Bóldogabb más Világába költöztetek, és ott azon mindenhai Gyönyörűségeknek örökös Békével meg áldatott helyén — Földi elrendelésteknek Bé töltésén már örvendeztek: végyetek részt azon végzetetlen Bóldogságba — melyet az erkölsök jutalmaztatója — egyedül azoknak számára tett el kik mint Ti — az Emberi Társaság köz szolgálatjába hunytak el!! esedeztetek a' Mindenhatónak, hogy szent ihletését a' Földi hatalmasságok szívébe szállítván oly szelid hajlandóságokat öntsön azokba — melyek a' Magyar Ég mostani ki derülését — állandóvá — marandandóvá tegyék —. Esedeztetek, hogy ez a' Nemzet — melyet hatalmas Karja az Északnak sivatagságaiból ezen kisebb Térekre hozott, és itt az idegeny Nemzetek közepébe szinte tíz Századokig védelmezett — örökösse lehessen adományinak. Ti kérjeteek magatok enyhitést a' rajtok kesergő szívekre a' Vigasztalások Kuffejétől — Ti az alatt háládatos Élők! menjeteek el e' sir Örmökhöz, ültesséteek bé azokat Czíprussal, Borostyánnal, Babérral, és Rózsákkal — kérjeteek Termékeny nedveket a' Magyarok Istenétől ezen Csemetékre, hogy így azoknak kigőzölgő tavaszi lehellete, a' longe szellők Szárnyain Hazánk Ifjai mejjében vitetvén, vitézi lélekké állatozhasson, ott!! látogassátok, gyakran látogassátok meg e' Szent Árnýkokat: sokra tanítanak Benneteket ezek — Tisztellyéteek az öszve omlott hantvak Hantjait, és az Emberiségnek illő könnyeit itt le gördöltni ne szegyljeteek: sokat érdemelnek tölletek ezek.

En végre (hogy magamról is szólnak) nyertesnek ezerszer nyertesnek valloam magamat, szerentsém adódván mind szomorú el távozástok, mind óhajtott megérkezések alkalmatosságával, Honnyosim érzését néktek rebegni — nevelétek kérek ezen szerentsét azzal, hogy engem szerető Polgár Társatoknak, ősi rokontoknak tartani, — és jó emlékezetetekbe zárnai ne átallyátok. Ti pedig Eljete! éljete! éljete! Vivant! Vivant! Vivant!

feltette, és elmondotta Tettes Nemes Bereg Vegyének akkori Első all Jegyzője Komlósi Komlósy László mp.

3.

Ezer Nyolcz száz Húszon Eggyedik Esztendőben Május 23^{kán} Megyebeli All. Ispány Báró Perényi 'Sigmond Előhűlése alatt kezdődött el Beregh Vármegyének Beregszász Városában azon maga Nemében igen nevezetes, 's fényes Köz Gyűlése, melyben történt Méltóságos Cs. Kir Kamarás Keresztes Vitéz — Ns' Ungl Vármegye Feő Ispánya N. Lónyai, és V. Naményi Lónyay Gábor Úr Eő Nagyságának- a' Megye Feő Ispányi Hely-Tartóságában való örvendetes Bevezettetése meg előzte ezt a' régi ditséretes Honnyi szokás az Isteni Felség nevének a' Római Anya Szent Egyház szertartásai szerint- az áhítatosságra rendelt Helyen való segítségül hívása — magát pedig ezen Inneplő alkalmatosságot meg díszesítették az e' folyó Holnap 5^{kén} tartott Kis Gyűlésből 618^{ik} szám alatt lett barátságos Meghívás következésül több Ns Vármegyéknek Kiküldöttei, 's Követei, nevezetesen pedig jelen voltak —

Ns Zemplén Vármegyéből.

Királyi Tanácsos, és Első All. Ispány Szemere István, Császári Királyi Kamarás, Ezeredes Feő Kapitány — Kandó Gábor, Második All. Ispány Szögyényi Ferentz, Kazintzy István, Szulovszky József, Ifj. Szirmay Antal, Matolay Gábor, Kapitány Jankovits Aloysius, Fáy Ferentz, Kosut János, 'Senyey Károly, Bártzy László, és József, Szirmay Ádám Feő, Füzeséry Agoston, és Gróf Májláth All Jegyzők, Dókus László Tiszti Feő Ügyész, Szentiványi Károly, és Kolosy József Feő — Szemere József és János All. Sz. Birák — ugy nem külömben Vámosy Mihály, Vass Antal, Horváth Antal ezeken kívül Füzeséry Dániel, Kozma Miklós, Óltváry Miklós Esküttek.

Nemes Ungl Vármegyéből megjelentek —

Királyi Tanácsos, és Első All-Ispány Kármel László, Másod All Ispány Nemes Lőrintz, Báró Horváth Imre, Feő Espercsi Linczy József, Tisztelendő Arvay Páll, Szemertani László, Harasztí Páll, Tőke Antal, Csathó Albert, Tabódy Sándor, Vitzmándy István, Csuha Mihály, Fekete Gábor, és Lőrintz, Bánovits János, Peehy Lőrintz, Pongrátz Ferentz, és Böldisár, Torday Gáspár, Babinszky József, Szemere György, Bernáth

'Sigmond, és Petzvay József Feő Sz. Birák, Szikszay Mihály, Pechy Adám, Galóczy László, és István All Sz. Birák, Turjanszky István, és Szerentsy István Feő Jegyzők, Komjáthy Tiszti All Ügyész.

Ns. Úgocha Vármegyéből voltak —

Királyi Tanácsos, és Első All Ispány Pogány János, Bessenyei Lajos Másod. All Ispány, Feő Esperest Bodó Mihály, Dobsa István, Feő Beszedő, Bárány Perényi Gábor, és Lajos, Újhelyi Károly Feő-Újhelyi Norbert, Buday Menyhért All Sz. Birák, Majos Menyhért, Újhelyi Sándor, László és Agoston, Butykay Mihály, Ráthonyi Péter, Zaféry György, Markotsány 'Sigmond Tábla Birák, Dancs József All Jegyző, Papp Károly, Székely Albert Esküttek, A' Megyebeli All Ispányi Hivatal meg hívására pedig meg jelentek —

Ns Szatlmár Vármegyéből.

Isaák Sámuel Első All Ispány, Nagy György, Eötvös Mihály, és Botka Lajos Feő Sz. Birák, Csabay Antal, és Lubi Károly All Sz. Birák, Gróf Degenfeld Ottó, Kende Pál, Kormos Ferencz, Mátyás József, és Péter, Csoknyay László, Császai László, Úray Bálint, Nagy István, Eötvös László, Jeszenszky 'Sigmond, Ajtay Károly, Ujfalu Mihály, Illosvay Sándor, Kende 'Sigmond, Katona József All Ügyész, Újhelyi Károly Esküti — Hasonló Meghívásra jöttek —

Ns Zabolch Vármegyéből.

Első All-Ispány Dézsy Mihály, Feő Sz. Biró Farkas Pál, All Sz. Biró Póznér Antal, és Kállay Kristóf.

Ns Máramoros Vármegyéből megjelentek —

Bárány Sztojka Imre, Királyi Tanácsos, és Kir. Kamarás Gerzon Antal, Huszti Plebanus Richter, Földes György, Pogány Miklós, Boronkay Miklós; ezeknek ilyen Kellemetes Tekintetet mutató össze Sereglését nevelte, 's szaporította egy felől a' Megyebeli Rendeknek, 's Tisztviselőknek, más felől pedig azon Nemesi Rend Követjeinek kik a' Megye Zászlója alatt ezen alkalmatosság díszesebbítésére Lóra ültek magok Vezérje alatt közökben lett egyede, kiknek együtt vett száma oly tömött sokaságot tett, hogy a' Köz-össze jövetelre rendelt hely többet már be nem foghatván, az Ajtók is tátva hagyattak, midőn tehát itten az egész Sokaságnak tsendes ugyan, de szorgos figyelme, 's várakozása a' dolog folyamatjára lenne egészen függesztetve, akkor

623. Az Előálló Bárány Perényi 'Sigmond egy Érzékeny Beszédje által meg nyitotta ezen össze ülést, ki fejezte ebben elsőben is azon szives örömet, hogy egy ily fényes Gyülekezetet lehet szerentséje együtt tisztelni; ezt ki tetsző szívbeli ellágyulással alkalmaztatta tovább arra, hogy ez a' Mai Nap fogja azt meg adni a' Rendeknek, amit három Esztendőktől fogva oly buzgón ohajtottak az örömdetes Irányhoz való közelítés tekintetéből tehát szükségesnek állította, hogy ki rendelt Feő Kormányzó Úr egy Kiküldöttség által a' Rendek kebelében meghivatasson.

A' Beszéd maga tulajdon Valóságába így következik etc. erre —

624. A' Feő Jegyző a' RendeK Sorából fell állván, ezeknek részéről fel fedezte azt, hogy a' Mai Polgári Inncpnek nagy be hatásu környül-állásai között nevezetes helyt foglal az is, hogy alkalmatosságok adatott közönségesen Vallást tenni arról, hogy kedvelt All Ispányok három EsztendőK alatt ezen Megye három Feőbb Hivatalainak Terheit egyedül maga hankadhatatlan Vállakkal emelte; midőn tehát ezeknek Polgári jutalmául a' RendeK tiszta szeretetét, és részint Tiszteletét egy felől fel ajánlotta, ugyan akkor más felől azt nyilatkoztatta ki, hogy a' RendeK All Ispányoknak további szorgalmatos munkásságára is alhatatosan számot tartani meg nem szűnnek, ennek Beszédje e' volt etc. melyet is több ilyen kiáltások, és Mozsarak ki lövése váltván fel —

625. Ezeknek el tsendesedése után minden sziveknek hév Vágyodásai oda láttattak átaljában intéztetve lenni, hogy az, aki e' mostani Öszvejövetelnek feőbb oka, u:m: Feő Kormányozó Úr Eő Nagysága, az All-Ispány Előterjesztése szerint a' RendeK nyílt kebelében mennél előbb meg hivattasson; ki nevezettek tehát azon Kiküldöttségnek érdemes Tagjai, kik által ezt eszközöltetni kívánták, ezeknek Nevei e' szerint következnek u: m: Királyi Tanácsos, és Zemplén Vármegyei Első All Ispány Szemere István, Báró Sztojka Imre, Báró Zsenyey, Gróf Degenfeld Ottó, Báró Perényi Gábor, Nemes Lórintz, Űngi-Bessenyei Lajos Űgochai, Második All Ispányok, Feő Tisztelendő Lintzy Feő Esperest, és Kutha András All Esperest Űrak, Szirmay Ádám, Nagy György, Lónyay Páll, Szerentsy István, Kállay Kristóf, Farkas Páll, Bay Károly, Dolinay Imre, Buday Károly, Göntzy Sámuel, Komlósy Károly, Szunyogh Jósef, ezen Követek meg bizattatásokban el járván, azon kívánatos hír adással tértek tsak hamar vissza, hogy gyakran Tiszt. Feő Kormányozó Úr Eő Nagysága a' RendeK Izenetét, és szives Meghívasát különös kedvességgel, 's belső gyengédedséggel vévén, sietni fog közöttök meg jelenni — nem is késett Eő Nagysága adott Igéretének teljesítésével.

626. Meg érkezett tsak hamar, midőn a' Vig élycen Kiáltások, 's lövöldözések el kezdőttek, 's hármaztatódtak — ezek alatt Eő Nagyságának a' reá űrűlve várakozott Feő Kormányozói Szék ki mutatódván, azt el foglalta, — a Nemzeti neki hevűlésnek, szeretetnek, 's Tiszteletnek kellemetes öszve elegyedése volt az, a' mely ekkor nem tsak a' RendeKnek, hanem viszonti képpen Eő Nagyságának is, ki derűlt Homlokaikon egyszerre szembe tűnt — melyet majd a' mély halgatásba való merűlés, és a' Fő Kormányozó személyére függesztett figyelem még annál nagyobb Tekintetűvé tett -- itt kezdette el ugyanis Feő Kormányozó Úr Eő Nagysága Tulajdon Múltóságos tekintettel, és mély be hatással azon magában is fel emelő, és menten a' leg első sorban már boldogságot igérő fontos Beszédjét, melyben egy felől ezen Megyének valamint a' Természeti ártalmakból, ugy a' szorgalom hiányosságaiból származott fogyatkozásait közelebbi esmértei után igen fontosán, 's minden Hazafit valóban meg illető módon elő számlálta — más felől pedig nem tsak Módotokat, és Eszközöket javasolt, 's mutatott ki arra, hogy ezek leg foganatosabban miként háríttathassanak el; hanem e' részbeli maga szorgalmatos munkálkodását ugy is

mint némely ártalmak orvoslására már ki rendelt Királyi Biztos — önként ajánlotta; különös örömet nyilatkoztatván abban, ha ezen Megyének, mint ősi Honnyának, 's magára nézve is Eredeti Helyének használhat, ezen Beszéd is örök emlékezetül maga valóságában ide beiratni rendeltetett e' szerint etc. erre többszöri vig élyen kiáltások, és a' Mozsaraknak hosszabb röpögásai következtek — ezeknek meg szüntével —

627. A Megyebeli Feő Jegyző köteles Tiszteletre melegült Mejjel tartott Beszédjében azon örömmel nagyságát igyeckelt le festeni mely a' Rendeket határtalanul fel emeli annak meg gondolásával, hogy Feő Kormányozóokban egyszersmind ezen Megyének valóságos Szüleményét is ölelhetik — ebből a' Megye állandóbb Bölögságára is egyenes következtetést huzván ki, Vallást tett továbbá a' Rendeknek azon Nemzeti Erzsékről is, mely szerint kötelességeknek csmérik ma Eő Királyi Felségének, hálákat áldozni azért, hogy a' Feő Kormányozó Bevezetetésére nézve az ősi szokást meg tartani, és ezáltal a' Polgári Alkotmánynak is egyik gyámolát épen hagyni méltóztatik, Bölögnak állítván a' Nemzetet már csak azért is, hogy maga Kormányozójának Bevezetetésén más szabad Népek példája szerint vigadhat; de más felől meg mutatni kívánta azt is, hogy Eő Nagyságának is hasonló okai légyenek az örömrre nem csak azért, hogy hetedik maga Nemzetségében, aki Feő Ispányi Székben ül, hanem kívált képpen azért, mert azon a' helyen — ahová állított — igen sok módjai legyenek a' használásra, 's bölögitásra, és hogy Eő Királyi Felsége mindég több Fénnyel diszesíteni — következképpen a' maga székét körül vevő ditsőségnek is mintegy osztályosává tenni kívánja — ezek után minden a' Köz Jót Tárgyazó állapotokban a' Törvények kívánásához mért engedelmisséget igérvén a' Rendek nevében, az Eő Nagysága élete hosszabb ideig való terjedésének kívánásán végezte beszédjét, melynek is foglalatja szórul szóra ez etc. ekkor a' viszontozott élyen kiáltások, és Mozsarak röpögásai ismét folytatódtak. Ezek után —

628. Be mutatta Feő Ispányi Hely Tartó Úr Eő Nagysága, Buda Szabad Királyi Fő Városában a' mult Eszt. September 9^{kén} 10702^{ik} Sz. a költ, és Felséges Uralkodónk Tulajdon keze irásával, 's függő nagy Petsétjével erősített azon Adomány Levelet, melynél fogva Tiszt. Eő Nagyságának ezen Megye Kormánya is Felséges Királyi Kegyelemmel által adatott, mely is egész ki terjedésében felolvastatván; Valamint egy felől örömmel értették meg a' Rendek Eő Nagyságának abban elő számlált nagy, és sok érdemeit; úgy más felől igen kívánatosoknak érzették azon kötelességeket — melyek uttan, mint Törvényes Kormányzójok iránt parantsoltattak; a felolvasott Diploma továbbá Jegyzői kézzel meg jegyeztetvén, Eő Nagyságában maga Eredetében vissza adatni, ide is azomban egész kiterjedésében beiratni rendeltetett e' szerint — etc. Ugyan akkor hasonlóul —

629. Maga Feő Ispányi Hely Tartó Úr Eő Nagysága be adta azon Esküvés formáját is, mely ezen Megyéhez Eő Királyi Felsége által az ezen Tárgyban ide intézett Kegyelmes Udvari Végezés mellett meg küldetett, és a' mely a' mult Eszt. December 13^{kán} tartott Köz Gyűlésnek 1278^{ik} számja alatt fel találtatik — kívánván e' szerint a' Hitet le tenni; e' tehát

a' Feő Jegyzőnek által adatván, minek utánna az egész öszve gyűlt Rendek mindnyájan fel állottak, gyakran tisztelt Feő Ispányi Helytartó Úr Eő Nagysága az Eő Királyi Felsége, és a' Hazza hűségére — ugy nem külömben a' Törvények, a' Honnyi Polgári alkotmány, és Nemzeti Szabadságok épen tartására a' Hitet hallató Szóval letette; mely meg lévén, a' négy Megyebeli Feő Sz. Birák, Feő Ispányi Hely Tartó Úr Eő Nagyságát Előllülőji Székében háromszorosan fel emelték — az alatt a' buzgó Ellyen kiáltások, és a' Mozsarak harsogásai sokszoroztattak — Ezek után

630. Megyebeli All Ispány Bárá Perényi 'Sigmond a' Rendek között fell állván, közönségesen ismért szállásbeli Tulajdonsága szerént egy Ékes Beszédet tartott az iránt, mely igen nagy következésű haszna legyen, annak az egész Nemzetre, és az Honnyi Polgári alkotmányra nézve, hogy a' Megyék Feő Kormányozói, az annyi Századoktól fogva épen maradtott ősi szokás szerént vezettetnek be hivataljokba — meg mutatta ebből, hogy valamint a régi nagy lelkű Atyák Hamvainak örökös hálákkal tartozunk azért, hogy a' Bóldogító mérsékelt Szabadság épen tartásával bethűlhetetlen örökséget hagytak a' mostani korra; ugy hasonlóul ebből hozta azt is ki, hogy az által vett örökségnek a' maradékra való által bethűlása Polgári szent kötelesség legyen — mind ezekből végtére azt következtette, hogy mivel ezen édes vissza emlékezésnek, 's az ebből most származott Nemzeti Felhevülésnek oka a' Feő Ispányi Hely Tartó Úr Eő Nagysága böszes Személyében vagyon ma letéve — Ezen mostani Polgári Innep, nem tsak a' Megyebeli de a' külső Vidékekről meg jelent Rendeknél, sőt az egész Magyar Nemzetnél is különös öröme vezető alkalmatosság — melyet a' Megyebeli Rendek — különösen pedig a' maga személyére nézve az is nagy mértékben nevel, hogy a' Feő Ispányi Hely Tartó Úr közönségesen tisztelt be látása, 's tapasztalt erőss lelke, a' köz bóldogság munkálódásának Terheit sokkal könnyebbekké fogja tenni, mivel pedig az érdek lett ősi szokás fent maradásának leghatalmasabb Órállója — és annál is eredeti Feő oka, hogy ezen Megye mostani Kormányozóját, nem pedig mást nyert — a' Királyi Székben vagyon a' Felséges Uralkodónak is hosszszas életet kívánt, melyre mindenek egyyesített szívvvel, és Jobbágyi Tiszteletet lehellő szájjal huzamosan sok élyent kiáltottak, a' Mozsarak durrogása pedig a' levegőt harsogtatta; ezek után ugyan azon All Ispány a' Rendeket Feő Ispányi Hely tartó Úr Eő Nagyságának rokonos hajlandóságaiban, 's kegyességiben ajánlván, a' külső Vidékbeli, Tettes Uri Rendeknek is barátságos látogatásokat — azon Megye Nemes Fijainak pedig, kik a' Megye Zászlója alatt Feő Ispányi Helytartó Úr Eő Nagysága Bevezetésére öszve sereglettek buzgó készségeket meg köszönte, ezen beszéde észerént következik etc. Itt ismét az élyen kiáltások, 's Mozsarak hangzottak.

631. Ezen igen fényes Gyülekezet Szószóllóinak Beszédjei pedig közönséges meg elégedést nyervén, egyszersmind azon be nyomást is szerzetttek, hogy valamint a' Feő Kormányozó Úr Eő Nagysága magoss, és mély Előadását: ugy a' Megyebeli All Ispány, és Feő Jegyző Beszédjeit is a' Rendek ki nyomtattatni kívánták, melyet az utóbbiak annyival betsebb Szerentsének nézhettek, mennyivel szélesebb Tudományuk voltak

azok, kik az Eö Beszédjeiket is erre méltóztatták; Ennek teljesítéséül tehát Feö Kormányozó Úr Eö Nagysága az ezeknek ki nyomtattatása cránt szükséges Intézetek meg tétele iránt meg kéretett. Egyébiránt pedig ugyan azon Beszédek, amint már előre botsáttattak mind a' Köz Jegyzemények rendiben bé iratni, mind pedig a' levél Tárbán is bététetni rendeltettek.

632. Ezek szerint a' Feö Kormányozói Méltóságban való Béhelyheztetésnek szokott Nemzeti szertartásai bé végeztetvén, Feö Ispányi Helytartó Mélt. N. Lónyai és V. Naményi Lónyay Gábor Úr Eö Nagysága, az Előllülést az All Ispánytól által vette, és Hivatalát valósággal el kezdette.

Feltette Tettes Nemes Bereg Vgyének
Feö Jegyzője
Komlósi Komlósy László mp.

4.

Foglalatja

Az 1821^{ik} Esztendőben Május 23^{kán} Beregszászban tartatott Tettes Ns. Beregh Vgye Köz Gyűlése Végezésének.

640. Mély tisztelettel fel olvastatott Eö Királyi Felségének Tulajdon All. Irása alatt Aprilis 4^{ik} c. f. E. 4298^{ik} számmal jegyzett Kegyelmes Megszóllítása; melyben az Európa mostani Zavaros állapotja tekintetéből, a' tsendesség fent tartására, és az örökös Tartományokra való rohanás meg akadályoztatására, melyek' a' szomszéd Népeknél erőt venni kezdő Lázzadás lelke az Honnyi Polgári Alkotmányt fenyegeti — a maga Táborát — következképpen a' Magyar Ezredeket is — melyek a' hosszas háboruk által megfogytak, teljes állapotban helyheztetni kívánván, azt rendeli, hogy azon Katonák, kik 1814^{ik} Esztendőben 60000^{en} 1815^{ik} Esztendőben pedig 30000^{en} kívántattak — de annakutánna a' Békesség helyre állásáról további szükségre balasztattak, most állíttassanak ki. —

Rendelés. Hogy a' Magyar Nemzetben a maga Polgári Alkotmányának — melyet őseitől által vett — szeretete, és annak épen, 's sérthetetlenül való tartása természetesen bele legyen óltva, az olysok Századok Emlék jelci bizonyítja.

Ezen Szentségnek Védelmére az Ország első kezdetétől fogva a' maga Polgárinak, 's népeinek nemcsak Vagyonát, hanem életét, 's vérét is azért áldozta fel oly készen, és gyorsan ezen Nemzet: mert ezáltal a' Köz Társaság Polgári Testét össze foglaltatni: és így mind a' Királyi Szék állandó meg maradását mind a' maga Polgári lételét ezen, mint valamely Talpon, 's gyámlon állani hitte, 's tudta.

Innen van, hogy az Eö Uralkodói nemcsak azon Esküvésnél fogva — melyet koronáztatások alkalmatosságával le tettek, hanem Termélyetes indulattal, 's igyekezettel is azon dólgoztak, hogy azt óltalmazzák, és a' Maradékra is épen által botsássák.

Ezeknek, atyai gondoskodásának lehet azt köszönni, hogy Eő Királyi Felségeik a' Polgári Alkotmány paizsa alatt fedeztetve, most tiszteltethetik.

Örvendetesen kelletik vissza emlékezni arra, hogy Eő Királyi Felsége amaga szerentsés koronáztatásával ditsőséges Elejinek példája szerént amaga Népeinek hittel fogadta azt, hogy ezen Polgári alkotmányt felfogja tartani, ezt a' biztatást valahányszor a' maga Hiveivel a' Köz Jóról tanátskozott, és kívánságait ezeknek tiszta kebelében ki öntötte — mind annyszor meg ujjítani méltóztatott — azon alkalmatossággal is, midőn most közelebb az Országban mulatván a' Nemzetnek hozzá szerentséje volt, azon kegyes kifejezések: *En ugy mond a' Ti Polgári Alkotmányotokat szeretem, és azt megtartani akarom* — a' Nemzetet felemelték.

Ennyi bötsös Zalogok tebát, úgy mint annyi uralkodóknak több Századokon által való nyomai, melyeket eddig Eő Királyi Felsége is követett — és magának Eő Királyi Felségének annyi fogadásai bátorságosokká teszik a' Rendekezt az iránt, hogy Eő Felségének fent ki jelentett szándéka bizonyoson az ősi szeretett Polgári alkotmány meg őrzésére a' szerént, ámint ajánltatik, intéztetik, és hogy ez által a' Nemzeti Jussoknak, 's szabadságoknak semmi ártalma nem történik.

Hogy ezen kívánság az Eő Királyi Felsége kegyes szívében mélyen bé légyen nyomva, onnanis merik magokat biztatni a' Rendeke, hogy ámbár a' Kegyelmes Megszóllításban meg ismértetik, hogy némely nyughatatlan Ámitóknak eszelőssége, kik hasztalan szemfény vesztéssel a' Népet el tsábitják — már sok Nemzetekhez által hatott, és minden Polgári Köteleknek, 's tsendességeknek ereit meg bontván, sok Országoknak régi Alkotmányát le döntötte: A' Magyar Nemzet mindazáltal maga Törvényes Fejedelméhez mindég hív, és Polgári Alkotmányához állandóul buzgó maradott.

Nem is engedi a' Királyi Szavaknak sullya, valamint az a' meg gondolás is, hogy az igaz fejedelemnek a' Nemzettel mindenkor ugyan azon egy ügye van — a' Rendekezt az iránt kételkedni; hogy azon Veszedelmes mozgások, melyek az Ország Keleti Határ Szélein ki ütötték magokat, az idejében való igen sürgető Segedelmet szükségessé tették.

Ámbár tebát az Erő annyi Háboruk Terhe alatt igen meg gyengülve lenni éreztessen, hogy mind azon által a' rossz tovább ne terjedjen, és többeket is a' maga örvényében ne ragadjon, nem késnek a' Rendeke Törvényes köteleességeken tulis az Eő Kir. Felsége Megszóllításának minden további következés nélkül azomba azért is eleget tenni, hogy Eő Királyi ekleége, és a' Polgári Alkotmány iránt való ragaszkodásoknak — melyeket egymástól el nem választhatóknak tartanak — több Tanuságait adhassák.

De mivel előre is látják azt, hogy ezen áldozattjok az oly igen fel zavart dolgok le tsendesítésére alig lehetnek elegendők — és midőn egyszersmind érzik azt is, hogy a' Polgári Alkotmányt fenyegető Veszedelem el hárításának dólga a' köteleességeknek azon Neme közé tartozik, melynek közbe vetetlenül a' Nemesség Vállain kelletik feküdni: megfog kéretetni Eő Királyi Felsége, hogy a' maga Magyarjainak hív kebelében jöven, véllek a' Haza boldogságáról és nevezetesen a' közönséges Nemesi felgyverkezésről ha szükséges léssen tanátskozni Méltóztatson.

Ezek tehát Eő Királyi Felségének alázatosan előterjesztetni rendeltetvén —

S. at.

feltette feő Jegyző
Komlós László mp.

5853. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. (Eperjes, 1822. márc. 6.)

Mailáthnak 1821. dcc. 31-i levele elveszett vagy lappang; nem lehet tudni, hogy Kazinczy melyik epigrammájáról beszél.

A *bűnösök* című költemény végül is a *Hebe* 1824. évi kötetében jelent meg. (43. l.)

BERZEVICZY GERGELY (1763—1822) a nagy közigazdasági író, febr. 23-án halt meg a Szepes megyei Kakaslovnicon szélütésben. Tudományos érdemeit Kazinczy elismerte, de nem tartotta elég jó magyarnak. (Lev. XVIII. 40. l.) Berzeviczynek a magyar jobbágyság állapotáról szóló híres munkáját (*De conditione et indole rusticorum*. 1802. scripsit et disseruit Gregorius Berzeviczy... in seio et innito auctore edidit 1809. Josephus Máriássy...) igen keményen megbírált a *Ungarische Miscellen*-ben, Hormayr Archiv-jának mellékletében. (Lev. XVI. 593. l., XVII. 473. l., XVIII. 4188. sz.)

Az *Erdélyi Leveleket* ekkoriban dolgozta át Kazinczy nyolcadszor, s bár barátainak sok ellentmondó bírálata miatt már csaknem teljesen kedvét vesztette, most Mailáth észrevételei után újra hitt a munka közzétételtségében. (Vö. Lev. XVIII. 4054. sz. és l. még XXIII. 5841., 5845., 5855., 5856. sz. leveleket és a hozzájuk tartozó jegyzeteket.)

A következő téma Kazinczy felesége atyai örökségeért a sógorral, gr. Török Józseffel folytatott perre vonatkozik. Bő felvilágosítást ad a per ekkori állásáról VÁCZY (Lev. XVIII. Bevezető rész XXI—XXIII. l. — l. még XXIII. 5768. és 5919. sz. leveleit és jegyzeteit.)

Ezután a Kisfaludy Károly szerkesztésében megjelent új zsebkönyv, az *Aurora* I. kötete a téma. A Kazinczy által kiemelt részletek a következők: Mailáth tárcája, Villi Táncz (195—207. l.), Horvát István történeti elbeszélése, Árpád Pannonia hegyén (321—341. l.), Kisfaludy Károly költeménye, Az Élet' Korai (72—76. l.) és Kölcsey balladája, Szép Lenka (258—260. l.). (Lev. XVIII. 36., 42., l.)

Hosszasan és örömmel újságolja Kazinczy, hogy Kisfaludy Sándorral való megbékélése — hála Pápay Sámuel (1770—1827) közvetítésének — folyamatban van. Ezzel kapcsolatban részletesen feltárja ellentétük keletkezésének történetét, kiemelve a Péteri Takács Józseffel (1767—1821) való viszonyát. Péteri Takács halála adott ti. alkalmat a kiengesztelődésre. (Idevágó levelek: Lev. XVII. 3840., 3940., 3977., 3979., 4006., 4016. sz. továbbá XVIII. 4049. sz.)

A levél legvégén BATSÁNYI JÁNOS (1763—1845) a Linzben száműzöttként élő nagy író kerül szóba. Batsányi Pesten 1821-ben *A Magyar Tudósokhoz*. I. Faludi Ferencz 's több más magyar költők' Munkáinak kiadásáról. II. A Nemzeti Nyelvről 's Poésisről, és a máj Nyelvrontók' töreke-

désiről címmel kiadott munkájában éles támadást intézett Kazinczy ellen, nyelvrontónak bélyegezve őt. (Lev. XVII. 606. l.) A választ Batsá-nyinak Szentmiklós Alajos adta meg — Szerényi Vilmos álnéven — a *Tudományos Gyűjtemény* 1822. évf. III. f. 91—94. lapjain. (Lev. XVIII. 504. l. és 4078. sz.) — (B. J.)

5854. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. (Széphalom, 1822. ápr. 16.)

Kazinczy levele válasz Mailáthnak Budáról ugyanezen év április 4-én kelt soraira (Lev. XVIII. 4070. sz.).

A *Schlafendes Kind* című Mailáth-vers fordításáról a szerző Bécsből, 1822. ápr. 26-án kelt levelében nyilatkozik. (Lev. XVIII. 4075. sz.) — A Kazinczy által még le nem fordított másik két Mailáth-vers: *Der Herbst* és *Der Winterstrom* (Lev. XVIII. 112., 137—141., 148., 164—166. l.).

A következőkben Kazinczy újra érinti az 1821. év hazai irodalmi életének két nagy eseményét, Igaz Sámuel *Hebe*-jét és KisfaludyKároly *Aurorá*-ját. Kazinczy és Mailáth többszörösen is megbeszélték a két zsebkönyv tartalmát. (Lev. XXIII. 5847., 5848., 5853. sz.)

Kazinczy 1820-ban *Magyarische Sprache und Litteratur* címen prozódiai tanulmányt írt az Ersch-Gruber-féle enciklopédia számára; kéziratát elküldte Mailáthnak, s ügylátszik más barátainak is hozzászólás végett. (Lev. XVII. 3848., 3854. sz. és XXIII. 5847. sz.)

A Tacitus-fordítás kapcsán Kazinczy három nevet említ. BARICZ (BARITZ) GYÖRGY (1790—1840) erdélyi ref. papi családból származott és mérnökkari tisztként szolgált az osztrák hadseregben; 1840-től tagja volt a magyar Akadémiának. Valóban fordította Tacitust; munkája ugyanebben az évben jelent meg nyomtatásban (*Cornelius Tacitus Munkái*. I. köt. Julius Agricola. — Germania. — Az oratorokról. Ford. Baritz György. Bécs 1822.) — CSEREI MIKLÓS († 1844) erdélyi guberniumi tanácsos, Kazinczynak egyik legbensőbb és igen nagyrabecsült barátja. „Boldog haza az, a hol olly fejek vagynak becsben, és a hol olly fejeknek, mint a Tiéd, mező nyitattik...” — így kezdi Kazinczy egyik Csereihez intézett levelét (Lev. XVIII. 4173. sz.). Cserei Tacitus-fordítása is megjelent nyomtatásban, de csak jóval később. (*Kájus Kornelius Tacitus Historiájának öt könyvei*. [Historiarum libri V.] Ford. Cserei Miklós. Kolozsvár 1840.) — ÓCSAI BALOGH PÉTER (1748—1818) kir. tanácsos, előbb Torontál, utóbb Zólyom megye főispánja volt, nagy szerepet játszott az 1790—1791-i országgyűlésen. Tacitus-fordítása elveszett vagy lappang; az irodalom nem tud róla. — A Lipsius-féle Tacitus-kiadás, amely Kazinczy könyvtárában megvolt, *Historiarum et annalium libri qui exstant, Justii Lipsii studio emendati et illustrati*... Antverpiae, 1574. címen jelent meg Christophorus Plantin-nál.

A befejező részben említett Baron von Mednyánszky MEDNYÁNSZKY ALAJOS (1784—1844) Mailáth sógora. Neve az irodalmi és tudományos életben ekkortájt kezdett ismertté válni. 1820-tól 1829-ig ő szerkesztette a Leipzigben megjelenő Hormayr-féle *Taschenbuch für vaterländische Geschichte* c. zsebkönyvben az Ungarische Abteilungot. Később tiszteletj és igazgató tagja lett a Magyar Tudományos Akadémiának. — (B. J.)

5855. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. [1822. május elején.]

Mailáthnak 1822. ápr. 26-án Bécsből írt levelére válasz ez a keletkezten Kazinczy-levél. (Lev. XVIII. 4075. sz.) Valószínűleg május elején kelt.

Bevezetőben Mailáth unokaöccsének, az ifj. gr. MAILÁTH ANTALNAK (1801—1873) súlyos betegségeiről van szó. A vele kapcsolatban itt említett nevek Szőgyéni Ferenc Zemplén megye másodalispánja, Lehoczky Mihály a sárospataki uradalom ügyésze, és Szirmay Lászlóné kir. tanácsosné.

Fent említett levelében (Lev. XVIII. 4075. sz.) Mailáth azt kérte Kazinczytól, ajánljon neki egy ügyes ügyvédet Eperjesen, mivel sógora, br. MEDNYÁNSZKY ALAJOS (a Hormayr-féle Taschenbuch szerkesztője) az eperjesi Táblánál készül percskedni. Erre vonatkozik Kazinczy levelének második része. — Az itt említett br. SPLÉNYI GÁBOR (1734—1818) altábornagy Mária Terézia és II. József alatt a hét éves, illetőleg a török háborúban fontos katonai állásokat töltött be; veje volt a költő Orczy Lőrincnek.

A *Schlafendes Kind* című Mailáth-verset Kazinczy — a szerző kérésére — magyarra fordította. (Lev. XVIII. 4075. sz., XXIII. 5854. sz.) — Kölcsey *Szép Lenka* című balladája az *Aurora* zsebkönyv I. kötetében jelent meg (258—260. l.). Mailáth ezt is fel akarta venni a magyar költészet remekleit német nyelven tolmácsoló *Magyarische Gedichte* című készülő antológiájába.

Hogy Mátyás király tizenhat levelét kitől kapta Kazinczy, arra nézve nincs adatunk.

Az utóirat Kazinczy két magy. művét, a *Sallustius-fordítást* és az *Erdélyi Leveleket* érinti. — BARICZ (Baritz) GYÖRGYRE (1790—1840), Cserei Miklósról (†1844) és ÓCSAI BALOGH PÉTERRE (1748—1818) vonatkozólag l. Lev. XXIII. 5854. sz. levél jegyzetét. — (B. J.)

5856. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. ([Széphalom,] 1822. szept. 6.)

Mailáth még 1821. nyarán elküldte *Der Herbst* című költeményét — s valószínűleg vele együtt *Der Winterstrom* címűt is — Kazinczynak azzal a kéréssel, hogy azokat magyarra fordítsa; kérését azzal toldotta meg, hogy a fordítás bármely formában történhetik, csak alexandrinusokban ne történjék. (Lev. XVII. 506—507. l., XVIII. 112. l., XXIII. 5854. sz.) Kazinczy még ugyanakkor hozzáfogott a munkához, de azt valami okból nem folytatta, nem fejezte be. (Lev. XVII. 507—508. l.) Mailáth érdeklődésére 1822 nyarán kénytelen volt a két verset ismét elővenni, de nem boldogult velük; elküldte tehát azokat legbizalmasabb jóbarátjának, a kiváló DESSEWFFY JÓZSEFnek Szentmihályra, megkérve őt, foglalkozzon velük (Lev. XVIII. 112. l.). Dessewffy egy hónap múltán már küldte is a magyarra ültetett verseket (Lev. XVIII. 137—141. l.), Kazinczy pedig ebben a levelében továbbította Mailáthnak. Mailáth válaszáat l. a Lev. XVIII. 4112. sz. levélben.

Dessewffyvel kapcsolatban az első sorokban említett „Gräfin Sztáray geboren Károlyi” Dessewffy Józsefné szül. Sztáray Eleonóra sógornője volt; látyjának, gr. Sztáray Albertnek felesége, Károlyi Franciska gr.-nő.

Kazinczy a saját dolgairól írva, megemlíti az *Erdélyi Leveleket*. Ez a műve már 1817-ben készen volt, s egy-két részlet rövidesen ezután szemelvényként nyomtatásban is megjelent. A fogadtatás különösen az erdélyi szászok részéről nem volt kedvező. Kazinczy megtorpant. Egyik barátjától a másikhoz küldte a kéziratot, s az elhangzó vélemények alapján újra meg újra átdolgozta, 1822 tavaszán immár nyolcadszor. Ezt a legújabb változatot küldte most el cenzurára, illetve kiadásra Döbrenteihez (Lev. XXIII. 5853. sz. levelet és jegyzetét.) és Igaz Sámuelhez, a *Hebe* zsebkönyv szerkesztőjéhez Bécsbe. (Lev. XVIII. 98, 153—154, 202. l.)

A műfordítás klasszikus példáját Kazinczy Sallustius műveinek fordításával akarta a magyar írók és olvasók elé állítani. E munkáján 30 év óta dolgozott, de most már a kiadás előtti utolsó simításokat végezte. (Lev. XXIII. 5847., 5848., 5853. és 5854. sz.)

A levél záró része beszámoló a kelet-felvidéki hadgyakorlatokon résztvevő két uralkodóházbeli hercegnek, Ferdinánd főhercegnek (Mária Terézia unokájának) és az angol Cumberlandi hercegnek Sátoraljaújhelyen tett látogatásáról. Kazinczyt a látogatás közelről érintette, mivel Zemplén megye őt bízta meg a fogadásra kirendelt bizottság vezetésével. A látogatás lefolyását Kazinczy többszörösen megírta. (Lev. XVIII. 4107., 4111., 4121., 4125. sz. és az utóbbi levél jegyzete 514. l.) A kíséretben volt Schwarzenberg herceg származégségről l. Lev. XVIII. 152., 158., 162. l. — (B. J.)

5857. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. (Széphalom, 1822. dec. 8.)

Kazinczy és Mailáth messzemenő udvariassággal és készséggel nyújtottak egymásnak irodalmi segítséget. Problematikus kérdések megbeszélésén túl, ez főleg egymás műveinek lefordításában fejeződött ki. Kazinczy magyar nyelvű műveit Mailáth németre fordította, Mailáth német költeményeit pedig Kazinczy ültetgette át magyarra. Ez alkalommal Kazinczy Mailáthnak *Der Wag* című szonettje fordításáról ír; a levél mellékletében közli a lefordított költeményt is. — A szöbakerülő másik két Mailáth-vers eredeti címe: *Das arme Vaterhaus* és *Ferdinand II.* című óda. (Lev. XVIII. 4142. sz.); utóbbi magyarul a *Hebe* zsebkönyv 1824. évi III. kötetében jelent meg (166—170. l.).

Ebben az időben Kazinczy még mindig annak a boldog örömnök hatása alatt áll, amelyet neki az *Aurora* és a *Hebe* zsebkönyvek megjelenése s a fiatal írói nemzedék bemutatkozása szerzett. Nagy élmény volt számára látni „hogy Nyelvünk s Literaturánk mint emelkedik és hogy a szeretett Nemzet mint akada végre azon útra, hol . . . nem sokára bizonyosan, nagy fényben fog ragyogni, s elfeledteti szomszédinkkal azt a kevély beszédet, hogy bennünket nem ismernek”. (Lev. XVIII. 190. l.) Patrióta örömnök minden lehető alkalommal igyekezett kifejezést adni: leveleiben is, cikkeiben is. Az 1822. évi *Hebe*-ről szóló ismertetése a *Magyar Kurir* 1822. évf. 40. (nov. 15-i) számában s párhuzamosan a *Tudományos Gyűjtemény* 1822. évf. XII. f. (101—104. l.) jelent meg. (Lev. XVIII. 516—517. l.) Az *Aurora* I. kötetéről írt bírálatát csak a következő évben tette közzé: *Magyar Kurir* 1823. évf. 3. (jan. 10-i) szám (Lev. XVIII. 517—518. l.).

E heteknek másik nagy élményét, a nyelvújító harc során ellenfeleivé vált „Dunántúliakkal”, főleg Kisfaludy Sándorral való kiengesztelődése jelentette. E témakörben említett Takács : Péteri Takács József, Pápay : Pápay Sámuel (L. Lev. XVIII. 4111., 4114., 4115., 4122. sz. és 183—184., 189. l.). — Guzmics Izidor szóban forgó cikkét l. *Tudományos Gyűjtemény* 1822. évf. VIII. (augusztusi) f.

A levél mellékletében, Mailáth verseinek fordítása után, cím nélkül leírt epigrammát Kazinczy 1799-ben írta, amikor mint rabot Spielbergbe vitték. Csak Kazinczy halála után jelent meg: *Kazinczy Ferenc eredeti munkái*, Összeszedték Bajza [József] és Schedel [Toldy Ferenc] I. köt. Pest 1836. Német változata valószínűleg ekkoriban készült a Hormayr-féle *Taschenbuch*-ban való közzététel céljából. — (B. J.)

5858. Kollár György — Kazinczynak. (Balatonfőkajár, 1823. aug. 4.)

KOLLÁR GYÖRGY balatonfőkajári ref. lelkész nem tartozott Kazinczy köréhez. A közel hétezer darabra menő Kazinczy-levelezésben ez az egyetlen ebben a viszonylatban. Sem előzménye, sem folytatása nincsen. Kollár a Horvát Istvánéhoz hasonló naiv etimológizáló nyelvészkedés egyik jellegzetes hazai képviselője volt. Kazinczy úgy látszik nem tudott mit kezdeni ezzel a tudáskossággal; ez lehetett az oka, hogy Kollár inkább Horvát Istvánnal levelezett.

A Marcibányi-intézet is, amelynek pályakérdésére készült a Kollár-féle lexikon-terv, Horvát István szellemi irányítása alatt állt. — (B. J.)

5859. Kazinczy — Zemplén vármegyének. (Sátoraljaújhely, 1823. aug. 15.)

Kazinczy sokrétű írói-tudományos egyéniségében igen szembetűnő az élénk történeti érdeklődés. Korai fiatalságától kezdve egyre nagyobb figyelemmel fordult a magyar múlt feledésbe merült cseményei, szereplői felé. S mivel korának történeti műveiben inkább csak a középkorra talált eligazítást, őt pedig sajátosképpen a közelmúlt 16—18. század érdekelte, szükségképpen önálló kutatással igyekezett tudós kíváncsiságát kielégíteni. Kéziratos hagyatékának az Akadémiai Könyvtárban őrzött része híven illusztrálja idevágó munkásságának körvonalait. Figyelmét nem egy, vagy egynéhány kérdés vizsgálatára irányította; nemcsak a családi múlt, az otthont nyújtó megye, a tágabb szülőföld, a Felső-Tiszavidék története érdekelte, hanem az egész újabbkori magyar história, nem utolsósorban a Rákóczi-kor teljesen elfelejtett története.

A múlt megismerésének vágya vonzotta Kazinczyt a levéltári kutatáshoz illetőleg a levéltár-rendezéshez. Már 1784-ben is, amikor először folyamodott Abaújban megyei állásért, a levéltárnokságot szerette volna elnyerni; s amikor ez nem sikerült, mint aljegyző is talált alkalmat arra, hogy szabadidejében önkéntes munkaként a levéltárat gondozza. Ez a levéltári foglalataskodás azonban csak rövid epizód volt; Kazinczy életútja akkor más irányba vezetett. Ifjúkori szándéka csak 36 év múlva valósulhatott meg Zemplén megyében. 1821-ben a vármegye magisztrátusa az akkor már nagy tekintélyű, tudós táblabíró, Kazinczyt és ennek jóbarátját, az

ugyancsak jeles műveltségű Dókus László (1787—1858) megyei főügyészt, a későbbi nádori ítélőmestert bízta meg a megyei archivum általános újrarendezésével. Ebben az évekig (1821—1825) tartó nehéz munkában az oroszlánrészt Kazinczy vállalta. Rengeteg időt töltött családjától távol a levéltárban, gyakran éjjel-nappal benn dolgozott; egyszer öt napig le sem ment a lépcsőkhöz. A 60 éven felüli öregember levéltárnoki működésének megható emléke ez az általa szerkesztett jelentés, amely az 1823-ig elért eredményekről számol be a megyei magisztrátusnak. (Váczy: K. F. 170. l. — Váczy: K. és kora. 132., 134. l. — Lev. XVII. 417. l. és XXIII. 5845. sz.) — (B. J.)

5860. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (Sátoraljaújhely, 1823. szept. 3.)

Dessewffy József gyermekei, akiknek vizsgájára Kazinczy készült, Aurél és Marcel, a sárospataki ref. kollégium növendékei. — (B. M.)

5861. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1823. szept. 17.)

Kazinczy *Sallustius-fordításának* megjelenéséről l. az 1819. okt. 5. keltezett levelet. (Lev. XXIII. 5830. sz.) Kazinczy *Erdélyi Leveleinck* megjelenéséről l. az itt közölt 1816. okt. 17. levél jegyzetét (Lev. XXIII. 5813. sz.).

Zemplén megye 1823. évi tavaszi közgyűlése megtagadta az 1822. decemberében kiadott a helytartótanácsi rendelet végrehajtását a magasabb adó fizetéséről. Azzal érveltek, hogy adót csak az országgyűlésnek van joga emelni. Előbb Malonyai János főispáni helytartót, majd Lónyai Gábor ungi főispánt küldték ki a megyébe királyi biztosnak. Lónyai 1823. aug. 18-ára összehívta a megyei közgyűlést, azonban a felháborodott rendek nem engedték az elnöki emelvényre, úgyhogy szidalmak közepette, dolga végezetlen távozni kényszerült. (Az ügyet részletesen ismerteti a *Magyarország vármegyéi és városai* sorozatban megjelent *Zemplén vármegye* c. kötet. Bp. év nélk. 449—451. l.)

Eötvös IGNÁC br. (József apja) 1820 óta volt Abaúj megye főispánja; szélsőségesen aulikus magatartása miatt állandó harcban állt megyéjével.

— (B. M.)

5862. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. (Széphalom, 1823. nov. 3.)

Az 1824. évi *Hebe* zsebkönyv korrektúra-íveit ebben az időben küldte szét a szerkesztőség a munkatársaknak. Innen szerzett tudomást Kazinczy arról, hogy *A bosszuló kard* című novellának (149—170. l.) Mailáth a szerzője. Ehhez gratulál a levél elején. (Lev. XVIII. 417. l.)

A következő bekezdésben Kazinczynak *A borz és az evet* (Der Dachs und das Einhörchen) című, 1816-ban írt kisebb költeményéről van szó. Az a német nyelvű magyar költői antológia (*Magyarische Gedichte*), amelyet Mailáth éppen ekkoriban rendezett Bécsben sajtó alá, Kazinczynak többek között ezt a versét is közölte volna. Mailáth azonban nem találta kéziratai között a németre már lefordított verset. Ennek megkeresésére kérte Kazinczy okt. 15-én kelt levelében. (Lev. XVIII. 4244. sz.)

Kazinczy nagy műfordítása, *Sallustius* a további levéltéma. Az aprólékos műgonddal készülő munka — 30 év után — befejeződött, s megszületett hozzá az előszó is. Az utóbbit Kazinczy elküldte Mailátnak, az pedig Igaz Sámuelnek, hogy a kiadás útját egyengesse. (Lev. XVIII. 4257. sz.) Kazinczy bizakodással tekintett az ügy elé; már-már kárpótolva érezte magát a kiadásig eljutni sehogysem tudó *Erdélyi Levelek* miatt. Ám a letisztázott kézirat még hiával volt a jegyzetelésnek; ehhez Kazinczynak kapóra jött egy új kommentált francia *Sallustius*-kiadás, a Burnouf-féle (*Sallustius Crispus ad cod. Paris. recens. cum variis lectionibus et novis commentariis. Item Jul. Exsuperantius e codice nondum explorato ed. cur. J[ean] L[ouis] Burnouf.* Paris, Lemaire 1821.) Ezenkívül Döbrentei is ígért egy-két újabb segédletet (Dussault-cikk és Alfieri-fordítás: *Sallustii opera cum vers Ital. Alfieri.* Flor. et typogr. Anconae apud Marini, 1820.); ezeket is olvasni kívánta még. (Lev. XVIII. 480., 511., 540. l.) — A Burnouf-kiadást Kazinczynak meghozó Sztáray Vince grófot (1771—1827) Kazinczy Dessewffy Józsefék révén ismerte; Dessewffy Józsefné Sztáray Eleonora ti. unokatestvére volt Vincének. (Lev. XVIII. 418., 422. l.) — MIGAZZI KRISTÓF BERTALAN (1714—1803) bíboros, váci püspök, majd bécsi érsek, Sztáray Vincének nagybátyja volt. (Anyja ti. Migazzi Bora az érsek huga volt.) Kazinczy betegségéről (forróláz, tüdőgyulladás, l. még: Lev. XVIII. 430., 437. l.).

A levél végén Kazinczy *Der Herbst* c. Mailáth-versnek általa készített magyar fordítását hozza szóba. (Lev. XVII. 4000. sz. és XXIII. 5856. sz.) — (B. J.)

5863. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. ([Széphalom,] 1823. dec. 25.)

Irodalmi életünk nagy eseménye ezekben az években a *Hebe* és az *Aurora* zsebkönyv. Valahányszor egy-egy újabb kötet előkészületben van, vagy kikerül a sajtó alól, az írók folyóirat-cikkeiben és levelezésükben hónapokig foglalkoznak a zsebkönyv tartalmával. Kazinczynak jelen levele is ezzel a témával indul. *Zuniga* és *Die Salzgruben* Mailátnak két magyar nyelvű novellája; az előbbi a *Hebe* 1824. évi III. kötetében (149—170. l.) jelent meg, *A bosszuló kard* címen, — az utóbbi az *Aurora* 1824. évi ugyancsak III. kötetében (49—68. l.) *Sóbányák* címen. A Kazinczy elismerését kiérdemelt többi művek: Kisfaludy Károly *Viszontlátás* című novellája és *Szellőhez* című verse (*Aurora* 1824. 135—152., illetőleg 47—48. l.); Vörösmarty *Völgyi lakos* című költeménye (uo. 241—243. l.); és Makáry György egri liceumi tanár (1799—1857) *Dies Irae* című verse (uo. 249—251. l.). (Vö. Lev. XVIII. 4273., 4275., 4276. sz.)

Ezután ismét Kazinczy *Sallustius* fordítása kerül szóba. Mégpedig az előző hónapban Bécsbe Mailátnak és Igaz Sámuelnek átolvasásra megküldött kettős előszó (Lev. XXIII. 5862. sz.). Érdekes, hogy Mailáth ugyanazon a mondaton akadt fenn, amelyet Igaz Sámuel is szóvátett. (Lev. XVIII. 4257. sz.) *Sallustius* német fordítóinak Kazinczy által megadott névsorára, illetőleg a vonatkozó bibliográfiai adatokra nézve l. *Vollständiges Bücher-Lexicon* enthaltend alle von 1750 bis zu Ende des Jahres 1832. in Deutschland und in den angrenzenden Ländern gedruckten

Bücher. Bearbeitet und herausgegeben von Christian Gottlob Kayser. I—VI. k. Leipzig, 1834—1836. — (B. J.)

5864. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1824. jan. 21.)

Kazinczy *Sallustius-fordításáról* szól az egész levél. Külföldön megjelent fordításokat keres Kazinczy. Vitkovits levele, melyben értesíti Kazinczyt, hogy Sallustius-fordításának kiadását akarja előmozdítani Nyitray és Jankovich segítségével, elveszett vagy lappang.

VITKOVITS MIHÁLY (1778—1829) életrajzát megírta Kazinczy: *Vitkovits Mihály nincs többé.* Széphalom, September 16-dikán 1829. (Megjelent *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1829. okt. 26. 26. sz.)

NYITRAY (NITTRAY) MÁTYÁS 1807 óta helytartótanácsi tanácsos. Életrajza: *Magyar Kurir* 1825. II. félév 50. sz.

SZTÁRAY VINCE gr. (1771—1827) kölesönadta Kazinczynak BURNOUF, EUGEN (1801—1852) francia orientalista Sallustius-fordítását. Megjelent Párizsban Lemaire kiadásában 1821-ben. (Lev. XVIII. 4243. sz.)

KORNIS MIHÁLY GRÓF titkár volt az erdélyi guberniumnál. A LEMAIRE féle Sallustius fordítást Igaz Sámuelre bízta, hogy Kazinczynak küldje el. (Lev. XIX. 4320. sz.)

DE BROSE, CHARLES Sallustius-fordítása Dijonban jelent meg, 1770-ben. Jankovich 1824. jún. 12-én írja, hogy ezt elküldi Kazinczynak. (Lev. XIX. 4360. sz.)

Kazinczy 1824. febr. 26-án írja Jankovichnak, hogy a Lemaire-kiadású Sallustius Sztáray Vincétől kapta kölesön, s már ekkor vissza is adta. (Lev. XXIII. 5866. sz.)

A Sallustius-fordítások felsorolásáról l. 1824. márc. 13-án Jankovichnak írt levél jegyzetét. (Lev. XXIII. 5869. sz.) — (B. M.)

5865. Kazinczy — Bernáth Andráshoz. (Széphalom, 1824. jan. 27.)

E levél felfedezője és első közlője Draskóczy László, az ItK XLVI. k. 1956. évi 3. száma 350—355. lapján. Draskóczy tanulmányában részletesen foglalkozik a levelet és a verseket illető kérdésekkel. Kazinczy levele nem eredetiben maradt fenn, hanem a vonatkozó versekkel együtt Sipos Péter kéziratos jegyzőkönyvében, másolatban.

Katona Sámuel nyugalmazott kapitány *Fitzfa sip* címen 1820. dec. 26-án hosszabb, tréfás névnapi köszöntőt írt Nyiry Istvánhoz, sárospataki matematika-professzorhoz. Bernáth András, Heves megyei ügyvéd és táblabíró megküldte ezt a verset Kazinczynak, a maga ugyanesak verses *Észrevételeivel* és Katona Sámuelnek erre tett viszontválaszával együtt. Arról, hogy Kazinczy Katona Sámuel versét valóban elküldte-e Dessewffy Józsefnek, nincs adatunk. — (Cs. G. K.)

5866. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1824. febr. 26.)

Kazinczy levele válasz Jankovichnak 1824. febr. 10-én kelt levelére (Lev. XIX. 4299. sz.).

BRETZENHEIM hercegnek, a sárospataki és regéci egykori Rákóczi-birtokok tulajdonosának fényűzését állítja szembe Kazinczy saját munkás életével.

NARDINI, BARTHOLOMEO olasz és latin nyelven, bilinguis kiadásban jelentette meg Sallustius Bracsiában.

Sallustius Előbeszéde és Cicero Catilináriá-inak első fejezete megjelent Kassán 1824-ben.

SCHLÜTER, THEODOR Sallustius németre fordította, megjelent: Münster. 1594.

WOLTMANN, KARL LUDWIG (1770—1817) német nyelvű Sallustius fordítása megjelent: Prága. 1814.

A levél végén levő latin idézetet Kazinczy Vergilius *Aeneide* II. énekének 576. sorából vette.

BURNOUF Sallustius-fordításáról l. Kazinczynak Jankovichhoz intézett 1824. jan. 21-én kelt levelét. (Lev. XXIII. 5864. sz.) — (B. M.)

5867. Kazinczy — ismeretlennek. (Széphalom, 1824. febr. 28.)

Eddig kiadatlan levél.

A benne tárgyalt öngyilkossággal kapcsolatban Kazinczy egy másik, Gyulay Karolinához intézett levelében (Lev. XIX. k. 4310. sz.) a következőket írja: „Nem lehetetlen, hogy ő Nsga a' Főispán Okolicsányi Directorát, Cosztonyi Urat, egy imádást érdemlő asszonyság férjét ismerte. Az a' napokban bekiáltotta a' cselédjét, hogy neki vágjon dohányt, azután magára zárta az ajtót, 's ezt nappal, 's midőn az ajtót rá törék, halva találtatott az asztal mellett a' földre dőlven. Az asztalon egy üres pohár találtatott, mely midőn a' cseléd dohányt vágni kiment, tele volt. Sok baj van a' világon, édes Lotti; de én még is verni szeretném azt, a' ki úgy könnyít baján, hogy kedveseit szomorúsággal 's szégyennel borítja el.”

A levél címzettjére csupán következtethetünk: a német nyelv, valamint egy Obristwachmeister-nek küldött üdvözlés alapján feltehető, hogy a levél Splényi Józsefnek, Tolna megye főispánjának szól, aki ismerte Gosztonyinét. Két katona-fia is volt; ha föltevésünk helyes, ezek egyikének szólhat az üdvözlés. — (Cs. G. K.)

5868. Kazinczy — Bárczay Ferencnek. (Széphalom, 1824. márc. 6.)

Bárczayról Kazinczy írja 1824. febr. 26-án Gyulay Karolinának: „a' mi Ferink... halálos beteg volt, de jobban van, és nem hal meg. Mi volt nyavalyája nem tudom, de igen nehezen volt, s' senki sem reménylő felgyógyulását.” (Lev. XIX. k. 4310. sz.)

Kazinczy Guzmicsnak írt levelében betegségéről panaszkol 1823. nov. 4-én: „Én ágyba estem... Forró nyavalya jöve rám, tüdőgyulladással...” (Lev. XVIII. k. 4249. sz.) A hosszadalmas betegséghez más is járult, Desseffy Józsefnek 1824. jan. 4-én írja: „Én fekszem most is. Jobb karom megrándult e' napokban, 's fájdalmat érzek, 's nem írhatok. Ez új Baj.” (Lev. XIX. k. 4280. sz.) — (B. M.)

5869. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1824. márc. 13.)

SYLVESTER JÁNOS (szül. 1504) *Grammatica Hungaro Latina* című, 1539-ben megjelent munkája (RMK I. 14.), melyről Kazinczy ír, egyetlen csonka példányban ismeretes ma is (OSzK). Előbb Sinay Miklós (1730—1808) debreceni ref. superintendens, egyháztörténész könyvtárában volt, utóbb Fáy János debreceni konzul tulajdona. Kazinczy kiadta teljes szövegét a *Magyar Régiségek és ritkaságok* című munkájában.

KLIMO GYÖRGY (1710—1777) pécsi püspök pénzgyűjteményét Fáyra hagyta.

VAJNA ANTAL (1804—1876) az erdélyi kancellári bécsi referense, kitől Kazinczy Bécsben Fáy számára festményt vásárolt. Közben a képet Hohenwart Sigismund (1730—1820) 1804 óta bécsi érsek, is megvette volna, de Vajna fenntartotta Fáynek, — mint ezt Kazinczynak megígérte.

SZENT-MIKLÓSSY ALAJOS (1793—1849) költő, egri diák korában vásárolta, és küldte el Kazinczynak Baranyai Decsi János *Az Caivs Crispes Sallustiusnak két Historiai* című, Nagyszebenben 1596-ban megjelent munkáját. A kötet két mű kolligátuma: *Elseo. Lucivs Catilinanac az Római birodalom ellen valo orszag arulasarul*, a második rész *Az Numidiui Jugurta királynac az Romaiac ellen viselt hadairul* . . . A kötet jelzete: RMK I. 286. SZABÓ KÁROLY jegyzete szerint Kazinczy „e könyv csonka példányát 1814-ben Primőczy Szentmiklós Alajos erdő-tarcsai könyvtárából kapta . . . 1828-ban Kazinczy ajándékából Jankoviché lett.” Kazinczy ismertetése a kötetről: *Jelentés. Sallustiusnak magyar fordítása felől, Baranyai Decsi János által.* 1596. kisdéd 8rétben megjelent *Erdélyi Muzeum* 1815. III. füzet 176—177. l. Kazinczy ismertetésében szól az egri árvízről is, melyet itt közölt levelében is említ, mely után bekövetkezett körülmények kezére jutatták a régi magyar nyomtatványt. Kazinczy példányának a vége hiányzik. Kazinczy ezt a munkát még egyszer részletesen ismertette *Szallustiusnak kiadásai, fordításai* című cikkében. Megjelent *Muzáron* 1829. IV. kötet 182—191. l.

MILLER JAKAB FERDINÁNDRA vonatkozó adatokat l.: 1809. márc. 7. (Lev. XXIII. 5759. sz.) — (B. M.)

5870. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1824. ápr. 19.)

Kazinczy levele válasz Jankovichnak hozzá 1824. ápr. 5-én írt levelére. (Lev. XIX. 4338. sz.)

Roggendorf Vilmos, I. Ferdinánd király hadvezére, emlékérmét küldi Kazinczy Jankovichnak.

Cserei Mihály históriájának kéziratosa másolata a sárospataki könyvtárban is megvan. Erről tudósítja Kazinczyt Szombathi János (1749—1823), a sárospataki ref. kollégium tanára.

Thaisz Andrásnak a levélben említett cikke megjelent *Gr. széki Teleki László életirása* címmel *Tudományos Gyűjtemény* 1823. I. sz.

ZRINYI MIKLÓS (1620—1664) költő munkáit Bónis Ferenc unokája másolta le a 18. század első negyedében. Nem tudjuk, hogy Bónis Ferenc unokája autográf Zrínyi-kéziratot másolt-e. BÓNIS FERENC zempléni nemes, akit 1671-ben lefejeztek Pozsonyban, mert részt vett a Wesselényi-össze-

esküvésben. A Bónis-féle kéziratnak nevezett Zrínyi-másolatgyűjtemény Bónisné Pogány Karolina tulajdonából 1855-ben került az OSZK Kézirat-tárába. Jelzete: Quart. Hung. 412. — (B. M.)

5871. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1824. júl. 7.)

Kazinczy ezzel a levéllel Jankovichnak 1824. jún. 12-én hozzá-intézett soraira válaszol (Lev. XIX. 4360. sz.).

DE BROSSET munkájának a „rezeit” (klisséit) akarta Kazinczy felhasználni a saját fordításához (Lev. XXIII. 5864. sz.)

Kazinczy el akarja adni Dénes öccsétől örökölt házát. Megvételtre hirdeti a *Magyar Kurír* 1824. 5. és 6. számában.

Fáy Jánosról és Sylvester Grammaticájáról l. Lev. XXIII. 5869. sz.

Kazinczy aláírásmásolat-gyűjteménye az Akadémia kézirat-tárának tulajdona.

Kazinczy már elküldte Jankovichnak Thököly pecsétnyomójának másolatát 1812. febr. 14-i levelének kíséretében. (Lev. XXIII. 5771. sz.) A levél függelékeként részletesen leírta mindazt, amit ő az ajándékozó Kenderesi Mihály útján a pecsétnyomóról megtudott. Kenderesi 1810. okt. 6-án írt levél kíséretében küldte el Kazinczynak a pecsétnyomót. (Lev. VIII. 1847. sz.) „Rogendorff” pénze” nincsen a felsorolt küldemények között. Ezt talán más valakitől szerezte Kazinczy. Rogendorffról l. 1824. ápr. 19-én írt levelet. (Lev. XXIII. 5870. sz.) — (B. M.)

5872. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1824. aug. 17.)

A *Kedveskedő* című folyóirat a *Magyar Kurír* melléklete volt. Megjelent hetenként kétszer Bécsben, 1824. jan. 2.—dec. 31-ig. Szerkesztette és kiadta Pánczél Dániel és Igaz Sámuel. Kazinczy Fáy János debreceni gyűjteményéről a *Töredék egy Utazó Leveleiből* című cikkben számol be. Megjelent: *Kedveskedő*. 1824. aug. 3., 10. sz. 73—78. l.

Jankovich 1824. aug. 23-án tudósítja Kazinczyt, hogy az ifjú Péterffy személyesen adta át neki a sértetlenül megérkezett Sallustius-fordításokat. (Lev. XIX. 4380. sz.) — (B. M.)

5873. Igaz Sámuel — Kazinczynak. (1824. szept. 21.)

IGAZ SÁMUEL (1786—1826): a *Magyar Kurír* és a *Kedveskedő* c. lap szerkesztője (Pánczél Dániellel együtt), majd a *Zsebkönyv* és a *Hebe* c. szépirodalmi évkönyv kiadója. Kazinczyval sokat levelezett.

FERENCZY ISTVÁN (1792—1856): az első magyar szobrász, a Magyar Tudományos Akadémia lev. tagja. Hosszú ideig élt külföldön: Bécsben és Rómában. 1824-ben tért haza, és Budán rendezett be műtermet. Kazinczy élnék figyelemmel kísérte munkásságát és levelezett vele. — (F. G.)

5874. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (1824. okt. 4.)

WIELAND, CHRISTOPH MARTIN (1773—1813) Cicero-fordításai, mely-lyel Kazinczy Eperjesen foglalkozott, megjelent 1818—1828.

FERENCZY ISTVÁN (1792—1856) a szobrász, aki több éves római tartózkodásból érkezett vissza 1824-ben. Kazinczy hírével ellentétben,

nem ment újra Rómába, hanem Budán telepedett le. L. MELLER SIMON: Ferenczy István élete és művei 135—230. l.

Jankovich gyűjteményét megtekintette József Ferenc főherceg nádor. A kincsekről beszámol a *Wissenschaftliche Sammlung des Herrn Niklas von Jankowits in Pesth* című cikk. Megjelent: *Taschenbuch für vaterlandische Geschichte* 1821. 329—356. l.

PERÉNYI ZSIGMOND (1783—1849) az 1825-ös országgyűlés beregi követe, alispán. — (B. M.)

5875. Kazinczy — Dulházy Mihálynak. (1824. okt. 8.)

Dulházy Mihály Fáy Andrásnak 1824. okt. 15-én írt levelébe másolta be Kazinczynek itt közölt levelét. Az eredeti levelet nem ismerjük. Dulházy Kazinczy leveléről ezeket írja Fáy: „T. Kazinczy Fer. Úr! Egy két szó. Szent Mihály napján, Eperjesről vissza jövet nálam hált, házamnál; az Eperjesi úton Lemesányban füstölt húst evett, 's már küszdött Kassán — mindazonáltal 12 óráig éjfélig beszélgeténk; azzal elalvánk. Más nap délig feküdt, holott hajnalba Széphalomra siettem Erőnek erejével el indult 2. fertáj 12 óra betegen 2^a Oct. Széphalomról egy expresszust küldé hozzám, egy bútsúzó levéllel — mellybe előttem tudva lévő dolgait ajánlja, a' Grófi familiának végbútsút izen, mivel tüdő gyulladásba esett, 30^a September éjjel haza ért; de mind az Újhelyi Doctorok, mind felesége írja: hogy nem nyújtanak néki reményt a meg maradáshoz. — De hálá Istennek! minden megfordult. Oct. 8-ikán ismét 1824. Ezt írá hozzáam:”

A grófi familia alatt Dessewffy Józsefeket kell érteni, ahol Dulházy titkár volt.

BREZNAY ISTVÁN orvostudor, a Zemplén megyei kórház főorvosa volt. — (B. M.)

5876. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (Széphalom, 1824. okt. 22.)

DULHÁZY MIHÁLY (1786—1856): Dessewffy József titkára Kassán szerkesztette a *Felső Magyar-Országú Minerva* című folyóiratot (1825—1836).

Fáy: *Kedv-Csapongások* című, 1824-ben megjelent munkáját említi Kazinczy. Fáy a *Mesék Első Kötete* című 1820-ban megjelent munkájának Kazinczy a második kiadását szeretné látni. Ez 1825-ben Pesten *Fáy András eredeti Meséi és Aphorizmái* címen jelent meg.

Fáy „eleitől fogva írt” munkáinak újra kiadására is gondolt Kazinczy. Ezek címe és megjelenési éve: *Bokrétu* 1807., *Próbatétel a mai nevelés két nerezetes hibáiról* 1816., *Friss Bokréta* 1817., *Eredeti Meséi és Aphorizmái* 1824.

Kazinczy: *Mária Thérézia származásának és életének a leírása* című cikke megjelent: *Hebe.*, 1823. 3—21. l. A cikket Thaisz András ismertette a *Tudományos Gyűjtemény* 1823. évi XI. kötetben 110. l., *Literatura c.* rovatban. A Mária Thérézia cikk stílusáról írja: „Disziti ezen Könyvet a' Kazintzy Ferentz remek tolla, a' ki a' Frantzia Stylus könnyű és bájos gyengédségében, mellyet a' magyar nyelvbe által hozott, a' régi rettenéssel és félelemmel tömött (mint Virág Benedek) mondja Lugubris Stylus helyébe, ekkoráig utol érhetetlen.”

Kazinczy Zrinyi Miklós *Szigetvárott* című munkája megjelent: *Hebe*, 1825. 3—22. l. Aláírás nélküli recenzió jelent meg a kötetről a *Tudományos Gyűjtemény* 1824. XII. kötet 97. l. Literatura c. rovatban. „Zrinyi Miklós Szigetvárott, melyen Kazinczynak kellemes tolla látszik; tsak különös, hogy Zrinyi Miklós s katonáji csküt, kegyet, parancsot emlegetnek, holott talán ezen Vitézek száján a régi magyar beszéd jobban illett volna”. Zrinyiről Kazinczy Guzmicsnak 1824. aug. 27-én írt levelében olvassuk: „Igaz Sámuel írja, hogy a Hebe; Censora, visszaadván neki a Hebe Csomóját, ezt mondá: Hier tragt Kazinczys Zrinyi die Krone. — Kinondhatatlanul örvendek ezen ítéletnek . . . Oh mely melegen forrott az lelkemből!” (Lev. XIX. 4382. sz.).

Az *Erdélyi Levelek* megjelenését hirdeti a *Magyar Kurir* 1823. XLVI. sz. 358. l. a Literatura c. rovatban: „Kazinczynak Erdélyi Levelei szerencsésen keresztül csének a Censurán s nem sokára megjelennek, Vajda-Hunyad Mélt. Bája István Ur által igen szépen és hiven festett képével és több rezzekkel.” Abafi szerint Kazinczy tizenkétszer dolgozta át az Erdélyi Leveleket.

Sallustius fordítása megjelent 1824-ben. Címe: *Kazinczy előbeszéde az általa fordított Sallustiushoz. A Cicero első Catilináriájának első fejezeteivel*. Kazinczy Dessewffy Aurélnak 1824. febr. 9-én írt levelében *Előbeszéd Sallustomhoz*. 1824 címmel jelenti be a fordítását. (Lev. XIX. 4297. sz.) Guzmicsnak írja 1824. febr. 26-án: „... ez a két nagy Író első ifjúságom oltá szerelmem vala, 's Sallust még inkább mint Cicero, úgy hiszem, hogy őket ismerem. Csak kivallom, édes barátom, engem Sallust tevé Nyelvrontová. Titkoltam ezt mindeddig: Neked vallom meg, és mégeddig senkinek meg nem vallám. De mely fonákság! Valamit fordításomnak az lesz legnagyobb fogyatkozása, hogy Sallustnak az a kényes lassongást nem tudám teljességgel megadni; úgy magam mindég a Cicero áradozásaira láttam elkapattatni magamat.” (Lev. XIX. 4311. sz.) Cicero leveleinek fordításáról írja Kis Jánosnak 1824. szept. 23-án: „Most, miutha felelhetném, hogy . . . sok el nem végzett dolgaim nem volnának, a Cicero Leveleinék fordításokba fogtam . . . az első Könyvvel készen vagyok.” „A Cicero Életét és a Jegyzéseket dolgozza majd a ki rá-ér; én azt tenni nem fogom.” (Lev. XIX. 4395. sz.)

Kazinczy Eperjesi tartózkodásáról és betegségéről l. az 1824. okt. 8. levelet és jegyzetét. (Lev. XXIII. 5875 sz.)

GUZMICS IZIDOR (1786—1839) munkája *Theokritosz Maradványai* megjelent Pesten 1824-ben. Kulcsár István aláírás nélküli cikkben bírálta a *Hasznos Mulatságok* 1824. II. félév 13. számában: „Némely nyers és éretlen szavakon, valamint a Hangmértéknek kénye szerint való változtatásán az Olvasó nem fog megütközni; sem a görög írásnak szoros követésén, mely talán azért is helyben hagyható, hogy a görög eredetiséget nyilvánban érezteti.” A cikk alatt idézet Guzmics fordításából. Kazinczy Guzmicsnak 1824. febr. 26-án írja: „Theokriti darabodat összehasonlítottam az eredetivel. Örvendek hazám nyereségén. A te nyelved gyönyörű és veresett . . . Neked köszönöm, hogy Sallustban sok helytt kitörlem.” (Lev. XIX. 4311. sz.)

Ugyancsak Guzmicsnak ír Kazinczy a most közölt levélben említett „Bajuszos Muzsájáról”: „Nagy dolog az is, a' mit Döbrenteink mondat, hogy a' Magyar beszédnek magyar beszédnek kell lenni. Döbrentei nagyon szereti a b a j u s z o s magyar arcot, én némelly magyar arczon szeretem a' bajuszt, némelly máson a' lekoppasztott állat 's ajakat szeretem. Ugy szől ez a' barátunk, mintha nem tudná, mennyit nyere a' Római Nyelv a' Görög, 's az ujak a' régiek virágaiknak általvételével.” (Lev. XIX. 4311. sz.).

Kovácsóczy Mihály: *Csillagom* című versének kezdősora az idézett, „Zeng a patak felhők eveznek...” verssor. Megjelent: *Hebe* 1825. 206—207. l. Muzsikára tette Batka János. Kótája az évkönyv végéhez van kötve. Kazinczy recenziót írt a *Hebe* 1825. évi kötetről a *Felső Magyar Országi Minerva* 1825. februári számába (46. l.): „Kovácsóczy nagy szépségű Csillaga felől más helytt fogunk szólni. Itt csak azt jegyezzük meg, hogy az idei Auróra egy ehhez hasonló szépségű dalt ada: a Kisfaludy Károly Jövevényét; két nagy díszet Literaturánknak, 's némellyek által tagadni akart előmenetelünknek gyönyörű bizonyosságait.” A levélben említett *Uj Szellemtől* Kulcsár írt recenziót a *Hasznos Mulatságok* 1825. II. félév 11. számában, a Szép Literatura c. rovatban: *Uj Szellem, vagy uj magyarok utja Helikonra*. M. és N. Szegeden nyomtat. Grün Orbán betűivel 1824. Gúnyos hangú színmű ez, Kazinczy és tábora nyelvújítási törekvései ellen irányul. A betűvel jelzett szerzők Maróthy Mátyás és Náthly József. Az OSZK példánya Jankovich Miklósé volt. Kulcsár a fenti cikkben írja „Az Uj Szellemben emitt amott belé tekintek, de sem meg nem olvastam, sem nem fogom; egy jegyzősem van rá, s nem több; „Tréfának hosszú.” Ezt a munkát másodszor kiadta Pónori Thewrewk József: *Velenzei szappanpor az uj magyarok számára*. I. Náthly József: *Uj szellem vagyis uj magyarok utja Helikonra*. Színmű. Vegyes apró közlemények vers és prózában. Pozsony 1834. Bclnay 208 l.

A levélben említett Thewrewknek Kazinczyhoz írt epigrammája megjelent: *Hebe*. 1825. 263. l. Címe: *A Khariszok*.

Elyzion gyönyörű mezejéről, isten-arányból,

Dus földünkre leszállt a Khariszok serege.

S a Széphalmi varázstempére röpülve, KAZINCZY

Kebelében uj szép mennyei lakra talált. — (B. M.)

5877., 5878., 5883. Kazinczy — Rátkay Pálnak. (Széphalom, 1824. okt. 28.; 1825. jan. 15.; 1825.)

Kazinczynak Rátkay Pálhoz intézett három levelét (1824. okt. 28., 1825. jan. 15. és egy dátum nélküli, minden valószínűség szerint 1825-ből származót) Gulyás József találta meg a sátorlajaujhelyi Zempléni Múzeum levéltárában, és közölte először az ItK 1931. évi XLII. kötete 130. lapján. Mind a három levél élénken rávilágít Kazinczy egyébként is ismert anyagi helyzetére. A családi viszályok és pörösködés miatti nyomasztó nehézségeit ebből az időből való más leveleiben is panaszozza (vö. Lev. XIX. 4421., 4423., és 4401. sz.). — (Cs. G. K.)

5879. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (Kassa, 1825. jan. 28.)

Dessewffy Józsefről és családjáról l. 1810. jan. 19. levél jegyzetét (Lev. XXIII. 5760. sz.) Róla írt Kazinczy a *Magyar Panth.*-ban (294—295. l.) Dessewffy József birtoka Szentmihály községben volt, Szabolcs megyében. Kazinczy a náluk töltött napok emlékére írta a *Szentmihály Szabolcsban* című versét. (Közölte ABAFI: K. F. versei. 57. l.) Együtt írt irodalmi munkájuk a „...Zemplén vmegye rendeihez a Győrnél 1809... elesett vitézeknek állítandó emlék dolgában...” (Lev. XXIII. 5760. sz.).

DULHÁZY MIHÁLY (1786—1856) Dessewffy József titkára volt. (Lev. XXIII. 5876. sz.).

Kazinczy Fáy munkáiról, a *Hebe* 1825. évi zsebkönyvről írt recenziójában emlékezik meg: „Fáy itt is [Aphorismákat érti] szerencsésen egyesíti a' bölcsességet és bohóságot... s gondos nyelvben, mint szép Meséjiben és Kedvesapongásiban. Számosbb Olvasója magyar Irónak 's minden Classisból, Kisfaludy Sándor mellett még nem volt. Szerencsére ez érdemli hogy sokaktól olvastassék, mely különben inkább ok a' pirulásra, mint az örülésre.” (Megjelent: *Felső Magyar Országi Minerva* 1825. 43—47. l., a Könyvhirálás című rovatban.)

Fáy András szépirodalmi összes munkái 8 kötetben — mint Kazinczy kívánja „egy formátumban” — Pesten, csak 1843—1844-ben jelentek meg.

A *Felső Magyar-Országi Minerva* megindulását jelzi Kazinczy (Ellinger Minervája), Ellinger kiadásában Kassán 1825. jan.-tól 1836. dec.-ig jelent meg. Szünetelt 1833-ban. Új folyama indult 1835-ben. Szerkesztette Dessewffy József irányítása mellett Dulházy Mihály. Dessewffy József előbeszéde: „*Elő-szó, az avulni kezdő és a' nagyon újítató írás-módról, a' Magyar nyelvben.* III—XII. l. (Az első számot ismertette Thaisz András *Új Folyó Írás* címen a *Tudományos Gyűjtemény.* 1824. XII. k. 119—120. lapon.)

Dessewffy előbeszéde a „Nyelvtörök ellenségei” ellen irányul; Válasz Kazinczyt és táborát támadó cikkekre, mely a *Tudományos Gyűjtemény* 1824. VII. k. 78—86. lapján Döbrentei Gábor tollából jelent meg: *A' Magyar Írás-mód mostani állapotjáról* címmel, a Halottak beszélgetése c. rovatban. Beszélgetnek Báróczy, Verseghy, később Révai és Barcsay. Beszélgetésük tartalmát Báróczy foglalja össze: „Eredetiek írása fogja csak a Magyar Írókat a nyelvből magából való merítésre utasítani. A ki mindég csak fordít, nyelv el forgatáshoz szokik. Alkotó elme a természet útján jár, ez fejti ki a nyelv természetének arányát.” Kazinczy találva érezte magát, a nyilván ellene, illetőleg tábora ellen irányuló beszélgetésben. Báróczynak ezt a megállapítást támadja levelünkben Kazinczy: „Ugyan rendes lenne, a szokásban levő számlálás módját el hagyni 's hetven és nyolczvan helyett francziásan így mondani magyarul, hatvan és tíz 's négy husz tudod, soixante et dix, s quatre vingt. Nem ilyenek-e pedig azon elcsikarások, melyeket említél? Azt is óhajtottam az igaz, hogy a' franczia nyelv vétetnék a' miénk kiesinosítására mustrául...”

Verseghy támadása Kazinczyék felé: „...ha egyik másik új szóért s visszas kifejezéseikért kérdőre vétetnének csak ezt tudnák felelni: nekik úgy tetszik... keresztül gázolni a nyelv törvényein, vagy annak meg-

fontolása nélkül kapni fel valamit . . . gondold meg! Nem jobb volna e efféle hibás kifejezésekről: jól néz-ki, el aluszik a lábam, hogy találja magát az Ur, nem jól jönnek ki, sat. mélyekkel a tiszta Magyar így él: jó színben van, el zsibbad a lábam, hogy van az Ur, nem férnek össze, inkább leszoktatni az Olvasót, mint sem több olyleneket kénytelen kelletlen reája tolni . . .”

Kovácsóczy Mihály szerkesztésében megjelent *Aspasia* I. kötetéről írt recenziót Dessewffy József. (Megjelent a *Tudományos Gyűjtemény* 1824. XI. k. 84—108 lapján.)

Kovácsóczy *Csillagom*-című verséről l. az 1824. okt. 22-én Fáynek írt levelet (Lev. XXIII. 5876. sz.).

Kisfaludy Károly *Jócevény* című verse megjelent az *Auróra* 1825. 55. lap.

Kazinczynak a *Minerváról* írt sorait megvilágítja Ponori Thewrewkhez (Lev. XIX. 4422. sz.) intézett levele. „A Kassai Folyóírás kiadásában semmi részem, és ha e esuda czím alatt, e esuda formátumban ereszti-ki csakugyan Ellinger, nem is lesz. Hijába küzde vele Dulházy, hijába Gróf Dezsőffy József. Én a’ szándék felől csak akkor tudék valamit, midőn keresztül menvén Kassán, a’ Meghívó levelek nagy csomókban készen állának. Ti azonban segéljétek, mert a’ czél szép, ’s hogy Ellinger dijt ígér, szokatlan. Addig kalapácsolom Dezsőffyyvel, míg leteszem bohóczimjéről és a’ negyedréti formátumról.” A *Minerva* 1825—1836-ig élt, 4rét formátuma 1829-ben változott 8rétté, címe végig megmaradt.

Kazinczy a *Minerva* cím ellen tiltakozott, Dessewffynek írja 1824. dec. 13. (Lev. XIX. 4426. sz.) „De nagyon szeretném, ha Ellingert arra bírhatnám, hogy Írását *Amalthéának* nevezné-el . . . *Minerva* csak azért sem jó, mert már van Magyar *Minervánk*, ’s Németek közt is van *Minerva* folyóírás.” Ugyancbben a levélben olvassuk: „Kértem Dulházyt magyarázná meg . . . mivel különbözik véleménytek Ellingerrel . . . mint könyvnyomtató azt nézi: hogy minél több férjen minden ivre, mert mindogyikért egy aranyat ajánla. . . kibékülnél a negyedréti formával, mely a’ franczia és angol havi írásokban nem szokatlan . . .”

Az első negyedévi kötet tartalomjegyzéke 27 cikket sorol fel, ezzel szemben 38 cikk, illetőleg vers van a kötetben; ezek közül 21 jelent meg névtelenül vagy betűjeggyel. — (B. M.)

5880. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Sátorlajaujhely, 1825. máj. 15.)

Kazinczy *Sallustius Előbeszédében* fejezte ki köszönetét Jankovichnak és Nitraynak, hogy számára Salustius-fordításokat adtak kölcsön.

ALFIERI, VITTORIO gróf (1749—1803) olasz költő *Sallustius* fordítása halála után jelent meg Firenzében, 1810-ben. — (B. M.)

5881. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Sátorlajaujhely, 1825. máj. 27.)

A most előkerült levélnek egy autográf másolatát őrzi az Akadémia kéziratára. (M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.) Ez jelent meg Váczy levelezés-kiad-

ványában: Lev. XIX. 4489. sz. A két kézirat között szövegtérések vannak, ezért közöljük a Jankovich-hagyatékból előkerült levelet. — (B. M.)

5882. Kazinczy — Szeder Fábiánnak. (Széphalom, 1825. okt. 24 vagy 27.)

Ezt és még két Szeder Fábiánhoz intézett levelet (5899. és 5905. sz.) Récey Viktor közölte először az ItK. 1899. évi IX. kötete 473—474. lapján, az akkor Pannonthalmán őrzött eredetiekből. A levelek mégis kimaradtak mind a Lev. XIX. kötetéből, mind pedig a Lev. XXII. pótkötetből. Ennek talán az lehetett az oka, hogy a levelek Récey közlése óta elvesztek, mert bár ma is szerepelnek a pannonthalmi kézirtár katalógusában, maguk a levelek nincsenek meg (Pannonthalmáról kapott írásbeli felvilágosítás).

Kazinczy a Lev. XIX. kötetben 4541. sz. a. közölt, Guzmics Izidor bencés apáthoz intézett levélben a következőket írja: „Szedernek Pannonthalmára írtam, noha tudom, hogy Nagy-Szombat volt eddig lakása. Legyen gondod, hogy a' levél el ne tévedjen. Örülök, hogy közelítheték felé, és ha barátságába fogad, azt Néked fogom köszönni, a' kinek szeretek köszönhetni.” — Guzmics viszont 1825. szept. 29-én a következőket írja Kazinczy-nak: „Szedernek egy különös gondolatja van: nevezeteseb férfiak kézírataikat összeszedni; én neki leveleiből a legrövidebbikét sem akarnám kiadni; egy betűdtől sem akarván megfosztatni. Segíts rajtunk!”

SZEDER FÁBIÁN (1784—1855) bencés tanár, pannonthalmi levéltárnok és könyvtárnok. Több ifjúsági és szépirodalmi művet írt. A Kazinczy jelen levelében említett munkáját az angol kertekről nem sikerült megtalálni, talán valamelyik egykorú folyóiratban jelent meg.

A „nagy Atyám nagy atyja” = Kazinczy Péter (1633—1681), a Rákóczy-család hive. — (Cs. G. K.)

5883. sz. levél jegyzetét l. az 5877. sz. alatt

5884. Kazinczy — ismeretlennek. (1826. jan. 31.)

Eddig kiadatlan levél. A szöveg eleje hiányzik; megszólítás nélkül, Kazinczy-nak a *Szent Történetek a Biblia szerint* c. munkájához írt *Előbeszéd* egy részének szó szerinti másolatával kezdődik. Ezt, minthogy nyomtatásban megjelent és több ebből az időből való levelében is olvasható, itt nem közöljük. (Vö. Lev. XIX. 4589. és 4602. sz.) A levél címzettje feltehetően Teslár László, ezt támasztja alá Zádor Györgynek 1825. dec. 25-én Kazinczyhoz intézett levele is. (l. Lev. XIX. 4589.)

Sárospatakon ekkor Somosy János volt a teológia professzora, aki-nek Kazinczy jelen levél szerint ugyancsak megküldte munkáját. A Lev. XIX. 4550. sz. levélben azt írja Kazinczy, hogy azért fordította le a bibliai történeteket magyarra, mert felesége, nem tudván jól magyarul, 5 éves Lajos fiúknak nem tudta folyékonyan elmesélni ezeket. Ui. írja Kazinczy: „Egész hitem, melly éppen az a' mi a' Horácé volt, ki van öntve benne.” — (Cs. G. K.)

5885. Kazinczy — Kazinczy Péternek. (1826. márc. 27.)

Kazinczy bizalmasan közli nagybátyjával a megyei választások eredményeit.

VAY ÁBRAHÁMRÓL I. Kazinczy hozzá, 1808. febr. 27-én intézett levelét. (Lev. XXIII. 5733. sz.)

MÁRIÁSSY ISTVÁN (1753—1830): Gömör megyei alispán, 1783—1793-ig több ízben országgyűlési követ.

RAGÁLYI ISTVÁN: Borsod megyei alispán.

BAJKORT JÓZSEF: Borsod megyei alispán.

PÉLY JÁNOSNÉ VAY ERZSÉBET: Vay József leánya.

Kazinczy Teleki Józsefnek ír 1824. nov. 2-án a két fiúról: „Kazinczy András és József öcsém, amaz az atyám testvérének unokája, ez a testvéremnek a fija, mindketten jurátusok... Ajánlom őket kegyességébe...” (Lev. XXII. 5603. sz.)

GHYCY PÉTER: alnádor, utóbb a nagyszombati kerületi tábla elnöke.

LÁNCZY JÓZSEF (1763—1841): a Hétszemélyes Tábla bírája. Békés megye főispánja 1825—1836-ig. Pest megye 1819. évi tisztújításakor mondott latin beszéde megjelent nyomtatásban latin, magyar és német nyelven.

CZIDÁKY ANTAL: országbíró, Fejér megye adminisztrátora, az egyetem elnöke.

Felsőbüki NAGY PÁL: Sopron megye országgyűlési követe.

SZINNYEI LÁSZLÓ: Sáros megyei alispán.

BERNÁTH ZSIGMOND: Ungvár megyei követ.

SZERENCSI ISTVÁN: Ungvár megyei főjegyző, követ.

BR. PERÉNYI ZSIGMOND: Bereg megye első alispánja.

MAILÁTH JÓZSEF: helytartótanácsi tanácsos, később Zemplén megyei főispán. — (B. M.)

5886. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. ([Széphalom,] 1827. jan. 12.)

IGAZ SÁMUEL (szül. 1786.) a *Hebe* zsebkönyv szerkesztője, 1826. jan. 7-én, kevéssel azután, hogy meghívást kapott a debreceni kollégium magyar irodalmi tanszékére, váratlanul elhunyt. Kazinczy egyik legőszintébb hívét vesztette el benne. Halála után adósságai fejében hátramaradt ingóságait kézírataival és könyveivel együtt elárverezték. Úgy látszik, a kótya-vetyére került holmi között volt Kazinczynak az a kézírtos fordítása is, amelyet Mailáthnak nemrégiben megjelent *Magyarische Sagen und Märchen* (Brünn 1825.) című alapvető munkájáról készített. E kézirat felkutatása miatt kereste meg Kazinczy levélben Márton Józsefet, (1771—1840), a bécsi egyetemen a magyar nyelv professzorát. (Lev. XX. 153. l.)

A *Sallustius-fordításon*, „Lieblings Arbeit”-jén Kazinczy 1793 óta dolgozott. Iskolapéldául szánta arra, miként kell magyar szökből „római mesterséggel” szőni elbeszélést. 1823 végén már letisztázva állt a kézirat, csak jegyzetekre várt; megjelenését Kazinczy a következő évre tervezte. (Lev. XVIII. 479. l.) A mű azonban azóta sem került sajtó alá. Most Kazinczy azzal a meglepő tervvel állt elő, hogy egyszerre két fordítást

tesz közzé: „egyikét a régi színben, s Szalluszi arezban, a másikat gut französiseh azaz a hogy a Döbrenteyek akarják — zsiros száju magyar paraphrasisban, hogy folyjon a beszéd, s ne legyen rajta épen az, a mi a Szallusztban leghecesesebb.” (Lev. XX. 174. l.) Erre vonatkozik ez a mondat: „Diese Herrn Grammatiker werden mir in Crucifige zuschreiben”.

„Graf Antal” alatt a később országos méltóságra (udvari kancellárságra) emelkedett gr. Mailáth Antal értendő, Mailáth János unokaöccse, ez időben Zemplén megye tb. főjegyzője. — Ugyanitt szóba kerül Szemere és Comáromy; az előbbi Szemere István Zemplén megye, az utóbbi Comáromy István Abaúj megye alispánja volt. Rajtuk, vagy Dessewffy Józsefen keresztül kapta meg Kazinczy Mailáth Antaltól Mailáth János küldeményeit.

A leány — akiről Mailáth azt írta: „Sie ist schön, geistreich, ohn-gefähr, wie man sich die Muse der Geschichte denkt” — PRÓRAY IPHIGENIA NÁRÓNÓ: Kazinczy keresztlánya, egykori fogolytársa, Hirgeist Ferenc húgának, Hirgeist Annának (Niny) és br. Prónay Sándornak leánya. Az utolsó mondatban említett „schöne edle Mutter” az 1825-ben elhunyt Hirgeist Anna. (Lev. XX. 163-164., 526. l., továbbá XXIII. 5931. sz.) — (B. J.)

5887. Ormos Miklós — Kazinczynak. (Lelesz, 1827. febr. 6.)

Kazinczy — az Akadémiai Könyvtárban őrzött kéziratos hagyatékának bizonyossága szerint — behatóan érdeklődött azoknak a megyéknek története iránt, amelyekben családja birtokos volt, így különösen Abaúj-és Zemplén megyéé iránt. Úgy látszik, történetkutató munkájával kapcsolatban vállalkozott 1821-ben Zemplén vármegye levéltárának újrendezésére. (Vö. Lev. XXIII. 5859. sz.) Az itt közölt levél ennek a levéltári kutató-rendező munkájának egyik tanúja. 1827 elején Kazinczy azzal a kéréssel fordult a premontrei rend vezetése alatt álló leleszi hiteles hely (közjegyzőség) országos levéltárához, hogy kutassák fel és adják ki neki Homonnai Drugeth Istvánnak 1527-ben a leleszi konvent előtt bejelentett tiltakozását családi fészkenek, Csicsva várának bátyja, Homonnai Drugeth Ferenc fegyveresei által történt felgyújtása miatt. A tiltakozó oklevél Kazinczyt főleg azért érdekelhette, mivel a csicsvai várban égett el Zemplén megye középkori levéltára. A kérést azonban a leleszi konvent nem tudta teljesíteni; a Homonnai-féle tiltakozásnak nem lehetett nyomára akadni. Összeállítottak azonban Kazinczy számára egy jegyzéket azokról az oklevelekről — ezt tartalmazza a levél melléklete — amelyek Zemplén megye némely fontosabb történeti eseményére nézve Leleszen feltalálhatók. Erről értesíti a konvent prefektusa, Ormos Miklós Kazinczyt. — (B. J.)

(Melléklet Ormos Miklós 1827. febr. 6-i leveléhez)

Extractus

Literaliū Instrumentorū, I. Comitatum Zempliniensem concernentium, in Tabulario Publico V. Conventus Ecclesiae Sanctae Crucis de Lelesz reperibilium, efformatus.

De Anno 1369. Mandatum Exhibitorium pro Joanne Filio Jákov de Nagy Mihály, super exhibitione certarum Litterarum Comitatus Zempliniensi exhibendarum. *Actorum Nro 11. anni p(rae)fati.*

1372. Mandatum Exhibitorium, et Citatorium pro Laurentio, Filio Petri de Agár, contra comitem, ViceComitem et Judlium Co(mi)t(a)tus Zempliniensis. *Actorum Nro 10. anni p(rae)fati.*

1406. Mandatum Admonitorium, et Evocatorium, pro Paulo Filio Michaelis de Kamonya, contra ViceComitem, & Judlium Co(mi)t(a)tus Zempliniensis, certas Inquisitorias pro ipso Paulo, contra Kónya de Kamonya peractas, extradare renitentes. *Actorum Nro 4. p(rae)fati.*

1466. Edictum Mathiac Regis H(unga)riac, universis, et singulis Nobilibus, et alterius cujusvis status, possessionis hominibus Comitatus Zempliniensis, in facto Exercituantium, pro defensione Regni, contra Turcas, juxta antiquam Consuetudinem Regnicolarum, subministrandorum sonans. *Actor(um) Nro 54. anni p(rae)fati.*

1580. Inquisitoriae pro parte I. Comitatus Zemplinien(sis), contra Milites, et Officiales. Suac Majestatis, ratione facinorum, depradationum-q(ue), ac id genus aliorum malorum, penes Compulsorium peractae. *Actor(um) Nro 6. fasc. 1^a anni p(rae)fati.*

1600. Praeceptoriae Mathiac Archi Ducis Austriae & Officialibus Arcis Tokaj sonantes, quatenus Comitatus Zempliniensis miseram plebem, injustis exactionibus in pecunia, frumento, et laboribus se gravatum conquerentem, nec pro sua, nec aliena persona molestant; sed potius contra omnes potestates, secundum aequitatem manteneant, et protegant. Germanico idomate emanatae. *Actorum Nro 13. anni p(rae)fati.*

1601. Exhibitoriae quarundam Literarum Regiarum Comitatus Zempliniensi, Zabolcsiensi, Ungensi, et Bereghiensis sonantium. *Actor(um) Nro 21. anni p(rae)fati.*

1615. Inquisitiones, Testiumq(ue) Fussiones per Officiales I. Co(mi)t(a)tus Zempliniensis, contra quosvis malefactores in possessione Sztára, in cod(em) Co(mi)t(a)tu existente, collectae. *Actorum Nro 19. anni p(rae)fati.*

1634. Inquisitoriae pro universis Nobilibus Comitatus Zempliniensis in facto excessuum, et insolentiarum Militiae in miseram plebem exercitarum; Item in negotio occupationis Templi Garaniensis, et eius proventuum, per Dominium Terrestrale, pro parte Catholicorum factae; Nec non occupationis viac, ad Templum Nagy Tárkániense ducentis, per D(omi)num Alexandrum Sennyey attentatae. *Actor(um) Nro 1. fasc. 1ª anni p(rae)fati.*

1657. Inquisitoriae pro I. Comitatu Zempliniensi super eo: an Comitatus ipse, aut ejus Districtus aliquis, cum Camera Scepusiensi, aut Ejus Decimatoribus, respectu vecturae, et extriturationis frugum Decimalium, aliquem Contractum fecerit? Item, an sponte, aut coacte similia aliqui praestiterint? *Actor(um) Nro 9. Anni p(rae)specificati.*

1662. Inquisitoriae Magistratuales Comitatus Zempliniensis, contra universos, cujuscunque speciei Malefactores, in certis possessionibus collectae. *Actorum Nro 25. Anni p(rae)scripti.*

1690. Inquisitoriae pro parte I. Universitatis Comitatus Zempliniensis, intuitu variorum exactionum, damnorum et excessuum, occasione condescensionis Legionis Lövenschildianae, per Milites, Nobilibus acque, ac Ignobilibus illatorum. *Actor(um) Nro. 35. Anni p(rae)fati.*

1728. Attestationes, Inquisitiones quadruplicis Ordinis Comitatus Zempliniensis; et quidem Nro 1 positae super eo: utrum promontoria submontana anno 1728. respectu procreationis Vinorum, gravia exceperint damna, tam videlicet a nimio ardore solis, quam et vehementibus imbribus, saeva grandine decidentibus? signanter in Tokaj, Tállya, Mád, Tarczai, Zombor, olim Szerencs, Megyaszó, Keresztur, Liszka, Erdő-Bénye, Liszka, Tolcsva, Sáros pathak, S. A. Ujhely, item Golop, Monok, Dopsza, Csanálos, Ond, Kisfalud, Vámos-Ujfalu, Zsadány, Olaszi, Petrahó, Oppidorum et possessionum promontoriis per Divinam, visitationem interveniente ruina. *Nro 28.*

Item 2^{di} Ordinis: Utrum et quot Nro Incolae, ab ultima Regni conscriptione, e medio sui, Locoque eodem aliorum discesserint, habitationemque suam ibidem deseruerint, signanter Incolae (praeter supradictorum Oppidorum, et possessionum) Gezhely, Hernád-Némethi, Hidvégh, Külső-Böcs, Köröm, Berzéth, Girincs, Csécs, Kesznyéten, Lucz, Harkály, Szada, Ardó, Hogyka, et Kis Patak peractae. *Nro 29.*

Praeterea 3ⁱⁱ Ordinis: Utrum, et qualia damna paritibus submontani processus in agricultura, pratis item, ac aliis beneficiis emergerint, et possi fuerint, signanter partibus possessionum: Geszhely, Csanálos, Hidvégh, Hernád Némethi, Külső-Böcs, Köröm, Berzéth, Girincs, Kis-Csécs, Kesznyéten, Lucz, Harkály, Szada, Szerencs, Ond et Tarczai praedictarum, peractae. *Nro 30.*

Demum 4^{ti} Ordinis: super supramemoratorum Oppidorum, et possessionum processus submontani, possivis debitis, corundemque debitorum passivorum genuina expositione, ac Locorum Fissione, peractae. *Nro 31. Actorum anni p(rae)scripti 1728.*

1767. Protestatio R. P. Michaelis Kuszlics, Conventus Ujhelyiensis Paulinorum Prioris, contra I. Comitatum Zempliniensem, super non observatione accordae, ratione solutionis Contributionalis Quanti per accolae, Baráthszerienses annue praestari soliti, initae. *Prot. fol. 3. anni p(rae)fati.*

1770. Protestatio Conventus R. P. Paulinorum Ujhelyiensis, contra Comitatum Zempliniensem, ratione violatae Immunitatis Loci Curialis Barátszer dicti, ad ipsum Conventum pertinentis. *Prot. folio 22. anni p(rae)fati.*

Extradat(um) die 6ta Februar(ii) 1827.
per Jur(atum) praelibati Regnicol(aris)
Archivi Ordinari(um) Notarium
Ignatium Novák mpia

5888. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Sátoraljaújhely, 1827. okt. 26.)

A levél Kazinczy Jankovichhoz írt episztolájának első három bekezdésével kezdődik. A hosszú vers teljes szövegét Kazinczy Jankovichhoz

írt 1827. nov. 23-i leveléhez mellékelte. Itt nem közöljük a versrészletet, csak utalunk a teljes szövegközlésre. Az episztola autográf másolatát az OSZK Kézirattára őrzi. Analekta. (Lev. XXIII. 5889. sz.)

Dugonics András Sallustius-fordítása nem jelent meg nyomtatásban. Az autográf kézirat Jankovich gyűjteményével az OSZK kézirtárába került. (Jelzete: Fol. Hung. 44.) A kötet címe: *Salustiusnak és Plautusnak egy-egy darabja*, fordította Dugonics András... Pesten, 1807. Sallustius-fordítás a kötet első része, ff. 2—50: *Katilinának Pártossága Salustius szerint*.

Kazinczy megemlékezik Jankovich kéziratosságyűjteményéről. Címe: *Magyar hajdankor emlékeinek jeles gyűjteményét hazájának mély tisztelettel ajánlja W. J. M.* Megjelent Pesten, 1830-ban. Ilyen című kéziratosságyűjtemény azonban nem került Jankovich hagyatékával az OSZK kézirtárába, Jankovich egyéb versmásolat-gyűjteményei itt találhatók. — (B. M.)

5889. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (1827. nov. 23.)

Kazinczy 1827. dec. 3-án Prónay Sándornak küldte el e levél mellékelését, Jankovichhoz írott episztoláját. (Lev. XX. 4863. sz.)

A latin idézetet Kazinczy Horatiusnak Maecenashoz írt leveléből vette (Epistolae VII. 1. sor.).

A hegyaljai történetet l. a Jankovichhoz írt episztolában.

BARANYAI DECSI JÁNOS Sallustius-fordításáról l. Kazinczynak Jankovichhoz írt levelét (Lev. XXIII. 5869. sz.).

Soós János Abaúj megyei nemes 1823. május 11-én agyonlőtte Amadé Scraphin br. huszáralczredest, mert tiltakozása ellenére házához járt és feleségének udvarolt. Hosszas tárgyalás után a Királyi Tábla 1827 novemberében felmentette Soóst. Részletesen leírta az eseményeket Kazinczy Cserei Miklóshoz írt levelében (Lev. XVIII. 4200. sz.). Viszota Gyula is megemlíti az esetet, ő bizonyosan tévedésből, Soós Istvánt ír. (*Gr. Széchenyi István naplói*. II. Bp. 1926. 368. és XLVIII.) — (B. M.)

5890. Kazinczy — Teslér Lászlónak. (1827. dec. 2.)

Eddig kiadatlan levél.

Kazinczynak Wadasi Jankowich Miklóshoz intézett episztolájáról van benne szó, melyet megküldött Prónay Sándornak, jelen levél mellől azonban hiányzik (vö. Lev. XX. 4863. sz.). Toldy a következőket írja Kazinczynak 1828. jan. 21-én (Lev. XX. 4863. sz.): „A Jankowichhoz írt epistola ki van nyomtatva a Koszoru második ívében, közlött variánsaiddal; s Jankowich, midőn ma, Károlynál lévén, azt hallá, igen kedvesen érzé magát meglepetve.”

Sárközy István ebben az időben Somogy megye másodalispánja. — (Cs. G. K.)

5891. Kazinczy — Thaisz Andrásnak. (1827. dec. 4.)

Eddig kiadatlan levél.

Az ebben foglaltakkal kapcsolatban Toldy Ferencnek Kazinczyhoz

1828. jan. 21-én intézett levelében (Lev. XX. 4893. sz.) a következőket olvashatjuk: „Beliczhez irt leveledet Superint. Kisnek küldém átadás végett. Tud. Gyűjt. neki nem jár.”

BELICZ JÓNÁS (1764—1845): ág. ev. lelkész volt Kemenes-Hőgyészen. Hírlapokban több alkalmi verset adott ki. Nevét a 40-es évek elején Beliczay-ra változtatta.

THAISZ ANDRÁS (1789—1840): kir. táblai ügyvéd, a *Tudományos Gyűjtemény* szerkesztője volt 1817—1827-ig, később a *Sas* c. tudományos lapot adta ki. Az Akadémia levelező tagja volt. — (Cs. G. K.)

5892. Kazinczy — Vay Ábrahámné Kazinczy Zsófiához. (S. a. Ujhely, 1827. dec. 18.)

Eddig kiadatlan levél. Vö. az 5740. sz. levél jegyzetével.

Kazinczy Zsófia atyja KAZINCZY PÉTER (szül. 1747.) volt, Ferencnek atyai nagybátyja.

KAZINCZY ISTVÁN: K. Andrásnak, József és Péter testvérének volt a fia, K. Ferencnek tehát unokatestvére.

SZTÁRAY VINCE: a katonai pályán szerzett érdemeit. — (Cs. G. K.)

5893. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (1827. dec. 28.)

Kazinczy sógora, TÖRÖK JÓZSEF gr. e levél írásakor nagy beteg volt, de felgyógyult; 1830-ban halt meg.

Szentgyörgyi Alajosnak Kazinczyhoz intézett levele, mellyel Jankovichnak ajándékozta Baranyai Deesi Sallustius-fordítását, elveszett vagy lappang. Ugyancsak megírta Toldy Ferencnek is (Lev. XX. 4883. sz.). Az ajándékról l. 1824. márc. 13-án Jankovichnak írott levél jegyzetét. (Lev. XXIII. 5869. sz.) — (B. M.)

5894. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (1828. jan. 2.)

Fáy András munkája, melyet Kazinczy levelében dicsér, *A' két Báthory*. Historiai szomorú játék. Öt Felvonásban. (Megjelent Pesten Fűskúti Landerer Lajosnál 1827.)

Fáy uttleírása, melyet Kazinczy említ, *Levél-töredék Pestről*. Pest leírása levélformában, ismeretlen Károlynak. (Megjelent Felső Magyar Országai Minerva. 1825. December. 488—493. l.)

Kazinczy 1828. febr. 11-én indult Pestre, Emil fiával és Brunár János nevű inasával. (Utleírása megjelent *Pestre* . . . Bp. 1929.) — (B. M.)

5895. Kazinczy — Fáy Jánosnak. (1828. jan. 8.)

Kazinczynak Fáy Jánoshoz ez az egyetlen ismert levele. — (B. M.)

5896. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Sátoraljaújhely, 1828. jan. 29.)

KRIEBEL JÁNOS († 1853): galíciai kormánysszéki tanácsos és kerületi kapitány ajándékba küldi Kazinczynak *Historia Hungariae et adnexarum partium* című, 10 kötetre tervezett műve akkor elkészült hatodik, kéziratos kötetét. A nyomtatásban megjelent munka címe: *Prospectus operis sub*

titulo Historia Hungariae ad annales universos adstructa, serie monumentorum in ordine chronologico illustrata. Kriebelnek Kazinczy viszonzásul az országgyűlési követeket ábrázoló arckép metszetgyűjteményt küldi és Felsőbüki Nagy Pál (1777—1857) portréját. Kazinczy Felsőbüki Nagy Pál arcképét THALY ANTAL és FARKAS KÁROLY pozsonyi jurátusoktól kapta. Levelük, melynek a kép melléklete volt, 1827. aug. 27-én kelt (Lev. XX. 4820. sz.). A képre köszönetül Kazinczy verssel válaszolt. Az itt közölt levélen kívül Kazinczy a jurátusokhoz írt versét és a Vay József képe alá írt verset közölte Toldy Ferencel (Lev. XX. 4886. sz.).

DAVID, JACQUES LOUIS (1748—1825): világhírű festő; Napóleont festette.

Kazinczynak a Rákóczi-ház geneológiájáról szóló cikke megjelent: *Felső Magyarországi Minerva* 1828. — (B. M.)

5897. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Pest, 1828. febr. 17.)

Kazinczy Pestre utazásakor tüdőgyulladást kapott, ezért Jankovich meghívását nem fogadhatta el. Guzmicsnak írja pesti tartózkodásáról 1829. máj. 27-én: „Szemerével, két egymásból nyíló szobában töltöttem, 's azzal hat holnapot, a' kívül mind eddig három négy napnál soha nem.” Ugyanebben a levélben olvassuk: „Jankovich Miklós... úgy kívánná, hogy vendége légyek... Ő engem kéziratának szobájába készült szállítani. Lakott-e valaha király pompásabban... de tüdőgyulladást kapván az uton, Szemere elfoga... 's így megmaradék nála.” (Lev. XXII. 5623. sz.)

Baranyai Decei Sallustius-fordításáról l. Lev. XXIII. 5869. sz. — (B. M.)

5898. Kis József — Kazinczynak. (Nagynyed, 1828. febr. 24.)

Kazinczy 1816-i erdélyi utazásakor ismerkedett meg KIS JÓZSEFFEL (1772—1830), Alsófehér megye főjegyzőjével. Figyelmét a gyógyi fürdőben az a különös tény hívta fel Kisre, hogy az a hírneves angol közgazdának, Smith Ádámnak a gazdasági liberalizmust meghirdető művét (*Untersuchung über die Natur und Ursachen des Nationalreichthums. I—III. Bd. Breslau 1794—1796.*) olvassatta. (Lev. XIV. 345., 551. l.) Effele érdeklődés akkoriban még Magyarországon is szokatlan volt egy megyei tisztviselő részéről, nemhogy az elmaradott Erdélyben. De Kisről hamarosan kiderült, hogy nemzetgazdaságtani tájékozódása nem székeley különiség — Kis ti. székeley származású volt —, hanem egy korszerű európai műveltséggel bíró ember egyik foglalatossága a sok közül. Megtudta Kazinczy azt is, hogy nem egy magába zárkózott polihisztorral van dolga, hanem a magyar művelődésnek s a magyarság szellemi megújulásának egyik lelkes rajongójával, prófétájával. Rokonlélekre talált benne, valakire, aki éppúgy feladatának tartotta az új magyar kultúra kialakításán fáradozni, mint ő. Társadalmi munkássága alapján — amely főként az erdélyi református kollégiumok tanügyének korszerűsítésére irányult — mégis leginkább a nagy Vay Józsefhez (1750—1821), a tiszáninneni egyházkerület főgondnokához, a sárospataki iskola újjászervezőjéhez tartotta őt hasonlatosnak. El is nevezte „Erdély Vay Józsefének”. (Lev. XX. 148., 180. l.) Évek

során egyre szorosabb tudós barátság alakult ki közöttük; gyér számban fennmaradt levelezésük e barátságba sajnos csak halvány bepillantást enged. (Lev. XV. 3578., XVI. 3587., 3681. sz.) Kazinczynak Kis József iránti nagyrabecsülését Dessewffy Aurélhoz írt egyik levele (Lev. XX. 4705. sz.) mutatja: „... En azon a földön [ti. Erdélyben] nem ismerek nagyobbat, mint a Gubernii Praesest [br. Jósika Jánost], ... Csercitt [Cserei Miklóst], és Fejér Vármegyei Fő Notárius Kis József Urat...”. Kisnek történeti műveltségére Kazinczy ismételten ráhagyatkozott, ha erdélyi kérdésekben akart biztos tájékozódást szerezni. (Lev. XVI. 3587. sz.) Így 1827 júliusában, amikor Kis meglátogatta a sárospataki főiskolát, Kazinczy azzal tisztelte meg, hogy átadta neki az *Erdélyi Levelek* többször átdolgozott kéziratát s megkérte, hogy olvassa át az erdélyi ember és a történetismerő bíráló szemével, nehogy a kinyomtatott művel szemben merüljenek fel esetleg észrevételek. (Lev. XX. 315., 325., 343. l.)

Az itt közölt levél első bekezdésében erre az olvészett kritikai vizsgálatra utal. Második bekezdése BALÓ JÓZSEF professzor haláláról szól; a professzor a sárospataki kollégiumban tanára és nevelője volt ifj. Bethlen Imre grófnak, a nagyenyedi iskola főkurátora, id. Bethlen Imre főispán (†1834) fiának. Baló nevelői feladatát Péterfy László (1788—1848) professzor vette át. — A levél további, legterjedelmesebb része Kazinczyt ismét közelről érdeklő tárggyal foglalkozik, a magyar nyelvnek az erdélyi iskolázásban való bevezetésével. A befejezés körül szóba jövő Aurél: Dessewffy József fia (1808—1842), a fiatalon elhunyt nagytehetségű író és politikus. Dessewffy Aurél Kazinczy közvetítésével ismerkedett meg Kis Józseffel, és került vele ugyanolyan szoros baráti jóviszonyba, mint maga Kazinczy. (Lev. XX. 4675., 4705., 4767., 4813., 4837. sz.) — (B. J.)

5899. Kazinczy — Szeder Fábiánnak. (Pest, 1828. jún. 2.)

A levél szövegét először közölte Récsey Viktor az ItK 1899. évi IX. kötetében. Vö. az 5882. sz. levél jegyzetével.

SZEDER FÁBIÁN: e levél írása idején Esztergomban a bencés rend bölcsselethallgatóinak tanára volt.

Az esztergomi bazilika alapját 1822-ben, Rudnay Sándor (1760—1831) esztergomi érseksége idején rakták le. Rudnay saját jóvedelméből hatalmas összeggel járult hozzá az építkezéshez.

RICHTER FÜLÖP ANTAL: Bécsben született, 1804 óta működött Pesten mint festő, majd mint rez- és kömetező.

Kazinczy utja Pannónhalmára — *Esztergomba* megjelent 1831. ápr. 30-án Landerernél, Pesten. — (Cs. G. K.)

5900. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (Széphalom, 1828. júl. 15.)

A levél Kazinczy Sárospataki látogatását beszéli el. Az ekkor tartott vizsgáról és Fáy Richter-féle arcképének a kollégium könyvtárában való ünnepélyes elhelyezéséről hírt ad a *Magyar Kurir*. (1828. aug. 5. 11. sz. Hirrovat, külön cím nélkül, 100. l.)

RICHTER ANTAL FÜLÖP (19. század első fele): életéről és munkásságáról l. Pataki Dénes: *A magyar rézmetszés története* című munkáját. Bp.

1951. (210—211. l.) Kazinczy Pestről írja Guzmicsnak 1828. máj. 30-án: „Legkedvesebb óráimat Richternél töltöm a' Festőnél. Az engem, utánam Fáy Andrást, Bártfayt, Schédelt, legközelebb Czuczort festé, 's lelkesen dolgozik, bátor szabad kézzel, nem mikrológus gondossággal.”

KÖVY SÁNDOR (1763—1829): jogtanár a sárospataki főiskolán.

KÉZY MÓZES (1781—1831): főiskolai tanár Sárospatakon.

ERŐSEY DÁNIEL (1781—1836): bölcséleti doktor, tanár. — (B. M.)

5901. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (Sátoraljaújhely, 1828. aug. 19.)

A sárospataki vizsgáról és a Richter-féle Fáy-portré ünnepélyes elhelyezéséről a nagykönyvtárban l. Lev. XXIII. 5900. sz. levelet és jegyzetét.

Ponori Thewrewk József itt említett levele és Kazinczy válasza elveszett vagy lappang.

KOHN ALAJOSNAK (19. sz. második fele) Kazinczyról festett arcképe csak Kazinczy halála után készült el.

STRETTNER GYÖRGY (1799—1866): író. Nevét 1848-ban Zádorra változtatta. — (B. M.)

5902. Kazinczy — Bárczay Józsefnek. (Széphalom, 1828. aug. 30.)

Eddig kiadatlan levél. Vö. az 5666. sz. levél jegyzetével.

BÁRCZAY JÓZSEF: Bárczay Ferencnek legidősebb fia, 1799—1859-ig élt, előbb udv. tanácsos, alispán, országgyűlési követ, majd főispán volt. Felesége Lónyay Piroska (1803—1889), akinck nagyatyja Prónay László, édesanyja Prónay Piroska Lónyay Gáborné volt. A végtelenségig elhúzódo családí pört jún. 20-án a kir. Táblán Kazinczy megnyerte, de csak „cum usufructu a morte matris 1817”. Kazinczy fellebbezett, mert visszamenőleg apósa haláláig, 1810-ig akarta megnyerni. Ezért utazott Pestre 1828 szeptemberében. — (Cs. G. K.)

5903. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (Széphalom, 1828. okt. 13.)

Jelentés-melléklet nincs a levél mellett. A Tornán 1828. okt. 10-én megtartott restaurációról részletes beszámolót közöl a *Hazai 's Külföldi Tudósítások* (1828. okt. 25. 34. sz. 266—267. l.).

PESKY JÓZSEF (1795—1862): festő. A levélben említett kép olajfestmény. A kép leírását Rózsa György: Kazinczy Ferenc a művészetben. (Művészettörténeti Értesítő 1957. IV. évf. 2—3. sz. 174—192. l.) c. tanulmányából idézzük (192.): „Derékkép, kissé jobbra fordul, szembenéz. Hosszú ősz hajjal, prémgalléros zöld dolmányban. Vállára vetve kék köpeny, amelyet nyakán arany zsinór tart össze. Szürkészöld háttér.” A kép a szépművészeti múzeumban van.

RICHTER életéről és munkásságáról l. 1828. júl. 15. keltezett levél jegyzetét. (Lev. XXIII. 5900. sz. l.) Kazinczyról mint Pesky, ugyancsak 1828-ban készített olajfestményt. 42,5 X 29,5 cm. Leírását Rózsa György i. m.-ból idézzük (191. l.): „Mellkép, bal profilban. Magas gallérú, arany zsinóros sötétzöld dolmányt visel, vállán köpeny, körülcsavart fehér nyakra-

valóval. Háttérben hegyes táj, felhős éggel." A kép a Magyar Történelmi Képesarnok tulajdona. — (B. M.)

5904. Kazinczy — ifj. Vay Miklóshoz. (S. a. Újhely, 1828. okt. 18.)

E levelet Lévy József közölte az *Emléklapok vajai br Vay Miklós életéből* c. kiadvány (Bp. 1899.) 123—127. lapján, a szöveg eredetije ismeretlen, minden valószínűség szerint megvolt a Vay-család 1956-ban elpusztult levéltárában. A levél kimaradt a *Levelezés* köteteiből.

A zempléni tisztújításról — mely okt. 9-én zajlott le (vö. Lev. XX. 4940. sz.) — Kazinczy több levelében megemlékezik, sőt tudjuk, hogy a *Hazai és Külföldi Tudósítások* számára tudósítást is írt róla (1828. évi 34. sz.). A Göcse-ügyben Kazinczy titokban levelet küldött Szilassynak, levelét Bártfay Lászlóra bízta (vö. Lev. XX. 4941. és 4942. sz.).

ANDRÁSSY GYÖRGY (1797—1872): vbt. tanácsos, kamamai főpohárnokmester, az Akadémia egyik alapítója.

SZILASSY JÓZSEF: 1825—1830-ig volt Zemplén megyében főispáni adminisztrátor.

VAY MIKLÓS, ifj. (1802—1894): 1825-ben lett Zemplén megye aljegyzője, 1827—1831-ig volt első alispánja. — (Cs. G. K.)

5905. Kazinczy — Szeder Fábiánhoz. (Széphalom, 1828. nov. 22.)

Ezt a levelet először Récesy Viktor közölte. Vö. közlésére és eredetijére nézve az 5866. sz. levél jegyzetét.

PONORI THEWREWK JÓZSEF 1828-ban Manschgó János (1800—1867) festővel beutazta Magyarországot egyes vidékeit, és a nevezetesebb emberek-ről arcképeket rajzoltatott vele Pantheon-ja számára.

CZUCZOR GEGRELY (1800—1866): 1823-ban fejezte be tanulmányait Pannónhalmán, 1828-ban Győrött tanított.

Az egri érsek ekkor PYRKER LÁSZLÓ volt. Képtárát a Nemzeti Múzeumnak adományozta. — (Cs. G. K.)

5906. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (1828. nov. 25.)

Toldynak itt említett levele, mellyel Kazinczynak Richter-féle litografált képét küldi, elveszett. A kép leírását l. 1828. okt. 13. lev. jegyzetében.

Kazinczy az itt közölt levélben két festményről is szól, melyet róla Richter készített. 1828. ápr. 29-én pedig Ponori Thewrewknek írja: „Én négyszer festetém . . . magamat . . . Richter Filep Antal nevű festő által. Az első úgy ád, a' hogy hazajövetelem után valék. Érted melly hazajövetelem. Ez igen lelkesen van dolgozva; hiv és szép.

A' másodikat Richter a' Múzeumnak akarja ajándékozni. Maga jut e gondolatra nem én. Minthogy oda készíti, 's méltó hogy én ne véle tetessem az ajándékot, én az árát neki már lefizettem.

A' harmadikon ma dolgozik. Ez úgy ád mint most vagyok. A' kép gyönyörű darab lesz . . .

A' negyedik profilban vagyon dolgozva. Lelkes és igaz kép, 's minden tekintetben érdemli a' kiadást. A' test úgy van fordítva, hogy mind a' két kar fog látszatni..." (Lev. XX. 4917. sz.)

A most előkerült levélben Kazinczy egy olyan képről is beszél, melyet „Richter Kreutzinger után legegélyb feste”. Talán arról a képről van szó, melyről Kazinczy Pónori Thewrewkhez 1828. máj. 31-én írt: „Próbát akarék vele tenni, 's kezénél hagyám Kreutzingertől 1808. esodálást érdemlő ügyességgel 's igen nagy gondnal festett képmet, de a' mellynek az a' vétke van, hogy lélektelen... Tiz nap mulva összeakadék vele... Még az nap felmenék hozzá... kifordít előmbé egy fejet... a' kreutzingeri fő másolata, oly lelkesen, oly szépen, ut nihil supra...” (Lev. XX. 4925. sz.) Ezt a másolatot Rózsa György idézett tanulmánya sem ismeri. Richterről l. Kazinczy Fáynak 1828. okt. 13-án írt levelét. (Lev. XXIII. 5903. sz.)

FERENCZY ISTVÁN (1792—1856) Kazinczy Ferencről 1827-ben márvány mellszobrot készített. Leírását Rózsa György i. m.-ből vesszük (191. l.) „Mellig látható, szembenéz. Ritkás hajjal, borotvált arecal. Vállára vetett drapériával.”

Szinnyei adata szerint Pónori Thewrewk „1828. egy festővel beutazta Magyarország nevezetesebb vidékeit, meglátogatta Kazinczyt... rendszeresen kezdett mindent gyűjteni, a mi a magyar irodalomra, történelemre és művészetre vonatkozik... 1845-ben becses képgyűjteménye tűzvész áldozatává lett...” (XIV. k. 113. l.) — (B. M.)

5907. Szeder Fábán — Kazinczynak. (Esztergom, 1828. dec. 10.)

Eddig kiadatlan levél; csak másolata maradt fenn, eredetije ismeretlen.

A Szeder Fábán által itt említett nov. 22-i levelet most közöljük az ItK-beli kiadás után (l. még az 5905. sz. levél jegyzetét is). Ugyanekkor Kazinczy a következőket írja Rumynak a képpel kapcsolatban (Lev. XX. 4953. sz.): „Herr Director Szeder wird Ihnen mein Porträt im Stein-druck zum Geschenke bringen; ich schreibe an ihn, dass er dies thue. Richter in Pesth hat mich in Oel gemahlt und das Bild ohne mein Wissen radirt... Nehmen Sie das Geschenk des würdigen Mannes so an: als reichte ich es Ihnen.” A Lev. XX. 4957. sz. levélben (Kazinczy — Guzmicshoz) a következőket olvashatjuk: „Szeder eddig megajándékozta képemmel, úgy hiszem. Még hazulról megkértem, hogy vétesse három nyomtatványt, egyet magának, másikát Rumynak, harmadikát neked. A' képet Richter az én hírem nélkül metszé köre...”

Guzmics viszont 1828. dec. 18-án ezt írja Kazinczynak (Lev. XX. 4959. sz.): „Szeder nekem sem nem küldött képet, sem róla nem írt. Kétségen kívül várja az időt, midőn majd maga hozhatja, feljövén a főválasztásra.”

Kazinczytól az *Uránia* 2. évi folyamataiban (1829) a 115—118. (*Édességek* címen 22 db 2 soros kis vers) és a 181—185. lapon (*Az újítók*, három jelenésben a nyelvújítási harcról írt kis verses elbeszélés) jelentek meg művek.

BEIMEL JÓZSEF: előbb esztergomi, majd pesti nyomdatulajdonos, 1820—1846-ban.

BLASCHE (helyesen: Blaschke) JÁNOS: rézmetsző Pozsonyban (1770—1833). Hoffmann rézmetszőről közelebbi adatot nem sikerült felkutatni. — (Cs. G. K.)

5908. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (1828. dec. 15.)

Kazinczy pesti tartózkodásáról Guzmicsnak írja 1829. jan. 8-án: „December' 6dika oltá itt vagyok ismét, édes barátom, 's most egyedül azaz fiaim nélkül. Szemerénél vagyok ismét szállva, 's egy szobában Thewrewkkel, 's nappal Manschgóval; mert ez, éjszakára Balla Károly Várkapitány Urhoz megyen-által.” (Lev. XXI. 4961. sz.)

FARKAS FERENC (szül. 1785.): ügyvéd, több folyóirat munkatársa; müncheni vendége Manschgo János (1800—1876) Kazinczyról Miskolcon 1828. nov. 30-án készített ceruzarajzú arcképet. A képről Rózsa György i. m. ismertetését idézzük: „Mellkép, balra fordul, balra néz. Hosszú hajjal, borotvált arccal. Magas gallért visel.” A széphalmi Kazinczy-mauzóleum őrzi.

Argándi lámpát használ Kazinczy. A lámpa ARGAND, AIMÉ francia technikus (1755—1803) találmánya; benne a bél cső alakú üres hengert alkot, mely a levegőnek a lánghoz belülről és kívülről való hozzáférését lehetővé teszi; így légáramlat jön létre, az égés élénk és füstképződés nincsen. — (B. M.)

5909. Kazinczy — gr. Mailáth Jánosnak. ([Pest,] 1828. dec. 27.)

Kazinczy ebben az évben háromszor is fennjárt Pesten: március—júliusban az Akadémia alapszabályainak megszerkesztése miatt, szeptemberben és decemberben pedig sógorával, gr. Török Józseffel folytatott pöre miatt. Ez a levele is pesti tartózkodása alatt íródott.

Ekkoriban főleg két irodalmi ügy foglalkoztatta Kazinczyt: egyrészt Mailáth *Magyarische Sagen und Märchen* című munkájának magyar fordításban való kiadása, másrészt önéletrajzának a *Tudományos Gyűjteményben* való folytatólagos közreadása.

Az első két bekezdés valószínűleg a Mailáth-kiadásra vonatkozik. Toldy Ferenc november elején közölte Kazinczyval, hogy a két kötetre tervezett munka (*Magyar regék és mesélések*. Gróf Mailáth János után Kazinczy Ferencz) nyomdai szedése már folyamatban van, s újévig talán el is készül. (Lev. XX. 550—551. l.)

A *Pályám emlékezete* — Szemere Pál hosszas kitartó buzgólkodása folytán — újonnan átdolgozva immár a harmadik közleménynél tart. Kazinczy boldogan látja a nagy sikert, amelyet munkája mind az írók, mind a közönség körében arat. (Lev. XX. 4891., 4892., 4893., 4895., 4896., 4902., 4944. sz.) — (B. J.)

5910. Kazinczy — Bárczay Józsefnek. (Pest, 1829. jan. 30.)

Eddig kiadatlan levél.

A levél eredetét és tartalmát illetően vö. még a jelen kötetben közölt

5666. sz., valamint az 5882. sz. levelekkel, a Lev. XXI. 4665. sz., Guzmicshoz és a Lev. XXI. 4967. sz., Kráynik Imréhez intézett levelekkel. — (Cs. G. K.)

5911. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (1829. febr. 21.)

Kazinczy tüdőgyulladásban fekszik Szemere házábanál. Forgó György (1787—1835) Pest megye főorvosa volt. — (B. M.)

5912. Kazinczy — ifj. Vay Miklósnak. (Pest, 1829. márc. 6.)

E levelet Lévay József közölte az *Emléklapok vajai br Vay Miklós életéből* c. (Bpest 1899.) kiadvány 128—129. lapján.

A Kazinczy által említett ismertetés Apponyi Sándor párisi magyar báljáról a *Tudományos Gyűjteményben* valóban megjelent (1829. évf. II. f. 114—119. l.) és a *Hasznos Mulatságokban* (1829. évi I. 22. és 23. sz.) is szó esik róla.

Kazinczy Fáy Andrásához intézett levelében (Lev. XXI. 4969. sz.) a következőket írja ezzel kapcsolatban: „Éjjeli 2 óráig irtam minden felé leveleimet a' hirrel.” Azonban a Fáyhoz intézett és a most közölt levélén kívül nincs több ismert levele Kazinczynak, amelyben erről szó lenne; ez is bizonyítja, hogy még mennyi Kazinczy-levél lappanghat, vagy kallódott el. — (Cs. G. K.)

5913. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1829. jún. 12.)

Kazinczy Jankovichot kéri, hogy Heinrich Thugut (1739—1818) osztrák festőművésszel, aki huzamosabb ideig Budán is élt, másoltassa le Mátyás király és Martinuzi portréját. A festőről l. Wurzbach VIII. 231. l. A képek úgy látszik nem készültek el, mert az 1830. júl. 8-án kelt levélben ugyancserre kéri Kazinczy Richter Antal Fülöpöt (Lev. XXIII. 5922. sz.). Kazinczy *Erdélyi Leveleinek* kiadása mellé szánta a két képet. — (B. M.)

5914. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (Széphalom, 1829. jún. 20.)

Kazinczy Pesten tartózkodásáról György Józsefnek írja: „November 26d. mentem Pestre, 's junius elsőjén jöttem el onnan.” (Lev. XXI. 5031. sz.)

Pestről Bártfay Lászlóné és Wekey Károly társaságában utazott Kazinczy haza. Bártfay Lászlónak így ír: „Patak és Ujhely közt bucsut vevék 'a Tekint. Asszonytól és Wekeytől, 's gyalog mentem által a' hegyeken, mert még szekeren Ujhelybe, addig gyalog haza érheték.” (Lev. XXI. 5003. sz.)

Kazinczynak sógorával, ifj. gr. Török Józseffel folytatott nagy perében Lánczy Ferenc a végrehajtó bíró és Zmeskál József a Tiszán inneni kerületi tábla bírása. (Lev. XXIII. 5920. sz.)

Kazinczynak Szalay Lászlóhoz írt levele megjelent. (Lev. XXI. 5006. sz.)

Kazinczy Szalay Lászlónak 1829. aug. 13-án írt levelében magyarázza Simó lakását: „A' Hatvani kapunál egy szegletházban van a' Fekete

elefánt. Ugyan azon soron a' Magyar Utczában az első vagy második háznál lakik Simo Ferenc Ur." (Lev. XXI. 5030. sz.)

Kazinczy a *Tudományos Gyűjtemény*be szánt olajfestésű arcképét bízta Jankovichra. Ezt a képet Simo Ferenc (1801—1869) 1829-ben festette Kazinczyról. A kép leírását I. Rózsa György tanulmányának jegyzetében: „Mellkép, balra fordul, szembenéz. Ősz hajjal, borotvált arccal. Prémies zsinoros dolmányban, fehér mellénnyel és körülesavart nyakravalóval. Egyszínű háttér alatt.” A kép hollétéről nem tudunk. — (B. M.)

5915. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. (Széphalom, 1829. júl. 15.)

Kazinczy a levélhez mellékelte a sárospataki ref. kollégium könyvtárának kéziratairól készült jegyzéket. Ez a melléklet elveszett.

Kopácsi István és Sztárai Mihály a sárospataki ref. kollégium tanárai voltak a XVI. század közepén, korábban mindketten ferences szerzetesek. — (B. M.)

5916. Kazinczy — Rátkay Pálnak. (Széphalom, 1829. szept. 5.)

Eddig kiadatlan levél. Vö. a most közölt 5877., 5878., 5883. sz. levelekkel.

A levél tartalma kétségtelenül a kázméri executióra vonatkozik, amely szeptember 18-án volt.

Hideglelését említi Kazinczy a Guzmieshoz 1829. aug. 17-én, ill. szept. 17-én intézett levélben (Lev. XXI. 5032. sz.) és egy Szemere Pálhoz intézett levélben is (Lev. XXI. 5039. sz.). — (Cs. G. K.)

5917. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (Széphalom, 1829. szept. 16.)

A levél válasz Fáynak Kazinczyhoz 1829. szept. 9-én Vitkovics Mihály (1778—1829) haláláról írt levelére: „Nagy megilletődéssel írom, hogy Vitkovics Mihály barátunk nincs többé. Ma délelőtti 11 órakor végezte szegény pályáját.” (Lev. XXI. 5045. sz.) Most megtalált levelünk tartalmát közli Kazinczy Guzmieshoz írt levelében 1829. aug. 17. „Fáy András jelenti egy Pestí barátom megholtát. — Szemere? Kérdém elijedve. — Nem. — Barátom, oly igazságtalan valék, hogy hallám, hogy nem Szemere mindent csendesen értettem. Végre kimondá... összeszorul a' szívem, 's nem tudék szólni.”

Vitkovich haláláról megemlékezik Kazinczy: *Hazai 's Külföldi Tudósítások* 1829. II. félév, 21. sz. szept. 9., temetéséről: uo. 1829. szept. 12. 22. sz., életéről és munkásságáról: *Tudományos Gyűjtemény* 1829. IX. k. 125—126. l.

COMÁROMY NÁNI: Kazinczy távoli rokona, Comáromy István első viceispán testvére. Guzmiesnak írja Kazinczy 1828. aug. 17-én: „Az én nagyanyám ezen familia tagja volt, s én velek testvéri barátságban élek, Náni nekem sokat is köszön, mint én neki.” (Lev. XXI. 5032. sz.). Comáromy Náni betegségéről Gyulay Karolinának írt levélben olvassuk 1829. szept. 17-én: „Comáromy Náni... öt hete mióta fekszik, 's nem ágyban, hanem a' szoba' deszkáján, hogy ne kellessék a' szűk helyen forgatni...” (Lev. XXI. 5049. sz.).

Kazinczy ki akarja adni Vitkovich kéziratait, ennek összegyűjtésére a *Hazai 's Külföldi Tudósítások* 1829. szept. 26., 26. sz.-ban felkéri az író rokonait és barátait. „Vitikovics Mihály nints többé. — Husz eszt. előtt (1809.) engem szőllita fel, hogy ha a' háboru isapásai ötletemetnék 's én megmaradnék, tartsam fen én az ő emlékezetét. Azt most szándékozom teljesíteni. Összegyűjtöm tehát a' mit nyomtatva 's írva hagyott, 's kiadom. Életével. Kérem mind azokat, a' kik neki kevésbbé ismért dolgozásait nyomtatva vagy írva bírják, hogy igyekezetemet segélleni, és az ollyat számomra tisztelt rokonomnál Tekint. Fáy András Urnál (Pesten, Kalap uteza, tulajdon házában) letenni méltóztassanak, — Széphalom, September 16-dikán 1829.”

Kazinczy Szalay Lászlónak panaszolja 1829. nov. 19-én, hogy Vitkovics rokona, a tabáni pap, nem válaszol levelére. „Vitikovics a tabáni pap nekem nem felel, 's kénytelen vagyok újra megszőllítani, hogy testvére Munkájának kiadásában segédemre legyen.” (Lev. XXI. 5065. sz.) Kazinczy Vitkovics összegyűjtött munkáinak átnézésére Horvát Istvánt kéri: „Látni fogod minckelőséte nyomtatásba megyen . . . ifjúságod barátjától nem fogod sajnálni azt az egy két órát . . .” 1829. dec. 28. (Lev. XXI. 5082. sz.)

A levélben a szögletes zárójelben közölt mondatot Kazinczy erősen áthúzta. Zádor György fejtette meg és mellékelte Kazinczy leveléhez. — (B. M.)

5918. Kazinczy — Pyrker László titkárnak. (Széphalom, 1830. márc. 21.)

PYRKER LÁSZLÓ (1772—1847) egri érsek *Perlen der heiligen Vorzeit* c. (Buda 1821) költeményeinek magyar fordítása Kazinczytól 1830-ban jelent meg *Szent hajdan gyöngyei* címen. Nyilván a jelen levélben említett csomag ezzel a fordítással kapcsolatos. Kazinczynak egy másik leveléből tudjuk, hogy a csomagot Szemere Bertalanhoz küldte el, aki ekkor Kazinczy Emil fiának tanulóútarsa volt Sárospatakon. (Vö. Lev. XXII. 5628. sz.)

Sághy Ferenc ekkor a budai egyetemi nyomda felügyelője volt. — (Cs. G. K.)

5919. Kazinczy — Lánczy Ferencnek. (Kázmér, 1830. máj. 26.)

Valóságos kálváriajárás volt Kazinczy számára az a küzdelem, amelyet felesége apai örökségének megszerzéséért sógorával, a rosszindulatú Török József gróffal kellett folytatnia. Amikor Kazinczy apósa, Török Lajos 1810-ben meghalt s hagyatékán a hátramaradottaknak (az özvegynek, szül. Roggendorf Alojzia grófnőnek és a gyermekeknek, Török Józsefnek, Kazinczyné Török Zsófiának és D'Ellevaux János Fülöpné Török Máriának) meg kellett volna osztozniok, Török József atyja végrendeletének eltüntetésével, a családi iratok elrejtésével és anyjának befolyásolásával úgy rendezte a dolgokat, hogy az egész vagyon névleg az özvegy kezében maradjon, de ténylegesen mindent ő birtokolhasson. (Lev. XXIII. 5768. sz.) Néhány év múlva, 1817-ben pedig, midőn özv. Török Lajosné is elhunyt, s az osztzkodás mindenképpen elkerülhetetlennek látszott, Török József egyszerűen kétségbeavonta leánytestvérei jogát az apai birtokokhoz. Kazinczyné és D'Ellevauxné nem tehettek egyebet, 1819-ben perrel

támadták meg bátyjukat. Tíz évig tartott, amíg a pör valamennyi fórumot (az eperjesi kerületi táblát, a Királyi Táblát és a Hétszemélyes Táblát) megjárta, s 1829. jan. 21-én megszületett a jogerős ítélet. Kazinczy és családja felujjongott. A hosszú pörösködés mintegy 6000 forintjukat emésztette fel, s teljesen eladósította és nyomorba döntötte őket. 1829 tavaszán, amikor Kazinczy kezében a Hétszemélyes Tábla ítéletével Pestről visszaérkezett Széphalomra, azt hitte, hogy vége a szomorú napoknak, a szűkölködésnek, a nélkülözésnek. Ám a megpróbáltatások legicsújtóbb napjai még csak ezután következtek. Kazinczy a jogerős ítélet végrehajtására az eperjesi kerületi táblától Lánczy Ferenc személyében olyan bírót kért és kapott, aki a legkevésbé sem felelt meg a belé helyezett bizalomnak. Lánczy — Török József ügyvédjétől, Kossuth Lászlótól vezetettve — húzta-halasztotta a végrehajtást: tavaszról nyárra, nyárról őszre, őszről a következő év tavaszára tolla ki eljárását azért, hogy Kazinczyékát egyezkedésre szorítsa a pervesztés gróffal. A 71 éves Kazinczyból, bármily fegyelmezetten, méltóságteljesen viselkedett is a pör egész folyamán, kibuggyant a keserűség: „Nézheti-e azt egy illy tiszta lelkiismeretű, illy religious férfi — írta Lánczynak — mint a Tekint. Ur, hogy mi... elnyomított testvérek egy igazságtalan, egy kegyetlen testvér játéka legyünk, miatta gyalázatot, szegységet lássunk, pénzt haszontalan vesztégessünk?” De hiábavaló volt minden háborgása s minden reménykedése. Amikor Lánczy 1830 május végén végre megejtette az ítéletével által előírt elszámolást a felek között, Török Józsefnek a birtokra tett beruházási költségeit olyan magasra s a birtokból húzott jövedelmeit olyan alacsonyra becsülte, hogy a felállított mérleg balul ütött ki a pernyertesekre nézve; kiderült, hogy Kazinczyék 12 081 forinttal tartoznak a beruházások fejében Török Józsefnek, s amíg ezt az összeget le nem teszik, Kazinczyné nem veheti át osztályrészét. S hogy a szerencsétlenség teljes legyen, Kazinczy hitelezői — Török Józsefektől felbízattva — követeléseiket előre rátábláztatták a még ki sem szakított Kazinczyné-féle birtokrészre. A Kazinczy-család sorsa meg volt pecsételve. Hiába kilincsel az agg fró ismerős nagyuraknál, hogy kölcsönként összeszedje a sógorának megítélt összeget, mindenütt elutasításra talált. De azért nem csüggedt. Továbbra is derűs nyugalommal és bizakodással kereste a reménytelen helyzetből kivezető utat, nem sejtve, hogy napjai már meg vannak számlálva.

Ez a levél a Lánczy-féle végrehajtás utolsó felvonásába enged bepillantást; végső kísérlet volt ez a javaslat arra, hogy a végrehajtó bíró a való tények alapján, tárgyilagosan, igazságosan végezze el a szükséges becsléseket. Tudjuk, hogy ez a kísérlet is éppenolyan meddő maradt, mint az előzők. (Vö. Lev. XXI. 5012., 5024., 5046., 5067., 5073., 5077., 5087., 5101., 5104., 5118., 5120., 5150., 5151., 5159., 5183., 5200. sz. és az 5183. jegyzettel.) — (B. J.)

5920. Kazinczy — Bárczay Józsefnek. (Széphalom, 1830. jun. 6.)

Eddig kiadatlan levél. Vö. a most közölt 5666. és 5902. sz. levelekkel.

Ugyanerről a tárgyról több levelében ír Kazinczy, vö. Lev. XXI.

5160., 5164., 5165. sz. stb. — (Cs. G. K.)

5921. Kazinczy — Fáy Andrásnak. (1830. jún. 22.)

KRISKA: Szeniére Krisztina, Szeniére Pál első felesége (1792—1828), trónő Képlaki Vilma álnév alatt.

A könyv, amelyet Kazinczy Fáy Andrásnak, fiának Gusztávnak és Jakabfalvy Dánielnek küld Pyrker János László munkája: *A szent-hajdan gyöngyei*. Fordította Kazinczy Ferenc. Budán, 1830. A pesti m. k. egyetem bet. A mű eredeti címe: *Perlen der heiligen Vorzeit*. Gesammelt durch ... Helias der Thesbit. Elisa. Die Makkabäer. Ofen 1821. Gedr. in der K. ung. Universitäts — Buchdruckerey. 1826 és 1841-ben. A Pyrker-pörőről és Pyrker Lászlóról l. Kazinczynak hozzá intézett levelét és jegyzetét. (Lev. XXIII. 5918. sz.)

Kazinczy Fáy András házánál Pesten gyűjtötte Vitkovits kéziratait. (Lev. XXIII. 5917. sz. levél jegyzete.) — (B. M.)

5922. Kazinczy — Jankovich Miklósna. (Sátoraljaújhely, 1830. júl. 8.)

Hunyadi Mátyás király és Martinuzi portréjáról Kazinczy már az 1829. jún. 12-én írt (Lev. XXIII. 5913. sz.) levélben másolatot kért Heinrich Thugut osztrák mestertől. Ugyanezt kérte Richtertől is. Richter tiszteletdíját Bártfay László (1797—1858), Kazinczy jóbarátja fizette ki Richternek. (Lev. XXIII. 5903. sz.) — (B. M.)

5923. Lónyay János — Kazinczynak. (Szolyva, 1830. júl. 13.)

Kazinczy évtizedeken át tartó apostolkodása a magyar nyelv, irodalom, műveltség, nemzeti öntudat fejlesztése érdekében egyre mélyebb hatást tett a nagyrészt szellemi igénytelenségben élő, elmaradott megyei nemességre is. A húszas évek elején már észre lehetett venni, hogy a vetés kikelőben van. „Barátom — így ír Kazinczy 1821-ben —, hazánkban nevezkedik a lelkes emberek száma.” (Lev. XVII. 4005. sz.) „Gyönyörű azt látni — írja ugyanekkor —, hogy Nemzetünk valóban halad és hogy Tisztviselőink között sokukat találunk, a kik lelkeiket tudomány által nemesítik.” (Lev. XVII. 4001. sz.) Valóban a haladás szembetűnő volt: a megye vezetése mindinkább művelt, literátus személyek kezébe került, s ami még fontosabb, a nemesi társadalom széles körében gyökeret vert a nyelvi-irodalmi mozgalom tisztelete s az írók megbecsülése. Most kezdődik országoszerre az a jellegzetes reformkori mozgalom, amely az írói érdemet megyei táblabírással kívánja jutalmazni. A Felső-Tisza vidéki megyék egymást követve, egyre többen választották assessorrá Kazinczyt és az irodalom más jeleseit. Torna megyei megválasztásáról ezt írja Kazinczy: „Tornán engem is Táblabíróvá nevezett a Főispány 1829. s nevére harsogott a palota, a hogy senkiére sem.” (Lev. XXI. 5250., 5244. sz.)

Az itt közölt levél a Bereg megyei nemesség nem kevésbé lelkes író-tiszteletét tükrözi, az élen Vay Ábrahám főispáni helytartóval és Lónyay János alispánnal. Vay (1789—1855) Kazinczynak távoli rokona s közeli jóbarátja volt, maga is finom kultúrájú ember, műgyűjtő, a Magyar Tudományos Akadémia egyik alapítója; főispáni beiktatása után ténykedését mindjárt az irodalom művelőinek kitüntetésével kezdte: Kazinczy mellett

Kis Jánost és Szemere Pált is táblabíróvá választotta. (Vö. Lev. XXI. 5163., 5169. sz., továbbá 415., 422., 491., 698. l.)

LÓNYAY JÁNOS (1796—1859) később a pesti nagy árvízkor királyi biztos, szintén a fiatalabb nemzedék tagja, aki mint az általa írt levél mutatja, már tökéletesen fel tudta mérni Kazinczy működésének történelmi jelentőségét. (Lev. XXI. 175. l.) — (B. J.)

5924. Kazinczy — Barkassy Imrének. (Sátoraljaújhely, 1830. aug. 13.)

Barkassy és Kazinczy levelezéséből Barkassynak Kazinczyhoz 1825. nov. 4-én írt legelső levelét ismerjük. Kazinczynak Barkassyhoz az itt közölt levélén kívül, csak 1822. okt. 9-én kelt levelét találjuk ezt, Váczy kiadványában. A levél autográf kézirata Gálos Rezső tulajdonában volt, aki közölte *Kazinczy-levelek* címmel Irodalomtörténet 1951. 226—227. l.

Kazinczy cikke gróf Mailáth Antal főispán beiktatásáról megjelent cím és név nélkül. („Újhelyből, Zemplényben, Aug. 6 dikán . . .” kezdettel, a Magyar Ország című rovatban: *Magyar Kurir* 1830. aug. 20. és 24. 14—15. számban 118—119., 129—132. l.)

Kazinczy *Gróf Mailáth Antal* címen megírta a főispán életrajzát. (Megj. *Magyar Panth.* 249—252. l. és a *Magyar Kurir* 1830. 15. számában, a főispán beiktatásáról beszámoló cikk keretében.)

Szirmay Antaltól l. az 1812. ápr. 19-i levelet. (Lev. XXIII. 5776. sz.) — (B. M.)

5925. Kazinczy — Barkassy Imrének. [1830. dec. 10.]

A levélben említett átiratot Kazinczy mellékelte Toldy Ferencnek írt leveléhez. Címe: *Szabolcs Vármegye az Ország minden Megyéjéhez*. Teljes szövegét közölte Váczy a Toldynak szóló levél végén (Lev. XXI. 5256. sz.).

Az itt közölt levél utolsó lapján van Kazinczynak Márton Józsefhez szóló levélfogalmazványa. — (B. M.)

5926. Kazinczy — Márton Józsefnek. (1830. dec. 10.)

Kazinczy és Márton József levelezéséből idáig egyetlen levelet sem ismertünk.

A levélben említett átiratról l. Barkassy Imrének 1830. dec. 10-én írt levele jegyzetét.

A levél első fólióján van Kazinczynak Barkassy Imréhez ugyancsak 1830. dec. 10-én írt levele. — (B. M.)

5927., 5928. Kazinczy — br. Vay Miklósnéhoz, és ugyanazon dátummal Szilvási Szabó Jánoshoz. (S. a. Újhely, 1831. jan. 13.)

E két levelet először Váczy József közölte az ItK XLII. kötete 83—85. lapján. Édesatyja, Váczy János hagyatékában találta őket, az irodalompártoló Horváth Döme másolatában.

VAY MIKLÓSNÉ ADELSHEIM JOHANNA (1776—1863) emlékiratokat írt német nyelven (magyarra Jókai Etelke fordította).

IFJ. VAY MIKLÓS: előbbinek fia (1802—1894) 1830. december végén lett Borsod vármegye adminisztrátora.

SZILVÁSI SZABÓ JÁNOS (1783—1864): id. Vay Miklós két fiának, Miklósnak és Lajosnak volt a nevelője, majd a debreceni cs. kir. salétromgyár felügyelője lett. — (Cs. G. K.)

5929. Kazinczy — Kazinczy Ferencnének. (Pest, 1831. febr. 19.)

A Magyar Tudományos Akadémia 1831. febr. 14-én kezdte meg működését Pesten. Az alakuló ülésekre és az első ülésszakra Kazinczyt is meghívták. Kazinczy január 31-én hagyta el széphalmi otthonát s február 9-én érkezett a fővárosba. A tél derekán tett viszontagságos utazásáról — ennek során egy tüdőgyulladásra is átesett — bizonyosan több részletes beszámolót küldött feleségének; e beszámolók azonban elvesztek vagy lappanganak. Az itt közölt levéltöredék erről a pesti útról beszél, sajnos nem sokat. (Lev. XXI. 5276., 5280., 5282., 5283. sz.)

A levélben szóba kerülő br. VAY MIKLÓS (1802—1894) a később nagy szerepet játszó államférfi (a Királyi Tábla, majd a Hétszemélyes Tábla bírója, koronaőr, a Helytartó Tanács alelnöke, 1848-ban Erdély királyi biztosa stb.) ez időben előbb Zemplén megye alispánja és országgyűlési követe (1830), majd Borsod megye főispáni helytartója és a kolera-járványos vármegyék királyi biztosa (1831) volt. (Lev. XXI. 5180., 5181., 5194., 5202., 5270., 5274., 5351. sz. és az utóbbi jegyzete.) Kazinczy közeli ismeretségben állt vele; olykor megbízásokat is kapott tőle egy-egy ünnepi vers írására. (Lev. XXI. 5194. sz.) A levél valószínűleg Vaynak sátorlajújhelyi alispáni beiktatására céloz.

DEROSÉNYI PÁL br. (1797—1843): Kazinczynak unokaöccse, id. Derosényi János tudós mineralógusnak és Kazinczy Júliának ifjabb fia; a dúsgazdag ember Geymüller Henriettet, egy híres bécsi bankár leányát bírta nőül. Házassága révén sógorságba került a szóban forgó Vay Miklóssal, akinek szintén Geymüller-lány volt a felesége. — (B. J.)

5930. Kazinczy — Kisfaludy Sándornak. (Pest, 1831. máj. 1.)

Kazinczy utolsó levele Kisfaludy Sándorhoz. Eddig az 1830. nov. 30-án, Kisfaludy Károly halálakor írtat ismertük mint utolsót. (Lev. XXI. 5242. sz.) — Levelével együtt *Kazinczy' útja Pannonhalmára, Esztergomba, Vácra* (Pest, 1831.) c. munkáját küldte el, amelyben szól a két Kisfaludy-ról is.

1831. május 4-i levelében írja Kis Jánosnak: „A' nyomtató April. 30d. éjjel végzé el munkáját, 's én Vasárnap reggel Szemerével egygyütt mingyárt mentem Schédelhez és Bajzához. Az utolsóbbat Schédelnél találtuk. Áltadánk a' két exemplárt nekik, 's én kértem őket, hogy az említett szakaszt [44—50. l. — F. G.] olvasnák fel fenn szóval. Bajza olvasta 's nyugalomban, mintha Algír felől olvasott volna egy czikkelyt az újság-levelekből, 's elvégezvén ezt mondá, ismét hihetetlen nyugalomban: „Én felelni fogok.” — ... Schédel tűzbe jött, kifakadt, vádolt, hogy l. 45. hol haragom dévajságba csap által 's Árpádot *becsületes embernek* neveztem, Vörösmartyt bántom.” (Lev. XXI. 5322. sz.)

A munka 45. lapján az Árpádról szóló művekről a következők olvashatók: „Nem pírulok megvallani, hogy a' párduczos Árpád' töm-

jénezőitől végre borzadok, 's szégyellek tekintetni társoknak. En nem tudom, az a' becsültes ember mit véthete oly nagyot az Istenek ellen, hogy ezer esztendeig csendesen fekvethén sírjában, most onnan minden által felrágattatik, a' ki elhitette magával, hogy hexametert pörölyözni, 's valami olyanformát mint az Eposz. Összefirkálni ő is tud."

Igaz, hogy a 18—19. sz. fordulójától kezdve, a nemesi múltba-fordulás következtében, nagyon elszaporodtak a régi dicsőséget idéző honfoglalási eposzok s köztük számos értéktelen, alacsony színvonalú mű is akad. Kazinczy azonban nemesak Árpád hivatlan magasztalóit kárhoztatja, hanem Vörösmartyt is, bár ezt több levelében tagadja. Azt büszkén kimondja, hogy a mű idézett helyén (44—50. l.) a *Kritikai Lapok* íróit, *A szent hajdan gyöngyei*, a gr. Mailáth és gr. Dessewffy szemtelen megtámadóit kívánta megzabolázni, azaz Bajzát, Toldyt és Vörösmartyt.

Kazinczy a Conversationslexikoni perben eleinte Bajzáék pártján állt Döbrentei Gáborral szemben, de amikor a küzdelembe Dessewffy József is beavatkozott s Bajza vele szemben a *Kritikai Lapokban* közzölt cikkével kivívta a társadalmi tekintélytől és rangtól független kritika diadalát, Kazinczy Dessewffy pártjára állt és a fiatal írók ellen foglalt állást. — Ugyanesak a *Kritikai Lapokban* jelent meg Toldy Ferenc bírálata Pyrker *A szent hajdan gyöngyei* c. művéről és Kazinczy készítette fordításáról. Keményen bírálta a németül író magyar főpapot és a fordítást is többhelyen kifogásolta, első sorban azt az elvi szempontot, hogy verses művet prózában fordított. Kazinczy védelmébe vette Pyrkert s több író-t sorolt fel, aki nem anyanyelvén írt (gr. Mailáth János, Péczely József, Kézy Mózes stb.), de a fiatal írókat nem tudta meggyőzni. Vörösmarty is fellépett ellene a *Kritikai Lapokban*. E csatározások eltávolították Kazinczyt az Aurora-kör tagjaitól; tevékenységüket és nemes irodalmi harcukat a kritika elfajulásának, garázdaságnak tekintette és nevezte.

Bajza *Nyilatkozás Kazinczy' vádlataira* című cikkében (*Kritikai Lapok*. 1831. évf. 112—118. l.) felelt Kazinczynak a Pannonhalmi újtjáról készült mű 44—50. lapjain olvasható vádjaira. — (F. G.)

5931. Kazinczy — Kazinczy Ferencnének. (Pécel, 1831. máj. elején.)

Abból a bizonyára gazdag levelezésből, amely Kazinczy 1831. évi négyhónapos pesti tartózkodása idején közte és felesége között lefolyt, alig maradt fenn valami. (Kazinczy levelei közül Váczy János XXI. kötete csak egyetlenegyét közöl 5344. sz. alatt; Kazinczyné levelei közül pedig egy sem ismeretes.)

Ez a keltezetlen levél — a benne előforduló adatok szerint 1831. május első felében kelhetett Pécelen. Itt töltötte Kazinczy Szemere Pál vendégeként idejének legnagyobb részét. Az Akadémia ugyanis — amint a levélben olvasható — csak hétfőnként tartott ülést, s így a hét többi napjain Kazinczy a csendes péceli kúriában írogathatott, távol a számára szokatlan pesti zajtól. Itt írta meg áprilisi pannonhalmi kirándulásának élményeit is *Kazinczy' útja Pannonhalmára, Esztergomba, Vácra* címen. Ennek a hangulatos útinaplónak Pesten Landerernél még április 30-án

kinyomtatott példányairól van szó a levél harmadik bekezdésében. (Lev. XXI. 5322. sz.)

Pécelen nemcsak Szemerénél vendégeskedett Kazinczy, hanem a fiatal író- és művészbárát Ráday Gedeon grófnál is (1806—1873), a Nemzeti Színház későbbi intendánsánál. Ennek ifjú feleségéről, Teleki Borbála grófnőről (1811—1841), Teleki József erdélyi főkormánybiztos tanácsos (1777—1817) leányáról, Teleki József akadémiai elnök (1790—1855) unokatestvérééről emlékezik meg igen kedvesen a levél utolsó részében. — Szerenesty vagy az „öreg Teréz”, akihez Borbála grófnét hasonlítja, SZERENCSY JÓZSEFNÉ RADVÁNSZKY TERÉZ: (szül. 1766) az a szép és művelt nő, akit Kazinczy 1784-ben ismert meg Török Lajoséknál estélyén, s akinek emléke még most, 47 év után is elevenen él benne. (Lev. III. 83., 162., 518. l. és VÁCZY: K. és kora. 136—138. l.) — Az ugyanezen témánál emlegetett NINY Kazinczynak egy másik szép ifjúkori emléke: egykori fogolytársának, Hirgeist Ferencnek húga, Hirgeist Anna, báró Podmaniczky Simonné († 1825). „Nem barátném, hanem testvérem volt”, írta Ninyről (Lev. XX. 67., 69. l.), akit hozzá hasonló gyöngédséggel szeretett utóbb Kazinczyné is. Phigi, Niny leánya, Kazinczy keresztleánya: Prómay Iphigénia. (Lev. XX. 214., 226., 365. l., továbbá XXIII. 5886. sz. — Pályám eml. 168—169., 190—193., 211. l.) Niny emlékét örökölte meg Kazinczy a *Margit szigetén* című, 1811-ben írt szép szonettjében. (Megjelent: Erdélyi Múzeum IV. 41. l.)

A levélben szereplő további személyek: 1. BARTFAY LÁSZLÓ (1797—1858): a pesti írói körnek lelkes tagja, Kazinczynak 1822 óta levelező barátja; úgy látszik, Pesten Kazinczy nála volt megszállva. 2. „Der junge Graf Teleki, Bruder des Obergespanns unsers Praesidenten” nem más mint TELEKI LÁSZLÓ (1811—1861), az akadémiai elnök Teleki Józsefnek (ez időben szabolcsi főispán) féltestvére, később maga is akadémiai tag, a „Kegyenc” szerzője, 1848—1849-ben Kossuth párizsi követe. — (B. J.)

5932. Rudnay Sándor — Kazinczynak. (Esztergom, 1831. máj. 24.)

RUDNAY SÁNDOR (1760—1831): esztergomi bíboros és hercegprímás. Az ő idejében építették fel az esztergomi székesegyház nagy részét, a primási palotát, a szemináriumot és a Szent Anna templomot. Jövedelméből 815 000 forintot áldozott az építkezésekre.

Kazinczy 1831 áprilisában Pannonhalmán járt Guzmics Izidornál, s visszafele Esztergomot s Rudnay alkotásait is megtekintette. 1831. máj. 9-i levelében elragadtatással írt a primásnak az esztergomi építkezésekről, s levelével együtt megküldötte neki *Kazinczy útja Pannonhalmára, Esztergomba, Vácra* (Pest, 1831.) és *Szent hajdan gyöngyei* (Buda, 1830.) c. művét. (Ez utóbbi Pyrker János László egri érsek *Perlen der heiligen Vorzeit* c. bibliai tárgyi verssorozatának prózai fordítása.) (L. Lev. XXI. 5324. sz.). E Kazinczy-levélre vonatkozik Rudnay itt közölt válasza. — (F. G.)

5933. Szabó István — Kazinczynak (Karanakeszki, 1831. jun 19.)

SZABÓ ISTVÁN (1801—92): római katolikus plébános, az MTA lev. tagja s a Kisfaludy-Társaság tagja volt. 1827-től 1834-ig Karanakesziben

(Nógrád m.) működött mint káplán. Költeményei és cikkei jelentek meg a korabeli folyóiratokban, s egyike volt az ókori klasszikus írók 19. sz. eleji magyar műfordítóinak. Többek között *Görög virágok az anthológiából* címen 1834-ben Kassán görög epigramma-fordításainak gyűjteményét adta ki. — Kazinczy a *Hasznos Mulatságok* 1829. I. 10. sz.-ban olvasta Szabó Istvánnak egyik, hexameterekben írt versét, műfordításaira pedig Mocsáry Antal (1757—1832) Nógrád m. főszolgabírája — aki 1803-tól haláláig Lapujtői birtokán Karancseszi szomszédságában visszavonulva a tudománynak és irodalomnak élt, s számos jeles íróval (Kazinczy, Vitkovics Mihály, Fáy András) tartott fenn barátságot — hívta fel figyelmét. Kazinczy 1831-ben egy ideig Lapujtőn Mocsáry Antalnál időzött, s június 18-án levélben fordult Szabó Istvánhoz, meghívta magához Lapujtőre és görögből fordított epigrammáiból kért mutatványt (l. Lev. XXI. 5348. sz.). Szabó István még ugyanezen a napon felkereste őt, és 1834-ben megjelent epigrammáiból is magával vitt egy részt. E látogatására célzó levelében s egyidejűleg újabb epigramma-fordításokat küld Kazinczynak. — (F. G.)

LEVELEK MUTATÓJA

Abc-rendben a levélírók szerint

- Bacsányi János—Kazinczynak 5679
 Balogh Sándor—Kazinczynak 5764
 Budai Ézsaiás—Kazinczynak 5710
 Csehy István—Kazinczynak 5796
 Dókus László—Kazinczynak 5768
 Dréta Antal Kazinczynak 5787
 Fabich József—Kazinczynak 5708, 5709, 5711, 5712, 5713, 5714, 5715, 5716, 5717, 5718, 5719, 5720, 5721, 5728, 5732
 Horváth László—Kazinczynak 5759
 Igaz Sámuel—Kazinczynak 5873
 John, Friedrich—Kazinczynak 5693, 5697, 5698, 5699, 5700, 5703
 Juhász János—Kazinczynak 5705
 Kazinczy—Balla Károlynak 5850
 — — Bárczay Ferencnek 5666, 5674, 5675, 5676, 5678, 5682, 5683, 5685, 5688, 5689, 5690, 5692, 5694, 5696, 5701, 5704, 5706, 5707, 5823, 5860, 5868
 — — Bárczay Józsefnek 5902, 5910, 5920
 — — Barkassy Imrénének 5924, 5925
 — — Batthyány-Strattmann Alajosnak 5665
 — — Bellaágh Józsefnek 5809
 — — Bernáth Andrásnak 5865
 — — Berzsényi Dánielnek 5775, 5842
 — — Budai Ézsaiásnak 5681, 5773
 — — Cserey Miklósnak 5748
 — — Dulházy Mihálynak 5875
 — — Fáy Andrásnak 5738, 5752, 5762, 5876, 5879, 5894, 5900, 5901, 5903, 5906, 5908, 5914, 5917, 5921
 — — Fáy Jánosnak 5895
 — — Fejér Györgynek 5825
 — — Hajnóczy Józsefnek 5667, 5668, 5670, 5673
 — — ismeretlennek 5867, 5884
 — — Jankovich Miklósnak 5751, 5757, 5758, 5760, 5761, 5763, 5771, 5776, 5779, 5784, 5830, 5861, 5864, 5866, 5869, 5870, 5871, 5872, 5874, 5880, 5881, 5888, 5889, 5893, 5896, 5897, 5911, 5913, 5915, 5922
 — — Kazinczy Ferencnének 5834, 5929, 5931
 — — Kazinczy Istvánnak 5756
 — — Kazinczy Péternek 5677, 5702, 5722, 5723, 5724, 5731, 5736, 5742, 5744, 5770, 5780, 5781, 5782, 5783, 5785, 5790, 5792, 5797, 5813, 5832, 5835, 5885
 — — Kisfaludy Sándornak 5747, 5755, 5930
 — — Klobusiczky Péternek 5778
 — — Lánczy Ferencnek 5919
 — — gr. Mailáth Jánosnak 5819, 5826, 5841, 5845, 5847, 5848, 5851, 5853, 5854, 5855, 5856, 5857, 5862, 5863, 5886, 5909
 — — Márton Józsefnek 5926
 — — Miller, Johann Martinnak 5653
 — — Nyomárkay Józsefnek 5843
 — — br. Orczy Lőrinenek 5654, 5655, 5656
 — — a pesti szabadkőműves páholynak 5669
 — — Podmaniczky Józsefnek 5664

- Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek 5846
 — — Pyrker László titkárának 5918
 — — Ráday Gedeonnak 5657, 5658, 5659, 5660, 5662, 5663
 — — Rátkay Pálnak 5877, 5878, 5883, 5916
 — — Rummy Károly Györgynek 5767
 — — J. Sonnenfelsnek 5661
 — — Széchenyi Ferencnek 5686
 — — Szeder Fábiának 5882, 5899, 5905
 — — Szemere Albertnek 5734, 5735, 5739
 — — Szemere Pálnak 5750, 5774, 5777
 — — Szentgyörgyi Istvánnak 5671
 — — Szentmarjay Ferencnek 5672
 — — Szentmiklóssy Alajosnak 5791, 5793, 5795, 5798, 5801, 5802, 5803, 5804, 5805, 5807, 5808, 5811, 5812, 5814, 5815, 5817, 5818, 5820, 5822, 5824, 5837, 5838, 5839
 — — báró Szepeszy Ignácnak 5806
 — — Szilvási Szabó Jánosnak 5928
 — — Teslér Lászlónak 5816, 5821, 5828, 5890
 — — Thaisz Andrásnak 5891
 — — Vay Ábrahámnak 5726, 5729, 5737, 5740, 5741, 5743, 5745, 5833, 5836
 — — Vay Ábrahámné, Kazinczy Zsófiának 5892
 — — Vay Józsefnek 5831
 — — ifj. Vay Miklósnak 5904, 5912
 — — br. Vay Miklósné, Adelsheim Johannának 5927
 — — Vitkovics Mihálynak 5753
 — — Zemplén vármegyének 5859
 Kazinczy József — Kazinczynak 5789
 — Józsefné özv. — Kazinczynak 5766
 — László 5649, 5650, 5651
 Kis Imre — Kazinczynak 5733
 Kis József — Kazinczynak 5898
 Kollár György — Kazinczynak 5858
 Komlóssy László — Kazinczynak 5852
 Kovachich Márton György — Kazinczynak 5765
 Lavater, Johann Caspar — Kazinczynak 5652
 Lenz, Johann Georg — Kazinczy 5691
 Lónyay János — Kazinczynak 5923
 Nyíri István — Kazinczynak 5730
 Ormos Miklós — Kazinczynak 5887
 Péli Jánosné, Vay Erzsébet — Kazinczynak 5746
 Perecsényi Nagy László — Kazinczynak 5727
 Puky Ferenc — Kazinczynak 5684
 Ráday Pál — Kazinczynak 5849
 Riedele báró — Kazinczy 5725
 Rigó László — Kazinczynak 5827, 5829
 Rudnay Sándor — Kazinczynak 5932
 Sennovitz Mátyás — Kazinczynak 5769
 Sipos Pál — Kazinczynak 5772
 Szabó István — Kazinczynak 5933
 Széchenyi Ferenc gr. — Kazinczynak 5687
 Szeder Fábián — Kazinczynak 5907
 Szemere Albert — Kazinczynak 5749
 Szentgyörgyi József — Kazinczynak 5680
 Szrogh Sámuel — Kazinczynak 5840
 Török Józsefné, id. gr. — Kazinczynak 5844
 Verseghy Ferenc — Kazinczynak 5695
 Vida László — Kazinczyank 5786, 5788, 5791, 5800, 5810
 Wesselényi Miklós, ifj. br. — Kazinczyank 5754
 Wesselényi Miklósné, id. br. — Kazinczynak 5799

NÉVMUTATÓ

- Abafi Lajos 410, 411, 414, 419, 449,
 456, 469, 484, 488, 495, 501, 542,
 544
 Abbt, Thomas 206, 271, 327, 484,
 506
 Aczél István 162, 464
 Adalbert (Szent) 405
 Adamberger 279
 Adelung, Johann Christoph 168
 Aemilius Paulus 159, 165
 Aeneas, Sylvius 117
 Aesculapios 115, 315
 Agár Lőrinc 549
 Agár Péter 549
 Aischylos 92, 96, 101, 102, 103, 444,
 448
 Ajtay Károly 524
 Alexander Severus 427
 Alfieri, Vittorio 335, 337, 354, 536,
 546
 Almássy Antal 276, 507
 Almássy János 69
 Almássy József 307, 308, 516
 Alsinger, Christian Johann 29, 421
 Alsinger, Johann Baptist 72, 79,
 439
 Amadé Seraphin 362, 551
 Andrassy György 378, 556
 Antonius, Marcus 499
 Apaffy Mihály 197, 345
 Apponyi Sándor 385, 559
 Aranka György 18, 24, 26, 31, 409,
 412, 413, 416, 420, 422, 423
 Argand, Aimé 558
 Aristophanés 114, 190
 Aszalay János 39, 416, 427, 432
 Aszalay Sámuel 276, 318, 508
 Asztrik, apát 405
 Attila 518
 Avakumovics István, temesvári gör.
 kel. szerb érsek 194, 478
 Ányos Pál 431
 Árpád, fejedelem 578
 Árvay Pál 523
 Babinszky József 523
 Babrios 41, 427
 Bach, Johann Sebastian 301
 Baesányi János 18, 24, 26, 43, 50,
 205, 240, 246, 315, 323, 324, 351,
 413, 415, 416, 418, 420, 421, 428,
 430, 431, 432, 530, 531
 Badics Ferenc 457, 466, 467
 Bajkört József 358, 547
 Bajza József 5, 397, 441, 534, 565, 566
 Balassa József 475
 Balkay Pál 246, 247, 496
 Balla Károly 299, 305, 513, 558
 Baló József 371, 554
 Balogh Antónia 101
 Balogh Ignác 101
 Balogh Péter (ócsai) 50, 162, 201,
 316, 319, 430, 464, 482, 531, 532,
 Balogh Sándor 111, 184, 448, 474,
 475
 Baranyay Decsy János 342, 362,
 367, 371, 539, 551, 552, 553
 Baranyi Gábor 71, 175, 206
 Baranyi József 78, 91, 441
 Baranyi Mihályné 220
 Barco Vince 43, 44, 45, 428
 Barczafalvi Szabó Dávid 409, 432
 Barcsay Ábrahám 160, 544
 Baritz György 316, 317, 319, 531,
 532
 Barkassy Imre 270, 283, 399, 400,
 506, 509, 564
 Baróti Szabó Dávid 16, 24, 104, 160,
 205, 223, 260, 410, 411, 415, 416,
 418, 448, 488
 Bartolozzi 52
 Bassano Hugues-Bernard Maret, due
 de 314
 Batthyány Antalné 156, 461
 Batthyány Antalné sz. Roggendorf
 Cecilia 156, 461
 Batthyány József 30, 254, 422
 Batthyány-Strattmann Alajos 28,
 36, 420, 423, 425

- Batthyány Vince 201, 205, 481, 483
 Batka János 543
 Battoni, Pompeo 499
 Baumberg Gabriella 29, 421
 Baumeister, bécsi kiadó 97
 Bayer József 426, 496
 Bay Ferenc 147, 457
 Bay György 200, 481
 Bay Károly 525
 Bája István 501, 502
 Bánovics János 523
 Bárány Péter 217, 218, 219
 Bárczay András 430
 Bárczay Anna (Beck Pálné) 66, 78, 437, 440, 441
 Bárczay Ferenc 34, 35, 41, 45, 47, 48, 56, 57, 58, 62, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 76, 77, 82, 84, 86, 87, 88, 90, 91, 261, 262, 333, 340, 378, 389, 408, 423, 424, 430, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 441, 443, 504, 535, 538
 Bárczay Ferencné sz. Bernáth Klára 46, 47, 56, 57, 65, 87, 91, 92, 429
 Bárczay István 10, 122, 408
 Bárczay János 430
 Bárczay József 49, 375, 384, 396, 430, 555, 558, 562
 Bárczay Mihály 430
 Bárczay Miklós 411
 Bárczy, Abauj megyei alispán 14
 Bárczy László 523
 Báróczy Sándor 183, 205, 244, 264, 473, 496, 544
 Bártfay László 391, 398, 404, 555, 556, 563, 567
 Bártfay Lászlóné 387, 559
 Bártfay Szabó L. 435
 Báthory Gábor, ref. püspök 96
 Báthory Zsigmond 295
 Beck Pál 78, 440, 441
 Becskay Józsefné sz. Halmágyi Teréz 430
 Beimel József 383, 558
 Beleznay Miklós 28, 420
 Belizár Z. P. 474
 Bellaágh József 246, 496
 Bellicz Jónás 366, 552
 Benda Kálmán 6, 424
 Benedek Mihály 228, 500, 509
 Benke József 266, 505
 Benkő József 161, 463
 Benzler, leipzigzi professzor 194
 Beöthy László 36, 70, 71, 425
 Beöthy Lászlóné 90
 Beöthy Ödön 155, 460
 Berchtold Lipót (Itineris) 126, 128, 452
 Beregszászi Nagy Pál 241, 242, 260, 280, 285, 291, 495, 504, 508, 510, 511
 Berényi grófi család 233
 Berkeszi család 221
 Bermann 274
 Bernáth András 338, 537
 Bernáth Gedeon 62, 64, 436
 Bernáth Gedeonné sz. Boronkay Anna 435
 Bernáth Jánosné sz. Kazinczy Teréz 143, 429, 456
 Bernáth Zsigmond 359, 523, 547
 Berzevitz György 201, 312, 481, 530
 Berzsényi Dániel 164, 175, 183, 200, 201, 202, 230, 236, 285, 290, 467, 481, 482, 485, 492, 510
 Bessenyei György 5, 28, 170, 278, 279, 420
 Bessenyei Lajos 524
 Bethlen Gábor 322
 Bethlen Imre 250, 371, 372, 501, 554
 Bethlen József 250
 Bethlen Miklós gr. 345
 Bérczy János 167, 468
 Bilkey Ferenc 211, 485
 Blankenstein-czred 234
 Blaschke János 383, 558
 Blumegenné, Heister Florimunda 125, 128, 452
 Blumenbach, Johann Friedrich 228, 491
 Blumenbauer, Aloys 29, 421
 Bocskay István 322
 Bodenloss, P. 41, 427
 Bodmer, Johann Jacob 285, 324, 408
 Bodó, szolgabíró 84
 Bodó Mihály 524
 Boldogréti Vig László (l. Horváth István) 132, 161, 454, 463
 Bonfini, Antonio 174
 Bónis Ferenc 344, 539, 540
 Bónis Ferencné sz. Pogány Karolina 56, 540
 Bornemissza Ferenc 220
 Boronkay Gáspár 272
 Boronkay Gáspárné 220
 Boronkay Miklós 524
 Boronkay Zsigmond 216, 272
 Bossányi Ferenc 175
 Botka Lajos 524
 Bózsavay Aladár (Kazinczy Ferenc) 31, 33
 Bölöni Farkas Sándor 464
 Bredeczky Sámuel 201, 205, 481, 483
 Breitingner, Johann Jacob 11, 408
 Bretzenheim hg. 339, 380, 381, 538
 Breznay István 349, 541

- Brosset, Charles de 337, 345, 537, 540
 Bruckenthal Sámuel 250, 295, 501
 Brunár János 552
 Buczy Emil 102, 436
 Buday Ézsaiás 55, 99, 100, 198, 433, 445, 480
 Buday Jolán 461
 Buday Károly 524, 525
 Buday László 220
 Buday Menyhért 524
 Buffon, Georges Louis Leclerc 228, 491
 Bujanovics Kornél 432
 Bujanovics Vince 318
 Burnouf, Eugen 335, 337, 536, 537
 Busa Margit 417
 Buttykay Mihály 524
 Bűdöskuthy Imre 49, 430
 Caesar, Julius 302, 334, 499
 Calvin, Jean 296
 Canitz, Friedrich Rudolf Ludwig, Freiherr von 287
 Cassagne 337
 Cassini 432
 Castaldo 280
 Catullus, Caius Valerius 119, 433
 Cervantes, Saavedra Miguel de 205, 483
 Cesarotti 52
 Chodowiczki, Daniel Nikolaus 12, 29, 421
 Cicero, Marcus Tullius 40, 113, 156, 158, 178, 288, 289, 293, 296, 299, 318, 335, 338, 346, 348, 433, 461, 540
 Cincinnatus, Lucius Quinctius 139
 Cinna, Caius Helvius 131
 Cleopatra 499
 Clodius 400
 Cobenzl Lajos 517
 Collin, Heinrich Joseph 253, 502
 Colloredo-Wallsee, Franz de Paula 311, 517
 Comáromy György 15, 57, 410, 434
 Comáromy István 360, 374, 380, 381, 390, 548, 560
 Comáromy Náni (Comáromy Istváné) 390, 560
 Corté 271, 506
 Crusius, Christian 194
 Cumberlandi hg. 533
 Czibulka Anna 484
 Czindery László 162, 464
 Czinke Ferenc 201, 210, 245, 252, 254, 482, 485, 496, 501
 Czirák Antal 558, 547
 Czuczor Gergely 380, 555, 556
 Csabay Antal 524
 Csathó Albert 523
 Csáky Antalné sz. Vécsey Nina 487, 488
 Csáky Emmánuel 57, 434
 Csáky Imre 274
 Csáky János 250
 Császi László 524
 Cseh András 233
 Cseh István 233, 235, 492, 493
 Cseh József 175, 233, 235, 492, 493
 Cseh-Szombathy János 26, 418
 Cserey Farkas 132, 147, 175, 186, 251, 309, 342, 344, 447, 450, 451, 455, 457, 470, 475, 477, 479, 516
 Cserey Helena (l. id. Wesselényi Miklósné)
 Cserey Mihály 344, 539
 Cserey Miklós 161, 316, 317, 319, 463, 485, 531, 532, 551, 554
 Cserépy Károly 146, 147, 182, 457, 458
 Csécsy (Tsétsi) János 103, 446
 Csizmár Gyurka 66, 437
 Csokonai Vitéz Mihály 52, 111, 112, 115, 138, 160, 163, 182, 263, 435, 436, 441, 447, 448, 455, 485, 506, 511
 Csokonyay László 524
 Csuha Mihály 523
 Dajfánti (l. Fabochich József)
 Dancs Dienesné sz. Halmágyi Klára
 Dancs József 524
 Darvas Ferenc 7, 62, 408
 Darvas Imre 123, 220
 Dayka Gábor 107, 111, 118, 134, 160, 164, 172, 175, 181, 183, 202, 229, 230, 244, 263, 264, 446, 447, 472, 473, 482, 491, 492, 496
 Dániel István 474
 Dávid, Jacques Louis 370, 553
 Decsy Sámuel 120, 132, 450, 453
 Delille 337
 D'Ellevaux Fülöp 250, 251, 459, 460
 D'Ellevaux Fülöpné sz. Török Mária 152, 333, 459, 477, 484, 561
 Denis 52, 451
 Dercsényi Ferenc 272
 Dercsényi János 565
 Dercsényi Jánosné sz. Kazinczy Julianna 229, 486, 489, 492, 565
 Dercsényi Pál 403, 565
 Der Sanctus Practicus (l. Újgyörgyi József)
 Dessewffy Aurél 372, 471, 535, 542, 554
 Dessewffy Emil 471, 535
 Dessewffy József 148, 160, 166, 175, 179, 189, 201, 202, 212, 240, 246,

- 248, 255, 256, 261, 273, 275, 277,
292, 308, 321, 333, 338, 344, 352,
353, 360, 369, 372, 452, 460, 466,
468, 471, 472, 481, 482, 487, 488,
495, 500, 503, 505, 507, 508, 516,
532, 536, 537, 538, 541, 544, 545,
548, 566
- Dessewffy Józsefné sz. Sztáray
Eleonóra 147, 471, 523, 536
- Dessewffy Katalin (id. Bárczay Fe-
rencné) 423
- Dessewffy Marcel 471, 535
- Dessewffy Virginie 471, 352
- Décsi Ferencné sz. Halmágyi
Cecilia 430
- Dégenfeld Ottó 524, 525
- Dékány Kálmán 437, 442
- Dézy Mihály 222, 273, 275, 277,
487, 507, 524
- Dicent, Örnagy 7
- Dicitur I. Hirgeist Fülöp
- Diderot, Denis 12
- Dietrichstein Mórítz 301
- Diogenes 39, 101, 103, 268
- Dobay Dániel 38, 194
- Dobozi Lajos 91
- Dobsa Ferenc 68, 437
- Dobsa István 524
- Dókus József 477
- Dókus László 190, 193, 280, 332, 381,
477, 523, 535
- Dókus Sámuel 280
- Dolinay Imre 524
- Dole, bécsi könyvtáros 431
- Domokos Dienes 220
- Domokos Jakabné 90
- Domokos Lajos 164, 465
- Domokos László 345
- Domokos Nagy Lőrinc 49, 70, 71,
88, 156, 220, 221, 438, 461, 487
- Don Gabriel 271, 333, 337, 353,
483, 506
- Don Miguel 400
- Dozler Miklós Ödön 112, 448, 449
- Döbrentei Gábor 173, 202, 244, 245,
251, 279, 280, 322, 350, 351, 361,
467, 468, 482, 487, 500, 501, 508,
533, 536, 543, 544, 548, 566
- Döme Károly 24, 102, 112, 118, 414,
416, 419, 420, 423, 424, 446, 448
- Draskóczy László 338, 527
- Drevenyák Ferenc 147, 458
- Dréta Antal 224, 225, 226, 487, 488
- Driver, kapitány 234
- Dudics András 504
- Dugonics András 180, 361, 452, 472,
551
- Dulházy Mihály 349, 350, 352, 353
511, 544, 545
- Dussault, Jean-Joseph 335, 536
- Dümmerth Dezső 464
- Dürer, Albert 213, 485
- Dürer Antal 213
- Dürer, Catharina 213
- Dürer, Johannes 213
- Dürer László 213
- Dürer, Nikolaus (Unger) 213
- Eggenberger József 63, 435, 483
- Ehle, Gebhard 413
- Ellinger János József 352, 353, 415,
418, 544, 545
- Ender, Johann Nepomuk 383
- Engel János Keresztély 131, 476
- Eötvös Ignác 334, 348, 535
- Eötvös László 524
- Eötvös Mihály 524
- Epictetos 74
- Epikuros 240, 241
- Erasmus, Desiderius (Rotterdamus)
279
- Erescy Dániel 374, 555
- Ersch, Johann Samuel 513, 531
- Eskilus I. Aischylos
- Eszterházy József 159, 308, 431, 459,
462, 485, 516
- Eszterházy Károly 111, 240, 241,
448, 495
- Euripides 92, 100, 101, 103, 104,
106, 108, 109, 112, 114, 115, 185
444, 448
- Édes Gergely 423
- Fabehich János 184
- Fabehich József 92, 93, 100, 101,
102, 104, 105, 106, 109, 110, 111,
115, 117, 118, 119, 120, 131, 132,
134, 184, 443, 444, 445, 446, 447,
448, 449, 450, 453, 454, 474, 475
- Fabricius, Johann Albert 100
- Falka Sámuel 202, 482
- Faludi Ferenc 314, 315, 324, 530
- Farkas Antal 376, 378
- Farkas Ferenc 383, 391, 558
- Farkas Károly 370, 553
- Farkas Pál 525
- Fazekas István 445, 475
- Fazekas Mihály 118, 262, 449, 450, 455
- Fábri Pál 422
- Fáy András 145, 166, 181, 182, 350,
352, 368, 369, 374, 376, 381, 383,
387, 389, 397, 456, 457, 466, 467,
473, 541, 544, 552, 554, 555, 556,
558, 559, 560, 561, 563, 568
- Fáy Ábrahám 50, 57, 430, 434
- Fáy Ágoston 40, 427
- Fáy Barnabás 147, 273, 275, 294,
507, 511

- Fáy Boldizsár 511
 Fáy Ferenc 374, 376, 378, 523
 Fáy Gusztáv 388, 397, 457, 563
 Fáy János 246, 341, 342, 345, 346, 369, 496, 539, 540, 552
 Fáy Katalin 466
 Fáy László 226, 489
 Fáy Mihály 65
 Fáy Mihályné 49
 Fáy Zsuzsanna 304, 374, 375, 377, 388, 489
 Fejér György 244, 245, 264, 504
 Fejérváry Boldizsár 134
 Fejérváry Károly 175
 Fekete Gábor 523
 Fekete János (Galánthai) gr. 103, 279, 446, 465
 Fekete Lőrinc 523
 Ferdinánd (főhg) 180, 322, 451, 533
 I. Ferdinánd 295, 330, 539
 IV. Ferdinánd 400
 I. Ferenc 29, 41, 228, 289, 428, 451, 462, 479, 490
 Ferenczy István 347, 348, 355, 381, 382, 398, 540, 541, 557
 Ferenczy János 465
 Ferenczy Lajos 158, 461, 462
 Ferenczy Zoltán 129, 451
 Festetich György 187, 188, 201, 206, 264, 269, 286, 301, 445, 469, 476, 481
 Festetich László 209, 323, 483
 Festetich Vince 308, 496
 Fényes Lajosné sz. Halmágyi Róza 430
 Fényfalvy Kardos Adorján (I. Révay Miklós) 448, 454
 Filep (Fülöp) János 18, 412
 Fischer, osztrák festő 29, 421
 Fischer Imre 35, 424
 Florimunda I. Blumegenne, Heister Florimunda
 Fodor György 217
 Forgó György 385, 559
 Földes György 524
 Földi János 24, 160, 175, 205, 415
 Fráter Pál 220
 Fréron, Élie-Catherine 189, 269
 Fried Samuel 38
 Fröhlich, Johann 206, 337, 484
 Fugger 398
 Furini, Francesco 246, 497
 Fűger, Friedrich Henrik 29, 53, 421
 Füredi Vida (I. Péteri Takács József és Versegly Ferenc) 302, 314, 514
 Füzéressy Agoston 523
 Füzéressy Dániel 523
 Gaál György 298, 513
 Gáncs Pál 26, 418
 Galóczy István 524
 Galóczy László 524
 Gálos Rezső 400, 401, 564
 Gárdonyi Albert 472
 Gáspár Pál 37
 Gedeon Lajos 378
 Gedeon Lajosné 378
 Gersch Antal 524
 Gessner, Salamon 11, 12, 29, 33, 51, 236, 408, 422, 423, 427, 478, 505
 Geymüller Henriette 565
 Gheczy Péter 358, 547
 Ghillányi Franciska 207
 Glatz Jakab 209
 Glosius János 194, 468
 Gluck, Christoph Wilibald von 301
 Gold József 422
 Goethe, Johann Wolfgang 26, 52, 103, 148, 163, 164, 171, 210, 238, 269, 279, 286, 298, 317, 418, 481, 493
 Gotsched, Johann Christoph 285, 324
 Gönczy Sámuel 137, 525
 Görgey, Abauj megyei szolgabíró 14
 Götz, Johann Nikolaus 23, 414
 Grassalkovich III. Antal hg. 250
 Greiner, Lotte 29, 421
 Gruber, Johann Gottfried 513, 531
 Grün Orbán 543
 Grünersperg Jánosné 127, 452
 Gulyás József 490, 492, 494, 495, 496, 500, 501, 502, 503, 504, 508, 509, 543, 553
 Guzmics Izidor 324, 350, 356, 373, 380, 382, 507, 534, 538, 542, 543, 546, 557, 558, 559, 560, 567
 Gvadányi József 261
 Gyenis Antal 427
 Gyöngyösi István 476
 Gyöngyösi János 189, 476, 477
 György József 210, 485
 György Lajos 412, 474
 György Imre 134
 Gyulay Ferenc 69, 77, 78, 438, 439
 Gyulay Ferencné sz. Kácsándy Zsuzsanna 69, 72, 77, 221, 249, 250, 251, 341, 438, 439, 441, 486, 500, 501
 Gyulay Karolina 250, 487, 538, 560
 Gyulay Lajos 251, 473, 487
 Gyulay Sámuel 38, 426
 Hagedorn, Christian Ludwig 97
 Hajnóczy József 35, 37, 44, 179, 424, 425, 426, 428, 489
 Haller, Albrecht von 97

- Haller Ferenc 70, 156, 438, 460
Haller Gábor 249, 500
Halmágyi Lajos 430
Halmágyi László 49, 430
Halmágyi Lászlóné sz. Zalakapocsi Domokos Mária 430
Halmágyi Livia 49
Halmágyi Róza 49
Haraszi Pál 513
Harsányi István 6, 434
Hartvani István 44, 428, 431, 432
Havercamp, Sieghert 271, 337, 506
Haykul Antal 450
Heister, Siegfried, tábornok 197
Heister Fülöp (Dietur) 125, 128, 452
Helmeczy Mihály 202, 208, 223, 225, 231, 238, 247, 253, 313, 481, 484, 494, 497, 500
Hell Miksa 431, 432
Helvetius, Claude Adrien 28, 416
Hemiger János 276
Herder, Johann Gottfried 41, 52, 150, 311, 471
Heyne, Christian Gottlob 281, 299, 300, 317, 509, 513
Himfy (l. Kisfaludy Sándor)
Hirgeist Anna (l. Prónay Simonné)
Hirgeist Ferenc 159, 432, 462, 482, 548
Hoek, Johann Karl 206, 271, 327, 337, 484, 506
Hohenegger Lőrinc 111, 447
Hohenwarth, Sigismund 342, 539
Hollósy Mihály 109, 447
Homeros 52, 241
Homonnay Drugeth Ferenc 330, 548
Homonnay Drugeth István 330, 360, 548
Honrichsné, sz. Rotschütz Carolin 125, 452
Horatius, Quintus H. Flaccus 16, 33, 49, 103, 114, 163, 171, 177, 180, 183, 184, 197, 201, 239, 241, 242, 248, 255, 258, 261, 279, 287, 298, 361, 362, 365, 445, 499, 546, 551
Hormayr, Joseph Freiherr v. 253, 300, 303, 325, 344, 502, 530, 531, 532, 534
Horváth András 246
Horváth Antal 523
Horváth Endre 258, 263, 314, 324, 403
Horváth Döme 162, 401, 402, 564
Horváth Imre 523
Horváth István (Boldogréti Vig László) 164, 168, 183, 212, 243, 245, 260, 280, 313, 316, 323, 342, 368, 370, 371, 385, 387, 465, 467, 468, 480, 482, 513, 530, 534, 561
Horváth János 268
Horváth József 131, 133, 454
Horváth Kotsi József 87, 443
Horváth László (Pálóczi) 177, 217, 471
Högyész Máté 205, 473
Hrabovszky, szuperintendens 54
Hunyadi László 420
Hunyadi János 28, 256, 420, 503, 518
Ibrányi Antal 158
Ibrányi Farkas 156, 461
Ibrányi Károlyné sz. Krajnik Mária 62, 435
Igaz Sámuel 286, 302, 316, 335, 347, 348, 355, 359, 510, 514, 516, 531, 533, 536, 537, 540, 542, 547
Illésházy István 358
Ilsvay Krisztina (Tini) (Sárosy Andrásné, ill. Toldy Ádámné) 50, 52, 430, 431, 432
Ilsvay Sándor 524
I. István 289, 405, 518
Istvánffy Miklós 174
Itineris (l. Berchtold Lipót)
Iványi Béla 6
Izdenczy József 311, 517
Izsák Sámuel 221, 524
Jablonski, Paul-Ernest 328
Jacobé, Johann 29, 421
Jakabfalvy Dániel 387, 397, 563
Jancsó Elemér 39, 426
Jankovich Miklós 164, 174, 176, 177, 178, 183, 196, 204, 208, 211, 222, 259, 271, 281, 296, 333, 337, 338, 341, 343, 345, 346, 347, 348, 353, 354, 361, 362, 365, 367, 369, 371, 733, 385, 386, 389, 398, 411, 4 4, 465, 470, 471, 472, 474, 479, 382, 483, 484, 485, 487, 504, 506, 512, 513, 535, 537, 539, 540, 541, 543, 545, 550, 551, 552, 553, 560, 560, 563
Jankovics Alajos 513
Jeney Károly 6, 465
Jeszenovszky Róza (Somsich Lázárné) 424
Jeszenszky Zsigmond 524
Jób Pál 14
John Friedrich 52, 72, 79, 80, 81, 82, 85, 355, 438, 439, 441, 442
Jókai Mórné sz. Laborfalvi Benke Róza 505
Jókay Etele 564
Jósa Antal 46
Jósika János 250, 554

- II. József 137, 176, 304, 331, 410, 420, 421, 425, 477, 480, 532
 József Ferenc, nádor 441, 451, 541
 Juhász János 87, 88, 443
 Juricskay László 70, 438
 Juvenalis, Decimus Junius 205, 348
- Kalmár György 297, 512
 Kamonya Mihály 549
 Kamonya Pál 549
 Kandó Gábor 166, 169, 170, 272, 358, 466, 469, 516
 Kardos (Fényfalvi) I. Révay Miklós 133, 454
 Karmel László 523
 Kastenholz Honorius Vilmos 422
 Katona József 524
 Katona Sámuel 338, 537
 Kaunitz, Venzel Anton 29
 Kazinczy András 147, 358, 368, 442, 547, 552
 Kazinczy Antonius 222, 225, 229, 387, 487, 488, 489
 Kazinczy Bálint 387
 Kazinczy Dienes 10, 37, 69, 70, 90, 91, 143, 155, 187, 195, 221, 345, 425, 460, 478, 486, 489, 540
 Kazinczy Emil 297, 387, 517, 552, 561
 Kazinczy Eugénia 136, 137, 145, 149, 161, 181, 250, 251, 381, 454, 455, 459, 473
 Kazinczy Ferencné sz. Török Sophie 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 135, 136, 143, 144, 151, 157, 161, 208, 209, 210, 223, 272, 274, 275, 402, 404, 434, 442, 448, 466, 468, 477, 490, 507, 511, 561, 562, 565, 566, 567
 Kazinczy Gábor 430
 Kazinczy Iphigénia 92, 96, 113, 118, 434, 444, 448, 449
 Kazinczy István 173, 174, 366, 368, 470, 552
 Kazinczy József 56, 62, 91, 123, 226, 227, 358, 381, 475, 477, 486, 489, 490, 547, 552
 Kazinczy Józsefné (özv.) sz. Bos-sányi Zsuzsanna 186, 434, 475, 477, 488, 489
 Kazinczy Józsefné sz. Ragályi Mária 56, 89, 90, 433, 443
 Kazinczy Lajos 387, 546
 Kazinczy László 7, 9, 89, 122, 123, 407, 408, 423, 450, 451, 452, 456, 489
 Kazinczy Miklós 195, 410, 486, 489
 Kazinczy Ottilia 368
- Kazinczy Péter 47, 84, 120, 121, 122, 123, 136, 143, 146, 152, 155, 157, 161, 195, 215, 217, 219, 220, 222, 227, 229, 235, 249, 273, 275, 357, 366, 368, 429, 442, 450, 451, 452, 455, 458, 459, 460, 461, 462, 466, 478, 485, 486, 487, 489, 492, 493, 500, 506, 507, 546, 552
 Kazinczy Péterné sz. Ragályi Teréz 429, 442
 Kazinczy Sophronie (Thalia) 173, 181, 470, 473
 Kazinczy Zsuzsanna (Péchy Sándorné) 56, 57, 58, 91, 433, 486, 489
 Kayser, Christian Gottlob 537
 Kácsándy József 78
 Kácsándy Zsuzsanna I. Gyulay Ferencné
 Kállay Kristóf 525
 Kállay Miklós 273, 507
 Kállay Péter 273, 507
 Kálniczky Benedek 381
 X. Károly 381
 Károly Ferdinánd 155, 460
 Károlyi József 426
 Keczer Györgyné sz. Steinmetz Nanette 194, 409, 478
 Kelez, megyei aljegyző 13
 Kelez Antal 15, 25, 390, 410, 424
 Kemény Farkasné sz. Batthyány Teréz 249, 500
 Kemény Lajos 247, 496
 Kempelen Béla 430, 436
 Kempelen Farkas 422
 Kende Pál 524
 Kende Zsigmond 524
 Kenderessy Mihály 196, 198, 345, 475, 479, 540
 Kerekes Ábel 297, 512, 513
 Kereszturi Dezső 432
 Kern János 422
 Képlaki Vilma (I. Szemere Krisztina, ill. Szemere Pálné) 563
 Képlaki Wilhelm (Vitkovics, Horváth, Szemere) 245, 496
 Kőzy Mózes 130, 183, 307, 312, 374, 381, 461, 474, 516, 555, 566
 Kielman, stuttgarti professzor 194
 Kíninger, Vincenz Georg 52, 79, 80, 81, 438, 439
 Kis István 92, 193, 107, 181, 440, 472
 Kis József (nyuli) 113, 118
 Kis József 371, 373, 553, 554
 Kis Miklós 161
 Kis Sámuel 232, 492
 Kis Sándor 6

- Kisfaludy Károly 5, 286, 302, 312, 336, 346, 353, 403, 515, 530, 531, 536, 543, 545, 565
 Kisfaludy Sándor 159, 160, 169, 171, 200, 236, 245, 246, 248, 252, 253, 258, 263, 267, 268, 285, 286, 298, 258, 263, 267, 268, 285, 286, 298, 301, 302, 307, 313, 314, 315, 323, 352, 403, 462, 463, 469, 470, 513, 514, 530, 534, 544, 565, 567,
 Kiss Imre 138, 448, 450, 455
 Kiss János 52, 54, 160, 164, 175, 200, 201, 202, 236, 239, 243, 252, 258, 259, 261, 269, 280, 420, 427, 433, 436, 439, 446, 466, 467, 468, 479, 482, 483, 494, 496, 497, 501, 503, 542, 552, 564, 565
 Klauzál Gábor 514
 Klauzál Imre 300, 302, 316, 323, 514
 Klimesch Tamás 485
 Klimó György 351, 539
 Klobusiczky József 294
 Klobusiczky Péter 210, 485
 Klopstock, Friedrich Gottlieb 29, 97, 163, 214, 240, 287, 403, 408, 421, 451, 495
 Kohl, Clemens 421
 Kohl, Ludwig 29, 421
 Kohn Alajos 375, 555
 Kollár György 325, 329, 534
 Koller Ferenc Xavér 207
 Kolosy József 523
 Komjáthy Ábrahám 121, 450, 466
 Komlóssy Károly 525
 Komlóssy László 309, 311, 516, 517, 523, 528, 530
 Kondé József 119, 223, 450, 488
 Kónyi János 16, 474
 Kopácsi István 399, 560
 Koppi Károly 226, 489
 Kormos Ferenc 524
 Kornis Ignác sz. Telcki Anna 249, 500
 Kornis Mihály 14, 286, 287, 291, 337, 537
 Koros Imre 250, 500
 Kós Károly 378
 Kosciuszko Tadeusz 72, 439
 Kossuth András 219
 Kossuth János 523
 Kossuth László 190, 191, 477, 562
 Kotzebue, August von 279, 303, 431
 Kovachich Márton György 29, 30, 108, 175, 186, 422, 423, 475, 476
 Kovács Imre 326
 Kovács István 146
 Kovács József 142, 457
 Kovács Mihály 272, 506
 Kovacsóczy Mihály 351, 353, 542, 543, 515
 Kovásznay Tóth Sándor 158, 461
 Kozma Miklós 523
 Köffinger János Pál (Raymund Wal-ter) 233, 502
 Kölessey Ferenc 236, 252, 280, 285, 313, 316, 319, 323, 467, 468, 480, 488, 501, 530, 532
 Kövendi Dénes 427, 459
 Kövér Imre 220
 Kövér Lászlóné sz. Kazinczy Klára 83, 123, 152, 433, 434, 442, 460, 486, 489
 Kövér Lászlóné sz. Halmágyi Lívia 430
 Kövy Sándor 121, 296, 374, 380, 381, 450, 512, 555
 Krajnik Imre 559
 Krajnik Józsefné sz. Kazinczy Klára 83, 123, 152, 433, 434, 442, 460, 486, 489
 Krajnik Teréz 56, 433, 434
 Kreutzinger József 355, 381, 557
 Kriebel Dániel 194, 478
 Kriebel János 370, 371, 552
 Kubinyi Ferenc 355
 Kulcsár István 75, 96, 110, 112, 114, 119, 120, 131, 132, 176, 208, 244, 245, 263, 254, 258, 350, 351, 417, 449, 450, 453, 481, 484, 494, 496, 502, 515, 542, 543
 Kulcsár Istvánné 390
 Kulcsár Katalin 483
 Kupeczky János 213
 Kuszlics Mihály 549
 Kutha András 525
 Lackovics János 428
 La Fontaine, Jean de 182
 I. Lajos magyar király 289, 518
 XIV. Lajos, francia király 124
 XVI. Lajos, francia király 429
 Lakos János 175
 Lampi, Christian Johann 29, 421
 Landerer Lajos 552, 554, 466
 Landerer Mihály 16, 23, 25, 75, 415, 416, 417
 Lang, Thomas 66, 427
 Laura (Noves) 160, 173, 470
 Lavater, Johann Kaspar 11, 408
 Lácza József 189, 190, 476, 477
 Láncey Ferenc 387, 392, 559, 561, 562
 Láncey József 358, 547
 László Pál 362, 365
 Lehoczky Mihály 318, 532
 Lehoczky Tivadar 472

- Lemaire, párizsi könyvkiadó 335,
 339, 536, 537
 Lenz, Johann Georg 68, 437
 Leonardus (Leonhardus) Aretinus
 130, 165, 176, 452, 466, 471
 Leoni, olasz jogtudós 423
 Lepos, generális 137
 Lessing, Gotthold Ephraim 171, 188,
 417, 451
 Letourneur Károly 52
 Lészay Dániel 500
 Lévy József 556, 559
 Lézy Adrián 194
 Linczy József 523, 525
 II. Lipót 41, 304, 356, 418, 451, 485
 Lipsius 314, 317, 531
 Livius, Titus 118
 Lónyay Gábor 348, 368, 466, 517,
 523, 528, 555
 Lónyay János 368, 398, 399, 563,
 564
 Lónyay Pál 525
 Lónyay Piroska (Bárczay Józsefné)
 375, 555
 Lubi Antal 52
 Lukinich Imre 465
 Macpherson 52
 Magda Pál 381
 Mailáth Antal 93, 295, 296, 307, 328,
 360, 400, 512, 523, 532, 564
 Mailáth János 253, 255, 265, 281,
 284, 295, 296, 298, 300, 307, 311,
 320, 321, 322, 334, 336, 359, 383,
 502, 503, 505, 509, 510, 512, 513,
 514, 516, 530, 531, 532, 533, 535,
 536, 547, 548, 558, 566
 Mailáth József 359, 502, 547
 Majoros András 381
 Majos Menyhért 524
 Majtényi László 36, 158, 425, 461
 Makk Domokos 74, 440
 Makáry György 381
 Makáry György 381, 536
 Maller Sándor 432
 Malonyay János 303, 307, 515, 516
 Manigay Pál 14
 Manschgó János 380, 556, 558
 Maratti, Carlo 496
 Marczibányi István 325, 534
 Maret, Hugues-Bernard, duc de
 Bassano 314
 Markotsány Zsigmond 524
 Marmontel, Jean François 16, 152,
 183, 240, 302, 459, 460, 473,
 474, 475
 Maróthy Mátyás 533
 Martinovics Ignác 43, 428, 440,
 443, 469, 487, 489
 Martinuzzi György 280, 289, 343,
 386, 398, 559, 563
 Matolay Gábor 523
 Maulbertsch (Maulpertsch), Anton
 Franz 29, 421
 Maurer, Hubert 29, 421
 Mayer, megyei orvos 14
 Mályusz Elemér 422
 Mándy József 524
 Mándy Péter 524
 Mányoky Ádám 213
 Már Péter 98, 111, 120, 133, 137,
 444
 Mária Terézia 289, 420, 532, 533
 Máriássy Boldizsár 67, 379, 437
 Máriássy István 358, 376
 Máriássy József 530
 Máriássy Zsigmond 379
 Márton István 263, 269, 504, 505
 Márton József 73, 210, 359, 399,
 400, 435, 439, 483, 547, 564
 Mátrai Kadika 31
 I. Mátyás, magyar király 289, 319,
 396, 388, 419, 518, 532, 549,
 559, 563
 Mátyási József 164, 189, 190, 465,
 477
 Mátyus Péter 134, 454
 Mednyánszky Alajos 317, 327, 318,
 384, 532
 Mednyánszky János 429
 Meissner, A. G. 206, 271, 327, 337,
 484, 506
 Meller Simon 541
 Merweld gr., katonatiszt 7, 8, 408
 Messina br., kapitány 7
 Metastasio, Pietro 170, 171, 298,
 416, 446
 Mezőssy Jánosné 47, 429
 Migazzi Bora 536
 Migazzi Kristóf 335, 536
 Miklós László 381
 Miklósfői (I. Révay Miklós) 133, 464
 Miller, Jakab Ferdinánd 165, 187,
 342, 466, 476, 539
 Miller, Johann Martin 11, 12, 13,
 101, 299, 300, 408, 409, 513
 Mirabeau, Gabriel Honoré Riquetti,
 comte de 254
 Mithridates 460
 Mocsáry Antal 568
 Mohn br., tábornok 234
 Molière 205, 436
 Molnár Albert, Szenczi, 24, 97, 416
 Molnár György 273, 507
 Molnár János 219, 268
 Moskovszki Antal 113, 137, 379
 Mossóczy Institoris Károly 189, 472,
 476

- Muretus, Maurus Antonius 54, 433
 Müller, stuttgarti professzor 53
 Müller Károly 101, 445
 Nabukodonozor 269
 Nagy Gábor 68, 124, 187, 437, 445, 446, 451, 465, 470, 475
 Nagy György 525
 Nagy Ferenc 149, 220
 Nagy István 524
 Nagy Iván 430, 436
 Nagy János 89, 102, 105, 109, 110, 111, 112, 115, 118, 119, 133, 445, 453
 Nagy József 160, 268, 462
 Nagy Mihály Jakab 549
 Nagy Mihály János 549
 Nagy Pál (Felsőbüki) 358, 370, 454, 547, 553
 Naláczy József (B.) 249, 500
 Napóleon 139, 140, 215, 216, 314, 370, 431, 455, 464, 469, 473, 474, 553
 Narbon, francia tábornok 215, 216
 Nardini, Bartolomeo 339, 538
 Náthly József 543
 Nemes Lőrinc 523, 525
 Nero, római császár 400
 Négyessy László 462
 Németh János 425, 428
 Németh László 54, 108, 112, 115, 433
 Neuhauser Ferenc 492
 Neumányi Péter 38
 Niczky Kristóf 134
 Nussbaum, Adam 78
 Nyiry István 136, 381, 454
 Nyitray Mátyás 337, 339, 340, 349, 354, 537, 545
 Nyomárkay József 290, 511
 Ócskay Károly 272
 Ocsvály Miklós 523
 Oreczy György 307, 516
 Oreczy László 14, 15, 410
 Oreczy Lőrinc (id.) 13, 14, 15, 160, 163, 175, 307, 308, 409, 410, 455, 480, 516, 532
 Oreczy Lőrinc (ifj.) 307, 308, 516
 Ormos Miklós 360, 361, 548
 Otrokosi (Fóris) Ferenc 345
 Ottlik Dániel 96, 231
 Ottományi Szabó 416
 Óváry Miklós 283, 509
 Ovidius, Publius, O. Naso 18, 115, 167, 412
 Ötvös Gábor 38
 Óxl Jakab 130, 131
 Paine, Thomas 47, 429
 Paintner Antal Mihály 98, 106, 107, 133, 444
 Palladio, Andrea 241
 Papp József 303, 515
 Papp Károly 524
 Parini, Giuseppe 412
 Pataki Dénes 554
 Pataki Girig Konstantin 50, 56, 430
 Pataki Mózes 236, 493
 Patay József 226, 489
 Patay Sámuel (báji) 78, 381, 490
 Patay Zsuzsanna (Rhédey Lajosné II.) 490, 492
 Paur Antal 465
 Pálffy grófi család 233
 Pálffy János 254, 502
 Pálffy Károly 416
 Pálffy Miklós 343
 Pálóczi Horváth Ádám 19, 21, 24, 26, 31, 175, 205, 263, 278, 279, 411, 413, 415, 416, 418, 423, 477, 500
 Pánczél Dániel 450, 540
 Pápai Páriz Ferenc 103, 446
 Pápay Sámuel 160, 183, 246, 260, 314, 315, 324, 463, 473, 488, 494, 530, 534
 Pázmány Péter 97, 111, 259, 504
 Pászthory Sándor 200, 480
 Perecsényi Nagy László 130, 131, 133, 137, 452, 455
 Perényi Gábor 525
 Perényi Zsigmond 348, 359, 517, 523, 524, 527, 541, 547
 Persius, A. Flaccus 205, 483
 Pesky József 376, 555
 Pethe Ferenc 252, 501
 Petrarca, Francesco 159, 160, 298, 306, 462, 470
 Petrik Géza 412
 Petzvay József 524
 Péchy Ádám 524
 Péchy Imre 36, 70, 71, 89, 114, 137, 156, 220, 221, 278, 424, 425, 435, 438, 448, 455, 460, 486
 Péchy János 348
 Péchy József 220
 Péchy Lőrinc 523
 Péchy Sándor 56, 227, 433
 Péchy Sándorné I. Kazinczy Zsuzsa
 Péczy József 24, 205, 416, 421, 566
 Péli Jánosné sz. Vay Erzsébet 158, 358, 461, 462, 547
 Péterfy László 371, 554
 Péteri Takács József (I. még Takács alatt) 101, 302, 445, 514, 530, 534

- Phaedrus 26, 139, 228, 419
 Pichler Karoline 53, 421
 Pika Gáspár 73, 74, 440
 Pindaros 92, 96, 100, 101, 103, 104, 107, 137, 184, 185, 287, 298, 443, 448, 513
 Pipsz (l. Dessewffy József)
 Pláton 103, 162, 268
 Pleyel, Ignáz Josef 301
 Podmaniczky József 27, 35, 44, 419, 424
 Podmaniczky Júlia (Hodosiné) 90
 Podmaniczky Lajos 122, 303, 514
 Podmaniczky Lászlóné 46
 Pogány Lajos (Csebi) 36, 425
 Pogány László 353
 Pogány János 524
 Pogány Miklós 524
 Pongrácz Boldizsár 523
 Pongrácz Ferenc 523
 Pongrácz János 220
 Pouori Tewrewk József 297, 351, 353, 375, 380, 381, 382, 383, 391 512, 513, 543, 545, 555, 556, 557, 558
 Poóts András 189, 190, 268, 477
 Porkoláb István 450, 479
 Pósa István 59, 434
 Pothajeczky Péter 294
 Póznér Antal 524
 Prévost 115, 116, 117
 Prónay Iphigenia 548, 567
 Prónay László 12, 159, 160, 201, 375, 409, 419, 463, 555
 Prónay Lászlóné sz. Radvánszky Rozália 409
 Prónay Sándor 200, 203, 375, 481, 482, 548, 551, 555
 Prónay Simonné sz. Hirgeist Anna (Nini) 203, 404, 405, 482, 548, 567
 Puky Antal 390
 Puky Ferenc 59, 62, 434, 435
 Puky István 65, 67, 437
 Puky László 249, 500
 Pyber Benedek 448
 Pyker László 391, 556, 561, 563, 566, 567
Radvánszky Polixena (Ujházy Sámuelné) 58, 77, 434, 441
 Radvánszky Rozália (Rádayné) 304
 Radvánszky Teréz (Szerencsy Józsefné) 78, 405, 441, 457, 567
 Ragályi Ábrahám 376, 377, 378
 Ragályi Ábrahámné 376
 Ragályi Gedeon 121, 450
 Ragályi Gedeonné 376
 Ragályi József 90, 135, 454
 Ragályi Mici 376
 Ragályi Tamás 135, 142, 148, 358, 381, 454, 547
 Rainer főhg. 206
 Rajnis József 18, 95, 96, 97, 100, 101, 102, 105, 108, 109, 119, 133, 137, 160, 168, 205, 413, 416, 418, 443, 444, 445, 446, 450
 Ratschky, Joseph Franz 29, 265, 299, 421, 505
 Raymond Walter (l. Köffinger János) 253
 Ráday Anna (Nádasdy Lászlóné) 304
 Ráday Erzsébet 304
 Ráday Gedeon (id.) 5, 16, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 160, 167, 175, 200, 205, 213, 410, 411, 412, 413, 415, 416, 417, 418, 419, 468
 Ráday Gedeon 304
 Ráday Gedeon (ifj.) 167, 404, 468, 567
 Ráday Gedeonné (ifj) sz. Telek Borbála 567
 Ráday László 304
 Ráday Pál 167, 303, 305, 468, 515
 Ráday Pálné sz. Prónay Ágnes 167, 304, 305, 468
 IL. Rákóczi Ferenc 165
 Rákóczi György 147
 Ráth Mátvás 41, 109, 134, 137, 188, 189, 205, 454
 Ráthonyi Péter 524
 Rátkay Pál 351, 352, 357, 389, 543, 560
 Reviczky Tamás 219
 Retzer, Josef Friedrich Freiherr von 299
 Rexa Dezső 162, 463, 506
 Récsey Viktor 546, 554, 556
 Révay Miklós 24, 108, 112, 114, 130, 131, 133, 134, 164, 168, 183, 205, 362, 420, 440, 443, 444, 448, 453, 457, 473, 482, 544
 Rhédey Ferenc 9, 123, 408
 Rhédey Lajos 36, 56, 65, 70, 71, 73, 90, 147, 148, 155, 156, 228, 230, 425, 434, 436, 438, 439, 460, 490, 492
 Rhédey Lajosné sz. Kácsándy Terézia 49, 56, 57, 58, 62, 65, 70, 71, 77, 78, 434, 435, 436, 441, 490
 Ribiny János 194, 478
 Richter, Antal Fülöp 376, 379, 380, 381, 382, 391, 398, 554, 555, 556, 557, 559, 563
 Riedele András 125, 129, 451, 452
 Rigó Ferenc 270
 Rigó László 266, 267, 270, 271, 505, 506

- Roggendorf Alojzia 343
 Roggendorf Ferenc Antal 343
 Roggendorf Vilmos 343, 539
 Roo, de Gerardus 180, 472
 Rosti János 161, 432, 463
 Rotschütz Wilhelmine (Rubicunda) 125, 452
 Rotter József 111, 447
 Rousseau Jean-Jacques 26, 29, 177, 214
 Rózsa György 6, 439, 555, 557, 558, 560
 Rösler János Kristóf 282, 478, 509
 Rubicunda (l. Rotschütz Wilhelmine)
 Rudnay Sándor 405, 507, 554, 567
 Rummy József 165
 Rummy Károly György 187, 201, 206, 263, 380, 382, 467, 475, 476, 481, 483, 485, 500, 509, 557
 Ruszek József 246, 263, 264, 268, 504
 Rusztán 280
 Sallustius, Caius S. Crispus 103, 180, 204, 289, 296, 299, 302, 303, 307, 335, 337, 343, 344, 349, 361, 572, 482, 483, 484, 540
 Salzmann, Christian Gotthilf 209
 Sandrart, Joachim 213, 485
 Sauer Kajetán 36, 425
 Sághy Ferenc 244, 245, 392, 496
 I. Sándor, cár 215, 216
 Sándor István 102, 103, 446, 482
 Sándor Lipót, nádor 42, 428
 Sándor Pál 430
 Sárközy István 366, 481, 486
 Sárosy András 430, 431
 Sárosy Andrásné l. Ilosvay Krisztina
 Schaffrath Lipót 40, 427
 Schedel (Toldy) Ferenc 555, 565
 Schedius Lajos 96
 Schellhorn, I. M. 133
 Schiller, Friedrich 24, 163, 164, 170, 243, 269, 300, 302, 314, 315, 416, 458, 481, 493
 Schlegel, Friedrich 474
 Schlözer, August Ludwig von 150, 459
 Schlüter, Theodor 206, 271, 327, 337, 339, 484, 506, 538
 Schmutzer, Jakob 29, 421
 Schön, Joseph 12
 Schreier, Johann 96
 Schreml, bécsi könyvkiadó 33
 Schröder, Friedrich Ludwig 447
 Schwarzenberg hg. 322, 533
 Semsey András 156, 158, 430, 461
 Seneca, L. Annaeus 154, 155
 Sennowitz Mátyás 193, 194, 477, 478
 Sennyei Károly 523
 Sennyei Sándor 549
 Shakespeare, William 447
 Simó Ferenc 388, 559, 560
 Sinai Gábor 176, 179, 471
 Sinai Miklós 351, 539
 Sipos József 260, 506
 Sipos Pál 197, 198, 208, 249, 479, 484, 500
 Sipos Péter 338, 537
 Smith, Adam 543
 Sock, udvari ágens 85
 Socrates 41, 154, 267
 Soltész 376, 378
 Somogyi Lipót 103, 105, 107, 118, 133, 446
 Somogyi Gedeon 228, 229, 285, 432, 496, 509
 Somosi János 391, 546
 Somsich Lázár 315
 Somsich Lázárné sz. Jeszenovszky Róza 35
 Sonnenfels, Joseph 25, 29, 417
 Soós István 551
 Soós Pál 215
 Soóváry Soós János 362
 Solyom Jenő 440
 Sophokles 92, 96, 101, 185, 444, 448
 Spissich János 31, 108, 160, 423, 463
 Splényi Gábor 318, 532
 Splényi József 538
 Splényi Mancsi 92
 Stader, tábornok 196, 197
 Stadion, Johann Philipp 452
 Staël-Holstein, Anne Louise Germaine, 473, 474
 Steinmetz, Ninon l. Kerczer Györgyné
 Steinsberg, fr. Guolfinger Ritter von 194
 Stelzer, győri kereskedő 137
 Stettner György (l. még Zádor György) 357, 375, 555
 Streibig József Antal 100, 107, 109, 118
 Sturm br., katonatiszt 7
 Sulyok József 283, 509
 Sylvester János 100, 101, 241, 242, 341, 345, 444, 446, 472, 539, 540
 Syolanitz József Ferenc 422
 Swieten, B. Gottfried 29, 161
 Szabó István 406, 567
 Szabó Károly 539
 Szabó Sámuel (Abrudbányai) 474
 Szalay László 388, 559, 561
 Szapáry János 76, 441
 Szathmáry Miklós 376
 Szathmáry Pál 145
 Szatmáry József 121, 381, 450

- Szatmáry Király Antal 378
 Szatmáry Pál 376
 Szauder József 6
 Szász Péter 422
 Szeder Fábán 356, 373, 379, 392, 383, 546, 554, 556, 557
 Szegedy Róza (Eliz) (Kisfaludy Sándorné) 160, 173, 470
 Szemere Albert 121, 139, 140, 147, 148, 162, 249, 311, 450, 455, 457, 464, 517
 Szemere Bertalan 561
 Szemere Ferenc 183, 220
 Szemere György 246, 496, 523
 Szemere István 121, 218, 272, 360, 450, 516, 523, 525, 548
 Szemere János 523
 Szemere József 523
 Szemere Klára 272
 Szemere Krisztina (Kriska) (Szemere Pálné; l. még Képlaki Vilma) 272, 356, 388, 398, 492, 506
 Szemere László 220
 Szemere Pál 129, 142, 148, 149, 151, 158, 163, 180, 183, 199, 200, 207, 224, 226, 229, 230, 231, 232, 236, 238, 239, 240, 244, 245, 246, 248, 251, 252, 253, 254, 258, 259, 260, 261, 264, 272, 278, 280, 282, 283, 285, 299, 301, 302, 307, 323, 351, 365, 375, 382, 383, 384, 388, 390, 397, 403, 404, 455, 456, 456, 456, 464, 465, 467, 468, 480, 482, 484, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 502, 508, 513, 515, 553, 558, 560, 563, 564, 565, 566, 567
 Szemere Péter 246, 496
 Szemere Teréz (Bay Györgyné) 200, 481
 Szentes József 472
 Szentgyörgyi Alajos 552
 Szentgyörgyi István 41, 427
 Szentgyörgyi József 54, 55, 176, 180, 204, 222, 432, 433, 471, 472, 482, 483, 486
 Szentimrey Gábor 156, 277, 381, 491
 Szentiványi Károly 523
 Szentjóni Szabó László 38, 44, 424, 425, 428, 432
 Szentmarjai Ferenc 37, 38, 41, 43, 219, 427, 428
 Szentmiklóssy Alajos 228, 230, 232, 236, 238, 239, 243, 244, 248, 251, 252, 253, 255, 258, 260, 262, 278, 280, 282, 285, 302, 334, 342, 362, 367, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 500, 501, 502, 503, 504, 508, 509, 530, 539
 Szepesy Ignác 240, 268, 495, 507, 509
 Szerencsy István 359, 524, 525, 547
 Szerencsy Józsefné l. Radvánszky Teréz
 Szerényi Vilmos (Szentmiklóssy Alajos) 531
 Széchenyi István 516
 Széchenyi Ferenc 24, 63, 98, 103, 132, 166, 175, 176, 178, 260, 419, 420, 435, 436, 464, 466, 469, 471, 472, 478
 Székely Albert 524
 Szén Antal 75, 432, 441
 Szénásy Zsuzsanna Bárczay Miklósné 441
 Szépalmy Vince (Kazinczy Ferenc) 101, 415, 416, 419
 Szikszay Mihály 524
 Szilassy József 355, 391, 556
 Szilvási Szabó János 402, 565
 Szinnyey József (id) 557
 Szinyey László 358, 359, 547
 Sziráky Zsuzsa (Fáy Andrásné) 457
 Szirmay Antal 186, 206, 207, 220, 330, 399, 428, 475, 484, 487, 516, 523, 564
 Szirmay Ádám 308, 523, 525
 Szirmay Lászlóné 318, 532
 Szirmay Tamás Antal 206, 207
 Szirmay Tamásné sz. Benický Honórata 136, 137, 249, 272, 455
 Szlávy György 37, 38, 56, 425, 426, 432, 434, 435
 Szlávy János 62, 426, 435
 Szmracsányi László 523
 Szolimán 280, 518
 Szombathy János 206, 344, 445, 479, 511, 539
 Szögyeni Ferenc 318, 523, 532
 Szögyéni Zsigmond 467
 Szrogh Sámuel 270, 283, 284, 506, 509
 Sztáray Albert 532
 Sztáray Albertné sz. Károlyi Franciska 320, 532
 Sztáray Eleonóra l. Dessewffy Józsefné
 Sztáray Mihály 389, 560
 Sztáray Vince 335, 337, 339, 367, 536, 537, 552
 Sztójka Imre 525
 Sztrókay Antal 202, 482, 484
 Szulyovszky József 523
 Szulyovszky László 207, 215, 218
 Szulyovszky Menyhért 58, 432, 434
 Szunyogh József 525
 Szücs Jenő 6
 Tabódy Sándor 523
 Tacitus, Publius Cornelius 316, 317, 318, 319, 336, 531

- Takács József (Téti) 244, 245, 246,
 258, 314, 323, 324, 496
 Takács Judit 264
 Takács Mária 184
 Tancsics Ignácné 75, 441
 Tarnay Andor 432
 Tasso 283, 509
 Tatay János 225, 226, 488, 489
 Telegdy Miklós 504
 Teleki Ádám 31, 423
 Teleki Ferenc 256, 503
 Teleki József 96, 201, 249, 344,
 388, 404, 405, 500, 517, 567
 Teleki Károly 249, 287, 291, 500
 Teleki László 404, 405, 481, 484, 515,
 567
 Teleki Mihály 197, 344
 Teleki Sámuel 147, 273, 428, 441, 507
 Teleky Sándor 345
 Terentius, Publius T. Afer 163, 183
 Teslér László 252, 259, 365, 501,
 503, 505, 516, 551
 Thaisz András 344, 366, 513, 539,
 541, 544, 551, 552
 Thaky Antal 370, 553
 Thököly Imre 196, 197, 198, 343,
 345, 346, 480, 540
 Thugut, Heinrich 386, 559, 563
 Tibullus, Albius 173, 243, 513
 Tinódi Sebestyén 189, 259
 Tiszta Ferenc 156
 Toldy Ádámné sz. Hlovay Krisztina
 (l. még Sárosy Andrásné) 430
 Toldy Ferenc 381, 534, 551, 552,
 553, 556, 558, 564, 566
 Tolnai Gábor 455, 456, 457
 Torday Gáspár 523
 Tőke Antal 523
 Tőkés János 493
 Töltényi Szaniszló 299, 306, 513, 515
 Török Eszter (Hemiger Jánosné)
 276, 507
 Török István 10, 408
 Török József (id) 122, 130, 276,
 450, 460, 496, 508, 511
 Török József (ifj) (Pepi) 84, 294,
 333, 369, 442, 477, 508, 530, 552,
 558, 559, 561, 562
 Török Józsefné (id.) sz. Horváth
 Borbála 294, 511
 Török Lajos 89, 90, 276, 313, 417,
 442, 477, 507, 511, 561, 567
 Török Lajosné sz. Roggendorf Aloj-
 zia 477, 561
 Török Zsuzsanna 83, 439, 442
 Trattner Mátvás 12, 26, 27, 202,
 247, 256, 296, 415, 457, 467, 472,
 473, 483, 494, 495, 496, 497, 503,
 505, 512
 Tumpacher József 103, 105, 107,
 109, 111, 118, 119, 132, 133, 445
 Tunyogi Szűcs Dániel 226, 227, 490
 Turjanszky István 524
 Tusai Sándor 220
 Tussai Márton 147, 457
 Tussai Mártonné 147
 Udvarszky Rozália (Cschy András-
 né) 233
 Ujgyörgyi (Neumüller) József (Der
 Sanctus Practicus) 128, 452
 Ujházy József 123
 Ujhelyi Ágoston 524
 Ujhelyi Károly 524
 Ujhelyi László 524
 Ujhelyi Norbert 524
 Ujhelyi Sándor 524
 II. Ulászló magyar király 124, 451
 Ungli-Bessenyei Lajos 525
 Ungvárméti Tóth László 302,
 514
 Uray Bálint 524
 Uti János 130, 145, 452, 458
 Ürményi József 465
 Vadnai József 121, 450
 Vajna Antal 341, 342, 539
 Valjavec Frigyes 422, 435
 Valthör (Walthör?) tábornok 234
 Vandernáth Ferencné sz. Splényi
 Petronella 136, 221, 455, 487
 Van Dyck, Antonis 499
 Van Huysum, Jan 499
 Varjas János 176, 470, 471, 472
 Varro, Marcus Terentius 103, 131
 Vass Anna (Vay Józsefné) 461
 Vass Antal 523
 Vay Ábrahám 122, 124, 129, 134,
 136, 144, 148, 149, 153, 154, 155,
 157, 158, 195, 220, 221, 222, 235,
 273, 275, 276, 358, 398, 450, 452,
 454, 455, 456, 458, 459, 460, 461,
 462, 478, 493, 506, 507, 508, 547,
 563
 Vay Ábrahámné sz. Kazinczy Zsófia
 122, 123, 143, 144, 145, 152, 153,
 156, 195, 222, 229, 235, 276, 366,
 368, 429, 442, 454, 456, 458, 459,
 460, 461, 462, 478, 492, 493, 507,
 552
 Vay Erzsébet (l. Péli Jánosné)
 Vay Eulália (Lónyay Jánosné) 368
 Vay Istvánné 62
 Vay József 158, 162, 217, 272, 275,
 276, 454, 458, 459, 460, 461, 464,
 506, 507, 547, 553
 Vay Lajos 565
 Vay Lászlóné 90

- Vay Miklós (id.) 37, 124, 129, 133, 136, 137, 139, 140, 402, 451, 452, 454, 455, 456, 458, 459, 517
 Vay Miklós (ifj.) 377, 385, 399, 402, 403, 556, 559, 564, 565
 Vay Miklósné (id.) sz. Adelsheim Johanna 401, 479, 564
 Váczy János 6, 162, 401, 402, 409, 410, 411, 414, 417, 420, 423, 429, 433, 436, 438, 440, 465, 484, 492, 496, 497, 508, 510, 512, 513, 516, 530, 535, 545, 561, 566, 567
 Váczy József 564
 Vályi András 496
 Vályi K. András 40, 427
 Vályi Nagy Ferenc 212, 222, 255, 256, 484, 487, 488, 503, 511
 Vámosy Mihály 523
 Verbőczy István 507
 Veresinyák Mihály 395
 Verestői György 28, 421
 Vergilius, Publius V. Maró 12, 26, 337, 100, 102, 105, 108, 110, 119, 337, 340, 346, 413, 415, 416, 417, 418, 419, 445, 446, 453, 513
 Versöghy Ferenc 41, 44, 74, 76, 88, 108, 112, 114, 131, 160, 302, 306, 323, 324, 356, 432, 440, 442, 448, 454, 463, 514, 515, 524, 544
 Vécsey Józsefné 90
 Vécsey Pál 279
 Vécsey Zsuzsanna (Török Ferenéné) 276, 508
 Viczay Mihály 14, 38, 176, 471
 Vida László 202, 203, 222, 225, 226, 230, 232, 237, 238, 247, 248, 480, 481, 482, 487, 488, 489, 492, 494, 497
 Vida Nina (Katalin) 231
 Vilax Ferdinánd 465
 Világosvári Miklósti János (Révay Miklós) 448, 454
 Vincze Pálné sz. Halmágyi Eszter 430
 Virág Benedek 87, 88, 96, 160, 164, 175, 199, 202, 233, 234, 239, 243, 255, 258, 280, 443, 466, 467, 480, 493, 495, 513, 541
 Virágh Rózsa 417
 Viszota Gyula 551
 Vitéz Imre (Ivánkay) 14, 103, 106, 107, 416, 418, 416, 447,
 Vitéz Imréné 109, 111, 112, 449
 Vitéz János 162, 464
 Vitéz József 64, 66, 433, 436
 Vitkovics Mihály 164, 167, 183, 202, 204, 205, 239, 244, 245, 337, 339, 343, 351, 382, 380, 391, 397, 465, 467, 468, 473, 480, 482, 483, 513, 560, 561, 563, 568
 Vitzmándy István 523
 Voltaire, François Marie Aronnet 28, 103, 139, 140, 170, 189, 288, 293, 295, 421, 446, 506
 Voss, Johann Heinrich 172, 180, 299, 469, 472, 513
 Vörösmarty Mihály 5, 351, 357, 403, 546, 565, 566
 Wallaszky Pál 196, 478
 Walterskirchen Judit (Balogh Ignáczné) 101
 Wartensleben, Wilhelm 8, 9, 10, 89, 155, 279, 408, 460
 Washington 139
 Weinzierl, Franz Xaver 206, 271, 327, 474, 506
 Wenkheim József 307, 308
 Wesselényi Miklós (id.) 468, 469, 471, 487, 494, 499
 Wesselényi Miklós (ifj.) 169, 173, 236, 249, 266, 468, 469, 470, 485, 489, 493, 494, 500
 Wesselényi Miklósné (id.) sz. Cserey Heléna 236, 237, 250, 342, 468, 494
 Wekey Károly 387, 559
 Wieland, Christoph Martin 29, 39, 40, 103, 163, 180, 182, 258, 260, 261, 267, 281, 300, 348, 416, 427, 472, 481, 540
 Winckelmann, Johann Joachim 300, 514
 Windisch, Károly Gottlieb 422
 Woltmann, Karl Ludvig 339, 538
 Young, Edward 12, 409
 Zaféry György 524
 Zauner, Franz 29, 421
 Zádor György (l. még Stettner György) 456, 457, 546, 561
 Zádor Gyula 456, 457
 Zápolya János 330
 Zmeskál József 387, 559
 Zoltán Pál (Csepei) 216, 218, 273, 507
 Zombory Zsigmond 15, 410
 Zrinyi Miklós 24, 137, 189, 200, 202, 239, 241, 256, 269, 344, 416, 417, 503, 518, 539
 Zsiday Sándor 333, 391
 Zsigmond, magyar király 256
 Zsombori József 241, 422, 495

KAZINCZY MŰVEINEK MUTATÓJA

- A borz és az evet 535
 A boldog alkony 505
 A fő lecke 190
 A gyermek poéta 22, 413, 414
 A Himfy szerelméről 496
 A Jenny barátjának és az enyémnek 73, 439
 A Khariszok 543
 A Ludhattyu 189, 477
 A magyar literatura története 463
 Anakreonnak III. dala (Az őjjeli vendég) 105, 419, 427
 Anakreonnak IX. dala (A levél-hordozó, ill. A galambhoz) 419
 A nyelvrontók 241, 495
 A nehéznyelvű 459
 A Rádayak 515
 A Rádayokról 411
 A Rákóczi-ház genealogiájáról 370, 553
 A római karnevál 493
 A Sonetto Muzsája (A sonett Musája) 172, 469
 A vak Lantos (Veit Weber) 105, 447
 A vallástan 411
 A Vág (Mailáth János) 324, 533
 Az alvó gyermek 315, 319, 531, 532
 Az Egri Bibliotheca 241, 495
 Az ősz (Mailáth János) 289, 335, 510, 536
 Az ujitók 241, 495
 Ámor az Oroszlánon 289, 510
 Bácsmegyeinek összeszedett levelei (Bácsmegyeinek gyötrelmei) 29, 409, 480, 505
 Báró Wesselényi Miklóshoz 470
 Bereghi Innp 517
 Bokréta, mellyel kedveskedik Hazájának F. F. A. 457, 473
 Bővebb előadás a Sárospataki bibliotheca két kódexe felől 466
 Cserneki és tárköi gróf Dessewffy József és Kazinczy Kazinczy Ferencz kiküldött táblabíráknak vélemények . . . stb. 471, 472, 544
 Dessewffy Józsefhez, Arcászhoz (Egy Arcászhoz) 202, 203, 480, 482
 Dolce Madonnája 488
 Egy ferdőben Váradon, (E liget árnyai közt . . . stb.) 289, 505, 510
 Egyveleg írárok (Marmontel: Alcibiád, A szammiumi mennyegzők, A négy palack) 459
 Egy gyermek sírkövére (Iphigénia halálára stb.) 449
 Emilia Galotti (Lessing) 26, 29, 236
 Erdélyi Levelek 261, 289, 300, 312, 319, 333, 344, 350, 351, 371, 474, 500, 501, 510, 511, 513, 530, 532, 533, 539, 542, 554, 559
 Életrajzi adatgyűjtemény 436
 Érzékeny utazások 493
 Fogságom naplója 432, 434
 Fogy az élet s nem sokára (Boldog bolondoskodás; Bátorodás az élet sebess repülése ellen; A kor örömei; Csók a bor között; Bor mellett) 22, 413, 414
 Gessner Idylliumi 29, 422, 427, 478
 Gessner Salamon munkái (Ábel halála, Szemira, Daphnisz, Első hajós) 422, 423, 427, 505
 Gróf Festetics Györgyhez 291, 511
 Gróf xxx Ferenczhez 17
 Gróf Kornis Mihályhoz 287, 291, 510
 Gróf Mailáth Antal 564

- Gubernator Bruckenthal Sándornak bibliothecája 501
- Hamlet (Shakespeare) 26, 29, 108, 297, 418, 424, 447, 513
- Helikoni Virágok 266, 411, 414
- Hivatalba vezető beszéd... stb. 26, 105, 417, 418, 447
- Ilotkócz — Anglus kertek 434
- Jelentés a Klopstock Messiásának kiadása felől 422
- Jelentés. Sallustiusnak magyar fordítása felől, Baranyai Decsi János álta 539
- Kazinczy Ferencz munkái. Szépliteratura 423, 480, 493
- Kazinczy Ferencz Versei 544
- Kazinczy előbeszéde az általa fordított Sallustiushoz. A Cicero első Catilinariájának első fejezeteivel 350, 355, 367, 542, 545
- Kazinczy eredeti munkái 534
- Kazinczy házasságkötésének napja Török Lajos gróf leányával, Zsófiával. XI. Novembris. MDCCCIV. (Az én boldogítóm) 167, 171, 466, 469
- Kazinczy költeményei 482, 488, 495
- Kazinczynek fordított egyveleg írásai 450, 459, 460, 474, 476, 480
- Kazinczynek Poétai Berke 239, 413, 414, 419, 447, 482, 484, 495
- Kazinczy útja Pannonhalmára — Esztergomba, Vácra 554, 565, 566, 567
- Keresztos Bálint kedveséhez Tornai Margithoz a szent Földről 411
- Koccantyusi 189, 477
- Külföldi Játzó-szinje 415, 424
- Laocon 488
- Magyarische Sprache und Magyarische Litteratur 299, 513, 531
- Magyar (Kassai) Múzeum és Orpheus miként kezdnek kiadatni 415 418
- Magyarországnak talán első abrosza 466
- Magyar regék és mesélések 558
- Magyar régiségek és ritkaságok 180, 444, 446, 471, 472, 493, 539
- Margit szigetén 482, 567
- Marmontelnek szívképző regéji két könyvben 460, 473
- Martinuzzi apológiája 289, 510
- Mária Therezia származásának és életének leírása 350, 541
- Messiás (Klopstock) 29, 419, 421, 422, 495
- Messiás fordításáról. Előfizetési jelentés 422
- Mesterségek. Festés, faragás nálunk... 484, 485
- Még egy szó az Árkádiáról 457
- Minnihez 286, 510
- Miss Sara Sampson (Lessing) 26, 29
- Oberster Kazinczy László halála... stb. 451
- Osszián (Macpherson) 236
- Pályám emlékezete 409, 422, 423, 424, 434, 435, 436, 437, 441, 463, 464, 471, 558, 567
- Pestre 463, 552
- Példák a Klopstock Messiásának... fordításáról 422
- Phigie halálára 449
- Prof. tisz. Márton István... munkájához 504
- Révainak nevei és születési napja 454
- Sajka 516
- Siegwart (Miller) 11, 12, 409, 478, 513
- Sipos Pál és Porkoláb István 479
- Sokrates Mainomenos az az a Sinopei Diogenes Dialogusai Wielandból 44, 426, 428
- Stella (Goethe) 26, 29, 78, 105, 439 441, 447
- Szabó Dávidhoz... stb. 410
- Szabolcs Vármegye az Ország minden Megyéjéhez 401, 564
- Sallustius Caius Crispus Épen maradt minden munkái 205, 206, 271, 289, 322, 333, 334, 337, 338, 342, 345, 346, 354, 355, 360, 367, 506, 510, 516, 532, 533, 536, 537, 547
- Sallustius és Cicero műveinek fordítása 289, 296, 299, 510, 512, 513
- Szallusznak kiadásai, fordításai 484, 539
- Szent hajdan gyöngyei 392, 397, 405, 561, 563, 566, 567
- Szentmihály 282, 509
- Szentmihály Szabolcsban 544
- Szent történetek a Biblia szerint 546
- Szép Anikó 436, 676
- Széphalom és házi dolgaim 437, 442

Töredékek (Abafi) 411

Töredék egy utazó leveleiből 540

Töredékek Kazinczynak Erdélyi

Leveleiből 501

Tövis és virágok 189, 193, 245,
259, 264, 314, 323, 476, 477, 505

Ujhelyből, Zemplényben Aug. 6-án
564

Ujhelyi Dayka Gábor versei. Össz-
veszedte és kiadta barátja Ka-
zinczy Ferenc. (Dayka-életrajz)
472, 473

Vay József képénél 370, 553

Vida Lászlóhoz 247, 497

Vitkovics Mihály barátomhoz
(Poetai epistola ... stb.) 483

Wieland Grátziái 427

Zemplényi Vitézek Emléke 516

Zrinyi Miklós Szigetvárott 350, 542

Yorick levelei Elizához és viszont
493

TARTALOM

5649. Kazinczy László—Kazinczynak. 1782. jan. 3.	7 (407)*
5650. Kazinczy László—Kazinczynak. 1782. jan. 19.	9 (407)
5651. Kazinczy László—Kazinczynak. 1782. jan. 28.	9 (407)
5652. Lavater, Johann Caspar—Kazinczynak. Zürich, 1783. júl. 28	11 (408)
5653. Kazinczy—Miller, Johann Martinnak. Tokaj, 1783. nov. 11. . .	11 (408)
5654. Kazinczy—br. Orczy Lőrincnek. Alsóregmec, 1784. ápr. 24. . .	13 (409)
5655. Kazinczy—br. Orczy Lőrincnek. Kassa, 1785. okt. 25.	13 (410)
5656. Kazinczy—br. Orczy Lőrincnek. 1785. nov. 24.	15 (410)
5657. Kazinczy—id. Ráday Gedeonnak. Kassa, 1786. okt. 19.	16 (410)
5658. Kazinczy—Ráday Gedeonnak. Kassa, 1789. szept. 26.	18 (411)
5659. Kazinczy—Ráday Gedeonnak. Regmec, 1789. dec. 27.	21 (413)
5660. Kazinczy—Ráday Gedeonnak. Tokaj, 1790. jan. 5.	23 (415)
5661. Kazinczy—J. Sonnenfelsnek. Kassa, 1790. febr. 3.	25 (417)
5662. Kazinczy—Ráday Gedeonnak. 1790. febr. 23.	25 (417)
5663. Kazinczy—Ráday Gedeonnak. Kassa, 1790. márc. 25.	26 (418)
5664. Kazinczy—(Podmaniczky Józsefnek?). Hegyalja, 1790. nov. 2.	27 (419)
5665. Kazinczy—Batthyány-Strattman Alajosnak. Regmec, 1791. jan. 7.	28 (420)
5666. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. Bécs, 1791. jún. 3.	34 (423)
5667. Kazinczy—Hajnóczy Józsefnek. Nagyvárad, 1794. febr. 21. . .	35 (424)
5668. Kazinczy—Hajnóczy Józsefnek. Regmec, 1794. júl. 12.	37 (425)
5669. Kazinczy—a pesti szabadtömlőműves páholyának. Regmec, 1794. júl. 19.	38 (426)
5670. Kazinczy—Hajnóczy Józsefnek. Regmec, 1794. júl. 24.	39 (426)
5671. Kazinczy—Szentgyörgyi Istvánnak. Regmec, 1794. aug. 3.	41 (427)
5672. Kazinczy—Szentmarjay Ferencnek. Regmec, 1794. aug. 22. . .	43 (428)
5673. Kazinczy—Hajnóczy Józsefnek. Regmec, 1794. aug. 22.	44 (428)
5674. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. 1794. dec. 14.	45 (429)
5675. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. Tokaj, 1800. aug. 11.	45 (429)
5676. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. Regmec, 1801. júl. 2.	47 (429)
5677. Kazinczy—Kazinczy Péternek. Regmec, 1801. nov. 21.	47 (429)
5678. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. Érsemlyén, 1802. febr. 14.	48 (430)
5679. Bacsányi János—Kazinczynak. Bécs, 1802. jún. 16.	50 (430)
5680. Szentgyörgyi József—Kazinczynak. Debrecen, 1802. okt. 4. . .	54 (432)
5681. Kazinczy—Budai Ezsuiásnak. Érsemlyén, 1802. nov. 27.	55 (433)
5682. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. 1802. [dec. 13.]	56 (433)
5683. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. 1802. dec. 21.	57 (434)
5684. Puky Ferenc—Kazinczynak. Dolyán, 1803. jan. 4.	59 (434)
5685. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. Érsemlyén, 1803. jan. 23.	62 (435)
5686. Kazinczy—Széchényi Ferencnek. Érsemlyén, 1803. jan. 24.	63 (435)
5687. Gr. Széchényi Ferenc—Kazinczynak. Pest, 1803. febr. 2.	63 (435)
5688. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. Érsemlyén, 1803. febr. 26.	64 (436)
5689. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. Bécs, 1803. jún. 8.	66 (436)
5690. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. Érsemlyén, 1803. júl. 18.	67 (437)

* A zárójel közötti szám az illető levélre vonatkozó jegyzet lapszáma.

5691. Lenz, Johann Georg—Kazinczynak. Jena, 1803. szept. 29.	68 (437)
5692. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. Érsemlyén, 1803. okt. 24.	68 (438)
5693. John, Friedrich—Kazinczynak. Wien, 1804. jan. 7.	72 (438)
5694. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. 1804. febr. 25.	72 (439)
5695. Verseggy Ferenc—Kazinczynak. Buda, 1804. ápr. 9.	74 (440)
5696. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. 1804. ápr. 21.	76 (441)
5697. John, Friedrich—Kazinczynak. Wien, 1804. jún. 30.	79 (438)
5698. John, Friedrich—Kazinczynak. Wien, 1804. júl. 18.	79 (438)
5699. John, Friedrich—Kazinczynak. Wien, 1804. aug. 10.	80 (438)
5700. John, Friedrich—Kazinczynak. Wien, 1804. szept. 4.	81 (438)
5701. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. Érsemlyén, 1804. szept. 7.	82 (441)
5702. Kazinczy—Kazinczy Péternek. Kázmér, 1805. jan. 5.	84 (442)
5703. John, Friedrich—Kazinczynak. Wien, 1805. jan. 15.	85 (438)
5704. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. Érsemlyén, 1805. márc. 15.	86 (443)
5705. Juhász János—Kazinczynak. Pest, 1805. márc. 20.	87 (443)
5706. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. Érsemlyén, 1805. márc. 30.	88 (443)
5707. Kazinczy—Bárczay Ferencnek. 1805. aug. 8.	91 (443)
5708. Fabchich József—Kazinczynak. Nagy Győr, 1805. aug. 19.	92 (443)
5709. Fabchich József—Kazinczynak. 1806. márc. 1.	93 (444)
5710. Budai Ézsaiás—Kazinczynak. Debrecen, 1806. márc. 5.	99 (445)
5711. Fabchich József—Kazinczynak. N. Győr, 1806. márc. 10.	100 (445)
5712. Fabchich József—Kazinczynak. 1806. máj. 23.	102 (446)
5713. Fabchich József—Kazinczynak. 1806. jún. 18.	104 (447)
5714. Fabchich József—Kazinczynak. Győr, 1806. júl. 2.	106 (447)
5715. Fabchich József—Kazinczynak. 1806. aug. 1.	109 (447)
5716. Fabchich József—Kazinczynak. 1806. aug. 19.	110
5717. Fabchich József—Kazinczynak. 1806. szept. 2.	110 (447)
5718. Fabchich József—Kazinczynak. 1806. nov. 5.	113 (448)
5719. Fabchich József—Kazinczynak. Győr, 1806. nov. 22.	115 (449)
5720. Fabchich József—Kazinczynak. Győr, 1807. jan. 20.	117 (449)
5721. Fabchich József—Kazinczynak. 1807. jan. 29.	119 (450)
5722. Kazinczy—Kazinczy Péternek. Széphalom, 1807. júl. 17.	120 (450)
5723. Kazinczy—Kazinczy Péternek. Széphalom, 1807. aug. 2.	122 (450)
5724. Kazinczy—Kazinczy Péternek. Széphalom, 1807. aug. 23.	123 (451)
5725. Riedele báró—Kazinczynak. (Brünn), 1807. szept. 7.	125 (451)
5726. Kazinczy—Vay Ábrahámhoz. Széphalom, 1807. szept. 24.	129 (452)
5727. Percsényi Nagy László—Kazinczynak. 1807. nov. 5.	130 (452)
5728. Fabchich József—Kazinczynak. 1807. nov. 17.	131 (453)
5729. Kazinczy—Vay Ábrahámnak. Széphalom, 1807. nov. 18.	134 (454)
5730. Nyiri István—Kazinczynak. 1807. dec. 1.	136 (454)
5731. Kazinczy—Kazinczy Péternek. Széphalom, 1807. dec. 5.	136 (455)
5732. Fabchich József—Kazinczynak. [1807. dec. 10. körül]	137 (455)
5733. Kis Imre—Kazinczynak. Debrecen, 1807. dec. 16.	138 (455)
5734. Kazinczy—Szemere Albertnek. Széphalom, 1807. dec. 22.	139 (455)
5735. Kazinczy—Szemere Albertnek. Széphalom, 1807. dec. 31.	140 (456)
5736. Kazinczy—Kazinczy Péternek. Regmec, 1808. jan. 2.	143 (456)
5737. Kazinczy—Vay Ábrahámnak. 1808. jan. 13.	144 (456)
5738. Kazinczy—Fáy Andrásnak. Széphalom, 1808. jan. 21.	145 (456)
5739. Kazinczy—Szemere Albertnek. 1808. jan. 30.	147 (457)
5740. Kazinczy—Vay Ábrahámnak. 1808. febr. 27.	148 (458)
5741. Kazinczy—Vay Ábrahámnak. Széphalom, 1808. márc. 12.	149 (459)
5742. Kazinczy—Kazinczy Péternek. Széphalom, 1808. márc. 28.	152 (459)
5743. Kazinczy—Vay Ábrahámnak. Széphalom, 1808. ápr. 5.	153 (460)
5744. Kazinczy—Kazinczy Péternek. [1808. május 6—8. körül.]	155 (460)
5745. Kazinczy—Vay Ábrahámnak. (1808. május 14 után)	157 (461)
5746. Péli Jánosné, Vay Erzsébet—Kazinczynak. 1808. júl. 24.	158 (461)
5747. Kazinczy—Kisfaludy Sándornak. Széphalom, 1808. aug. 22. ..	159 (462)
5748. Kazinczy—Cserey Miklósnak. [1808. aug. vége, szept. eleje.] ...	161 (463)
5749. Szemere Albert—Kazinczynak. 1808. nov. 25.	162 (464)

5750. Kazinczy—Szemere Pálnak. Széphalom, 1809. febr. 11.	163 (464)
5751. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1809. márc. 7. ...	164 (465)
5752. Kazinczy—Fáy Andrásnak. Széphalom, 1809. ápr. 13.	166 (466)
5753. Kazinczy—Vitkovics Mihálynak. Széphalom, 1809. júl. 16.	167 (468)
5754. Br. ifj. Wesselényi Miklós—Kazinczynak. Zsibó, 1809. aug. 29.	169 (468)
5755. Kazinczy—Kisfaludy Sándornak. Széphalom, 1809. szept. 1. ...	169 (469)
5756. Kazinczy—Kazinczy Istvánnak. Széphalom, 1809. okt. 16.	173 (470)
5757. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Újhelyi szőlőm alatt, 1809. okt. 25.	174 (470)
5758. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1809. nov. 20. ...	176 (470)
5759. Horváth László—Kazinczynak. Újhely, 1810. jan. 1.	177 (471)
5760. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1810. jan. 19. ...	178 (471)
5761. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1810. febr. 11. ...	180 (472)
5762. Kazinczy—Fáy Andrásnak. Széphalom, 1810. febr. 26.	181 (473)
5763. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1810. máj. 29. ...	183 (474)
5764. Balogh Sándor—Kazinczynak. Győr, 1810. júl. 6.	184 (474)
5765. Kovachich Márton György—Kazinczynak. 1810. aug. 23.	186 (475)
5766. özv. Kazinczy Józsefné—Kazinczynak. Érsemlyén, 1810. dec. 12.	186 (475)
5767. Kazinczy—Rumy Károly Györgynek. Széphalom, 1811. jan. 12.	187 (475)
5768. Dókus László—Kazinczynak. Sátorajújhely, 1811. febr. 11. ...	190 (477)
5769. Sennoviz Mátyás—Kazinczynak. 1811. szept. 3.	193 (477)
5770. Kazinczy—Kazinczy Péternek. 1811. nov. 13.	195 (478)
5771. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1812. febr. 14. ...	196 (479)
5772. Sipos Pál—Kazinczynak. Tordos, 1812. febr. 15.	197 (479)
5773. Kazinczy—Budai Ezsaiának. Széphalom, 1812. febr. 24.	198 (480)
5774. Kazinczy—Szemere Pálnak. Széphalom, 1812. ápr. 15. és Szép- halom, 1812. ápr. 8.	199 (480)
5775. Kazinczy—Berzsenyi Dánielnek. Széphalom, 1812. ápr. 15.	202 (482)
5776. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1812. ápr. 19. ...	204 (482)
5777. Kazinczy—Szemere Pálnak. Széphalom, 1812. ápr. 19.	207 (484)
5778. Kazinczy—Klobusiczky Péternek. Széphalom, 1812. jún. 12. ...	210 (485)
5779. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1812. júl. 2.	211 (485)
5780. Kazinczy—Kazinczy Péternek. 1812. aug. 14.	215 (485)
5781. Kazinczy—Kazinczy Péternek. 1812. aug. 18.	217 (486)
5782. Kazinczy—Kazinczy Péternek. Zsolca, 1812. okt. 8.	219 (486)
5783. Kazinczy—Kazinczy Péternek. Széphalom, 1812. dec. 27.	220 (486)
5784. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1813. máj. 8.	221 (487)
5785. Kazinczy—Kazinczy Péternek [Széphalom, 1813. május 30.]. ...	222 (487)
5786. Vida László—Kazinczynak. Törtely, 1813. jún. 15.	222 (487)
5787. Dréta Antal—Kazinczynak. Zirc, 1813. jún. 20.	224 (488)
5788. Vida László—Kazinczynak. Törtely, 1813. jún. 27.	225 (489)
5789. Kazinczy József—Kazinczynak. Alsóregmec, 1813. júl. 16. ...	226 (489)
5790. Kazinczy—Kazinczy Péternek [Széphalom, 1813. okt. 18—20. körül.]	227 (490)
5791. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1814. jan. 7.	228 (490)
5792. Kazinczy—Kazinczy Péternek. 1814. febr. 6.	229 (492)
5793. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1814. febr. 6.	230 (492)
5794. Vida László—Kazinczynak. Pest, 1814. febr. 12.	230 (492)
5795. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1814. febr. 27.	232 (492)
5796. Csehy István—Kazinczynak. Olgya, 1814. ápr. 15.	233 (492)
5797. Kazinczy—Kazinczy Péternek. 1814. okt. 18.	235 (493)
5798. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1814. nov. 25.	236 (493)
5799. Br. id. Wesselényi Miklósné—Kazinczynak. Zsibó, 1814. dec. 10	236 (494)
5800. Vida László—Kazinczynak. Pest, 1814. dec. 22.	237
5801. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1814.	238 (494)
5802. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1814.	238 (494)
5803. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1814.	238 (494)
5804. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. [1814. vége—1815. eleje?] ...	239 (494)
5805. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1815. jan. 17.	239 (495)

5806. Kazinczy—báró Szepesy Ignácnak. Széphalom, 1815. jan. 20.	240 (495)
5807. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1815. márc. 1.	243 (495)
5808. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1815. júl. 9.	244 (496)
5809. Kazinczy—Bellaágh Józsefnek. Széphalom, 1815. dec. 15.	246 (496)
5810. Vida László—Kazinczynak. Pest, 1816. jan. 24.	247 (497)
5811. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1816. ápr. 26.	248 (500)
5812. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1816. máj. 16.	248 (500)
5813. Kazinczy—Kazinczy Péternek. Széphalom, 1816. okt. 17.	249 (500)
5814. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1816. okt. 25.	251 (501)
5815. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. [1817. március?]	252 (501)
5816. Kazinczy—Teslér Lászlónak. Széphalom, 1817. ápr. 10.	252 (501)
5817. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1817. aug. 25.	253 (501)
5818. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1817. nov. 18.	255 (502)
5819. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. Széphalom, 1817. dec. 4.	255 (502)
5820. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1817. dec. 25.	258 (503)
5821. Kazinczy—Teslér Lászlónak. Széphalom, 1818. jan. 6.	259 (503)
5822. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1818. febr. 9.	260 (504)
5823. Kazinczy—Bárczay Ferenecnek. Széphalom, 1818. febr. 10.	261 (504)
5824. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1818. márc. 18.	262 (504)
5825. Kazinczy—Fejér Györgynek. Széphalom, 1818. jún. 8.	264 (504)
5826. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak [1818. jún.]	265 (505)
5827. Rigó László—Kazinczynak. Csaba, 1818. aug. 3.	266 (505)
5828. Kazinczy—(Teslér Lászlónak?). Széphalom, 1819. márc. 6.	267 (505)
5829. Rigó László—Kazinczynak. Csaba, 1819. máj. 1.	270 (506)
5830. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1819. okt. 5.	271 (506)
5831. Kazinczy—Vay Józsefnek. 1819. nov. 12.	272 (506)
5832. Kazinczy—Kazinczy Péternek. Széphalom, 1819. dec. 4.	273 (506)
5833. Kazinczy—(Vay Ábrahámnak?). Széphalom, 1819. dec. 26.	274 (507)
5834. Kazinczy—Kazinczy Ferenének. (1819—1820?)	274 (507)
5835. Kazinczy—Kazinczy Péternek. 1820. ápr. 17.	275 (507)
5836. Kazinczy—Vay Ábrahámnak. Széphalom, 1820. ápr. 25.	276 (508)
5837. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. Széphalom, 1820. jún. 24.	278 (508)
5838. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. 1820. júl. 26.	280 (508)
5839. Kazinczy—Szentmiklóssy Alajosnak. Széphalom, 1820. szept. 15.	282 (509)
5840. Szrógh Sámuel—Kazinczynak. Miskolc, 1820. dec. 21.	283 (509)
5841. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. Széphalom, 1821. jan. 26.	284 (509)
5842. Kazinczy—Berssenyi Dánielnek. 1821. febr.	290 (510)
5843. Kazinczy—Nyomarkai Józsefnek. Széphalom, 1821. febr. 1.	290 (511)
5844. Gr. id. Török Józsefné—Kazinczynak. Sáros-patak, 1821. febr. 22.	294 (511)
5845. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. Széphalom, 1821. márc. 13.	295 (511)
5846. Kazinczy—Ponori Thewrewk Józsefnek. Széphalom, 1821. ápr. 7.	297 (512)
5847. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. Széphalom, 1821. május 7.	298 (513)
5848. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. Széphalom, 1821. jún. 11.	300 (514)
5849. Ráday Pál—Kazinczynak. Pécel, 1821. júl. 9.	303 (515)
5850. Kazinczy—Balla Károlynak. Széphalom, 1821. júl. 20.	305 (515)
5851. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. Széphalom, 1821. aug. 20.	307 (516)
5852. Komlóssy László—Kazinczynak. Beregszász, 1821. szept. 25.	309 (516)
5853. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. Eperjes, 1822. márc. 6.	311 (530)
5854. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. Széphalom, 1822. ápr. 16.	315 (531)
5855. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. [1822. május elején.]	318 (532)
5856. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. [Széphalom], 1822. szept. 6.	320 (532)
5857. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. Széphalom, 1822. dec. 8.	322 (533)
5858. Kollár György—Kazinczynak. Balatonfőkajár, 1823. aug. 4.	325 (534)
5859. Kazinczy—Zemplén vármegyének. Sátoraljaújhely, 1823. aug. 15.	330 (534)
5860. Kazinczy—Bárczay Ferenecnek. Sátoraljaújhely, 1823. szept. 3.	333 (535)
5861. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1823. szept. 17.	333 (535)
5862. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. Széphalom, 1823. nov. 3.	334 (535)
5863. Kazinczy—gr. Mailáth Jánosnak. [Széphalom], 1823. dec. 25.	336 (536)
5864. Kazinczy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1824. jan. 21.	337 (537)

5865. Kazinezy—Bernáth Andrásnak. Széphalom, 1824. jan. 27.	338 (537)
5866. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1824. febr. 26.	338 (537)
5867. Kazinezy—ismeretlennek. Széphalom, 1824. febr. 28.	340 (538)
5868. Kazinezy—Bárczay Ferencnek. Széphalom, 1824. márc. 6.	340 (538)
5869. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1824. márc. 13.	341 (539)
5870. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1824. ápr. 19.	343 (539)
5871. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1824. júl. 7.	345 (540)
5872. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1824. aug. 17.	346 (540)
5873. Igaz Sámuel—Kazinczynak. 1824. szept. 21.	347 (540)
5874. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1824. okt. 4.	347 (540)
5875. Kazinezy—Dulházy Mihálynak. 1824. okt. 8.	349 (541)
5876. Kazinezy—Fáy Andrásnak. Széphalom, 1824. okt. 22.	350 (541)
5877. Kazinezy—Rátkay Pálnak. Széphalom, 1824. okt. 28.	351 (543)
5878. Kazinezy—Rátkay Pálnak. Széphalom, 1825. jan. 15.	351 (543)
5879. Kazinezy—Fáy Andrásnak. Kassa, 1825. jan. 28.	352 (544)
5880. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Sátoralfajújhely, 1825. máj. 15.	353 (545)
5881. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Sátoralfajújhely, 1825. máj. 27.	354 (545)
5882. Kazinezy—Szeder FABIÁNNAK. Széphalom, 1825. okt. 27.	356 (546)
5883. Kazinezy—Rátkay Pálnak. [1825?]	357 (543)
5884. Kazinezy—ismeretlennek. 1826. jan. 31.	357 (546)
5885. Kazinezy—Kazinezy Péternek. 1826. márc. 27.	357 (547)
5886. Kazinezy—gr. Mailáth Jánosnak. [Széphalom], 1827. jan. 12.	359 (547)
5887. Ormos Miklós—Kazinczynak. Lelesz, 1827. febr. 6.	360 (548)
5888. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Sátoralfajújhely, 1827. okt. 26.	361 (550)
5889. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. 1827. nov. 23.	362 (551)
5890. Kazinezy—Teslér Lászlónak. 1827. dec. 2.	365 (551)
5891. Kazinezy—Thaisz Andrásnak. 1827. dec. 4.	366 (551)
5892. Kazinezy—Vay Ábrahámé Kazinezy Zsófiának. Újhely. 1827. dec. 18.	366 (552)
5893. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. 1827. dec. 28.	367 (552)
5894. Kazinezy—Fáy Andrásnak. 1828. jan. 2.	368 (552)
5895. Kazinezy—Fáy Jánosnak. 1828. jan. 8.	369 (552)
5896. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Sátoralfajújhely, 1828. jan. 29.	369 (552)
5897. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Pest, 1828. febr. 17.	371 (553)
5898. Kis József—Kazinczynak. Nagyenyed, 1828. febr. 24.	371 (553)
5899. Kazinezy—Szeder FABIÁNNAK. Pest, 1828. jún. 2.	373 (554)
5900. Kazinezy—Fáy Andrásnak. Széphalom, 1828. júl. 15.	374 (554)
5901. Kazinezy—Fáy Andrásnak. Sátoralfajújhely, 1828. aug. 19.	374 (555)
5902. Kazinezy—Bárczay Józsefnek. Széphalom, 1828. aug. 30.	375 (555)
5903. Kazinezy—Fáy Andrásnak. Széphalom, 1828. okt. 13.	376 (555)
5904. Kazinezy—ifj. Vay Miklósnak. Újhely, 1828. okt. 18.	377 (556)
5905. Kazinezy—Szeder FABIÁNNAK. Széphalom, 1828. nov. 22.	379 (556)
5906. Kazinezy—Fáy Andrásnak. 1828. nov. 25.	381 (556)
5907. Szeder FABIÁN—Kazinczynak. Esztergom, 1828. dec. 10.	382 (557)
5908. Kazinezy—Fáy Andrásnak. 1828. dec. 15.	383 (558)
5909. Kazinezy—gr. Mailáth Jánosnak. [Pest], 1828. dec. 27.	383 (558)
5910. Kazinezy—Bárczay Józsefnek. Pest, 1829. jan. 30.	384 (558)
5911. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. [Széphalom], 1829. febr. 21.	385 (559)
5912. Kazinezy—ifj. Vay Miklósnak. Pest, 1829. márc. 6.	385 (559)
5913. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1829. jún. 12.	386 (559)
5914. Kazinezy—Fáy Andrásnak. Széphalom, 1829. jún. 20.	387 (559)
5915. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Széphalom, 1829. júl. 15.	389 (560)
5916. Kazinezy—Rátkay Pálnak. Széphalom, 1829. szept. 5.	389 (560)
5917. Kazinezy—Fáy Andrásnak. Széphalom, 1829. szept. 16.	389 (560)
5918. Kazinezy—Pyrker László titkárnak. Széphalom, 1830. márc. 21.	391 (561)
5919. Kazinezy—Lánczy Ferencnek. Kázmér, 1830. május 26.	392 (561)
5920. Kazinezy—Bárczay Józsefnek. Széphalom, 1830. jún. 6.	396 (562)
5921. Kazinezy—Fáy Andrásnak. 1830. jún. 22.	397 (563)
5922. Kazinezy—Jankovich Miklósnak. Sátoralfajújhely, 1830. júl. 8.	398 (563)

5923. Lónyay János—Kazinczynak. Szolyva, 1830. júl. 13. 398 (563)
 5924. Kazinczy—Barkassy Imrének. Sátorajújhely, 1830. aug. 13. 399 (564)
 5925. Kazinczy—Barkassy Imrének. [1830. dec. 10.] 400 (564)
 5926. Kazinczy—Márton Józsefnek. 1830. dec. 10. 400 (564)
 5927. Kazinczy—br. Vay Miklósné, Adelsheim Johannának. Újhely,
 1831. jan. 13. 401 (564)
 5928. Kazinczy—Szilvási Szabó Jánosnak. Újhely, 1831. jan. 13. 402 (564)
 5929. Kazinczy—Kazinczy Ferencnének. Pest, 1831. febr. 19. 402 (565)
 5930. Kazinczy—Kisfaludy Sándornak. Pest, 1831. máj. 1. 403 (565)
 5931. Kazinczy—Kazinczy Ferencnének. [Pécel, 1831. május elején] 404 (566)
 5932. Rudnay Sándor—Kazinczynak. Esztergom, 1831. máj. 24. 405 (567)
 5933. Szabó István—Kazinczynak. Karancs-Keszi, 1831. jún. 19. 406 (567)

A kiadásért felelős :
BERNÁT GYÖRGY
az Akadémiai Kiadó igazgatója

*

Műszaki szerkesztő :
SZÖLLŐSI KÁROLY

*

A kézirat beérkezett : 1959. XI. 9.
Példányszám : 1000
Terjedelme : 51-25 (A/5) ív

*

1960.50338 Akadémiai Nyomda, Budapest
Felelős vezető : Bernát György